I. VASILENKO

Povestiri

I. VASILENKO

POVESTIRI

în romîneşte de
ANDA BOLDUR şi IGOR BLOK

Dr. Gh. Perlelcai

1956
EDITURA TINERETULUI

Coperta de
P. NAZARIE

И. ВАСИЛЕНКО
ПОВЕСТИ и РАССКАЗЫ
Детгиз
1954

CUVINT INAINTE

In epoca furtunoasă a primelor cincinale sovietice, cînd tema industrializării şi colectivizării pe scară uriaşă solicita opere literare de amploare, scrise cu talent, într-un limbaj simplu şi avîntat, s-au ivit scriitori de seamă care au ştiut „să picteze în vorbe" întîile izbînzi gigantice ale socialismului. In sfaturile pline de dragoste pe care Gorki le dădea pe atunci „tinerilor udarnici începători în literatură", era nelipsit mai ales îndemnul de a învăţa de la Cehov. „...Materialul dumitale cere un limbaj simplu, o frază sobră şi precisă, — scria el, bunăoară, — primeşte sfatul meu: citeşte vreo două volume de povestiri mici de Cehov şi Maupassant, vezi cum au ştiut ei să prezinte lucrurile sub aspectul lor esenţial, fără să le înfrumuseţeze cu zorzoane şi gâteli ieftine, ci subliniind numai *valoarea lor lăuntrică*".

Am amintit această referire la Cehov, fiindcă în cazul scriitorului sovietic Ivan Dimitrievici Vasilenko ea se potriveşte cel mai bine. Mai întîi pentru că autorul volumului de faţă a făcut primii paşi în literatură scriind, ca şi Cehov, într-o limbă simplă, nuanţată şi precisă, tocmai în acei ani cînd, sub semnul revoluţiei, Gorki îndruma cadrele noi ale literaturii sovietice. Şi în al doilea rînd, fiindcă Vasilenko şi-a petrecut copilăria, tinereţea şi trăieşte şi acum la Taganrog, oraşul natal al lui Cehov, aflat acolo unde stepa se întîlneşte cu Marea de Azov.

Ivan Dimitrievici Vasilenko s-a născut în anul 1895 şi era unul dintre copiii notarului din satul Makeevi, situat la o mică depărtare de Taganrog. Cînd împlineşte vîrsta şcolară, se mută cu familia la oraş unde urmează şcoala primară şi apoi gimnaziul.

Erau anii în care concetăţeanul său, Anton Pavlovici Cehov, ajuns în apogeul talentului şi al gloriei, ataca cu ultimele pu-

teri, înainte de a muri, platitudinea, brutalitatea şi silnicia vieţii din vechea Rusie şi invoca neîmpăcat *„sfîrşitul trecutului"*, presimţind apropierea furtunii purificatoare. A urmat prima revoluţie rusă, cu marile ei consecinţe în toate domeniile, care a zdruncinat din temelii edificiul vechiului regim.

Absolvind gimnaziul, tînărul Vasilenko dă examen pentru titlul de învăţător de şcoală populară şi predă cîtva timp, într-un sat din apropiere. Mai tîrziu el se înscrie la institutul pedagogic din Belgorod, pe care nu apucă însă să-l termine, deoarece este exclus de conducerea institutului, pentru că luase parte activă la mişcarea studenţească. Insufleţit de idealurile democratice ale tineretului revoluţionar, el se dedică atunci cu trup şi suflet luptei clasei muncitoare. Participă la organizarea grevei muncitorilor uzinii metalurgice şi a funcţionarilor Băncii Agrare din localitate şi munceşte intens în cadrul consiliului sindicatelor. Zilele Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie şi ale războiului civil i s-au întipărit adînc în suflet. La 25 de ani este primit în rîndurile gloriosului Partid Comunist al Uniunii Sivietice şi i se încredinţează, an după an, felurite munci de răspundere în învăţămînt.

În 1934 o boală gravă îl pune în imposibilitate de a-şi continua munca, pentru o vreme destul de îndelungată. Şi atunci, cu avîntul şi dîrzenia ce-l caracterizează, Vasilenko se apucă de scris. Era tocmai anul importantei cotituri intervenite în literatura sovietică, anul primului congres unional al scriitorilor sovietici, ce avea să pună piatra de temelie a acelei literaturi puternice despre care Gorki a arătat că „e necesară nu numai ţării noastre, popoarelor ţării noastre, ci de care are nevoie întreaga lume". Acest titanic început a fost celebrat de cîţiva mari clasici ai literaturii moderne, de autentici titani ca: Gorki, Maiakovski, Ostrovski, Gladkov, Şolohov, Alexei Tolstoi şi de celelalte personalităţi ale minunatei avangărzi a realismului socialist, faţă de care generaţiile următoare aveau să nutrească o admiraţie fără de margini.

Ivan Dimitrievici Vasilenko a purces pe calea beletristicei cu modestia şi cinstea activistului simplu, de partid. El avea multe de spus şi dorea să le spună. O bogată experienţă acumulată într-o viaţă agitată şi mai ales amintirile neşterse ale copilăriei, din epoca prerevoluţionară, băteau la uşa inimii şi cereau să fie împărtăşite, cu dragoste, „schimbului de mîine" al patriei. Aşa s-a înfiripat mai întîi povestirea „Caseta miraculoasă" în care viaţa tristă şi lipsită de bucurii a copiilor care au trăit

înaintea revoluţiei se împleteşte cu o atmosferă de basm şi intensă poezie, proprie vîrstei lor.

Eroul povestirii, Kostea, este ajutor la toate într-un birt de mîna a paisprezecea. Cea mai fericită întîmplare din viaţa lui e întîlnirea cu scamatorul ambulant Evseici, om inteligent şi plin de suflet, unul dintre miile de năpăstuiţi care băteau drumurile vechii Rusii şi pe care, ca nimeni altul, a ştiut să-i zugrăvească Gorki. Evseici îi dăruieşte lui Kostea o casetă — o jucărie fină şi complicată, destinată vreunui copil răsfăţat : cînd o deschizi, se aude un cîntec săltăreţ, în ritmul căruia pe o arenă minusculă încep să se învîrtă nişte figurine strălucitoare. Pentru micul Kostea, care în afară de o canea de la un butoi şi de o clanţă ruginită, n-a văzut de cînd e el o jucărie, caseta aceasta este însăşi expresia desăvîrşirii realizate de mîna omului. Din păcate însă, nu apucă să se bucure de ea, deoarece îi este „confiscată" de subcomisarul Gorbunov, teroarea orăşelului. Pînă la urmă Kostea, ajutat de cel mai bun prieten al lui, Artiomka, izbuteşte, graţie unui plan ingenios, să reintre în posesia minunatei casete.

În această primă povestire, talentul de scriitor al lui Vasilenko se afirmă cu vigoare. El reuşeşte să redea cu o rară măiestrie lumea aceea aparte, simplă şi în acelaşi timp complexă, în care se desfăşoară copilăria din toate timpurile şi de pe toate meleagurile. Iar cititorul, furat de firul povestirii şi participînd intens la nenumăratele ei peripeţii, încearcă un sentiment de nespusă dragoste şi duioşie pentru micul Kostea, acel băieţaş sensibil, isteţ şi năpăstuit, a cărui inimă „tînjeşte după căldură, ca floarea-soarelui după lumină".

Din aceeaşi familie de copii necăjiţi şi însetaţi de afecţiune face parte şi orfanul Artiomka, a cărui adolescenţă se desfăşoară de-a lungul celor trei nuvele „Artiomka la circ", „Artiomka printre liceeni" şi „Spectacolul fermecat". În această trilogie, al cărei erou este Artiomka — băieţandrul cel blond şi cîrn, scăpărînd de inteligenţă — autorul ne înfăţişează o amplă frescă a adolescenţei, pornind de la anii întunecaţi, premergători Marii Revoluţii şi pînă în zilele eroice şi zbuciumate ale războiului civil.

Cititorul asistă la transformarea treptată a sfiosului Artiomka — obişnuit din fragedă copilărie cu bruftuielile şi sărăcia — care ajunge un flăcău demn şi sigur de el, fără a-şi pierde nimic din simplitatea şi delicateţea sufletească proprie omului rus. Evenimentele palpitante care se succed în ritm accelerat alternează cu scenele pline de umor sau duioşie. Este interesant să urmă-

rim procedeul stilistic al autorului: de la sobrietatea, gingășia și discreția cu care sugerează sentimentul dragostei dintre Artiomka și Leasia, sau cel ce încolțește sfios în inima Taniei, și pînă la sarcasmul, ura și disprețul cu care îi zugrăvește pe cei din gărzile albe în toată sluțenia lor.

În următoarele două povestiri: „Șoricelul" — unde găsim ecouri din îndepărtata tinerețe a autorului, care în anii studenției a participat, cum am arătat mai sus, la grevele muncitorești din orașul natal — ca și în „Nodul gordian" — unde este descrisă suferința și lupta unui copil bolnav de tuberculoză care își învinge boala printr-un extraordinar efort de voință (și aici întîlnim iar elemente autobiografice), grija și dragostea fierbinte, părintească, a lui Vasilenko pentru micii săi eroi se manifestă și mai vizibil. Chiar și în pasajele cele mai triste s-ar zice că autorul își menajează personajele, — și acesta este un procedeu general la Vasilenko — ferindu-le parcă de situații prea grele. Iar atunci cînd nu poate altfel, cum se întîmplă în minunata povestire „Planul vieții", în „Cadranul solar" sau în „Alioșa trăiește", o face nu cu brutalitate și răceală, ci cu strîngerea de inimă, cu durerea stăpînită cu care vorbești despre o nenorocire personală. Această bunătate, această umanitate a lui Vasilenko, se desprinde din fiecare pagină, îmbrățișînd cele mai diferite aspecte. Iată dragostea filială (gestul lui Alioșa în timpul asediului Leningradului, care își ia de la gură ultima bucățică de pîine, ca s-o dea mamei lui); iată solicitudinea părintească a ostașului față de micul orfan, în „Ordinul comandantului"; iată sentimentul răspunderii, al devotamentului și al datoriei pionierești, dusă pînă la uitarea de sine, în „Noroc de-așa protector".

Aproape toate aceste ultime povestiri sînt inspirate din viața zbuciumată și eroică a copiilor sovietici, în anii invaziei fasciste.

O trăsătură comună a acestor copii, alungați de la casele lor de rînjetul sinistru al războiului, este încrederea cu care pornesc ei în pribegie, sentimentul că oriunde se vor opri, vor fi la ei acasă, că oriunde vor poposi, vor fi întîmpinați cu dragoste și căldură, ca în familie, în marea familie sovietică. Acest sentiment îl întîlnim la mica Eteri, din minunata povestire „Lădița verde", la cei doi pionieri din „Noroc de-așa protector" etc.

Ar mai fi multe de spus despre eroii lui Vasilenko, eroi însuflețiți de cel mai curat romantism revoluționar, despre calitățile și defectele lor, care îi fac atît de vii și de umani. Pilde de asemenea eroi aflăm și în emoționanta nuvelă „Steluța", scrisă în anul

1948. Inspirată din munca avîntată a schimbului tînăr al clasei muncitoare — elevii şcolilor rezervelor de muncă — „Steluţa" este una din cele mai frumoase povestiri despre tinerii constructori ai comunismului. Nuvela educă în tinerii cititori simţămîntul prieteniei, al tovărăşiei şi al dragostei de muncă; este una din cele mai frumoase şi mai poetice bucăţi literare, închinate muncii tineretului sovietic. Pentru calităţile-i deosebite, autorul ei a fost distins cu Premiul Stalin.

Cartea lui Ivan Vasilenko este un adevărat poem optimist. Lectura ei îţi lasă în suflet acea bucurie adîncă şi liniştită pe care o resimţi în faţa unui peisaj luminos, după furtună.

ANDA BOLDUR

CASETA MIRACULOASĂ

Ducele de Buckingham

Tata era spoitor. La moartea lui ne-a lăsat un ciocan de lipit, o vergea de cositor, o sticlă de ţipirig şi un teanc de foi de tablă. Pe vremea aceea eu aveam nouă ani şi abia trecusem în clasa a doua a şcolii parohiale. Dar nu mi-a fost dat să învăţ mai departe. Cînd cea din urmă foaie de tablă a fost vîndută, mama a luat în spate o traistă mare, mie mi-a dat una mai mică, şi-am pornit să strîngem cîrpe.

Intram prin curţi şi scocioram prin lăzile de gunoi sau răscoleam grămezile de gunoi din pieţe şi de pe maidane...

La început, îndeletnicirea asta pot să spun că-mi plăcea : era ca un fel de vînătoare. Tot aşteptam să dau peste cine ştie ce comoară : vreun ceas de aur, vreun portofel de piele doldora de bani... O cunoştinţă de-a noastră, Feoklusa (şi ea strîngea cîrpe), se lăuda că găsise odată, într-un morman de gunoi, un ciorap în care erau cusute monezi de aur de cîte zece ruble. Noi însă n-aveam parte decît de galoşi rupţi, oase, cîrpe, potcoave vechi şi sticluţe care miroseau a doctorie.

Pe urmă a venit toamna. În subsolul unde locuiam a început să pătrundă apa. Atunci, mama s-a dus la cîrciumăreasă, pe care o cunoştea, şi-a plîns, şi-a plîns... Cîrciumăreasa a tocmit-o cu patru ruble pe lună şi mîncare.

Cîrciuma se afla în piaţa mare. În jurul ei erau o sumedenie de dughene de lemn, gherete de cizmărie înnegrite

de fum, prăvălii cu articole de fierărie, băcănii și tarabe cu fructe și seminţe. Mireasma de muşeţel, cimbru şi izmă se amesteca cu mirosul de gaz şi de catran.

Pe vremea aceea, birturile se împărţeau pe categorii : cu cît era unul de categorie mai mare, cu atît era mai joasă starea socială a muşteriilor. Birturile de categoria a treia erau în aşa hal, încît pînă şi frizerii sau vînzătorii de prăvălie socoteau că nu-i de demnitatea lor să intre într-un asemenea local. Cît priveşte cîrciuma noastră, ea nu intra în nici o categorie. Deşi afară, pe firmă, scria : „Cîrciumă, M. Sivopliasova“, patroana îi spunea „birt“, iar muşteriii — pur şi simplu — „la haleală“. Era o casă de cărămidă, ca o cazarmă, spoită într-un cafeniu murdar... Pentru patru copeici, ţi se servea o strachină de ciorbă de burtă, iar pentru alte patru copeici, o tocană de măruntaie. Aceste mîncăruri se puteau căpăta la orice oră din zi şi din noapte. La noi nu se găteau alte mîncăruri şi nici n-ar fi avut cine să le ceară. Muşteriii noştri se aflau, de bună seamă, pe ultima treaptă a societăţii ; mai jos le-ar fi fost cu neputinţă să coboare.

Printre ei mi-am petrecut eu doi ani din copilărie.

Spălam vasele, măturam pe jos, căram din piaţă zarzavat şi ficat de vită, le serveam muşteriilor ciorba şi înghiţeam bruftuielile patroanei, care din „trîntor“ nu mă mai scotea.

Mergeam pe al zecelea an şi tare aş mai fi avut şi eu chef să joc arşice, să mă iau la întrecere cu băieţii care se zbenguiau desculţi pe uliţă, să înalţ cîte un zmeu cu zbîrnîitoare... Dar ţi-ai găsit !

Uneori, eu şi Artiomka, băiatul cizmarului, ne vorbeam să mergem la mare ca să ne scăldăm sau să pescuim guvizi ; da' nici n-apucam să fac doi paşi, că mă şi striga stăpîna :

— Nu ştiu ce-i cu mine, abia îmi mai ţin ochii deschişi. Ia stai tu niţel la tejghea, că eu mă duc să trag un pui de somn. Dar nu care cumva s-o ştergi, că-ţi rup urechile !

Într-un rînd, pe cînd şedeam la tejghea, a intrat pe uşă un om pe care nu-l mai văzusem niciodată la noi în prăvălie. Omul îşi vîrî mîinile pe după sfoara care-i ţinea loc de curea, duse înainte un picior încălţat cu un pantof de lac, rupt, şi se minună :

— Măi, măi, măi, ce mai apartament ! Da' ce-i aici ? Sufrageria majestăţii sale regelui Angliei ? Imm ! Şi ce frumos miroase !... Ambrozie,[1] nu altceva !

Se apropie clătinîndu-se de o masă, se trînti pe un scaun şi-şi întinse picioarele.

— Sir ! îmi strigă el.

M-am dat mai aproape.

O şuviţă de păr de un blond spălăcit, pesemne foarte moale, îi cădea pe fruntea asudată ; ochii lui albaştri, atît de senini şi de curaţi încît nu-i puteau tulbura nici chiar aburii beţiei, licăreau vesel.

— Sînteţi duce ?

— Nu, am răspuns.

— Conte ?

— Nu.

— Poate sînteţi baron ?

— Baron eşti tu ! m-am oţărît eu.

Dar omul izbucni într-un rîs atît de zglobiu, încît fără să vreau am început să rîd şi eu.

— Boeuf-Stroganov aveţi ?... Nu ? Dar antricoate ?... Nici ? Păcat ! O să fiu nevoit să mănînc prepeliţă !

— N-avem decît ciorbă şi ficat.

— Daa ? Ciorbă şi ficat ? Păi astea-s taman mîncările care-mi plac mie cel mai mult !

Pentru prima oară în viaţa mea am servit pe cineva cu plăcere.

Omul mînca, glumea şi-mi punea fel de fel de întrebări. Iar cînd a aflat că sînt băiatul bucătăresei, a început să-mi spună pair[2].

---

[1] Ambrozie = hrana zeilor din Olimp. (n. r.)
[2] Pair = membru al Camerei Lorzilor în Anglia. (n. t.)

După ce mîncă pe săturate, îmi spuse :

— Ei, pair, aş mai sta eu de vorbă cu dumneavoastră, dar mă grăbesc s-ajung la timp la o şedinţă extraordinară la Camera Lorzilor. Spuneţi-i onorabilei stăpîne a acestor apartamente că de teamă să nu fiu jefuit, nu port niciodată banii la mine. Aşa că, în loc de bani, vă rog să-i transmiteţi o poliţă cu semnătura mea, pe care o va putea prezenta la orice bancă.

Cu un ciot de creion scrise pe o bucată de hîrtie de împachetat cîteva cuvinte, îmi strînse mîna prietenește și plecă.

Cînd s-a sculat stăpîna din somn și mi-a cerut socoteala, o dată cu bănuții încasați i-am dat și petecul de hîrtie de împachetat.

— Ce-i asta ? s-a mirat ea.

— O poliță.

— Te-ai ţicnit la cap ? Unde s-a mai văzut asemenea poliţă ?

— S-a văzut, i-am răspuns eu ţanţoş, şi am început să-i povestesc despre vizita de adineauri.

— Daa ? Ia citeşte.

Am citit :

„Prin prezenta poliţă mă oblig să plătesc contesei Sivopliasova opt copeici, atunci cînd voi intra în posesia castelului strămoşesc. Duce de Buckingham“.

Printre muşteriii noştri nu era o raritate să întîlneşti foşti militari şi chiar şi moşieri scăpătaţi. Mă obişnuisem cu asta, aşa că nu m-am îndoit nici o clipă de origina ducală a omului aceluia vesel, cu ochi albaştri. Dar patroana privea altfel lucrurile. Înşfăcă mătura cu care măturam de obicei pe jos şi începu să mă croiască, zbierînd :

— Na, să mai primeşti altădată poliţe de la vagabonzi ! Să mai primeşti poliţe ! Javră !

M-am smuls din mîinile ei şi am zbughit-o în stradă, plîngînd.

O făgăduială minunată

În piață se afla un hambar vechi, de lemn, pe o temelie înaltă de piatră. Cîțiva bolovani se desprinseseră lăsînd în locul lor o gaură, prin care mă strecuram cu ușurință de-desubt. Aici era ascunzătoarea mea, locul unde mă tupilam cînd voiam să fug de stăpînă. Vara, în zilele de arșiță și zăpușeală, sub hambar era răcoare. Tot aici îmi păstram și mica mea avere: un briceag, un ciocan, un carnet de notițe cu creion, un felinar de hîrtie cu lumînare și două cărți: „Cum l-a crescut leoaica pe feciorul de împărat" și „Jack Spintecătorul".

Ascuns în vizuina mea, am plîns mult și amar. Ura față de stăpînă se amesteca cu ciuda pe duce: avusesem atîta încredere într-însul și el, poftim! mă trăsese pe sfoară.

Odată cu venirea nopții a început să mă chinuiască foamea, dar nu m-aș fi dus acasă nici mort: știam că mama, ca să-i facă pe plac stăpînei, are să mă tragă de urechi, chit că pe urmă are să plîngă pe înfundate.

Așa că am rămas și noaptea sub hambar.

Dimineața și-a făcut apariția la intrarea vizuinii căpățîna ciufulită a lui Artiomka:

— Puteam să jur că ești aici. Maică-ta plînge; crede că te-ai dus să te înеci. Da' i-am spus eu că nu se poate, și că mai mult ca sigur ești la locuința ta. Na, îmbucă și tu ceva! Și Artiomka a scos din sîn o scrumbie uscată, o ceapă, un castravete și un codru de pîine neagră.

Înfulecînd, i-am povestit toată tărășenia.

— Stăpîna ta e o zgripțuroaică. Cum să bați un om cu mătura? Ce-i el — cîine? Și ducele ăsta e și el om rău. Puțin îi pasă că din pricina lui suferă altul. Așa-s ducii; cîți am întîlnit eu, toți erau la fel. Apoi Artiomka îmi arătă două copeici: Știi ceva? Hai să bem un cvas!

Am ieșit de sub hambar, ne-am dus la un chioșc cu răcoritoare și am cerut cîte un pahar de cvas. Cvasul era acru, dar după scrumbie mi se părea deosebit de plăcut,

mai ales că mă înţepa tare în nas. Deodată am auzit o chemare veselă :

— Cetăţeni ! Faceţi un cerc cît mai strîns şi păziţi-vă bine buzunarele ! Peste cîteva minute va începe, sub supravegherea domnului poliţai, o reprezentaţie de gală nemaivăzută, nec plus ultra [1] !

— Artiomka, — zic eu, — ăsta-i ducele !

Înconjurat de o droaie de ţărani şi de gură-cască, „ducele" se adresă cu eleganţă unui vardist mustăcios, care venea spre dînsul :

— Stimate domn păstrător al ordinii publice, vă rog să vă ocupaţi postul de observaţie ! Îndreptaţi-vă săbioara şi luaţi o înfăţişare fioroasă ! În lipsa altor autorităţi, domnia voastră sînteţi aici forul suprem, aşa că vă dau voie să mă mîncaţi din ochi !

Mulţimea izbucni în rîs. Vardistul, simţindu-se călcat pe coadă, se încruntă şi întinse mîna spre gulerul „ducelui" :

— Ia lasă-te de glume ! Cunoşti dispoziţiile ? Să-ţi văd legitimaţia !

— Legitimaţia ? întrebă uimit „ducele". Mai poate fi vorba de legitimaţie, dacă jumătate din beneficiu e în folosul dumneavoastră ?

Vardistul se calmă repede şi-şi ocupă „postul de observaţie", iar „ducele" continuă să distreze publicul :

— Daţi-mi voie să mă prezint : sînt primul călăreţ-acrobat al circului Truzzi şi fachir din Bengal. Tigrii, leoparzii şi celelalte insecte trebuie să sosească, dar acum vă rog să asistaţi la cîteva scamatorii, pentru care am referinţe de onoare de la mitropolitul Kievului. Aşaa... Să începem ! Dumneata, tinere, — se adresă el unui flăcău de la ţară, — ia fă-te încoa ! Ai o mutră atît de şugubeaţă, de parcă

---

[1] Nec plus ultra = expresie latinească ce se traduce „nu mai departe". Se foloseşte de obicei pentru a arăta că ceva e de neîntrecut. (n.r.)

acum ai fi scăpat din ghearele sticleţilor. Vezi bilele astea două ?

— Le văd, răspunse flăcăiandrul.

— Cea roşie ţi-o pun în buzunarul drept. Vezi ?

— Văd.

— Cea verde — în buzunarul stîng. Vezi ?

— Văd.

— Hocus-pocus ! Unde-i bila verde ?

— Acilea.

— Scoate-o.

Flăcăul scoase bila roşie, şi zîmbi uluit :

— Cum de-a ajuns acolo ?...

„Ducele“ mai făcu cîteva scamatorii, după care întinse pe pămînt o batistă şi porunci :

— Acu aruncaţi fiecare cîte două copeici ! Că doar am şi eu dreptul să beau o vodcă ! Hai, repejor !

Răsunară cîteva monede de aramă şi mulţimea se rări.

— Primiţi, excelenţă, cele douăsprezece copeici ce vi se cuvin, spuse „ducele“, întinzîndu-i vardistului cîteva monede.

Aici mă apropiai de dînsul :

— Stăpîna m-a bătut cu mătura.

— Felicitările mele, răspunse el. Pentru ce ?

— Pentru poliţa dumitale.

Se uită nedumerit la mine, şi deodată îşi aduse aminte :

— Aha, ştiu : eşti de la cîrciumă !...

Părea stînjenit.

Ne-am aşezat pe o bîrnă şi i-am povestit ce se întîmplase după plecarea lui. I-am spus că acum locuiesc sub hambarul din piaţă şi că mă tem să mai dau pe acasă.

Clătină din cap şi mormăi înciudat :

— Mare belea ! Am băgat puştiul la apă ! Ei, nu-i nimic, nu fii necăjit, las' că dregem noi lucrurile... Dar ăsta cine-i ? făcu el un semn cu capul spre Artiomka. Prietenul tău ? Cum te cheamă, cîrnule ? Artiomka ? Uite ce-i, Artiomka : dă o fugă pînă la cîrciumă şi spune-i bucătăresei

la ureche să nu fie neliniştită : Kostea e viu şi nevătămat ; numai că n-are să vină imediat acasă ; cînd s-o mai potoli cîrciumăreasa, atunci are să se întoarcă. Acu' şterge-o !... Nu-i nimic, Kostea, nu fii necăjit ! Hai să-mi arăţi vizuina ta.

Am pornit spre hambar.

— Splendid ! spuse „ducele". Ai o locuinţă, clasa întîi ! Unde mai pui că poţi să şezi în ea fără să te gheboşezi. Păcat numai că nu-s saltele de puf. Ştii ce, Kostea ? ia-mă pe mine chiriaş. Vila mea e în reparaţie, aşa că pentru un timp aş avea nevoie de-o altă locuinţă. Mă iei ?

— Bine, zic eu, cu o nepăsare prefăcută. Stai şi dumneata, că nu mă supăr.

— Atunci poţi să mă socoţi chiriaşul tău. Aşteaptă-mă deseară.

Făceam pe şiretul. Nu numai că nu mă supăram, dar chiar eram fericit să stau cu un om vesel şi bun, care cunoştea atîtea scamatorii interesante şi-i vorbea cu atîta curaj vardistului.

Am aşteptat cu nerăbdare venirea serii. Şi cînd am zărit la intrare, în bătaia lunii, capul lui, şi i-am auzit vocea, am răspuns îndată, fără să-mi mai ascund bucuria :

— Aici, aici, duce ! Bagă-te mai iute !

„Ducele" intră, iar în urma lui se tîrî foşnind o mogîldeaţă cu blana zbîrlită. L-am apucat de mînecă îngrozit :

— Ce-i asta ?

— Ce să fie — un braţ de fîn, pe care-l trag cu o sfoară !

Am izbucnit în rîs, în timp ce „ducele" continua să-mi explice :

— Mie, frăţioare, nu-mi place să dorm pe pămîntul gol. E prea tare. Pe cînd pe fîn e cu totul altceva ! E moale şi unde mai pui că miroase plăcut. Aşternu fînul pentru amîndoi şi îmi arătă un pachet : Uite, am adus ceva pentru cină, dar am uitat să iau o lumînare. Pe întuneric te pomeneşti că nu mai nimeresc gura !

— O nimereşti, n-ai grijă, l-am asigurat eu serios. Eu cum o nimeresc? Cît despre lumînare, o putem aprinde pe-a mea.

Am aprins lumînarea şi am pus-o în felinarul de hîrtie. Vizuina se umplu de o lumină albăstruie.

Am scos briceagul şi o farfurie; „ducele" a desfăcut pachetul şi a dat la iveală o bucată de salam ucrainean, nişte roşii, ceapă dulce, bulgărească, şi pîine.

Am mîncat şi ne-am întins pe culcuşurile noastre înmiresmate.

— Cîţi ani ai? mă întrebă „ducele".

— Merg pe zece. Dar dumneata?

— Eu am împlinit treizeci şi unu. Ce-a fost taică-tău?

— Spoia crătiţi şi ceainice.

— Al meu era diacon. Nu duce, ci diacon. Chestia cu ducele e o scorneală. Aşa-mi place mie să glumesc. Unde ai învăţat?

— La şcoala parohială.

— Eu, frăţioare, am terminat seminarul. Erau cît pe ce să mă facă popă, dar m-am molipsit la timp de darul beţiei.

— Dumneata cum te numeşti?

— Mă numesc Alexei, Alexei Evseevici. Tu aşa să-mi spui: Alexei Evseici, sau şi mai bine — numai Evseici. Numele de familie însă nu mi se potriveşte — Moghilscik [1]. Eu sînt om vesel, îmi place soarele, iarba, îmi plac grozav de mult păsările... Ce.să fac cu un nume ca ăsta?... Da' ţie ce-ţi place?

Mie-mi plăceau multe lucruri: cvas de răchiţele, fasole cu castraveţi muraţi, halva cu miere, abţibilduri... Dar nu cutezam să vorbesc despre asta, ca să nu-şi închipuie cumva Evseici că sînt încă puşti.

— Şi mie-mi sînt dragi păsările şi iarba. Şi oamenii care sînt buni şi veseli, aşa ca dumneata.

Evseici nu-mi răspunse îndată.

---

[1] Moghilscik = în limba rusă — cioclu. (n.r.)

— Ei, băiete, — vorbi el într-un tîrziu cu glas blînd, — mi-i milă de tine! Inima ta cată la oameni după căldură, ca floarea-soarelui la lumină, dar nu te-alegi decît cu scatoalce. Ce bucurii ai tu? Să le servești ciorbă vagabonzilor? Pot să jur că în viața ta n-ai avut măcar o jucărie ca lumea!

Am căutat să-mi aduc aminte ce jucării avusesem, dar degeaba. Un calapod, o clanță de ușă, o canea de la un butoi — astea nu prea puteau fi socotite jucării!

— Dar dumneata ai avut? l-am întrebat.

— Eu am avut. Am avut jucării bune, Kostea: un urs de pluș, un căluț pe roate, un vapor cu mașinărie... O jucărie am păstrat-o pînă azi: stă la țară într-o ladă, la o mătușă de-a mea. E o jucărie, mái frate, care poate să-l intereseze și pe un om în toată firea. A adus-o bunicu-meu din Șvițera; nici nu știu prin ce întîmplare a ajuns el acolo. I-a plăcut drăcovenia aceea și a cumpărat-o pentru feciorul-său, adică pentru tata, cînd era mic. De la tata a trecut la mine. Noi o scoteam din ladă numai la sărbători — așa grijă aveam de ea! De-aia s-a și păstrat.

— Și ce fel de jucărie e? l-am întrebat eu plin de curiozitate. Un automobil cu motor, da?

— Nu, nu e un automobil; pe vremea aceea nu existau încă automobile. Nu e un automobil, ci o casetă fermecată. E puțin mai mare decît o cutie din acelea în care se vînd tuburi de țigări [1], și e făcută din lemn negru, poleit. În față are trei butoane de sidef. Cînd apeși pe unul, se ridică capacul și te trezești cu un circ: o arenă rotundă cu nisip auriu, în arenă un căluț alb, iar pe căluț, o amazoană într-o rochie albastră, strălucitoare, cu pantofiori de aur în picioare și cu un cerc de argint în mînă; după căluț vine un cîine, după cîine — o pisică, iar după pisică — un șoricel. Dacă apeși pe celălalt buton, se aude un clinchet catifelat de clopoței, iar dacă apeși pe cel de-al treilea buton, se aude

[1] Este vorba de niște tuburi goale, care se vindeau spre a fi umplute ulterior de fumători, cu tutunul preferat. (n.t.)

un marş, iar căluţul, ciinele, pisica şi şoricelul pornesc în galop împrejurul arenei. Aşa-i jucăria, frăţioare!

Îl ascultam vrăjit.

— Aş vrea s-o văd şi eu... măcar o dată!

— S-o vezi? întrebă Evseici furat de amintiri. Mda-a... Apoi, smulgîndu-se parcă firului nevăzut al gîndurilor, spuse cu hotărîre: Acu' trebuie să dormim! Că altfel stăm la taclale pînă dimineaţa.

Am închis ascultător ochii, dar n-am putut să adorm multă vreme, într-atît mă tulburaseră cele auzite despre caseta fermecată. Pe frumoasa amazoană, care îmi vrăjise închipuirea, am văzut-o pînă şi-n vis.

Se făcea că şedeam la tejghea şi numărăm banii de aramă. Deodată aud un tropot de copite, uşa se deschide larg ca la o răbufnire de vînt, şi în birt îşi face intrarea, pe un cal alb ca zăpada, o fată de-o frumuseţe răpitoare, cu zulufi aurii şi cu un cerc sclipitor în mînă. Calul se aprepie de tejghea şi se înclină de cîteva ori în faţa mea, iar amazoana îi mîngîie cu mîna coama argintie, rîde şi-mi spune: „Vezi, Kostea, ce căluţ deştept am eu? Vrei să te plimbi şi tu cu el?“ Deodată însă se năpusteşte din bucătărie stăpîna şi începe să bată calul cu mătura cea murdară. Văd lămurit pe gîtul lui alb dungile de murdărie. De furie mi se face negru înaintea ochilor.

„Scorpie! Scorpie!“ urlu eu şi mă reped la ea cu pumnii strînşi...

În clipa aceea m-am trezit.

Evseici dormea. Răsuflarea lui regulată m-a liniştit şi pe mine; am adormit din nou.

Dimineaţa musafirul meu mi-a spus:

— Ei, Kostea, azi sîntem aici, mîine cine ştie unde! Eu mai mult de trei zile nu pot sta într-un loc. S-au obişnuit picioarele să umble şi nu le mai pot stăpîni. Mîine pornesc spre Mariupol.

A venit și Artiomka, și de la el am aflat că patroana „s-a liniștit“ și că e foarte „plictisită“. Cască mereu, pică de somn și n-are pe cine să lase la tejghea.

Am înțeles că sosise clipa potrivită să mă întorc.

Ne-am făcut intrarea în birt tustrei: întîi Evseici, după el — eu, iar după mine — Artiomka.

— Madam, — spuse Evseici înclinîndu-se elegant, — zilele acestea, datorită ușurinței mele înnăscute, lipsei de experiență a lui Kostea și temperamentului dumneavoastră african, s-a produs un caz extrem de regretabil. Permiteți-mi să vă achit cele opt copeici și să vă asigur că mătura nu are decît o singură întrebuințare — aceea de a aduna gunoiul. Kostea intenționa să intre în banda „răzbunătorilor sîngeroși“, dar din compasiune pentru dumneavoastră eu l-am făcut să-și schimbe gîndul și i-am jurat pe numele sfintei Pelaghia, protectoarea tuturor birturilor, că de acum înainte dumneavoastră n-o să-l mai atingeți nici cu un deget. Și nu care cumva să mă faceți, madam, să-mi calc jurămîntul! Eu la mînie tai cîrciumăresele ca pe găini. Adio, madam! La primăvară am să fiu iar oaspetele dumneavoastră! După aceea mă luă de mînă, mă trase la o parte și-mi spuse: Ei, Kostea, rămîi cu bine! Pînă la primăvară am să cutreier locurile mele de baștină, iar la primăvară am să vin din nou pe meleagurile voastre. Așteaptă-mă, Kostea! Caseta are să fie a ta!

Caseta miraculoasă

Așteptam cu nerăbdare primăvara; dar zilele se scurgeau încet, ucigător de plicticoase.

A burniţat toată toamna. Săptămîni la rînd s-a cernut de sus o ploaie măruntă. Nici nu-ți venea să crezi că are să mai iasă vreodată soarele, că au să mai răsară din pămînt loboda și cașul popii, și că pe lespezile de piatră din curtea birtului are să se usuce într-o bună zi noroiul.

Apoi a căzut zăpada și totul s-a luminat, s-a înseninat: pînă și pereții birtului, pînă și fața stăpînei.

Au trecut și februarie cel strașnic, și martie cel umed. Și, în cele din urmă, s-au ridicat peste piața nepietruită aburi străvezii, iar potecile de pămînt dintre dughene au prins să se zvînte cu repeziciune.

Nerăbdarea mea era tot mai mare.

Trecînd pe la mine să mă vadă, Artiomka se interesa de fiecare dată:

— Ei, nimic? Și deși primăvara abia începuse să mijească, el se mira: Tare încet mai vine „ducele" tău!

Că „vine", nu ne îndoiam niciunul din noi.

— Nu e el omul care să nu se țină de cuvînt, spunea Artiomka și adăuga: Trebuie că e pe-aproape.

Zilele au zburat una după alta, liliacul și-a scuturat floarea prin grădini, în locul lui au albit de-a lungul zaplazurilor salcîmii și apoi s-au scuturat și ei, presărînd pe trotuare petalele lor albe, veștejite.

Artiomka întreba mereu:

— Tot nimic? De ce-o fi venind așa de încet?

Dar cînd au prins și trandafirii să se scuture de floare, în inimile noastre s-a furișat îndoiala. Cel dintîi a început să se îndoiască Artiomka:

— Poate că vine, dar nu aici!

— Cum adică nu aici? am răspuns eu speriat. Atunci unde?

— Ce, puține orașe sînt pe lumea asta? Numai eu știu paisprezece: Petersburg, Rostov, Varionovka...

Și iată că într-o zi, cînd stăpîna lipsea fiind plecată la un botez, iar eu ședeam abătut la tejghea, a intrat în birt un moșneguț albit de ani. Și-a desfăcut binișor desaga, a scos din ea un ceainic de tinichea, și-a șters chelia cu o batistă roșie și m-a chemat:

— Măi flăcăule!

M-am apropiat de dînsul.

— Dă-mi ceva demîncare!

A început să mănînce tacticos; pe urmă a cerut apă fiartă şi şi-a făcut un ceai. După aceea a scos din desagă o legăturică cu vişine, o cutiuţă cu zahăr şi o legătură de covrigi şi le-a pus pe masă.

— Nu vrei şi tu un ceai? mi-a propus el.

Am adus fără grabă încă o ceaşcă şi m-am aşezat în faţa lui.

După ce-am băut cu plăcere trei ceaiuri la rînd, mă pomenesc că-mi spune moşul:

— Şi-aşa, puiule, beau cu tine ceai, stăm de vorbă, da' nu ştiu nici cum te cheamă.

Aflînd cum mă cheamă şi al cui sînt, moşul dădu din cap:

— Aşa-aşa, semnele sînt întocmai. Adresa e exactă, care va să zică... Şi deodată întrebă, netam-nesam: Care va să zică ţie ţi-a făgăduit Alexei Evseici c-o să-ţi aducă o cutie?

Abia am putut îngăima:

— Da... mie... Dar el, moşule dragă, unde-i?

— E în baraca de contagioşi, la spital, care va să zică. Venea încoace, înspre mare. Pînă la Rostov am mers împreună, dar la Rostov l-a doborît tifosul. Şedeam culcaţi alături pe laviţe, la azilul de noapte, cînd l-a apucat fierbinţeala. Cînd a venit duba ca să-l ia la spital, mi-a spus: „Au să mă dezbrace şi au să-mi ia hainele şi lucrurile. La ieşire au să-mi dea îndărăt boarfele, dar cutia pe care o am cu mine au să mi-o şterpelească. Aşa că, moşule, ia-o cu dumneata şi dă-i-o unui puşti căruia i-am făgăduit-o". Mi-a spus cum arăţi, unde să te găsesc şi mi-a arătat cum se pune în mişcare drăcovenia. A doua zi m-am dus la baracă să-l văd, care va să zică, sau măcar să aflu ceva despre dînsul, dar felcerul mi-a zis: „Moşule, să nu te mai prind pe aici, că duci cu opincile dumitale molima în toată lumea. Dacă o fi să moară, moare el şi fără dumneata". Frumoasă vorbă!... Cît despre cutie, ţi-am adus-o întreagă şi nevătămată.

Moşul se aplecă spre desagă, scotoci prin ea şi scoase, icnind, ceva înfăşurat într-o cîrpă verde.

— Uite-ţi cutia, zise el. Minunat lucru!

Mă uitam vrăjit la mîinile lui, care ştergeau cu grijă suprafaţa neagră, cu un luciu mat, a casetei. Vedeam pe ea trei butoane albe de sidef, la a căror atingere trebuia să apară frumoasa amazoană, şi-mi era teamă să mă mişc, ca nu cumva şi moşul şi caseta fermecată să se mistuie ca-n poveste.

Iar el îmi explica fără grabă:

— Bagă de seamă! Uite, manivela asta trebuie răsucită de douăsprezece ori; dacă o răsuceşti mai mult, plesneşte arcul şi s-a zis cu circul tău. Hai, numără: un, doi, trei...

Am început să învîrt cu băgare de seamă manivela.

— Stop! spuse moşul. Ajunge. Arcul e întins pînă la capăt. Acum apasă pe nasturele ăsta, iar cu mîna cealaltă ţine capacul, ca să nu sară dintr-o dată şi să se strice balamalele.

Capacul s-a ridicat încet şi eu mi-am înfipt lacom privirile asupra micii minuni de pe căluţul alb.

Caseta era lucrată cu o neîntrecută măiestrie. Se vedeau lămurit nu numai tocurile pantofiorilor auriţi ai amazoanei, dar pînă şi ghearele albe de la lăbuţele cîinelui.

Mi-ar fi fost greu să spun ce anume mă fermecase mai mult: chipul gingaş al amazoanei, ochii scînteietori ai şoricelului sau limbuţa trandafirie a cîinelui!

Iar atunci cînd, în sunetele melodioase ale clopoţeilor, toate animalele s-au ridicat ca la comandă pe picioarele dinapoi, s-au înclinat într-o parte şi-au pornit să se-nvîrtească în cerc, mi-am înfipt degetele în mîneca moşneagului şi am dat un chiot de bucurie.

În aceeaşi clipă, însă, a răsunat în spatele nostru o voce groasă, răguşită:

— De unde-ai şterpelit cutia asta, vrăjitor bătrîn?

Am tresărit, iar moşul s-a ridicat în grabă de pe bancă.

În fața noastră stătea, cu picioarele larg desfăcute, subcomisarul de poliție Gorbunov, o matahală cît toate zilele, iar peste umărul lui se holba la noi vardistul Nesterciuk. Pe Gorbunov îl cunoșteam bine: stăpîna mea, care vindea vodcă fără licență, îl îmbuna în fiecare lună cu ruble noinoute, de argint, și-l cinstea în odaia ei cu coniac cu lămîie; iar Nesterciuk venea adesea pe la noi, să bea pe gratis un păhăruț de vodcă „în sănătatea doamnei Sivopliasova".

Luînd poziția de drepți și umflîndu-și pieptul, moșul răspunse ca la armată:

— Să trăiți, înălțimea voastră, cutia nu-i furată.

— Cum nu-i furată? Doar n-ai să-mi spui, hodorog bătrîn, că ai găsit-o în drum! Sau poate ți-a făcut-o cadou, așa, ca să-ți țină de urît, vreo cucoană bună la suflet?

— Înălțimea voastră, dați-mi voie să vă spun: caseta asta i-a fost dăruită acestui băiețel. Un an încheiat a așteptat-o... Alexei Evseici, băiatul părintelui diacon, i-a făgăduit-o încă din vara trecută, dar s-a îmbolnăvit de tifos. Deoarece dînsul, care va să zică, n-a putut veni personal, mi-a încredințat-o mie ca s-o aduc aici.

— Care Alexei Evseici? De ce minți, cîine bătrîn! Unde-i Alexei Evseici ăsta?

— E într-o baracă, înălțimea voastră, zace în baraca de contagioși de la Rostov.

— În baracă? Feciorul unui părinte diacon zace într-o baracă? Îți bați joc de mine, canalie? Nesterciuk! Umflă-l! La secție cu el!

Nici nu mi-am dat seama cum o labă roșie și grasă mi-a smuls caseta din mîini.

— Se confiscă! Orice lucru furat se predă la vistierie.

Am scos un țipăt, m-am repezit la piciorul comisarului și mi-am înfipt dinții în postavul albastru al pantalonilor lui. Dar pe loc am simțit o lovitură grea și m-am izbit cu capul de perete, de am văzut stele verzi. Pe urmă nu știu ce s-a mai întîmplat.

Cînd mi-am venit în fire, mama stătea aplecată deasupra mea, cu o cană de apă în mînă. Nici poliţia, nici moşul şi nici caseta nu se mai aflau în birt.

Artiomka

Eram grozav de amărît! Deşi îmi vîjîia capul şi-mi curgea sînge din nas, l-am căutat pe Artiomka, să-i povestesc cele întîmplate.

— Ei, moşului au să-i dea drumul; ce să facă ei cu un moş! spuse în cele din urmă Artiomka, care era băiat cu judecată. Au să-i tragă o chelfăneală bună şi au să-i dea drumul. Iar nasul are să-ţi treacă. Rămîne de văzut cum facem cu caseta. Că de luat, trebuie neapărat s-o luăm înapoi.

Usor de zis!

Totuşi am hotărît ca Artiomka să se posteze în apropierea secţiei de poliţie, să pîndească ce se-ntîmplă cu moşul, iar dacă îl vede ieşind, să se ducă să-l descoasă.

Secţia de poliţie se afla într-o ulicioară din preajma pieţei. După vreo două ore, Artiomka se întoarse la birt ca să-mi dea raportul...

Prin geamul deschis al secţiei văzuse lămurit capul şi umerii moşului. Acesta spunea ceva şi-i tot trăgea la plecăciuni. O clipă mai tîrziu apăruse în prag făcîndu-şi cruci pripite şi o luase la picior. Artiomka fugise după el şi-i ajunsese din urmă.

— Stai, moşule! Eu sînt prietenul lui Kostea, se recomandase el. Ei, ţi-au înapoiat caseta?

— Aş! oftase moşul. Au luat-o la vistierie; aşa să-i spui lui Kostea. Iar mie mi-au poruncit să părăsesc care va să zică oraşul; s-o şterg cît ai zice peşte... Aştia-s oamenii dracului! Bine c-am scăpat!... Subcomisarul ăsta e-n stare să mă bage la zdup...

Tocmai atunci se ivise în uşa secţiei şi Gorbunov.

Moşul o zbughise în susul străzii. Gorbunov pornise cu caseta subsuoară, iar Artiomka, pe urmele lui.

„O duce la vistierie, îşi spunea el. Trebuie să văd unde vine vistieria asta".

Casa în care intrase Gorbunov era mică, scundă, cu trei ferestre cu jaluzelele trase. Artiomka se oprise în faţa ei şi tocmai se-ntreba de ce o fi avînd vistieria înfăţişarea unei case obişnuite, cînd văzuse ieşind pe portiţă o bătrînă, cu un şorţ soios în faţă, care deşertase în drum o căldare cu zoaie.

— Mătuşico, aici e vistieria ? întrebase Artiomka.

— Prostuţ mai eşti, — se mirase bătrîna, — aici stă Gorbunov, subcomisarul. Ce să caute vistieria aici !

Artiomka aşteptase să intre băbuţa în casă, apoi se săltase în mîini pe pervaz şi aruncase o privire înăuntru. Zărise nişte jilţuri cu huse albe şi o măsuţă rotundă, cu o faţă de masă de culoare închisă. De pe masă se căsca drept spre dînsul gura largă a unei pîlnii de gramofon. În odaie nu se afla nimeni, şi Artiomka tocmai se pregătea să sară jos, cînd văzuse mişcîndu-se o draperie lungă, dindărătul căreia se ivise o femeie cu părul lung şi negru, şi cu pantofi pe piciorul gol. În urma ei intrase în odaie Gorbunov. Acesta pusese caseta pe masă şi începuse să învîrtească manivela.

Auzind pe stradă un scîrţîit de cizme, Artiomka sărise iute de pe pervaz şi o luase la sănătoasa.

A doua zi, Artiomka nu se arătă ; îi dădea o mînă de ajutor lui taică-său, cizmarul. Dar, în timp ce bătea în pingele cuiele de lemn, gîndul lui era la casetă. Înainte de asfinţitul soarelui se mai duse o dată pînă la locuinţa lui Gorbunov şi nu veni la birt decît pe înserate.

— Iar am fost, spuse el. De-acolo vin. Obloanele sînt deschise. Am auzit şi clopoţeii. Nevasta lui Gorbunov se distrează cu jucăria ta. Îmi venea să-i arunc cu un bolovan în geam. Nu-i nimic, ne luăm noi înapoi ce-i al nostrul

Toată ziua următoare am fost năuc. Mă lua cînd cu frig, cînd cu cald. O zbugheam mereu afară și mă tot uitam la soare, să văd dacă mai e mult pînă la asfințit.

În cele din urmă n-am mai putut răbda și am dat o fugă pînă la cizmărie. Artiomka ședea în fața lui taică-său, pe o buturugă, și dădea găuri cu sula în tocul unui pantof.

— Dumnezeu să-ți ajute, nene Nikita! am salutat eu ca de obicei. Încă n-ați isprăvit lucrul?

— Dumnezeu ți-ajută el, dar nici tu nu trebuie să stai cu mîinile în sîn, răspunse tatăl lui Artiomka. Cît despre isprăvitul lucrului, nici gînd! Mai avem... Nu vezi cîte stau și-așteaptă?

Am tras cu plăcere pe nas mirosul cunoscut de lac, smoală și piele înmuiată. Ca să scurtez vremea, m-am rugat de nenea Nikita:

— Dă-mi și mie, nene, să pun un petic! N-ai nici o grijă, că știu. M-a învățat Artiomka.

Ne-am pus pe lucru tustrei, în tăcere. Dar iată că nenea Nikita a lăsat din mînă o gheată bine întinsă pe calapod și și-a scos ochelarii:

— Gata! Lăsați lucrul! Artiomka, curăță scrumbia!

— Curăț-o matale azi, tată, că eu și cu Kostea avem treabă; trebuie să mergem undeva, l-a rugat Artiomka.

Am străbătut piața și am cotit pe ulicioară. Soarele coborîse jos de tot. Încă puțin și avea să se mistuie dincolo de acoperișul verde al presei de ulei.

Lipăiam desculți în colbul moale și cald al drumului, și ne uitam țintă în depărtare.

— Ei, mai e mult? am întrebat eu nerăbdător.

— Uite-colo, numai că de-aici nu se vede dacă sînt deschise obloanele sau nu.

Un minut mai tîrziu, Artiomka m-a anunțat:

— Mi se pare că-s deschise... Da, îs deschise. Grăbește pasul!

Am început să fugim și în scurtă vreme am ajuns în dreptul casei lui Gorbunov. Ne-am oprit în fața porții și am pîndit pînă nu s-a mai zărit nici un trecător prin apropiere.

— Acu' i-acu'! îmi șopti Artiomka.

Deschise portița și intră hotărît în curte. Eu am rămas la portiță, uitîndu-mă cînd la geamurile dinspre stradă, cînd la Artiom, care stătea în fața unui geam ce dădea în curte. După ce aruncă o ultimă privire la dreapta și la stînga, scuipă, scoase din buzunar o muzicuță și începu să cînte.

Perdeaua albă se mișcă, se dădu la o parte, și la geam se ivi o femeie frumoasă, destul de tînără. O clipă, lenea adîncă întipărită pe fața ei sătulă, cu sprîncene negre, se prefăcu în curiozitate. Artiomka mai cîntă puțin, după care luă muzicuța de la gură, scuipă și spuse:

— Tanti, dă-mi o copeică și-ți cînt ceva și mai și!

— Ce anume?

— Chiar și-un cracoviac!

— Ei, hai, zi-i! — spuse ea, — copeica am să ți-o dau la urmă.

Artiomka îmi aruncă o privire cu înțeles (eu stăteam în așa fel, încît femeia să nu mă poată zări), duse muzicuța la gură și începu să cînte iar.

De emoție mi se tăiase răsuflarea. M-am uitat în toate părțile, am făcut trei salturi spre unul din geamurile ce dădeau în stradă, și cînd am dat să mă apuc cu mîinile de pervaz, am văzut ivindu-se de după colțul străzii un bărbat care venea spre noi. Mi-am lăsat mîinile în jos și m-am așezat iar la locul dinainte. Artiomka se uită la mine și se înecă.

— Păi ce, ăsta-i cracoviac? se miră femeia. Tu știi ce cînți!

— E cracoviac! Zău, tanti, că-i cracoviac! Să mor eu, dacă mint!

— Bine, bine, cîntă-mi altceva.

Artiomka scuipă din nou, se șterse la gură cu mîneca și spuse:

— Cînt și altceva.

Ridică ochii spre cer, ca și cum ar fi încercat să-și aducă aminte, rămase o clipă pe gînduri și începu iar. Femeia pufni cu dispreț.

— Ei, văd că nu mai știi nimic! spuse ea și dădu să plece de la geam.

— Tanti! strigă Artiomka cu deznădejde în glas. Stai puțin! Stai puțin, pentru numele lui dumnezeu! Să-ți spun niște poezii!

Pe fața femeii apăru iar o licărire de curiozitate:

— Ei hai, zi-i.

Artiomka îmi aruncă o privire nedumerită, indignată și în același timp desperată, care parcă-mi spunea: „Ce stai, iepure fricos?“ Nu știam cum să-i dau a înțelege că pe stradă venea cineva și mă uitam la el tăcut și cu o mutră plîngăreață. Artiomka oftă adînc și începu:

Și s-a dus, s-a dus Ivan,
Cale lungă pe ocean...

— Ajunge! spuse femeia și aruncă la picioarele lui Artiomka o copeică. Ia-o și șterge-o!

— Tanti! se rugă Artiomka, gata-gata să-l podidească lacrimile. Încă puțin! Am să-ți arăt ceva de ai să mori de rîs... Ia uite!...

Se așeză pe pămînt, se încovoie și începu să se scarpine după ureche cu degetul cel mare de la picior.

Femeia se uită la început cu cea mai mare atenție, apoi se sprijini cu coatele de pervazul ferestrei și începu să rîdă cu hohote.

— Ești cumva de la circ? întrebă ea, ștergîndu-și cu batista lacrimile ce-i umeziseră ochii.

— Ihî, tanti, de la circ, minți Artiomka fără să clipească. Ia uite ce mai știu eu să fac! Și se apucă să joace căzăceasca, însoțind-o cu strigături:

Tristă-i viața de soldat:
Mică-i solda la-mpărat!
Cîte trei bănuți pe zi,
Ca să-ți iei tot ce-i poftì:
Și săpun pentru lăut,
Și-o sticluță de băut;
Hop, hop, hop, hop!

Femeia rîdea cît o ținea gura. Artiomka se rotea ca turbat. De jur împrejur nici țipenie. M-am cocoțat pe pervaz, am intrat în odaie și-am înșfăcat caseta. Dar, în graba aceea mare, m-am împiedicat de piciorul unui scaun. Femeia a întors capul și a dat un țipăt pătrunzător. Abia am apucat să sar în stradă, că a și apărut în ușă Gorbunov. Era în pantalonii de la uniformă și în cămașă de noapte; se vede treaba că ațipise și el ca tot omul, după-masă. S-a repezit urlînd după mine, a sărit pe geam în stradă și a luat-o la goană în urma noastră.

Eu și cu Artiomka fugeam de ne sfîrîiau călcîiele, și mai mult ca sigur că am fi scăpat de urmărirea lui, dacă nu ne tăia drumul un șir de trăsuri. Iar Gorbunov se apropia din ce în ce. Îi auzeam acum în spatele nostru răsuflarea gîfîită. Văzînd că n-am încotro, am pus caseta jos, bizuindu-mă că are s-o ia Artiomka, și m-am trîntit la picioarele lui Gorbunov, care a căzut peste mine, în praful drumului, cît era de lung. În aceeași clipă am auzit geamătul dureros al unui arc plesnit. Capul polițaiului se izbise de casetă și o sfărîmase. Am sărit în picioare. Gorbunov ședea buimăcit în mijlocul drumului cu ochii holbați și își pipăia capul. Am smucit caseta și tule-o!

Peste cîteva minute stăteam cu Artiomka în ascunzătoare și ne căzneam în van să readucem caseta la viață: totul în ea era nemișcat și mut.

Adio, cască!

Trei zile şi trei nopţi aproape că nici n-am ieşit de sub hambar; stăteam şi mă căzneam să repar caseta. Pe unde plesnise lemnul se vedeau nişte rotiţe, cilindri şi arculeţe strălucitoare. Mă uitam ceasuri întregi la mecanismul acela misterios, căutînd să-i ghicesc taina. Am încercat pe rînd fiecare şurub, fiecare piuliţă, fiecare arculeţ, dar degeaba: n-am putut afla unde se stricase.

Cînd, în cea de-a treia zi, a venit Artiomka aducîndu-mi ca de obicei o scrumbie uscată şi o bucată de pîine, m-a găsit atît de amărît, încît i-au dat şi lui lacrimile.

— Haide, haide... căuta el să mă mîngîie. Eşti un caraghios! O reparăm noi, fii pe pace! Tata a spus că trebuie s-o dăm unui lăcătuş şi mi-a dat patruzeci de copeici. O s-o repare! Ba o să meargă chiar mai bine!

Am înfăşurat caseta într-o cîrpă şi am dus-o într-un atelier aflat la demisol, care avea afară următoarea firmă: „Lăcătuşerie şi reparaţii de primuse. Asnes et Co". Nici un locatar, chiar din cei mai vechi, nu-şi amintea să mai fi lucrat în acest atelier şi altcineva decît însuşi bătrînul Asnes, dar acesta îşi închipuia că o asemenea firmă dă mai mult prestigiu întreprinderii sale şi niciodată nu uita să înnoiască cu vopsele proaspete cuvintele „et Co". Moşul cercetă îndelung caseta, suflă de cîteva ori în mecanism, îi zgîrie pereţii cu unghia şi chiar îi mirosi; în cele din urmă înfăşură caseta în cîrpă şi ne-o dădu îndărăt:

— Duceţi-o la un ceasornicar.

— Unchiule, — l-am rugat, — ia-mă tovarăş cu dumneata.

Bătrînul rîse cu bunătate:

— Ce tovarăş poţi să-mi fii tu mie? De-alde tine sînt luaţi ca ucenici, nu ca tovarăşi.

— Ia-mă măcar ca ucenic.

Dar Asnes nu avea nevoie de ucenici. Nu ştia nici el

singur cum s-o scoată la capăt cu hrana zilnică, dar' mite să mai hrănească încă o gură!

Nici ceasornicarul nu se pricepu să repare caseta.

— Nene, — l-am rugat eu sugrumat de emoţie, — ia-mă ucenic!

— De ce? Ca să-mi furi ceasornicele cum ai furat şi caseta asta?

— Nu, nene, caseta nu-i furată. Caseta asta...

Dar ceasornicarul nu mă lăsă să sfîrşesc.

— Hai, şterge-o! Plecaţi de aici! N-am nevoie de ucenici.

Aşa am colindat aproape toate ceasornicăriile din oraş. Nicăieri nu voiau să repare caseta, nicăieri nu mă primeau ca ucenic.

Pînă la urmă am avut totuşi noroc. Era un atelier unde lucrau trei muncitori.

— De, — spuse patronul, după ce-mi ascultă rugămintea, — să vină taică-tău sau cineva dintre-ai tăi, poate ajungem la o înţelegere; de ucenic am nevoie.

Eram fericit.

În drum spre hambar, Artiomka mă sfătui:

— Hai să îngropăm caseta, ca să n-o găsească Gorbunov. Să stea îngropată pînă la vara viitoare, iar la vara viitoare o dezgropăm şi-o reparăm. Că doar pînă la vară ai să înveţi s-o repari, nu?

— Sigur că am să învăţ, i-am răspuns eu cu convingere. Am să fac şi una nouă, la fel. Ai să vezi. Am să fac una şi am să ţi-o dăruiesc ţie.

Am săpat sub hambar o groapă, am aşternut pe fundul ei paie şi am pus acolo caseta, înfăşurată în cîrpă.

Mai e oare nevoie să spun cîte suferinţe mi-au adus anii de ucenicie?!

Am schimbat mulţi stăpîni şi multe oraşe, dar peste tot era acelaşi lucru.

N-am mai avut prilejul să dezgrop caseta. Au trecut de-atunci ani. Odată am dat, în trecere, prin oraşul meu de

baştină, dar pe locul unde se îngrămădeau pe vremuri dughenile din piaţă şi hambarul nostru, se afla acum un scuar verde. Asta era după revoluţie.

Artiomka e şi acum cel mai bun prieten al meu.

M-am întîlnit cu el după vreo cinci ani, departe de oraşul natal. A trecut şi el prin multe peripeţii. Despre ele am să vorbesc însă în alte povestiri.

1937

ARTIOMKA LA CIRC

O recompensă frumoasă

Totul a început cu pantomima pe care a găsit-o Artiomka. Intr-o zi, întorcîndu-se de la mare, unde pescuise guvizi, zări nu departe de țărm ceva alb, îngropat în nisip; nu se vedea decît un colțișor. Artiomka se aplecă, trase și scoase la iveală o cărțulie; cînd o deschise, văzu că nu era tipărită ca celelalte; literele erau mari și rare, și nu negre, ci albastre.

„Ce-o mai fi și asta? se întrebă Artiomka. O carte arată parcă altfel..."

O puse subsuoară și o duse la el în atelier.

Micul atelier de cizmărie al lui Artiomka se afla în piață, în rînd cu altele asemănătoare, lăsate și ele pe-o rînă și înnegrite de fum. Afară, deasupra ușii, mai atîrna încă firma rămasă de la tatăl său — o cizmă și o inscripție de mînă: „Cizmărie — Nikita Zagoruiko. Primim comenzi și reparații". Toată lumea știa însă că Nikita Zagoruiko murise cu două luni în urmă, și oamenii duceau încălțămintea la reparat în alte părți. Iar cînd se întîmpla să vină cîte unul care nu știa de moartea lui Nikita, acesta stătea ce stătea, se uita, clătina din cap — pasămite îi era frică să nu-i strice pușlul încălțămintea — și, în cele din urmă, pleca. Lui Artiomka îi era necaz, pentru că el știa nu numai să pună pingele, ci să și căputeze cizme, dar oame-

nii nu aveau încredere în el şi pace! Dacă nu s-ar fi luat cu pescuitul, mai-mai că şi-ar fi dorit moartea.

Artiomka curăţă guvizii, îi tăvăli în făină şi-i puse în tigaie. În clipa aceea, plecîndu-şi capul ca să nu se lovească de prag, intră învăţătorul Boris Nikolaevici, cu care învăţase băiatul în clasele primare.

— Ştii să pui pingele?

Artiomka se bucură, dar se stăpîni. Luă pantofii, îi întoarse cu tălpile în sus şi-i cercetă cu un aer de cunoscător.

— Se poate! spuse el, aşa cum spunea şi taică-său.

— Durează mult?

— Le pun pe loc, de faţă cu dumneavoastră.

Artiomka luă un cuţit ascuţit şi începu să potrivească pingeaua, iar învăţătorul se aşeză pe o buturugă şi aprinse o ţigară.

— Va să zică, acum eşti singur? îl întrebă el.

— Da, Boris Nikolaevici, singur.

— Şi cum stai cu cîştigul? Îţi ajunge?

Artiomka ar fi vrut să se plîngă de clienţii care n-au încredere în el, dar mîndria nu-l lăsă.

— Ştiţi şi dumneavoastră ce vremuri sînt acum; nu prea au oamenii bani. Dar, de cîştigat, cîştig atît cît să pot trăi. Cui îi fac o dată o reparaţie, nu se mai duce în altă parte.

— Da-a... spuse învăţătorul pe gînduri. Da' caută să creşti mai repede şi să te însori. Că aşa...

Artiomka nu răspunse.

Învăţătorul luă de pe masă cartea prăfuită şi citi cu glas tare:

— „Taras Bulba. Pantomimă după nuvela lui N. V. Gogol". Ce-i asta? O pantomimă? se miră el. De unde o ai?

— Am găsit-o în nisip. Pe malul mării. Vreau s-o citesc, dar parcă am timp?

— Ia stai, spuse învăţătorul. Mi se pare că am citit eu ceva. Da, exact... era un anunţ în ziar... dat de circ: „Pierdut pantomima „Taras Bulba". Găsitorul este rugat s-o

restituie contra frumoasă recompensă". Sigur, asta e. Du-o la circ și bagă de seamă, să n-o dai ieftin.

Artiomka se uită cu interes la carte.

— Și ce înseamnă „frumoasă recompensă" ?

— Adică răsplată bună, care să nu jignească persoana care o aduce. Ai să capeți pe puțin cinci ruble, dacă nu chiar zece.

După plecarea învățătorului, Artiomka luă de pe raft o oglinjoară și se uită multă vreme în ea : avea ochii verzi ca de pisică, nas cîrn și păr gălbui, decolorat de soare ; cine era să-i dea lui zece ruble ?

Cu toate astea se pieptănă, înfășură cu grijă cartea într-un ziar, cum făcea cu ghetele cînd îl trimitea taică-său să le ducă la clienți, și porni spre circ.

Circul era o hardughie rotundă și mare, de scînduri. Din cauză că în toată piața nu mai erau alte construcții, părea impunător. Pe pereții de la intrare atîrnau afișe, iar pe afișe se vedeau luptînd oameni pe jumătate goi, cu mușchii umflați, niște cai stînd în două picioare, și un om roșcovan, într-un halat pestriț, făcînd tumba. Poarta circului era deschisă, și Artiomka intră într-o încăpere unde se aflau niște măsuțe cu fața de lemn imitînd marmura. O perdea de catifea vișinie te împiedica să vezi mai departe. Artiomka stătu puțin în loc și trase cu urechea. Nu era nimeni. Pînă și casa de bilete era închisă. Ridică încet perdeaua și simți un miros de rumeguș proaspăt și de grajd. Merse mai departe și se pomeni într-o arenă rotundă, înconjurată de o balustradă joasă, dincolo de care se înălțau de jur împrejur bănci de lemn ce urcau pînă aproape de tavan. Pe Artiomka îl apucă amețeala. Deasupra arenei, sus de tot, ca la biserică, atîrna de niște șnururi albastre, groase, un trapez.

„Va să zică ăsta-i circul, își zise el. Ce mare e !"

În fața lui se dădu în lături o perdea groasă, dindărătul căreia țîșni un omuleț chel. Acesta izbi cu picioarele în

balustradă, săltă, făcu o tumbă în aer și căzu în șezut pe rumegușul de lemn cu care era presărată arena :

— Bună seara ! Ce mai faci ?

Artiomka se miră : doar era ziua-n amiaza mare. Totuși răspunse :

— Mulțumesc. Așa și așa.

Omul întoarse brusc capul spre el, se ridică și spuse supărat :

— Prostule !

Artiomka se supără :

— Nu sînt prost. Am adus pantomima contra frumoasă recompensă.

— Care pantomimă ? întrebă chelul, încruntîndu-se.

Se apropie, luă cartea din mîinile lui Artiomka și o răsfoi :

— Aha ! Asta e. Va să zică s-a găsit. Du-o patronului. Uite colo, și arătă spre perdea.

Artiomka se îndreptă într-acolo, iar omul cel chel își vîrî pe loc capul și mîinile printre picioare și începu să orăcăie, să sară ca o broască și să se dea de-a rostogolul.

„Ce caraghios !“ își zise Artiomka, zîmbind.

Tocmai cînd întinse mîna ca să dea perdeaua la o parte, aceasta se desfăcu singură și un coșcogeamite porc, albroz, care fu cît pe ce să-l răstoarne, dădu buzna în arenă. Chelul scoase un chiot, sări călare pe el și-l apucă de urechi. Cu un guițat pătrunzător, porcul o luă la goană împrejurul pistei, iar chelul începu să latre în așa fel, încît Artiomka întoarse capul să vadă dacă nu cumva aleargă după el un cîine.

„Ce năzdrăvănii face !“ se miră el.

Dădu la o parte perdeaua, făcu cîțiva pași și se oprî. Spre dreapta și spre stînga pornea un coridor circular. De undeva răzbea slab lumina zilei. După ce stătu puțin pe gînduri, Artiomka coti spre dreapta. Pe una din laturi se conturau vag niște despărțituri de lemn, ca boxele unui

grajd; celălalt perete n-avea despărțituri. Artiomka se opri și trase cu urechea.

Dintr-o încăpere se auzea o discuție stăpînită. Închipuindu-și că patronul se află acolo, Artiomka deschise ușa cu băgare de seamă și văzu o odaie mică, cu pereții încărcați de afișe. Pe o canapea ședea trîntit cu fața în jos un om voinic, cu ghete galbene cu talpă groasă, care plîngea cu sughițuri. Avea gîtul și mîinile negre-vineții, iar părul creț și de asemeni negru. Ceva mai încolo, pe un taburet, ședea un moșneag cu un cucui mare, trandafiriu, pe chelie, care-i spunea, încercînd să-l mîngîie:

— Nu-i lua în seamă, nu te necăji. Ăștia-s niște cutre, niște șarlatani. Dă-i încolo!

„Probabil că-s americane", gîndi Artiomka cu ochii la ghetele cele galbene. Apoi, uitîndu-se mai bine la stăpînul lor, își spuse: „Niște dobitoci de escroci i-au mînjit mîinile și gîtul cu vax, de-aia plînge. Iar moșneagului i-au făcut un cucui".

Bărbatul se întoarse, și Artiomka văzu că avea și fața neagră.

— Așa spus: „Tu diavol negru, niciuna vopsea albă nu prinde la mutra ta negru. Nu văzut nicăieri o mutră negru să joacă om alb".

„E un negru!" înțelese Artiomka.

— E un tîmpit dacă zice așa, răspunse moșneagul. Dă-l încolo!

— Așa spus: „Tu luptător, tu nu actor. Publicul are să rîde".

— Ce prostie! Parcă alți luptători nu joacă!

— Eu spus la el: „Alți luptători joacă". El spus: „Alți luptători — albi, tu — negru".

După aceste cuvinte, negrul suspină adînc și clătină cu amărăciune din cap, ca un om bătrîn.

Lui Artiomka i se făcu milă de el.

— Ia te uită cum l-au jignit pe bietul om! spuse el.

Moșneagul și negrul se întoarsera în aceeași clipă spre ușă.

— Ce vrei, băiete? întrebă moșneagul.

— Am adus pantomima, explică Artiomka. În schimbul unei frumoase recompense.

— O pantomimă?... Moșneagul se gîndi puțin și spuse hotărît: N-avem nevoie de-așa ceva. Du-o la un teatru. Poate o primesc acolo.

— De ce, teatru? spuse negrul, ridicîndu-se. Tu găsit „Bulba"?

— „Bulba".

— Samarin bețivul, pierdut.

— A-a, se dumiri moșneagul, e aceea pentru care s-a dat anunț la ziar? Unde-ai găsit-o?

— În nisip, pe malul mării.

— Auzi unde l-a tîrît necuratul! I s-a suit vodca la cap și s-a dus în puterea nopții la mare. Du-o patronului. Hai să-ți arăt unde e.

— Nu sînteți dumneavoastră patronul? întrebă Artiomka.

— Eu? se miră moșneagul. Nu, băiete, eu nu-s patron, eu sînt paznic. Patronul stă lîngă casă — se teme să nu fugă casierul. Așa că și patronul e tot un fel de paznic. Hai, să te duc la el. Acuși are să te atingă cu niște bani... să-ți ții buzunarele!

Artiomka porni în urma lui pe coridor. Știind că moșneagul e paznic, nu i se mai adresă cu „dumneavoastră".

— Cine ți-a făcut cucuiul ăsta, moșule?

— Cucuiul? Moșneagul își netezi capul cu mîna și răspunse cu blîndețe: Il am din născare, flăcăule. Numai că înainte mi-l acoperea părul, iar acum, precum vezi, părul s-a dus.

— Și negrul acela de ce plînge?

— Nu i se dă rol, de-asta plînge.

— Dar dumitale ți se dă? întrebă Artiomka, nădăjduind să afle în felul acesta ce este un rol.

— Rolul meu e să sun de începere şi să mă uit la dealde voi, ca să nu şterpeliţi ceva.

— Păi cum, aici se fură ?

— Ba bine că nu ! Moşneagul arătă o uşă : Intră aici !

Pe uşă, pe o tăbliţă, se vedea scris ca şi pe firma lui Artiomka, de mînă şi probabil tot cu funingine amestecată cu apă : „Direcţiunea".

Artiomka întredeschise uşa. La o masă şedea un om oacheş, cu nasul coroiat, ţăcănind la un abac.

— Ţe doresti, tinere ? întrebă el sîsîit.

— Am adus pantomima în schimbul unei frumoase recompense, spuse Artiomka şi se apropie de masă.

Bărbatul luă cartea şi o examină cu atenţie :

— Unde ai gasit-o ?

— In nisip, pe ţărm.

— O, bun baiat, bun ! Şi acum du-te.

— Unde ?

— Du-te acasa, sa nu se nelinisteasca mama.

— Şi recompensa ? întrebă mirat Artiomka.

Bărbatul se miră la rîndul lui.

— Ţe recompensa ?

— Una frumoasă ! răspunse Artiomka.

— A-a ! îşi aduse aminte patronul. Se poate, asta se poate.

Muie peniţa în cerneală, scrise ceva pe-o foiţă de hîrtie şi i-o întinse lui Artiomka.

— Ce-i asta ? întrebă Artiomka, uitîndu-se neîncrezător la foiţă.

— Un bilet de favoare. Vii astă-seară la galeria. Gratis.

— Asta-i tot ?

— Tot, răspunse patronul.

— Şi banii ?

— Bani ? Sprîncenile patronului se ridicară în sus şi ochii i se bulbucară ca la rac. O, ţe baiat rău, ţe baiat rău, ţ-ţ-ţ !...

Artiomka îşi aduse aminte cum arăta în oglindă şi se îndreptă spre uşă.

„Foarte mulțumesc !"

Nu se poate spune că Artiomka s-ar fi amărît cine știe ce. Desigur că banii i-ar fi prins foarte bine, fiindcă slăbise și hainele i se cam jerpeliseră. Dar nici să vezi o reprezentație la circ nu e rău.

Abia începuse să se întunece, și Artiomka se și plimba de jur-împrejurul circului, uitîndu-se prin toate crăpăturile. Era încă devreme și nici cei cu bilete nu erau lăsați înăuntru, dar' mite cei pe gratis. Cînd însă se întunecă de-a binelea, lumea prinse să sosească din toate părțile. Un clopoțel sună undeva, și oamenii intrară să-și ocupe locurile. Cei care erau îmbrăcați mai bine și care miroseau frumos intrau la parter, iar ceilalți urcau pe o scară. Artiomka urcă și el și prezentă biletul de favoare. Controlorul îl apropie de ochi, apoi se uită bănuitor la Artiomka și, în sfîrșit, îl lăsă să treacă.

La galerie, oamenii stăteau aplecați peste balustradă. Artiomka era strivit din toate părțile, dar nici nu-i păsa ; o clipă nu slăbea din ochi arena. Acum circul i se păru cu totul altfel. Ziua era pustiu și toate păreau cenușii, șterse. Acum însă ardeau cu lumini orbitoare zeci de felinare rotunde, uriașe, și toate băncile, de sus pînă jos, erau tixite de bărbați îmbrăcați ca de sărbătoare și de femei care își făceau vînt cu evantaiele.

Dar iată că, în sunetele fanfarei perdeaua de catifea se trase în lături, de o parte și de alta a arenei se înșirară niște oameni îmbrăcați în haine roșii cu galben și pe lîngă ei trecu zburdînd un cal murg, cu coama și cu coada albă. Presimțind ceva neobișnuit, pe Artiomka îl străbătu un fior. Calul fusese pesemne spălat și periat îndelung, fiindcă strălucea ca zăpada. Era înșeuat cu o șea neobișnuit de largă, acoperită cu un covor înflorat. In urma lui ieși în fugă o femeie frumoasă, blondă, într-o rochie albastră cu paiete strălucitoare. In părul ei sclipea în zeci de ape o stea. Femeia sări din fugă pe cal și, cu amîndouă mîinile,

trimise un sărut spectatorilor — și lui Artiomka. Aici, Artiomka își aminti de caseta minunată, de calul ei alb și de amazoana cea frumoasă și, fericit, făcu și el un semn cu mîna. Artista dansa, se ridica în cap și sărea printr-un cerc lipit cu hîrtie multicoloră, iar în mijlocul arenei, mișcat parcă de un resort, se rotea un om în frac și joben gri, care plesnea mereu dintr-un bici lung.

Apoi oamenii în haine roșii-galbene începură să forfotească, scoaseră două suporturi strălucitoare și întinseră la mare înălțime un cablu de oțel. O fetiță cu păr negru ieși în fugă, se cățără pe o scăriță pînă sus și porni, lunecînd parcă, pe sîrmă. Fanfara începu să cînte un vals. Fetița ținea în fiecare mînă cîte un evantai mare roz, și cînd se mișca, semăna cu un fluture frumos.

Toți cei pe care îi văzu Artiomka în seara aceea în arenă se întipăriră pentru totdeauna în amintirea lui; și jonglerii dibaci cu bilele lor strălucitoare, și dracul roșu ca focul care, cînd zbura, făcea să ți se taie răsuflarea, și clovnii caraghioși și ursuleții muzicanți...

Cînd apăru omul cel chel și strigă: „Bună seara! Ce mai faceți?“, Artiomka, vesel, îi răspunse de la galerie, ca unei vechi cunoștințe: „Mulțumesc! Așa și așa!“, făcînd să rîdă întreaga sală.

Totuși, cea mai interesantă i se păru lui Artiomka partea a treia a programului. De îndată ce începu să cînte muzica, toți își ațintiră privirile atenți, ba unii începură chiar să se ridice de pe locurile lor. În arenă se ivi un om cu fața bărbierită, într-un costum gri, croit după ultima modă, se înclină și ridică mîna. Muzicanții amuțiră pe loc, supuși.

— Calvini! Calvini! șoptiră cîțiva spectatori.

Bărbatul anunță cu o voce răsunătoare:

— A șaptesprezecea zi a competiției internaționale de lupte greco-romane, pentru titlul de campion al lumii și eșarfa de onoare!

Ridică din nou mîna:

— Parade! Allez — Maestro, marş!

Muzica răsună din nou şi în aceeaşi clipă începură să iasă în arenă, unul cîte unul, nişte gealaţi aproape goi, cu eşarfe albastre, roz şi roşii de-a curmezişul pieptului. Mergeau în cerc, păşind cu pas elastic în arena presărată cu rumeguş. Care cum ajungea la locul său, se oprea. Cînd apăru şi negrul, cu statura lui uriaşă, Artiomka se aplecă cît putu peste balustradă. Calvini ridică din nou mîna şi muzica amuţi.

— Vă prezint luptătorii noi sosiţi! spuse Calvini adresîndu-se publicului.

Striga numele luptătorilor, iar aceştia făceau doi paşi înainte, se înclinau în faţa spectatorilor şi-şi reluau locul. Pe unii din ei publicul abia îi aplauda, altora însă le striga „bravo" şi le arunca flori.

— Învingătorul concursului internaţional de la Londra, — Calvini ridică glasul, — campionul lu-u-mii Klemens... Făcu o pauză, se ridică în vîrfuri şi strigă: Hull!

Circul păru că trosneşte de aplauze.

Klemens-Hull, cu pielea de o albeaţă strălucitoare, mulţumi zîmbind publicului, dădu de cîteva ori scurt din cap şi prinse din zbor florile care i se aruncau.

Calvini aşteptă pînă se potoliră ovaţiile, şi continuă să facă prezentările, ridicînd de fiecare dată glasul:

— Învingătorul concursurilor internaţionale de la Hamburg, Roma, Bucureşti, campionul lu-u-mii, atletul negru Chambers Peps!

Peps fu şi el puternic aplaudat, dar nu-i aruncă nimeni nici o floare.

„Eh, — îşi zise necăjit Artiomka, — cînd e vorba de un negru, le pare rău pînă şi de flori! Dacă ştiam, îi aduceam o tufă întreagă de trandafiri..."

După paradă începură luptele.

În prima parte, publicul le urmări cu destulă nepăsare. dar totul se schimbă deîndată ce ieşi pe covor campionul

Rusiei, Ivan Krecet, și un luptător cu mască albastră [1]. Luptătorul cu mască îl arunca pe Ivan Krecet peste șold, îl ridica, cu brațele întinse, deasupra capului, îl rotea cu turbare în aer, îl răsucea în fel și chip, îl făcea ghem și nu-l lăsa nici o clipă să răsufle; dar Krecet îi aluneca adversarului din mîini, se năpustea ca o panteră asupra lui și-l trîntea la rîndul său pe covor. Calvini alerga în jurul lor, ținînd fluierul pregătit și anunțînd mereu figurile: „Tour-de-tête! Bras-roulé! Dublu-nelson!" Iar pe bănci, oamenii săreau de pe locurile lor, strigau, fluierau și băteau din palme.

Circul îl entuziasmă pe Artiomka. În viața lui nu văzuse atîtea toalete bogate și sclipitoare, atîta strălucire și agilitate ca în acea unică seară. Multă vreme după aceea, noaptea, în atelierul lui, se răsucea pe lavița de lemn scîrțîitoare, avînd mereu în fața ochilor mulțimea băncilor înțesate cu bărbați și cu femei care-și fluturau evantaiele.

A doua zi, Artiomka se prezentă din nou la circ și se duse de-a dreptul la patron.

— Ți doresti, tinere? întrebă acesta încruntîndu-se.

— V-aș ruga să-mi mai dați un bilet la galerie, se rugă Artiomka.

— O, ți baiat rău! Nu mai scap de tine... Saveli! Saveli!

Veni moș Cucui, cum îl botezase Artiomka pe paznic.

— De ți lasi sa intre straini? De baiatul asta afară.

— Parcă poți să-i dai afară! mormăi moșneagul. Ăștia se bagă prin toate crăpăturile... Haide!

Moșneagul mergea înainte, Artiomka în urma lui.

— Moșule, — spuse Artiomka, — hai să-ți pun un petic la cizmă. Ia te uită ce găurită e!

— Iaca na! răspunse supărat bătrînul.

Dar un minut mai tîrziu, după ce tăcu puțin, întrebă împăciuitor:

---

[1] Unii luptători de circ purtau mască, pentru a nu fi recunoscuți de public. (n. t.)

— Da' ce, tu eşti cizmar ?

— Păi dar !

După ce mai tăcu iarăşi puţin, moşneagul spuse.

— Bine, pune-mi ! Atît că nu ştiu cum o să umblu cu o singură cizmă...

— Da' ce crezi că te ţin mult ? Pîn' la prînz ţi-o aduc.

— Şi dacă nu mi-o mai aduci ? Să umblu toată viaţa cu o singură cizmă ?

— Moşule, — spuse grav Artiomka, — ai auzit vreodată de Nikita Zagoruiko ? Întreabă oamenii dacă a furat el măcar un capăt de aţă, la viaţa lui. Iar eu, vezi dumneata, eu sînt leit tata !

În ziua aceea, Artiomka avu de lucru pînă peste cap : să-i pună moşului un petic la cizmă — una, să se furişeze neobservat în grădina negustorului Adabaşev, unde creşteau trandafiri roşii — două, şi să pescuiască măcar vreo cinci guvizi — trei.

Pierdu foarte mult timp la negustorul Adabaşev în grădină. Nu-i fu greu să sară gardul, dar pe terasă luau ceaiul nişte musafiri, care zăboviră multă vreme, şi Artiomka trebui să aştepte lungit sub un tufiş, ocărîndu-i în gînd că nu mai pleacă. Pînă la urmă se achită cu succes şi de această treabă...

N-apucase să se întunece bine şi Artiomka şedea în odăiţa lui moş Cucui.

Moşneagul îşi privea cizma sclipitoare şi spunea cu admiraţie :

— Măi, măi, măi, ce-a mai lustruit-o ! Oglindă, nu alta ! Era foarte mulţumit şi-i strălucea faţa ca şi cizma. În privinţa reprezentaţiei, las'că aranjăm noi. Vorbesc eu cu controlorul să-ţi dea drumul de cîte ori ai să vrei... Îi spun că eşti nepotul meu şi gata. Numai să îndrăznească el să nu-ţi dea drumul !...

În seara aceea urmau să se întîlnească cei doi campioni ai lumii : Klemens Hull şi Chambers Peps. Încă de dimineaţă era coadă la casă. Admiratorii, şi mai cu seamă ad-

miratoarele lui Klemens Hull, veniseră cu brațele pline de flori și atunci cînd Calvini, ridicîndu-se pe vîrfuri, rosti ca un strigăt de luptă : „Hull !“, florile începură să zboare din toate părțile, căzînd la picioarele englezului.

Se părea că ambii campioni hotărîseră să-și arate în această întîlnire toată forța, toată agilitatea și tehnica. Încetineala calculată a lui Hull alterna din cînd în cînd cu salturi fulgerătoare și cu atît mai spectaculoase cu cît erau neașteptate și pentru adversar, și pentru spectator. Peps stîrnea rîsete în sală : de cîte ori primea o ripostă energică și rapidă, el își arăta mirarea strigînd : „Ie-te-te !“ Și, dîndu-se necăjit înapoi, se arunca din nou asupra adversarului... Negrul era mai puternic și mai îndemînatic decît Hull, și nici cu tehnica nu stătea prost. Galeria ar fi vrut foarte mult să-l vadă învingător. În loji, dimpotrivă, era aplaudat numai Hull, iar la adresa lui Peps se strigau tot felul de glume răutăcioase.

În minutul nouăsprezece, aplicînd un tour-de-tête, Peps îl aruncă pe Hull peste cap. Hull căzu, dar sări imediat în picioare. Însă nici n-apucă să-și îndrepte trupul că Peps îl sili, cu aceeași figură, să descrie o nouă tumbă în aer. De data aceasta, Hull se clătină dar rămase totuși pe picioare. Și numaidecît zbură din nou în sus, aruncat cu ajutorul aceleiași figuri. Peps se năpusti astfel asupra lui de șapte ori, ca un fulger negru, și în cele din urmă, nemaiputînd rezista, Hull o luă la fugă. Peps scoase un strigăt gutural și se repezi după el. Dar, în clipa aceea, răsunară în loji și în bănci niște urlete și strigăte furioase : „Nu-i corect !“, „Afară cu Peps !“, „Afară !“... Bietul negru se opri și începu să-și răsucească nedumerit capul cînd într-o parte, cînd în alta, fără să înțeleagă de ce era huiduit și fluierat. Calvini își întinse brațele spre public, implorîndu-l să se calmeze, dar vocea lui se pierdu în larma urletelor și fluierăturilor generale. Galeria urmări la început în tăcere cele întîmplate, apoi, indignată, începu la rîndul ei să strige

cu atîta putere, încît cei din rîndurile de jos scoaseră exclamații de uimire și-și vîrîră degetele în urechi.

Peps stătea în mijlocul arenei, uitîndu-se cînd la dreapta, cînd la stînga, cu albul ochilor scînteind de mînie. Deodată întinse mîinile, așteptă pînă se făcu liniște, apoi spuse pe un ton de adîncă mustrare:

— De ce țipi? De ce? Întreabă Calvini, el spune eu făcut figur corect. Tu țipi pentru că eu negru.

Mai vru să spună ceva, dar Calvini fluieră și anunță pripit că prima întîlnire dintre campionii lumii se terminase la egalitate.

Luptătorii își strînseră mîna în aplauzele frenetice ale publicului. La picioarele lui Hull prinseră să cadă iarăși flori. Zîmbind larg, el le prindea din zbor și mulțumea. Peps urmărea tăcut zborul florilor și se ferea atunci cînd acestea treceau prea aproape de el.

Deodată se auzi de la galerie un glas atît de sonor și de bucuros, încît toți se uitară fără să vrea în sus:

— Pe-eps, ține! E pentru tine!

Peps ridică capul. De la galerie zbura spre el, peste capetele spectatorilor, un tufiș întreg, verde și proaspăt, plin de trandafiri de un roșu aprins.

Galeria începu să strige și să bată din palme entuziasmată.

Peps ridică ochii, duse mîna la inimă și spuse mișcat:

— Băiatule! Foarte mulțumesc!

Pescarii

În scurtă vreme, Artiomka deveni un spectator obișnuit al circului. De la mare se ducea de-a dreptul în odăița moșneagului și acolo prăjea peștele pe lampă. Apoi se așezau amîndoi la masă și mîncau cu plăcere guvizii dulci. Dacă intra vreun artist în odaie, moșul îl arăta din cap pe Artiomka și explica:

— Nepoţelul meu, meşter cizmar. Şi pescar, fireşte. Moşneagul începuse să se convingă de-a binelea că Artiomka îi e nepot. E priceput, nevoie mare! îl lăuda el, punînd înainte piciorul cu cizma lustruită. Cei din neamul nostru sînt oameni pricepuţi.

Şi lui Artiomka îi plăcea moşneagul. Îi plăcea mai cu seamă independenţa de care dădea dovadă; bătrînul nu executa nici o dispoziţie a administraţiei fără să bodogănească şi fără să se strîmbe cu dispreţ. I se spunea cîteodată:

— Moşule, mătură arena. Nu vezi ce de gunoi s-a strîns?

— Cum adică s-o mătur? spunea moşneagul. Cine-a mai pomenit aşa ceva — să măturî o arenă?

— Atunci curăţ-o cu grebla.

— Spune aşa! Îmi porunceşte şi nici el nu ştie ce-mi porunceşte. Halal şef!

Lui Artiomka îi plăcea şi odăiţa moşneagului. E adevărat că tot mobilierul ei se compunea numai din două canapele şi o masă simplă, fără faţă pe ea. În schimb, pereţii erau plini de afişe, iar în locul unde ar fi trebuit să stea icoana, era expus celebrul acrobat belgian Albert Bussy.

Odată, Artiomka se întîlni pe coridor cu mica echilibristă. Cu toate că purta o rochiţă simplă, de aproape era şi mai frumoasă decît părea de la galerie. Se uită la el printre gene, şi în clipa în care Artiomka deschise gura s-o întrebe ceva, începu să cînte rîzînd şiret:

Nepoţelul lui Cucui
A mîncat ceapa din cui.

— Proasto! spuse Artiomka şi scoase limba.

Dădu să plece, dar se răzgîndi, se întoarse şi se aşeză în faţa ei, jos, şi începu să se scarpine după ureche cu degetul cel mare de la picior.

— Tu eşti omul-broască? întrebă fetiţa, oprindu-se din rîs.

— Eu sînt omul-cizmar, răspunse Artiomka. Pot să-ţi fac nişte pantofi cum n-au nici fetele de împărat!

Fetiţa tăcu o clipă.

— Bine, — spuse ea, — fă-mi!

— Dar ai tu materialul care trebuie? întrebă Artiomka.

Stătu puţin şi, fără să mai aştepte răspunsul fetiţei, care rămăsese pe gînduri, porni mai departe.

Dar lucrul cel mai minunat se întîmplă altădată.

Într-un rînd, Artiomka şedea pe canapea în odaia moşneagului şi punea un şnur nou la undiţă, cînd deodată intră Peps. Din ziua în care îi aruncase Artiomka tufa de trandafiri nu avuseseră încă prilejul să se întîlnească. Văzîndu-l acum şi recunoscîndu-l, Peps exclamă bucuros:

— O, ce întîlnire plăcut, ce întîlnire plăcut! şi-i întinse lui Artiomka amîndouă mîinile. Apoi se aşeză pe canapea, îşi arătă într-un zîmbet dinţii albi şi începu să-l mîngîie în tăcere pe cap.

Artiomka se uita la Peps şi nu ştia ce să-i spună ca să-i facă plăcere. Aplecîndu-se, îi pipăi ghetele.

— Marfă clasa întîi. Aşa ceva cred că nu se găseşte nici la Petersburg. Le-ai plătit scump?

— Cinci dolari, spuse Peps continuînd să zîmbească.

Artiomka nu ştia ce e un dolar, dar spuse grav:

— Face. Lucru trainic. Pentru aşa ceva face să dai şi şase. Şi într-un elan de prietenie, care-l miră chiar şi pe el, propuse: Hai să prindem peşte!

— De ce? se miră Peps.

— Cum „de ce"! Prindem peşte, apoi îl prăjim şi-l mîncăm.

Mirarea lui Peps se prefăcu în teamă.

— O-o, — spuse el, — clătinînd din cap, asta nu permis, eu nu mănînci nimic străin. Eu nu vreau stai la închisoare.

— Vai de mine! spuse Artiomka cu compătimire. Nu pricepi! Uite-aici. Şi-i arătă undiţa. Mergem la mare, la pescuit.

— O, asta e bine, foarte bine! încuviinţă Peps bucuros. Se ridică numaidecît şi-şi puse pălăria: Cînd eu fost copil mie foarte plăcut prins peşte. Patronul nu dat voie. Eu plîns foarte...

Ieşiră în stradă. Artiomka ducea cutiuţa cu viermişori şi găleata pentru peşte, iar Peps un covoraş ros şi două undiţe atît de lungi, încît aproape că agăţa cu ele sîrmele de telegraf. Toată lumea se uita la ei: ia priveşte — un negru care merge cu un băiat la pescuit.

Băiatul nu mai putea de mîndru ce era.

— Cei care nu se pricep, se duc să pescuiască lîngă cabine. Păi ce, acolo sînt guvizi? Te rîd şi curcile! Cu guvizii de-acolo nu se satură nici o vrabie. Noi o să mergem pe dig.

Lui Artiomka i se părea că negrul are să-l stimeze şi mai mult dacă o să vadă ce guvizi mari ştie să prindă.

— Acolo sînt uite-aşa nişte guvizi! repetă el dezgolindu-şi mîna pînă la cot.

Şi iată-i pe dig. Stau jos bălăbănindu-şi picioarele, iar dedesubt se văd pilonii înverziţi şi alunecoşi, de care apa se izbeşte plescăind încet. În port lunecă corăbiile şi se aude duduitul slab al bărcilor cu motor. Un vapor de marfă uriaş, făcut parcă în întregime din foi ruginite de tablă, se îndreaptă spre debarcader; sirena vaporului mugeşte adînc, iar pe valurile stîrnite dintr-o dată bărcile săltă ca nişte coji de nucă.

Pluta lui Artiomka se afundă mereu în apă. A şi scos pînă acum şapte guvizi. Şi ce guvizi barosani! Pluta lui Peps pluteşte liniştită şi asta îl înfurie pe negru.

— Ie-te-te! exclamă el cu aceeaşi intonaţie ca şi în arenă, cînd adversarul nu se lasă trîntit pe spate. Nu vrea mănînci undiţa mea.

— Uite-aici, — îl învaţă Artiomka, — uite-aşa trebuie!

Artiomka pune un vierme în cîrlig, scuipă şi aruncă cu dibăcie plumbul în apă. După cîteva clipe, pluta se afundă.

— O-o, — spuse entuziasmat Peps, — tu bun vînător la peşte! Tu campion la peşte!

Încetul cu încetul se strîng în jurul lor o mulţime de gură-cască. Aceştia îl examinează pe Peps şi şoptesc între ei. Peps s-a obişnuit de mult cu curiozitatea celorlalţi. La început, Artiomka e mîndru, dar mai apoi începe să găsească în asta ceva jignitor.

— Ei, ce vă zgîiţi aşa? se răsteşte el, nemaiputîndu-se stăpîni. Aţi văzut cumva un viţel cu două capete, sau ce naiba, de vă holbaţi aşa? Ai dracului gură-cască! Se vede treaba că n-aveţi de lucru!

Vru să mai adauge ceva, dar Peps strigă deodată bucuros:

— S-a prins! Artiomka, s-a prins!

Şi pe dig se prăbuşi greoi un guvid mare şi negru.

...Uleiul se terminase de trei zile. În timp ce Artiomka curăţa peştii în odăiţa moşneagului, Peps alergă în tîrg după ulei şi după pîine. Apoi se aşezară la masă. Imitîndu-l pe Artiomka, Peps închidea pe jumătate ochii şi spunea mereu:

— O, ce dulce! O, ce bun!

— Nici vorbă, — întărea moşneagul, — ăsta-i sitar nu peşte.

— O, Artiomka campion la peşte! exclama Peps. Bine, bine... mîine mergem prins peşte!

În seara aceea, Peps luptă în primul meci. În doi timpi şi trei mişcări îşi învinse adversarul, făcu cîteva plecăciuni grăbite şi părăsi arena. Puţin după aceea, spectatorii de la galerie îl văzură, cu mirare, strecurîndu-se printre ei, îmbrăcat de data aceasta în costumul lui maro. Căuta pe cineva; la capătul galeriei luă de braţ pe un băieţandru înghesuit între spectatori şi coborîră împreună scara.

— Ascultă, — vorbi Peps pe nerăsuflate, — Cucui spus pescar bun merge noaptea pescuit. Noaptea peşte prinde foarte bine. Hai, Artiomka, noi prindem foarte mult guvid.

— De unde-ai mai scornit-o! se miră Artiomka. Noaptea nu se pescuieşte cu undiţa. Se vede treaba că era beat.

— Nu, Cucui nu beat. Cucui treaz. Hai, Artiomka!

— Fie. Stai numai pînă se sfîrşesc luptele.

— De ce? Acum, Artiomka, Peps roagă!

— Bine! Dacă ţii atîta, hai! se învoi Artiomka.

Şi iată-i iar cu marea plescăind la picioare. În apă tremură stelele. În depărtare lunecă silueta neagră a unei bărci. E atîta linişte, încît se aud vîslele scîrţîind în furci.

Peps şi Artiomka se uită la plutele undiţelor. În întunericul nopţii abia se văd: ochiul aci le găseşte, aci le pierde din nou şi din pricina asta ţi se pare că s-au dus la fund.

— S-a prins... şopteşte Peps şi saltă în sus undiţa.

Dar cîrligul e gol şi viermele neatins.

— Ie-te-te! se supără negrul.

— Ascultă, Peps, — spune Artiomka, pierzîndu-şi răbdarea, — ce faci tu noaptea? Dormi sau nu?

— Dormi, răspunse Peps.

— Sau poate că alergi pe străzi să cauţi ciorbă şi pîrjoale?

— Nu, eu dormi.

— Ei, şi peştele ce crezi tu că face noaptea?

— Peştele dormi şi el?

— Ba bine că nu! Cînd să doarmă, dacă nu noaptea?

— Înseamnă Cucui beat, decide Peps şi-şi înfăşoară undiţa.

Dar nu-i vine să plece. În oraş e zăpuşeală, pe cînd aici briza mării îţi suflă drept în faţă.

Peps se întinde pe dig şi îşi pune covoraşul sub cap.

Artiomka se aciuează alături. Ce bine e!

Sus clipesc stele. E linişte, răcoare şi nu se zgîieşte nimeni la ei.

— Ştii ceva? spune Artiomka. Ai putea să-mi povesteşti şi mie cîte ceva despre alte ţări. Îmi închipui că pe

acolo lumea nu poartă decît cămăşi scrobite. În Turcia ai fost ?

— Fost. Eu fost în toate ţări.

— Ei, şi ce fel de oameni sînt pe-acolo ?

— În fiecare ţări este oameni buni şi oameni răi. Buni este săracii, răi este bogaţii. Eu fost în Franţa şi foarte mult plîns, apoi fost în Germania şi tot foarte mult plîns.

Artiomka îşi aduce aminte cum sughiţa Peps de plîns pe canapeaua moşneagului şi-l întreabă :

— Ţi-au dat în sfîrşit un rol ?

— Nu. Samarin foarte rea, foarte, foarte rea.

— Moş Cucui zice că un rol este să suni de începere. Aşa e ?

— O, nu ! Asta prostie ! Rol este să faci ca oamenii să plîngi, ca oamenii să rîzi, ca oamenii să ai sentimente bun. Rolul face artist. Mie foarte, foarte place artist !

Peps povesteşte lucruri uimitoare. Artiomka află că poţi să stai în sală şi să vezi şi să auzi într-o singură seară tot ce se povesteşte într-o carte groasă. Trebuie numai ca artiştii să-şi joace bine rolurile. Atunci cînd artiştii îşi joacă bine rolurile, oamenii retrăiesc totul ca şi cum s-ar întîmpla aievea. Şi atunci oamenii plîng, şi rîd, şi urăsc, şi iubesc. Se mai întîmplă ca artiştii să nu vorbească, ci numai să explice totul prin gesturi. Asta se numeşte pantomimă. Şi ăsta e iar un lucru bun. El, Peps, ar vrea mult să joace un rol într-o pantomimă. Peps vorbeşte prost ruseşte, dar într-o pantomimă nu trebuie să vorbeşti. Într-o pantomimă poate să joace şi Peps, dar Samarin nu-i dă rol. Peps nu iubeşte luptele. Luptele sînt un „bluf“, o înşelătorie.

— Cum, adică, o înşelătorie ? se miră Artiomka. Cum, adică, o înşelătorie ?

Şi aici el află nişte lucruri care-l fac să-şi piardă pe loc tot interesul pentru lupte. El află de pildă că Peps l-ar fi putut învinge pe campionul Greciei, Marguli, chiar în primul minut, dar l-a învins abia în minutul cinci, fiindcă aşa

ordonase Calvini. Altfel nu i-ar plăcea publicului. Peps poate să-l învingă pe Hull, dar întîlnirile dintre ei se termină întotdeauna la egalitate. Şi acum, Peps va fi silit să se îmbolnăvească şi Hull va ocupa locul întîi. El, Peps, poate să-i învingă pe toţi. Numai pe luptătorul rus Ivan Poddubnîi nu poate să-l învingă, fiindcă Ivan Poddubnîi e de fier. Peps s-a întîlnit cu el şi la Londra, şi la Petersburg, şi la Bruxelles, şi peste tot Poddubnîi l-a învins pe Peps.

De aceea i se şi spune lui Poddubnîi, nu campionul lumii, ci regele campionilor.

Peps mai povesteşte încă multe lucruri interesante. Dar cerul începe să pălească, stelele se fac tot mai mici şi dispar, şi acum se văd lămurit şlepurile în port, şi vaporul grecesc „Polones", care a adus lămîi, şi uriaşul „Georg", un vapor negru, care tot încarcă de cinci zile grîu.

— Hai să punem undiţele, spune Artiomka. Acum e tocmai bine. Peştele se trezeşte devreme.

Şi, într-adevăr, cînd apăru din apă marginea soarelui strălucitor, în găleţile pescarilor se zbăteau vreo cincizeci de guvizi negri şi grei.

— O, ce deştept Cucui! se mira Peps, scoţînd guvizii unul după altul. Foarte, foarte deştept, Cucui!...

Fericirea lui Peps

Prin oraş umblă un om cu faţa plictisită. Şchiopătează puţin. Într-o mînă ţine o găleată cu clei şi-un pămătuf, iar în cealaltă, un pachet de afişe multicolore.

Şchiopul lipeşte afişele nu numai pe coloanele de afişaj, ci oriunde i se pare lui potrivit. El le lipeşte şi pe micul atelier al lui Artiomka. Mai înainte, Artiomka nu citea afişele. Dar de cînd se duce la circ nu-i mai scapă nici un afiş; le citeşte pe toate, unul după altul, pînă la cel din urmă rînd, acolo unde se spune că imprimarea afişului a fost autorizată de şeful poliţiei, locotenent-colonelul Jukov.

Artiomka ştia că la circ se pregateşte o pantomimă. De mai multe ori văzuse chiar cum artiştii circului, luptătorii şi oamenii de serviciu în uniforme, adunaţi în arenă, dau în tăcere din mîini, se bat cu paloşe de lemn şi fac plecăciuni, în timp ce Samarin, un om mic de stat şi gras, cu faţa rasă, stă în mijlocul arenei şi strigă :

— Unde ţi-e mimica ? Unde ţi-e mimica, lua-te-ar dracul să te ia ? ! Pahomov, ia-ţi o mutră zîmbitoare ! Zîmbitoare am spus, nu idioată !

Artiomka aştepta cu nerăbdare pantomima şi o zbughea afară, să vadă afişul, de fiece dată cînd auzea hîrşîind pămătuful pe scîndurile atelierului.

În cele din urmă apăru şi afişul pe care-l aştepta el. Era de un verde ţipător şi de două ori mai mare decît toate celelalte. În mijloc stătea un bărbat gras cu nişte şalvari largi, cu un smoc de păr pe creştetul ras şi cu mustăţi pe oală, şi ochea cu puşca într-un voinic de toată frumuseţea, cu mustăcioară neagră.

„Taras Bulba", citi Artiomka titlul pantomimei şi-şi zise : „De nu eram eu, nu-l vedeaţi voi nici pe Taras, nici pe Bulba !"

— O, Artiomka ! auzi în spatele lui. Eu căutat foarte mult fabrica ta. Unde fabrica ta ?

— Asta-i fabrica mea, spuse Artiomka mîndru. Mai pe scurt, cizmărie sau atelier de reparat încălţăminte şi de lipit galoşi, ceea ce înseamnă acelaşi lucru.

Pereţii micii gherete erau negri de fum, cîrpăciţi şi plini de crăpături mărunte. Peps clătină din cap. Apoi se dădu mai aproape de afiş şi-şi purtă degetul sub un rînd tipărit cu litere mari : „Participă întreg ansamblul artistic al circului şi toţi luptătorii".

— Asta nu adevărat, spuse el.

— Va să zică tot nu ţi-a dat rol Samarin ?

— Nu. Samarin foarte rău.

— Pe scurt — un huligan, spuse Artiomka.

— Huligan, se învoi Peps.

Apoi scoase din buzunarul de la piept o cărţulie şi i-o întinse lui Artiomka.

— Uite, Artiomka, asta cumpărat la magazin. Hai în fabrica ta. Eu cunoşti foarte prost cuvinte ruseşti. Tu citeşti, iar eu ascult. Eu foarte place ascult.

Artiomka deschise cărţulia. Erau nuvelele lui Gogol, printre care şi „Taras Bulba".

— Bravo! — se bucură Artiomka, — ai avut o idee grozavă! Şi, îndată, întrebă neliniştit: Dar tu ai să încapi în căsuţa mea?

Peps măsură cu o privire micul atelier şi hotărî:

— Încapi.

— Atunci, intră.

Peps stă destul de incomod: cu spinarea încovoiată, cu capul sprijinit de policioara pe care sînt calapoadele, iar cu picioarele proptite de perete. Dar pare că nici nu bagă de seamă toate astea, şi nu-şi mai ia ochii de la Artiomka.

Ce păcat însă că Artiomka pronunţă des cuvinte pe care Peps nu le cunoaşte! Peps pune mereu mîna pe carte şi întrerupe lectura:

— Ce asta suman? Ce asta glie? Ce asta leşii dracului?

Artiomka nu înţelege nici el chiar toate cuvintele. Explică numai ceea ce ştie:

— Sumanul e o şubă mai scurtă, ca un palton cu blană. Leşii dracului sînt aceia care nu-i lăsau pe cazaci să trăiască.

Dar chiar dacă unele cuvinte au rămas neînţelese, Peps a priceput de minune întreaga desfăşurare a evenimentelor şi nuvela i-a mers drept la inimă. Ascultînd-o, suspina, clătina din cap, închidea ochii şi tot şoptea nişte cuvinte neînţelese pentru Artiomka. Andrei îi inspiră dispreţ de la început. Iar cînd auzi că acesta iese, gătit din cap pînă-n picioare, călare pe un armăsar minunat, împreună cu şleahticii polonezi, ca să-i măcelărească pe fraţii lui cazaci, se strîmbă scîrbit şi scuipă.

— Așa inimă trebuie aruncat la câini! spuse el. În schimb era încîntat de Ostap și spunea mereu: O, Ostap, o, bun cazac!

Iar atunci cînd Artiomka citi: „Dar leșii îl dovediră pe Ostap. Unul îi aruncă arcanul de gît, îl legară și-l duseră. „Ehe, Ostap, Ostap...", striga Taras, croindu-și drum înspre el și hăcuind de-a valma, ca pe verze, pe toți ce veneau asupră-i", Peps se apucă cu mîinile de cap și oftă.

Cel mai mult l-a impresionat pe Peps însuși Bulba. Un om care își ucide feciorul pentru că a trădat patria și care se răzbună atît de cumplit pe înrobitori, i se părea o ființă supranaturală. Nu întrebă dacă Taras existase cu adevărat; îl vedea pe Taras aievea și-l speria pe Artiomka cu exclamații cînd pline de mînie, cînd pline de bucurie.

De altfel, Artiomka fusese și el tot atît de captivat.

În toată viața lui, Artiomka citise numai două cărți: „Cum l-a crescut leoaica pe feciorul de împărat" și „Jack Spintecătorul". Dar în aceste cărți se vorbea nu de viața adevărată, ci de una născocită de dragul distracției. De aceea și atitudinea lui Artiomka față de aceste cărți fusese aceea pe care o ai față de o distracție. Aici însă întîlnise oameni întregi, dintr-o bucată, găsise viața plină de adevăr și simțise cu totul altceva.

Cînd isprăvi de citit cea din urmă pagină și își ridică ochii asupra lui Peps, acesta clătină mîhnit din cap:

— Rău, rău!

— Ce-i rău? întrebă nedumerit Artiomka. Nu-nțelegi?

— Ce căutat după lulea? Lulea se poate cumpăra alta. Dar alt Taras nu.

— Dar ce voiai tu? Să fumeze orice ticălos din luleaua lui?

— Ce este ticălos? întrebă Peps.

— Ticălos? E un om care are în loc de cap un hîrdău și care n-are nici un pic de conștiință. Pe scurt — o lepădătură. Ai înțeles?... Aoleu, îmi ghiorăie mațele de foame! țipă el deodată.

Peps se uită la ceas : era aproape trei.

— Tu nu mîncat azi ? îl întrebă el pe Artiomka.

— Eu nu mîncat azi, răspunse Artiomka, dinadins scîlciat.

— De ce ? se miră cu naivitate Peps.

Artiomka ar fi vrut să spună că așa obișnuiește el — să nu mănînce, dar rămase tăcut și întoarse capul spre geam.

Peps se uită o vreme nedumerit la el, apoi deodată începu să se agite :

— Hai, Artiomka, hai la restaurant ! O, Peps este mare prost !

La capătul scării de marmură era o oglindă mare, cu cadru aurit. Uitîndu-se în ea, Artiomka se văzu din cap pînă-n picioare : avea o cămașă ieșită de soare, fără curea, picioarele desculțe, pline de praf și pantalonii jerpeliți. În sala împodobită cu candelabre de cristal, circulau lachei cu plastroane albe.

— Peps ! spuse el. Ce căutăm noi aici ? Hai la birt.

Dar în întîmpinarea lor venea acum, lunecînd parcă pe parchet, un chelner ce-și întindea cu o politețe plină de dispreț gîtul înainte.

Bulionul de pasăre îl înfurie pe Artiomka : nici tu varză, nici tu cartofi — numai apă chioară, și apa asta trebuia, cine știe de ce, mîncată cu lingura. În schimb, Boeuf-Stroganov mîncă cu plăcere. Și totuși, atunci cînd Peps îl întrebă dacă nu vrea să mai mănînce ceva, Artiomka răspunse fără să se mai gîndească :

— Ciorbă și cașă de hrișcă, asta da !

De la restaurant plecară de-a dreptul la circ. Acolo trebuia să aibă loc la ora patru repetiția generală a pantomimei „Taras Bulba“ și nu mai puteau de nerăbdare să vadă jucată povestea pe care o citiseră adineauri.

Dar ceea ce văzură nu semăna de loc a repetiție : „polonezii“ și „cazacii“ ședeau înșirați pe balustrada arenei,

fumînd tacticos, în timp ce Samarin alerga cu părul vîlvoi de colo-colo, și țipa înfuriat:

— M-a omorît! M-a omorît, blestematul! Ce-am să mă fac, ce-am să mă fac acum?! Spuneți-mi, ce dumnezeu, ce dracu să mă fac?!

Nu-i răspundea nimeni. „Polonezii" și „cazacii" continuau să scoată liniștiți fumul pe nas.

— De ce supărată Samarin? întrebă Peps, așezîndu-se alături de un „polonez".

— Unchiul Vasea s-a îmbătat și și-a scrîntit piciorul, și acum n-are cine să-l joace pe Bulba.

Peps chibzui cîteva clipe, apoi păși hotărît peste balustradă și se opri în fața lui Samarin:

— Eu este Bulba!

Samarin se uită buimac la el, vru să țipe, dar se mulțumi să clatine din cap.

— Tu este idiot, îl imită el scurt.

— Eu este Bulba, repetă încăpățînat Peps și scoase cartea din buzunar. Artiomka citit, eu ascultat. Eu înțeles tot. Eu vreau faci Bulba.

Atunci Samarin ridică mîinile în sus, ca și cum ar fi vrut să se agațe de trapez:

— Nu, asta-i prea de tot! Credeți că răbdarea mea nu are și ea margini? Vă întreb: unde s-a mai văzut un negru, un negru negru ca tăciunele, să-l joace pe un cazac zaporojan! Unde?!

Apoi lăsă mîinile în jos și spuse calm, ca și cum ar fi fost înțeleși de cînd lumea:

— Începem. Tabloul întîi: Ostap și Andrei se dau jos de pe cal, Bulba se uită mirat la sumanele lor. Peps, vino aici! Mîinile în șold. Uite-așa. Mai sus capul! Și mai sus! Așa.

Începu repetiția.

Atunci cînd un „leah" se apropie de Artiomka și-l rugă să dea fuga după țigări, acesta nici nu întoarse capul.

— Mă, nepotul lui Cucui, ce, ai surzit? se miră „leahul".

Nu, Artiomka nu surzise: el încetase pur și simplu să mai existe pentru restul lumii. Nu surzise ci, dimpotrivă, era numai ochi și urechi. Asculta încruntat ceea ce spunea Samarin și de fiecare dată se temea grozav că Peps n-are să facă așa cum i se arată. Dar degeaba se temea: Peps făcea totul întocmai... da, întocmai, și asta se vedea și din faptul că Samarin nu mai țipa, ci se mulțumea doar să-l corecteze, iar din cînd în cînd îi spunea chiar „dragă prietene". Păcat însă că Peps se înfierbînta prea mult. Samarin îi atrăgea mereu atenția:

— Mai calm, mai calm! Tu ești Bulba, nu un trăsnet pe timp de furtună.

Repetiția se termină cu puțin înainte de începerea reprezentației, iar cei care jucau în prima parte a programului începură să se costumeze. De încordare și emoție, Peps înăușise ca după o luptă îndelungată. Cînd părăsi arena, fața lui strălucea de fericire.

— Tu văzut, Artiomka, văzut? întrebă el. Eu bine făcut Bulba?

Se bucura ca un copil și tot întreba dacă publicul va fi anunțat că în rolul unchiului Vasea, care s-a îmbolnăvit, personajul lui Bulba va fi interpretat de Peps.

— Da, da, îl liniști administratorul și dădu numaidecît dispoziții să se pregătească cîteva etichete pentru afișe.

Dar ce folos? Etichetele nu ajunseră pînă la afișe. Le zări Samarin care spuse:

— Nu-i nevoie. E jenant față de public. Și-apoi, te pomenești că se supără patronul.

Și Artiomka văzu cum etichetele cu numele lui Peps fură azvîrlite în lada de gunoi.

„Cum vine asta — jenant"? se gîndi el.

Dar lui Peps nu-i spuse nimic: era prea fericit! În jurul lui se foiau grimerul, costumerul și frizerul. Îl îmbrăcară, îi puseră perne sub haine, îi vopsiră fața și mîinile și-i lipiră un nas de chit.

În prima parte a programului avu loc reprezentația de circ obișnuită. Partea a doua și a treia fuseseră rezervate pantomimei. Aceasta atrăsese atîta lume, încît Artiomka fu cît pe ce să fie strivit la galerie. La început, publicul era nedumerit: nu înțelegea de ce oamenii umblă și dau din mîini fără să sufle o vorbă. Dar încetul cu încetul spectacolul începu să placă, și în tablourile următoare spectatorii se apucară chiar să încurajeze personajele.

— Nu te lăsa! Nu te lăsa! strigau cei de la galerie, atunci cînd leșii se năpustiră din toate părțile asupra lui Ostap. Atinge-i, Bulba. Dă-i! Trage-i! Așa-așa! Dă-naainte!

Și actorii se străduiau din răsputeri să joace cît mai bine.

Prima parte a pantomimei se sfîrși în aplauzele și exclamațiile puternice ale publicului. Fură chemați la rampă unchiul Vasea și Krecet, care interpreta rolul lui Ostap. Peps ieșea în arenă și se închina oarecum ciudat. Părea că vrea să spună ceva și nu îndrăznește.

— Asta nu e unchiul Vasea! striga Artiomka de la galerie. Asta e Peps! Zău că-i Peps!

Dar nimeni nu-l asculta. Succesul lui Peps era vădit și temerile lui Artiomka se risipiseră; dar cum de nu înțelegea publicul că acesta e Peps și nu unchiul Vasea? Unchiul Vasea era doar mai scund. Artiomka își duse mîinile pîlnie la gură și țipă ca un cocoșel, acoperind vocile de bas ale bărbaților:

— Pe-e-eps! Bravo, Pe-e-eps!

— Taci, prostule! spuse un meseriaș de lîngă el, care venise la circ cu rindeaua și cu ferăstrăul. Asta-i unchiul Vasea, nu-i nici un Peps.

— Unchiul Vasea? Ba nu e unchiul Vasea! Pe Artiomka erau cît pe ce să-l podidească lacrimile. Eu vă spun că-i Peps! Zău că-i Peps!

Deodată îi veni o idee ingenioasă. Se ridică de la locul lui și se repezi ca fulgerul în jos pe scară. Cîteva minute

după aceea, etichetele care fuseseră aruncate la gunoi, şedeau mîndre pe afişe.

— Uite-aşa! spunea Artiomka, lipind cu clei cea din urmă etichetă. Vă-nvăţ eu, şmecherilor, să mai ascundeţi cine joacă!

În pauză, oamenii ieşiră din circ şi se îngrămădiră în faţa afişelor, mirîndu-se:

— Va să zică ăla era negrul? Da' bine l-a mai jucat pe Bulba!

Şi Artiomka, mulţumit, dădu fuga la Peps ca să-i spună ce zice publicul despre dînsul.

Pantomima avu un succes nemaipomenit, mai cu seamă ultimul tablou. Sfîrşitul nuvelei fusese modificat în aşa fel, încît cazacii care se retrag atacă din nou, îi zdrobesc într-o crîncenă încăierare pe polonezi, şi-l duc pe braţe pe Taras mort.

Peps fu bisat de şase ori. Ieşea, se înclina şi-şi ducea mîna la inimă, iar spectatorii îi strigau care mai de care din toate părţile: „Pe-eps!", „Pe-eps!", „Bul-baa!".

Artiomka stătea lîngă perdeaua vişinie şi striga mai tare decît toţi. În timp ce părăsea arena, Peps îl văzu, izbucni în rîs şi începu să bată el însuşi din palme:

— Artiomka, Artiomka! Eu, eu...

Vru să spună: „Eu sînt atît de fericit!", dar din cauza emoţiei uitase cum se spun aceste cuvinte în limba rusă.

— Eu...

Nu-şi sfîrşi vorba; îl înşfăcă pe Artiomka în braţe şi-l azvîrli în sus ca pe un prunc.

Leasia. Peps e mîhnit.

Echilibrista asta mică îl scoate din sărite pe Artiomka. Se opreşte şi se uită la el printre gene, zîmbind, dar deîndată ce el se apropie, se încruntă şi pleacă. Nu, Artiomka n-are să se mai apropie niciodată de ea şi nici n-are să-i

mai vorbească. Il invidiază pesemne, pentru că e prieten cu Peps. Deh, el, Artiomka, ştie ce să vorbească cu bărbaţii şi de aceea sînt bărbaţii prieteni cu dînsul. Dar ce-ar putea de pildă să vorbească cu ea?

Atunci însă cînd fetiţa merge pe sîrmă, lui Artiomka i se face milă de ea. Nu ştie nici el de ce. Poate pentru că simte că ea se teme să meargă pe sîrmă. Da, Artiomka e sigur de asta. Odată a văzut-o cum i-a alunecat piciorul şi cum a fost cît pe ce să-şi piardă echilibrul. Dar şi atunci a încercat să zîmbească, fiindcă aşa se cuvine în arenă, numai că buzele n-au ascultat-o şi-au început să-i tremure de frică. Artiomka stătea gata să se repeadă sub cablu şi s-o prindă. Dar ea n-a căzut şi lui Artiomka i-a părut chiar puţin rău: ce bine ar fi fost dacă ar fi căzut, iar el ar fi sărit şi ar fi prins-o!

Deşi Artiomka se hotărîse să nu-i mai vorbească, trebui totuşi să-şi calce hotărîrea. Într-o zi, intrînd în odaia moşneagului, o găsi stînd pe canapea şi desfăşurînd o undiţă. La vederea lui Artiomka se ridică sfioasă şi puse undiţa la locul ei, în ungher.

— De ce-ai pus mîna pe undiţa mea? se răsti Artiomka la ea, bucuros că are prilejul s-o necăjească.

Fetiţa ridică pleoapele şi-l învălui cu privirea ochilor ei luminoşi, de culoarea liliacului, apoi se îndreptă spre uşă.

— Stai puţin, spuse Artiomka, schimbînd tonul. Doar nu-ţi închipui că m-am supărat! Am spus şi eu aşa...

Fetiţa se opri lîngă uşă şi-l privi iar printre gene.

— Am pescuit şi eu, aici în casă, cu undiţa ta, glumi ea.

— Grozavă mai eşti! spuse Artiomka îngăduitor. Păi ce, asta-i jucărie?... Cu undiţa asta eu prind peşte adevărat, în mare; pricepi? Odată am prins cu ea un peşte atît de mare, că m-am speriat şi eu: credeam că-i un rechin.

Fetiţa zîmbi.

— Dar unde sînt pantofii aceia cum n-au nici fetele de împărat, pe care mi i-ai făgăduit? întrebă ea deodată.

— Am să ţi-i fac, răspunse serios Artiomka. Numai să

găsesc material, şi-i fac eu... Cît priveşte peştele, te rog să mă crezi. Poţi să-l întrebi şi pe Peps. Sau, mai bine, hai şi tu cu noi. Vrei ?

— Vreau, se învoi pe loc fetiţa şi încetă să mai zîmbească.

— Bine ! se bucură Artiomka. Acuşi vine Peps şi mergem. Dar te lasă Ulcică ?

Ulcică era tatăl fetiţei, un clovn.

Fetiţei îi veni să rîdă :

— Să încerce numai să nu mă lase, că-i arăt eu !

Pe cer nici un nouraş. Soarele inundă marea, iar în mare dănţuiesc, luîndu-ţi ochii, miliarde de puncte luminoase.

Faţa lui Peps radiază de fericire. E încă îmbătat de succesul din ajun. Îi place atît de mult teatrul ! E adevărat că ce face el nu e teatru, ci numai circ, dar şi la circ e bine. Pe Peps îl bucură şi soarele. Azi, soarele frige atît de tare, încît simţi că te topeşti.

Înainte Peps nu pescuise niciodată : visase numai să pescuiască. Azi însă i se pare că odată, de mult de tot, a stat la fel ca acum, pe marginea unei ape, cu ochii la plută, cu pleoapele încreţite din pricina soarelui şi în inimă cu o senzaţie tot atît de uşoară şi de plăcută !

Totul îl bucură azi pe Peps, dar mai mult ca orice, faptul că alături de el stau Artiomka şi fetiţa cu ochi liliachii. Poate de aceea îşi şi simte sufletul învăluit de căldură, pentru că stau ei aici, alături de dînsul, vorbind de una de alta şi punîndu-şi încrezători mîinile lor mici pe braţul lui mare şi negru, atunci cînd îl întreabă cîte ceva.

— Cînd eram eu mică, — povesteşte fetiţa, — umblam cu Ulcică prin curţile oamenilor. Ulcică cînta din vioară, iar eu dansam. Şi mai umbla cu noi şi căţelul Motka. Numai că Motka era un prost. Ulcică încerca în fiecare dimineaţă să-l înveţe să danseze, dar el nu făcea decît să-i lingă mîna şi să scheaune. De aceea nici n-a învăţat !

— Şi eu avut cîine, spuse Peps. Eu plimbat cu el pe Friedrichstrasse. El văzut policeman şi spus: „Hau!“ şi policeman omorît cîinele meu.

— Cîinele în cîine trage, încheie Artiomka. Dar de ce eşti tu trecută pe afişe: „Mamzel Mari“? Tu nu eşti rusoaică? o întrebă el deodată pe fetiţă.

— Nu mamzel, ci mademoiselle, îl corectă ea. Asta e pentru public, ca să creadă că sîntem francezi. Pe mine mă cheamă Marusia, dar îmi zice Leasia. Aşa îmi spune tata.

— Dar lui taică-tău de ce-i zice Ulcică?

— Pentru că are un cap care seamănă cu o ulcică... Eu i-am zis aşa...

— Şi în piaţă la noi e o precupeaţă care are o porecla caraghioasă: Funduleţ. Şi asta fiindcă atunci cînd se îmbată, zice: „Gata, am băut tot, pînă la funduleţ!“

Leasiei i se păru într-adevăr caraghios. Rîse şi Peps, deşi nu înţelesese prea bine. Prinzînd curaj, Artiomka se apucă să povestească o mulţime de întîmplări, care de care mai hazlii.

Lui Peps i se zguduiau umerii de rîs, iar Leasei îi dădură chiar lacrimile.

— Vai, ce nostim eşti! spunea ea, rîzînd cu hohote şi lăsîndu-şi capul pe genunchii lui Peps. Lui Artiomka i se părea că în gîtlejul ei sună un clopoţel. Păi tu eşti un adevărat artist!

Deodată faţa ei deveni serioasă:

— Ştii ceva, tu ai putea să-l joci pe John! Şi încă foarte bine, sînt sigură de asta!

— Care John? se interesă Artiomka.

— Ei, care John! Cel din noua pantomimă — „Dick, răpitorul de copii“, pe care o montează Samarin. Acolo sînt două roluri: al fetiţei Ethly şi al băiatului John. Aceştia sînt copiii unui milionar american. Pe Ethly am s-o joc eu, dar pe John nu are cine să-l joace. L-am auzit pe Samarin cum îi spunea patronului: „Drace, unde am putea găsi un băiat?“ Vrei să-i spun?

— Crezi într-adevăr că se poate?

— Artiomka, undiţ la tine prins peşte! strigă Peps.

Pluta undiţei lui Artiomka ţopăia bezmetică, dar el nu se uita la plută, ci la Leasia, căutînd să ghicească după faţa ei dacă rîde de el sau vorbeşte serios.

— De ce să nu se poată? spuse ea luînd deodată un aer concentrat. Sigur că se poate.

— Păi eu... Artiomka se încurcă. Eu n-am nici măcar curea...

— Au să-ţi dea ei curea, îl linişti fetiţa. Şi ciorapi, şi ghete, şi o haină — tot ce trebuie. Nu-i aşa, nene Peps? Ei, vrei să-i spun?

În aceeaşi zi, Cucui îi spuse lui Artiomka:

— A dat norocul peste tine, flăcăule. Du-te că te cheamă Samarin. E acolo, în biroul grecului, bea sifon. Pesemne că vrea să te angajeze. Poate acrobat, dacă nu ţi-o da cumva un picior în spate. Ar avea şi de ce: la circ nu se intră pe daiboj!

Dar Artiomka ştia mai bine de ce este chemat şi se înfăţişă numaidecît în camera pe care o cunoştea. Aici, ca şi data trecută, îl găsi pe grecul cel cu nas coroiat stînd la birou şi socotind la abac. Samarin şedea în faţa lui, bînd coniac şi apă gazoasă.

Văzînd că nu-l ia nimeni în seamă, Artiomka spuse:

— M-aţi chemat?

Samarin îi aruncă o privire, holbă ochii şi nemaiapucînd să înghită, scuipă apa gazoasă pe jos:

— Aoleu, mor!... M-a dat gata! Uitaţi-vă, uitaţi-vă la el! La sperietoarea asta!... Băiat de milionar!... Fără curea!... Numai petice!... Ha-ha-ha!...

— Asta e baiat care gasit pantomima, îl recunoscu grecul. Bun baiat! Numai ca are prea multe gauri.

— Ah, nu mă mai face şi dumneata să rîd!... Multe găuri! Păi el e tot numai o gaură, din cap pînă-n picioare!

Şi numaidecît, ca şi cum nu el ar fi rîs, spuse serios:

— Bine. Să vii la ora cinci la repetiție. Numai vezi să te încingi cu ceva! Halal milionar!...

Artiomka ieși, roșu la față și buimăcit. Nu știa ce ar fi vrut mai mult: să-l îmbrățișeze pe Samarin sau să-i dea una în burtă, ca să nu-l mai vadă hlizindu-se.

La ora cinci se adunară la repetiție vreo cincisprezece persoane. Veni și Peps. Părea alarmat și-și întorcea nervos capul către oricine aducea vorba de pantomimă. Lui Artiomka îi ardeau urechile. Leasia ședea lîngă el și-l încuraja:

— Nu te teme! Are să fie bine!

De după perdea își făcu apariția Samarin. Duhnea a băutură, dar cu asta se obișnuiseră toți.

— Hm, așa, spuse el, așezîndu-se la măsuța din mijlocul arenei. Putem începe. Cunoaște toată lumea pantomima? Nu? Ascultați. Milionarul Upton are doi copii — Ethly și John. Aceștia sînt răpiți de celebrul răpitor de copii, negrul Dick Ochi-de-Taur. Băiatul, curajos, izbutește să găsească un mijloc de fugă, dar Dick îi ajunge din urmă pe copii și-i bate crunt. Între timp, milionarul se adresează cunoscutului detectiv Nath Pinkerton. Detectivul îl descoperă pe criminal și eliberează copiii, iar Dick își sfîrșește viața pe scaunul electric... Ei, începem! Tabloul întîi, John și Ethly joacă tenis. Nepotul lui Cucui, vino aici! Marie, așează-te în fața lui. Începeți!

Deodată, Samarin sare de pe locul lui și începe să strige îngrozit:

— Stai! Stai! Ce faci? Ce fa-a-aci?

— Joc, răspunde Artiomka speriat.

— Joci? Dar ce joci? Ce?

— Arșice...

— Arșice?... Dumnezeule mare! Unde-ai mai văzut tu să joace arșice niște copii de milionar american? Joacă tenis, cap sec ce ești, nu arșice! Arșice joacă numai copiii de cizmar, nu cei de milionar. Pricepi? Vino mai aproape.

Uită-te cum am să joc eu cu Marie. Eu lovesc mingea. Marie o respinge. Eu trimit mingea iar, și Marie o întoarce.

Spre mirarea celor de față, Artiomka îl imită destul de bine. Leasia bate din palme și se bucură :

— Ei, ai văzut ? Ți-am spus eu !

— Așa da, spuse Samarin, dînd din cap. Așa-i bine. Asta-i cu totul altceva. Ei, în timpul ăsta, Dick și complicii lui sar peste gard și se ascund în tufișuri. Gardul e aici, tufișurile acolo ! Peps, urcă !

Peps se ridică de la locul lui, înghite emoționat în sec și se așează din nou.

— Ce-i cu tine ? Ți-e rău ? îl întreabă Samarin.

Peps vrea să-i răspundă, dar nu face decît să-și treacă palma peste față.

— N-auzi, ce-i cu tine ?

Peps se ridică iar, oftează și se îndreaptă spre „gard".

— E beat, conchide Samarin. Sau poate numai îndrăgostit ?

Repetiția continuă.

Dar una e să joci tenis și alta să înveți manierele unei odrasle de milionar american.

Samarin îl face pe Artiomka idiot, cizmă, mormoloc. Artiomka a nădușit de atîta încordare, dar manierele nu ies și pace. Colac peste pupăză, iată-l suflîndu-și nasul fără batistă. Văzînd asta, Samarin sare ca ars și începe să țipe furios :

— Ieși afară ! Afară din arenă ! Să nu te mai prind pe-aici, că te cotonogesc !...

Artiomka se refugiază înspăimîntat în grajd, unde stă calul de circ, Roza. Dar Samarin „s-a calmat" și Artiomka e readus în arenă.

Cînd, în cele din urmă, Samarin anunță că „ajunge pentru azi", Artiomka se strecoară în odăița moșneagului, se trîntește pe canapea cu fața în jos și începe să plîngă. De cînd a murit tatăl lui nu-și mai amintește să fi plîns, dar acum îi curg lacrimile șiroaie. Sughite, își șterge fața

cu mîneca și nu vede că asupra lui stă aplecată Leasia, gata-gata să-i plîngă de milă. Cînd o zărește într-un tîrziu, îi spune:

— Vezi?... Tu m-ai îndemnat să joc și acum rîzi de mine...

— Nu rîd de loc! spune Leasia.

Se așează pe canapea, ia capul lui Artiomka în poală și-l sărută pe obrazul ud. Din pricina asta, lui Artiomka îi vine să plîngă și mai tare.

— Tu ești băiat isteț, — caută ea să-l liniștească, — numai că nu ai maniere frumoase. Uite, la Astrahan îl juca pe John un licean. Juca prost de tot, dar avea maniere. Pe cînd tu îți ștergi nasul cu degetele, dai tot timpul din mîini și una-două te scarpini în cap. De-aia țipă Samarin la tine.

— Să-l ia dracu'! spune Artiomka, sughițînd încă de plîns. Să-l joace el pe John, dacă-i așa!

— Știi ceva? Hai acum în arenă să repetăm singuri. Nu mai e nimeni acolo. Să mergem!

— Cum așa? Fără Samarin?

— Ce nevoie avem de el? Eu știu cum se joacă acest rol. Am jucat de patru ori în pantomima asta. Mergi?

Artiomka se uită la ea, își șterge pentru ultima oară fața cu mîneca și se ridică de pe canapea.

— Bine, spune el. Dar să nu-ți bați joc de mine!

Chiar a doua zi, Samarin observă că mișcările lui Artiomka erau mai sigure și mai stăpînite. E adevărat că atunci cînd mergea prin arenă, tot mai dădea din coate și din umeri, ca și cum și-ar fi croit drum prin mulțime, dar nu se mai scărpina în cap și nici nu-și mai agita mîinile. Iar după alte două zile nu mai dădea nici din coate.

Lui Artiomka nu-i izbutea de loc scena în care John refuza curajos și demn să-i scrie tatălui său o scrisoare în care să ceară răscumpărarea. Dar cînd izbuti și această scenă, Samarin, care nu știa că pe lîngă el mai lucra și alt regizor, exclamă umflîndu-se în pene:

— Ați văzut ? Eu și pe un urs îl învăț maniere de duce, dar' mite...

Și numaidecît născoci o întreagă poveste cu un vagabond care sub conducerea lui interpretase la Iaroslavl rolul unei prințese, și cum veneau la „prințesă“ să-i facă declarații de dragoste, admiratorii din localitate.

Artiomka prinse curaj și se înveseli. Îl alarma însă și-l punea pe gînduri purtarea lui Peps. Fiindcă, într-adevăr, cu Peps nu era lucru curat. Întîrzia la repetiții, iar o dată n-a venit de loc, de-au trebuit să-l trimită pe moș Cucui după el. Cînd repeta, ridica nervos din umeri, ca și cum i-ar fi fost frig. Din entuziasmul cu care-l jucase pe Bulba nu mai rămăsese nici urmă. Era palid, cenușiu și tras la față. În ochii lui se citea o suferință ascunsă.

„Ce-o fi pățit ?“, se gîndea Artiomka. În zilele acelea, ocupat cu repetițiile, nu avusese aproape de loc prilejul să rămînă singur cu el. Odată, însă, trecînd pe la grajd, îl văzu pe Peps stînd în fața Rozei, mîngîind-o pe grumaz și spunîndu-i încet ceva. Crezînd că e bolnav, Artiomka îl întrebă :

— Ce-i cu tine ? Nu te simți bine ?

Peps se uită la el și clătină din cap :

— Aici, — arătă el la inimă, — doare foarte mult.

Mai vru să spună ceva, dar veni grăjdarul și Peps tăcu. Apoi fură chemați amîndoi la repetiție. Așa că Artiomka tot nu află ce-l durea pe prietenul său.

Ziua cea mare. Scandal. Ovații.

Artiomka nu știa ce ar fi vrut mai mult : să vină ziua aceea cît mai repede, sau să nu mai vină niciodată. Un lucru știa : cu cît se apropia mai mult, cu atît îi era mai teamă.

În ajun nu putu să adoarmă multă vreme ; i se părea că în gheretă e mai înăbușitor ca de obicei și că miroase

mai greu a piele. Se porni ploaia, și pînă tîrziu se auzi pe acoperiș răpăitul ei neliniștit. Adormi aproape de revărsatul zorilor, iar cînd se deșteptă, se simți obosit de parcă ar fi închis ochii doar pentru o clipă. Printr-o găurică răzbea pînă la el o rază de soare. Pe stradă se auzea scîrțîit de căruțe, voci, tropote... Artiomka săltă ivărul de la ușă și țîșni afară. Pe peretele gheretei, strălucind în lumina soarelui, era lipit un afiș mare, galben, iar pe afiș fugea, ca prin nisipurile Saharei, un negru înfiorător, care trăgea de mînă doi copii speriați — un băiat și o fetiță.

— Oh! exclamă Artiomka și se așeză jos în fața afișului.

Încă de-aseară se gîndea dacă n-ar fi mai bine să dea bir cu fugiții. Nu-l oprea decît teama de disprețul Leasiei. Acum, însă, văzînd afișul și chipul său pe afiș, înțelese că nu mai putea da îndărăt, că nu mai avea scăpare decît, poate, aruncîndu-se în mare.

Ziua aceea i se păru lui Artiomka nesfîrșit de lungă; nici nu-i venea să creadă că într-o singură zi se pot întîmpla atîtea. Mai întîi petrecu un timp în atelierul de costume, unde i se confecționau pe măsură o pereche de pantaloni albi și o cămașă albă. Apoi costumerul îl duse la un magazin de încălțăminte și-i cumpără o pereche de pantofi albi. După aceea îl duse la un magazin de galanterie unde-i cumpără o pereche de ciorapi albi, o batistă și... o cravată. Da, o cravată adevărată, de un albastru deschis, cu dungi albe, oblice. Apoi se opriră la frizerie, unde Artiomka fu tuns și pieptănat. Costumerul porunci să-l pieptene cu cărare la mijloc și frizerul se necăji multă vreme cu părul lui aspru ca ariciul, pînă să-l facă să nu mai stea țeapăn.

După aceea a avut loc repetiția generală. Cînd îl văzu pe Artiomka în costum alb de tenis, Samarin fu scuturat de un rîs hohotitor și începu să dea din mîini, de parcă s-ar fi ferit de o viespe.

— Vai, nu mai pot! Vai, nu mai pot! gemea el. Dar

deodată se liniști și-i spuse serios costumerului: Așa! Foarte bine! Perfect!

La sfîrșitul repetiției, Leasia se apropie de Samarin și-i spuse că Artiomka nu trebuie să-și scoată costumul și că ar fi mai bine să umble îmbrăcat așa pînă la reprezentație.

— Ca să se obișnuiască cu costumul, să se simtă mai bine în el, spuse ea.

Și Samarin se învoi.

Peps, Ulcică, Leasia și Artiomka plecară la restaurant, ca să ia masa acolo.

Ulcică are capul ca un urcior și sprîncene stufoase. Povestește întîmplări foarte hazlii, dar el însuși nu rîde niciodată, ci se uită la tine posac și chiar încruntat.

Făcea cinste Peps. Se înveselise, îl felicita pe Artiomka cu prilejul apropiatului său debut și zîmbea mereu, scoțînd la iveală dinții lui uluitor de albi.

— Nu te mai doare aici? îl întrebă Artiomka, arătînd spre inimă.

— O, eu azi spui foarte mult public! și Peps ridică un deget în sus. Foarte, foarte mult! apoi rîse.

Artiomka vru să-l întrebe cum are să „spui foarte mult public", cînd într-o pantomimă nu se vorbește, dar în clipa aceea, acoperind pentru un moment murmurul comesenilor și clinchetul tacîmurilor, cîntă deodată, răgușit și obraznic, un cocoș: „Cu-cu-ri-guuu!" Directorul restaurantului se îngălbeni, chelnerii începură să se agite printre mese, clienții din restaurant se uitară uimiți în toate părțile. Dar nu găsiră cocoșul și rămaseră cu toții adînc nedumeriți.

Apoi plecară cu birja la mare. Birjarul întorcea mereu capul spre ei.

După aceea se plimbară cu barca. Artiomka ședea la cîrmă, iar Ulcică și Peps vîsleau. Soarele apunea încet și, luîndu-și rămas bun de la lume, picta în roz tot ce era alb: și bulgării de nouraşi din zare, și pînzele albe ale unei fregate engleze, și rochia de muselină a Leasiei. Leasia ședea alături de Artiomka. Pe gîtul ei slăbuț, străveziu parcă,

Artiomka văzu o aluniță și deodată, fără să știe nici el de ce, i se făcu milă de fată și se simți gata să facă ceva bun pentru ea.

Marea era limpede și liniștită. Apa foșnea în urma cîrmei. Barca înainta cu iuțeală și depășea mereu alte bărci. Deodată cîntă răgușit un cocoș: „Cu-cu-ri-guuu!“ Din bărcile apropiate se auziră rîsete și aplauze. Observînd că Artiomka cască mirat gura, Leasia izbucni în rîs:

— Asta-i Ulcică!

Ulcică vîslea conștiincios, uitîndu-se posomorît la soarele care apunea.

Apoi luară iarăși o birjă, și birjarul, deși era altul, își întorcea și el mereu capul spre ei.

Cînd sosiră la circ, felinarele luminau puternic și la intrare se înghesuia public mult.

Emoțiile prin care trecuse, masa îmbelșugată și plimbarea cu barca îl muiaseră într-atît pe Artiomka, încît se culcă pe canapeaua moșneagului și adormi. Acolo îl găsi Leasia pe elevul și partenerul ei, după ce-și termină numărul obișnuit de dans pe sîrmă.

— Artiomka! strigă ea, lovind din palme. Dormi? Dormi cînd acuși trebuie să intri în arenă?!

Artiomka sări ca ars și-și aținti speriat ochii asupra ei.

— Cum de-ai putut să adormi? se mira ea. Sau ești bolnav?

— Dar unde-i cocoșul? și Artiomka se freca la ochi.

— Care cocoș? Trezește-te, băiete!

Artiomka se uită buimac în spatele lui și începu să rîdă:

— Adineauri mă ciugulea un cocoș de nas.

— Are să te ciugulească el, Samarin, de nas, nu cocoșul. Ia uite cum ți-ai mototolit pantalonii. Du-te repede la costumer să ți-i calce. Și spală-te, somnorosule!

„Chiar așa, — se gîndea Artiomka, strecurîndu-se prin coridorul întunecos spre cabina artiștilor, — cum de am putut să dorm? Toată noaptea n-am dormit de teamă, și tocmai acum am adormit buștean...“

Cabina era mare, una singură pentru toţi bărbaţii. De-a lungul peretelui cenuşiu se afla o masă de lemn, în dreptul căreia stăteau actorii. Unii îşi lipeau mustăţi de cîlţi, alţii îşi îndreptau nasurile cu chit, alţii îşi puneau perucile... Samarin umbla de la unul la altul, ocărînd. La vederea lui Artiomka, făcu o strîmbătură :

— Nobil vlăstar de milionar ! Ai umblat o jumătate de zi şi gata, ţi-au şi făcut genunchi pantalonii ! Kuzmici, trage-i o călcătură ! Frizerule, ia piaptănă sperietoarea asta.

Dar Samarin ştia să şi laude.

— Hull, — spuse el, — dumneata eşti un adevărat Pinkerton. Nici n-ai nevoie să te grimezi. Ca să zic aşa, Pinkerton naturel. Ha-ha-ha !

Apoi se apropie de Peps şi-l bătu familiar pe umăr :

— Uite cine-mi place mie ! Al dracului negru ! Unde mai găseşti unul ca el pentru Dick Ochi-de-Taur ? U-u, diavole ! Aşa am să-i şi spun publicului : banditul negru este interpretat de un bandit negru în persoană ! Ha-ha-ha ! Naturel, ha-ha-ha !

Peps, care şedea în faţa unei oglinzi, spuse printre dinţi fără să întoarcă capul :

— Şi eu spun la public... Şi eu spun la public...

— Ce tot bombăneşti acolo ? întrebă Samarin care n-auzise. Şi fără să mai aştepte răspunsul, adăugă depărtîndu-se : În ultima vreme eşti cam ciudat. Nu cumva te-ai scrîntit la cap ?

Lui Artiomka îi vopsiră faţa cu cremă, îi înnegriră sprîncenele şi-i pomădară buzele. Dădu să se şteargă cu mîneca, dar se stăpîni. Nici cu costumul nu-i venea uşor să se obişnuiască. Iar cravata era pentru el un chin : simţea cum îl gîtuie şi nu putea înţelege ce rost are.

Intră grecul şi spuse supărat :

— Ia ascultaţi, mai aveţi mult ? Publicul se impaţientează !

— Imediat, imediat !, răspunse Samarin.

Se apropie de o oglindă şi-şi vopsi şi el buzele şi se pudră, deşi nu juca în pantomimă.

— Ei, fiţi gata pentru spectacol, spuse el apoi, şi se îndreptă spre uşă.

Artiştii porniră după el. Porni şi Artiomka. In pasajul larg se opriră cu toţii. Acolo, în faţa perdelei vişinii, îi aştepta Leasia, cu mingea şi rachetele în mînă.

— Na, spuse ea, dîndu-i o rachetă lui Artiomka. Vai, ce frumos eşti !... Ce, te temi ?

— Mă cam tem, mărturisi el sincer.

Se apropie de perdea şi se uită cu băgare de seamă printr-o găurică. Dumnezeule, era acolo tot oraşul ! Sus, jos, pe intervale, peste tot, numai oameni. Şi toţi se uitau prin găurica aceea drept la el. Speriat, Artiomka se trase înapoi. Ciudat lucru : şi în piaţă se aduna lume multă, mai cu seamă sîmbăta, dar lui Artiomka nici că-i păsa, ba odată chiar jucase căzăcească de faţă cu toţi. Aici însă simţea că-i îngheaţă sîngele în vine.

Muzicanţii, care cîntau un vals, amuţiră. Oamenii de serviciu, în uniformă, traseră perdeaua, dar nu de tot. Tuşind puţin, ca şi cum s-ar fi pregătit să cînte, Samarin ieşi în arenă.

— Ce face ? întrebă alarmat Artiomka.

— Anunţă cine şi ce rol joacă, îl lămuri Leasia.

Samarin scoase din buzunăraşul de la piept o foaie mică de hîrtie :

— Domnilor şi doamnelor ! Celebra pantomimă de azi este interpretată de cele mai bune forţe ale circului, precum şi de artişti invitaţi în mod special. Daţi-mi voie să vi-i prezint pe interpreţi. Milionarul american Upton — Ivan Krecet ; fiica lui, Ethly — tînăra artistă, favorita publicului, mademoiselle Marie ; fiul lui, John — cunoscutul artist de pantomimă, tînărul Artemé...

— Ai auzit ? Artemé eşti tu, îi şopti Leasia.

— Ce-e ? se înfurie Artiomka. Ce-i aia Artemé ?

— Mai încet ! îl trase cineva de mînecă.

Jignit de faptul că numele lui adevărat fusese disprețuit și pocit în halul acesta, Artiomka uită, pentru o clipă, pînă și de teamă.

Deodată circul răsună de aplauze: Samarin anunțase că rolul lui Nath Pinkerton va fi interpretat de Klemens Hull.

Samarin făcu o pauză și, așteptînd cu plăcere aplauzele care aveau să urmeze, strigă:

— Rolul celebrului răpitor de copii, teribilul negru Dick Ochi-de-Taur, este interpretat de un negru în carne și oase, teribilul Chambers Peps!

— Asta prostie, asta mare, mare prostie! auzi Artiomka mormăind în spatele său.

Cînd Samarin se înclină și se apropie de perdea, în aplauzele publicului, Artiomka simți un fior rece. Apoi auzi o șoaptă poruncitoare:

— Ethly, John, în arenă!

Perdeaua se desfăcu puțin, și Artiomka se pomeni în văzul tuturor. Drept în față îl privea o ființă cu mii de ochi, care aștepta în tăcere. Artiomka își înăbuși un țipăt și se apucă cu mîinile de marginea perdelei, dar din urmă i se înfipse în ureche o șoaptă șuierătoare:

— Ce faci?... Lasă perdeaua! În arenă!

Artiomka întoarse capul. În spatele lui stătea Samarin, cu fața schimonosită de ciudă, șuierînd printre dinți și vrînd parcă să-i împlînte degetul arătător drept în ochi.

Deodată, între Artiomka și Samarin fulgeră o rachetă. Samarin își trase cu un țipăt degetul. Nici n-apucă Artiomka să se dezmeticească și se simți tras de mîna ușoară a Leasiei în arenă. Și, lucru ciudat, își pierdu parcă greutatea. Cu o ușurință neobișnuită, fără să-și mai simtă corpul, ieși în fugă în urma fetei și-și ocupă locul.

Pantomima începu.

Mai tîrziu, Artiomka avea să-și aducă de multe ori aminte de aceste clipe, și întotdeauna avea să se întrebe unde îi dispăruse atunci frica. Într-adevăr, din clipa în care se pomeni în arena inundată de lumină, sub privirile miilor

de ochi ațintiți asupra lui, atenția, memoria, totul se ascuți într-însul. Pînă și graba, pentru care îl certase atîta Samarin la repetiții, pieri, lăsînd în loc o deplină stăpînire a mișcărilor. În același timp îi vîjîiau urechile și avea impresia că nu el își controlează gesturile, ci e condus de o forță nevăzută.

Scoțîndu-și nasul de după perdea, Samarin mormăi:

— Bine... Foarte bine... Uimitor...

Dar Artiomka nu auzea. El continua să zboare într-un spațiu luminos și vîjîitor, și-și veni în fire abia atunci cînd Dick Ochi-de-Taur îi puse un sac în cap și-l trecu peste gard. Ajuns în spatele perdelei, Dick Ochi-de-Taur, redevenit Chambers Peps, smuci sacul de pe Artiomka, puse debutantul pe picioare și-i spuse încîntat:

— O, tu foarte bine făcut rolul tău! Tu este foarte bun artist.

Se apropie și Samarin. Acesta îl bătu pe Artiomka pe umăr și-l lăudă:

— Bravo! Perfect!

Artiomka asculta și zîmbea fîstîcit. Avea aceeași senzație pe care o are un om care a trecut înot un rîu adînc, fără să fi știut mai înainte să înoate.

Leasia era și ea acolo. Nu se depărta de Artiomka. Era mîndră și bucuroasă.

Artiomka ar fi vrut să-i spună ceva bun, din inimă, dar nu găsea cuvinte potrivite.

În tabloul doi, Peps, Artiomka și Leasia nu jucau. Stăteau în dreptul perdelei și se uitau prin găuri. Acum jucau Hull și Ivan Krecet. Hull umbla prin arenă și cerceta urmele, examinînd cu lupa tot ce-i ieșea în cale, iar Krecet se ținea după el și își smulgea părul din cap, înfățișînd durerea unui părinte.

Cînd începu tabloul trei și Artiomka ieși din nou în arenă, nu-i mai vîjîiau urechile și nu i se mai părea că-i mînat de o forță străină. În acest tablou, John și Ethly, închiși într-o magazie, la o fermă, încearcă să scape. Ar-

tiomka ştiu să redea cu atîta vioiciune firească dibăcia băiatului, încît de pe bănci izbucniră de mai multe ori aplauze puternice. E adevărat că Artiomka nu avea nimic din băiatul unui milionar, ci era pur şi simplu un băiat ajuns la ananghie, mişcător şi interesant. Şi tocmai asta plăcea publicului.

Leasia era şi ea aplaudată, deşi jocul acestei fetiţe gingaşe era de un gen cu totul diferit.

Dar succesul cel mai mare îl avu Hull. Izbutise să-l înfăţişeze pe Nath Pinkerton aşa cum şi-l închipuiau spectatorii, după nesfîrşitele fascicole cu „Aventurile celebrului detectiv".

Cît priveşte Peps, acesta se străduia să ia o înfăţişare cît mai fioroasă, aşa cum îl învăţase Samarin, dar în scenele cu copiii uita, şi, în loc să fie aspru, era blajin şi îngăduitor. Peps îşi aducea pe loc aminte, îşi încreţea fruntea şi-şi strîngea puternic fălcile, dar un minut mai tîrziu, în momentul cel mai nepotrivit, faţa i se lumina iar de un zîmbet. Publicul, care se aştepta să vadă un om rău şi înfricoşător, era nedumerit şi rîdea.

În general, pantomima se desfăşura vioi, publicul aplauda des iar Samarin se şi gîndea cum să întocmească afişul unei noi reprezentaţii „la cererea publicului", cînd, spre surprinderea tuturor, izbucni un scandal nemaipomenit.

Pînă la tabloul nouă, pantomima se desfăşura în cele mai bune condiţii. Datorită dibăciei lui John, copiii izbutesc să fugă, Dick Ochi-de-Taur porneşte în urmărirea lor; pe Ethly o părăsesc puterile şi se prăbuşeşte istovită; John o ia în braţe, dar nu mai poate alerga atît de iute, şi-atunci într-un lan de porumb, îi ajunge din urmă teribilul negru; acesta se năpusteşte asupra copiilor şi-i bate cu cruzime... Şi Peps îşi agita într-adevăr cumplit bastonul şi se făcea că-i bate din toate puterile pe John şi Ethly. Dar deodată el puse băţul jos şi, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, se adresă publicului:

— Onorat public, rog puţin moment atenţie!

După nouă tablouri în care nu rostise nici un cuvînt, glasul acesta omenesc care răsună deodată din arenă, îi făcu pe toţi să întindă gîtul şi să ciulească urechile.

— Onorat public, — continuă Peps zîmbind, — asta foarte rău pantomimă. În asta pantomima foarte mult oameni alb şi negru un singur. Toţi oameni alb bun, iar negrul rău, mult mai rău ca drac. Onorat public, asta nu adevărat.

În clipa aceea, o şoaptă şuierătoare străbătu arena :

— Peps ! La loc !

Peps întoarse capul şi se uită la faţa schimonosită a lui Samarin.

— Moment, îi spuse el şi se adresă din nou publicului : Negrul iubeşti foarte mult copii. Negrul nu iubeşti cînd este bătut om mic. Eu iubeşti foarte mult Artiomka, eu iubeşti foarte mult Leasia. Eu iubeşti ca băiatul meu, ca fata mea. Eu...

Samarin sări de după perdea şi strigă, acoperind vocea lui Peps :

— Pantomima continuă !

Dar asta nu folosi la nimic.

— Moment, îi spuse iar Peps şi continuă : Onorat public, eu vrut foarte mult avut băiatul meu...

— Taci odată ! urlă Samarin, pierzîndu-şi răbdarea.

Atunci cineva de sus spuse calm :

— Las'să vorbească. Poate că i-a ajuns cuţitul la os !

— Nu-l întrerupe ! Lasă-l să vorbească ! Zi-i, Peps, spune ce ai pe inimă ! Samarin, dă-te la o parte ! se auziră voci de la galerie.

Peps îşi duse cu un gest nobil mîna la inimă, dar nici n-apucă să deschidă bine gura, că din loja şefului poliţiei se auziră strigăte repezite :

— Vorrr-ba !... Vorrr-ba ! Lasă vorba cu publicul !... Tăcere !...

Peps întoarse capul speriat: pe vestonul alb cu nasturi auriţi al şefului poliţiei sălta o barbă mare, cenuşie.

Peps se dădu un pas îndărăt şi se uită la Artiomka, întrebîndu-l parcă: „Ce-i asta? De ce ţipă? Eu făcut ceva rău?“ Şi această privire, speriată şi nedumerită, umplu deodată inima lui Artiomka de o nesfîrşită milă pentru prietenul său cel mare şi naiv. Ştia el, Artiomka, ce înseamnă poliţia şi cum obijduieşte ea oamenii!

— Domnule subcomisar, — spuse el, venind alături de Peps, — ce-aveţi cu bietul om? Nu spune decît adevărul. Dacă nu mă credeţi, întrebaţi oamenii. Mi-e ca un tată. Noi pescuim împreună guvizi. Vine şi la mine în atelier, în piaţă. Iar dumneavoastră ţipaţi şi nu-l lăsaţi să vorbească!...

— Aoleu, păi ăsta-i Artiomka! exclamă uluit cineva de la galerie. Zău că-i Artiomka! Cizmarul nostru!...

Putuse oare Artiomka să prevadă ce efect va avea cuvîntarea lui?!

Apostrofat de faţă cu toate notabilităţile oraşului şi pe deasupra luat drept subcomisar, şeful poliţiei fu cît pe ce să se sufoce de mînie şi începu să-şi scuture cu atîta putere barba, încît ai fi zis că acuşi-acuşi are să i se desprindă şi are să-i pornească în zbor sub cupola circului.

În sală se produse rumoare. Publicul, recunoscînd în fiul milionarului pe cizmarul din piaţă, scotea exclamaţii de uimire, iar galeria începu să urle de bucurie şi să bată din palme.

Scandalul lua proporţii.

Umflîndu-şi mustăţile şi ţinîndu-şi sabia cu mîna, comisarul circumscripţiei de poliţie îşi croi în grabă drum către loja şefului poliţiei: de sus coborî subcomisarul; de pe intervale înaintară spre arenă vardiştii. La galerie se auziră fluierături. Cineva aruncă de sus un pepene şi acesta se sparse cu un trosnet la picioarele unui vardist.

Peps se uita speriat în dreapta şi-n stînga şi, cine ştie cum s-ar fi sfîrşit totul, dacă Leasia n-ar fi intervenit la

timp. Făcînd pe neașteptate o săritură înainte, ea își desfăcu brațele, ca și cum ar fi vrut să-i îmbrățișeze pe toți și zîmbi fermecător. Sala amuți nedumerită. Pînă și barba șefului poliției încetă să se mai zbată.

— Pe mine Peps m-a purtat în brațe cînd mi-am scrîntit piciorul la Odesa, spuse ea, cu o șiretenie pur feminină. Iar acum s-a lămurit totul și vom continua pantomima. Luați loc, domnule! îi strigă ea comisarului. Nu împiedicați publicul să vadă.

După aceea fugi la locul ei și-și acoperi fața cu mîinile, înfățișînd deznădejdea de care e cuprinsă Ethly.

Și pantomima continuă într-adevăr. Subcomisarul se urcă din nou sus, comisarul se așeză acolo unde îl surprinsese strigătul Leasiei, vardiștii se retraseră la capătul intervalelor, iar la galerie pumnii strînși se desfăcură.

Numai că tabloul final, în care Dick este pus pe scaunul electric, nu mai mișcă pe nimeni, deoarece nimeni nu mai credea acum că în America negrii fură copii. Pînă și Nath Pinkerton încetă să mai intereseze. Jignit, Hull nici nu mai ieși la aplauze.

În schimb, la sfîrșitul spectacolului, Peps și Artiomka fură ovaționați. Lojile și băncile de jos începuseră să se golească, felinarele se stingeau și publicul de la galerie tot nu voia să plece, încă mai bătea din palme, strigînd:

— Pe-eps! Ar-tiom-ka!

Făgăduiala

Cea mai neașteptată consecință a scandalului de la circ a fost aceea că Artiomka a căpătat deodată o mulțime de clienți. Veneau care cu cizme, care cu ghete — meseriași, hamali, vînzători de prăvălie și chiar funcționari.

Și fiecare socotea de datoria lui să-l întrebe:

— Ce mai nou? Nu cumva montați „Contele de Monte-Cristo?“

Sau :

— Ei, frăţioare, ce-ai de gînd să mai joci ? Ai fost grozav !

— Ai să ajungi actor mare, Artiomka. Se vede cît de colo.

Artiomka trăgea de aţă, bocănea cu ciocanul şi se gîndea: „De, poate că într-adevăr am să ajung actor. Ce-ar fi?..."

În ziua care urmă reprezentaţiei se adunară pînă la prînz, în cutiuţa lui de tinichea, vreo nouăzeci de copeici. Pîndi clipa în care nu se afla nici un client în atelier şi se repezi peste drum, unde meşterea bătrînul Petrovici.

— Unchiule, — îl întrebă, — n-ai auzit cumva din ce material sînt pantofii pe care-i poartă fetele de împărat ?

Petrovici îşi încreţi fruntea, căutînd parcă să-şi aducă aminte, după care spuse :

— Cred că-s din marochin. Iar în zilele de sărbătoare — din brocart.

— Dar dacă-s şi mai buni, atunci din ce-s ?

— Atunci ? Petrovici se gîndi din nou. Ei, atunci... hm... tot din brocart.

— Şi unde se vinde brocartul ăsta ? continuă Artiomka să-l descoasă.

— Aici la noi nu se găseşte, flăcăule. La Rostov, la negustorul Kozlov, acolo da, găseşti. Aici însă nu. Da' ce-ţi trebuie ţie brocart ? Sau ţi-a făcut cumva o comandă chiar ţarul de la Petersburg ?

— Ai ghicit, spuse Artiomka.

Se întoarse în atelier şi continuă să bocăne cu ciocanul, pînă văzu că se strecoară pe uşă, îndoindu-se din şale, Peps ; în spatele lui îşi întindea gîtul curioasă, Leasia.

— O-o ! spuse Peps, Artiomka lucrează !

— O-o ! rosti Leasia prelung, cu respect, şi clătină din cap.

— Iată, — spuse Artiomka, scuturînd cutia cu bani, — cîştigul pe ziua de azi.

— O-o-o! rostiră prelung Leasia și Peps laolaltă.

— Hai la masă, propuse Artiomka. Mergem la birt. Fac cinste.

Birtul se afla în apropiere, tot în piață. Se așezară tustrei la o masă lungă, nevopsită, sub un șopron, și mîncară cu poftă, din niște străchini pictate cu trandafiri, o ciorbă grozavă și rasol cu hrean. Apoi Artiomka dădu fuga la o cvăsărie, aduse două sticle reci cu cvas de pîine și turnă el însuși cvasul în pahare.

Erau toți foarte mulțumiți.

După masă, Leasia propuse să meargă la pescuit guvizi. Artiomka se învoi bucuros, dar se răzgîndi pe dată:

— Nu pot. Trebuie să mă întorc să termin ce am de lucru, și apoi să iau și alte comenzi. Mi-e cu neputință.

Se înțeleseră să se întîlnească seara la circ.

Luîndu-și rămas bun, Peps le declară că are de gînd să plece în curînd la Moscova. Acolo este o școală unde tinerii și tinerele învață să joace teatru; cine învață la școala asta, devine un foarte bun artist. Acolo, la Moscova, el are să vorbească pentru ca Artiomka să fie primit la școală. Iar dacă au să-i spună „nu", el, Peps, are să se ducă la Stanislavski însuși și Stanislavski are să scrie un bilețel la școală și atunci au să-l primească neapărat pe Artiomka, fiindcă Stanislavski este cel mai mare artist din lume.

Apoi Peps scoase un ceas plat cu cadran argintat și i-l întinse lui Artiomka. Băiatul amuțise de admirație.

— Asta este cadou al meu, spuse el.

În capul lui Artiomka toate se învălmășeau... Să învețe?... La Moscova?... Să devină artist? Așa ceva nu se putea întîmpla decît în vis... Dar ceasul nu era și el oare tot un vis? Totuși îl avea la încheietura mîinii! Și mergea! Țăcănea ca niște ciocănele mici de tot pe o plăcuță subțire de sticlă... Și cadranul! Asemenea cadran nu mai văzuse Artiomka niciodată: argintiu și numai scîntei... Dar asta ce era? O inscripție? O inscripție pe capac: „Debutantu-

lui..." Acum Artiomka ştia ce e un „debutant", aşa îi spuneau ieri toţi. „Debutantului Artiomka, de la Peps" !

Artiomka strînse ochii, izbucni în hohote de rîs, apoi sări în sus şi începu să joace căzăcească în faţa atelierului.

O complicaţie neaşteptată

Vreme de trei zile, Artiomka aproape că nu ieşi de loc din casă. Nu se prea simţea bine. Dormea prost şi îndată ce se trezea, se punea pe lucru şi muncea pînă noaptea tîrziu. Se temea să nu scadă interesul pe care i-l purtau clienţii şi să nu rămînă iar fără lucru. În cele din urmă, cutiuţa de tinichea se umplu ochi cu monede de cinci şi de zece copeici. Atunci, Artiomka îi puse capacul, o băgă în buzunar, încuie atelierul şi dădu fuga la gară. Gara nu era departe — cam la cinci sute de metri ; totuşi străbătu piaţa gîfîind şi cu tîmplele zvîcnind.

La gară i se spuse că trenul pleacă la Rostov abia peste două ore. Îi era necaz : atîta timp pierdut de pomană ! Se aşeză pe o bancă şi începu să aştepte. Ca să-şi omoare timpul, scoase cutia şi se apucă să numere banii. Băgă de seamă că îi dau tîrcoale nişte indivizi cu căutături piezişe. Fără să mai sfîrşească numărătoarea, ascunse din nou cutiuţa în buzunar. Răsufla tot mai greu şi ochii îi lăcrămau. Toropeala punea încet-încet stăpînire pe el, dar de teama hoţilor se lupta cu somnul, străduindu-se să ţină ochii deschişi. Cînd sună clopotul, Artiomka se aşeză la coadă în faţa casei de bilete, apoi se înghesui împreună cu alţii pe peron şi se urcă în tren. Abia începură să uruie roţile, abia rămase oraşul în urmă, şi i se făcu iarăşi somn.

În faţa lui şedea un ţăran cu o barbă neagră, în care se agăţaseră firicele de paie. Omul fuma mahorcă. În vagon plutea un fum liliachiu, care-l zgîria pe Artiomka în gît şi-l făcea să se înăbuşe. Se aşeză ceva mai departe, într-un ungher, cu spatele rezemat de perete şi aţipi. Tot drumul i se

păru că are în față o batoză cu aburi, care scotea fum ruginiu și țăcănea repede-repede.

Cînd deschise ochii, în vagon nu mai era nimeni. Pe peron alergau oameni cu boccele și saci în spinare. Hamali cu șorțuri albe și plăcuțe de aramă pe piept trăgeau după ei cărucioare și cineva striga din răsputeri :

— Cvas, cvas rece !

Artiomka ieși din vagon. Drept în fața lui stătea un om într-o cămașă roșie, cu o cană mare de sticlă în mînă. În cană pluteau felioare de lămîie și bucățele de gheață. Bău cu lăcomie un pahar și fugi peste șine spre clădirea gării.

În uriașa sală de așteptare, oamenii ședeau sau dormeau pe bănci, pe geamantane, și chiar de-a dreptul pe podea. Hamalii forfoteau grăbiți, pășind peste cei culcați pe jos.

Artiomka întrebă pe unul și pe altul unde ar putea găsi brocart pentru pantofi, dar oamenii ridicau din umeri sau treceau mai departe fără să-i răspundă.

În piața gării văzu niște vagoane mici, vopsite în galben și roșu, care mergeau singure, fără locomotivă, și după ce luau oamenii, se făceau nevăzute la o cotitură. Se urcă și el într-un vagonaș și văzu curînd de o parte și de alta a străzii o mulțime de firme. Atunci coborî din vagon și porni să colinde prăvăliile, căutînd brocart pentru pantofi.

În cele din urmă, într-o dugheană în care se vindeau icoane și lumînări i se arătă un material cusut cu fir de aur, dar i se spuse că din el nu se fac pantofi, ci odăjdii preoțești ; Artiomka zîmbi îngăduitor, măsură cu degetele atît cît îi trebuia și ceru să-i taie bucata aceea și să i-o împacheteze.

Apoi găsi fără greutate un magazin de pielărie și de acolo cumpără o bucată de marochin subțire și moale ca untul.

Se întoarse la gară pe jos. Îl chinuia setea ; cerul gurii i se uscase și era nevoit să se oprească aproape la fiecare chioșc cu răcoritoare.

În drum întîlni un magazin de galanterie. Se opri în fața vitrinei și se uită lung prin geamul de cristal, la niște portofele maro și negre. Desfăcu marochinul și-l compară cu pielea din care erau făcute portofelele. Și cu toate că îl durea tare capul, zîmbi; nu, al lui avea să fie mult mai bun; asemenea portofel n-avea să găsească Peps nicăieri, nici chiar la Moscova.

Iată, în sfîrșit, și gara. E parcă și mai multă lume. Unde s-or fi ducînd toți oamenii aceștia? Cu saci, cu lăzi, cu copii... Din pricina forfotei și a hărmălaiei, începu să-l doară și mai tare capul. Ca un făcut, află că trenul nu pleacă decît noaptea, tîrziu. Pînă atunci mai erau cel puțin șase ore.

Artiomka își căută un locșor; toate erau ocupate. Dar nici să stea în picioare nu putea, simțea că-l lasă puterile. Atunci văzu ieșind de-a bușilea, de sub o bancă, un băiat lățos și zdrențăros. Artiomka se lăsă pe vine și se uită dedesubt. Locul rămăsese gol și i se păru chiar confortabil. Dădu la o parte picioarele cuiva, care stătea pe bancă, și se vîrî dedesubt. Își băgă cumpărăturile în sîn, strîngîndu-le la piept cu o mînă, și își puse cealaltă mînă căpătîi. Se gîndea să stea puțin culcat, pînă o să-i treacă durerea de cap. Nu voia să doarmă, ca să nu scape trenul. Și apoi se temea să nu-l fure cineva: Rostovul era plin de pungași. Dar abia închise ochii, că-l văzu pe țăranul cu paie în barbă. Țăranul sta aplecat asupra lui și Artiomka îi simțea pe față răsuflarea. „Pleacă de-aici, — spuse Artiomka, — mi-i cald, pleacă!“ Țăranul se trase îndărăt și spuse ceva supărat, apoi vîrî două degete în gură și fluieră înfricoșător, haiducește. Artiomka se sperie, iar țăranul izbucni în hohote de rîs, sări călare pe un porc alb-trandafiriu și o luă la goană bălăbănindu-și picioarele. După aceea, multă vreme nu mai fu nimic, afară de un plîns subțirel, ca un țiuit de țînțar la ureche. Pe urmă veni vecinul Petrovici și începu să-l zgîlțîie de umeri. Lui Artiomka nu-i venea să se scoale și mormăi ceva, cerînd să fie lăsat în pace. Se auzi un țăcănit de roți, banca se cutremură și porni din loc...

Cînd Artiomka deschise ochii, la început nu pricepu nimic; peste tot erau numai paturi, iar în paturi zăceau oameni galbeni la față, acoperiți cu cearșafuri. Unii dormeau, alții se uitau în tavan, iar unii scrîșneau din dinți și bolboroseau ceva, fără să deschidă ochii. In patul vecin zăcea un flăcău cu părul negru și cu fața roșie ca după baie. Stătea cu ochii închiși și striga necontenit:

— Tătucă, ține-te de coamă! Tătucă, ține-te de coamă!

Artiomka era și el culcat în pat și avea pe dînsul o cămașă de noapte ca toți ceilalți.

„Cum de-am ajuns aici? se gîndi el. Hotărît lucru, mă aflu într-un spital!"

Apoi își aduse aminte cum se culcase în gară sub o bancă și scotoci speriat cu mîinile prin pat. O femeie într-un halat alb, ponosit se apropie de el, îl apucă de umeri și-l așeză pe pernă.

— Mătușică, — spuse Artiomka pe un ton plîngăreț, — unde mi-e brocartul?

Femeia zîmbi și clătină din cap.

— Brocartul! — spuse ea în șoaptă. Multe-ți mai trec prin cap!

Atunci Artiomka își îngropă fața în mîini și izbucni în plîns.

Femeia se aplecă asupra lui, îi dădu mîinile la o parte și se uită la fața lui udă de lacrimi.

— Nu cumva ți-ai venit în fire? îl întrebă ea mirată.

— Mi-am venit, mătușică, spuse Artiomka sughițînd de plîns.

— Păi atunci de ce plîngi? Dacă ți-ai venit în fire, înseamnă că ai scăpat cu viață.

— Mătușică, nu găsesc brocartul... Era aici, în sîn. Niște brocart și niște marochin...

— Ia te uită! spuse femeia. Și eu care credeam că aiurezi. Ei hai, nu mai plînge, poate că nu s-au pierdut. Stai să vină intendenta și-o întrebăm noi.

— Întreab-o, mătușică, se rugă Artiomka. Am să-ți repar botinele sau ce-ai să vrei matale...

— Ei lasă! spuse femeia rîzînd. Tu nici n-ar trebui să vorbești, dar' mite să te mai gîndești la reparații.

Dimineața veni intendenta și aduse brocartul și marochinul.

Bucuros, Artiomka ascunse pachetul sub saltea.

Cîteva zile mai tîrziu, părăsi spitalul...

Moș Cucui era cît pe ce să uite

Artiomka se întoarse în orașul său, galben și scofîlcit. Era sleit de puteri, așa că se văzu nevoit să se odihnească de vreo zece ori pînă să ajungă la atelier. Pe deasupra mai pierduse și cheia — pesemne că-i căzuse atunci, sub bancă — și trebui să-l cheme pe vecinul Petrovici, ca să-i ajute să spargă lacătul.

— Pe unde mi-ai umblat ? îl întrebă bătrînul. Te-ai jigărit rău de tot.

— Păi, dumneata nu știi ? răspunse zîmbind Artiomka. Doar m-ai zgîlțîit de umeri sub bancă.

Petrovici îl privi lung, clătină din cap și plecă fără să spună o vorbă. Artiomka se culcă pe laviță și adormi. Și dormi așa, pînă seara. Iar înainte de a se trezi avu un vis, un vis foarte plăcut. Se făcea că mergea pe chei, cu Leasia alături, și Leasia purta pantofi de brocart. Și Peps era și el cu ei. Mergea și rostea foarte corect, chiar uimitor de corect : „Am să plec la Moscova și am să-ți trimit o scrisoare. Iar tu să iei trenul și să vii la mine. Și o să stăm, măi frate, împreună, și o să învățăm împreună“. Iar Leasia se tot uita la pantofi. Și cum auzi cele spuse de Peps, zise și ea: „Cred că trebuie să plec și eu cu voi, ca nu cumva să se îmbolnăvească Artiomka fără mine“. Și începu să rîdă. Și-atunci începură să rîdă cu toții și o luară la fugă spre un chioșc verde, ca să bea cvas.

Trezindu-se, Artiomka aprinse lampa și începu imediat să se ferchezuiască: se spălă, se pieptănă, își perie hainele... Apoi tăie o fîșie de hîrtie dintr-un ziar, ca să aibă cu ce lua măsura piciorului Leasiei și porni spre circ.

Mergea și se gîndea la întîlnirea lui cu Peps. Peps o să înceapă să rîdă, o să-l ia în brațe ca pe un copil mic și o să-l arunce în sus. Apoi o să-și scuture capul lui creț și o să se îngrozească auzind ce-a pățit Artiomka la Rostov. Pe urmă o să vină Leasia și o să se îngrozească și ea. Sau poate că Leasia și-a terminat numărul și a plecat? Nu, nu se poate: ea îl așteaptă întotdeauna pe Ulcică, iar Ulcică joacă în ultimul număr. Ce păcat că nu i-au mai rămas bani, că ar cumpăra o franzelă, salam și roșii și ar lua cu toții o gustare în odaia moșneagului! Oare ce fel de boală avusese, de-i era acum tot mereu foame?...

Artiomka coti după colț și se opri nedumerit:

„Ce-i asta? N-oi fi nimerit în altă parte?"

De obicei, cînd ajungeai aici, la colț, te izbea lumina puternică a felinarelor, dar acum era întuneric. Și totuși era aceeași piață: în mijlocul ei, acoperind jumătate din cer, se înălța, întunecoasă, hardughia rotundă a circului. De ce era așa de întuneric și de pustiu? Nici tu felinare, nici tu chioșcuri cu bomboane și rahat... Lipseau chiar și puștii care mișunau de obicei în toate părțile, strigînd și fluierîndu-se unii pe alții...

Artiomka păși încet, cu inima strînsă. Simțea o teamă nelămurită. Se apropie încetișor de poarta circului, uitîndu-se în toate părțile. Pe pereți atîrnau aceleași afișe, dar din pricina întunericului nu se putea citi nimic pe ele. Artiomka împinse poarta cu umărul. Poarta scîrțîi, dar nu se deschise. Stătu și se gîndi puțin, apoi porni de-a lungul peretelui. În toate crăpăturile în care se uita era întuneric, ca și cum circul ar fi fost plin cu cărbuni. Atunci Artiomka își aduse aminte că în odaia moșneagului era un gemuleț ce dădea în piață. Ocoli circul în fugă și se uită în sus: gratiile gemulețului erau luminate!

— Moşule! strigă Artiomka bucuros şi începu să bată cu pumnii în perete.

— Care-i acolo? întrebă o voce.

Vocea venea de departe, înfundată, dar era fără doar şi poate a moşneagului.

— Moş Cucui, eu sînt! spuse Artiomka şi mai bucuros.

— Artiomka, tu eşti? se auzi iar dinăuntru.

— Eu, Artiomka! Deschide, moşule, deschide mai repede!

— Vino la intrarea de serviciu. Ai auzit? La intrarea de serviciu! Îţi deschid numaidecît.

Moşneagul ieşi cu un felinar şi-l lumină pe Artiomka drept în faţă.

— Te-ai întors? Şi eu credeam că ai să rămîi la ţară!

— Cum la ţară? Ce tot spui, moşule? Am fost la spital.

— La spital? se miră moşneagul. Ia te uită!

Născocise cum că Artiomka ar fi plecat la mătuşă-sa, la ţară, şi atît le-o spusese tuturor, încît, pînă la urmă, ajunsese şi el să creadă povestea asta.

— Moşule, dar de ce-i totul închis şi felinarele stinse?

— Păi de ce să ardă? Afară de mine, nu mai e nimeni aici. Iar pe mine publicul m-a văzut destul. Să-i plăteşti şi n-ar vrea să mă mai vadă.

— Cum adică... nu mai e nimeni? şi Artiomka privea neliniştit faţa moşneagului. Dar unde-s toţi? Unde-s actorii?

— Actorii? Cine să-i ştie? Or fi plecat şi ei pe undeva, pe la alte circuri.

— Şi... lui Artiomka i se opri răsuflarea. Şi Peps unde e?

— Peps? Peps, măi frăţioare, a luat-o din loc înaintea tuturor... Ei, dar văd că nu ştii nimic. Hai să-ţi povestesc, haide în odăiţa mea.

Coridorul cunoscut era acum cu desăvîrşire pustiu. Intrară în odaia moşneagului şi se aşezară pe canapea.

— Uite cum stau lucrurile, spuse moşneagul. Cît ai fost tu plecat la mătuşă-ta... sau... cît ai fost, ca să zic aşa, bolnav, aici s-a jucat iarăşi „Bulba". Numai că de data asta nu l-a mai jucat Peps pe Bulba, ci unchiul Vasea. Iar lui Peps nu i s-a mai dat nici un rol. Da... Şi Peps, fireşte că s-a necăjit foarte mult. Umbla ca ieşit din minţi. Şi pe deasupra ai mai dispărut şi tu. Se ducea cîteodată în piaţă, se învîrtea ce se învîrtea în jurul cizmăriei şi iar venea la mine: „Unde-i Artiomka ?" Vedeam că omul e neliniştit şi-i spuneam : „Artiomka al tău a plecat la ţară, la mătuşă-sa, dar cum s-o fi chemînd satul lui nu ţin minte". Da... Şi apoi s-a apropiat de sfîrşit şi campionatul de lupte. Într-o zi, Calvini îi spune lui Peps : „Tu bagă de seamă, să nu mai faci vreo năzbîtie, că văd că ai înnebunit de-a binelea. Mîine să faci meci nul cu Hull. O să luptaţi o oră, şi pe urmă începi să te clatini şi abandonezi".

— Bine, dar Peps era mai puternic decît Hull ! nu se putu stăpîni Artiomka.

— Ascultă aici ! Abia au pus afişul, că publicul a şi dat buzna la casă : să fi văzut cum se înghesuiau şi se ocărau oamenii !... Pînă la urmă au rupt şi bariera. În ziua aceea s-au vîndut atîtea bilete, că a năvălit lumea pînă şi în loja fanfarei. Zău aşa, şedeau laolaltă cu muzicanţii. Da... Au ieşit, care va să zică, ei, Peps şi Hull, şi au salutat. Publicul, fireşte, dă-i şi dă-i aplauze. O mulţime de flori, care va să zică, şi toate celelalte. Calvini a spus ce avea de spus şi s-a dat la o parte, cu fluierul în mînă. Şi atunci, măi frate, s-a întîmplat ceva ce n-am văzut de cînd m-a făcut mama ! Nici n-a clipit bine Hull, că Peps l-a şi înşfăcat vîrtos, şi unde mi ţi l-a învîrtit o dată deasupra capului, ca pe o morişcă, şi mi l-a trîntit grămadă de-a rămas acolo, lat. Pricepi ? A început el, Hull, să se zbată, da' degeaba ! Nu mai putea să se ridice !... Sala a amuţit. Atunci Peps s-a întors spre Calvini şi i-a zis : „Fluieră !" Calvini şi-a desfăcut braţele şi-a rămas ca o stană de piatră. „Fluieră !", i-a zis iar Peps.

Dar celălalt stătea neclintit, cu ochii holbați. Abia atunci și-a venit publicul în fire și unde s-a pornit o larmă!... Credeam că se prăbușește circul peste noi. Dac-a văzut Peps că domnul Calvini nu vrea să fluiere, s-a repezit la dînsul, i-a smuls fluierul și-a fluierat chiar el. Publicul se tăvălea de rîs, striga, fluiera... înnebuniseră cu toții, zău așa. Hull s-a ridicat, roșu ca sfecla, și poc cu pumnul în Peps. Iar Peps a ridicat mîna în sus și-a zis: „Hull nu este luptător. Hull este huligan, lichea!" Chiar așa a zis: „Hu-li-gan, lichea!" și pe urmă s-a întors și a ieșit.

Și moșneagul se apucă să-i mai povestească cum, cu cinci ani în urmă, luptase turcul Abrek cu campionul lumii Caradier, și ce scandal izbucnise atunci.

Dar Artiomka nu-l mai asculta. Ședea pe canapea cu capul plecat, și era atît de amărît, și se simțea atît de singur, ca și cum întreaga lume ar fi fost la fel de pustie ca circul.

— Moșule, — spuse el în cele din urmă, — am să mai vin pe la dumneata, că mi-e urît singur.

— De, vino, se bucură moșneagul. Vino, că și eu îs singur. Și deodată își aduse aminte: Da, era cît pe ce să uit!... În noaptea aceea cînd l-a trîntit pe Hull, Peps a venit la mine. „Ce s-a întîmplat, — zic, — porumbelule?" Iar el: „Domnule Cucui! (Așa mi-a zis, zău!) Domnule Cucui, eu părăsești acum acest oraș. Spune la nepotul dumitale că eu îi foarte bine minte cuvîntul meu". Și mi-a strîns, măi frățioare, mîna, de-am icnit... Stai, că mai era să uit ceva... Fata aceea... cum îi zice... care umbla pe sîrmă... Leasia, parcă... a venit și ea să-și ia rămas bun. Și m-a rugat și ea: „Spune-i lui Artiomka că am să-i trimit o scrisoare". Pricepi? O scrisoare, care va să zică...

— Păi zi așa, moșule! strigă Artiomka bucuros. De ce taci? Știi una ca asta și taci?...

— Ei, am uitat și eu, ce vrei, minte de moșneag. Intîm-

plările din tinereţe le ţine minte capul, dar cele de-acum, orice i-ai face, degeaba!

— Of, moşule, moşule! îl dojeni Artiomka cu drag. Şi apucîndu-l pe bătrîn de braţ, îi propuse cu un zîmbet cald: Dă să-ţi repar şi cealaltă cizmă. Ia uite ce ruptă e!...

1939

ARTIOMKA PRINTRE LICEENI

Omul cu coşul

Artiomka ajunse printre liceeni cam la un an după ce Peps, care îi stîrnise imaginaţia cu mirajul tulburător al teatrului, plecă pe nepusă masă din oraş. Greu i-a mai fost în anul acela lui Artiomka, fără tată, fără prieteni. Pînă şi moş Cucui, la care se mai ducea din cînd în cînd, se îmbolnăvi de o boală necunoscută şi, după ce boli vreo săptămînă, trecu în lumea celor drepţi.

Acum, Artiomka stătea din zori şi pînă-n noapte singur şi bătea cuie de lemn în pingele. Umezeala tulbure a toamnei pătrundea prin crăpăturile gheretei. Uneori, vîntul răbufnea mai tare, şi limba roşie a lămpii se pornea să dănţuiască besmetic. Atunci Artiomka arunca ciocanul şi ferea lampa cu palmele, ocărînd. În atelier era frig şi urît.

Dar în clipa cînd stingea lampa şi se culca pe laviţa care scîrţîia a pustiu, trăgîndu-şi peste cap paltonul vătuit rămas de la taică-său, Artiomka nu mai auzea nici şuieratul vîntului, nici răpăitul ploii pe acoperiş... În fiecare seară, înainte de a adormi, retrăia în gînd întîmplările de la circ : întîlnirile cu negrul Peps sau cu mica echilibristă Leasia, pescuitul pe dig, şi pantomima, şi scandalul de la premieră, şi toate lucrurile acelea uluitoare şi de necrezut, care se petrecuseră în vară. „De ce nu-mi scrie ? se gîndea Artiomka. Poate că s-a îmbolnăvit.“ Aştepta o

scrisoare de la Peps, şi în fiecare zi încerca o nouă şi amară dezamăgire.

Iarna ce-a urmat a fost cumplit de aspră, şi lui Artiomka i-a fost tare greu : era cît pe ce să degere în cocioaba lui.

Dar o dată cu sosirea verii a dat de căldură şi şi-a mai uitat necazurile.

În vara aceea a ajuns el printre liceeni.

Într-o bună zi, se pomeni că intră în cizmărie un om smead, bine legat, cu un coş în mînă.

— Bună ziua, spuse străinul, lăsînd coşul jos. Apoi aruncă o privire ageră spre gemuleţul prăfuit şi se aşeză pe o buturugă. Dumneata te pricepi să pui blacheuri la pantofi ?

— De ce nu ? răspunse Artiomka, măgulit de faptul că i se spusese „dumneata".

Omul se rezemă de perete şi închise ochii obosit. Părea că moţăie. Dar, în răstimpuri, trezit parcă de bocănitul ciocanului, ridica brusc capul şi-şi întorcea neliniştit privirile spre uşă. Artiomka bătea cui după cui şi se uita cînd la om, cînd la coş. Nemaipomenit cîte lucruri puteau să-ncapă în el ! Găseai acolo tot ce voiai : calendare cu file zilnice, prinse pe cartonaşe cu poze lucioase, brice în cutii negre cu marginile aurite, bricege cu tirbuşoane strălucitoare, ilustrate cu porumbei care se sărută, panglici de atlas strînse într-un ghem multicolor, mare şi vesel... Dar parcă puteai să vezi toate cîte se-ngrămădeau înăuntru !... Cel mai de seamă lucru erau cărţile. Erau strînse teanc şi Artiomka nu vedea decît coperta celei de deasupra ; sub un baldachin roşu dormea, în perne moi, o femeie frumoasă care zîmbea în somn, iar pe covor se furişa un bărbat cu mustăţi negre, cu fes pe cap şi un pumnal în dinţi. „Pe asta aş vrea eu s-o citesc !" se gîndi Artiomka.

— Gata ! spuse el întinzînd pantofii.

Omul se încălţă şi scoase portofelul să plătească.

— Ştiţi ce, — îl rugă Artiomka, — mai bine daţi-mi o carte.

— O, cu plăcere! Vrei cumva „Misterele haremului“? Dar nu, nu-i o carte bună. Mai bine ia-o pe-asta!

Şi bărbatul îi întinse lui Artiomka un volumaş.

— „Revizorul“, citi Artiomka titlul de pe copertă şi întrebă pe un ton de cunoscător. E un roman?

— Nu, o piesă.

— O piesă? se bucură Artiomka. Din acelea care se joacă la teatru?

— Exact. Nu cumva îţi place teatrul?

— Îmi place. Numai că n-am fost încă niciodată.

Omul începu să rîdă:

— Păi cum poate să-ţi placă ceva ce n-ai văzut?

— Nu ştiu, mărturisi sincer Artiomka. Mi-a vorbit despre teatru Peps, un luptător de circ.

Se uită din nou la carte şi se bucură şi mai mult.

— A, asta-i de Gogol! Acela care a scris „Bulba“!

— Acela, întări omul şi, întinzîndu-i mîna, se recomandă: Popov Dmitri Dmitrievici. Dumneata?

— Artiomka Zagoruiko. Artemi Nikitici, care va să zică.

— Îmi pare bine de cunoştinţă.

Omul se apropie de uşă, o deschise puţin şi se uită lung în piaţă.

— Da, — rosti el în şoaptă, — e clar. Şi, întorcîndu-se, întrebă: Ce ai în lada asta?

— In ladă? se miră Artiomka. Piele şi doc. Pe scurt — material. Dar de ce?

— Artemi Nikitici! Ochii străinului, întunecaţi şi cu o strălucire umedă, îl priviră ţintă, cu o ciudată gravitate: Poţi să-mi faci un serviciu?

— Cum adică? se nelinişti Artiomka fără să ştie nici el de ce.

— Scoate materialul dumitale din ladă şi lasă-mă să-l pun pe-al meu în loc. Vrei? Înţelegi, nu mi-i la îndemînă să-l duc acum cu mine... s-ar putea să mi-l ia.

Artiomka se gîndi : „Cum vine asta ? Un om în toată firea și se teme !...“ Dar n-avea nici un motiv să refuze.

— Sigur că da, se grăbi el să răspundă. Cît despre materialul meu, poate să rămînă tot acolo, că nu ocupă mult loc.

— Perfect ! se bucură Popov.

De sub mormanul de mărfuri pestrițe, cu aspect vesel, sărbătoresc, scoase un teanc de cărți, pe care le vîrî în lada lui Artiomka. Mai scoase un lacăt nou, îl trecu prin belciugele lăzii și-l închise.

— Nu te supăra că ți-am încuiat materialul ! Mă întorc curînd.

— Nu-i nimic, răspunse Artiomka, făcînd șiret cu ochiul. Dacă am nevoie, știu eu să-l deschid.

— Și încă ceva, — spuse Popov coborînd vocea, — să nu spui la nimeni ! Ne-am înțeles ? Pentru asta am să-ți dau o carte... grozavă !

— Se poate și fără carte...

Popov luă coșul, dădu din cap și ieși repede din cizmărie.

„Ce om ciudat !“ gîndi Artiomka.

Apoi se trase cu scăunel cu tot mai aproape de ladă și o săltă în sus. În locul ei, pe podea, rămase niște talpă, iar peste talpă, teancul de cărți : lada n-avea fund.

„Păianjenii și muștele“, citi Artiomka titlul uneia din ele. Mai luă una : la fel. Celelalte de asemeni. Numai ultimele trei erau intitulate : „Familia cea mare“.

„De ce or fi scriind despre muște ?“ gîndi Artiomka. Muște și iar muște... Pe cine interesează asta ? Un păianjen, o coropișniță, o urechelniță... mai zic și eu ! Dar muște !

Se culcă pe laviță și, în așteptarea altor clienți, luă o cărțulie la-ntîmplare. Dar după ce citi cîteva pagini, sări ca ars, le strînse pe celelalte teanc și le vîrî la loc, sub ladă. Apoi se întinse din nou și citi cărțulia din scoarță-n scoarță, fără să se mai oprească. Cînd isprăvi, exclamă mirat :

— Grozavă carte ! N-am mai pomenit așa ceva ! Și eu, care credeam că într-adevăr e vorba despre muște !

Dădu să ia și una din cele intitulate „Familia cea mare“, dar în aceeași clipă năvăli în atelier un negustor cherchelit, și-i ceru stăruitor să-i facă în cea mai mare grabă o pereche de cizme noi. După negustor veni un hamal cu un carîmb rupt, apoi bucătăreasa de la birtul de-alături, cu niște pantofi de pingelit. Pe urmă începu să se întunece. Artiomka se temea că dintr-o clipă în alta are să vină Popov să-i ia cărțile. „Oare ce-o fi asta — „Familia cea mare“ ? se gîndea el. Poate că și aici e vorba tot despre ce scrie în cealaltă...“

Piața se goli de lume. Prin pereții de lemn ai cizmăriei nu se mai auzeau nici glasurile oamenilor, nici scîrțîitul carelor, nici strigătele sonore ale precupeților. Artiomka aprinse lampa, puse cîrligul la ușă și deschise cartea. Și chiar de la primele rînduri pricepu că și aici tot despre *asta* scria.

„Îți doresc succes printre liceeni!“

Popov veni abia a treia zi spre seară. Era îmbrăcat într-o haină nouă, cu cravată și cu niște botine galbene. De data asta era fără coș.

— Știi, Artemi Nikitici, m-ai pus în mare încurcătură, spuse el cu un zîmbet șiret. Auzi, un om care iubește teatrul, deși n-a fost niciodată la teatru ! Închide-ți prăvălia și hai să vedem „Pădurea“. A sosit celebrul Iaghellov.

— Care pădure ? și Artiomka îl privi neîncrezător. Prin părțile noastre nu sînt păduri.

— Te înșeli, Artemi Nikitici, există și prin părțile noastre „păduri“, și mai ales „fiare“. Noi însă o să mergem la teatru. „Pădurea“ e o piesă de teatru.

— La teatru ? întrebă Artiomka, dar numaidecît se întunecă la față.

— Ce este ? întrebă Popov.

— M-am mai dus eu o dată la teatru, dar nu m-au primit.

— Cum asta ?

— Da. Și pe deasupra mi-au luat și biletul. Controlorul a spus : „Asta e la lojă. Nu se poate să-l fi cumpărat tu. Pesemne că l-ai șterpelit de undeva.“ Dar îl cumpărasem chiar eu ; să mor, dacă nu spun drept.

Popov îl măsură din ochi. Da, îmbrăcămintea băiatului cam lăsa de dorit : pantalonii nu-i mai ajungeau decît pînă la ghezne și mai aveau și mustăți pe la manșete, iar cămașa, deși întreagă, era toată numai pete negre de vax.

Popov îl luă de mînă :

— Nu-i nimic. Cu mine au să-ți dea drumul. Nu vezi ce ferchеș sînt ?

— Cred și eu ! spuse Artiomka.

Se spălă pe față și pe mîini, se pieptănă, se încinse cu o curea și porniră.

Se lăsa întunericul. Pe cer clipeau cele dintîi stele. Undeva, departe, pesemne în grădina publică, cînta muzica. Și, fie pentru că se sfîrșise ziua și apusese soarele, fie din pricina muzicii care se mistuia domol în văzduhul cald, Popov mergea gînditor și puțin trist.

Dar Artiomka nu observa nimic. Murea de curiozitate să vadă lucrurile uimitoare despre care îi vorbise Peps și, de atîta nerăbdare, se simțea ușor înfiorat. Iar de teamă să nu întîrzie, o lua mereu înainte.

În sfîrșit ajunseră la teatru. Acesta se afla în mijlocul unei grădini și pe dinafară nu se deosebea cu nimic de o magazie obișnuită : era și el construit din lemn, lung și fără geamuri. Atît numai că era foarte mare, și pe pereți avea lipite afișe roșii și verzi. Fără îndoială că circul cu cupola lui înaltă și rotundă era de departe mai impunător. Dar Artiomka avea mare încredere în spusele lui Peps și de aceea se pregătea să vadă lucrurile cele mai extraordinare.

Nu mai era mult pînă la începerea spectacolului ; lumea și intrase în sală. Urcară treptele în mare grabă și Artiomka abia apucă să citească pe afișul puternic luminat : „Pădu-

rea", iar dedesubt, mai mărunt, deşi tot cu litere mari : „cu concursul lui Aleksandr Iaghellov".

Luminile se stinseră, aşa că trebuiră să se strecoare pînă la locurile lor prin semiîntuneric. Artiomka se aşeză şi se uită în dreapta şi-n stînga. Nici aici nu era ca la circ. La circ, bunăoară, băncile sînt aşezate cercuri-cercuri, unele deasupra celorlalte, pe cînd aici sînt în linie dreaptă. Şi asta nu era încă nimic pe lîngă altele ! De pildă, cortina era de-a dreptul uimitoare ! Aşa ceva nu exista la circ. Şi ce mare era ! Aproape cît tot peretele din faţă. Mai înainte, Artiomka nici nu şi-ar fi putut închipui că există pe lume o asemenea perdea. În partea de jos era luminată de nişte lămpi nevăzute, iar pe suprafaţa ei albastră, presărată cu stele argintii, zburau doi băieţaşi înaripaţi care trîmbiţau din nişte surle lungi de tot. Artiomka îşi spuse că într-adevăr cortina trebuie să fie un lucru foarte important într-un teatru.

Galerie era şi aici, iar oamenii de acolo la fel de zgomotoşi ca şi cei de la circ. Mîncau seminţe, băteau din palme şi ţipau cît îi ţinea gura : În-ceee-peţi !

— Ce-i acolo ? întrebă Artiomka, arătînd spre cortină.

— Acolo ? Scena.

— Arena ?

— Nu, scena. Arenă e numai la circ.

„Ce-o mai fi şi aia „scenă" ? gîndi Artiomka.

Ca şi cum i-ar fi răspuns, suprafaţa albastră a cortinei începu să unduiască, surlele se frînseră de la mijloc, şi cortina se ridică repede în sus.

În aceeaşi clipă Artiomka văzu... o odaie. O odaie obişnuită — cu jilţuri, cu un dulap, cu perdele la ferestre. Şi înţelese numaidecît că într-un decor atît de obişnuit nu puteau să se întîmple decît lucruri obişnuite... că aici nu avea să mai meargă nimeni pe sîrmă, iar artiştii nu aveau să-şi mai tragă unii altora palme, ca clovnii. Dar putea fi oare interesant să vezi ceva obişnuit ?

Cînd cortina se lăsă pentru cea din urmă oară şi pu-

blicul, după nenumărate chemări la rampă și ovații adresate celebrului actor, porni în sfîrșit spre ieșire, Popov spuse rîzînd :

— Văd că nu ți-a plăcut, Artemi Nikitici. Ne-am pierdut vremea degeaba.

— Nu mi-a plăcut ? Mie ? și Artiomka plesni din palme. Păi eu toată viața aș sta aici !

— Tocmește-te paznic, spuse un tînăr și-i trase lui Artiomka șapca pe ochi.

— Asta s-o crezi tu ! se oțărî Artiomka îndreptîndu-și șapca. Eu... am să mă fac actor !

Se întoarseră pe străzile pustii și adormite. Pe drum, Artiomka aci își ducea mîna la inimă, aci și-o întindea într-un gest teatral și rostea cu o voce groasă, cum îl văzuse făcînd pe Nesciastlivțev : „Cînd o veni troica, să spui că boierii au plecat pe jos !“ Apoi trecea la rolul lui Arkașka, vîra un deget în buzunarul închipuit al unei veste și se plîngea, cu o voce tremurătoare de tenor : „Poftim troică ! Și mai spunea că o să mergem cu troica !“

În dreptul unei prăvălioare, unde un grec somnoros vindea pînă tîrziu de-ale mîncării, Artiomka se opri :

— Dumneavoastră m-ați tratat cu teatru, eu am să vă tratez cu o gustare. Așa o să fim chit.

Luă cinci ouă, niște salam afumat și o pungă cu vișine :

— Haideți la mine acasă, să vă fac un ceai.

— Hai ! Dacă-i bal, bal să fie ! primi vesel Popov.

Cît de schimbată era piața ! Ziua te zăpăceai de atîta larmă, de țipetele pițigăiate ale precupețelor, de guițatul purceilor, de milogeala cerșetorilor, de vînzoleala, gîlceava și hărmălaia din jur. Acum, însă, nu se vedea țipenie, iar dughenele și tarabele înghesuite unele într-altele păreau în întunericul nopții niște mogîldețe negre.

— Și dumitale nu ți-e teamă să stai aici ? întrebă în șoaptă Popov, strecurîndu-se în urma lui Artiomka printre lăzi și butoaie.

— De ce să-mi fie teamă ? Se mai gîndi puțin și adăugă

şiret: Doar dac-ar veni cineva după cărţile dumneavoastră! Dar cărţile-s sub lacăt... Ei, iată-ne ajunşi acasă.

În cizmărie aerul era înăbuşitor şi mirosea a piele şi a lac. Artiomka lăsă uşa deschisă. Aprinse lampa cu gaz şi se apucă să pregătească cina. Popov se întinse pe laviţă şi se cufundă în gînduri. Singurătatea ce-nconjura căsuţa lui Artiomka îi plăcea nespus de mult.

— Mă gîndesc, — spuse el, — că de jur împrejur e întuneric, pustiu, dughenile-s mute, iar aici, în colţişorul acesta, e viaţă... Lampa răspîndeşte o lumină atît de prietenoasă, ceainicul cîntă atît de îmbietor — pe cuvîntul meu că e bine!

— Mare lucru e teatrul! răspunse Artiomka, care nu mai era în stare să se gîndească la altceva. Nu degeaba îl lăuda Peps! Nici nu se compară cu circul!

— Dar cine e Peps? se interesă Popov.

— Peps? V-am mai spus doar: e un luptător, un negru... Ce mai tura-vura, prietenul meu. Cînd o să mai veniţi pe la mine, am să vă istorisesc toată povestea... Gata, fierbe ceaiul.

— Oare cînd o să fie asta? vorbi Popov ca pentru sine, apropiindu-se de măsuţă. Că eu mîine plec.

— Plecaţi? şi Artiomka se uită necăjit la oaspetele său. Asta-i nemaipomenit! Cum dau şi eu de un om bun, cum pleacă. Tăcu puţin şi spuse, de data aceasta rugîndu-se copilăreşte: Cel puţin rămîneţi în noaptea asta aici!

— Cu multă plăcere!

Cinară şi, cu toate protestele oaspetelui său, Artiomka îi aşternu pe laviţă, iar el se făcu covrig pe podea, punîndu-şi în loc de saltea paltonul cel vechi al tatălui său.

Gazorniţa se stinse şi noaptea năvăli în încăpere.

— Spune-mi, cum te-ai împrietenit cu negrul acela? Unde l-ai întîlnit?

Artiomka se întoarse spre el prin întuneric:

— Vreţi într-adevăr să vă povestesc? L-am întîlnit în odaia paznicului de la circ. Adusesem acolo o pantomimă,

un fel de carte... Iar el şedea culcat pe o canapea, cu nişte ghete americane în picioare şi plîngea.

Artiomka se ridică într-un cot şi, aţintindu-şi privirea în direcţia în care abia se zărea, ca o pată alburie, faţa oaspetelui său, începu să povestească. De teamă să nu-i scape vreun amănunt, se întrerupea mereu şi relua iar firul povestirii. Vorbea dînd din mîini şi, una-două exclama: „Asta-i Peps! Aşa e el!"

Încet-încet, pata din faţa lui începu să capete contururi tot mai lămurite; acum i se vedeau bine ochii atenţi, sprîncenele stufoase şi chiar cutele de la rădăcina nasului.

— Vai, se luminează de ziuă! exclamă Artiomka. Cînd o să mai dormiţi?

— Asta n-are importanţă. Important e că ar trebui să te ajut.

Popov închise ochii gînditor, apoi îi redeschise repede şi se uită pătrunzător la Artiomka.

— Trebuie să-ţi încerci puterile în teatrul de amatori. S-ar putea să iasă din dumneata un Şcepkin, un Varlamov, un Sadovski. Şi tot atît de bine s-ar putea să nu iasă nimic. Mă tem numai că n-au să te primească în nici un cerc de amatori: eşti un băiat simplu, un cizmar... Rămase iar pe gînduri. Poate doar aşa... Ascultă: pe strada Sennaia e o curte unde montează spectacole nişte liceeni. Ce-ar fi să te duci acolo şi să stai de vorbă cu ei? Te pomeneşti că-ţi dau vreun rol. Sînt acolo vreo doi-trei care simpatizează cu muncitorii. Viitorul o să ne arate ce are să iasă din ei. Deocamdată, toate astea nu sînt prea serioase. Dar tinerii nu-s băieţi răi. Du-te. La urma urmei, ai să vezi spectacolul. E în casa lui Zvorîi, la numărul patruzeci şi cinci.

— Mă duc neapărat, spuse Artiomka hotărît şi zîmbi. Hei, dacă mi-ar da un rol!

— Cere-le. Şi acum, hai să dormim un ceas-două. Trenul meu pleacă devreme.

Undeva departe hodorogeau pe caldarîm nişte roţi şi zăngănea o găleată prinsă sub o căruţă: piaţa se trezea.

Artiomka se făcu din nou covrig, răsuflă adînc și închise ochii.

Visă un licean. Se făcea că intrase în cizmărie și-i spunea: „Ei, roșcatule, parcă te lăudai că o să mergem cu troica!“

...Cînd se trezi, prin toate crăpăturile gheretei răzbeau razele aurii și diafane ale soarelui. Popov ședea în fața lăzii și se muncea să deschidă lacătul.

— Să nu fie asta cheia? mormăia el nedumerit.

—Ridicați lada, spuse Artiomka.

Popov întoarse capul.

— Iartă-mă, te-am trezit. Și ce folos dacă o ridic?

Totuși apucă lada cu amîndouă mîinile și o săltă în sus: cărțile stăteau de-a dreptul pe podea.

— Păcat că n-ai o oglindă: m-aș uita să-mi văd mutra. Deștept mai sînt! Cel puțin spune-mi dacă le-a văzut careva?

— N-aș fi îngăduit nimănui...

— Dar dumneata le-ai citit?

— Ihî.

— Cred și eu. Nu mai era nevoie să te întreb. Și eu care mă tot gîndeam ce explicații să-ți dau. Acum trebuie să-ți mărturisesc totul.

— Știu, merse Artiomka la sigur. Ați văzut atunci pe cineva în piață. Pesemne vreun faraon [1].

— Exact. Am văzut un agent care de mult se ține după mine. M-a arestat chiar atunci, pe loc. În coș nu erau decît „Misterele haremului“, „Bova — feciorul regelui“, calendare... Restul, adevăratul meu bagaj, stătea la dumneata în ladă. M-au ținut trei zile și mi-au poruncit să părăsesc orașul. N-aș pleca eu, dar mă cheamă cei de care ascult de bunăvoie.

Apoi, privindu-l pe Artiomka drept în ochi, îl întrebă:

— Ți-au plăcut?

---

[1] Faraon = poreclă dată sergenților de stradă. (n.t.)

— Mai încape vorbă! În special aceea despre familia cea mare. Eu așa am înțeles: că familia cea mare este întreg poporul muncitor. Nu-i așa? Și ce bine scrie despre toate... ca într-un roman. Îți merge drept la inimă. Așa ceva ar trebui arătat și la teatru!

Popov numără cărțile, le vîrî din nou sub ladă și se uită dojenitor la Artiomka:

— Lipsesc două bucăți.

— Da, lipsesc, recunoscu Artiomka, pe un ton care parcă voia să spună: „Nici să nu le ceri, că tot nu ți le dau!"

— Eh, fie, se învoi Popov. Și acum — la revedere. Îți mulțumesc pentru cină, pentru adăpost și mai cu seamă pentru ajutorul dat. În cursul zilei are să vină aici un bărbat și are să-ți aducă niște cărți de Gogol și de Pușkin. Iar dumneata să i le dai pe astea.

Apoi îi strînse mîna și-i spuse vesel:

— Îți doresc succes printre liceeni!

Teatrul din curte

Casele de pe strada Sennaia sînt mici, cu trei-patru geamuri. Drumul plin de praf e năpădit, de-o parte și de alta, de buruieni. De-a lungul zăplazurilor lungi freamătă plopi înalți. Deși felinarele din vîrful stîlpilor ard, lumina lor e atît de slabă, încît nu poți vedea nici măcar numerele de la porți.

Vreo zece puști desculți își tîrteau nasurile de crăpăturile unui gard de lemn. Artiomka înțelese că aici, și anume de cealaltă parte a gardului, era teatrul. În dreptul portiței deschise stătea, cu un lampion în mînă, un tînăr gras, cu nasturi de argint și cămașă de mătase; alături de el sta o fată în rochie cafenie și cu o mică pelerină albă pe umeri.

Artiomka se opri nehotărît.

Două fete şi un tînăr cu o şapcă studenţească cu bandă albastră se apropiară de portiţă. Liceanul cel gras ridică lampionul şi spuse vesel:

— Aaa, lume nouă, lume nouă! Prezentaţi biletele şi depuneţi gologanii în cutie. Îndrăzniţi, vă rog!

Fata cu pelerină întinse o casetă de tinichea, închisă cu un lacăt mic. Se auzi un zornăit, urmat de rîsete şi exclamaţii.

— Pentru construirea templului Melpomenei [1]! Pentru actorii unui teatru falit!

— Bine, bine! mormăi grăsanul. Numai să nu băgaţi înăuntru bani falşi!

Artiomka scotoci în buzunar, scoase o monedă de cincisprezece copeici şi se apropie de portiţă.

— Aaa, — spuse liceanul ridicînd felinarul, — lume no... Dar nu-şi sfîrşi vorba şi se propti în prag, barînd intrarea: Nu, pe dumnealui nu-l cunosc, şi pe deasupra, mi se pare că n-are nici bilet!

— Vreau să cumpăr unul, spuse Artiomka. Am bani. Şi întinse mîna spre casetă.

— Stai! şi liceanul îi respinse braţul. Nu te osteni. Biletele nu se vînd. Se intră cu invitaţii.

— Şi dacă n-am? întrebă Artiomka îngrijorat.

— Dacă n-ai, n-ai! Stînga-mprejur!

Apoi ridică din nou lampionul, salutînd alţi oaspeţi.

— „Dacă n-ai, n-ai", îl îngînă Artiomka supărat. Dă-mi drumul, că am treabă cu regizorul.

— Acum e ocupat, vino mîine dimineaţă. Hai, şterge-o cînd îţi spun!

Artiomka îi aruncă o privire dojenitoare şi dădu să plece, dar se răzgîndi şi făcu o ultimă încercare:

— Dă-mi drumul! Sînt şi eu actor!

— Actor? se prefăcu mirat liceanul. Te pomeneşti că ştii să umbli în patru labe!

— Petea! Nu ţi-e ruşine? îl certă fata. Vino, băiete!

---

[1] Melpomene = muza tragediei. (n.r.)

Şi, apucîndu-l pe Artiomka de mînecă, îl împinse uşor spre portiţă.

Primul lucru pe care-l văzu Artiomka cînd intră în curte, fu cortina. Ca şi la un teatru adevărat, era luminată de jos cu lămpi şi se clătina uşor în adierea vîntului. Artiomka se apropie. Scena se afla chiar în curte, sub cerul liber. Era destul de joasă, cu o cuşcă rotundă de sufler în margine, şi cu nişte lămpi mari de gaz, de o parte şi de alta. În faţa scenei, pe bănci şi pe scaune, se instalase publicul: băieţi şi fete în uniformă de liceu, studenţi şi mulţi bărbaţi şi femei mai în vîrstă — pesemne părinţii. La fel ca şi într-un teatru obişnuit, domnea o vorbărie necontenită. Şi peste larma asta uniformă, ca bîzîitul unui bondar, ţîşneau mereu cascade de rîsete tinereşti.

Soseau fără încetare alţi şi alţi spectatori. Unii bărbaţi veneau cu scaune de acasă şi le ofereau amabili doamnelor.

Artiomka căută un locşor, dar nu găsi, şi atunci se căţără într-un salcîm, unde dădu peste alţi trei băieţaşi, desculţi şi ei.

— Ce matahală! spuse unul din ei. Acuşi se rupe craca şi ne ducem toţi de-a berbeleacul!

Artiomka vru să răspundă, dar în clipa aceea cortina se mişcă, se ridică strîmb într-o parte, descoperind pieziş scena, căzu, apoi se smuci iar, şi în cele din urmă lunecă în sus, ajutată de o mînă care se ivise în marginea scenei. Şi, la fel ca la un teatru adevărat, Artiomka văzu o odaie — numai că era fără tavan — o masă de scris, o canapea şi un fotoliu. La masă şedea un bărbat şi scria. Acesta îşi răsuci mustăţile şi spuse cu o voce de adolescent, ca un cocoşel: „Cumplită-i soarta de avocat! În loc de nervi, ar trebui să ai odgoane!“ În odaie dădu buzna o bătrînică şi se apucă să se văicărească cu o voce de fetiţă, plîngîndu-se de ginerele ei şi numindu-l pe avocat cînd Kartofşkin, cînd Fasolov, cînd Morkovski, deşi pe el îl chema în realitate Ţelinov. Apoi intră un bărbat roşcat care se bîlbîia atît de tare, încît avocatul nu izbutea să înţeleagă nimic din cele ce spunea.

După aceea năvăli şi soţul cel gelos care, luîndu-l pe roşcat drept rivalul său, începu să-l stropească cu sifon... Era un vodevil plin de haz, unul din acelea în care la început au loc tot soiul de încurcături caraghioase şi toată lumea se ceartă, iar apoi lucrurile se lămuresc şi toţi se împacă.

Şi cu toate că ochii cu sclipiri tinereşti ai interpreţilor şi vocile lor sonore nu prea se potriveau cu bărbile pe care şi le lipiseră, publicul rîdea cu hohote şi aplauda mereu. Artiomka rîdea şi el. Dar atunci cînd cu aceleaşi smuciturі cortina coborî şi înţelese că vodevilul se terminase, simţi o uşoară dezamăgire. În ajun văzuse pe scenă viaţă, viaţă adevărată, şi de aceea îi plăcuse atît de mult. Avea dreptate Peps cînd spunea că la teatru publicul şi urăşte şi iubeşte. Ieri, de pildă, îi venise să se repeadă la zgripţuroaica de Gurmîjskaia şi s-o facă de două parale, s-o nimicească. În schimb, ce om era Nesciastlivţev: dăruise cel din urmă bilet de o mie de ruble şi plecase cu Arkaşka pe jos! Artiomka îl aplaudase pe celebrul Iaghellov, pînă ce i se roşiseră palmele. Pe cînd acum... Nu, hotărît lucru, liceenii mai aveau mult pînă la adevăratul teatru!

De după cortină ieşi în fugă băiatul cel grăsan, care nu voise să-l lase pe Artiomka înăuntru, şi anunţă că, după o pauză de cinci minute, urma un divertisment. Publicul începu să aplaude. Grăsanul spuse: „Aaa, lume nouă, lume nouă!"... şi dispăru în culise, zîmbind.

Cînd cortina se ridică iar, ieşi pe scenă un licean slăbuţ, cu părul roşcat şi cu ochi luminoşi. Acesta îşi puse amîndouă mîinile pe speteaza unui scaun, lăsat acolo anume, şi anunţă:

— „Măgarul şi Privighetoarea".

Artiomka cunoştea fabula pe de rost, dar liceanul o recita atît de bine, cu o mimică atît de hazlie şi cu intonaţii atît de potrivite, încît i se păru cu totul alta. Băiatul era acelaşi care interpretase în vodevil rolul bîlbîitului. Se vede treaba că era simpatizat de public, fiindcă toţi îl aplaudară zgomotos şi îl bisară: „Lu-nin! A-li-o-oşa!"

Apoi ieşiră alţi liceeni şi recitară şi ei versuri. Lui Artiomka îi plăcu cel mai mult o poezie cu nişte ţărani care vin cu treburi la un mare dregător, dar portarul nu-i lasă să intre. Tare ar fi vrut Artiomka să înveţe şi el versurile acelea şi să le recite aşa cum le recitase băiatul cel smead şi cu capul mare.

— Ăsta e Klavdin, spuse unul din băieţaşii desculţi. Kolea Klavdin, regizorul lor.

După Klavdin cîntă la vioară un tinerel firav, căruia abia îi mijiseră mustăţile. Apoi ieşi grăsanul, întîmpinat din sală cu propria sa exclamaţie: Aaa, lume nouă, lume nouă! şi începu să citească schiţa lui Cehov: „Dialog între un om şi un cîine". Cu acest prilej scoase nişte lătrături atît de izbutite, încît îi răspunseră toţi cîinii din cartier. Publicul nu mai putea de rîs. În cele din urmă, grăsanul anunţă o pauză de un minut.

Un timp nu se auzi decît hodorogit de scaune şi zumzet de instrumente acordate, după care o droaie de liceeni, cu chitare, mandoline şi balalaici, invadă scena. Un băiat cu mustăcioară ieşi în faţa lor, aşteptă să se facă linişte şi începu să dirijeze. Orchestra intonă încet şi duios un cîntec ucrainean, care-l mişcă pe Artiomka pînă la lacrimi, făcîndu-l să-şi jelească propria-i soartă.

Apoi apăru pe scenă şi fata cu pelerină, aceea care stătuse cu caseta la portiţă, şi cîntă cu o voce domoală şi adîncă, acompaniată în surdină de orchestră, un cîntec despre o ciocîrlie. Şi cîntecul acesta era trist, dar ochii fetei priveau publicul cu atîta gingăşie calmă, zîmbitoare, încît nu-i trecu nimănui prin cap să se întristeze. Cînd sfîrşi şi se retrase în culise, spectatorii aplaudară cum nu-l aplaudaseră nici pe Lunin şi mai multe voci porniră să strige: „Lenocika, bis! Bis, Lenocika!" Dar fata îşi arătă de mai multe ori căpşorul şi, rîzînd, făcu semn că nu vrea.

Desigur că pînă la urmă ar fi fost totuşi nevoită să cînte, dacă nu intervenea micul dirijor. Făcu semn muzicanţilor, aceştia loviră cu putere în coardele balalaicelor, şi marşul

final pluti peste grădină. În sunetele lui, oaspeții se ridicară și se îndreptară spre ieșire, rîzînd și strigîndu-se unii pe alții.

Băiețașii desculți săriră jos, ca niște pere care cad din pom. Artiomka se dădu și el jos din copac, își frecă piciorul care-i amorțise, stătu puțin și se așeză nehotărît pe o bancă în fața scenei. De cealaltă parte a cortinei se mai auzeau voci. Apoi ieși o femeie și stinse lămpile. Se făcu întuneric, și cerul se umplu pe loc de steluțe albastre. Femeia se apropie de Artiomka.

— Tu ce mai aștepți ?

— Îl aștept pe regizor, spuse Artiomka.

— Pe Kolea ? A plecat.

În colțul scenei apăru liceanul cel gras. Sări pe pămînt și întorcîndu-se spre cortină întinse mîna.

— Pot și singură, auzi Artiomka o voce cunoscută și fata cu pelerină sări ușor jos.

— Uite, întreabă de Kolea, spuse femeia.

Liceanul și liceana se apropiară de bancă.

— A, dumneata erai ! îi spuse Lenocika cu căldură, ca unei vechi cunoștințe. Kolea a plecat. Vino mîine în cursul zilei. Are să fie sigur aici.

Grăsanul scoase un fluierat, luă fata de braț și porni cu ea spre ieșire.

— Pleacă și tu, spuse femeia. Trebuie să închid portița.

Pe stradă se făcuse liniște și era atît de întuneric, încît Artiomka abia-i putea desluși pe Lenocika și pe însoțitorul ei, care mergeau în față.

Grăsanul îi spunea ceva încet. Apoi, deodată, începu să cînte cu o voce subțire care semăna puțin cu vocea Lenocikăi, dar, oricît de ciudat ar părea, aducea mai ales cu un miorlăit de pisică. Răsuna toată strada : „Sus pe cer, colo sub soare, zboară o privighetoa-a-are !“

Artiomka apucă să mai audă rîsul Lenocikăi, după care cei doi cotiră la dreapta și se făcură nevăzuți.

Artiomka rămase puţin locului, oftă adînc şi, înfundîndu-şi picioarele în colbul moale, răcorit de adierea nopţii, porni agale spre ghereta lui.

Prima cunoştinţă

„Să mă duc, să nu mă duc... se gîndea Artiomka a doua zi. Ei se cunosc cu toţii, toţi sînt de-ai lor, pe cînd eu... Au să-şi bată joc de mine, au să mă alunge... Aducîndu-şi aminte cum îl luase grăsanul peste picior : „Te pomeneşti că ştii să mergi în patru labe !“ rîse ironic. Atîta ştie şi el — să latre ca un cîine. Halal actor ! Nu, n-am să mă duc !“ Şi, scuipînd pe gresie, se apucă să-şi ascută cu înverşunare cuţitul.

Dar Artiomka luase obiceiul să viseze. În ciuda voinţei lui, firul imaginaţiei începu să i se depene în minte. Iată, se vede sosind la Moscova şi coborînd din vagon. Pe peron e forfotă, larmă, hamalii aleargă de colo-colo, locomotiva gîfîie trăgîndu-şi sufletul. Dominînd mulţimea, se apropie parcă plutind, capul negru şi creţ al lui Peps. Toată lumea se uită la el, dar el nu are ochi decît pentru Artiomka ; rîde şi întinde de departe mîinile lui mari şi negre. Apoi, Peps şi Artiomka iau o birjă şi se duc la şcoală. Dar Artiomka nu izbuteşte de fel să-şi închipuie cum arată şcoala. Poate că seamănă pe dinafară cu un liceu, sau poate e o hardughie mare, din scînduri, cum e teatrul. În schimb şi-l închipuie foarte bine pe învăţător. Învăţătorul e leit Ghenadi Demianovici Nesciastlivţev, în redingotă şi cu medalii. Şi iată că învăţătorul iese, îl măsoară din ochi pe Artiomka şi spune încruntat : „Nu, nu-l putem primi ! Şi ce dacă a jucat într-o pantomimă ? Într-o pantomimă poate să joace şi un mut. Dacă s-ar fi remarcat în teatru, era altceva“. Atunci, Peps începe să se roage de învăţător, face plecăciuni adînci cu mîna la inimă, iar Artiomka zîmbeşte şi exclamă : „Teatru ! Păi eu toată vara am jucat teatru ! Ce de roluri mi-au

mai dat liceenii ! Am avut mare succes !“ „Aa ! se miră Ghenadi Demianîci... adică nu Ghenadi Demianîci, ci învățătorul acela. Ai jucat cu liceenii ? Ei, atunci e altceva. În cazul ăsta, poftim, n-am nimic împotrivă“.

„Drace ! făcu Artiomka, ajungînd în visele sale la un final atît de plăcut. Mă duc ! N-au decît să rîdă ! Și dacă mă scot din sărite, oi găsi eu ce să le răspund !“

Ziua, strada Sennaia e și mai adormită decît seara. Din pricina arșiței, obloanele verzi ale căsuțelor sînt închise. Boboci de gîscă ciugulesc agale iarba plină de puf alb, de pe marginea drumului, iar lîngă fîntînă se lăfăie un porc într-o băltoacă și grohăie încetișor, cuprins de toropeală.

Înainte de a pleca de-acasă, Artiomka luase de pe policioară o bucățică de săpun parfumat, se spălase cu grijă, se pieptănase și, ceea ce era mai important, se încălțase ! Pantofii nu erau ai lui, ci ai unui client care nu venise să și-i ia de trei săptămîni, și Artiomka își luase riscul de a se fuduli cu ei.

Ajungînd în fața portiței dădu să deschidă, dar auzi voci dincolo de gard și se opri. Cei de-acolo vorbeau tare, ca și cum s-ar fi sfădit între ei. Artiomka se uită printr-o crăpătură a gardului. Sub salcîmul din vîrful căruia asistase în ajun la spectacol, se strînseseră roată liceenii. Erau vreo zece la număr. La mijloc stătea un băiat voinic, cu capul mare, despre care i se spusese aseară că e Kolea Klavdin și care acum povestea ceva.

„Curaj, își zise Artiomka, că doar n-or să te muște !“ Și deschise hotărît portița. Dar în timp ce se apropia simți că-l cuprinde iar sfiala.

— Bună ziua, rosti el încet.

Liceenii întoarseră capul, se uitară la el și nu răspunseră nimic. Artiomka așteptă puțin și văzînd că nu-i dă nimeni nici o atenție, se așeză tăcut în spatele lor.

Kolea avea sprîncene dese, îmbinate, ceea ce-l făcea să pară aspru, dar ochii lui erau veseli, vioi. Artiomka își zise că dinadins își încruntă sprîncenele, fiindcă un regizor tre-

buie să pară sever, dar că, în realitate, cu siguranță că nu era un om rău. Despre ce vorbea oare? Lui Artiomka i se părea că mai auzise cuvintele acelea undeva, și încă foarte de curînd. A, da, în „Pădurea"!

Kolea vorbea într-adevăr despre reprezentația dată de celebrul Iaghellov, și nu numai că povestea, ci și interpreta unele pasagii din piesă. Liceenii îl ascultau atenți și, din cînd în cînd, rîdeau. Artiomka îi recunoscu pe mulți dintre ei. Iată-l pe Alioșa Lunin, cel care a recitat „Măgarul și privighetoarea". Pînă și genele îi sînt roșcate. Iar ochii îi sînt luminoși de tot, ca ai unui copil. „Deși e roșcovan, — se gîndește Artiomka, — trebuie să fie băiat bun". Lui Artiomka îi place și faptul că Lunin e slăbuț și poartă pantaloni cam jerpeliți. Iar liceana asta, căreia toți îi spun Nadia, a jucat aseară rolul soacrei. Tare-i pirpirie, sărăcuța! Asta nu-i place lui Artiomka. Cînd rîde însă, buza de sus i se ridică caraghios, fața i se face trandafirie și atunci e chiar drăguță. Cealaltă liceană e cu totul altfel. Oricît de hazliu ar povesti Kolea, ea se uită la dînsul serios. Are ochi triști și strălucitori, cum îi avea mama lui Artiomka cînd era bolnavă de oftică, buze subțiri și palide, nasul ascuțit. În schimb trebuie să fie bogată: degetele îi sînt încărcate cu inele. Tot aici e și grăsanul de Petea, cel cu nasul borcănat. Artiomka l-a recunoscut imediat. Probabil că și Petea l-a recunoscut pe Artiomka, fiindcă se tot uită la el și face fel de fel de schime. La început, Artiomka a întors de mai multe ori capul supărat, dar apoi i-a tras și el o strîmbătură. Cel mai mic dintre liceeni să tot aibă treisprezece ani. Nu stă o clipă locului: atîta se sucește și se învîrtește încît îți dă impresia că abia așteaptă s-o zbughească. Ochii îi sînt mereu holbați, ca și cum s-ar fi speriat cîndva și de atunci nu i-a mai trecut frica. Băieții poartă bluze curate de vară și centuri negre lăcuite cu cătărămi de un argintiu mat. Rochiile fetelor răspîndesc o adiere de curățenie și prospețime. Și toți sînt curați, de parcă n-ar ști ce e praful.

Kolea isprăvi de povestit și întrebă vesel:

— Ei, ce ziceți, încercăm? Rolurile le-am luat cu chirie de la teatru, amănuntele de regie mi le-am însemnat la spectacol, iar decorurile le facem noi. Să nu fim noi în stare să jucăm „Pădurea"?

— Așa e, întări Alioșa. Destul cu vodevilurile, destul am tot făcut pe clovnii!

Liceenii începură să vorbească toți deodată și se arătară toți de acord, afară de Petea. Acesta rămase o vreme tăcut și bosumflat, apoi se scărpină la ceafă, oftă și spuse posomorît:

— Ce rost are să ne apucăm de „Pădurea"! E o piesă grea.

Artiomka n-avea de gînd să se amestece în discuție, dar la aceste vorbe simți că începe să fiarbă. Nu-și dădu nici el seama cum îi scăpară aceste cuvinte:

— Și ce dacă-i grea? În schimb e o piesă grozavă! Da' pentru el toate-s grele!

Toți se întoarseră spre el mirați. Petea îl amenință furios cu degetul.

— Asta cine mai e? întrebă Kolea, încruntîndu-și și mai mult sprîncenele. Pe cine cauți?

— Pe dumneata. Nu ești dumneata regizorul?

— Da, și?

— Dă-mi și mie un rol! Vreau să joc!

Liceenii începură să rîdă.

— Dar cine ești tu? îl întrebă din nou Kolea. Unde înveți?

— Eu? Nu învăț. Am învățat mai înainte, dar acum am terminat...

— Universitatea! sfîrși vorba în locul lui grăsanul.

Artiomka îi aruncă o privire și nu răspunse nimic. Toți se uitau la el cu curiozitate, gata să pufnească în rîs.

— Și cu ce te ocupi acum? continuă Kolea.

— Repar ghete și galoși. Dar fac și de comandă. Sînt cizmar.

— Şi ce ţi-a venit să joci pe scenă ? întrebă mirat Kolea.

— Păi dumitale ce ţi-a venit ?

Răspunsul le plăcu la toţi. Alioşa bătu din palme.

— Bravo ! exclamă el. Pentru un astfel de răspuns, merită să i se dea un rol.

Iar Artiomka se gîndi : „Pesemne că despre el vorbea Popov."

— Ai mai jucat undeva ? îl întrebă un licean cu mustăcioară.

— Ba bine-că nu ! La circ.

— Ai făcut pe măgarul ? îl ironiză grăsanul.

— Ce te tot legi de mine ? se apără Artiomka. Parcă tu mare lucru ştii să faci ! Îşi luă o mutră prostănacă şi-l imită : „Aaa, lume nouă, lume nouă !"

Liceenii izbucniră în hohote de rîs. Artiomka prinse curaj :

— Am jucat într-o pantomimă, vara trecută. Nu m-aţi văzut ? Dar, drept să spun, cu vorbe n-am încercat încă.

— Bine, — spuse Kolea, stăpînindu-şi zîmbetul, — cînd o să avem un rol potrivit, o să ţi-l dăm. Cum te cheamă ?

— Artiomka, adică Artemii. Şi cînd o să aveţi un rol potrivit ?

— Nu ştiu. Odată şi odată tot o să fie... Senea, împarte rolurile.

Băiatul cu mutră speriată sări în sus şi înşfăcă nişte caiete.

Rolul făţarnicei Gurmîjskaia fu atribuit Niurei, liceana ceea palidă. Rolul bîrfitoarei Ulita — drăgălaşei Nadia. Rolul lui Arkaşka cel vesel — lui Alioşa Lunin. Pe nobilul tragedian Nesciastlivţev se hotărî să-l interpreteze însuşi Kolea. Petea căpătă rolul negustorului Vosmibratov, iar Lenocika pe al Aksiuşei. Cum însă nu venise, i se expedie textul acasă.

Ridicară cortina, aşezară cîteva scaune pe scenă şi repetiţia începu.

De Artiomka uitaseră cu totul. Acesta şedea pe o bancă, ceva mai la o parte, şi se uita cu o curiozitate lacomă şi plină de neîncredere, parcă ar fi asistat la cine ştie ce scamatorii. Cele văzute cu două zile în urmă într-un teatru adevărat îl fermecaseră cu desăvîrşire. „Aşa ceva, — îşi zicea el, — nu pot face decît nişte actori veritabili, ca cei despre care mi-a vorbit Peps."

Deodată Kolea se întoarse, întîlni privirea lui Artiomka şi-l chemă, făcîndu-i semn cu degetul.

„De ce m-o fi chemînd oare? se gîndi Artiomka, şi inima încetă o clipă să-i mai bată. Te pomeneşti că vor să-mi dea un rol!"

Se ridică de pe bancă şi, dîndu-şi silinţa să meargă cît mai calm, deşi abia se stăpînea să nu dea buzna pe scenă, se apropie. Kolea se aplecă şi-l rugă în şoaptă:

— Dă o fugă pînă la prăvălie, aici în colţ, şi cumpără-mi nişte ţigări „Lastocika", zece bucăţi.

Artiomka luă moneda de zece copeici pe care i-o întinse Kolea şi ieşi pe portiţă. Găsi prăvălia, cumpără cutia de ţigări, pe al cărei capac lucios îşi desfăcuse aripioarele ascuţite o rîndunică cu capul alb şi se întoarse repede îndărăt: nu voia să scape nimic din repetiţie.

Dar abia se aşeză la loc, că se şi apropie de el Senea:

— Ai fost la colţ?

— Da...

— Are cvas?

Liceanul scoase portofelul:

— Are.

— Dă o fugă şi ia două sticle.

— Patru, îl corectă alt licean şi-i întinse şi el o monedă.

„Cum vine asta? se gîndi Artiomka, ieşind din nou în stradă? Ce sînt eu, servitorul lor?"

Aduse sticlele aburite, cu cvas rece, le puse pe banca din faţa scenei şi se aşeză mai la o parte. Cineva veni cu nişte pahare. Pocni un dop şi deasupra uneia din sticle se înălţă şerpuind un fumuleţ alburiu. Înghesuindu-se şi împingîn-

du-se unii pe alţii, liceenii făcură cerc în jurul sticlelor. Băură rîzînd şi rostind toasturi glumeţe. Dar, cînd dădură să desfacă cea din urmă sticlă, Petea o înşfăcă brusc şi, gîgîind ca un gîscan, o luă la fugă spre fundul curţii.

— Săriţi! Nu-l lăsaţi! strigă bătăios Alioşa Lunin şi se repezi după el.

Deşi era gras, Petea fugea repede şi uşor, şi Lunin trebui să facă de trei ori ocolul curţii pînă să-l ajungă... Noroc că grăsanul se împiedică şi căzu în iarbă. Lunin îi smulse sticla, îl stropi cu cvas în cap şi se întoarse în goană la tovarăşii lui:

— O captură făcută în luptă e de două ori mai gustoasă!

Cu toţii îşi întinseră paharele:

— Alioşa, un piculeţ! Alioşa, o singură înghiţitură!

— Poftim un piculeţ! Poftim o înghiţitură! spunea Alioşa, turnînd cvasul în pahare. Petea, degeaba ţii paharu-ntins, că tot nu capeţi. Asta bea de stinge! Niura, uite-ţi paharul, bea, nu face mofturi!...

Cînd isprăviră ultima înghiţitură, cineva spuse ştînjenit:

— Dar Artiomka?

Artiomka începe să spere

Trecuseră două săptămîni şi Artiomka tot se mai simţea străin în mijlocul liceenilor. Şi asta nu pentru că erau ei de vină; după întîmplarea cu cvasul erau chiar foarte atenţi: dădeau mîna cu el, îl tratau cu pere, cu ţigări... Dar băiatul le trezea interesul numai dintr-un singur punct de vedere: era nostim ca cineva care e cizmar, şi poate chiar analfabet, să vrea să joace teatru. Pentru ei, Artiomka era un băiat ciudat, şi atunci cînd îl întrebau ceva, îi pîndeau întotdeauna răspunsul cu priviri poznaşe, aşteptînd să-l audă spunînd cine ştie ce năzdrăvănie. La repetiţii, Artiomka şedea de-o parte, fără să scoată o vorbă.

Cîteodată, Lenocika se apropia şi-l întreba :

— Ei, ce zici ? Îţi place cum jucăm ?

Avea ochii căprui, calzi, şi o căutătură gingaşă, blajină.

Artiomka îşi ascundea sub bancă picioarele desculţe, prăfuite, şi-i răspundea cu vocea sugrumată de emoţie :

— Da... îmi place...

Petea glumea pe socoteala Lenocikăi, dar aceasta nu-i dădea nici o atenţie.

Şi Alioşa Lunin stătea de vorbă cu Artiomka. Îl interesa mai ales cum trăieşte şi dacă cîştigă destul. Iar ceea ce lui Artiomka i se părea obişnuit — ca de pildă faptul că locuieşte într-o amărîtă de gheretă şi-şi cîştigă hrana singur — pe Alioşa îl uimea şi-l făcea să-l stimeze şi mai mult. Cît priveşte hotărîrea lui neclintită de a juca teatru, aceasta era privită şi de Alioşa ca o ciudăţenie.

Într-o zi, cînd Artiomka veni la repetiţie, nu găsi în curte pe nimeni : doar pe scenă se plimbau nişte găini, ciugulind cu ciocurile lor podeaua. Artiomka se aşeză pe o bancă în faţa scenei şi începu să aştepte.

Timpul trecea, dar liceenii nu veneau. Artiomka se gîndi că poate se amînase repetiţia. Aruncă o privire bănuitoare înspre casă, să vadă dacă nu se uită cineva pe geam, şi se urcă pe scenă. Dorea de mult să ştie cum se vede de-acolo, de sus. După ce se plimbă de cîteva ori încoace şi-ncolo, îşi zise : „Ei, păi aici e mult mai uşor ! La circ se uită lumea la tine din toate părţile, pe cînd aici se uită numai dintr-o parte !“

Trase iar cu coada ochiului spre casă, apoi se lovi cu pumnul în piept şi începu să vorbească cu o voce groasă, înfundată, imitîndu-l pe Kolea : „Mătuşică Raisa Pavlovna, în lumea asta, afară de mine şi de Aksiuşa, dumneata n-ai alte rude. Ea n-are să-ţi mai ceară nimic, iar eu n-am nevoie de zestre ! Eu sînt un biet muncitor. Dar dacă aş avea bani...“

În clipa aceea clanța țăcăni și pe poartă intră Lenocika, urmată de liceeni.

Artiomka își înăbuși o exclamație de uimire, sări jos și se ascunse sub scenă, unde rămase, ținîndu-și răsuflarea, pînă la sfîrșitul repetiției.

Artiomka aștepta spectacolul ca pe o sărbătoare. În ziua premierei se prezentă în strada Sennaia devreme tare; nu venise încă nici un spectator și nici măcar toți interpreții. Alioșa Lunin își scoase capul de după cortină și, zărindu-l, îl chemă:

— Vino încoace, să vezi cum ne machiem!

Artiștii se costumau și se machiau în spatele scenei, în aer liber. Două tufe de liliac alcătuiau o despărțitură naturală între „cabinele" lor; în lipsă de cuier, își agățau hainele de ramuri.

Artiomka regăsi cu plăcere mirosul tare de fard și de lac pentru lipit bărbile și mustățile, miros pe care-l cunoștea atît de bine de la circ.

Kolea, regizorul, ședea în fața unei oglinzi și-și dădea cu cremă pe față. Văzîndu-l pe Artiomka în oglindă, îl rugă fără a întoarce capul:

— A, ești și tu aici! Ia ajută-l pe Senea să monteze pavilionul, că noi, precum vezi, sîntem ocupați.

Toată seara, Artiomka fu rînd pe rînd regizor de culise și spectator. În timpul pauzelor punea proptele de lemn la decoruri, cobora sufitele, căra mobilierul, apoi se cățăra în salcîm și de-acolo de sus, urmărea spectacolul, cu înfrigurare.

În timpul repetițiilor învățase toată piesa pe de rost, și acum spunea replicele în gînd, odată cu liceenii. Dacă vreunul dintre interpreți omitea un cuvînt sau îl scîlcia, Artiomka se încrunta și ofta încet, nemulțumit. Fără să vrea, compara jocul liceenilor cu acela al actorilor pe care-i văzuse la teatru și îi era necaz că prietenii lui vorbesc cu voci nefirești și umblă pe scenă de parcă ar fi împăiați.

Numai cînd apărea Kolea, Artiomka uita că nu se află într-un teatru adevărat. Îl privea cu nesaţ şi, fără să-şi dea seama, oglindea pe faţa lui tot jocul liceanului.

Intr-un loc, Kolea făcu o pauză lungă, lungă, cum nu făcuse niciodată la repetiţii. „A uitat!“ îşi zise Artiomka, speriat şi, sub imboldul unei solidarităţi colegiale, îi suflă din copac:

— Arkaşka, ai tutun?

Kolea tresări şi se uită mirat în sus. Publicul izbucni în rîs, iar Alioşa, care-l interpreta pe Arkaşka, răspunse maşinal:

— Da de unde! N-am nici un fir.

Lui Kolea nu-i mai rămase altceva decît să continue:

— Cum pleci tu la drum fără să iei tutun cu tine?

Din fericire, Artiomka apucase să se tupileze printre frunzele salcîmului şi liceenii nu aflară niciodată cine fusese „vinovatul“.

Lui Artiomka îi plăcea mai ales cum o interpreta Lenocika pe Aksiuşa. Atunci, la teatrul cel adevărat, Aksiuşa era cu totul străină de rol: se plimba cu logodnicul ei, vorbea de dragoste, se plîngea de viaţa ei amară, dar în glasul şi pe faţa ei nu se vedea pic de dragoste sau de amărăciune. Nici nu-ţi venea să crezi că sfrijita asta chiar avea de gînd să se înece. Lenocika însă era cu totul altfel: tot ce spunea ea era convingător. Artiomka fu cît pe ce să sară din copac şi să alerge după dînsa, cînd o auzi strigînd: „Rămîi cu bine, frăţioare!“, şi o văzu că îşi aruncă şalul şi se repede la rîu să se înece.

După acest tablou, Artiomka dădu iar fuga pe scenă. Şi Arkaşka şi bărbosul Vosmibratov, şi Karp — într-un cuvînt toate personajele din „Pădurea“ — montau pavilionul, cărau mese şi canapele, puneau perdele la ferestre, iar Nesciastlivţev stătea în mijlocul lor şi comanda, ca un căpitan pe puntea unei corăbii: „Coborîţi sufitele! Canapeaua la stînga! Dulapul în colţ!“. Văzîndu-l pe Artiomka, îi strigă vesel:

— Fuga la magazie, după scaune!

Artiomka se repezi spre magazie, își puse pe amîndoi umerii cîte un scaun și, părînd în semiîntuneric un cocoș care fuge cu aripile desfăcute, alergă înapoi. Grăbit cum era, nimeri în „cabina" fetelor și fu cît pe ce să se lovească de Lenocika. Se opri speriat.

— A, bună seara! spuse fata. Aruncă o privire în jur, ca să se convingă că n-o aude nimeni, și-l întrebă cu un aer șiret: Unde-ai dispărut deunăzi?

Artiomka simți că i se aprind obrajii.

— Ei, hai, recunoaște, — îl rugă Lenocika, — spune-mi numai mie: nu-i așa că tu ai recitat atunci monologul lui Nesciastlivțev?

— Da, șopti încet de tot Artiomka.

— Eram sigură. Toți au auzit, dar numai eu am priceput! Sărmanul de tine! Ții chiar atît de mult să joci?

— Da, răspunse și mai încet Artiomka, uitîndu-se în altă parte.

— E curată măgărie din partea lor că nu ți-au dat nici un rol pînă acum! spuse fata supărată. Dar nu-ți face inimă rea. Uite, mîine începem repetițiile la „Căsătoria". Vino, poate c-o să-ți dea rolul lui Stepan.

— Cunosc „Căsătoria"! spuse bucuros Artiomka. E scrisă de Gogol.

— Unde-o mai fi dispărut și ăsta? se auzi vocea nemulțumită a lui Kolea.

— Vi-i-in!...

Artiomka apucă scaunele și, înaripat de-o nouă speranță, se repezi pe scenă.

Fuga

Spectacolul se sfîrși tîrziu. Întors în cămăruța lui, Artiomka scoase din raft „Căsătoria" și nu mai lăsă cartea din mînă pînă ce lumina gălbuie a lămpii se mistui în strălucirea dimineții.

Apoi veni un pescar pe care-l cunoştea şi-i aduse la reparat o cizmă. Era o cizmă mare cît toate zilele, din acelea cu care umblă pescarii prin apă cînd trag năvodul la mal, şi Artiomka avu mult de furcă pînă să-i pună un petic.

Deşi îi era foame, de teamă să nu întîrzie nici nu mai dădu pe la birt, ci îşi cumpără în fugă nişte covrigi şi-i mîncă din mers.

„Oare or să-mi dea şi mie un rol ? se întreba el pentru a suta oară, păşind pe strada năpădită de buruieni. Va să zică, pe Podkoleosin are să-l joace Alioşa, pe Kocikariov cel năzdrăvan — Kolea, pe Iaiciniţa — Petea grăsanul, dar, pe Stepan, cine ? Nu prea se găsesc amatori pentru roluri de slugă. Mai mult ca sigur că o să mi-l dea mie pe Stepan. Cum e în carte ? „Hei, Stepan, ai fost la croitor ?“ „Fost !“. „Şi lucrează la frac ?“ „Lucrează !“ „Şi a cusut mult pînă acum ?“ „Destul de mult : s-a apucat de cheotori“. Mare scofală ! Dar dacă i-l dau totuşi lui Senea ? Tot ce se poate. El joacă întotdeauna rolurile de slugi.

Şi Artiomka aci iuţea pasul, aci se oprea, gata să facă cale întoarsă.

Cînd intră în curte, nu erau acolo decît trei băieţi : Kolea, Alioşa şi Petea grăsanul. Petea povestea despre un pedagog de la liceu, zis „Tremură-barbă“, căruia elevii îi puseseră în buzunare tutun de prizat. Imitîndu-l, Petea strănuta şi strănuta, iar ceilalţi se tăvăleau de rîs. Apoi începu să povestească Alioşa o întîmplare la fel de hazlie : după ce sunase clopoţelul, profesorul de pian, un franţuz, le poruncise elevilor să intre în clasele lor ; Alioşa însă rămăsese la pian. Atunci, franţuzul îi spusese : „dumneata rău tînăr : ei toţi împrăştiat, numai dumneata nu împrăştiat“. Artiomka rîse împreună cu ceilalţi. Dar cînd începu să povestească şi Kolea, Artiomka se gîndi în sinea lui : „Ce mă ţineţi ca pe jeratic şi nu-mi spuneţi odată răspicat dacă-mi daţi sau nu rolul lui Stepan ?“

Liceenii se adunau încet, încet de tot, şi fiecare ţinea să povestească ceva de la şcoală. Făceau cu toţii mare haz, în

timp ce Artiomka asculta, chinuit de așteptare. În cele din urmă sosiră și fetele. Se așezară din nou cu toții sub salcîm și începu distribuirea rolurilor. Kolea citea personajele și indica interpreții. În general, cei numiți primeau pe loc; dacă, însă, cineva încerca să ridice vreo obiecție, Kolea îi spunea ferm: „Lasă, lasă, ai să vezi c-o să meargă" și îi întindea un caiețel alb, în care era trecut rolul.

Artiomka aștepta fără să îndrăznească să-și ridice ochii; de emoție îi zvîcneau tîmplele. Și iată că Kolea spuse:

— Rolul lui Stepan...

Artiomka tresări.

După ce se gîndi puțin, Kolea întrebă:

— Senea, vrei să-l joci tu?

Lui Artiomka i se strînse inima dureros. Lumea i se păru deodată cenușie ca o cizmă prăfuită.

Senea întinse mîna și luă caiețelul.

— Asta-i tot, spuse Kolea. Rămîne rolul pețitoarei. Nu prea văd însă cine ar putea să-l joace. O să trebuiască să căutăm pe cineva.

— Dar Nadia? întrebă Niura.

— Nadia? Kolea dădu din mînă cu părere de rău. Nadiei nu-i reușesc asemenea personaje. Degeaba i-am dat noi rolul Ulitei! Nu-i așa, Nadia?

— Dați-mi-l mie! izbucni Artiomka. Să nu-mi spuneți pe nume dacă nu vi-l joc!

Ca la comandă, toate capetele se întoarseră spre el.

— Pe cine? întrebă Kolea, care nu înțelesese.

— Pe... cum îi zice?... Artiomka oftă scurt și strigă desperat: pețitoarea!

În aceeași clipă izbucni o cascadă de rîsete sonore — ai fi zis că a scăpat cineva o tavă cu farfurii.

Artiomka putea răbda orice: foamea, frigul, ocările. Dar rîsul nu! Nu suferea să rîdă cineva de el. Strînse pumnii, vru să strige, să înjure, dar afurisitele de lacrimi îi năvăliră pe neașteptate în ochi. Sughițînd de plîns, o zbughi afară, în stradă.

Rolul

A doua zi dimineață nici nu putu să lucreze. Ba se mai și trezise sub impresia unui vis ciudat: se făcea că intrase în cizmărie o pisică albă, deschisese o cutiuță cu vax și se apucase să-și ungă botișorul. Își lingea ce-și lingea lăbuța, o muia în cutie și iar își dădea pe botișor, pînă cînd își mînji tot boticul. Visul acesta îl amărîse și mai mult.

Din fericire, pe la amiază veni un client și făcu mare tărăboi văzînd că Artiomka nu-i reparase încă ghetele. Artiomka se înfurie și el, începu să țipe explicînd că avusese treburi mai importante, și cu prilejul acesta își mai vărsă focul.

Iar după prînz se întîmplă ceva care-l făcu să se întrebe dacă nu cumva e iarăși pradă vreunui vis.

Abia isprăvise cu ghetele clientului scandalagiu, că cineva deschise ușa micului atelier și o voce cunoscută exclamă:

— În sfîrșit, iată-l!

Artiomka ridică capul și se schimbă la față: în prag stăteau Kolea și Alioșa.

— Și noi îl căutam în piața veche! spuse Kolea.

Alioșa păși înăuntru și-i întinse lui Artiomka mîna:

— Hai noroc! Va să zică aici ești meșteresti...

Musafirii păreau cam stîngheriți.

Artiomka se dezmetici și împinse buturuga spre Kolea.

— Iar dumneata șezi acolo! îi spuse el lui Alioșa, arătîndu-i laviță.

Liceenii se așezară și se uitară curioși în jurul lor.

Apoi, zîmbind încurcat, Kolea întrebă:

— De ce-ai fugit ieri?

Artiomka se încruntă și întoarse capul spre fereastră.

— Te-ai supărat?

Artiomka continua să tacă.

Atunci Alioșa se ridică și-i puse mîna pe umăr:

— Nu fi supărat pe noi, măi frate.

Artiomka zîmbi.

— Aşa da! se bucură Alioşa, uitîndu-se la el cu ochii lui luminoşi. Va să zică am făcut pace! Tare supărăcios mai eşti! Formidabil!

Pe Artiomka îl chinuia un singur gînd, şi şi-l spuse:

— Ascultaţi, vreau să ştiu ceva: de ce aţi rîs ieri? Dacă înţeleg eu bine, o peţitoare seamănă cu o precupeaţă. Nu-i aşa? Am citit de trei ori „Căsătoria" şi m-a prins chiar mirarea ce mult semănă Feokla cu Funduleţ, precupeaţa.

— Ei şi? Ce vrei să spui cu asta? întrebă Kolea.

— Vreau să spun că eu pot s-o imit aşa de bine pe Funduleţ, că dacă închizi ochii, nici nu ştii cine vorbeşte: eu sau ea. Hai să încercăm.

Artiomka închise uşa cizmăriei şi-i duse pe liceeni la taraba cu peşte.

De o parte şi de alta a coşurilor ude, argintate de solzi, şedeau pe scăunele femei cu obraji rumeni, îmbiindu-i care mai de care pe cumpărători.

— Uite-o, făcu Artiomka.

Văzură o femeie dolofană, cu un nas lucios de parcă ar fi fost uns cu ulei de trandafiri. Cu o mînă trăgea de fusta unei cumpărătoare, iar cu cealaltă scotea din coş guvizi lipicioşi. Vocea ei mieroasă căuta să convingă clienta:

— Cuconiţă dragă, te rog, uită-te la ei! Zici că nici nu-s guvizi! Ce, aşa-s guvizii? Ăştia-s purcei, nu alta! Cîntăreşte un funt fiecare. Şi-s dulci ca zahărul, ca rahatul! Şerbet, nu altceva! Hai, dă-mi coşuleţul! Cincizeci de bucăţi îţi ajung? Şi deodată, roşie de mînie, începu să ţipe în urma femeii, care i se smulsese din mînă: Zgîrcito! Umbli după chilipiruri, hai?

— Feokla! exclamă Kolea. Pe cuvînt de onoare că e Feokla!

Artiomka îi duse din nou pe liceeni în gheretă şi le porunci şiret:

— Închideţi ochii.

Liceenii se supuseră.

Urmară cîteva clipe de tăcere. Şi deodată se auzi o voce piţigăiată, leit vocea precupeţei Funduleţ.

— Madam, cuconiţă dragă, vezi şi dumneata ce guvizi am eu! Ăştia nu-s guvizi — ci prepeliţe, pe dumnezeul meu că-s prepeliţe.

Liceenii deschiseră ochii şi se holbară la Artiomka. Acesta şedea pe vine, scotea din nişte coşuri închipuite guvizi închipuiţi şi continua să strige cu o voce mieroasă:

— Ce, ăsta-i peşte? Asta-i miere, halva, şerbet!

Şi, lucru ciudat, celor doi băieţi li se păru că nu numai la voce, ci chiar şi la chip semăna Artiomka cu Funduleţ, deşi el era slăbuţ şi tras la faţă, pe cîtă vreme precupeaţa avea obrajii rotunji şi roşii ca sfecla.

— Formidabil! bolborosi Alioşa, cu desăvîrşire uluit.

Kolea îşi vîrî repede mîna în buzunar, scoase un caiet făcut sul şi-l aruncă lui Artiomka.

— Ce-i asta? întrebă Artiomka numai din buze, îngălbenindu-se de presimţirea unei bucurii nestăvilite.

— Rolul Feoklei! Ia-l!

Prima repetiţie

Sînt zile care trec ca nişte clipe şi se mistuie în trecut fără să lase nici o amintire. Asemenea zile au fost multe în viaţa lui Artiomka. Dar a trăit şi altele, pline de tot felul de întîmplări interesante. Acestea au fost puţine; în schimb s-au împlîntat puternic în amintirea lui, cum se împlîntă cuiele în tocul pantofului. Dar cele mai lungi zile sînt acelea cînd aştepţi ceva şi stai fără să faci nimic.

Aşa şi acum: Artiomka îşi ştie rolul de-a fir a păr, clienţi nu vin de parcă-i un făcut, iar repetiţia a fost fixată abia pentru ora şase. O zi ca asta ţi se pare lungă cît un an întreg.

Ca să-şi omoare timpul, Artiomka dă din cînd în cînd fuga la taraba cu peşte şi o studiază pe Funduleţ din ochi,

fără nici o sfială. Odată chiar a zădărît-o ca să vadă ce spune, dar precupeața l-a repezit așa de rău, încît Artiomka s-a lăsat păgubaș și s-a retras prudent în cizmăria lui.

În sfîrșit, umbra dughenei din față a ajuns pînă-n prag: era timpul să plece.

Cînd Artiomka ajunse în colțul străzii Sennaia, îl luă cu frig; în fața portiței îl luă cu cald, iar atunci cînd apăsă pe clanță și liceenii întoarseră toți deodată capul spre el, rămase înșurubat locului.

— Vino odată, ce stai? îi strigă Kolea.

Artiomka se smulse de lîngă poartă și se apropie încet. Nu, nu rîde nimeni, nici chiar Petea. Dar în ochii tuturor se citea atîta curiozitate plină de veselie, încît Artiomka se opri iar și se uită chiorîș, bănuitor, la Kolea.

— Haide, haide, îl liniști acesta, încurajîndu-l cu privirea. Stai jos.

Dintre fete nu erau decît două: Lenocika și Niura. Lenocika zîmbi și-i făcu un semn cu capul, iar Niura îi răspunse și ea la salut.

Artiomka se așeză și-și ascunse picioarele desculțe sub bancă.

— Și așa, prieteni, — urmă Kolea, — eu și cu Alioșa sîntem siguri că nimeni n-are să-și dea seama. Va fi atît de natural, încît publicul va crede că joacă o fată. Ce să mai vorbim!...

Artiomka se gîndi dacă nu cumva e vorba de el și dădu să-l întrebe încet pe Alioșa, dar acesta se și urcase pe scenă, și se culcase pe canapea: el îl juca pe Podkoleosin.

— Senea, Artiomka, fiți gata! strigă Kolea.

Artiomka tresări, dar se stăpîni. Numai picioarele îi tremurau. Urcă prin spatele scenei în urma lui Senea și se așeză pe un taburet.

Alioșa făcu din buze „puf-puf-puf", de parcă ar fi fumat dintr-o lulea, după care își plimbă ochii pe „tavan" și începu:

— Uite, cînd te apuci asa să te gîndești de unul singur, îți dai seama că ți-a venit și ție vremea să te însori.

Alioșa juca atît de firesc și de calm, încît se liniști și Artiomka.

Apoi intră Senea și între Podkoleosin și Stepan începu discuția despre frac. Senea juca prost.

— Înțelege odată, — îl corecta Kolea, — Stepan e un servitor, un iobag, un leneș, el n-are nici un chef să se ridice de pe laviță, iar stăpînu-său atîta știe : „Hei, Stepan !“. „Hei, Stepan !“ Trebuie să-i răspunzi plictisit, cu privirea în tavan, pe cînd tu te repezi și vorbești speriat. Pricepi ? Hai, de la început !

„Ce deștept e !“ își zise Artiomka, simțind mai mult respect față de Kolea. Se uită la „public“, ca să vadă ce părere aveau ceilalți, dar întoarse capul supărat : liceenii se uitau nu la Alioșa sau la Senea, ci la el, la Artiomka, și schimbau între ei vorbe în șoaptă. Artiomka se tulbură din nou.

„De-ar începe mai repede !“ se gîndi el încordat.

În sfîrșit, Stepan spuse :

— „A venit bătrîna.“

— „A venit ? Cheam-o încoace“, răspunse Podkoleosin.

Artiomka trase aer în piept, sări în sus și se uită la Kolea. Acesta îi arătă cu un gest de unde și încotro să meargă.

— „A, bună ziua, bună ziua, Feokla Ivanovna !“ spuse Podkoleosin și Artiomka văzu cum ochii lui Alioșa străluceau de curiozitate. „Ei, ce se mai aude ? Ia un scaun și șezi. Haide, spune ! Cum e... am uitat cum îi zice... Melania ?...“

Lui Artiomka i se păru că se cufundă cu scenă cu tot. Cu mîinile țepene luă un scaun și, cu pas șovăitor, de parcă ar fi mers pe puntea unui vapor legănat de valuri, se îndreptă spre canapea.

— Mai aproape, mai aproape, — îi suflă Kolea, — uite, aici !

Artiomka puse scaunul, se așeză fără să se pripească și spuse răgușit :

— „Agafia Tihonovna."

— Așa, spuse Kolea, dînd din cap, dar ceva mai tare.

Și acest „așa" îl descătușă pe Artiomka. Tăcu puțin, după care rosti prelung, cu vocea curată și mieroasă :

— „Agafia Tihonovna."

— „Da, da, Agafia Tihonovna. O fi vreo fecioară de patruzeci de ani ?" răspunse Alioșa cu o curiozitate crescîndă.

Artiomka se uită la Kolea. Acesta îi făcu din cap un semn de încurajare. Și-atunci, pe fața Feoklei se revărsă un zîmbet dulce :

— „Iaca nu. Să-mi fie cu iertare, dar după ce ai s-o iei, în fiecare zi ai să-mi aduci laude și mulțumiri !". Artiomka își duse mîna la gură și își sărută vîrful degetelor cu un țocăit sonor.

— „Minți, Feokla Ivanovna !" exclamă Alioșa, intrînd în rol cu o vădită satisfacție.

Acum, Artiomka nici nu se mai uita la Kolea. Strîngîndu-și gura pungă, ca o babă, spuse :

— „Sînt prea bătrînă, dragul meu, ca să mint. Minte cîinele !" Și făcu o mutră atît de oropsită, că ceilalți nu se putură stăpîni și pufniră în rîs.

Artiomka înălță capul : liceenii rîdeau din toată inima. Îi privi cîteva clipe, simți că a învins și începu și el să rîdă.

Artiomka își face rost de garderobă

Oricine și-ar fi aruncat ochii pe geamul cizmăriei, ar fi zis : băiatul ăsta nu-i în toate mințile. Altfel n-ar face fel de fel de schime în fața oglinjoarei și n-ar sporovăi de dimineață pînă seara ca o babă, vrute și nevrute ! În acele zile, Artiomka era într-adevăr schimbat. Își trăia pînă într-atît rolul, încît, dacă ar fi auzit pe cineva strigînd în piață „Feokla Ivanovna", pe loc ar fi zbughit-o afară.

Pe zi ce trecea, repetițiile mergeau tot mai bine. Deși Artiomka le imputase cîndva liceenilor că se mișcă pe scenă

în mod nefiresc, acum simțea că i se încurcă și lui picioarele. Ba și cu mîinile era bucluc: la început nici nu știa ce să facă cu ele; abia la cea de-a treia repetiție pricepu că își poate ține capetele unui șal deocamdată imaginar.

De un singur neajuns nu se putea dezbăra Artiomka: Feokla și precupețița Fundulеț se contopeau în închipuirea lui în așa măsură, încît el intervenea fără să vrea în replicile pețitoarei, înflorindu-le în modul cel mai pitoresc. Auzindu-l, Lenocika și Niura nu-și credeau urechilor.

— Stai! striga Kolea. Vino și uită-te în text. Unde scrie aici: „Vedea-te-aș cocoșat?" Cuvintele astea nu sînt în rol!

— Ai dreptate, nu sînt! se mira Artiomka. Apoi se uita în caiet și iar se mira: Nici aicea nu-s. Dracu știe!

Descriind mireasa, o compara cu halvaua, lui Iaiciniță îi spunea malac rîios, lui Kocikariov — burtă-verde. Kolea interzicea unele cuvinte, dar Artiomka spunea altele; Kolea le interzicea și pe acelea, dar Artiomka găsea iar altele. Văzînd că n-o mai scoate la capăt, regizorul se lăsă păgubaș.

La cea de-a patra repetiție, Artiomka se apropie de Kolea și-i spuse încet:

— Ce păcat că n-am o fustă.

— N-ai fustă? rîse Kolea. Ei, asta nu-i mare nenorocire!... Lenocika, Niura, n-ați putea să ne dați o mînă de ajutor?

— Putem, răspunseră fetele.

După repetiție, Niura îi spuse:

— Hai cu noi.

Porniră tuspatru: Lenocika, Niura, Kolea și Artiomka. Artiomka nu mai fusese încă niciodată pe stradă într-o asemenea tovărășie.

Se duceau la Niura, care stătea chiar în centru. Din fericire, soarele asfințise și acum abia mai împurpura marginile norilor. Iar cînd ajunseră pe strada principală, se întunecase de-a binelea. Se opriră în fața unei intrări cu o tăbliță emaliată pe ușă. Niura dădu să apese pe butonul

soneriei, dar se răzgîndi. Întorcîndu-se spre ceilalţi şi arătîndu-l pe Artiomka din ochi, spuse:

— Poate ar fi mai bine să treacă în chioşcul din grădină? Că, ştiţi, mama...

— Ai dreptate, întări Kolea. Artiomka, vino încoace!

Deschise o portiţă şi-l duse pe Artiomka, printr-o curte pavată, într-o grădiniţă.

— Stai puţin aici, — spuse el, arătîndu-i un chioşc năpădit de viţă sălbatecă, — că noi venim îndată.

In chioşc era întuneric beznă. Artiomka se gîndi: „De n-ar da portarul peste mine, că mă dă afară în brînci". I se păru că aşteaptă o veşnicie. Spre marea lui spaimă, cineva trecu de mai multe ori prin curte, bocănind cu cizmele pe pietre. In cele din urmă se auziră nişte paşi uşori şi voci cunoscute. Lenocika şi Niura intrară în chioşc şi puseră pe masă ceva care abia se zărea prin întuneric. In urma lor intră şi Kolea. Acesta aprinse o lumînare, şi Artiomka văzu o boccea mare.

— Prea eşti şi tu slab, spuse îngrijorat Kolea. O să avem o peţitoare ca un băţ de chibrit.

Fetele desfăcură bocceaua şi începură să despăturească nişte rochii. In chioşc mirosi deodată frumos, a levănţică, de parcă s-ar fi deschis un sipet sau un dulap.

— Asta e, mi se pare, spuse Lenocika. Ia ridică mîinile.

Peste capul lui Artiomka foşni ceva. Urmă o clipă de beznă înmiresmată, după care se pomeni într-o rochie de mătase liliachie.

— E cam largă, spuse Artiomka stingherit.

— Nu-i nimic. Trebuie să băgăm nişte vată pe dedesubt. Uite şi un şal, spuse Niura, întinzîndu-i şalul.

Şalul era şi el de mătase, înflorat şi lucios. Artiomka şi-l puse pe umeri şi se uită la Kolea, suflînd uşor pe nas de mulţumire.

— Bun, spuse Kolea. Ia plimbă-te puţin.

Artiomka îşi aminti cum umblase o zi întreagă în costu-

mul de tenis ai lui John, înainte de pantomina de la circ, și întrebă sfios.

— Pot să mă duc așa acasă? V-o dau înapoi, să n-aveți nici o grijă.

— Cum, în rochie? exclamară fetele în cor.

— De ce nu? îl susținu Kolea. Las' să se obișnuiască. Hai, șterge-o!

— Serios? se bucură Artiomka și, fără să mai spună „la revedere", o zbughi afară.

Cînd Lenocika, Niura și Kolea se repeziră în urma lui, la portiță se întîlniră nas în nas cu portarul. Moșneagul se scărpina în barbă și mormăia nedumerit.

— Parcă mi s-a năzărit ceva.

— Ce anume? întrebă Lenocika, abia stăpînindu-și rîsul.

— A ieșit în fugă de la noi din curte o duducă. Avea rochie de cucoană, șal pe umeri, dar era desculță. O fi avînd sticleți la cap, săraca...

Debutul

În dimineața zilei în care avea loc spectacolul, o vînzătoare de haine vechi îi aduse lui Artiomka la reparat niște botfori de marochin. Reparația era o nimica toată, dar Artiomka clătină din cap și-i spuse că nu poate s-o facă decît în două zile. Cumpără și vată, aproape un balot întreg, de ocazie, de la talcioc.

Se prezentă în strada Sennaia cu balotul în spinare, cu bocceaua sub braț și cu cizmulițele de marochin în mînă.

La început, liceenii nu știau unde să-l trimită să se îmbrace: la fete sau la băieți. În cele din urmă hotărîră să-l machieze la băieți și să-l îmbrace la fete.

Lenocika și Niura se apucară să-l dichisească cu atîta îndemînare, încît ai fi zis că toată viața nu făcuseră decît asta. Lui Artiomka îi plăcea și, în același timp, era cam ru-

şinat că fetele se ocupă atîta de el. Îl mîngîia pe faţă răsuflarea lor şi simţea pînă şi prin vată atingerea degetelor lor subţiri, trandafirii. Îi era teamă şi să se mişte.

— Acum priveşte-te, spuse Lenocika şi-l duse de mînă în faţa unei oglinzi mari.

Şi Artiomka văzu o femeie în vîrstă, cu scufie pe cap şi cu un şal pe umeri. Închise puţin ochii, şi femeia şi-i închise şi ea ; strînse buzele a necaz şi clătină din cap, şi femeia făcu la fel.

Cînd Artiomka păşi spre „cabina" băieţilor, constată cu bucurie că merge „lin şi grav", aşa cum îl învăţase Kolea.

Liceenii îşi şi puseseră perucile cu moţ pe creştet şi uniformele, luate de la părinţii şi unchii lor. Aveau toţi gulerele tari „à la Gogol", înalte pînă sub bărbie. Văzîndu-l pe Artiomka, Petea-Iaiciniţa izbucni în rîs şi, punîndu-şi mîinile în şold, rosti ameninţător :

— „Cînd te-oi duce la poliţie, vrăjitoare bătrînă, ai să te saturi să mai tragi pe sfoară oamenii cinstiţi."

Artiomka era atît de fericit, încît simţea că-l îndrăgeşte pînă şi pe grăsan.

Se strînseră toţi buluc în jurul Feoklei, o luară de braţ şi o tîrîră în scenă, ca s-o vadă şi Kolea.

— Vai ! exclamă cineva, rîzînd. Vai, nu mai pot !

Rîdeau toţi, pînă şi Alioşa. Încruntîndu-şi sprîncenele, Kolea strigă : „Isprăviţi odată", dar nu se putu stăpîni şi izbucni şi el în rîs, ceea ce nu-l supără cîtuşi de puţin pe Artiomka.

În clipa aceea se repezi pe scenă Senea, cu un strigăt speriat :

— „Tremură-Barbă" !

— Cum ? exclamară liceenii, întorcîndu-se toţi ca la comandă spre el.

— Zău ! Stă în prima bancă.

Se repeziră la cortină, făcură o găurică şi se îngrămădiră să-l vadă.

— Da, el e ! spuse Kolea. Al dracului năsos !

Artiomka era curios să știe cum arată acele căruia liceenii îi turnaseră în buzunare tutun de prizat. Se uită și el prin gaură. Toate băncile erau pline de lume. În rîndul întîi ședea un bărbat cu nasul mare, într-un veston albastru cu nasturi auriți, și părea că se uită la Artiomka. Din spatele lui se auzeau rîsete, larmă, aplauze nerăbdătoare.

— Începem ! spuse Kolea, bătînd din palme. La locuri !

Alioșa se culcă pe canapea, iar ceilalți se retraseră în culise.

Senea ridică mîna în sus și scutură clopoțelul. Apoi se postă în dreptul ușii și-i porunci lui Artiomka :

— Stai aici, să nu pleci !

— Știu eu asta, — spuse Artiomka, — doar nu-s copil !

Cineva trase de sforile cortinei. O clipă, larma din bănci se înteți, apoi se făcu o liniște atît de adîncă, încît șoaptele suflerului se auziră pînă dincolo de culise.

Spectacolul începu.

Senea, aci se uita printr-o crăpătură, ascultînd cu încordare ceea ce spunea Podkoleosin, aci smucea ușa în lături și se repezea pe scenă, de parcă s-ar fi aruncat în apă. El tot nu izbutise să redea leneea și nepăsarea lui Stepan.

„Acuși intru și eu!“ se gîndi Artiomka și-și aduse aminte cum stătea, cu un în an în urmă, în spatele perdelei vișinii, uitîndu-se încremenit la monstrul acela cu o mie de ochi — publicul. Să nu fi fost atunci alături de el Leasia și Peps, n-ar fi ieșit pentru nimic în lume în arenă.

Gîndindu-se la prietenii săi, i se strînse inima. Și-i păru rău ca nimeni — nici Peps, nici Leasia — n-are să vadă debutul lui în teatru. Ce s-ar mai fi bucurat Peps !

— Ai emoții ? îl întrebă cineva în șoaptă.

Lîngă el stătea o fată rumenită, cu ochii dați puternic cu negru.

— Nu, spuse bucuros Artiomka, recunoscînd-o pe Lenocika. Ai să te uiți și dumneata cum joc ?

— Firește, zîmbi fata. Apoi spuse și mai încet : Dar să nu mai joci niciodată roluri de femei.

Nu mai apucă s-o întrebe de ce, că Senea deschise larg ușa și spuse speriat:

— Fii gata!

Artiomka își luă o mutră bătrînească.

— În scenă!...

Primul lucru pe care-l văzu cînd se pomeni pe scenă fu cușca suflerului și, în ea, un licean cu mustăcioară. Cu mîna pîlnie la gură, liceanul șoptea desperat ceva în direcția lui Alioșa.

De la ușă pînă la canapea erau cîțiva pași, dar scena i se păru deodată atît de mare lui Artiomka, încît picioarele i se făcură grele ca plumbul. Alioșa se uita la el și-i spunea ceva. Artiomka vedea lămurit că vorbește, dar cuvintele ajungeau la el amestecate și înfundate, ca și cum Alioșa ar fi vorbit într-un ulcior.

Și atunci se întîmplă un lucru pe care Artiomka avea să și-l amintească cu groază toată viața. Urnindu-și cu greutate un picior, călcă pe poala rochiei; cînd și-l mișcă pe celălalt, se auzi un pîrîit de cîrpă ruptă. „S-a zis cu mine!“ se gîndi Artiomka, și-și trase desperat piciorul înapoi. Dar, în aceeași clipă, simți că ceva parcă l-a smucit de brîu, auzi încă un pîrîit și, pierzîndu-și echilibrul, căzu jos, cît era de lung.

— Ține-te bine! strigă cineva din public.

Se auziră cîteva exclamații hazlii, acoperite de un rîs voios.

Uitînd că trebuie să fie lent în mișcări, Alioșa sări de pe canapea și se repezi la Feokla.

— Ah, Feokla Ivanovna, — spuse el, ridicîndu-l pe Artiomka, — cum te-ai împiedicat, măicuță! Hai, vino încoace! Șezi și spune-mi. Cum îi zice fetei, Melania?

Artiomka tăcea buimac.

Întorcîndu-și capul de la public, Alioșa îl privi atît de fioros încît Artiomka se trînti numaidecît pe scaun și răspunse mașinal:

— „Agafia Tihonovna.“

Liceanul cu mustăcioară începu să sufle desperat.

Alioşa se culcă pe sofa şi întrebă, de data asta calm:

— „O fi vreo fecioară de patruzeci de ani, nu?"

Artiomka se uită mustrător la publicul care continua să rîdă, şi îşi spuse în gînd: „Fi-v-ar de cap să vă fie!", apoi făcu o mutră înduioşată şi răspunse tărăgănat:

— „După ce ai s-o iei, în fiecare zi ai să-mi aduci laude şi mulţumiri."

Şi adăugă de la sine:

— „Dulce ca o bomboană! Să mor eu dacă nu-i cum îţi spun!"

Şi spectacolul continuă.

Feokla spunea cuvinte obişnuite, care nu erau cine ştie cît de hazlii, dar rîsul molipsise publicul. În afară de asta, jocul acestei „liceene" necunoscute era atît de viu şi de firesc, încît o aplaudară zgomotos chiar şi atunci cînd, terminînd scena, porni legănîndu-se spre ieşire.

În culise, Artiomka plesni din palme, supărat foc.

— Ce cizme blestemate! Din cauza lor îmi calc mereu pe tiv!

Senea clătină din cap nemulţumit, iar Lenocika şi Niura îl luară de braţ şi-l duseră în partea rezervată fetelor, ca să-i coasă rochia.

Seara pentru care Artiomka se pregătise atîta, trecu uluitor de repede.

De fiecare dată cînd dădea să iasă din scenă, ropotul aplauzelor îl făcea să-şi întoarcă speriat capul; atunci, aplauzele făceau loc exploziilor de rîs.

Debutantul plăcuse vădit spectatorilor. Toată lumea vorbea numai de jocul noii „artiste", care era trecută, în programele scrise de mînă, cu iniţialele „A. Z.". Că asta însemna „Artiomka Zagoruiko" nu ştia nimeni.

Dar iată că sosi şi ultima scenă...

Artiomka se apropie de rampă, se uită la public cu ochi şireţi şi rosti triumfător:

— „Iar dacă mirele a șters-o pe fereastră, pagubă-n ciuperci!“

Din bănci năvăli spre scenă un torent de aplauze, dar Artiomka rămase așa, cu brațele larg desfăcute, rîzînd numai cu ochii, pînă se lăsă cortina.

Alioșa și Kolea fură și ei chemați la rampă, dar cel mai mult se striga din sală: „A Ze!“, „A Ze!“.

Artiomka vedea că este strigat, dar nu știa ce înseamnă „A Ze“ și, de teamă să nu se facă de rîs, nu se înclina.

La Lenocika

Atitudinea celorlalți era acum cu totul alta. Nu-l mai socotea nimeni o ciudățenie, nu mai rîdea nimeni de el. În melodrama franțuzească „Misterul camerei cafenii“, i se dădu rolul lustragiului Julien. Era un rol mic, aproape fără cuvinte: un băiat stă pe bulevard, apucă trecătorii de picioare și mînuiește cu îndemînare periile. Și Artiomka îl interpretă atît de expresiv, știu că creeze un Julien atît de viu și plin de haz, încît publicul nu-și mai luă tot actul ochii de la el.

Artiomka era acum mulțumit și aștepta de la viață numai lucruri plăcute.

Într-un rînd, sosi în strada Sennaia ceva mai tîrziu, cînd apucase să se întunece. Împotriva obișnuinței, portița era închisă. „Ce-o fi asta? se gîndi Artiomka. Te pomenești că au și plecat!“ Trase cu urechea: se auzeau voci. Artiomka bătu. Veni chiar Kolea să-i deschidă. Văzîndu-l pe Artiomka, șovăi o clipă, apoi îl rugă:

— Știi ce, frate, vino mai tîrziu; avem și noi ceva de discutat.

Artiomka se simți grozav de jignit. Dădu să plece, dar Kolea îl opri:

— Stai nițel, condu-o acasă pe Lenocika! Fii și tu cavaler! Și strigă: Lenocika, poți pleca, te conduce Artiomka!

Lenocika ieşi în stradă, dădu mîna cu el şi plecară.

Era lună plină. Pereţii proaspăt văruiţi ai căsuţelor albeau în întuneric. Artiomka se temea că, dacă o vede cineva pe Lenocika cu dînsul, are să rîdă mai tîrziu de ea, şi de aceea se ţinea în umbra salcîmilor. Dar fetei se vede că nici nu-i trecea prin cap aşa ceva, fiindcă îi povestea cu însufleţire despre prietenia caraghioasă dintre bătrînul ei dulău şi o găină.

Lîngă o căsuţă, care era şi ea proaspăt văruită şi strălucea în razele lunii, Lenocika se opri şi puse mîna pe clanţa portiţei :

— Vrei să vezi ? Pînă şi de dormit dorm împreună.

Artiomka intră în urma ei într-o curticică. Simţi un miros de pămînt ud, proaspăt stropit, şi de petunii. Un dulău lăţos, care şedea tolănit lîngă coteţul lui, se ridică alene şi porni spre ei dînd din coadă, dar la jumătatea drumului se aşeză deodată şi începu să se scarpine. În coteţ şedea într-adevăr o găină. Artiomka întinse mîna ca s-o mîngîie, dar dulăul se opri din scărpinat şi mîrîi ameninţător.

— Nu se poate, spuse Lenocika, Polkan e gelos. Apoi îi propuse : Vrei să bei puţin lapte ?

Laptele era rece, abia scos din pivniţă şi gustos cum nu mai băuse Artiomka în viaţa lui.

— Stai jos şi povesteşte-mi ce-ai făcut la circ, îi porunci fata, ca şi cum ar fi ştiut că era o veche dorinţă a lui să-i vorbească ei anume despre Peps şi despre minunata lui făgăduială.

Lucrul acesta era pe cît de neaşteptat pe atîta de plăcut.

Se aşezară pe o bancă, sub un păr rămuros, şi Artiomka începu :

— Era cît o namilă !

— Circul ?

— Nu ! Peps !... Da' şi circul era mare. Într-o zi am intrat în odaia portarului şi l-am găsit trîntit pe canapea,

cu niște ghete galbene în picioare. Și-uite așa i se scuturau umerii de plîns...

Artiomka povestea, iar Lenocika îl asculta și se uita tăcută la fața lui, ce părea sidefie în lumina lunii. Ca să și-l închipuie mai bine pe negru închise ochii, și Artiomka, crezînd că s-a plictisit, tăcu întristat. Dar Lenocika își înălță pe dată sprîncenele subțiri și porunci nerăbdătoare:

— Mai departe! și, pînă la sfîrșit, nu-și mai luă de la dînsul ochii ei atenți și blajini. Apoi scoase un oftat și spuse cu părere de rău:

— Ferice de tine! Mie nu mi s-a întîmplat niciodată nimic interesant.

Rămaseră duși pe gînduri.

Undeva, în frunziș, foșni o păsărică trezită din somn. Polkan începu iar să se scarpine, bocănind cu laba în peretele de scîndură al cotețului. Și iar se făcu tăcere.

— Ce noapte! oftă Lenocika.

Își împreună strîns mîinile și, cu capul dat pe spate, recită aproape în șoaptă:

Privind nesfîrșitele ogoare tăcute,
Sau galbene cu ape de-argint tremurat,
Sau cadrul cu bolți gînditoare și mute,
În suflet îmi crește mîhnirea, ciudat...

— Îți place? întrebă ea, întorcîndu-se spre Artiomka.

— Da, spuse acesta destul de nepăsător. Apoi își aduse aminte de ceva și se însufleți: aceea pe care a recitat-o Kolea e grozavă! Ții minte? Despre țăranii pe care i-a izgonit dregătorul. Ce n-aș da s-o știu! Tare aș vrea să învăț s-o recit și eu.

— Trebuie să dai neapărat de Peps. Neapărat! După cîte văd, te iubește și are să facă orice pentru tine. Să știi că ești foarte talentat. Kolea zice: „Dac-aș avea eu talentul lui, m-aș face actor". Alioșa chiar te invidiază.

— Ei, mă invidiază! Lui Artiomka nu-i venea să creadă.

— Da, te invidiază! întări Lenocika. Însă trebuie să înveți, să înveți foarte mult. Vrei să-ți dau eu cîteva lecții?

Nu la toate materiile, ci numai la limba rusă. Fiindcă vorbeşti foarte incorect. De pildă, tu spui întotdeauna „este mulţi". Se poate să spui aşa? „Sînt mulţi" — nu „este mulţi".

— Fie şi „sînt mulţi" recunoscu Artiomka, dar ştii că eu n-am făcut decît şcoala parohială?

— Ei vezi? spuse cu imputare în glas Lenocika, ca şi cum Artiomka ar fi fost vinovat de asta. Trebuie neapărat să înveţi. Dacă te-ar ajuta şi Kolea şi Alioşa!...

Artiomka întrebă:

— Dar de ce au închis portiţa? Mi se pare că te-au dat şi pe dumneata afară...

Lenocika rîse:

— Da, şi pe mine! Apoi spuse serios: Nu, pur şi simplu, m-am săturat să le tot ascult gîlcevile.

— Ce gîlcevi? stărui Artiomka.

— Ce gîlcevi? Lenocika se gîndi puţin, aruncă o privire spre fereastra deschisă a casei şi întrebă cu un aer misterios: Dar n-ai să spui la nimeni?

— Eu? răspunse jignit Artiomka şi-şi puse palma pe piept, cum făcea în asemenea cazuri taică-său: Mormînt!

— De altfel, ei tot au să-ţi spună, numai că Kolea nu vrea să-i auzi cum se sfădesc. Lenocika se uită din nou la fereastră. Kolea şi Alioşa au scris o piesă... una aşa, ştii?... Numai că unii nu sînt de acord s-o joace. Se tem...

— „Familia cea mare"? întrebă Artiomka, sărind ca ars de pe bancă.

— Ştii? se miră Lenocika. De unde?

Artiomka se uită şi el spre fereastră:

— N-ai să spui la nimeni?

— Mormînt! îl imită iata.

Artiomka se apropie de urechea ei şi-i spuse în şoaptă:

— Am şi eu cartea asta. Mi-a dat-o un om. Eu şi cu dînsul am păcălit un agent de poliţie. Ce om!... El m-a dus la teatru şi mi-a vorbit despre voi. Fără el n-aş fi ajuns

niciodată în mijlocul vostru. Știu : „Familia cea mare“ este împotriva țarului și a burjuilor, nu-i așa ?

În fereastră se ivi silueta unei femei care întrebă încet și blînd :

— Lenocika, nu ți-e răcoare ? Ai face bine să intri în casă.

— Vin imediat, mamă ! răspunse fata și se ridică. Va să zică așa... spuse ea rar, și vocea ei trăda un sentiment de respect. Și eu care nu știam nimic !

La portiță îl întrebă :

— Așadar ne-am înțeles : vii să înveți ?

— Vin, spuse Artiomka. Chiar de mîine.

Senea dă bir cu fugiții

Dar a doua zi nu-i fu dat să învețe.

Tocmai punea un petic la o cizmă, cînd dădu buzna în micul lui atelier Senea. Avea o înfățișare și mai speriată decît de obicei.

— Aici erai ? Și eu te căutam alături... Na !

Scoase din sîn un caiet și-l aruncă pe masă.

— Ce-i asta ? se bucură Artiomka, presimțind ceva. Un rol ?

— Da ! Am renunțat în favoarea ta, ai înțeles ? Koiea mi l-a dat mie, dar eu mi-am zis : mai bine să-l joace Artiomka, fiindcă eu am jucat destul. Du-te imediat la repetiție. Cei de-acolo așteaptă. Eu plec din oraș, înțelegi ? Plec la țară, la unchiu-meu. Hai, mișcă-te !

Și o zbughi afară din cizmărie.

Artiomka luă caietul. Pe prima pagină era scris : „Familia cea mare“. Rolul lui Iașka.

— Rolul lui Iașka ! strigă încîntat Artiomka.

Aruncă cizma într-un ungher și se repezi în strada Sennaia, fără să mai încuie ușa.

„Rolul lui Iașka ! se gîndea el fericit, în timp ce fugea.

Asta-i băiatul acela care lipește manifeste noaptea, le duce la uzină și-i prostește pe vardiști! Strașnic rol! Asta da!"

Cînd intră pe portiță, repetiția începuse.

Străbătu într-un suflet curtea, sări pe scenă și se opri în fața lui Kolea.

— Ce-i cu tine? îl întrebă acesta.

— Credeam c-am întîrziat, răspunse Artiomka, gîfîind. Dar văd că nu mi-a venit încă rîndul.

— Unde să-ți vină rîndul?

Kolea se uita nedumerit la Artiomka, iar Artiomka se uita la Kolea.

— Credeam că am întîrziat, spuse din nou Artiomka.

Lenocika și Alioșa, care repetau o scenă, amuțiră și se apropiară cu rolurile în mînă.

— Nu înțeleg! spuse Kolea dînd din umeri. Ce tot îndrugi?

Deodată zări în mîinile lui Artiomka rolul. Îl luă și se miră și mai mult:

— De unde îl ai? Ce-i cu Senea?

Fu rîndul lui Artiomka să se mire:

— Dumneata mă întrebi? A plecat la țară!

— La țară? Și ți-a trecut rolul ție?

— Da! Și mi-a spus să vin cît mai repede încoace.

— Ați auzit! rîse sarcastic Kolea. A plecat la țară viteazul nostru! Și rolul i l-a dat lui Artiomka. Bine barem că și-a găsit un locțiitor.

— Halal să-i fie! rîse Alioșa. E fricos ca un iepure! Atîta pagubă! O să-l joace Artiomka pe Iașka și gata. Ba e chiar mai bine așa: el o să fie un Iașka veritabil!

Kolea se încruntă:

— N-aș fi vrut să-l bag în încurcătură. În caz de ceva, lui n-are cine să-i ia apărarea. Dar dacă s-a întîmplat așa, las' să joace... Însă, Artiomka, să fim înțeleși: nu vorbești cu nimeni despre asta. E o piesă...

— Fii pe pace, nu te dau eu de gol pe tine, răspunse Artiomka, trecînd deodată la „tu".

„Vine faraonul!"

Fixară reprezentația nu într-o duminică, ca de obicei, ci într-o vineri și nu invitară decît persoane cunoscute. Invitații fuseseră preveniți să nu sufle nimănui o vorbă.

Ca întotdeauna, în fața scenei oaspeții se certau pe locuri, rîdeau, se strigau unii pe alții, băteau nerăbdători din palme. Petea ieși de după cortină și rugă publicul să nu facă gălăgie, ca să nu atragă atenția cui nu trebuia. Văzînd în bănci aceleași figuri cunoscute, nu găsi altceva de spus decît tot: „Aaa, lume nouă, lume nouă!", după care dădu din mînă și plecă.

Dar cînd se ridică cortina și pe scenă începură să curgă replici îndrăznețe, neobișnuite, mulți spectatori lăsară să li se citească îngrijorarea pe față. Unii părinți se gîndiră: „Să nu dăm cumva de bucluc!" și plecară, luîndu-și odraslele cu ei. În pauză, Artiomka, care ajuta la mutarea decorurilor, se uită printr-o gaură a cortinei și sări în sus:

— Dau bir cu fugiții! Ce mai piesă!

— Cum să nu dea, îi răspunse posac Petea, cînd aud asemenea vorbe!

— Ți-e teamă? îl întrebă Artiomka.

Petea se supără:

— Prostule! Ce, eu spun vorbele astea? Eu joc rolul fabricantului.

Totuși, la începerea actului al doilea, mai era destulă lume în bănci.

Lui Artiomka nu-i venise încă rîndul să joace. Așteptarea îi dădea oarecari emoții.

Aproape toți interpreții erau pe scenă. Petea stătea pe treptele unei terase, îmbrăcat într-o haină scurtă, cu molonul pe cap, și se adresa iritat delegației muncitorilor greviști:

— „Băgați-vă mințile în cap și apucați-vă de lucru! Ori nu vi-i milă de copiii voștri?"

Lenocika interpreta rolul fiicei fabricantului. Stătea în culise, nu departe de Artiomka, și își aștepta și ea intrarea în scenă. Într-o rochie albă de atlas, cu părul ridicat în sus, cu perle la gît și evantai în mînă, era atît de drăguță, încît lunganul de licean care-l juca pe comisarul de poliție se lăsă într-un genunchi în fața ei și-și duse mîna la inimă. Dar lui Artiomka fata îi părea străină în toaleta asta elegantă și se uita la ea încruntat.

Lenocika se apropie să-i spună ceva, dar în clipa aceea pe scenă începu să vorbească Kolea. El era muncitorul cel tînăr, organizatorul grevei. Juca cu atîta avînt și sinceritate, vocea lui bărbătească vibra de atîta pasiune, încît Artiomka se simți înfiorat.

— Joacă grozav! șopti Lenocika.

Artiomka încuviință clipind de plăcere. Dar numaidecît își aminti și spuse cu dispreț:

— Petea însă e un fricos!

— Ai dreptate! se învoi Lenocika. În schimb, Kolea e un băiat tare curajos. Și Alioșa la fel. Dacă află directorul că au scris ei piesa asta, or să fie eliminați din liceu.

— Cum vine asta „eliminați"?

— Adică dați afară. Fii atent, acuși e rîndul tău.

Artiomka trase cu urechea.

— Da, știu! spuse el înăbușindu-și emoția și întrebă îngrijorat: chiar are să-i dea afară?

Pe scenă răsună replica cunoscută. Artiomka tresări, trase aer în piept și din doi pași ajunse în fața publicului. Emoția îi pierise. Cu băgare de seamă, călcînd pe vîrfuri, se furișă pînă la fabricantul cel gras și-i prinse în spate, cu un ac, un manifest. Publicul începu să rîdă. Artiomka se ghemui și începu să se furișeze în patru labe spre poarta fabricii. Aici, el trebuia să aștepte pînă la apariția comisarului, cînd urma să-i avertizeze pe muncitori cu strigătul: „Vine faraonul!". Artiomka aștepta. Acum vorbea Petea-fabricantul. Deîndată ce avea să sfîrșească, muncitorii urmau să strige: „Nu vrem! Nu vrem!", iar Alioșa, care inter-

preta rolul unui muncitor chinez, avea să ridice mîna lui galbenă și să spună: „Noi estem toți una familie mare!", după care trebuia să-și facă apariția comisarul.

Iată că Petea rostește ultimele cuvinte. Iată-i pe muncitori strigînd. Iată-l și pe Alioșa ridicînd mîna. Iată, ivindu-se în poartă, vestonul alb...

— „Vine faraonul!" strigă din răsputeri Artiomka și rămase încremenit: pe scenă apăruse nu lunganul de licean travestit în comisar de poliție, ci pedagogul acela, pe care băieții îl porecliseră „Tremură-barbă".

Din bănci izbucni o explozie de rîs sau un strigăt — Artiomka nu-și dădu bine seama ce, dar larma stîrnită deodată se stinse pe loc. Apoi se așternu o liniște atît de adîncă, încît auziră cu toții șoapta înăbușită a cuiva: „Li s-a-nfundat!"

Artiomka își aținti ochii asupra liceenilor. Aceștia stăteau nemișcați, încremeniți în poziția în care-i surprinsese apariția pedagogului.

— Uite cum îi tremură barba! rîse un băiat care stătea, ca de obicei, cocoțat în salcîm.

— Interzic această porcărie!... In-ter-zic!... rosti răgușit pedagogul.

Petea se repezi în culise și numaidecît cortina se lăsă în jos, cu smucituri convulsive.

— Gata! spuse Petea, repezindu-se din nou pe scenă. S-a terminat, Filaret Samsonovici. Nu-i nimic, Filaret Samsonovici, dacă nu se poate, nu se poate!

Barba pedagogului începu din nou să tremure:

— Va să zică de-astea vă țineți! Puneți în scenă cărți interzise! Reprezentați pe furiș lucrări ilegale! Vă poftesc să-mi spuneți imediat cine a scris *„piesa"* asta, dacă i se poate spune așa? Aștept!

Artiomka se gîndi: „Dacă mărturisesc, au să-i dea afară!" Și spuse calm:

— Eu am scris-o.

— Dumneata?... strigă bărbosul și începu să bombăne

nedumerit: Dar... dă-mi voie... dumneata... dumneata, propriu-zis, cine eşti? Nu te cunosc. Eşti licean?

— Ce facee? se miră Artiomka de o întrebare atît de neaşteptată. Eu sînt cizmar.

— Cizmar? îşi holbă ochii pedagogul. Atunci cum de te-ai strecurat aici? Dar nu se poate... minţi! Ce, cizmarii scriu piese de teatru? Dumneata minţi cu nerușinare!

— De ce să mint? Am scris-o şi gata, se încruntă Artiomka.

— Şi eu îţi spun că minţi! insistă pedagogul. Dacă nu minţi, arată-mi piesa. Să vedem al cui e scrisul. Ei?

Artiomka aruncă o privire la cuşca suflerului. Dar liceanul cu mustăcioară se făcuse nevăzut.

— N-am piesa, făcu Artiomka, ridicînd din umeri. Am pierdut-o. Dar vă rog să mă credeţi, cartea după care am scris piesa e la mine în ladă. Să mergem la atelierul meu.

— La atelier? Unde vine asta?

— În piaţă.

— În piaţă?... Noaptea?... Hm... Trecem pe Karantinnii, pe lîngă secţie?...

— Fie şi pe Karantinnii.

— Bun, perfect! se învoi bărbosul şi, adresîndu-se liceenilor care o cam băgaseră pe mînecă, spuse cu ipocrizie: Domnilor, eu v-am luat întotdeauna apărarea în faţa directorului. Am să v-o iau şi de astădată. Cine ştie, poate izbutesc să vă scot basma curată. Apoi se întoarse iar spre Artiomka. Iar dumneata, domnule literat, fii bun şi condu-mă în cabinetul dumitale de lucru... He-he-he!... La atelier... He-he-he!...

Arestarea

Bărbosul şi Artiomka mergeau alături. Felinarele de pe străzi erau stinse; luna nu răsărise încă. Pedagogul scruta întunericul tresărind la fiece foşnet şi una-două spunea:

— Eu, domnule cizmar, nu mă tem nici de dracu'. Vezi ce am aici, în mînă. Eu dacă trag cu ăsta, las lat pe oricine! Asta s-o ştii!

De la fereastra luminată a unei case căzu o dîră de lumină pe mîna pedagogului. Artiomka spuse:

— Parc-ar fi un portţigaret.

Bărbosul pufni supărat şi-şi ascunse tăcut „arma" în buzunar.

— Nene, — îl întrebă Artiomka, cînd cotiră pe strada Karantinnîi, — oare ce au să păţească liceenii?

— Ce au să păţească? Carceră — unu, eliminaţi din liceu — doi şi, dacă nu-i scot din bucluc părinţii, eliminaţi din toate şcolile — trei...

Bărbosul plescăi din limbă mulţumit, apoi adăugă cu părere de rău:

— Dacă însă piesa a fost scrisă într-adevăr de tine, ceea ce e greu de crezut, atunci ei se vor alege numai cu carcera, iar tu — cu un Volcii bilet [1] şi afară cu tine din oraş, că, de nu, înfunzi puşcăria.

— Ei asta-i, înfund puşcăria! Grozavi mai sînteţi!

Artiomka se supără şi nu-i mai adresă nici un cuvînt.

Cînd ajunseră în dreptul secţiei de poliţie, la poarta căreia se afla o gheretă vărgată, cu un felinar singuratic arzînd deasupra, bărbosul îl apucă deodată pe Artiomka de braţ.

— Ce-i? se miră acesta.

— Vardist! strigă în loc de răspuns pedagogul. Pune mîna pe el!

Din gheretă ieşi un curcan, căscă, făcu semnul crucii în dreptul gurii şi-l luă pe Artiomka de guler.

Bărbosul se repezi înăuntru. După puţin timp, treptele de lemn scîrţîiră, şi Artiomka văzu apărînd un poliţist gras,

---

[1] Volcii bilet = în ruseşte „bilet de lup" — în sensul că cel care-l primea nu mai avea loc nicăieri. era hăituit ca un lup. Înainte de revoluţie, celor ce nu prezentau încredere pentru guvernul şi poliţia ţaristă li se dădea un asemenea act şi aceştia nu mai puteau să intre în nici o şcoală sau să capete vreo slujbă. (n.r.)

în care recunoscu pe vechea sa cunoştinţă, subcomisarul Gorbunov. În urma acestuia cobora treptele Tremură-barbă.

Gorbunov îl măsură pe Artiomka şi spuse cu indiferenţă :

— E din secţia mea. Cizmar. Dar mă îndoiesc...

— Exact : şi eu mă îndoiesc ; e chiar de necrezut. Minte. Dar de ce ? Asta nu pot să înţeleg. Şi bărbosul se uită nedumerit la Gorbunov.

— Haidem ! mormăi acesta.

Mergeau tăcuţi. Artiomka la mijloc, poliţaiul şi pedagogul de o parte şi de alta. O vreme nu se auzi decît scîrţîitul cizmelor şi răsuflarea escortei. În cele din urmă, la capătul ulicioarei apărură siluetele prăvăliilor din piaţă. Gorbunov oftă zgomotos.

— Blestemată slujbă ! Zi şi noapte n-ai pic de linişte ! Apoi nu mai scoase o vorbă pînă la atelier.

Artiomka descuie lacătul, dibui prin întuneric chibriturile şi aprinse lampa. Plecîndu-se şi suflînd zgomotos, Gorbunov intră şi el înăuntru şi începu să se învîrtească prin cameră ca un leu în cuşcă. Bărbosul rămase afară şi îşi vîrî numai capul pe uşă.

— Ei, dă cărţile încoa' ! Unde-s ? spuse plictisit Gorbunov.

Artiomka ridică lădiţa şi scoase două broşuri — una cu copertă verde şi alta cu copertă galbenă.

— Ia te uită ! se însufleţi Gorbunov. Cărţi ilegale. De unde le-ai luat ?

— Au rămas de la tata, spuse Artiomka, fără să clipească.

— Tot ce se poate ; taică-tău era un om rău. Şi ce mai ai ?

— Am „Căsătoria“ de Gogol, „Mantaua“, „Căluţul cocoşat“.

Artiomka luă de pe policioară cărţuliile prăfuite şi le dădu una cîte una lui Gorbunov. Acesta le luă, îşi scuipă în

degete și, uitîndu-se chiorîș la bărbos, le răsfoi cu un aer bănuitor.

— Îs permise, oftă bărbosul.

— Și altceva nu mai ai ? întrebă alene Gorbunov.

— N-am.

— Asta-i tot ? Bine, încuie prăvălia și haide...

Mai scotoci, de ochii lumii, prin colțuri și aruncă o privire sub măsuță.

— Să mergem. Ajunge și atît.

În colțul stradelei Karantinnîi, bărbosul se opri.

— Eu o iau la stînga. Procesul-verbal am să trec să-l semnez mîine dimineață.

— Salutare ! mormăi Gorbunov.

Departe, la capătul stradelei, luna se înălța pe cer, roșie, imensă. Un cîine ieși de sub o poartă și urlă a pustiu.

Artiomka nu prea se simțea la largul lui.

— Unde mergem ? întrebă el bănuitor.

— Mare nătărău ! se miră Gorbunov. Tu ai scris piesa ? Da sau ba ?

— Da, eu.

— Și mai întrebi unde mergem. La nunta bunică-ti. Păcat că ți-a murit babacu, că ați fi stat împreună.

Artiomka își aminti de gratiile ruginite de la ferestrele arestului și de fețele cenușii, nebărbierite, care se zăreau printre ele.

„Ce-ar fi s-o șterg ? își zise el. Mă-nfund într-o ulicioară din astea, de nu mă mai prinde nici dracu'."

Dar Gorbunov, ghicindu-i parcă gîndul, scoase din toc un pistol uriaș și i-l arătă :

— Ia vezi ! Nu care cumva să-ncerci să fugi !

Ajungînd la secție, subcomisarul îl dădu pe Artiomka în primire vardistului și plecă mai departe. Polițaiul îl apucă iar de guler și, împingîndu-l din urmă, îl duse întîi în sus pe-o scară, apoi, printr-un birou îmbîcsit de fum, jos, la subsol.

Cînd ușa se închise și Artiomka se pomeni în beznă și-i izbi în față mirosul greu de șobolan, i se făcu frică. Un timp rămase lîngă ușă, cu ochii ațintiți în spațiul negru ca funinginea. Deodată, cineva făcu în apropiere:

— Puf!

— Ce? întrebă în șoaptă Artiomka și se ghemui speriat.

— Puf, răspunse celălalt, după care urmă un fluierat subțire.

„Asta e un semnal, se gîndi Artiomka. Trebuie să fie vreun semnal al pungașilor. Numai de n-ar da în mine!"

Și, pentru orice eventualitate, amenință:

— Vezi că dau și eu!

Dar pufăielile și fluierăturile se succedau atît de regulat, încît Artiomka înțelese pînă la urmă că doarme cineva.

Dădu bîjbîind de o bancă de lemn și se culcă și el.

„La ce să mă sperii? își spuse în sinea lui. Dacă m-au închis, m-au închis. Las' că-mi dau ei drumul. Iar de nu, spăl putina!" Și, după ce se mai răsuci de cîteva ori, adormi.

La zdup

Primul lucru pe care l-a văzut a doua zi dimineață au fost niște ochi albaștri, ca la sfinții de pe icoane, o față palidă și plină de zbîrcituri, și o bărbuță roșcată, care începuse să încărunțească.

Omul avea pe cap o tichiuță neagră de catifea, cum poartă călugării, și stătea chiar lîngă banca lui, privindu-l cu luare-aminte:

— Pungaș?

— Nu, — se încruntă Artiomka, — politic.

— Zău? Veritabil?

Artiomka se gîndi puțin și spuse cu părere de rău:

— Nu, încă nu veritabil. Dar dumneata ce ești? Călugăr?

Omul duse mîna spre tichie:

— Nu, eu sînt voiajor.

— Voiajor? Artiomka nu mai auzise de profesia asta. Cum adică?

— Uite-așa. Umblu din oraș în oraș, mă uit la oameni, se uită și ei la mine...

— Vagabond, înțelese Artiomka.

— Dacă vrei, se învoi omul.

— Și de ce te-au arestat?

— Uite-așa! Am întîlnit un călugăr. Am făcut cunoștință și am intrat să bem ceva. Pe urmă ne-am apucat să vorbim de dumnezeu. Eu am zis una, călugărul — alta, și ne-am luat la bătaie. Călugărului i-au dat drumul, dar eu stau. Nu știu cine naiba mi-a furat carnetul de identitate. Iar tichia asta e trofeul învingătorului!

— Ie-te-te! exclamă Artiomka, plăcut surprins. Dar la Moscova ai fost?

— La Moscova? Bine-înțeles.

Dincolo de ușă, cineva trase zăvorul și în odaie se strecură mutra mustăcioasă a faraonului:

— Să vină băiatul la interogatoriu!

Artiomka sări în sus și abia acum aruncă o privire în jur: pereții erau cenușii, tavanul boltit, sub tavan — două ferestruici cu gratii, iar pe podeaua de ciment, niște lavițe de lemn. În afară de el și de „voiajor" nu mai era nimeni în celulă.

— Ei, cît ai să-ți mai belești ochii?

— Vin, spuse Artiomka. Da' grăbit mai ești!

Urcară pe o scară putredă spre birou. Gorbunov, parcă și mai somnoros decît în ajun, se ridică încet de la masă și, închizîndu-și pe jumătate ochii, se îndreptă spre o ușă căptușită cu mușama. Vardistul, dîndu-și silința să nu bocănească cu cizmele, se repezi înainte să-i deschidă.

— Haide! îl înșfăcă subcomisarul pe Artiomka. Apoi își umflă pieptul, își supse burta și păși pragul. Domnule comisar, v-am adus scriitoraşul.

Artiomka intră și el, dar se trase pe loc îndărăt: la birou ședea un bărbat îmbrăcat într-un veston alb, cu epoleți de argint, căruia parcă i-ar fi lipit cineva în glumă, pe trup, un cap de buldog.

— Încotro? Stai aici! auzi Artiomka un glas gros, care semăna cu lătratul unui cîine răgușit.

„S-a zis cu mine!" gîndi el și se apropie de birou. Pe postavul verde, pătat cu cerneală, stăteau cele două broșuri.

— Ascultă, ticălosule, cu mine nu te joci! Să spui imediat cine a scris piesa. Hai, zi!

Artiomka se uită la fereastra luminată de soare, își luă rămas bun de la libertate și spuse pe nerăsuflate:

— Eu am scris-o.

— Tu? Comisarul sări în sus ca o minge de cauciuc, se repezi la el, și Artiomka văzu sub nas un pumn cît toate zilele, cu un inel de aur în deget. Tu?

— Eu, repetă Artiomka și-și zise: „Dacă dă în mine, îi muș c".

Pesemne că gîndul acesta i se oglindi și în ochi, fiindcă comisarul își retrase pumnul, se așeză, răsuflă adînc și spuse de data asta cu totul pe alt ton:

— Tontule! Te-au învățat ăia de la liceu și tu îi dai zor cu prostia asta, fără să te gîndești la interesele tale. Cine o să creadă că un cizmar, și încă un mucos ca tine, e-n stare să scrie o piesă! Ești un prost.

Artiomka tăcea, cu ochii în pămînt.

Gorbunov răsuflă zgomotos și-și dădu cu părerea:

— E un element rău, domnule comisar, nu scoți nimic de la el cu binișorul.

— Las' că-l ținem noi fără apă și numai cu scrumbii, și dacă n-o vorbi!... Luați-l de-aici!

Artiomka se gîndi: „Vezi să nu-ți mănînc eu scrumbiile! Ți-ai găsit!"

În celulă, îndată ce se închise ușa, „voiajorul" îl întrebă:

— Te-au bătut?

— Nu. Vor să mă lase să mă perpelesc numai cu scrumbii, — spuse Artiomka și se rugă de el, — hai, povestește-mi!

— Despre ce?

— Despre Moscova. Cum e acolo? Trebuie să fie o groază de lume!

„Voiajorul" se dovedi a fi tare limbut, și Artiomka ascultă pînă-n amurg povestirile lui despre Moscova cea uriașă și îndepărtată, unde toate sînt ca-n basme. Dar „voiajorul" nu-l întîlnise acolo pe negrul Peps și nici nu știa pe unde ar putea fi școala de actori.

Artiomka nu se atinse de scrumbie. Ca să nu fie ispitit, i-o oferi lui Akim Akimovici (așa-l chema pe „voiajor"), iar el se mulțumi să înghită în sec.

Abia se întunecase cînd, deodată, la una din ferestruici se auzi un foșnet de hîrtie și în celulă începu să plouă cu un fel de mingi. Artiomka și Akim Akimovici săriră în sus și începură să bîjbîie pe podea, ca să le găsească.

— O lămîie! strigă Artiomka, pipăind ceva rotund, cu coaja moale.

— Portocale, îl îndreptă Akim Akimovici, mirosind două fructe pe care le ridicase de jos.

N-apucară să isprăvească de cercetat prin unghere, cînd de sus căzu iar ceva.

— Salam! strigă bucuros Artiomka.

— Și ciocolată de la Lenocika, se auzi de sus o șoaptă, și un pachețel îl pocni pe Artiomka drept în scăfîrlie.

— Marș de la geam! strigă cineva.

Se auzi un tropăit, apoi se așternu liniștea.

Akim Akimovici renunță bucuros la portocale, dar mîncă cu plăcere din toate celelalte.

— Voi, politicii, o duceți mai bine! Voi sînteți solidari, îl invidie el, înfulecînd pe nerăsuflate.

— Ihî, — făcu Artiomka cu gura plină, — sîntem... Asta da...

Peste noapte fură aduşi în celulă nişte beţivi. Aceştia ţipau, înjurau de mama focului, loveau cu pumnii în uşă. În cele din urmă căzură grămadă pe podea şi adormiră buştean. Dimineaţa li se dădu drumul, şi Artiomka cu Akim Akimovici rămaseră din nou singuri.

— Hai, povesteşte mai departe, ceru Artiomka.

Akim Akimovici tocmai se apucase să-i descrie „tunul-ţar"[1], cînd uşa se deschise şi vardistul intră cu o coşcogea scrumbie uscată, pe care o puse în faţa băiatului, pe laviţă.

— Na! Crapă!

— Crapă tu! se oţărî Artiomka.

— Mănîncă, ţi-am spus, că de nu, ţi-o bag cu de-a sila pe gît!

Artiomka se vîrî sub laviţă. Suflînd pe nas, vardistul îl trase de picioare. Artiomka se smulse şi se repezi în celălalt colţ al celulei. Cînd, în sfîrşit, mustăciosul îl tîrî, răsuflînd din greu, pînă la laviţă, nu mai rămăsese din scrumbie decît capul şi coada.

— Unde-i? ţipă vardistul, holbîndu-se înfricoşător.

— Cine, scrumbia? întrebă Akim Akimovici, cu ochii lui albaştri sclipind nevinovaţi. Am mîncat-o eu.

Vardistul deschise gura ca să suduie, dar se mărgini doar să tragă un scuipat.

În dimineaţa zilei următoare, Artiomka fu purtat sub escortă prin tot oraşul, pînă la comandamentul poliţiei.

Cine a scris „Hoţii"?

Într-o încăpere mare, Artiomka văzu stînd la birou, sub portretul ţarului, o barbă căruntă, răsfirată ca o mătură. O recunoscu: era a ofiţerului de poliţie, care ţipase atît de tare la circ, atunci cînd cu sărmanul Peps.

---

[1] Tunul-ţar = un tun de dimensiuni mari, expus la Kremlin. (n.t.)

„Ei, acum chiar că mi s-a înfundat!“ își zise Artiomka și închise ochii.

Șeful poliției ridică capul și se uită lung, fără să clipească, la Artiomka. Apoi sorbi dintr-un pahar o înghițitură de ceai, negru de tare ce era, își șterse mustățile și întrebă:

— Ești cizmar?

— Cizmar, confirmă Artiomka.

— Sau poate ești scriitor?

— Scriitor, spuse Artiomka cu un oftat.

— Așa, urmă șeful poliției. Va să zică știi să scrii și romane?

— Nu, romane nu știu să scriu.

— Numai piese?

— Da.

— E dramaturg dumnealui, hi-hi-hi! rîse respectuos un bărbat spilcuit, îmbrăcat și el în uniformă de polițai, dar fără sabie.

— Uite ce e, Zagoruiko — așa mi se pare că te cheamă — am să-ți dau hîrtie și un creion și tu pune-te și scrie o piesă. Dacă o scrii, îți dau drumul; dacă nu, ai să tragi consecințele. Ești de acord?

— De acord, spuse Artiomka și se gîndi: „La întoarcere, o șterg“.

— Piotr Petrovici, să-i dai niște hîrtie, și peste vreo două zile să fie adus din nou la mine.

Lăsînd urme pe parchet cu picioarele lui desculțe, Artiomka îl urmă pe „spilcuit“ într-un birou. Acolo căpătă douăzeci și patru de foi de hîrtie liniată și un ciot de creion. După aceea, „spilcuitul“ sau „domnul secretar“, cum îl numeau respectuos conțopiștii cu pantaloni jerpeliți, îi dădu lui Artiomka un bobîrnac peste nas și-i porunci paznicului care-l escorta:

— Du-l îndărăt!

Paznicul îl apucă pe Artiomka de guler și nu-i mai dădu drumul pînă la secția de poliție.

— Te-au bătut ? se informă din nou Akim Akimovici.

— Încă nu. Mi-au făgăduit o chelfăneală peste două zile.

Apoi se culcă și căzu pe gînduri.

Akim Akimovici se apucă să-i descrie Moscova, așa cum se vedea din clopotnița lui Ivan cel Mare, dar Artiomka stătea cu ochii în bagdadie și se gîndea.

În cele din urmă, spuse :

— Hotărît lucru : e greu dacă nu ești obișnuit.

— Ce să fie greu ? îl întrebă Akim Akimovici.

— Să scrii piese. Mă tot gîndesc și nu-mi vine nimic în cap. Și am un termen. Pricepi ?

— Nu, mărturisi Akim Akimovici, nu pricep.

Artiomka se văzu nevoit să-i povestească totul de-a fir-a-păr.

— Acum am priceput, spuse rîzînd Akim Akimovici. Dar eu nu găsesc nimic greu în asta. Dă-le cumva de știre liceenilor tăi să-ți arunce pe ferestruică o piesă oarecare. Doar sînt atîtea. O copiezi și gata ! Parcă o să stea poliția să mai cerceteze ?

— Drace ! se miră Artiomka de ingeniozitatea „voiajorului". Cum de nu mi-a trecut prin cap ?

Liceenii azvîrliră pe fereastră un volum gros cu dramele lui Schiller, și în dimineața zilei următoare, scoțîndu-și vîrful limbii de atîta sîrguință, Artiomka scrise pe prima foaie de hîrtie :

„HOȚII"

Dramă în 5 acte

de Artemi Zagoruiko

Și, vreme de două zile, nu se mai gîndi nici la șeful poliției și nici la liceeni, într-atît era de captivat de „opera" sa.

A treia zi fu dus din nou la comandamentul poliției.

Șeful poliției stătea și semna tot felul de hîrtii pe care i le întindea „spilcuitul". În cele din urmă puse jos tocul, sorbi o înghițitură de ceai negru și se uită la Artiomka :

— Ei, ai scris ?

— Am scris, spuse Artiomka, care se săturase să se tot mute de pe un picior pe altul, în fața biroului. Numai că mi-ați dat prea puțină hîrtie. Nu mi-a ajuns decît pentru un act.

— Ia nu mai bate capul ! strigă deodată șeful poliției. Dă încoace !

Cu o strîmbătură de scîrbă, înșfăcă foile mîzgălite, își aruncă ochii pe ele, reveni la prima pagină și o citi cu atenție, cu o nedumerire crescîndă.

— Nu pot să înțeleg ! Judecînd după scris, e un adevărat cizmar. Altfel însă, totul e bine legat, ba chiar... aș putea spune... literar. Ciudat ! Tu ai scris asta ?

— Eu, spuse Artiomka. Și adăugă pe un ton plîngăreț : Spuneți-i dumnealui să nu se mai zgîrcească altădată la hîrtie. Ce era să fac cu cîteva zeci de foi ? Mie îmi trebuie uite-atîta ! Pentru încă patru acte !

— Mare minune ! se miră șeful poliției. Piotr Petrovici, ia mîzgălelile astea și cheamă un profesor de la liceu. Vezi dumneata cu dînsul cum stau lucrurile.

Secretarul luă foile scrise, îl scoase pe Artiomka din cabinet și porunci să fie dus la secție. Hîrtie însă nu-i mai dădu.

Artiomka se întoarse în celulă mulțumit.

— Ei, cum a fost ? îl întîmpină Akim Akimovici.

— S-a prins ! spuse Artiomka și, deschizînd „Hoții“, se apucă să citească cu glas tare actul următor.

Dar Artiomka nu mai află sfîrșitul piesei „sale“ : pe la mijlocul actului cinci, cînd Frantz se spînzură cu șnurul pălăriei, veniră iarăși să-l ia și-l duseră din nou la șeful poliției.

De data aceasta, în afară de șeful poliției se mai afla cineva în birou : un funcționar tînăr și, după cum i se păru lui Artiomka, om de treabă.

Acesta ţinea pe genunchi nişte foi scrise, în care Artiomka îşi recunoscu numaidecît „opera".

La vederea arestatului, şeful poliţiei se înroşi de mînie, şi pungile de sub ochi începură să-i tremure.

„Acu' i-acu'!" îşi zise Artiomka şi întoarse capul spre uşă. Dar acolo stătea un curcan, care se zgîia la şef.

— Ăsta e? întrebă mirat funcţionarul, cercetîndu-l cu cel mai viu interes pe Artiomka. Tinere, ia vino mai aproape.

Artiomka făcu un pas şi aruncă iar o privire îndărăt.

— Uită-te, uită-te, că ai să vezi tu pe dracu'! îl preveni sinistru şeful poliţiei.

La auzul acestor vorbe, funcţionarul se întunecă la faţă, dar se uită din nou la Artiomka şi zîmbi blînd.

— Tu ai scris asta? întrebă el, arătînd cu ochii foile.

— Eu, răspunse Artiomka, de data asta fără siguranţă în glas.

— Dar pe Schiller îl cunoşti?

Artiomka se simţi încolţit, dar nu voia să se dea bătut:

— Care? Zugravul?

— Te întreb dacă ai citit piesele scriitorului Schiller. De exemplu, drama lui, „Hoţii".

— Ee! făcu Artiomka o faţă mirată. A scris şi el despre hoţi?

— Închipuie-ţi că a scris *„şi ei"*, rîse funcţionarul. Nu diferă decît numele proprii şi localităţile. Altfel, totul este absolut identic.

Pierzîndu-şi speranţa în uşă, Artiomka se uită pe furiş la fereastra deschisă. Dar, în aceeaşi clipă, intră secretarul şi raportă şefului că au venit nişte liceeni.

— Aceia pe care i-aţi interogat dumneavoastră.

— Aha! Acum vin de bunăvoie. Cheamă-i încoace. Şeful poliţiei se întoarse spre funcţionar: Să vedem ce-au să ne mai spună discipolii dumneavoastră, domnule profesor.

Secretarul deschise uşa.

Kolea şi Alioşa intrară înăuntru. Erau palizi şi traşi la

faţă, dar, la vederea lui Artiomka, Kolea zîmbi, iar ochii lui Alioşa se luminară de recunoştinţă.

— Ei, ce-aveţi de spus, domnilor, ce-aveţi de spus? întrebă cu blîndeţe prefăcută şeful poliţiei.

— Am venit... începu Kolea. O clipă, cuvîntul i se opri în gît. Se înecă, tuşi şi sfîrşi ferm: Am venit să spunem că Artiomka n-are nici o vină.

Un minut toată lumea tăcu.

Şeful poliţiei îşi mîngîie barba şi se uită atent la feţele liceenilor.

— Aşa, spuse el în cele din urmă. Se vede treaba că vinovaţi sînteţi tot voi şi nu sperietoarea asta. Dar cum de v-au căzut vouă în mînă chestiile astea?

Trase un sertar al biroului şi, în mîna lui albă, de marmură parcă, văzură cu toţii o cărticică verde.

— E adevărat că n-a fost confiscată de la voi, ci de la cizmar, dar nu încape îndoială că voi aţi scris piesa după o cărţulie identică. Băiatul acesta spune că o are de la tatăl lui, dar dumneavoastră, domnilor liceeni, de la cine o aveţi? Alioşa şi Kolea se uitau la cărticica verde şi tăceau.

— Cine v-a dat cartea, vă întreb? se răsti deodată şeful poliţiei, izbind cu broşura în birou.

Lui Kolea îi tresăriră buzele. Alioşa se făcu şi mai palid.

„Îi bagă şi pe ei la zdup!“ se gîndi Artiomka şi i se strînse inima. Ridică bărbia şi spuse înfipt:

— Ce-i mai descoaseţi atîta? Cine, cine! Eu le-am dat-o! Cine altul!

— Luaţi-l pe ticălosul ăsta de-aici! urlă şeful poliţiei, sărind din jilţ. Afară! Afară cu el!

Cineva îl apucă pe Artiomka de umăr. „Acum s-a zis cu mine!“ se gîndi Artiomka şi, deodată, se smuci cu atîta putere, încît vardistul rămase cu o bucată de cămaşă în mînă.

— Stai! Prinde-l! se repezi secretarul.

Artiomka încălecă pervazul ferestrei, dădu din mîini, cum dă o pasăre din aripi, și sări jos ; fereastra era la etajul întîi.

Cînd polițiștii ieșiră buluc în stradă, Artiomka ajunsese tocmai la capătul uliței.

Artiomka învață

La umbra unui păr bătrîn, Lenocika citea din Nekrasov, scriitorul ei preferat, cînd cineva apăsă cu băgare de seamă pe clanța portiței. Lenocika se apropie, deschise portița și își înăbuși un țipăt : în fața ei stătea Artiomka, zîmbind sfios.

— Ți-au dat drumul ? îl întrebă fata, copleșită de bucurie.

— Nu... Am fugit...

Artiomka răsufla greu și era tot o apă ; de sub cămașa ruptă i se vedea pielea arsă de soare.

Lenocika îl luă de mînă cu amîndouă mîinile și-l trase înăuntru.

În curte, fata îl așeză pe o bancă, îi șterse fața cu batista ei și-l mîngîie pe păr.

— Ca pe un copil ! rîse Artiomka.

Lenocika rîse și ea.

Și numaidecît îl apucă iar de mînă :

— Ce-i cu dumneata ?

Ochii lui Artiomka erau plini de lacrimi...

Era periculos să se întoarcă la cizmărie, și Lenocika îl convinse să rămînă, pînă una alta, la ei în curte. Mama fetei, aflînd că în șură se ascunde un evadat, se sperie grozav. Dar, atunci cînd Lenocika îi povesti toată tărășenia și i-l prezentă pe Artiomka, bătrînica se mai liniști puțin, deși continua să bodogănească.

Afacerea liceenilor nu ținu mult. Tatăl lui Kolea, un cunoscut avocat din localitate, intră în acțiune cu influența

și relațiile pe care le avea, iar tatăl lui Petea, fabricant de produse pescărești, veni cu banii. Vinovat de toate ieși pînă la urmă tot Artiomka : el adusese literatura interzisă, el îi îndemnase pe Kolea și Alioșa să scrie piesa : iar aceștia nici nu-și dăduseră seama ce fac, tineri și prostuți cum erau.

Liceenilor le era rușine de Artiomka. Îl vizitau pe ascuns în șură și se tot gîndeau cum să-l scoată din bucluc.

Artiomka se plictisea în curtea asta străină. Într-o noapte ieși și se duse la atelierul lui. Deschise ușa și se uită de jur-împrejur : toate lucrurile erau la locul lor. Dădu la o parte buturuga, săltă puțin o scîndură din podea, își vîrî mîna în deschizătură și dibui numaidecît suprafața rotundă a cutiei de tinichea. „Sînt aici !“ se liniști dînsul. În această cutie rotundă păstra el tot ce avea mai scump : ceasul cu cadran argintiu, dăruit de Peps, portofelul maro din marochin moale, pe care-l cususe Artiomka pentru prietenul lui negru, și brocartul de mătase, tot numai aur. Din acest brocart, el avea să-i facă Leasiei niște pantofi cum n-au nici fetele de împărat. Liniștindu-se, băiatul se întoarse în ascunzătoarea lui.

A doua zi veniră în curtea Lenocikăi, Kolea, Alioșa și un licean bălan, de vreo paisprezece ani. Kolea spuse :

— Artiomka, Lenocika ne-a spus totul : și de Peps, și că tu vrei să devii artist. Dar fără învățătură nu poți fi un artist adevărat. Pricepi ? De-aceea, noi am hotărît ca Lenocika să te prepare la limba rusă, Alioșa la istorie, Vanea (Kolea îl arătă din ochi pe liceanul cel bălan) la aritmetică și algebră, iar eu la geografie. Ești de acord ? Apoi o să strîngem bani și o să te trimitem pe ascuns în alt oraș.

Așezîndu-se lîngă Artiomka la masă, liceenii se apucară să-i examineze cunoștințele.

Dar, vai, cunoștințele lui erau atît de reduse, încît Lenocikăi îi pieri tot avîntul.

Dar nu se putu nici ea stăpîni să nu rîdă atunci cînd, fiind întrebat despre cazuri, Artiomka răspunse :

— Sînt fel de fel de cazuri la noi în oraş — cazuri bune, cazuri rele...

Artiomka cunoştea fracţiile, dar cînd Vanea îl întrebă despre raporturile dintre numere, se supără :

— Ce fel de raporturi pot fi între numere ! Rîzi de mine ?

Artiomka ştia de asemenea că pămîntul e rotund, dar era convins că numai la Polul Nord e frig, pe cînd la Polul Sud e o căldură „de-ţi fierb creierii".

Auzind asta, Alioşa se mărgini să şoptească :

— Formidabil !

Scrisoarea

Zilele treceau repede. Liceenii îi dădeau lecţii regulat, şi erau foarte exigenţi, mai cu seamă cel mai mic dintre ei — Vanea.

Artiomka rezolva cu sîrguinţă problemele ; află, spre marea lui mirare, că numerele se pot aduna şi scădea, şi învăţă chiar şi împărţirea şi înmulţirea valorilor negative, deşi la început îi spusese lui Vanea :

— Că plus cu plus face plus, asta aşa e : că plus cu minus face minus — o fi, dar că minus cu minus face plus — apoi asta n-o mai cred !

Gramatica o învăţa mult mai uşor, şi Lenocika îl asculta cu plăcere cînd făcea analiza părţilor de vorbire.

Cît priveşte istoria, Artiomka nu o considera materie. Cînd citea, de pildă, manualul lui Ivanov „Orientul şi miturile", privea faptele istorice cu atîta uşurinţă, iar cînd îi răspundea lui Alioşa, punea în cele citite o asemenea doză de fantezie, încît acesta clătina din cap şi şoptea îngrozit : „Formidabil !"

Artiomka adormea obosit. Noaptea visa Moscova, cum o văzuse pe o cutie de bomboane — cu zidurile crenelate ale Kremlinului şi cu turlele aurite ale bisericilor — şi se-ntîlnea cu Peps şi cu Leasia. Peps îl asculta cum po-

vestește aventurile lui Hercule, clătina din capul lui creț și-l tot întreba în al cîtelea minut și prin ce figură — tour-de-bras sau dubiu nelson — îl învinsese Hercule pe Anteu, iar Leasia îl privea în ochi, cu ochii ei liliachii, și zîmbea, gîndindu-se la cine știe ce. Și Artiomka se pomenea zîmbind și el în somn.

Dar, după puțină vreme, interesul liceenilor față de Artiomka începu să scadă. Ba uita să vină la lecții Vanea, ba pleca la țară Kolea. Cînd îi explicau lecția, liceenii trăgeau cu urechea la fiecare zgomot care venea din stradă și plecau atît de pripiți, de parcă ar fi fugit de o primejdie. Artiomka băga de seamă toate acestea și se simțea tot mai înstrăinat de ei. Numai Lenocika continua să fie neschimbată față de el.

Într-o zi, fata îi citi cu glas tare din „Kaștanka". Descrierea circului trezi în Artiomka amintiri și dureri proaspete încă. Băiatul se întristă.

— Nu-mi scriu, spuse Artiomka. Nici el, nici ea.

— Care „ea" ? întrebă curioasă Lenocika.

— Leasia. Nu ți-am vorbit despre ea ?

Și Artiomka îi povesti despre mica echilibristă, așa cum îi povestise și despre Peps.

— Curios ! spuse Lenocika. Nici ea nu-ți scrie, deși ți-a făgăduit. Nu-ți scrie niciunul din ei. Dar oare îți știu bine adresa ?

— Ce... ce adresă ? întrebă deodată alarmat Artiomka, ridicîndu-se de pe bancă.

— Adresa care se scrie pe plic. Strada, numărul, numele.

— Strada ?...

Alb la față, Artiomka se uită la Lenocika. Buzele începură să-i tremure. Se lăsă pe bancă, capul îi căzu pe brațe și începu să plîngă.

Abia acum, pentru întîia oară în viață, își dădea seama că nu avea nici o adresă. Într-adevăr, el locuia nu pe o stradă, ci în mijlocul unei piețe, printre chioșcuri și du-

ghene îngrămădite alandala. Numărul casei ? Dar parcă avea el casă ? Avea o gheretă şi atît ! Cît priveşte numărul, Artiomka nu-şi aducea aminte să fi atîrnat vreodată pe atelierul lui altceva decît firma cu cizma. Dar lucrul cel mai îngrozitor era că nici Peps, nici Leasia nu-l întrebaseră niciodată care-i numele lui de familie.

Aflînd cum stau lucrurile, Lenocika se întristă şi ea. La început, nici nu găsi cuvinte de mîngîiere, dar mai pe urmă spuse :

— Poate că nu e încă totul pierdut. Nu dispera. Trebuie să te interesezi la poştă. Şi noi am aşteptat odată o scrisoare care nu venea. Şi ce crezi ? Stătea la poştă. Fusese scrisă greşit adresa !

Poşta se afla departe, tocmai în centru. Era primejdios să iasă. Totuşi, Artiomka sări de pe bancă, îşi lăsă baltă caietul şi cărţile, şi, cu obrajii încă uzi de lacrimi, o zbughi în stradă.

Dar poşta se închisese. Artiomka începu să bată în uşă. Paznicul îl alungă.

Artiomka se duse la el în atelier şi toată noaptea se suci pe laviţa lui, fără să poată dormi. A doua zi dis-de-dimineaţă se înfăţişă din nou la poştă. Aşteptă, chinuit de nerăbdare, ora deschiderii.

Funcţionarii poştei şedeau după gratii, ca nişte fiare în cuşcă, şi Artiomka nu ştia la care ghişeu să se adreseze. Ochind în cele din urmă un bătrînel care părea ceva mai simpatic, Artiomka se apropie şi-l întrebă :

— Unchiule, nu cumva am vreo scrisoare ?

Bătrînelul scria ceva într-un registru gros şi nu-i răspunse.

Artiomka aşteptă puţin şi repetă întrebarea.

— Acuma ţi-o scrie, spuse bătrînelul, fără să-şi ia ochii de la registru.

Artiomka scoase un oftat şi se îndreptă spre alt ghişeu. Acolo şedea un funcţionar mai tînăr, dar cu un neg atît de îngrozitor sub nas, încît Artiomka îşi zise că e mai

bine să nu-l tulbure. La cel de al treilea ghișeu i se spuse de asemenea că scrisoarea e pe punctul de a se scrie, iar la cel de al patrulea ghișeu nu primi nici un răspuns.

Dînd cu ochii de o tăbliță emailată, atîrnată pe o ușă, și pe care scria: „Șeful oficiului poștal", Artiomka apăsă desperat pe clanță și se pomeni într-un birou.

Aici văzu un om în uniformă, care se uită la el pe deasupra ochelarilor.

— Nene, — se rugă Artiomka, — ajutați-mă barem dumneavoastră. Îmi vine să mor, nu altceva!

— Mai pe scurt, spuse șeful.

— Aștept o scrisoare. De un an încheiat o aștept.

— Și ce vrei, să ți-o scriu eu?

— Nu, nene! Vreau să spun că n-am număr la casă și asta-i buba.

— Cum adică n-ai număr? se interesă șeful. Stai așa fără număr?

— Așa stau.

Și Artiomka își spuse pașul.

— Da, — se învoi șeful, — fără numar nu se poate sta.

Apoi îl chemă pe funcționarul cu neg și-i ordonă să se ocupe de cazul lui Artiomka.

Funcționarul se dovedi a fi om cumsecade. Îl conduse pe Artiomka în fața unei cutii lungi, agățată de perete într-o plasă de sîrmă și cercetă îndelung niște scrisori și cărți poștale îngălbenite de vreme. Apoi spuse:

— Nu e. Nu văd nici un Artiomka. Vino pe la trei, cînd se întorc factorii.

La ora trei, funcționarul îl trimise pe paznic după un oarecare Pervuhin. Pervuhin zăbovi mult, iar cînd veni, Artiomka văzu că el era bătrînelul acela pe care-l văzuse de multe ori în piață cu un baston în mînă și cu o geantă de piele la șold.

— Uite, — spuse funcționarul, — tînărul acesta e din sectorul dumitale. Îi zice Artiomka. Așteaptă de un an o scrisoare. Ia adu-ți aminte.

—„Adu-ţi aminte!“ rîse factorul. Parcă poţi să ţii minte toate scrisorile dintr-un an! La ce număr stai?

Artiomka povesti iar totul de la început.

— Aha, acum mi-aduc aminte, spuse calm bătrînul. Au fost două scrisori fără nume de familie şi fără număr. Una s-a dat retur la Moscova, iar alta la Astrahan.

Artiomka simţi că i se taie picioarele; urechile începură să-i vîjîie.

— Ce-i cu tine? întrebă bătrînul. Ia uite cum ţi s-au învineţit buzele! Fireşte că s-au dat retur. Ce, era să le lase aici? Şi am fi dat-o retur şi pe-a treia, de nu era paznicul vostru din piaţă. El singur a priceput că-i scrisă pentru tine. Tare caraghioasă adresă mai avea. Pe-aia ai primit-o?

— Nu, spuse în şoaptă Artiomka, pălind şi mai tare. Unchiule, fie-ţi milă de mine, unde e?

— Asta nu mai ştiu! Ce sînt eu de vină? Ghereta era închisă şi am vîrît-o într-o crăpătură. Caut-o, poate că s-a rătăcit pe undeva. Mi se pare că avea ştampila tot din Moscova.

Artiomka nici nu ştia cum se pomeni în stradă. Alergă cît îl ţineau picioarele, spre atelier.

Mişcă totul din loc — lada, hîrdăul, laviţa de lemn, scotoci în toate ungherele... Scrisoarea nicăieri!

Nu mai era nici o nădejde. Artiomka puse într-o doară mîna pe rama din perete, în care era o ilustrată verde reprezentînd mînăstirea din Sviatogorsk, şi deodată ceva foşni şi căzu jos.

Se aplecă, ridică plicul, cenuşiu de praf, şi-l desfăcu tremurînd de nerăbdare.

Pe o foiţă de hîrtie liniată era scris cu nişte litere rotunde, aproape copilăreşti:

„Artiomka, unde eşti tu? Eu foarte mult scris la tine. Scrisoarea mers mult şi *come back*[1] locuinţa mea. Eu te aştept foarte mult Moscova...“

[1] A venit îndărăt (în limba engleză). (n.t.)

Artiomka nu citi mai mult. O zbughi afară din gheretă, sări în sus și trecu făcînd tumbe printre precupețe, care rămaseră ca trăznite.

Puțin mai tîrziu alerga spre gară, ținînd strîns la piept cutia rotundă de tinichea, cu portofelul de marochin și cu brocartul aurit.

SPECTACOLUL FERMECAT

O întîlnire în noapte

Abia împlinisem cincisprezece ani. Eram cercetaş în detaşamentul tovarăşului Dmitri. Odată, într-o noapte de vară fără lună, mă întorceam de la Scerbinovka la Pripeokino, unde se afla detaşamentul nostru. Prin părţile locului mişunau în vremea aceea o mulţime de nemţi, de cazaci albi şi tot soiul de haidamaci [1]; de aceea, cum îmi ajungea la ureche un tropot depărtat de copite sau voci nedeslușite, mă trînteam la pămînt şi mă tîram fără zgomot prin mirişti.

În clipa în care am vrut să cotesc şi să intru în crîng, am auzit glasuri şi m-am oprit, ţinîndu-mi răsuflarea. Am tras cu urechea. Erau doi. Vocea unuia era groasă, de parcă ar fi vorbit din butoi, iar a celuilalt piţigăiată, ca a unui copilandru. Vorbeau încet, iar mie îmi bătea inima atît de tare, că nu puteam pricepe mai nimic. Dar iată că o boare de vînt a foşnit prin tufişuri şi mi-a adus la ureche cuvintele rostite de vocea mai subţire.

— Omul nu se mai satură de viaţă. Eu, de pildă, aş vrea să trăiesc o sută de ani.

Vocea aceasta puţin stridentă, dar foarte caldă, mi-a

---

[1] Haidamaci — soldaţi din unităţile speciale de cavalerie ale armatei naţionaliştilor burghezi ucraineni, din timpul războiului civil. (n. r.)

amintit deodată de cineva nespus de drag și, fără să vreau, m-am simțit atras spre oamenii aceia.

M-am apropiat tiptil, tupilîndu-mă pe după tufișuri, și am întins gîtul să-i văd. Într-o poieniță ședeau culcați doi bărbați. La lumina stelelor am putut deosebi că unul era om în toată firea, iar celălalt un tinerel cam de vîrsta mea.

— Ia te uită ce de stele au răsărit! spunea cel tînăr. Unele-s albastre și mari de tot, altele ca niște albine de aur. Și toate clipesc.

— Eh, stelele! i-a răspuns basul oftînd. La ce naiba folosesc? Barem de ne-ar spune dacă au plecat sau nu haidamacii din viroagă, lua-i-ar dracul să-i ia!

Auzind că sînt haidamaci prin împrejurimi, am hotărît să aflu neapărat unde și cînd îi întîlniseră. Am dat deci tufișurile la o parte și m-am arătat:

— Hai noroc! mi se pare că sîntem tovarăși de drum.

Oamenii sărira ca arși. Cît ai clipi, lunganul se aplecă și se făcu nevăzut în tufiș; celălalt, copilandrul, ridică un băț deasupra capului și mă amenință:

— Ia vezi! Dacă te apropii, îți ard una cu toporul, de ai să vezi stele verzi!

— Atinge-l! îi strigă tovarășul din tufiș.

M-am tras puțin îndărăt:

— Cum se poate? Eu sînt de-ai voștri... sînt muncitor de la mină...

Tînărul mă privi cu luare-aminte, făcu doi pași spre mine, mă mai privi o dată și izbucni în rîs:

— Aha, ți-e frică? Hai, lasă, că n-am nici un topor. Asta-i băț!

Lunganul ieși și el din tufiș, se apropie cu băgare de seamă și bodogăni:

— Norocul tău că ne-ai spus la timp cine ești, altfel uite, îmi și pregătisem ciomagul. Unde mergi? La Pripeokino? Lunganul pufni pe nas. Nu cumva știi cine mai e pe acolo?

Vocea lui se făcuse mieroasă. Eu, firește, tăceam. Fără să mai aștepte răspunsul, omul scoase din sîn o pungă de tutun și ne dădu la fiecare cîte-o bucățică de hîrtie groasă, îmbiindu-ne:

— Na, răsuciți-vă și voi cîte o țigară!

Apoi aprinse o brichetă. În beznă țîșniră scîntei roșii, și pîlpîi o flăcăruie; la lumina ei zării un nas care semăna cu un plisc, niște obraji nerași și scofîlciți, cu zbîrcituri adînci și o gură cu buze subțiri. Aerul proaspăt începu să miroasă a fum de mahorcă.

Băiețandrul se aplecă să-și aprindă și el țigara; gura lui avea o expresie blajină, nasul îi era borcănat, iar pe fața cu pometii ieșiți înafară, dar slăbuță, se citea că e gata să lege prietenie, dar și să dea cu bățul la nevoie.

Și, deodată, parcă mi-a luminat soarele amintirile. Am revăzut anii aceia îndepărtați, peretele cafeniu al birtului din mijlocul pieții, caseta minunată cu capacul plesnit și pe băiețașul acela ciufulit, care mă mîngîia și el cum putea: „O reparăm noi, fii pe pace!... Ba o să meargă chiar mai bine!“

— Artiomka... am șoptit eu.

Țigara din gura băiețandrului începu să tremure. Mă privi prin întuneric, clipi, apoi smulse bricheta din mîna lunganului și-o apropie de fața mea. O apropie și încremeni, cu ochii țintă la mine.

Iar eu, văzînd că mă recunoscuse, tăceam și așteptam primul lui cuvînt.

— Kostea... îngăimă el în cele din urmă, scăpînd bricheta jos și apucîndu-mă zdravăn, cu amîndouă mîinile, de umeri. Kostea, prietene!... Ia te uită unde ne-am întîlnit!

Ne-am îmbrățișat, și nu știu dacă mi s-a părut sau dacă obrazul lui era într-adevăr ud.

Deodată se trase îndărăt și mă întrebă grav:

— Ei, acum știi să faci casete vrăjite? Ții minte, mi-ai făgăduit să mi-o dăruiești mie pe cea mai bună!

Și așa mi-am întîlnit, într-o noapte întunecoasă, la zeci de verste de orașul natal, prietenul din copilărie, pe care nu-l mai văzusem de cinci ani și mai bine.

L-am descusut în fel și chip despre haidamacii din viroagă și, pentru orice eventualitate, m-am hotărît să rămîn pe loc pînă a doua zi dimineața, cînd aveam de gînd să urmăresc mișcările detașamentului dușman.

Ne-am afundat în crîng. Lunganul și-a pus cotul sub cap și-a adormit îndată. Iar eu și cu Artiomka am început să povestim prin cîte trecusem de cînd ne despărțisem, și nu ne-am oprit decît la capătul acelei tihnite nopți sudice.

Povestirea mea a fost scurtă. Deși în acești ani schimbasem mulți stăpîni — lucrasem ca ajutor de lăcătuș la uzina lui Hartman din Lugansk, ca vagonetar la o mină din Cistiakovo, și ca ambalor la exploatările de sare din Bahmut — zilele se scurseseră uniforme: muncă și somn, somn și muncă. Noroc de revoluție: îmi schimbase toată viața, mi-o luminase dintr-o dată. Firește că n-am stat nici eu cu mîinile-n sîn. Unde se duceau muncitorii mai vîrstnici, mă duceam și eu. Am început să citesc cărți și ziare. Dar, între timp, au dat nemții buzna în Donbas, iar după nemți, haidamacii, apoi oamenii lui Krasnov și ai lui Drozdov. Muncitorii au pus, firește, mîna pe arme. Mulți au plecat cu Voroșilov, iar eu am nimerit în detașamentul tovarășului Dmitri, și nu m-am mai despărțit de dînsul. Detașamentul nu era mare, în schimb era vestit pentru iuțeala cu care se deplasa. Gardiștii albi știau asta din proprie experiență!

— Va să zică lupți? mă întrebă cu invidie Artiomka.

— Fac mai mult recunoașteri. Dar tu? Spune-mi ceva despre orașul nostru. Ai plecat de mult de-acasă?

Artiomka oftă:

— De mult. După ce am îngropat — ții minte? — caseta în pămînt, am mai stat în cizmărie cam un an și ceva, și-apoi am pornit în căutarea unui luptător negru; și de-atunci, soarta mă tot poartă de colo-colo.

Şi Artiomka a început să-mi istorisească isprăvile lui de la circ şi păţania cu liceenii, pînă în ziua în care şi-a luat cutia cu brocart şi portofelul de marochin şi s-a repezit la gară, ca să plece la Moscova, în căutarea lui Peps.

Prin lumea largă

Artiomka vorbea, vorbea, iar eu tăceam şi-l ascultam. Crîngul înfiorat de boarea caldă a nopţii părea că-l ascultă şi el.

— Pînă la Nikitovka, măi frate, m-am simţit strasnic de bine! Eram aşa de vesel, că-mi venea să chiui. Dar la Nikitovka s-a zis cu voia bună. Mă pomenesc în vagon cu un bărbat cu mustăţi negre. Se uită el la mine şi numai ce-l aud că mă întreabă: „Nepotul lui Cucui?“ L-am recunoscut şi eu: lucrase la noi la circ — era jocheu. Pe afişe îi spunea Williams, dar de fapt îl chema Nikifor. Îi povestesc toată tărăşenia. El mă ascultă fără să scoată o vorbă, pe urmă dă din cap şi spune: „Bagă de seamă, băiete! Peps al tău e cam zăpăcit: el e la Kiev şi pe tine te cheamă la Moscova“. Am zîmbit: „Cum o să fie la Kiev? E la Moscova!“ Omul s-a supărat. „Eu ştiu ce vorbesc. De trei luni, — zice, — l-a expulzat guvernatorul din Moscova. Acum luptă la circul Krutikov, la Kiev; ai înţeles? Şi Krecet e acolo, şi unchiul Vasea şi Norkin cel cu masca albastră“. Şi numai ce scoate din buzunar o gazetă — parc'o văd şi acum: veche, cu un colţ rupt — şi-o desface în faţa mea. „Asta e, — zice, — „Kievskaia mîsl“. Uite şi anunţurile. Citeşte“.

Rîndurile au început să-mi joace înaintea ochilor: „Circul Krutikov... Zborul celor patru draci... Zilnic lupte greco-romane... Masca albastră contra negrului Chambers Peps“... Mi-a căzut gazeta din mîini. M-am uitat la Williams şi-am şoptit: „Cum vine asta? Şi scrisoarea?...“ „Ia dă-o încoa!“ Am scos cutia şi am vrut s-o deschid, dar n-am izbutit: îmi amorţiseră mîinile. Am scăpat-o şi s-a dus de-a dura

sub bancă. Williams a ridicat-o, a deschis-o și a scos el scrisoarea. O țineam în portofelul maro, pe care-l făcusem pentru Peps. „Da, — zice, — ai dreptate: te cheamă la Moscova. Curios!“ Pe urmă s-a uitat la ștampila de pe plic. S-a uitat ce s-a uitat și mi-a înapoiat scrisoarea, clătinînd din cap: „Da' să știi, măi, nepotul lui Cucui, că n-ai minte nici cît o găină. Păi scrisoarea asta e de-acum o jumătate de an!“

Să mă lovească damblaua, nu alta.

Pînă la Bahmut n-am mai putut scoate un cuvînt, iar la Bahmut mi-am venit în fire, m-am repezit la casa de bilete și m-am rugat de casier să-mi schimbe biletul de la Moscova la Kiev. Casierul întîi a rîs, pe urmă s-a supărat și mi-a trîntit ghișeul în nas. Și am plecat, măi frate, clandestin. Mă trăgeau afară de sub bancă, mă ocărau și mă dădeau jos din vagon. Așteptam trenul următor și porneam mai departe. Cîteodată mă și băteau. Da eu nu plîngeam. Nu-mi părea rău decît de banii pe care îi dădusem de pomană pe bilet!

Kievul se apropia tot mai mult. Dar, deodată, ca din senin, s-au oprit toate trenurile de călători. S-au oprit, și pe lîngă ele au prins să treacă, unul după altul, eșaloane militare. Din vagoanele de marfă se auzeau cîntece ostășești, strigăte, înjurături... Treceau platformele una după alta, și pe platforme stăteau tunuri cu țevile în sus, acoperite cu prelate cenușii... Atunci am înțeles și eu că izbucnise războiul!

Cum să mai ajung la Kiev? Din fericire, au trecut pe-acolo niște pelerini. Mergeau în rînd cîte unul, în opinci și cu desagi în spinare; în fruntea lor, un popă. „Unde se duc?“ îl întreb eu pe paznicul gării. „La Kiev, la mînăstirea Lavra Pecerskaia“. Am pornit, firește, cu ei. Zece zile m-am ținut scai de dînșii. Unii mă întrebau: „Ce păcate îi fi avînd tu, țîncule, la anii tăi?“ Iar eu de colo: „Nu mă duc ca să mă izbăvesc de păcate, mă duc cu treabă.“

Și iată că într-o dimineață am văzut strălucind în depărtare niște cupole de aur... Tot timpul mersesem în urma pelerinilor, dar acum m-am repezit înaintea lor și am luat-o la fugă.

Am rătăcit multă vreme pe la periferie, printre niște ateliere de cărămidă roșie, înnegrite de fum, pînă am ajuns în strada Nikolaevskaia, unde, așa cum fusesem informat, se afla circul lui Krutikov. M-am oprit și m-am uitat în toate părțile. Dumnezeule, ce case mari și frumoase! Una avea nu mai puțin de șapte etaje! Iar sus de tot, tocmai sub acoperiș, erau sculptate niște arătări cu cap de om și labe de fiară! Circul, însă, ia-l de unde nu-i! Intreb pe un trecător: „Nene, unde-i circul?" „Uite-l aici". Și-mi arată cu mîna o casă de piatră, cu acoperișul rotund. Și eu care credeam că toate circurile sînt din lemn și se află neapărat în mijlocul unei piețe! Mă apropii de casa aceea și văd într-adevăr niște afișe. Dar erau atît de vechi și decolorate de soare, încît am simțit că mi se strînge inima de-o presimțire rea.

De trei ori m-a gonit portarul — unul c-o uniformă cu fireturi. In cele din urmă a catadixit să mă asculte. Cînd a auzit că îmi scrisese chiar Peps să vin, a scos un fluierat și mi-a spus: „Să fii sănătos! Negrul tău s-a cărat la Budapesta. Du-te după el, poate-l ajungi din urmă!"

Am dat fuga la gară și am început să întreb în dreapta și-n stînga cum pot ajunge la Budapesta. Oamenii rîdeau. Iar o femeie, una cu fața-albă și cu o pelerină neagră, mi-a dat un covrig și mi-a spus să mă duc la spital.

La spital nu m-am dus, se înțelege, dar covrigul l-am mîncat: eram lihnit de foame! L-am mîncat și m-am întors iar la circ, la portar. Mă gîndeam să mă sfătuiesc barem cu el cum să ajung la Budapesta. Da' el mi-a spus: „In primul rînd, Budapesta e în străinătate, iar în străinătate se duc numai domnii și actorii. In al doilea rînd, ăi de-acolo nu știu rusește". „Nu-i nimic, — zic, — învăț eu limba lor. Numai să mă văd odată acolo". Dar lui i-a sărit țan-

dăra: „Înțelege odată, cap sec ce ești, că noi sîntem acu' în război cu Budapesta! Doar n-oi fi vrînd să treci la inamic!“

Și abia atunci mi-am dat eu seama că n-am să mai dau niciodată de Peps, că am rămas singur pe lume...

Am mas peste noapte undeva în Podol, într-o prăvălie părăsită, — urmă Artiomka, după ce tuși de cîteva ori, — iar a doua zi dimineața am pornit îndărăt, spre orașul nostru, spre cizmăria mea. Cheltuisem cel din urmă bănuț încă înainte de a ajunge la Kiev, și-mi era o foame de-mi venea să urlu. Ce era să fac? Să cer de pomană? Parcă nu-mi venea. E adevărat că în cutia de tinichea, în despărțitura cea mai adîncă a portofelului, se afla ceasornicul nou-nouț, cu cadran argintiu, pe care mi-l dăruise Peps. Dar mai degrabă aș fi crăpat de foame decît să-l vînd.

Am mers așa, lihnit, pînă la primul sat. Iar acolo m-am tocmit la căratul snopilor pe arie. În alt sat am ajutat la strînsul pepenilor. Cu chiu cu vai am ajuns pînă la Cerkassî. Cerkassî e un tîrgușor simpatic, plin de verdeață. Mi-a amintit de orășelul nostru. Pînă și gheretele din piață erau aidoma cu cele de la noi — vechi și înnegrite de fum! Într-una din ele era un moșneag. L-am întrebat dacă nu vrea să-i dau o mînă de ajutor și am lucrat pînă seara. Bătrînul se tot uita la mine și mă lăuda. Într-un tîrziu, mi-a spus: „Rămîi la mine pe mîncare și pe deasupra îți mai dau cîte-o rublă pe lună“. Mi-am zis: „Cîte-o rublă pe lună înseamnă opt ruble pînă-n primăvară; cît îmi trebuie ca să-mi cumpăr scule“. Și am rămas.

În primele săptămîni, moșul se arăta blînd și nu mă împovăra cine știe ce cu lucrul, așa încît uneori mai apucam să și citesc cîte-o carte. Dar cum a dat prima zăpadă, bătrînul s-a schimbat: a început să mă pună să cos cizme, să-i dădăcesc nepoțica, să-i spăl rufele... Cît au ținut gerurile am răbdat, dar cînd a început să crape gheața pe Nipru, mi-a ajuns și mie cuțitul la os. „Știi ce, nene, — i-am zis patronului, — dă-mi cele opt ruble și rămîi cu dum-

nezeu". Moşul mi-a dat o hîrtie de trei ruble şi opt monede de zece copeici. M-a tras el pe sfoară, dar vorba e că tot mi-au ajuns banii de scule. Mi-am cumpărat un cal de cizmărie, o sulă şi aţă şi am pornit să cizmăresc prin sate. Mă opream şi prin oraşe, dar mai mult ca să găsesc cîte-o carte interesantă. Am citit mult atunci: vieţile sfinţilor, fel de fel de legende, poeziile lui Nekrasov. Am citit pînă şi „Contele de Monte-Cristo". La Kremenciug mi-am cumpărat volumele „Istoria statului rus", şi am cărat cărţoaiele acelea groase în spinare pînă le-am citit din scoarţă-n scoarţă. Dar cel mai mult îmi plăceau piesele de teatru. Ajunseseră de-a dreptul o boală pentru mine. Şi, fireşte, unde era teatru, zăboveam mai mult. Ziua umblam prin curţi şi dregeam tot felul de vechituri, iar seara, cum se întuneca, mă şi înfiinţam la teatru. Intram, mă suiam la galerie şi şedeam acolo furat de spectacol. Şi pe la circ mă ouceam...

Vocea lui Artiomka se frînse. Se aplecă spre mine, aşa încît îi văzui ochii lucind prin întuneric, aproape de tot, şi şopti:

— Odată am nimerit la Ekaterinoslav. Mă apropii de un panou de afişaj, ca să citesc afişele, şi deodată simt cum mă furnică din creştet pînă-n tălpi. Pe unul din afişe scria: „Mademoiselle Marie — echilibristă". Am mai citit o dată, şi m-am repezit într-un suflet la circ. Circul era uriaş, cu o înfăţişare impunătoare. M-am oprit la uşă, că de intrat mă temeam să intru. „Am să stau şi-am să pîndesc: poate că vine la repetiţie. Iar dacă n-o văd pe ea, poate-l văd pe Ulcică; doar nu se duc nicăieri unul fără altul." Şi am stat aşa un ceas, două, trei... Se foiau încoace şi încolo fel de fel de oameni — şi din cei obişnuiţi, şi din cei care seamănă a oameni de circ — dar nici Leasia şi nici Ulcică nu se arătau. Am stat acolo pînă seara, de nici nu-mi mai simţeam picioarele. Seara am luat un bilet şi m-am urcat la galerie. M-am apucat strîns de balustradă şi mi-am aţintit ochii la perdeaua roşie de după care tre-

buiau să apară artiștii. La pauză, oamenii au ieșit să se plimbe, dar eu am rămas locului, cu ochii la perdea. În sfîrșit în partea a treia a programului au ieșit oamenii de serviciu și au întins cablul de oțel. Dirijorul și-a ridicat bagheta și muzicanții au început să cînte un vals... înțelegi, chiar valsul care o acompania pe Leasia. „Vis de toamnă“ îi zice... Un vals trist, tulburător... „Ei, — mi-am zis, — va să zică ea e, Leasia!“ Și mi-a stat inima în loc.

Artiomka tăcu o vreme, iar cînd vorbi din nou, avea vocea răgușită:

— Dar era alta... Și m-a cuprins atunci o jale fără margini! Am ieșit din circ și am intrat într-o crîșmă. Am cerut o sticluță de rachiu, am dus-o la gură și am început să beau. Mă înecam, tușeam, dar beam. Și, nu mai țin minte cum, m-am pomenit iarăși în preajma circului. Luminile erau stinse, de jur-împrejur era întuneric, iar eu băteam în ușă și mă tot rugam să fiu lăsat la Leasia...

N-am mai întîlnit-o nicăieri. Brocartul din care îi făgăduisem să-i fac pantofi îl mai am și astăzi. Da-a...

Pe urmă am lucrat într-o uzină, la o fabrică de încălțăminte, într-un atelier de mobile... Pînă și sicrie am făcut. Dar asta mai mult iarna. Vara îmi puneam într-un coș sculele de cizmărie și porneam iar la drum.

Bineînțeles că am încercat să joc și teatru; desigur, în roluri mici. Asta mai ales după ce i-au dat țarului la cap. „De vreme ce nu mai e țar, — mi-am zis, — iar poliții au dat bir cu fugiții, nu se poate să nu mă primească în teatru.“ Da' de unde! Nici n-au vrut să stea de vorbă cu mine.

Și iată că soarta m-a făcut să dau peste omul ăsta. Artiomka făcu un semn cu capul spre cel care dormea. Eram la Harkov. Ședeam într-o curte pe scăunelul meu pliant și reparam botinele unei bucătărese. Curtea era ca un puț: rotundă și cu ziduri înalte de jur împrejur; cînd vorbeai, răsuna ca un butoi. Deodată aud o voce de bas: „Le-emne!... Tăiem le-emne!...“ Vocea răsuna ca o sirenă

de vapor. Întorc capul și văd un om cu niște picioare atît de lungi și de subțiri, de parcă n-ar fi fost picioare, ci catalige. Și gîtul, și nasul, și mîinile îi erau lungi. Iar fața, pîrlită de soare și plină de țepi cărunți, îi era toată numai zbîrciturі. La brîu avea un topor, iar în spinare un ferăstrău. Omul a deschis gura și a strigat iar: „Le-emne! Tăiem le-emne!..." Dar nu s-a arătat nimeni la nici o fereastră. A așteptat el ce-a așteptat, și pe urmă a ridicat o mînă în sus și a început să cînte cu o voce cumplită:

Fost-a odată un rege...
Și-un purice avea.
Ha-ha-ha-ha-ha!...
Și puricele-acela
Nespus de drag i-era.
Un purice?.... Ha-ha! Ha-ha!"

La fiecare „Ha-ha" zăngăneau geamurile și ușile, de parcă ar fi fost cutremur. Atunci au început să apară capete pe la ferestre. Oamenii se uitau și se mirau de vocea lui. Cînd a isprăvit, și-a șters mustățile lungi, ca de chinez, și a spus: „Iar acum, cetățeni, am să vă recit „Iepurii". „Iepurii" e o poveste pentru oameni mari, pe care o învățasem pe de rost dintr-o antologie. N-ai auzit de ea? E vorba de niște iepuri care vin să ceară voievodului lor, ursul, niște varză, iar acesta îi trimite într-o grădină pustie. În timp ce omul recita, inima îmi tot dădea ghes să mă bag și eu. Cînd l-am văzut că ia o înfățișare amenințătoare și începe să mormăie ca ursul:

„Cum ați îndrăznit să v-adunați?
Ce-i această obrăznicie?
Cînd v-oi da o dat' o labă
Vă fac pe toți piftie!"

nu m-am mai putut stăpîni, am sărit în sus și am răspuns cu un glas plîngăreț, iepurește:

„Dar sîntem lihniți de foame
Și am vrea varză, cucoane."

Omul și-a întors fața spre mine și-a amuțit, într-atît i s-a părut de neașteptată intervenția mea. Iar eu m-am așezat iarăși pe scăunel și m-am apucat să bocănesc cu ciocanul.

De la toate etajele au început să zboare în jos bani de-ai lui Kerenski. Omul a adunat hîrtiile, le-a numărat, a vîrît cîteva în buzunar, iar pe celelalte mi le-a întins mie. „Lasă ! zic. N-am nevoie !“ A dat din umeri și a plecat. Și, ce să vezi, parcă m-a tras cu sfoara după dînsul. Am potrivit tocurile, i-am aruncat bucătăresei botinele pe fereastră și m-am repezit în stradă. Cînd să dea colțul l-am ajuns. „Știi ceva ? i-am spus. Hai să umblăm împreună ! Eu știu toate poeziile din lume“. Iar el de colo : „Prostule ! Păi eu sînt tăietor de lemne“. „Ei și ce dacă ? Tu ești tăietor de lemne și eu cizmar. Nici că se putea potriveală mai bună.“ S-a gîndit puțin și mi-a întins mîna. „Trombon“, zice. „Cum trombon ?“ îl întreb. „Așa mă cheamă, — zice, — Trombon. Matfei Trombon. Lămurit ?“ — „Lămurit !“ zic.

De-atunci nu ne-am mai despărțit.

El umbla cu toporul și cu ferăstrăul, iar eu cu sula și cu calapodul. Intram în cîte-o curte și lucram fiecare după specialitatea lui. Iar cînd nu era de lucru, ne așezam unul în fața celuilalt și dădeam reprezentații. El era Othello și eu Iago, sau el era Nesciastlivțev și eu Arkașka...

— Dar de fapt ce-i el ? l-am întrebat mirat pe Artiomka.

— Ce să fie ? Un tăietor de lemne și nimic mai mult. Atît numai că îi place și lui teatrul. Și pentru el e ca o boală. Dar ce folos ? Cît n-a umblat pe la teatre, cît nu s-a rugat să fie primit actor... nu l-a luat nimeni în serios. „Tu ești bun să joci roluri de girafă“, îi spuneau unii. Ne potrivim la gusturi, de parc-am fi croiți pe același calapod. Artiomka rîse. Ei, și tot am nimerit noi într-un teatru. Nu-i vorbă, a fost pentru puțină vreme, dar tot am nimerit. Cum și-a luat tălpășița Kerenski și a venit puterea sovietică la Harkov, Trombon și cu mine am făcut o cerere

și am înaintat-o de-a dreptul Sovietului de deputați. Acolo era un lăcătuș de la uzina de locomotive, unul Krutoverțev. „A, — zice, — eu vă cunosc. Ați fost și pe la noi prin curte. Ideea nu e rea. Vă dau următoarea sarcină: luați casa comerciantului Mandrîkin și deschideți acolo un club al meșteșugarilor. Construiți o scenă și toate cele trebuitoare". Atunci s-a înveselit și Trombon. „Asta da autoritate! zice. Înseamnă că e totuși dreptate în lumea asta!"

Am adunat ceasornicarii, croitorii și spoitorii, și cu mîinile noastre am transformat casa comerciantului în club. Între timp, tovarășul Krutoverțev ne-a găsit un regizor, un bătrînel de treabă. Pe scurt, ne-am făcut un teatru al nostru. Pentru început am pregătit „Sărăcia nu e viciu". Eu eram în rolul lui Liubim Torțov. Trombon în cel al lui Gordei Torțov. Nici n-am apucat bine să plasăm invitațiile, și hop! — nemții! Fir-ar ei blestemați să fie! Din pricina lor a trebuit să ne cărăbănim din Harkov.

De-atunci umblăm și noi pribegi. Dăm ba de haidamaci, ca azi, ba de cazaci. Toporul l-am pierdut, ferăstrăul ni l-au luat bandiții lui Mahno, sculele mele de cizmărie au rămas la Harkov. Uite așa: n-avem nici un căpătîi...

La noi în detașament

Se înverzise cerul la răsărit cînd își isprăvi Artiomka povestirea.

Acum îl vedeam mai bine. Da, se schimbase. Nu numai că se lungise și-i mijiseră tuleiele deasupra buzei, dar și fața lui căpătase o expresie nouă. Vorbea și rîdea, dar parcă tot trăgea cu urechea la ceva, parcă tot aștepta ceva.

— Și acum încotro? l-am întrebat.

Artiomka arătă cu mîna spre miazănoapte:

— Ehei, de cînd aș fi fost eu acolo! Da' parcă alături de el poți trece fără să te ia la ochi?

Se uită încruntat la tovarășul lui de drum, și deodată începu să rîdă :

— Zi-i prăjină și pace !

Cînd Artiomka îmi povestise peripețiile lui cu liceenii, mă gîndeam tot timpul la omul acela cu coșul, pe nume Dmitri Dmitrievici, care ascunsese în cizmăria prietenului meu cărți ilegale. Oare cine să fi fost ? După descrierea lui Artiomka, semăna cu comandantul nostru, cu tovarășul Dmitri. Acum l-am întrebat :

— Nu ții minte care era numele de familie al omului aceluia cu coșul ? Al lui Dmitri Dmitrievici ?

— Popov, răspunse Artiomka, cu gîndul în altă parte. Dar de ce ?

— Popov ! Atunci e comandantul detasamentului nostru !

— Nemaipomenit ! exclamă Artiomka. Du-mă la el ! Vreau să-l văd !

— Să-l vezi ? Mai bine intrați amîndoi la noi în detașament. Ce zici ?

— Eu ?... dumnezeule !... spuse Artiomka, plesnind din palme. Chiar acum, pe loc !

Se aplecă deasupra lui Trombon și începu să-l zgîlțîie :

— Scoală ! Ajunge atîta somn. Hai să mergem !...

I-am lăsat și m-am dus să cercetez în ce direcție plecaseră haidamacii din viroagă. Peste vreo oră m-am întors din nou în crîng.

Cîteva minute după aceea, străbăteam împreună stepa.

Soarele răsărise, și toată stepa, scăldată în rouă, scînteia și răsuna de ciripitul păsărilor, de chițăitul țiștarilor și de țîrîitul cosașilor. Mergeam veseli și nu ne era somn de fel, deși Artiomka și cu mine stătuserăm de vorbă toată noaptea, fără să fi închis ochii o singură clipă.

În frunte pășea Trombon. La început cam bodogănise, aflînd de hotărîrea lui Artiomka de a intra în detașament, dar în cele din urmă își aruncase în spate săculețul cu pesmeți și pornise alături de noi, fără să scoată o vorbă.

Priveliştea stepei, care prinsese viaţă sub văpăile soarelui, îl înveseli în chip neaşteptat. Deodată se opri, îndoi genunchii, ridică mîinile la nivelul umerilor, cu palmele în jos şi, imitînd un ţiştar care stă pe labele dinapoi şi îşi cheamă tovarăşii, scoase un chiţăit. Pe loc îi răspunse un ţiştar adevărat, apoi altul şi altul. Trombon făcu şiret cu ochiul :

— I-am dus !

Şi păşi mulţumit mai departe. Aci ciripea ca o ciocîrlie, aci se tînguia ca un nagîţ, aci ţîrîia ca un greier, pînă se arătară în depărtare doi călăreţi cu arma la spinare. Atunci Trombon scoase o exclamaţie şi se tupilă după o căpiţă de fîn.

„Să fie oare cazaci ?“ mi-am zis. Dar, încordîndu-mi privirea, i-am recunoscut. Erau de-ai noştri. În frunte mergea voinicul Dukaciov, un miner de la minele din Cistiakovo. De departe părea un monument pornit la galop. Celălalt dădea tot timpul din coate, ca şi cum ar fi vrut să se smulgă din şa şi să zboare înaintea calului. Cu siguranţă că era Vaniuşka Brîndin, un băiat vesel, cu picioarele scurte, din satul Tuzlovka. Cînd călăreţii ajunseră în dreptul nostru, îşi sfruniră brusc caii.

— Unde umbli ? strigă supărat Dukaciov. De pe faţa lui lată şi negricioasă, de parcă ar mai fi fost încă mînjită cu cărbune, ochii lui cenuşii mă priveau sever, dar eu ştiam foarte bine că Dukaciov se preface numai că e supărat.

I-am spus de haidamaci, şi pe urmă am făcut un semn cu capul spre Artiomka :

— M-am întîlnit cu un prieten. Nu ne-am văzut de cinci ani.

— Ai auzit ? — spuse Vaniuşka, săltîndu-se în şa, — dumnealui se întîlneşte cu un prieten drag, stă la palavre, şi noi omorîm caii din pricina lui !

Mai vru să spună ceva, dar deodată puse mîna pe armă :

— Tovarăşe Dukaciov, priveşte acolo !

De după o căpiţă se zărea o şapcă roşcată.

Artiomka zîmbi stînjenit.

— L-au bătut haidamacii cu paturile puştilor, şi acum se teme de toţi care au arme... Vino, Trombon, strigă el cu blîndeţe, nu-ţi fie teamă.

— Nu mi-i teamă, răspunse cu o voce de bas şapca. Am ascuns haleala aici, pentru orice eventualitate.

De după căpiţă apăru Trombon, cu o expresie foarte preocupată. Caii bătură neliniştiţi din copite.

— Ce-i cu sperietoarea asta ? se miră Dukaciov.

— E şi el de-ai noştri... Îs oameni cinstiţi. Actori, am explicat eu încurcat. Vor să intre la noi în detaşament.

— O ! se întoarse Dukaciov înspre Vaniuşka, cu un surîs abia perceptibil. Rezerve... Dar numaidecît se încruntă şi spuse cu asprime : Nouă ne trebuie ostaşi, nu actori. Palavragii avem şi aşa destui. În sfîrşit, asta-i treaba comandantului. Ai fost acolo ? mă întrebă el.

— Am fost, i-am răspuns.

— Încalecă şi hai cu mine. Pe actori îi aduce Vaniuşka. Dă-te jos, Vaniuşka.

— Cum ? spuse Vaniuşka, făcîndu-se că nu pricepe.

— Cum ai auzit. Dă-te jos şi gata. Kostea trebuie să se prezinte la comandant.

Vaniuşka descălecă în silă :

— Uite ce-am ajuns — călăuză la actori...

Am încălecat pe Rîndunica cea subţirică şi am pornit ca vîntul. Am lăsat în urmă posturi, am ocolit conul negru şi înalt al unei halde [1], în vîrful căreia zăcea răsturnat un vagonet (aici se afla, neştiut de nimeni, un observator de-al nostru) şi am intrat într-o uliţă plină de praf. Abia atunci ne-am stăpînit caii şi am pornit la pas. L-am întrebat pe Dukaciov :

— E adevărat ce se spune, că pe-aici, prin apropiere, ar fi lucrat în abataj un negru ?

---

[1] Haldă — grămadă de deşeuri rămase în urma extragerii minereului. (n.t.)

— E adevărat, răspunse simplu Dukaciov. Şi ce dacă ?

— Am întrebat şi eu aşa... Nu ştii cumva cum îl chema ?

— Pe negru ? Îl chema Jim. Jim Nickson. Dar de ce ?

— Ji-im..., am rostit eu dezamăgit şi n-am mai întrebat nimic.

Puşca

Căsuţele din cătunul Pripeokino se îngrămădiseră în jurul unei mine, pe care o exploataseră cîndva nişte acţionari francezi. Mina nu funcţiona şi de aceea nu atrăgea atenţia albilor. Aici se statornicise detaşamentul nostru. Nu departe de cătun începeau nişte rîpe adînci, dincolo de ele se întindea foşnind un stufăriş, iar şi mai departe se zărea, ca un zid întunecat, pădurea. Toate acestea conveneau de minune detaşamentului : în cazul cînd am fi vrut să evităm o luptă inegală, părăseam în grabă cătunul şi ne ascundeam în vreo rîpă sau în pădure.

Comandantul stătea la primul etaj al unei clădiri posomorîte, unde fuseseră înainte nişte birouri. Văzîndu-mă pe fereastră, clătină din cap. M-am repezit în sus pe scări şi am deschis uşa. Stătea la birou. Era lat în spate, cu tîmplele încărunţite şi purta o haină ponosită de piele.

— De ce-ai întîrziat ? mă întrebă el, ridicînd asupră-mi ochii lui întunecaţi şi calmi.

I-am dat lămuririle necesare.

— Sînt mulţi ofiţeri la Scerbinovka ?

— Păi acolo sînt numai ofiţeri şi elevi-ofiţeri. Şi mai sînt şi cadeţi. Aştia nu-s cazaci... mi se pare că-s de-ai lui Drozdov. Au arme multe. După cum am înţeles, au de gînd să părăsească în curînd Scerbinovka şi să-i ajungă din urmă pe-ai lor.

— Da... — spuse pe gînduri comandantul, — trebuie că au arme multe. Dar pînă una alta du-te de te odihneşte.

— Dmitri Dmitrievici, — am spus, socotind că discuţia oficială se terminase şi că puteam să mă adresez comandantului spunîndu-i astfel, — aţi difuzat cumva cărţi înainte de revoluţie? Cărţi interzise?

— Sigur că da. Noi toţi am difuzat cărţi. Dar de ce mă întrebi?

— Aşa... Şi aţi ajuns cumva pînă la mare?

— Am ajuns şi pînă la mare. Dar despre ce e vorba?

— Ia, întreb şi eu... Îmi daţi voie să vă prezint un prieten de-al meu?

I-am vorbit despre întîlnirea cu Artiomka, dar fără să-i spun numele acestuia.

Comandantul se gîndi puţin:

— Adu-l la miting şi am să stau atunci de vorbă cu el. Azi au mai venit în detaşament şaptesprezece mineri.

Am coborît şi m-am dus să-l caut pe Artiomka.

În fiecare curte ardea cîte-un foc, şi din pricina cărbunilor mirosea în tot cătunul ca într-o fierărie. Nu aveam încă bucătărie de campanie, şi oamenii îşi găteau singuri: unii îşi coceau cartofi în spuză, alţii făceau iahnie în ceaune, alţii puseseră ceainicele pe foc. Partizanii şedeau care pe prispe, care lungiţi în umbra copacilor; mulţi se plimbau pîlcuri, pîlcuri pe uliţe. Unii aveau bluze militare şi ghete cu moletiere galbene, alţii — haine obişnuite şi numai armele atîrnate pe umăr arătau că sînt ostaşi.

Ieşind la marginea cătunului, am zărit în depărtare cele trei siluete. Deasupra stepei jucau aburi fierbinţi şi mi se părea — ca-ntr-un miraj — că cei trei oameni merg prin apă pînă la genunchi. M-am repezit în întîmpinarea lor.

— Ia-ţi prietenii în primire, spuse Vaniuşka, arătînd spre ei cu capul şi zîmbind. (Se vede treaba că se împrieteniseră pe drum.) Nimic de zis, sînt oameni interesanţi, atît numai că în treburile militare nu se pricep nici cît negru sub unghie! Vaniuşka clătină din cap. Eu întreb: „Ce-i ăla pat?“ Şi lunganul, de colo: „Patul e ceva pe

care se culcă oamenii". Auzi, să nu știe ce-i ăla pat de pușcă!

— Nu-i nimic, — interveni Artiomka fără să se supere, — las'că învățăm noi!

Tuspatru — Trombon, Artiomka, Vaniuşka şi eu — ne-am instalat într-o şură. Acoperişul şurei avea o spărtură prin care se vedea o bucată de cer albastru şi tot timpul se auzea foşnind frunzişul unui tei care-şi întinsese crengile peste „locuinţa" noastră.

Trombon se dovedi a fi un bucătar foarte bun: ne făcu, dintr-un pumn de mei, o bucăţică de slănină şi cîteva fire de mărar, o caşă atît de gustoasă şi de înmiresmată, încît Vaniuşka linse lingura şi gamela ca o pisică. După masă, Trombon se întinse pe pămînt, cu intenţia vădită de a trage un pui de somn. Văzîndu-l, Vaniuşka îi spuse încruntat:

— Ce faci? Instrucţia militară n-o cunoşti, dar sacul te grăbeşti să ţi-l pui sub cap! Se pare că îţi cam place somnul, hai?

Apoi luă o puşcă ce stătea rezemată de perete şi se apucă s-o demonteze:

— Cască ochii mari şi bagă bine la tărtăcuţă. Asta-i cătarea. Ştii la ce serveşte? Serveşte la luarea liniei de ochire. Ai înţeles? Repetă.

Trombon repeta conştiincios. Uneori lua cîte o piesă şi o sălta uşor în palmă, ca şi cum forţa încărcătorului sau a ţevii ar fi stat în greutatea lor.

Artiomka şedea alături şi-şi muşca buzele fără să rostească o vorbă. Piesele demontate zăceau pe jos, claie peste grămadă.

— Şi acum, uită-te cum am s-o montez la loc, spuse Vaniuşka, mîndru de felul cum ştia să umble cu arma.

După ce montă puşca, o demontă din nou.

— Ia dă să încerc şi eu! sări Artiomka.

Întinse arcul percutorului şi le introduse pe amîndouă în cutia închizătorului.

— E-e... — făcu Vaniuşka, — ai ştiut dinainte.

— Zău că n-am ştiut ! răspunse Artiomka, clătinînd din cap.

Trombon nu vru să fie nici el mai prejos.

— Ia dă-o încoa' ! spuse dînsul, cînd puşca fu din nou montată. Şi mai mult o smulse decît o luă din mîinile lui Artiomka. Numără pîn' la cinci mii. Pîn' ce numeri, eu o demontez şi o montez la loc.

Dar, în aceeaşi clipă, se auzi undeva o trompetă şi la acest semnal oamenii începură să treacă pîlcuri, pîlcuri pe lîngă şura noastră.

Am pornit şi noi după ei.

„Vanka Jukov"

Mitingul avea loc într-un hambar încăpător. În loc de bănci obişnuite, aici se aflau nişte bănci de şcoală. Oamenii, care abia încăpeau în ele, icneau şi înjurau care mai de care. De altfel, celor mai mulţi le veni mai la îndemînă să se aşeze de-a dreptul jos, în jurul unei uriaşe lăzi de lemn, care fusese răsturnată cu fundul în sus. Lada era destinată vorbitorilor. Afară mai era încă lumină, dar în hambar se şi aprinsese o lampă, care se legăna încetişor deasupra lăzii. Minerii care veniseră în ziua aceea stăteau în primele rînduri. La lumina roşiatică a lămpii, feţele lor grave, cu porii îmbîcsiţi de praf de cărbune, păreau turnate în bronz.

Artiomka se aşezase printre ei şi se uita curios cînd la ladă, cînd la lampă... Cît de mult îi aminteau toate acestea de scenă.

Deodată larma se potoli şi oamenii se dădură în lături, făcînd loc comandantului ; acesta se îndreptă spre „tribună", însoţit de Dukaciov.

— El e ! strigă bucuros Artiomka şi vru să se repeadă la vechea lui cunoştinţă.

— Aşteaptă puţin! I-am oprit eu, apucîndu-l de mînă. Ai tot timpul.

Dukaciov se urcă pe lada care scîrţîi şi propuse să se aleagă prezidiul.

Mitingul începu. Unii, cum era de pildă Dukaciov, vorbeau lămurit şi cu căldură, alţii se fîstîceau şi se încurcau, dar toţi, absolut toţi, vorbeau din toată inima, deschis.

Apoi luă cuvîntul comandantul. Începu încet şi atît de simplu, de parcă n-ar fi vorbit la un miting, ci ar fi stat de vorbă într-o odaie cu cei ai casei.

— Ne-au mai venit rezerve, spuse el. Nu le-am trimis scrisori ca să-i chemăm şi nici soli; singuri au venit. Au auzit că au pus minerii mîna pe arme aici şi au venit. Nu vor să mai tragă la jug şi mai ales nu vor ca Rusia să aibă o soartă ruşinoasă şi nefericită.

Tăcu puţin, aducîndu-şi parcă aminte de ceva, şi clătină a mustrare din cap:

— A trecut pe-aici, prin apropiere, o companie întreagă de ofiţeri. Cîntau. Epoleţii le străluceau pe umeri. Şi nu cîntau aşa, simplu, ostăşeşte, ci cîntau cu patimă.

„Pentru Rusia sfîntă la luptă vom porni,
Şi tinerele vieţi cu drag ni le-om jertfi."

Şi m-am gîndit atunci: „Împotriva cui se duc ei la luptă şi pentru care Rusie sfîntă sînt hotărîţi să-şi jertfească vieţile?" Să luăm de pildă Donbasul. Pămîntul acesta e de cînd lumea al nostru. Aşa cum şi poporul e al nostru. Dar la orice mină sau uzină veneai să te angajezi, peste tot dădeai de stăpîni străini: englezi, francezi, belgieni, nemţi, tot felul de Hughes, Creuse, Beaulieu, Harriman. La ei în Anglia sau în Franţa instalau în uzine cele mai bune maşini, dar aici aduceau numai vechituri; de ce să cheltuiască lire sau franci pe utilaje scumpe, cînd aici puteau să stoarcă pe o nimica toată, cu ajutorul funcţionarilor şi poliţiei ţarului, sîngele şi sudoarea poporului? Iată pentru ce Rusie „sfîntă" au pornit la luptă împotriva poporului gardiştii albi de toate culorile. Pentru o Rusie cu

stăpîni englezi și nemți, pentru o Rusie înapoiată și neputincioasă. Dar noi pentru ce mergem la luptă? Pentru care Rusie își varsă sîngele poporul nostru muncitor?

Îi cuprinse pe toți cu o privire atentă, apoi se uită printre gene, ca și cum ar fi vrut să vadă, nu cu ochii, ci cu tot sufletul, viitorul patriei sale, și vorbi mai departe, plin de înflăcărare. Și cît timp vorbi el, nimeni nu se clinti; nu răsufla nimeni, decît odată cu dînsul.

Ascultîndu-l, uitai de Artiomka. Nu-mi amintii de el decît în clipa cînd în jurul meu oamenii începură să strige și să bată din palme, iar vorbitorul sări jos de pe ladă. Artiomka stătea cu gîtul întins și se uita la comandant cu ochii strălucind de fericire.

— Ei, acum du-te, i-am spus.

Dintr-un salt, fu lîngă el.

— Dmitri Dmitrievici... adică tovarășe comandant... așa dar, dumneavoastră sînteți?

Comandantul se uită lung la el și spuse stînjenit:

— Nu știu de unde să te iau, frățioare...

— Cum așa! exclamă dojenitor, Artiomka. Doar m-ați dus la teatru și ați dormit la mine în cizmărie... Și cărțile?... Eu am fost acela care am ascuns cărțile dumneavoastră.

Fața preocupată a comandantului se lumină deodată.

— Tu ești, Artiomka?! exclamă el.

— Chiar eu, zîmbi Artiomka. Vedeți că m-ați recunoscut?

— Oo, ce mare te-ai făcut!... Ia povestește-mi: ai plecat de mult de-acolo? Comandantul îl îmbrățișă cu drag și-l luă de-o parte. Să stăm aici. Va să zică pe tine te-a adus Kostea?

Îl asculta pe Artiomka și se tot uita la „tribună", de unde se rosteau cuvîntări înflăcărate.

— Uite ce-i, ai să-mi povestești toate astea mai pe larg pe urmă, dar acum n-ai putea să le prezinți oamenilor

ceva ? Vreo scenetă, să zicem ! Tu şi cu prietenul tău. Kostea spunea că sînteţi mari amatori de teatru.

— Da, putem, răspunse hotărît Artiomka. Ştim multe versuri. Sau poate dăm o reprezentaţie cu „Vanka Jukov"?

— De Cehov ? Sigur că da. E chiar foarte bine.

Cînd se sfîrşi mitingul, comandantul ridică mîna şi spuse zîmbind :

— Staţi puţin, tovarăşi, nu plecaţi ! Au venit la noi doi prieteni. Aşezaţi-vă cum vă vine mai bine, iar ei au să ne dea o reprezentaţie.

În hambar se stîrni larmă. Oamenii se aşezară iar pe locurile lor şi, cuprinzîndu-şi genunchii cu braţele, începură să ronţăie seminţe. Încăperea se umplu de fum de mahorcă.

Primul se produse Trombon. Silueta lui peste măsură de înaltă şi mustăţile lui lungi stîrniră exclamaţii de simpatie :

— Deşirat mai e !

— Asta chiar că-i bun de reprezentaţie !

— Vezi să nu spargi tavanul cu capul !

Trombon aşteptă liniştit pînă se sfîrşiră toate aceste „saluturi", apoi începu să cînte cu vocea lui răsunătoare :

„Fost-a odată un rege
Şi un purice avea...

Nu ştiu dacă ascultătorii gustară prea mult cîntecul în sine, dar vocea lui Trombon le plăcu fără doar şi poate. Cînd isprăvi de cîntat, oamenii se porniră să strige din toate părţile :

— Al dracului glas !

— M-a asurzit, diavolul !

— Asta-i bun de trimis contra albilor : cînd şi-o da drumul la glas, îi bagă pe toţi în sperieţi !

— Numai o dată să facă ha-ha-ha ! ho-ho-ho ! şi gata !

Trombon ascultă liniştit toate aceste aprecieri, şi cînd se potoliră, începu să cînte „Cîntecul luntraşilor de pe

Volga". „E-ei, uh-nem!..." răsuna puternic și apăsător refrenul cîntecului și oamenii, deveniți dintr-o dată serioși, încuviințau din cap.

Artiomka stătea lîngă ladă și aștepta. Cînd isprăvi de cîntat, Trombon se dădu jos într-un ropot de aplauze, luă o buturugă mare de lemn și o așeză pe ladă. Toți urmăreau cu curiozitate aceste preparative. Artiomka se urcă la rîndul lui pe ladă, se așeză în genunchi în fața buturugii, își aruncă ochii spre ușă, se uită pieziș la spectatori și scoase din buzunar o foiță de hîrtie și un toc cu peniță. Nu spusese încă nici un cuvînt, dar după privirea lui, după oftaturile lui, după colțurile buzelor lăsate în jos, înțeleseră cu toții că au în fața lor un băiat chinuit și sfios, un băiat care s-a hotărît să întreprindă ceva tainic și greu.

Trombon începu cu o voce neașteptat de domoală :

— „În noaptea de ajun, Vanka Jukov, băiat de nouă ani, care cu trei luni în urmă a fost dat să învețe meseria la cizmarul Alinian, întîrzie să se culce..."

Artiomka mai suspină o dată, se aplecă deasupra buturugii și începu să-și poarte încet penița pe hîrtie. Apoi își sprijini bărbia în pumn și căzu pe gînduri, privind cu ochii încețoșați în depărtare. Trombon povesti încet, ca să nu-i tulbure visarea, ce imagini minunate vedea băiatul în închipuire : satul său de baștină cu acoperișuri albe, troienite de zăpadă, și cu dîre subțiri de fum, înălțîndu-se deasupra coșurilor... cerul înțesat de stele, clipind vesele și calea laptelui, atît de strălucitoare, de parcă ar fi fost spălată și frecată cu zăpadă în ajunul sărbătorii...

Cînd Trombon sfîrși, Artiomka se făcu că moaie penița în călimară și continuă să scrie, mișcînd copilărește din buze.

Vorbea cu glas scăzut, uneori în șoaptă, dar de jur împrejur era atîta liniște, încît se auzea deslușit pînă și răsuflarea oamenilor, și fiecare cuvînt al lui ajungea pînă la ultimul spectator.

Comandantul stătea cu capul plecat; sprîncenele lui stufoase tresăreau din cînd în cînd, ușor. Vaniușka Brîndin ședea jos și se uita la Artiomka vrăjit, fără să-și ia ochii de la el. Iar Dukaciov își încrucișase brațele pe pieptul lui puternic și răsufla zgomotos.

Totul — și povestirea lui Cehov, și felul în care o interpretaseră Artiomka și Trombon — îi captivase pe oameni, îi răscolise (cum avea să spună mai tîrziu Vaniușka), dar cînd se sfîrși, nimeni nu se gîndi să bată din palme. Toți rămăseseră cu impresia că Artiomka nu e Artiomka, ci însuși Vanka Jukov, băiețașul acela de la țară, trimis de bunicu-său să învețe meserie la un cizmar și că chiar el îi scrisese bunicului, ca să se plîngă de viața lui amară.

În hambar se stîrni larmă: începură să vorbească toți deodată.

Un miner cu o barbă cenușie care-i năpădise fața pînă pe sub ochi, își înfipse degetele osoase în umărul lui Artiomka și-l dojeni supărat:

— Caraghiosule! Cap sec ce ești! Așa se scrie o adresă? Trebuie să scrii plasa. Plasa și județul. Altfel nu ajunge. Auzi: bunicului, la țară! Parcă-i un singur bunic pe lume!

Se auzeau fel de fel de exclamații:

— Cizmarul ăsta e bun să-i arzi una cu calapodul în cap!

— Așa mi-au schilodit și mie băiatul la ucenicie.

— Bietul copil! N-a plecat el de trai bun de-acasă!

— Parcă în mină e mai bine? Cîți copii n-au fost schilodiți și-acolo!...

Se apropie comandantul. Îl cercetă atent cu privirea pe Artiomka, ca și cum și-ar fi verificat niște gînduri pe care le avea despre el, și spuse grav:

— Asta-i o calitate pe care trebuie s-o păstrezi, auzi? Că nu-i numai a ta, e și a noastră. Ai înțeles?

— Nu, mărturisi sincer Artiomka. Ce vreţi să spuneţi ?

— Vino într-o seară pe la mine să mai stăm de vorbă.

Comandantul porni spre ieşire. Asudat de emoţie, Artiomka se uita lung în urma lui.

Primele zile

Pe la cîntatul cocoşilor a năvălit peste noi o coloană de gardişti albi. Pesemne că santinelele noastre aţipiseră, fiindcă n-au început să tragă ca să dea alarma decît cînd albii au ajuns în dreptul haldei. Eu şi cu Vaniuşka am pus mîna pe arme şi ne-am repezit prin curţi şi grădini, împiedicîndu-ne în lujere, pîn'am ajuns la vechea fierărie, unde era locul de adunare al plutonului nostru. Artiomka nu avea încă nici armă, nici grenade, dar a fugit şi el cu noi. Iar atunci cînd plutonul a luat poziţie într-un şanţ, şi, prin întuneric, oamenii au început să tragă, înjurînd, Artiomka înjura şi el şi arunca cu pietre cît putea.

Albii s-au retras fără nici o pierdere. În schimb noi am avut doi răniţi. Pesemne că-i răniseră tot ai noştri, în timp ce trăgeau la întîmplare.

Această ciocnire a arătat cît de slab eram pregătiţi din punct de vedere militar şi a schimbat multe în rînduielile noastre. Mai înainte, oamenii umblau toată ziulica pe uliţă şi ronţăiau seminţe; acum însă, de cum se lumina de ziuă, unii se aliniau pe plutoane şi plecau în stepă, să facă instrucţie, iar alţii se duceau pe „poziţii", deşi nu era picior de duşman prin apropiere. Ne instruiau mai ales foşti ostaşi din războiul cu Germania, şi trebuie spus că îşi cunoşteau bine meseria. Zile întregi nu se auzea decît tropăitul cadenţat al picioarelor şi pretutindeni răsunau comenzi sonore: „Un, doi! Stîn-gu'! Stîn-gu'! Asupra cavaleriei din faţă — foc!... Culca-aţi!" Fugeam aplecaţi, unul în spatele celuilalt, ne trînteam la pămînt la comandă, ne ridi-

cam iar şi „înaintam“ cu strigăte, mai departe. Asudaţi şi obosiţi, ne întorceam către prînz în cătun şi ne năpusteam asupra ciorbei ucrainene, dreasă cu slănină, şi asupra harbujilor vărgaţi. Harbujii nu-i tăiam, ci îi spărgeam de-a dreptul cu pumnul şi-i rupeam bucăţi; şi parcă miezul lor, de un roşu aprins, scînteietor, părea astfel mai gustos. După prînz ne odihneam, apoi îi schimbam pe cei de pe poziţii, care, la rîndul lor, se duceau la instrucţie.

În detaşament au apărut servicii administrative, ateliere de croitorie şi cizmărie, o bucătărie de campanie. Aici e locul să precizez că bucătar a fost numit Trombon. Şi iată cum s-au petrecut lucrurile: primindu-i pe noii sosiţi în detaşament, comandantul se arătă nehotărît în privinţa lui Trombon.

— Lunganul ăsta nu poate sta în front, îi spuse el lui Dukaciov. Prea bate la ochi. Îl curăţă la prima ciocnire.

— Îl curăţă, se învoi Dukaciov.

Îl chemară pe Trombon.

— Ne gîndim, — îi spuse comandantul, — cam ce rol am putea să-ţi dăm.

Trombon îşi mîngîie mustăţile şi căzu şi el pe gînduri:

— Cred că rolul regelui Lear.

Comandantul izbucni în rîs:

— Nu de asta vorbeam. Ce ştii să faci? Să spargi lemne... Altceva?

— Ştiu să şi gătesc.... un antricot, un gulaş...

Cu acest prilej aflarăm că în copilărie Trombon slujise ca ajutor de bucătar într-un birt.

— Bu-un! se bucură Dukaciov. Dar ciorbă te pricepi să faci?

— Mă pricep.

— Atunci suflecă-ţi mînecile, spuse comandantul. Ca ajutor ţi-o dau pe Tania. Cît priveşte rolul regelui Lear, eşti liber să-l joci, dar numai în timpul liber.

Două zile mai tîrziu, tot detașamentul mînca ciorbă cu slănină și-l lăuda pe bucătar. Iar bucătarul își confecționase o bonetă albă și cu boneta asta în cap, cu ochii holbați și cu mîinile la spate, umbla prin curți și se uita în străchinile noastre.

Nu conteneam să mă mir de Artiomka: cum de apuca să le facă pe toate?! De la instrucție se ducea în atelierul de cizmărie și pingelea cu răbdare încălțămintea partizanilor, iar cînd începea să se întunece, dădea fuga la hambar, la repetiție. Uneori cădea pe gînduri și zîmbea, dar se vede treaba că nu-și dădea nici el seama de asta. O dată i-am atras atenția.

— Să vezi, — mi-a spus el, — mă simt ca și cum aș fi nimerit în sfîrșit acasă, ca și cum m-aș afla în familia mea. Mai înainte așteptam tot timpul ceva și eram neliniștit, dar acum nu mă mai tem de nimic.

— Și chiar nu mai aștepți nimic? l-am întrebat eu cu tîlc.

M-a privit lung, apoi a oftat:

— Ba da, mai aștept. Și pesemne că mi-e dat să aștept toată viața. Dar s-a înveselit pe loc: Hai la repetiție! Ceilalți trebuie că au și venit.

Firește că Artiomka era așteptat; îl aștepta Vaniușka Brîndin, îl aștepta Serioja Potoțki, un partizan sfios, cu ochi albaștri, îl așteptau fetele din cătun, îl aștepta Tania, ajutoarea lui Trombon.

Deoarece nu apucaseră să prezinte la Harkov „Sărăcia nu e viciu", spectacol pentru care se făcuseră toate pregătirile, Artiomka și Trombon hotărîră să monteze piesa aici și se apucară cu toată înflăcărarea să înjghebeze un cerc dramatic. Piesa nu o aveau, dar asta nu-i stînjenea prea mult. O știau pe de rost, iar ceilalți interpreți n-aveau decît să învețe rolurile de la ei. Firește că pe Gordei Torțov, negustorul maniac, îl juca Trombon; pe Liubim Torțov, panglicarul cel bun la suflet, îl juca Artiomka; iar pe Grișa

Razliuliaev, om vesel și zglobiu din fire, urma să-l joace Vaniuşka Brîndin. Rolul acesta se compunea în întregime din strigături, cîntece și jocuri. Vaniuşka era încîntat și-și dădea toată silința. Mitea, vînzătorul modest și sfios, era jucat de Serghei Potoţki. Acesta se fîstîcea la repetiţii, și de-aceea jocul lui era foarte firesc. Era izbutit și jocul Taniei, care o interpreta pe Liuba, fiica lui Gordei. Tania avea vreo cincisprezece ani, era slăbuţă, cu faţa palidă și cu ochii mici, înfundaţi în orbite. Știam cu toţii că mama ei fusese împușcată de nemţi și de aceea o compătimeam.

Intr-un rînd veni în hambar și comandantul. Rămase puţin să asculte, apoi spuse:

— Ei, nouă ne-ar trebui acum ceva combativ, puternic! Dar nu avem încă astfel de piese. Nu-i nimic, merge și „Sărăcia nu e viciu". Artemi Nikitici, vezi să pui accentul pe cuvintele astea: „Dacă aș fi fost sărac, aș fi fost om".

Repetam pe o scenă făcută din niște lăzi goale; nu aveam nici cortină, nici decoruri. Hotărîrăm ca înaintea fiecărui act să iasă cineva și să descrie decorul: aici, chipurile, e o ușă, aici — o fereastră, astea nu sînt niște simple scaune, ci fotolii de catifea, aici nu e o ladă, ci un bufet cu vase și cu linguri de argint. Să-și închipuie spectatorii! Iar bărbile negustorilor se puteau face din cîlţi muiaţi în cerneală neagră.

— N-avem cortină, spunea dezolat Artiomka. Ce teatru mai e și ăsta, fără cortină!

In ultima zi de pregătiri, Trombon începu că facă mofturi.

— Nu joc! spuse el cu încăpăţînare. Ce fel de Gordei Torţov sînt eu, fără joben! Beau șampanie, îmi cumpăr tot felul de lucruri din capitală și, cînd colo, n-am joben.

Știam că dacă se încăpăţînează Trombon, e mai bine să nu discuţi cu el. Incetul cu încetul „îi trecea", și atunci totul se aranja de la sine. Așa că n-am avut altceva de făcut, decît să oftăm și să amînăm spectacolul.

Seara, Artiomka, Vaniuşka, Tania şi cu mine şedeam în şura noastră. Tocmai mă întorsesem de la Scerbinovka. Era întuneric şi fînul proaspăt cosit pe care-l adusese Vaniuşka răspîndea o mireasmă îmbătătoare. Mi-am adus aminte fără să vreau de anii îndepărtaţi, de ascunzătoarea mea de sub hambar, de noaptea în care dormisem pe un culcuş de fîn înmiresmat, ca şi în seara asta, împreună cu Evseici cel bun... Şi m-am întristat, ca întotdeauna cînd îmi aduceam aminte de copilăria mea amară. Dar în acelaşi timp simţeam în inimă o căldură : eram iarăşi împreună cu Artiomka şi slujeam o cauză pentru care şi viaţa ne-am fi dat-o fără părere de rău.

În seara aceea nu eram trist numai eu ; mîhniţi de faptul că nu avusese loc spectacolul, tăceau toţi, cu capetele plecate.

Veni şi Trombon. Se vîrî într-un ungher al şurei, se culcă şi se făcu că doarme. Dar noi ştiam că nu doarme, fiindcă se tot sucea şi ofta — pesemne se căia.

— Să vedeţi, măi fraţilor, ce moşier am cunoscut eu, spuse aşa, din senin, Vaniuşka. Unul care toată viaţa a cumpărat mobilă. Cum lua bani de la ţărani pentru pămînt, se ducea la Petersburg şi cumpăra mobilă. Odată a adus chiar un fotoliu pe care şezuse regele Spaniei. Zău aşa ! A umplut toată casa cu mobilă. Drept să spun, era tare frumoasă. Şi boierul şedea ce şedea într-un fotoliu albastru, şi pe urmă se trîntea pe un divan turcesc, iar de pe divan într-un fotoliu roz, şi pe urmă iar pe divan. Şi de fiecare dată cînd se muta, dădea pe gît cîte-un păhărel de spirt. Spre seară se îmbăta aşa de tare, că se tîra în patru labe. Într-o bună zi l-a lovit damblaua. Şi ce credeţi c-a făcut ? A poruncit ca toată mobila să fie scoasă în curte, stropită cu gaz şi să i se dea foc. Asta pentru ca după moartea lui să nu mai poată şedea nimeni pe fotoliile lui. Aşa era parazitul acela, încheie Vaniuşka, întorcîndu-se pe neaşteptate spre Trombon.

— Tania, povestește-ne și tu ceva, că prea taci mereu! am rugat-o noi.

— Eu nu știu să povestesc, spuse Tania cu un oftat.

— Ei hai, spune așa cum știi.

— Bine, se lăsă convinsă Tania. Am să vă povestesc despre nemți. Despre doi nemți.

Și iată ce ne-a povestit:

În cătunul de mineri Kulbakinski veniseră nemții. Purtau vestoane cenușii, cu nasturi de bronz, și căști de oțel din care nu li se vedea decît nasul și bărbia. Aveau toți aceleași fețe lipsite de orice expresie. Au rămas peste noapte în sat, și a doua zi au plecat mai departe, lăsînd acolo numai doi dintre ei.

Unul, slab, era ofițer, iar celălalt, scurt și gras, era soldat. Pe cel scurt îl chema Karl. S-au instalat la școală: ofițerul sus, iar Karl jos. Tania și cu maică-sa locuiau și ele la școală, fiindcă mama Taniei era îngrijitoare acolo.

Karl avea sprîncene galbene, decolorate de soare, și fața plină de zbîrcituri. O lua pe genunchi pe Pașutka, sora Taniei, în vîrstă de un an, și se juca cu ea: behăia ca oaia, cînta ca un cocoș, și-i vîra fetiței în gură degetul lui butucănos.

Ofițerului îi plăcea să cînte din gură, acompaniindu-se singur la pian, cîntece tărăgănate — pesemne bisericești.

În fiecare zi, la orele douăsprezece fix, ofițerul și Karl se duceau la închisoare.

Închisoarea se afla nu departe de școală. Era cenușie, împrejmuită cu un zid înalt. Cîteodată răzbăteau de-acolo împușcături. Cînd le auzeau, oamenii din cătun își făceau cruce. Tania văzuse de multe ori poarta grea de fier deschizîndu-se și cazaci albi împingînd înăuntru arestații. Erau mineri de la minele din împrejurimi.

Fata nu știa ce făceau ofițerul și soldatul la închisoare. Ofițerul se întorcea mai devreme, se ducea sus, se așeza la pian și cînta duios. Soldatul se întorcea mai tîrziu. Arăta întotdeauna obosit, și cizmele lui erau pline de lut. Se spăla

pe mîini şi se aşeza la masă, iar după masă o lua pe Paşutka pe genunchi şi se juca cu ea.

Odată, cînd ofiţerul şi soldatul erau plecaţi la închisoare, Tania se urcă în pod şi se uită pe ferestruica podului. De-acolo, curtea închisorii se vedea ca în palmă. La început, în curte nu era nimeni. Dar iată că doi temniceri scoaseră afară un om gol pînă la brîu şi îi dădură o cazma. În urma lor ieşi şi Karl. Din cînd în cînd, omul se apuca cu mîinile de cap şi cădea la pămînt. Atunci Karl îl ridica fără grabă şi tot fără grabă începea să-i tragă cu cizma în coaste. Apoi veni ofiţerul. Unul din temniceri îl legă pe om la ochi cu o batistă şi-l duse la marginea unei gropi. Apoi se dădu cîţiva paşi îndărăt, scoase revolverul şi ţinti.

Tania nu auzise împuşcătura: i se muiaseră picioarele şi îşi pierduse cunoştinţa. Cînd îşi veni în fire şi se uită din nou pe ferestruică, în curte nu mai era decît Karl, aduna pămîntul cu cazmaua şi-l bătătorea cu cizmele.

— Să-i ucidem! strigă Vaniuşka sărind în sus. Cu grenadele!...

— S-a isprăvit de mult cu ei, spuse Tania liniştit. Dar nu cu grenada au fost ucişi, ci cu pumnul.

— Cu pumnul? ne-am mirat noi.

— Da, cu pumnul, întări Tania. Am fugit atunci la Lipovka şi i-am spus totul unchiului Ivan, fratele mamei. Unchiul Ivan e un om grozav: ziua lucrează în mină, iar noaptea e partizan. I-am povestit totul, iar el mi-a spus: „Du-te acasă, iar la miezul nopţii trage, fără să te simtă nimeni, zăvorul de la uşă".

M-am întors, l-am pîndit pe Karl pînă a adormit şi am tras zăvorul. Şi au venit partizanii. Cu dînşii era şi negrul Jim, acela care a lucrat la mina lui Gold. Un cazac care era de santinelă i-a observat. Cum i-a văzut, a început să tragă. Cei doi nemţi au sărit ca arşi din pat şi s-au repezit la uşa din dos. Dar acolo pîndea Jim Nickson. Şi-a făcut vînt şi l-a izbit pe Karl cu pumnul drept în frunte! O singură dată l-a izbit: n-a spus bestia nici pîs; a căzut mort

Dr. Gh. Perieteanu

pe loc. După Karl s-a repezit la ușă ofițerul. Jim l-a luat și pe el în primire. Așa i-a ucis pe amîndoi. Puternic om!

Ne porniram să vorbim toți deodată. Artiomka se umfla în pene: „Da, da, îs grozav de puternici negrii ăștia! Îi știu eu!“ Vaniuşka striga furios că, dacă nu i-ar fi lichidat Jim pe călăii de nemți, le-ar fi sucit el gîtul. Iar eu căutam să le dovedesc că, în povestea asta, cel mai mare merit îl avea Tania și că ar fi trebuit să se comunice la conducere, ca să fie decorată.

Deodată, netam-nesam, Trombon trase un pumn în peretele șurei și urlă:

— Să-l ia dracul de joben! Artiomka, anunță spectacolul pe mîine!

Atacul partizanilor

Dar nici în ziua următoare nu avu loc spectacolul; așa-i era sortit, se vede treaba. A doua zi ne aștepta cu totul altceva.

Cum a amuțit Trombon, a intrat un agent de legătură și m-a chemat la comandant.

— Merg și eu într-acolo, spuse Tania.

Am ieșit împreună. Pe uliță era întuneric și pustiu. Cîinii lătrau prin curți, iar în depărtare orăcăiau broaștele. După cîtva timp am auzit în întuneric niște pași înfundați. Știam că trece o patrulă de-a noastră, dar totuși nu prea ne simțeam în apele noastre, așa cum se întîmplă atunci cînd auzi pașii cuiva pe care nu-l vezi. Patrula s-a apropiat și, cu toate că ne recunoscuse, ne-a cerut parola și a rostit răspunsul. După aceea am pornit mai departe.

Aducîndu-mi aminte de ceea ce povestise Tania, i-am spus:

— Ce putere îți trebuie ca să ucizi un om dintr-un singur pumn! Numai un uriaș e-n stare de așa ceva.

— El chiar că e uriaș, răspunse Tania.

— Şi nu ţi-e frică de el ?

— De loc. E foarte simpatic.

— Şi de mult e la mină ?

— De la revoluţie.

— Da' pînă atunci unde a fost ?

— Pînă atunci a fost... parcă-i zice Filadelfia. În orice caz, în America.

La comandant i-am găsit pe toţi comandanţii de plutoane. Aplecaţi deasupra mesei şi răsuflînd zgomotos, studiau o hartă. Harta era toată plină de liniuţe albastre. Comandantul îşi purta creionul pe ea, explica ceva şi desena nişte pătrăţele. Cum m-a zărit, m-a întrebat aspru :

— La Scerbinovka sînt două crînguri ?

— Două, am răspuns.

— Va să zică, două. Şi tu ai spus : „Tunul e în crîng". Dar, în care anume, n-ai spus.

— În cel dinspre cătunul Sighidî.

— Aha, în cel dinspre nord. Aşa trebuia să spui : în cel dinspre nord.

M-am îngrozit şi m-au trecut toate năduşelile la gîndul nenorocirii care s-ar fi întîmplat dacă am fi încurcat crîngurile.

În noaptea următoare, primind o misiune de la comandant, am plecat din nou la Scerbinovka.

Soarele nici nu răsărise încă, şi eu umblam prin piaţă cu ochii la căruţe. Erau multe : cu varză, cu fîn, cu zemoşi aromitori... Nu lipseau decît cele pe care le aşteptam eu.

Dar iată că pe ulicioară se auzi un scîrţîit şi îşi făcu intrarea în piaţă o haraba cu harbuji vărgaţi. Pe lîngă ea mergeau doi ţărani cu toiege în mînă, iar deasupra stătea cocoţată o fetişcană care tot îndemna boii :

— Hăis !... Cea ! bătu-v-ar !... Hăis !...

— Hăis !... Cea !... o îngînau ţăranii cu voce de bas.

Țăranii dejugară boii. Aceștia se culcară pe loc și începură să rumege, uitîndu-se în gol cu ochii lor mari și triști.

— Cum dai harbujii ? întrebai eu.

— Da' dumneata ce fel de bani ai ? se informă prevăzător unul din țărani, unul lung, cu mustăți ca de chinez.

— Am și de-ai lui Kerenski, și de-ai țarului.

Țăranul se gîndi puțin și-mi propuse :

— Facem schimb pe catrafuse ?

— Facem, m-am învoit. Dar roșii aveți ?

— Vin și roșii, acușica. Vine cumătrul cu ele.

— Și vinete ?

— Vin și vinete.

În timp ce noi ne tocmeam, fata se uita șiret la mine ; îi rîdeau ochii în cap.

După cîtva timp se arătă un car cu „roșii", apoi unul cu „vinete", apoi unul cu porumb de fiert, apoi iarăși unul cu pepeni... Era zi de tîrg și carele soseau unul după altul.

— De unde sînteți ? întrebau cumpărătorii.

— Din Kudriaevka.

— Asta-i lîngă Pripeokino. E adevărat că-s roșii pe-acolo ?

— Doamne ferește ! Da' de unde să fie roșii ! Au fost, dar acum nu mai sînt. Au plecat, ăhă !

Lîngă un car stătea un flăcău cu o mutră de prostănac, și-i îmbia pe ofițerii care mișunau prin piață :

— Înălțimea voastră, cumpărați harbuji ! Ăștia nu-s harbuji — asta-i miere curată ! Sau îl apuca de mînecă pe cîte un tînăr sublocotenent, căruia nici nu-i mijiseră încă mustățile, și-l îmbia : Domnule colonel, nu mai stați pe gînduri ! Luați, că n-o să vă pară rău !

Văzîndu-mă, flăcăul îmi făcu un semn abia văzut cu ochiul.

Umblam de la car la car și mă uitam neliniștit dacă nu cumva se vede de sub harbuji sau de sub porumb țeava vreunei arme. Dar nu, totul era ascuns cum trebuie. „Ță-

ranii“ își vindeau marfa, cumpărau pe loc basamac și — hăis ! cea ! — trăgeau la han. Acolo îi zicea de zor o armonică. În mijlocul unui cerc de oameni, fata care venise în carul cu harbuji juca cu mîinile în șold, bătînd pămîntul cu călcîiele, și cînta cu foc :

„Și cu fustă m-am gătit.
Zău că-s bună de pețit...“

Flăcăul cel „prostănac“ țopăia pe vine în jurul ei. Țăranul cel lung era și el acolo. Lăcrămînd și ștergîndu-și cu dosul palmei fața zbîrcită, striga înduioșat :

— Halal copii !... Ăștia nu-s copii, ăștia-s îngerași din cer, dar-ar dracu-n ei să dea !... Hai să mai tragem o dușcă !...

Iar peste noapte, crîngul dinspre nord se cutremură deodată de bubuituri. Bubuituri răsunară ca un ecou și din marginea satului, unde pîndeau două mitraliere de-ale noastre. În diferite locuri izbucniră pălălăi mari de foc. Satul se umplu de împușcături trase la întîmplare : albii săreau afară din izbe, pe jumătate goi, și trăgeau orbește. Dintr-o rîpă se năpusti asupra satului, cu strigăte înfricoșătoare, întregul nostru detașament.

Nu trecu nici o oră și albii fură izgoniți.

Dar a doua zi în zori, în clipa cînd vreo cîțiva băieți treceau cu Dukaciov prin piața satului, în clopotniță începu deodată să țăcăne asurzitor o mitralieră. Ne împrăștiarăm ca potîrnichile. Doi căzură ; al treilea, Serioja Potoțki, se apucă cu mîinile de un picior și începu să țopăie pe loc.

Dukaciov puse fulgerător mîna pe o bîrnă și începu să izbească cu ea în ușa de fier care ducea în clopotniță. Lovea cu bîrna, lovea din răsputeri, dar din pricina țăcănitului mitralierei loviturile nu se auzeau — ai fi zis că nici nu lovește în fier.

Stăteam lipiți de pereții bisericii, fără a ne încumeta să ieșim din unghiul „mort“. Din cînd în cînd ne ridicam ar-

mele vertical şi trăgeam în sus. Gloanţele izbeau cornişele şi cărămida fărîmiţată ne cădea în cap.

Atunci se desprinse de lîngă perete un flăcău cu un ceaun de tuci pe cap în loc de cască; fără să se aplece, stînd într-un genunchi, începu să tragă în clopotniţă un glonte după altul. Mitraliera amuţi o clipă, apoi începu iar să ţăcăne , şi în faţa flăcăului, la vreo şase-şapte paşi de el, nisipul se învolbură.

— Culcă-te!... Culcă-te!... îi strigau cei de lîngă zid.

— Artiomka, culcă-te!... strigai şi eu, recunoscîndu-l.

De lîngă perete se mai desprinseră alţi trei, se întinseră la pămînt şi începură să tragă în clopotniţă.

Şi deodată, dintr-o ulicioară apărură albii. Pe jumătate dezbrăcaţi, care fără cizme, care în cămăşi de noapte, mergeau în rînduri strînse, cu baionetele întinse, cu feţele buhăite, şi în lumina palidă a zorilor păreau nişte morţi care au înviat.

Noi înlemniserăm. Mitraliera începu din nou să ţăcăne. De data aceasta, însă, nu mai trăgea cu ea duşmanul, ci însuşi tovarăşul Dukaciov. Cîţiva albi căzură. Rîndurile începură să se strice. Un ofiţer gras, care mergea pe lîngă coloană, luă o înfăţişare fioroasă şi urlă:

— Strîngeţi rîndurile!...

Rîndurile se refăcură, se strînseră, şi coloana, fără să grăbească pasul şi fără să tragă un singur foc, continuă să înainteze drept spre noi.

Era ceva groaznic, de neînchipuit. Îţi venea să zbieri şi s-o iei la sănătoasa. Şi cine ştie, te pomeneşti că chiar ne-ar fi apucat panica, dacă dintr-o altă uliţă n-ar fi apărut comandantul nostru. Cu haina descheiată, cu pistolul în mînă, era cumplit la înfăţişare.

— Pe ei, băieţi!... strigă el cu o voce răguşită, care parcă nici nu era a lui.

Ne năpustirăm asupra albilor din două părţi: noi dinspre biserică, iar minerii, care veniseră cu comandantul, dinspre stradă. Nu-mi amintesc decît începutul încăierării:

împușcături răzlețe, paturi de armă ridicate amenințător în aer, fețe schimonosite, trosnete și gemete, trupuri încleștate în praf... Și mai mi-aduc aminte de liniștea care s-a lăsat după ce totul s-a sfîrșit.

Artiomka ia o hotărîre

La Scerbinovka nu puteam rămîne: după o ispravă ca asta, am fi fost repede descoperiți. Căutînd să ni se piardă urma, ne-am împrăștiat în toate părțile care pe jos, care în căruță, iar o săptămînă mai tîrziu ne-am adunat din nou nebărbieriți, asudați și plini de praf, nu chiar la Pripeokino, ci în pădurea din marginea cătunului.

Luasem de la Scerbinovka treizeci și șase de puști, grenade cît lumea și două mitraliere. Și mai luasem ceva ce n-ar fi luat, de bună seamă, nici un alt detașament de partizani: în sat era un local de teatru — un fel de magazie, unde jucau actori veniți din altă parte — cu scenă, cortină, decoruri și chiar o cușcă de sufler. Văzînd toate acestea, Artiomka dăduse fuga la comandant:

— Dmitri Dmitrievici, să lăsăm noi bunătate de recuzită?

Și obținuse de la comandant permisiunea să ia cortina și s-o aștearnă într-o căruță cu răniți. Iar decorurile de carton Artiomka le tăiase bucăți, din proprie inițiativă, și le pusese în altă căruță.

În timp ce noi stam ascunși în pădure, la Pripeokino sosiră albii. Negăsindu-ne, dormiră o noapte și plecară mai departe. Peste două zile ne aflam din nou în cătun, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

Acum pregăteam spectacolul după toate regulile: cu cortină, cu „decoruri“ (înjghebate din bucățile de carton), ba chiar și cu mobilă: comandantul se învoi să ne dea din biroul său trei fotolii și o canapea.

Din nefericire, o parte din interpreţi se împrăştiaseră: Serioja Potoţki umbla în cîrje, Tania nu mai pleca de lîngă răniţi, iar unii, speriaţi de albi, fugiseră la minele din împrejurimi. Artiomka colinda prin cătun, rugîndu-se de fete să intre în cercul dramatic. Făcea apel la conştiinţa lor şi le făgăduia gloria. Tot atît de zelos era şi Vaniuşka Brîndin. Iar Trombon mergea pînă acolo, încît îi turna lui Serioja în strachină porţii duble, doar-doar l-o pune mai repede pe picioare. În scurtă vreme pregătirile fură din nou gata. De data asta lipirăm şi afişe. E adevărat că Artiomka le pictă pe nişte ziare vechi, şi-i tot atît de adevărat că, după o oră, oamenii noştri le smulseră de pe pereţi, ca să-şi facă ţigări — totuşi afişe existară.

Dar spectacolul iarăşi nu avu loc. Parcă era un făcut! Ce se întîmplase?

La Pripeokino mă apucasem iar de meseria mea. Dar acum nu mă mai duceam la Scerbinovka, care rămăsese pustie, ci la Kreptociovka, un orăşel ocupat de un detaşament mixt, alcătuit din cazaci şi din vreo zece adepţi de-ai lui Drozdov sau de-ai lui Alexeev, pe scurt — ofiţeri albi. Orăşelul se afla în drumul Armatei Roşii şi ne stătea ca un pai în ochi. Trebuia să ştim cu orice preţ nu numai numărul baionetelor concentrate acolo, ci şi planurile duşmanului. Dar pas de le află! Nu izbuteam să pun mîna pe nici o iscoadă. Iar informaţiile pe care le obţineam eu erau cu totul insuficiente. Cînd îi raportam comandantului, vedeam cum se încruntă şi îmi muşcam buzele de supărare.

— Bine, — îmi spuse el odată, stăpînindu-se să nu ridice vocea, — tu ai numărat patru „colţuri". Păi, mitralierele astea, ei nu le camufiează. Pe noi ne interesează însă unde sînt cele camuflate! Ştii cît rău ne-a făcut nouă „maksimul" acela din clopotniţă pînă a pus Dukaciov mîna pe el!

— Ştiu, i-am răspuns posac. Dar ce pot face eu?

Aici interveni în discuţie Dukaciov:

— Nici n-are să afle mai mult, dacă o să se margi-

nească doar să bată drumurile și să privească. Trebuie să avem oamenii noștri acolo, chiar în mijlocul lor.

— Asta e! se învoi comandantul.

În aceeași seară ședeam pe scenă, într-un fotoliu cu picioarele aurite, și mă plîngeam lui Artiomka că n-am pic de noroc. Artiomka ședea în fața mea, tot într-un fotoliu. Ceva mai la o parte, pe canapea, culcat, cu genunchii la bărbie, sforăia Trombon. Ne împrejmuia din trei părți un decor care înfățișa o odaie cu tapete înflorate. Cortina era lăsată. Pe o ladă, într-o farfurioară cu untdelemn, sfîrîia o feștilă. Pe cinstea mea dacă nu era acolo la fel de bine ca într-o odaie adevărată. Dar cătrănit cum eram din pricina discuției cu comandantul, nu vedeam nimic.

— Trebuie să găsim ceva, trebuie să găsim ceva, o țineam eu într-una. Ce-ar fi să mă travestesc în cadet?

— Nu, la tine nu se prinde!

— Da, nu se prinde! recunoscui mîhnit. Dar altfel cum să răzbești la ei, că nici la teatru nu te lasă să intri fără bilet de trecere.

— Păi, ce, ei au teatru?

— Ba bine că nu! Numai că actorii lor sînt niște proști și nu fac nici o brînză.

— Stai, stai, se frămîntă Artiomka. Ce fel de teatru? Ce fel de actori?

— Niște soldați.

Și-i povestii ceea ce știam. Odată, pe cînd ședeam pe o bancă, în grădinița din mijlocul orășelului, trecuse pe lîngă mine un flăcău cu trese la epoleți. Se tot uita într-un caiețel și spunea: „O, excelență, ilustre comandant de oști, salvatorul patriei mele, trimiteți-mă să-i răpun vitejește pe basibuzucii roșii“. Spusese fraza asta de mai multe ori, apoi se așezase alături de mine, oftase și închisese puțin ochii. „Da' ce faci dumneata?“ — îl întrebasem. Se uitase la mine o dată, de două ori, și pe urmă îmi spusese: „A apărut la noi, la statul major, un locotenent pe nume Potiajkin. Un om ciudat, un fel de poet, numai că înjură de

mama focului. A scris o piesă, a construit într-o cazarmă o scenă cu cortină — un teatru, cică — şi i-a pus numele „Comedia". Pentru el e o plăcere, dar pentru soldaţii pe care i-a făcut actori — un chin. Îi ia el şi cu versuri, şi cu înjurături, dar tot degeaba. După aceea sărise în picioare şi se apucase iar să spună: „O, excelenţă, ilustre comandant de oşti, salvatorul patriei..."

— Kostea! — strigă Artiomka, apucîndu-mă de braţ, — de ce-ai tăcut pînă acum? Hai la comandant. Facem una straşnică!

— Stai, mă împotrivii eu. Avem tot timpul să mergem la comandant. Spune ce anume vrei să faci!

— N-ai înţeles? Eu şi Trombon intrăm la „Comedia" asta şi vă transmitem vouă informaţii.

— Ce-e? Trombon se răsuci o dată, de gemură arcurile sub el. Să mă duc de bunăvoie în gura lupului?

— Dar ce ni se poate întîmpla? Ai să vezi cum o să-i ducem de nas! Oho, şi încă cum!

În aceeaşi seară, totul fu chibzuit şi hotărît. Se cerea numai asentimentul lui Trombon. Acesta stătu cam mult pe gînduri, tuşi, sforăi, dar în cele din urmă îşi vîrî boneta de bucătar sub canapea şi spuse desperat:

— Eh, fie ce-o fi!...

Mă înfăţişai pe loc comandantului.

Ultimele clipe ni le petrecurăm în odaia noastră de carton, la lumina opaiţului, într-o discuţie înfocată. Era cu noi şi Tania; dat fiind această împrejurare deosebită, îşi îngăduise să plece pentru un ceas de lîngă răniţi. Se aşezase într-un fotoliu care o înghiţea toată, şi de-acolo se uita necontenit la Artiomka, cu o privire speriată.

— Nu ţi-e teamă? îl întrebă ea în şoaptă.

— Dar ţie nu ţi-a fost teamă cînd te-ai dus să le deschizi partizanilor? o întrebă Artiomka la rîndul lui.

— Mi-a fost, mărturisi cu sinceritate Tania. Dacă vrei să ştii, îmi tremurau picioarele.

— Şi totuşi te-ai dus ?

— M-am dus.

— Ei, şi eu am să mă duc.

Tania oftă :

— De s-ar isprăvi o dată cu ei !

— Cînd s-o isprăvi cu ei, Consiliul comisarilor poporului are să dea un decret special, — interveni Trombon, — toate teatrele să fie clădite numai din marmură, iar impresarii să fie izgoniţi cu un picior în spate !

— Foarte bine ! îl susţinu Artiomka.

Nu ştiu de ce, dar ne-am înveselit. Am început să vorbim toţi deodată şi cu toţii, pînă şi Trombon, rîdeam fără pricină.

Veni şi comandantul. Găsindu-ne într-o dispoziţie atît de bună, se molipsi şi el.

— Ei, — spuse dînsul, aşezîndu-se între noi şi cuprinzîndu-l pe Artiomka de după umeri, — tot n-am apucat să stăm de vorbă şi să ne amintim de trecut. Niciodată în viaţă nu mi s-a părut ceaiul atît de bun ca atunci, în gheretă la tine.

I-am petrecut pe Artiomka şi pe Trombon pînă dincolo de haldă. Pe drum, comandantul ne povesti cum activase în ilegalitate, cum luase parte la asaltul Palatului de Iarnă, cum se întîlnise la Smolnîi cu Lenin şi cum îl dojenise Vladimir Ilici fiindcă aşa rănit cum era, venise să păzească palatul.

Îl ascultam ţinîndu-ne răsuflarea.

Lîngă o rîpă ne-am oprit.

— În curînd are să se deschidă la Moscova Congresul Uniunilor Tineretului Muncitor, vorbi comandantul. Trebuie să înfiinţăm şi noi aici o organizaţie de tineret. Ia uite cîţi sîntem ! Şi ce oameni ! Unul şi unul ! Te pomeneşti că trimitem şi un delegat la Congres. Şi de ce nu ? Trimi-i-tem !

Ne-am luat rămas bun. Tania şovăi, apoi, luîndu-l pe Artiomka de după gît, îl sărută.

Cînd îmi veni şi mie rîndul să-i strîng mîna, Artiomka scoase din sîn un pacheţel înfăşurat într-o cîrpă şi mi-l întinse.

— Ascunde-l, — spuse el încet, — să nu care cumva să mi-l ia albii.

Ne-am despărţit. Era lună şi am văzut încă multă vreme cele două siluete care se depărtau de-a lungul rîpei.

M-am întors în odaia noastră de carton, am aprins opaiţul şi am desfăcut cîrpa : într-însa se aflau un ceasornic cu cadran scînteietor, un portofel mic din piele galbenă, moale, şi o bucată de brocart auriu.

Am îngropat pachetul în pămînt, sub scenă.

La albi

Iată ce am aflat mai tîrziu :

Pînă să se lumineze de ziuă, Artiomka şi Trombon izbutiră să evite orice întîlnire, dar dimineaţa, cînd se arătă în depărtare clădirea cenuşie şi posomorîtă a turnătoriei din Kreptociovka, se ivi de după tufiş mai întîi o mutră somnoroasă, apoi nişte epoleţi sclipitori.

— Hait !... îi scăpă încet lui Trombon.

Dar numaidecît faţa lui luă o expresie plină de bucurie. Îşi făcu cruce cu evlavie şi spuse cu un oftat de uşurare :

— Slavă ţie, maică precistă : ai noştri !

— Sigur că-s ai noştri ! Eu ce ţi-am spus ? întări Artiomka.

— Ai spus, fireşte, dar eu tot nu credeam. Ei, slavă ţie, doamne !...

Ofiţerul îi cercetă încruntat.

— Ce-i cu voi ?

— Sîntem actori, domnule sublocotenent, spuse Trombon scoţîndu-şi şapca şi făcînd o plecăciune. Mergeam de la Harkov la Enakievo, dar lîngă Scerbinovka am dat peste roşii. Abia am scăpat.

— Acte aveţi ?

— Ce acte ? Mulţumim lui dumnezeu, că am scăpat cu viaţă. Numai asta am izbutit s-o ascundem. Trombon vîrî două degete între căptuşeală şi faţa hainei şi scoase o foaie de hîrtie împăturită în patru.

— „Podsvicennia", — citi ofiţerul şi întrebă curios, — ce-i asta „Podsvicennia" ?

— Adeverinţă. E în limba ucraineană, domnule sublocotenent.

— Aha !... făcu ofiţerul. Apoi se uită pieziş spre tufişuri şi strigă :

— Ponomariov !

Din tufiş ieşi un cazac.

— Du haimanalele astea la locotenentul Potiajkin. Spune-i că i-a trimis sublocotenentul Aculski. Îi spuse ceva în şoaptă cazacului şi se întoarse iar spre Trombon. Voi daţi reprezentaţii pe la bîlciuri ?

— Doar nu pe la teatrele imperiale, spuse cu un oftat Trombon. Unde se nimereşte. S-a întîmplat să jucăm şi pe stradă. Trase aer în piept şi urlă în urechea ofiţerului:

„Fost-a odată un rege..."

— Ooo !... făcu ofiţerul ferindu-se.

...O jumătate de oră mai tîrziu, Artiomka şi Trombon şedeau în grădiniţa din centru şi-l aşteptau pe locotenentul Potiajkin. Prin faţa lor umbla cu caietul în mînă acelaşi furier care recita cu desperare : „O, excelenţă, ilustre comandant de oşti, salvatorul patriei mele, trimiteţi-mă să-i răpun viteţeşte pe başibuzucii roşii"...

— Camarade, — îl chemă Trombon, făcîndu-i semn cu degetul, — n-ai putea să-mi spui unde e locotenentul Potiajkin ? S-a dus un cazac să-l caute şi văd că nu mai vine.

— Încă nu s-a sculat. A fost ieri la Mariovka să-i bată pe ţărani şi s-a întors tîrziu.

Trombon păli :

— Îi bate ?

— Ba bine că nu ! se miră de neştiinţa noastră, celă-

lalt. Şi pe cei din Mariovka i-a bătut, şi pe cei din Tuzlovka, şi pe cei din Kamenka. N-aveţi grijă că vă bate şi pe voi.

— Glumeşti, frăţioare, spuse Trombon cu îndoială. Noi sîntem actori.

Celălalt dădu din mînă a lehamite:

— Şi pe actori îi bate.

— Sînt actori şi actori, se oţărî Trombon. Actori ca tine aş bate şi eu, ca să nu te mai apuci de ce nu eşti în stare!

— „Să nu te mai apuci"! îl îngînă jignit furierul. Crezi că de bunăvoie m-am apucat de treaba asta? Deodată se holbă: uite-l că vine. Mă reped la teatru, că acuşi începe.

Un ofiţer slab şi gîrbovit, cu ochi albaştri spălăciţi şi cîrpiţi de somn, păşi în grădiniţă, însoţit de un cazac cu o mapă subsuoară. Se strîmba de parcă i-ar fi mirosit urît.

Trombon îşi scoase şapca şi salută ceremonios:

— Domnule locotenent, daţi-mi voie să mă prezint: Maftei Trombon, actor de operă şi dramă. Iar dumnealui e Artemi Zagoruiko. Şi făcu un gest larg înspre Artiomka. Am venit la dumneavoastră la recomandarea sublocotenentului Aculski, şi trebuie să vă spun că am avut o înfăţişare pe deplin onorabilă, dar în apropiere de Scerbinovka ne-au jumulit huliganii roşii.

— Cum-cum? vorbi repede ofiţerul şi trase cu scîrbă aer pe nas. Sublocotenentul ăsta al vostru îşi permite cam multe! Mda... Ca să recomanzi, trebuie să te pricepi în artă, iar sublocotenentul Agrafski este mai preocupat de nevasta farmacistului decît de Melpomene. Aşa să-i şi spui din partea mea.

— Neapărat, întări Trombon. Am băgat şi eu de seamă că în artă sublocotenentul Degetarski e clei.

— Asta e!

Locotenentul se aşeză pe bancă, întoarse capul într-un chip ciudat, parcă păsăreşte, şi se uită dintr-o parte, cu un

singur ochi, la gheata lui Artiomka. Rămase așa vreo cinci minute. După aceea răsuflă adînc, scoase din buzunarul vestonului o sticluță și își presără pe unghia degetului mare niște praf alb.

—Eh, viață... mormăi el. Apoi trase zgomotos pe nas praful și căzu iar pe gînduri. Ședea cu ochii pe jumătate închiși și părea că trage cu urechea la ceea ce se petrece înăuntrul lui. Fleacuri, șopti el din nou. Uite, brusturii-nfloresc, păsările ciripesc... Și trase o înjurătură.

Artiomka și Trombon stăteau în fața lui și așteptau.

Locotenentul ridică pleoapele. Ochii îi străluceau acum în chip cu totul nefiresc, și toată fața i se împurpurase și i se însuflețise.

— Altfel sublocotenentul Aculski e un om foarte simpatic. E chiar un mare gentleman, da, da! Sare întotdeauna să-și salveze prietenii aflați la ananghie. Bine, am să vă încerc. Îl măsură cu luare-aminte pe Artiomka. Dumneata, Zapekankin, ai să joci rolul unui comisar bolșevic... Să nu protestezi. Știu eu mai bine ce ți se potrivește. Mie mi-e destul să te văd. Iar dumneata, Trubocistov, ai să capeți rolul unui general combatant, și îl privi cu asprime pe Trombon. Și să nu mai văd șepcile astea roșcate. Sînteți țivili sau ba?... Hai, urmați-mă! Se întoarse spre cazac: Tu șterge-o! Spune-i sublocotenentului Aculski că-i mulțumesc.

Locotenentul se ridică, trase aer pe nas și porni, fără să mai întoarcă măcar capul, spre o clădire galbenă și lungă, cazarma, care se întindea de-a lungul scuarului. Mergea ciudat, cu picioarele țepene, fără să le îndoaie. Artiomka și Trombon îl urmau la o distanță respectuoasă.

— O să ne nenorocească, spuse Trombon în șoaptă, dîndu-și frîu liber fricii care-l cuprinsese. Ăsta-i țicnit. Trage cocaină.

Artiomka răspunse îndîrjit:

— Vedem noi care pe care... Ai grijă, să te ții bine!

În clipa aceea, locotenentul întoarse capul, și Artiomka se înfioră — atît de neomenească i se păru privirea lui.

În cazarma lungă, cu tavanul jos, ședeau pe laviițe niște soldați; vorbeau și fumau țigări. La intrarea lui Potiajkin săriră în picioare, striviră țigările sub cizmă și se aliniară pe un singur rînd. Erau în total vreo cincisprezece oameni.

— Drepți! comandă furierul, și apropiindu-se în pas cadențat de Potiajkin, raportă: Înălțimea voastră! Personajele sînt prezente. Nu s-a întîmplat nimic deosebit.

— Începeți! ordonă Potiajkin.

Se îndreptară cu toții tropăind spre scenă. Repetiția începu.

N-am aflat ce piesă pregăteau. Trombon spunea că aceea nu era piesă, ci o adevărată bramureală. Dar își citi cu multă atenție rolul, copiat într-un caiet, și cînd îi veni rîndul să intre în scenă, o făcu cu un aer atît de grav, tună atît de puternic cu vocea lui de bas, încît Potiajkin păru încîntat.

— Formidabil, bestie!... Extraordinar, escrocule!... țipa el, lovindu-se cu palmele peste șolduri. Strașnic!

Mai greu îi veni lui Artiomka. Tot rolul lui se compunea dintr-o înșiruire de fraze neghioabe, de urlete bestiale, iar spre sfîrșit — de țipete înspăimîntate. Îi era silă să se schimonosească astfel, dar n-avea încotro!

— Închide un ochi! Scrîșnește din dinți! urla Potiajkin la el. Stai! Am mai găsit ceva. Strigă: „Tovarăși, înainte, pentru ziua de lucru de opt ore, adică să lucrăm de la opt la opt!“ Și, mulțumit de sine însuși, izbucni în hohote de rîs.

De la cazarmă îi duse pe Artiomka și pe Trombon la statul major, unde li se luă un interogatoriu amănunțit, iar de la statul major îi duse la el acasă.

— Beți! le porunci Potiajkin, turnîndu-le coniac în pahare. Beți și mulțumiți soartei că v-a scos în calea unui regizor ca mine. Am să fac din voi niște Șcepkini, mînca-v-ar ciinii, să vă mănînce!

Și începu să tragă la măsea. După fiecare dușcă, izbea cu palma în masă și întreba plin de ifose:

— Ei, ce ziceți? E bună piesa?

— Extraordinară! spunea Trombon, scuturînd din cap, ca și cum i s-ar fi dat să miroasă niște hrean.

— Asta e! Iar Aculski e un prost. Auzi ce spune: că de ce îi bat pe toți țăranii la rînd? Apoi, mînca-i-ar cîinii să-i mănînce, dacă e să-i bați, apoi să-i bați pe toți! Ăștia-s mai răi chiar decît muncitorii. Cine mi-a jefuit mie grajdul? Țăranii! Cine l-a izgonit pe tata de pe moșie? Țăranii! Am să-i cotonogesc pe toți, pe toți, pe toți!... țipa el, amenințînd cu pumnul.

— Asta e o hotărîre înțeleaptă! îl „aproba" Trombon. Nici o excepție! Bine ziceți. Iar spectacolul trebuie montat cît mai curînd, ca nu cumva să ne strice huliganii roșii socotelile.

— Cum? și Potiajkin se uită țintă la Trombon, cu ochii din nou încețoșați. Ha!... Am să-i spînzur cu mîna mea pe toți cei de la Pripeokino.

Lui Artiomka i se strînse iarăși inima: ochii tulburi și injectați ai ofițerului avuseseră din nou aceeași lucire inumană.

— Care Pripeokino! bolborosi Trombon. Că doar lîngă Scerbinovka au pus mîna pe noi.

— Pripeokino! Am să-l ard pînă-n temelii! urmă Potiajkin, fără să ia în seamă cuvintele lui Trombon. Am să-l fac scrum!...

Pe la miezul nopții, beat mort, îi cără pe Trombon și pe Artiomka în celălalt capăt al orășelului, la colonelul Zaporojțev.

Colonelul, un grăsan cu fața roșie de parcă ar fi fost opărită și cu ochii mici și negri ca niște seminte de pepene, ședea la masă cu un grup de ofițeri și cîteva femei vopsite țipător. Erau beți turtă; vorbeau toți odată, loveau cu tacîmurile în farfurii, ca să se facă ascultați, și niciunul nu au-

zea ce spune celălalt. La apariția lui Potiajkin cu cei doi „țivili", larma se potoli o clipă.

— Do... domnilor!... îngăimă Potiajkin, căruia i se împleticea limba în gură. Da... dați-mi voie să vă prezint pe Matvei Tru... Trubadurov și Artemie Za... Zajigalkin, artiști ai teatrului im... imperial de operă și balet... Joa... joacă teribil, bestiile. Ma... Matvei, ia dă-i drumul!...

Și pînă dimineața, Artiomka și Trombon cîntară, declamară, ba interpretară chiar și moartea lebedei.

A doua zi dimineața mă și înfățișasem la Kreptociovka, la locul dinainte hotărît. În piață, lîngă zidul din dos al cazărmii, mi-am coborît de pe umeri coșul cu mahorcă și m-am apucat de negustorie. Timpul trecea, nu-mi mai rămăsese tutun decît pe fundul coșului, dar Artiomka tot nu se arăta. Neliniștea mea creștea cu fiecare clipă. Ce de gînduri îmi mai treceau prin cap! Și iată că tocmai cînd adunam de pe fundul coșului cele din urmă firicele de tutun, cineva mă trase de mînecă pe la spate. M-am întors. În fața mea stătea Artiomka. Era palid și tras la față și avea ochii roșii și umflați.

— Of, Kostea, — spuse el, — îmi plesnește capul. Toată noaptea mi-au dat blestemații de băut. Se aplecă asupra coșului și spuse în șoaptă: Aici s-a aflat că ai noștri sînt la Pripeokino. Se pregătesc să atace din două părți. Așteaptă nu știu ce unitate...

— Cînd? Cînd vor să atace? am întrebat eu tulburat.

— Nu știu nici ei sigur. Dar pe la noi ce mai e? Artiomka se îndreptă din șale și începu să se scotocească prin buzunare. Hai, lasă mai ieftin, spuse el cu glas tare.

— Dacă nu vrei, nu lua, îi răspunsei eu tot atît de tare și adăugai în șoaptă: Comandantul ne-a convocat pe noi, tinerii, pe mîine. O să alegem președintele.

— Ah, și eu sînt aici! exclamă Artiomka, uitînd de conspirație. Dar își dădu seama și urmă în șoaptă: să votezi și pentru mine, s-o propui din partea mea pe Tania.

Am ascuns banii și m-am grăbit spre casă.

Prima adunare

Am mers pe jos vreo şapte verste. Îmi tot venea s-o iau la fugă, dar mă stăpîneam, ca să nu dau de bănuit. N-am început să fug decît atunci cînd am văzut în vale, de pe o movilă, două case străjuite de nişte plopi înalţi. Acolo era cătunul Sighidî, unde gospodărea fratele unuia din partizanii noştri. Văzîndu-mă, omul intră numaidecît într-o şură, scoase de acolo doi cai cu zăbalele puse şi fluieră încet. Dintr-un lan de porumb apăru Vaniuşka. Plin de praf, într-o cămaşă albastră ieşită de soare, fără curea, desculţ, semăna cu un flăcău de la ţară. Am schimbat o privire, am sărit pe cai şi am luat-o la goană peste mirişti, de-a dreptul spre Pripeokino.

— I-ai văzut ? mă întrebă Vaniuska în fuga cailor.

— I-am văzut.

— Trăiesc ?

— Trăiesc.

— Fac treabă ?

— Oho !...

L-am găsit pe comandant în hambar ; acolo avea loc adunarea tineretului. La o masă acoperită cu postav roşu stătea Tania. Avea o înfăţişare solemnă şi speriată : ce, e glumă să prezidezi pentru prima oară în viaţă ?

M-am apropiat de comandant, dîndu-mi toată silinţa să par liniştit. Dar se vede treaba că nu prea izbuteam, fiindcă comandantul se uită la mine şi în ochii lui apăru acea expresie severă, cu care asculta de obicei veştile neplăcute.

Ieşirăm amîndoi în uliţă.

— Ei ? întrebă el scurt.

I-am raportat. M-a ascultat cu sprîncenele încruntate.

— Ia te uită ! Din două părţi ! mormăi dînsul cu un zîmbet răutăcios. Rămîne de văzut dacă au să izbutească.

— Chiar aşa, făcui eu, mirîndu-mă singur cum de îmi pierise deodată toată neliniştea.

— Şi Artiomka cum arată? Bine?

— Aşa şi aşa. Îmi venea greu să-i spun cu precizie. Era — nu ştiu cum — cam serios. Şi, aducîndu-mi aminte, adăugai: M-a rugat să votez pentru el — pe Tania.

— Pe Tania? comandantul rămase pe gînduri. Da, e o fată de ispravă. Deocamdată am ales-o preşedintă a adunării, dar am putea s-o alegem şi preşedintă a organizaţiei de tineret. Ei, să mergem. Cînd s-o sfîrşi adunarea, vino la mine. Ia-o şi pe Tania.

Ne-am întors în hambar. Cu vocea tremurînd de emoţie, Tania citea cererile de înscriere, iar adunarea ridica mîinile şi vota cu voioşie.

Cererile sunau în diferite feluri:

„Eu, Piotr Kucerenko, am să trăiesc şi am să lupt aşa cum ne învaţă tovarăşul Lenin, ca să nu se mai întoarcă niciodată în minele noastre în care muncim, stăpînii trîntori de altădată."

„Eu, Denis Vasilievici Şilo, de optsprezece ani, vagonetar, intru în Uniunea Tineretului Muncitor şi făgăduiesc să lupt alături de tovarăşii mei, pentru comunism."

„N-am nici tată, nici mamă; am crescut la orfelinat. Să-mi fie tată tovarăşul Lenin, mamă — partidul, iar fraţi şi surori — voi, tovarăşi dragi. Semion Bezrodnîi, iar pentru el, care e neştiutor de carte, semnează Ivan Brîndin."

Nu erau primiţi automat. Unora li se imputa că nu-şi curăţă armele, altora că fumează în post. Vaniuşka Brîndin se alese şi el cu o săpuneală. I se puse chiar condiţia să nu mai înjure la tot pasul.

Cînd se sfîrşi cu cererile, comandantul spuse:

— Şi ce facem cu Artiom Zagoruiko? el e acum într-o misiune importantă.

— Să fie primit în lipsă! răspunse adunarea.

Comandantul zîmbi şiret:

— Credeam că poate are să se opună careva şi mă pregătisem să povestesc cum m-a scăpat odată Artiomka pe mine de închisoare.

— Povestiţi-ne, Dmitri Dmitrievici, — exclamă Tania îmbujorîndu-se toată, — povestiţi-ne! Ce interesant trebuie să fie!

— Povestiţi-ne!... Vă rugăm! o susţinură băieţii.

— Ei, dacă poporul cere, n-am încotro!

Eu cunoşteam întîmplarea. Dar comandantul nu se mulţumi să povestească cum Artiomka ascunsese cărţile interzise, ci se folosi de prilejul acesta ca să ne istorisească cum luptase partidul împotriva ţarismului şi cum condusese el poporul muncitor.

Misiune importantă

După adunare, comandantul se întoarse la locuinţa lui. Cît se sfătui el acolo cu membrii de partid, Tania şi cu mine stăturăm la taifas pe o bancă, sub fereastră.

— Să nu uiţi să-i spui lui Artiomka, — îmi aminti pentru a treia oară Tania, — că primul carnet pe care am să-l semnez are să fie al lui.

— N-am să uit.

— Nu ştii ce-i place lui cel mai mult?

— Îi place foarte mult teatrul.

— Asta ştiu. Dar cam ce-i place să mănînce?

— Să mănînce? Habar n-am.

— Cum aşa? doar aţi crescut împreună!

— În copilărie îi plăceau scrumbii afumate cu castraveţi.

— Ei, scrumbii! Eu am să-i fac o plăcintă cu mere.

Nu ştiu ce mi-a venit, dar m-am uitat la ea încruntat şi i-am spus că acum, în calitate de preşedintă a organizaţiei noastre, ar trebui să mai lase plăcintele cu mere, fie chiar şi pentru Artiomka şi să se gîndească la lucruri mai serioase.

În momentul acela, Dukaciov scoase capul pe fereastră şi ne chemă la comandant.

Odaia pe care o ocupau comandantul şi Dukaciov fusese mai înainte biroul administratorului minei. Pereţii erau tapetaţi în aşa fel, că n-ai fi putut spune la prima vedere dacă tapetul e de hîrtie sau de bronz. Ici şi colo atîrnau diplome şi licenţe cu steme şi medalii aurii, iar pe unul din pereţi stăruia o pată ovală — urma portretului ţarului. Dar pe comandant şi pe Dukaciov toate acestea îi lăsau nepăsători. Îşi atîrnaseră hărţile de-a dreptul peste licenţe şi diplome.

— Tania, — vorbi comandantul, după ce ne aşezarăm respectuos în faţa lui pe o bancă, cu mîinile pe genunchi, — acum tu eşti conducătoarea întregii noastre organizaţii de tineret. Ai îndatoriri foarte importante. Ascultă şi tu, Kostea. Păcat că lipseşte Artiomka, dar cu el stăm noi de vorbă altădată. Mai întîi de toate, voi trebuie... comandantul se ridică şi începu să se plimbe prin cameră. Da, — îşi spuse sieşi, apoi ni se adresă din nou, — mai întîi de toate trebuie să faceţi lista tuturor tovarăşilor voştri neştiutori de carte şi să-i învăţaţi în cel mai scurt timp să scrie şi să citească.

— Cum? izbucnirăm fără voie, Tania şi cu mine. Nu ne-am fi închipuit pentru nimic în lume că în asemenea vremuri ne-am putea apuca de buchea cărţii.

— Voi ce credeţi? întrebă cu asprime Dukaciov. Uite, am să vă dau un exemplu: la şase verste de Kreptociovka s-au îngrămădit munţi de praf de cărbune. Vîntul îl poartă ca pe nişte nori negri, îl azvîrle în ochii oamenilor şi-l spulberă peste ogoare. Noi o să facem din praful acesta electricitate şi o să dăm curent tuturor minerilor, o să trimitem lumină la o sută de verste de-aici. Dar cum vreţi să construiască Semion Bezrodnîi al vostru o uzină electrică, dacă nu ştie carte?

— Aşa e, spuse comandantul. Prima noastră sarcină e să ducem o luptă pe viaţă şi pe moarte, pentru această lumină — ea trebuie să ne lumineze întreaga viaţă. Şi iată cea de-a doua sarcină a noastră: să facem să înţeleagă

acest lucru întreg tineretul nostru, inclusiv Semion Bezrodnîi. Litera „a", pe care o va scrie el pentru întîia oară în caietul lui, va fi şi cel dintîi pas spre socialism...

Am stat mult de vorbă despre sarcinile organizaţiei noastre proaspăt înjghebate, atît de mult, încît începuse să-mi fie teamă ca nu cumva să fi uitat comandantul de ceea ce îi raportasem eu înainte. Dar nu uitase.

— Şi acum, să discutăm despre ceea ce este de primă urgenţă, spuse el în cele din urmă. Voi doi o să plecaţi în cătunul Sighidî, într-o misiune specială.

— Şi eu ? se bucură Tania.

— Şi tu, dacă o faci de bunăvoie. E o misiune plină de riscuri, primejdioasă... De aceea n-am să te silesc.

— Dmitri Dmitrievici !... Tania se uită mustrător la comandant. Cum puteţi vorbi aşa ! Să mă siliţi !... da... eu... eu...

Ochii i se umplură de lacrimi.

Comandantul îi luă mîinile.

— Uite, — urmă el, — cu voi au să plece şi tovarăşul Dukaciov cu Vaniuşka. O să mergeţi cu brişca. Vaniuşka o să fie vizitiu, Dukaciov o să se dea drept negustor, iar voi doi o să fiţi copiii lui. Tovarăşul Dukaciov o să se oprească în cătun. Kostea o să se ducă cu un coş cu marfă la Kreptociovka, iar tu, Tania, la Lipovka.

— La Lipovka ? La unchiul Ivan ? exclamă Tania.

— Da, la unchiul tău — Ivan. Trebuie să facem legătura cu detaşamentul lui.

— Îl găsesc eu, spuse Tania hotărîtă.

— Găseşte-l şi adu-l la Sighidî, la tovarăşul Dukaciov. Dacă-l aduci, îi zdrobim pe bandiţii din Kreptociovka, dacă nu-l aduci, s-ar putea să ne zdrobească ei pe noi.

— Doamne, — spuse Tania pălind, — păi cum să nu-l aduc !

Tania şi cu mine ne-am întors în hambar cu o foaie de hîrtie roşie, lucioasă, pe care ne-o dăruise comandantul. Din această hîrtie am făcut douăsprezece carneţele, iar Serioja

Potoţki scrise pe ele, cu nişte litere de toată frumuseţea, douăsprezece nume şi pronume. Păstrez şi astăzi carnetul meu, cu literele lui Serioja, acum şterse, şi cu semnătura copilărească a Taniei.

Cînd mi-am luat rămas bun în ziua aceea de la Tania, am întrebat-o :

— Ai să-l vezi la Lipovka şi pe Jim ?

— Poate că da. Dar de ce ?

— Dacă-l vezi, întreabă-l dacă nu-l cunoaşte cumva pe negrul Chambers Peps, luptător de circ.

— Am să-l întreb, spuse Tania. Dar de ce vrei să ştii ?

— Aşa, — i-am răspuns eu în doi peri, — pentru orice eventualitate.

Tania mă privi mirată, dar nu-mi mai puse întrebări de prisos, ci se mulţumi să repete de mai multe ori :

— Chambers Peps, Chambers Peps...

Artiomka face rost de un joben

Nenorocită piaţă mai e la Kreptociovka ! Vreo zece tarabe murdare, pe care stau îngrămădite tot soiul de nimicuri : ghete rupte, o lampă de gaz cu sticla plesnită, nişte cratiţe găurite, cîteva brichete lucrate grosolan din cartuşe de aramă, alături de bucăţi de săpun, de slănină, de zahăr plin de praf...

Ajunsesem la fundul coşului de mahorcă şi nici picior de Artiomka. Un căpitan cu mustăţi roşcate se opri şi mă privi în adîncul ochilor cu ochii lui injectaţi.

„M-au dibuit ! îmi fulgeră deodată prin minte. Asta înseamnă că şi Artiomka şi Trombon le-au căzut în mînă."

— Ai făcut vînzare bună ? mă întrebă netam-nesam căpitanul. Ia să văd şi eu.

Am scos din sîn teancul de bancnote de toate culorile, emise de toate guvernele. Căpitanul le înşfăcă, le înfundă în buzunar şi o luă din loc, sughiţînd şi împleticindu-se. Eu

rămăsesem pironit locului şi mă uitam aproape înduioşat în urma lui. Era un beţiv şi un tîlhar ca atîţia alţi gardişti albi şi nu ştia nimic de mine.

Dar unde era totuşi Artiomka ? Pierzîndu-mi răbdarea, am ocolit cazarma şi am aruncat o privire în grădiniţă. Şi, numaidecît, l-am găsit pe cel pe care-l căutam. Stătea pe o alee, în faţa băncii unde vorbisem cu cîteva zile în urmă cu furierul, iar pe bancă şedea o mutră tare fistichie : un individ slab, cu nasul pleoştit, cu favoriţi cărunţi, într-o haină de culoare verzuie şi cu un joben de aceeaşi culoare. M-am apropiat şi m-am oprit în spatele unei tufe de liliac. Omul spunea pe un ton deznădăjduit :

— Curios mai judeci dumneata, tinere. O să se întoarcă împăratul, o să ne cheme pe toţi să ne facem datoria şi atunci cu ce am să mai apar, *mille pardons,* la departament ?

Artiomka dădu din mînă :

— Pînă atunci îţi mănîncă şoarecii jobenul.

Mutra îşi ridică ochii albaştri-spălăciţi spre Artiomka, îşi supse buzele vinete şi spuse posomorît :

— Da, şi mie mi se pare că se tărăgănează cam mult...

— Se tărăgănează bine ! hotărî Artiomka. Şi de mîncat, trebuie să mănînci. Eu îţi dau un preţ bun, zău aşa : un funt de zahăr, o pîine şi o cutie întreagă de ţigări de foi ; nu-ţi dă nimeni mai mult pentru vechitura asta !

— *Mille pardons !* se supără mutra. Jobenul e de la Bourdet, cea mai bună firmă din Paris. Dar, ia spune, ţigările sînt de Havana ?

— De Havana, spuse Artiomka plin de importanţă.

— Da, fireşte toate astea sînt foarte ispititoare. Şi mutra slobozi un oftat. E curios de ce nu mi-or fi răspunzînd excelenţele lor generalul Denikin şi generalul Krasnov ? Le-am trimis un raport detailat cu privire la unele măsuri administrativ-economice... cu privire la excesele săvîrşite de

ţărani şi la diferitele măsuri de represiune. Mda... Nici un răspuns... Foarte curios !... Lor le e bine, desigur, acolo, în palatele lor princiare, dar eu ce mă fac, *mille pardons*, în fundătura asta ! Uite, Vasilii Varlamovici... L-ai cunoscut ? Vasilii Varlamovici Schummer. Şi el tot consilier de stat era ; ne-au avansat în acelaşi an... Mda... Lui îi convine, s-a aranjat pe lîngă generalul Krasnov. Iar eu m-am împotmolit. Şi soţia mea... Ai cunoscut-o ? Liubov Stepanovna... S-a aranjat şi ea. A şters-o la Paris. Şi, închipuie-ţi, toate bijuteriile mele le-a luat cu ea. De altfel, ce să-i faci, e cu douăzeci şi opt de ani mai tînără ca mine.

— Ascultă, nene, — strigă Artiomka, pierzîndu-şi, se vede, răbdarea, — spune odată, îmi dai sau nu jobenul ?

— *Mille pardons*, — răspunse mutra clipind mărunt, — mie mi-ai spus nene ? Bine... dar nu-mi mai dai ceva pe deasupra ? Ceva părăluţe, ai ? Vreo două sute de mii, ai ?

— N-am bani, se încruntă Artiomka. Atîta ai să te tocmeşti, pînă am să mă răzgîndesc.

— Ei, hai ! Ce să-i faci ? Fie ! oftă mutra. Numai să-mi dai ţigări de Havana veritabile, că ştii, în vremurile astea toţi te trag *mille pardons* pe sfoară. Uite, de pildă, soţia mea... Ai cunoscut-o ? Liubov Stepanovna... Spunea să plecăm împreună. Şi a şters-o singurică... A luat bijuteriile de familie, carnetul de cecuri şi...

Dar Artiomka nu-l mai asculta : o luase la fugă spre cazarmă.

— Mda... a plecat, continuă să bolborosească mutra. Toţi îs nişte escroci... Şi Denikin, la drept vorbind, e un escroc, dar asta rămîne între noi.

Artiomka se întoarse într-un suflet.

— Uite, — spuse el, punînd pe bancă o pîine şi două pachete, — ia-le şi adă-ncoa' jobenul. Şi, fără multă vorbă, luă jobenul de pe capul moşneagului, descoperind o tidvă netedă ca o bilă de biliard.

— Artiomka... îl strigai eu încet.

Întoarse capul, mă văzu printre ramurile liliacului şi dădu din cap.

— Sapiornaia cinci, îmi şopti el. Du-te acolo!

Ne-am întîlnit în dreptul unei case de lut de la marginea oraşului. Am sărit gardul şi ne-am pomenit într-o grădiniţă, în faţa unui chioşc.

— Uite, — spuse Artiomka, intrînd în chioşc, — aici putem sta de vorbă cît poftim. Stăpînul e un muncitor bătrîn, şi el n-o să ne trădeze. De altfel nici nu e acasă în timpul zilei. Aşa că aici o să ne-ntîlnim de-acum înainte.

— Unde l-ai cunoscut?

— Am intrat chipurile să beau apă. L-am văzut că se căznea cu o sulă să coasă nişte cizme găurite; i-am luat cizmele din mînă şi le-am cîrpit în doi timpi şi trei mişcări. Şi aşa i-am cîştigat încrederea.

— Artiomka, — l-am dojenit eu, — mi s-au lungit urechile de-atîta aşteptare.

— Păi din cauza babalîcului ăluia. Se laudă că a fost cel dintîi în nu ştiu ce departament, dar se tocmeşte ca un ţigan. O oră întreagă am pierdut cu el.

— Şi ce-ţi trebuia ţie pălăria asta! Parcă-i o găleată!

— Găleată?... Asta-i joben veritabil. Ce-o să se mai bucure Trombon. Să vezi ce Gordei Torţov are să facă acum!

— Tu tot cu-ale tale. Dar vezi că situaţia...

— Nu uit eu de situaţie. Situaţia e la mine pe primul plan. Ascultă! Artiomka îşi scoase capul din chioşc şi, deşi nu zărise nimic suspect, începu să vorbească în şoaptă. Ieri a venit de la colonelul Volkov un locotenent cu ordonanţa lui. Îl cheamă Şerpîşev. I se potriveşte de minune numele ăsta: are capul mic, gîtul lung şi nişte ochi ca de viperă. Aseară iar a fost chef la colonelul Zaporojţev. I-au dat să bea lui Şerpîşev şi coniac, şi şampanie, şi spirt curat, dar el — nimic. Abia spre sfîrşit s-a ameţit şi a început să se laude. „Unitatea noastră, — zicea, — e compusă numai din ofiţeri, noi n-avem soldaţi împuţiţi cum aveţi voi. Noi, dacă

vreţi să ştiţi, putem şi singuri să le facem de petrecanie ălora de la Pripeokino". Cîţi ofiţeri sînt, n-am aflat. Ştiu numai că s-au oprit la Prokofievka, la patruzeci de verste de-aici, şi că sîmbătă seară au să fie aici... Li se pregătesc de pe acum grajduri şi cantonamente.

— Mai ai să-mi spui ceva? l-am întrebat emoţionat.

— Mai am. Artiomka se aplecă, îşi trase o gheată din picior, şi scoase de pe fundul ei o foaie de hîrtie albastră, strîns împăturită. Dracul ştie ce-o fi. Trombon a şterpelit-o de la statul major, de pe birou. El crede că ăsta e planul Kreptociovkăi, cu toate tunurile şi mitralierele... Ia-l! Comandantul o să vadă el...

— Artiomka, — spusei eu bucuros, — dacă ăsta e planul...

— Eh, — rîse Artiomka, mulţumit şi el, — poate nu e ceva chiar aşa de important...

— E important, e important! căutam eu să-l conving. Da' ia spune, tu cum te simţi aici? Dar Trombon?

Artiomka strîmbă buzele:

— Blestematul ăsta de Potiajkin... ne scoate sufletul, ticălosul. Ziua ne omoară cu repetiţiile, noaptea cu beţia. Trombon rabdă mai uşor, uneori e chiar mulţumit — lui îi place coniacul — dar eu, ce să-ţi spun... nu ştiu cît am să pot rezista. De s-ar sfîrşi odată!

Şi Artiomka îmi povesti ce îndura acolo:

După fiecare beţie, Potiajkin obişnuia să doarmă pînă la prînz, cînd se scula şi începea munca de „creaţie", repetiţiile: „Zapekankin! — îi striga el lui Artiomka, — urcă repede pe scenă. Am găsit o nouă variantă. Închide un ochi! Scrîşneşte din dinţi! Ţipă cît te ţine gura!

— Şi ştii, — îmi şopti Artiomka şi mai încet, uitîndu-se cu grijă în toate părţile, — mi se pare că a băgat de seamă că asta mă scîrbeşte, de aceea născoceşte tot felul de ticăloşii, doar-doar m-o scoate din sărite, ca să mă trădez.

— Cum, crezi într-adevăr că vă bănuieşte? l-am întrebat eu îngrozit.

— Da, răspunse posomorît Artiomka. Dar eu nu-i spun lui Trombon, ca să n-o şteargă cumva de-aici prea devreme. Ieri m-a urmărit un individ. De cîte ori întorceam capul se oprea şi se uita la cer — tare-l mai interesa cerul! — sau se uita în pămînt, ca şi cum ar fi pierdut ceva.

— Păi atunci s-ar putea să pună în orice clipă mîna pe voi!

Artiomka nu răspunse îndată: chibzuia.

— Cred că Potiajkin nu se atinge de noi pînă la spectacol, vorbi el într-un tîrziu. Are tot interesul să-şi arate piesa, şi în afară de noi, nu ştie nimeni să joace. Dar mai ales cred că vrea să afle pentru cine lucrăm. Ce s-a gîndit: bine, ne arestează, începe să ne tortureze... Dar dacă ne încăpăţînăm şi nu spunem nimic? De aceea, deocamdată ne lasă în pace. Eu de-aia am pus ochii pe chioşcul ăsta, ca să nu ne dăm de gol. Să nu mă mai cauţi nicăieri în altă parte, numai aici să vii. Te prefaci că vrei să furi mere.

Ca să-i fac plăcere, am început să-i vorbesc despre prima adunare a tineretului.

— Fericiţilor! ne invidie el. Ei, nu-i nimic, poate că în curînd o să fim iarăşi împreună. Va să zică aţi ales-o pe Tania?

— Pe Tania. M-a rugat să-ţi transmit că primul carnet pe care l-a semnat a fost al tău. Ai numărul unu.

Artiomka se încruntă nemulţumit:

— Uite, asta nu e bine. Dacă se cuvine cuiva numărul unu, apoi Taniei i se cuvine. Sau ţie.

— În afară de asta, are de gînd să-ţi facă o plăcintă! Şi am clipit şiret. Cu mere sau aşa ceva.

— Minţi! spuse Artiomka, ruşinat.

— Şi a mai făgăduit să-ţi brodeze o batistă, minţii eu cu adevărat de data asta.

— Vezi că-ţi dau una, de-ţi trece cheful să mai rîzi de mine!

Apoi se uită în depărtare şi spuse gînditor:

— Poate că nu e nimic de rîs...

Acum mă rușinai eu.

— Artiomka, numai povestea cu batista e minciună, restul e adevărat.

Trebuia să ne grăbim. Ne-am despărțit tăcuți și puțin mîhniți.

Parola

Știam ce însemna pentru noi hîrtia pe care mi-o dăduse Artiomka. Din prudență, m-am întors pe drumuri atît de ocolite și atît de mult am zăbovit prin păpurișuri sau prin viroagele năpădite de aluniș, încît am ajuns în cătun abia pe înnoptate. Acolo am aflat că unchiul Ivan fusese și plecase, și că Tania se dusese la Pripeokino. Și tot așa se întîmpla mereu: cînd eu mă întorceam, Tania se ducea la Lipovka, cînd se întorcea ea, mă duceam eu la Kreptociovka. Ne-am întîlnit abia în ziua în care s-au desfășurat evenimentele cele mai de seamă.

De data aceasta am plecat la Kreptociovka împreună. Eu duceam, ca întotdeauna, un coș cu mahorcă, iar Tania avea în fiecare mînă cîte o găleată cu trandafiri gingași de toamnă; fiecare cu marfa lui.

Pînă la căderea nopții, tot detașamentul nostru trebuia să se concentreze în cătun. Se hotărîse ca înaintea celorlalți să pornească Vaniușka, cu o mică patrulă travestită în uniforme de cazaci. Aceasta urma să înlăture toate santinelele inamice. Între timp, detașamentul unchiului Ivan avea să se apropie de partea de miazăzi a orașului și avea să se pitească în stufăriș. Amîndouă detașamentele urmau să intre în oraș, evitînd, în măsura posibilităților, să tragă. Pentru a le ușura această sarcină, Artiomka trebuia să le comunice parola.

Mergeam cînd peste cîmp, cînd prin pădure. Toamna era aproape, și prin frunzișul rărit se vedea bine cerul străveziu. Dar dimineața aceea se nimerise însorită, călduroasă și blajină. Frunzele veștede foșneau sub picioare, și nouă

nu ne venea de loc să ne gîndim la jertfele pe care poate avea să le ceară noaptea ce se apropia.

„Cucul şi-o privighetoare
Se sfădeau, nevoie mare."

hăuleam eu prelung, bătînd tactul cu pumnul în coş.

„Cucule, nu plînge, frate,
O să-ţi treacă, nu se poate."

mă îngîna încetişor Tania.

— Ia spune... — mi-am adus eu aminte, — l-ai văzut pe Jim ?

— L-am văzut. Mi-a spus că Peps a murit, răspunse nepăsătoare Tania şi începu iar să îngîne cîntecul cu privighetoarea şi cucul.

M-am oprit locului, înmărmurit. Aşadar Peps murise !... Sărmanul Artiomka ! Ce veste dureroasă pentru el !

— Ce-i cu tine ? întrebă Tania mirată. Îl cunoşteai ?

— Nu, nu-l cunoşteam. Dar el i-a fost lui Artiomka al doilea tată. S-au căutat unul pe altul ani la rînd. Şi cînd a murit ?

Tania clipi nedumerită.

— Asta nu l-am întrebat. Nu ştiam că te interesează. L-am întrebat numai aşa cum mi-ai spus tu : „Jim, n-ai auzit cumva de Chambers Peps, luptătorul de circ ?" Pesemne că el fusese tovarăş cu Peps ăsta, pentru că a tresărit de parcă l-ar fi muşcat ceva.

— Şi ce ţi-a răspuns ?

— Mi-a răspuns : „Peps nu mai e. Peps murit".

— Dar cînd şi de ce, nu ţi-a spus ? căutam eu s-o descos.

— Nu, nu mi-a spus nimic altceva.

Ne-am înţeles să nu-i suflăm lui Artiomka nici o vorbă înainte de sfîrşitul importantei sale misiuni.

După ce am isprăvit de vîndut în piaţă mahorca şi trandafirii, ne-am îndreptat cu mare băgare de seamă spre

chioşc. Şi iarăşi a început aşteptarea aceea chinuitoare. Potiajkin hotărîse ca spectacolul să aibă loc chiar în seara aceea, ceea ce însemna că Artiomka trebuia să pice dintr-o clipă într-alta. Dar timpul trecea, soarele se lăsa tot mai jos — acum lumina numai vîrfurile plopilor — şi Artiomka nu mai venea. Tania, palidă de emoţie, îşi scotea mereu capul din chioşc. Eu căutam s-o liniştesc cum puteam, spunîndu-i că parola li se spune de obicei seara şi că poate nu le-a dat-o încă. Dar, ca să fiu sincer, îmi pierdusem şi eu nădejdea. Şi iată că în clipa în care s-au stins ultimele sclipiri ale soarelui şi chioşcul nostru a fost învăluit de o adiere de umezeală răcoroasă, am auzit în grădină nişte paşi grăbiţi.

— El e! şopti Tania şi se repezi afară din chioşc. Eu după ea.

Aplecîndu-se ca să nu atingă crengile merilor, venea spre noi Artiomka.

— În sfîrşit! izbucni Tania.

— Samara! — îi răspunse răguşit Artiomka şi, întorcîndu-se spre mine, repetă, — Samara!

— Ce-i cu Samara? îl întrebarăm noi fără să înţelegem.

— Parola. Iar răspunsul — Saratov. Artiomka se scotoci în buzunar şi scoase o foaie de hîrtie. Na, ţine! Am făcut rost de la furier de contramarcă. A semnat-o Potiajkin în persoană. Te repezi la Vaniuşka, îi spui parola şi apuci tocmai bine să te întorci şi să mă vezi: eu apar în actul trei. Şi-o să le joc un comisar!... Ai să vezi!...

Vocea lui mi s-a părut ameninţătoare, dar eram atît de bucuros că obţinusem parola, încît n-am dat atenţie acestui fapt. Tania însă a simţit pesemne ceva.

— Artiomka, — spuse ea, — să nu faci vreo prostie. Mai rabdă şi tu cîteva ore. Ai făcut şi-aşa atît de mult!... Da, ai făcut şi ai riscat foarte mult!... Acum gîndeşte-te doar cum să scapi de-aici.

Artiomka se uita la ea și tăcea.

— Așa e, Artiomka, — i-am spus și eu, — tu și cu Trombon v-ați îndeplinit misiunea; mai mult n-aveți ce face aici. Jucați pentru diavolii ăștia și cărăbăniți-vă.

El, însă, n-a răspuns nimic; a oftat și a întors capul.

Adevărul vieții

După ce am lăsat în chioșc coșul și gălețile, Tania și cu mine am ieșit din oraș și ne-am văzut fiecare de drum: Tania spre stufăriș, la unchiul Ivan, iar eu, spre viroaga din apropiere, în aluniș, unde mă aștepta Bezrodnîi.

N-am să mai vorbesc de peripețiile prin care am trecut cînd m-am întors la Kreptociovka. Dacă nu aveam bilețelul cel galben cu semnătura lui Potiajkin, dădeam de bucluc.

M-am strecurat în sală chiar înainte de actul trei. Lămpile de gaz agățate în perete erau cu fitilurile lăsate, iar cele așezate de-a lungul rampei luminau doar primele rînduri. Aici ședeau ofițeri cu epoleți strălucitori și femei elegante, care-și făceau vînt cu batistele. Printre ofițeri se vedeau, ici-colo, bărbați în fracuri negre, care semănau cu niște corbi. Restul încăperii se afla în semiobscuritate; cazarma era plină de cazaci și soldați.

Cortina se mișcă, și pe scenă se ivi un ofițer gîrbovit și cu picioarele lungi. Din primele rînduri se auziră cîteva aplauze. Începură să bată din palme și soldații.

— *Bonsoir, mesdames!* se înclină cu demnitate ofițerul, către rîndurile din față. Actul al treilea al piesei mele se desfășoară în împrejurări... Nu-și sfîrși vorba și se răsti la soldații care continuau să bată din palme: Încetați!

Am înțeles că acesta era Potiajkin.

— *Mesdames,* domnilor ofițeri! vorbi el iar. În actul al treilea o să vedeți un miting bolșevic. Un comisar, pe care-l interpretează Artemi Zakarpetkin, îi îndeamnă pe

muncitori să-i spintece pe toţi oamenii cinstiţi. Dar în momentul acela, gloriosul general Zabubionnîi, pe care-l interpretează, după cum desigur ştiţi, artistul Tru.... Trubodiorov, se năpusteşte cu bravii săi cazaci şi-i zdrobeşte pe toţi. Ca să cruţăm nervii frumoaselor noastre doamne, consider de datoria mea să vă previn că pe scenă se va vărsa nu sînge adevărat, ci suc de fructe.

Se înclină, trase în silă aer pe nas şi se retrase după cortină.

Cortina, făcută din pînză cenuşie de sac, se desfăcu foşnind şi descoperi scena : la mijloc se vedea un coş de fabrică înegrit de fum. De după culise se auzi o şoaptă puternică : „Marş!“ — şi pe scenă dădură buzna nişte „muncitori“ în pufoaice, cizme şi cu şepci negre, de sub care le ieşeau smocuri de păr. N-am văzut niciodată asemenea muncitori. Făcînd cerc în jurul coşului, începură să ameninţe cu pumnii şi să înjure de mama focului. Deodată însă amuţiră şi-şi aţintiră ochii la culisele din dreapta. De-aici îşi făcu apariţia „comisarul“. Purta şapcă de piele, haină de piele, pantaloni bufanţi de piele, cizme de piele — era tot îmbrăcat numai în piele. Avea sprîncenele groase ca nişte mustăţi, mustăţile, dimpotrivă, subţiri ca nişte sprîncene, gura strîmbă, un umăr mai sus decît altul, iar cu ochiul drept privea chiorîş.

Se ridică în vîrful picioarelor şi ţipă strident şi prelung :

— Tova-a-răşi !...

În cazarmă se revărsă un hohot de rîs, asemănător unui nechezat de cal.

Ascultam zbieretele lui Artiomka, ameninţările lui sălbatice şi tremuram tot de indignare şi scîrbă. „O să vedem noi cum o să mai nechezaţi la miezul nopţii !“, şopteam eu cu ciudă, strîngînd pumnii.

Deodată, însă, am auzit nişte intonaţii cunoscute şi m-am încordat tot. Parc-ar fi vorbit comandantul nostru ! Aceeaşi înflăcărare, aceeaşi sinceritate, aceeaşi asprime...

Mă uitam țintă la scenă și nu mai vedeam nici costumul de piele, nici mustățile, nici sprîncenele acelea monstruoase; vedeam numai niște ochi aprinși, ațintiți asupra spectatorilor, asupra soldaților îngrămădiți în fundul sălii.

— Pentru care Rusie sfîntă îi tîrăsc generalii pe cazacii muncitori într-un război fratricid? Cine erau stăpîni la noi în țară, alături de stăpînii noștri de-aici, pe uzine și în mine? Englezi, francezi, nemți. Cine striga mai mult decît toți: „Ucraina independentă!?" Vinicenko și Petliura. Și cine i-a adus pe nemți în Ucraina? Vinicenko și Petliura. Tot ei au să-i cheme aici și pe francezi, și pe englezi, și pe americani — pe cine vreți, numai ca să ne înrobească din nou și să vîndă Rusia...

Stăteam lîngă intrare și vedeam numai cefele celor aflați în rîndurile din față. Dar chiar și aceste cefe, care încremeniseră deodată, arătau că vorbele lui Artiomka îi năuciseră de-a binelea pe toți. M-am întors spre soldați: răsuflau zgomotos și se uitau țintă la comisarul bolșevic. Pe fețele lor se citea o nedumerire adîncă.

Cineva spuse în șoaptă:

— Bine mai vorbește!

Iar Artiomka, intrînd tot mai mult în rolul pe care i-l sugera marele adevăr al vieții, întinse mîna și întrebă cu mînie:

— Cine sînt acești vînzători ai poporului rus, acești vampiri? Se stropesc cu parfum, dar sufletele lor put ca niște ploșnițe!...

— Ce tot îndrugă! Ce tot îndrugă! urlă deodată un colonel cu fața roșie și sări ca ars din fotoliu.

În aceeași clipă, rîndurile din față prinseră viață, se puseră în mișcare și ofițerii începură să urle și să țipe.

Din culise năvăli Potiajkin; cu pumnii strînși și cu fața schimonosită se năpusti asupra lui Artiomka.

— Aha, te-ai dat de gol... șuieră el sinistru printre dinți. Acum nu-mi mai scapi, puiule!

Cît ai clipi, Artiomka își smulse mustățile și sprîncenele, își trase de pe cap peruca și i le aruncă lui Potiajkin în obraz :

— Na, ticălosule ! Ție ți se potrivesc mai bine !

— Oo ! replică în cor cazarma.

Toți cei aflați în primele rînduri se repeziră pe scenă.

L-am văzut pe Artiomka prăbușindu-se sub loviturile lor ticăloase. Îl băteau cu pumnii, îl călcau în picioare și-l croiau cu tecile săbiilor. O cucoană cu umerii goi începu să-l izbească pe Artiomka cu vîrful pantofului ei de lac, țipînd isteric :

— Na și din partea mea ! Na ! Na !...

— Stați ! țipă Potiajkin, dînd la o parte mulțimea. Lăsați-mi-l viu pentru interogatoriu !... Lăsați-l viu pentru interogatoriu !...

Dar nimeni nu-i dădea nici o atenție.

Un cazac voinic se repezi la rampă, întinse mîinile și, palid, cu buzele tremurînde, începu să se roage de ei :

— Domnilor ofițeri, înălțimile voastre, n-ar trebui !... Vai, doamne, de ce-l bateți așa ?...

— Cum ? se întoarse spre el colonelul cu fața roșie. Îi iei apărarea ?... Iei apărarea agenților roșii ?...

Și, făcîndu-și vînt, îl lovi drept în față. Cazacul își feri capul și-și acoperi fața cu mîinile.

— Drepți !... Ia poziția de drepți !... urlă colonelul, înroșindu-se și mai mult. Cum stai, ticălosule, în fața mea ? Cum stai ?...

Ceilalți soldați începură să se frămînte ; se auziră exclamații :

— De ce-l bateți, înălțimea voastră !...

— Nu le-ajunge băiatul, mai dau și într-ai noștri !

Potiajkin se îndoi, ca și cum ar fi vrut să facă un salt, și urlă cu vocea sugrumată de turbare, de parc-ar fi lătrat :

— V-ați răsculat ?... V-ați răsculat, ticăloșilor ?...

Exclamațiile amuțiră, dar fețele soldaților rămaseră mai departe încruntate.

Gardiştii albi, care îl lăsaseră pentru o clipă pe Artiomka, se năpustiră iar asupra lui.

„Îl omoară!" mi-am zis îngrozit, şi smulgînd o lampă de pe perete, am aruncat-o în băncile de lemn

— Fo-oc!... strigai din toate puterile.

— Fo-oc!... repetară zeci de gîtlejuri.

Se iscă o panică de neînchipuit. Haita, lăsîndu-l baltă pe Artiomka, se repezi spre uşă.

— Fo-oc!... Fo-oc!... strigam eu cu o bucurie nebună, aruncînd lămpile de pe pereţi una după alta.

Deodată însă Potiajkin mă înşfăcă de cămaşă, iar colonelul cu faţa roşie mă apucă de gît. Cazarma se întoarse cu tavanul în jos, şi totul dispăru...

Toată viaţa — cauzei noastre

Cînd mi-am venit în fire, am simţit că îmi sufla cineva în faţă. In jur era întuneric beznă. Am întrebat încet:

— Cine-i?

— Eu.

Vocea era a lui Artiomka.

— Trăieşti?

— Trăiesc.

— Şi eu trăiesc. Unde sîntem?

— Nu ştiu. Mi se pare că într-o pivniţă. Auzi ce e sus?

— Nu, spusei. Imi vîjîie capul.

— Ia trage cu urechea.

M-am săltat puţin şi am ascultat.

— Aud împuşcături.

— Da, spuse Artiomka. Trag ai noştri.

— Te doare? I-am întrebat.

— Mă doare. Mi se pare că mi-au rupt o coastă. Dar pe tine?

— Pe mine nu. Numai că îmi vîjîie capul. Şi-mi curge ceva cald din ochi. Mi se pare că plîng.

— Nu plînge. O să scăpăm.

— Nu de asta. Sînt bucuros, de aceea plîng. Sînt mîndru că-mi eşti prieten. Tu eşti un erou, Artiomka.

— Da de unde! oftă el. Mi-am adus numai aminte cum a vorbit odată Peps aşa, la circ, şi cum...

— Ai văzut cum l-a lovit colonelul pe cazac?

— Am văzut, dar n-am înţeles de ce.

— Voia să-ţi ia apărarea.

— Adevărat? tresări Artiomka.

— Au vrut şi alţii... Aoleu, ce mai ţipa la ei Potiajkin!

— Ei, acum să vedem cine mai luptă alături de el! spuse Artiomka zîmbind mulţumit.

Dar eu tot nu-mi puteam opri lacrimile. Îmi şiroiau mai departe pe obraji.

— Artiomka, hai să ne legăm prin jurămînt ca toată viaţa să ne-o închinăm cauzei noastre, am spus într-un elan.

— Păi ne-am şi închinat-o, răspunse simplu Artiomka.

Generalul buimăcit

În vreme ce Artiomka şi cu mine şedeam încuiaţi în pivniţă, Vaniuşka, împreună cu cinci băieţi, travestiţi în cazaci, se apropiau din ce în ce mai mult de oraş. Cînd întîlneau în drum posturile de pază spuneau parola, se apropiau de ele şi înlăturau santinelele fără să tragă nici un foc. Iar pe urmele acestei mici patrule înainta fără zgomot întregul nostru detaşament.

Cînd nu mai rămăseseră pînă la periferia oraşului decît trei verste, Vaniuşka auzi deodată în faţă un tropot de paşi. „Cazacii“ îşi struniră caii şi se opriră pe amîndouă părţile drumului. Prin întuneric se apropia de ei în goană un om care părea peste măsură de lung. Omul nu se putea să nu-i fi zărit pe călăreţi, dar totuşi nu-şi încetini fuga, ci, dimpotrivă, o luă la goană şi mai iute.

— Sama-ra-a ! strigă el cu o voce de bas şi cu intenţia vădită de a trece în fugă pe lîngă călăreţi.

„Ehei, îşi zise Vaniuşka. Dacă ştie parola, înseamnă că e alb". Şi punîndu-şi calul de-a curmezişul drumului, strigă :

— Stai !

Drept răspuns, lunganul se răsti la el :

— Cum îţi permiţi, măgarule ? Am să te bag la arest !

Vaniuşka ridică cravaşa şi-l croi o dată, zdravăn. Lunganul căzu în praf şi începu să zbiere. Călăreţii descălecară şi-l înşfăcară de mîini.

— Fraţilor ! spuse uluit Semion Bezrodnîi. Un general!

— Spui prostii, îl certă Vaniuşka. Unde ai văzut tu generali care să fugă noaptea pe jos !

— Dacă-ţi spun eu că-i general ! repetă Bezrodnîi. Eu, măi frăţioare, văd noaptea mai dihai ca o pisică. Uite-i epoleţii. Şi nu vezi că latră chiar ca un general ?

Vaniuşka scoase din carîmbul cizmei o lanternă electrică. În snopul razelor ei albăstrii sclipi un epolet strălucitor de general.

— Drace ! spuse Vaniuşka. Ai dreptate : e general. De ce dracu' o fi umblînd hojma prin stepă ?

— E nebun, îşi dădu cineva cu părerea.

— Canalii !... Lepădături !... Vă arăt eu vouă, ticăloşilor ! ţipă iarăşi lunganul. Să-mi spuneţi imediat din ce unitate sînteţi !

— Da, — spuse gînditor Vaniuşka, — înjură ca la carte... Numai că nu ştiu de ce, dar vocea lui îmi pare foarte cunoscută.

— Seamănă cu vocea lui Trombon al nostru, atît că-i mai hapsînă, observă Bezrodnîi.

„Generalul" exclamă :

— Dar voi cine sînteţi ? Vaniuşka, tu eşti ?

— Eu ! spuse Vaniuşka. Tu eşti, Trombon ?

— Vezi bine !... Cine altul să fie ! Dar voi de ce v-aţi

îmbrăcat așa ? Parcă ați fi cazaci. Sau ați trecut cumva de partea albilor ?

— Noi ca noi. Dar cu tine ce-i ?... Sau te-au avansat ei general ?

— Ei, eu vin de-a dreptul de pe scenă...

Încurcătura se lămurise.

— Fraților ! îi zori Trombon, mai-mai să plîngă. Dați fuga la comandant, să-i scăpați pe Artiomka și pe Kostea ! I-au băgat într-un subsol. Îi omoară cu zile !

— Într-un subsol ? Și unde-i subsolul ăsta ? întrebă cu glas înăbușit Vaniuşka.

— Tot acolo, sub statul lor major.

Vaniuşka înălță îndrăzneț bărbia :

— Băieți, ne ducem acolo ! Uniforme potrivite avem, parola o cunoaștem...

Și pesemne că frații noștri partizani s-ar fi repezit să ne scape fără învoirea comandantului, s-ar fi repezit și ar fi stricat totul, ar fi distrus tot planul nostru și, o dată cu el, o sută de oameni de-ai noștri, dacă n-ar fi intervenit cel mai vîrstnic dintre ei, Piotr Kucerenko, care luptase în războiul cu Germania :

— Cum vine asta ? Noi avem misiunea să curățim drumul ca să poată trece ai noștri fără vărsări de sînge, și tu vrei să pui pe picioare toate forțele inamicului.

Vaniuşka se scărpină în ceafă :

— Atunci ia-l pe „general“ de la spate și duceți-vă la comandant. Dădu pinteni calului, dar îl struni pe loc și aplecîndu-se spre Trombon, îi spuse cu părere de rău : Uite ce-i, te rog să mă scuzi. Dacă vreodată o să ai ocazia, să-mi arzi și tu una...

Uriașul negru

Am fost eliberați în timp ce în oraș se mai dădeau încă lupte. Primii năvăliră în subsol Vaniuşka, Trombon și Tania.

Cînd Vaniuşka ne lumină cu lanterna lui, şi Trombon îl văzu pe Artiomka cu faţa plină de sînge, îi luă mîinile, îşi înfundă faţa în ele şi începu să plîngă cu sughiţuri. Strîngînd din dinţi, Artiomka încercă să se ridice în genunchi, dar forţele îl părăsiră şi, lăsîndu-şi capul în piept, se lăsă încet la pămînt.

Şi abia atunci îmi dădui seama că dacă Artiomka vorbise tot timpul cu mine, o făcuse de dragul meu, ca să nu-mi pierd curajul, deşi asta era peste puterile lui.

Tania rămase cu Artiomka, iar noi trei ne repezirăm turbaţi sus. Văzînd grenadele de la centura lui Vaniuşka, smulsei una şi-o băgai în buzunar.

Sus ne aştepta cazacul pe care-l lovise colonelul peste faţă.

— Tovarăşi, — spuse el răguşit, — eu sînt de-ai voştri...

Cazarma continua să ardă, luminînd totul de jur împrejur cu o lumină roşiatică, tremurătoare.

Tocmai voiam să ne repezim într-o ulicioară de unde se auzeau împuşcături şi strigăte, cînd am văzut sărind pe fereastra statului major al gardiştilor albi un om cu o haină civilă gri şi cu nişte pantaloni vărgaţi. Omul se uită la dreapta şi la stînga, îşi îndesă capul între umeri şi o luă la fugă de-a lungul gardului.

— Potiajkin! strigai eu, recunoscînd spinarea gîrbovită şi picioarele ţepene ale călăului lui Artiomka.

— El e! întări cazacul.

— Unde? întrebă Vaniuşka, întorcînd plin de mînie capul.

— Uite-l, uite-l... fuge spre portiţă!

Vaniuşka dădu pinteni calului şi, într-o clipă, fu alături de ofiţer.

— Aa, va să zică tu îi băteai pe ţărani!... Na, pentru cei din Mariovka! Na, pentru cei din Tuzlovka! Na, pentru cei din Kamenka!...

Cravaşa, aci se ridica, aci cădea şuierînd pe spinarea călăului.

— Pentru Artiomka! Dă-i pentru Artiomka! tună înfuriat Trombon.

— Na, pentru Artiomka! spuse Vaniuşka. Pentru Artiomka!... Pentru Artiomka!...

Potiajkin fugea de rupea pămîntul; picioarele lui deveniseră dintr-o dată neaşteptat de agile.

Noi abia ne puteam ţine după Vaniuşka.

Aşa am ocolit cazarma şi ne-am pomenit în piaţă. Şi ceea ce-am văzut acolo, ne-a făcut să încremenim pentru o clipă locului. Lîngă un chioşc stătea o matahală cu faţa neagră şi, învîrtind un ciomag care părea mai degrabă un stilp de felinar, smuls din pămînt, se lupta cu cinci gardişti albi. Aceştia se aruncau asupra lui cu săbiile scoase, trăgeau în el, dar uriaşul para loviturile cu ciomagul, iar de gloanţe se ferea ascunzîndu-se după un capac rotund de fier, care-i servea drept scut.

Deodată făcu o săritură, se întoarse, ridică chioşcul deasupra capului şi-l aruncă cu un urlet în albi.

Şi atunci, ca răspuns parcă la acest urlet, am auzit alături de mine alt urlet şi mai furios. Urla Trombon, în timp ce disloca un bolovan din pavaj.

Vaniuşka îl lăsă pe Potiajkin, scoase un şuierat haiducesc şi-şi mînă calul asupra gardiştilor albi.

— Jim!... Jim!... Ţin-te bine, ţin-te bine! ţipam eu cu turbare, fugind în urma lui Vaniuşka cu grenada în mînă.

Doi gardişti albi fugiră, unul se prăbuşi sub ciomagul uriaşului, altul sub sabia lui Vaniuşka, iar pe cel de-al treilea îl doborî cazacul.

Uriaşul aruncă în lături ciomagul, îşi lipi mîna de piept şi, arătîndu-şi dinţii albi într-un zîmbet, spuse:

— O, tovarăşi, foarte mulţumesc!...

Mîna lui sîngera.

I-am zdrobit pe albii din Kreptociovka înainte ca colonelul Volkov să fi avut timp să le sară în ajutor. Aproape treizeci de soldaţi şi cazaci de rînd s-au predat, fără să ne fi opus rezistenţă, şi noi le-am dat drumul să plece pe la casele lor. Dar cum nu puteam rămîne la Kreptociovka, ne-am grăbit să ne întoarcem la Pripeokino, unde ne era mai bine din toate punctele de vedere. Mai întîi, însă, i-am evacuat pe răniţi. Eu mă aflam printre aceia care îi însoţeau.

Legănîndu-şi coarnele răsucite, boii trăgeau încet căruţele. Tania alerga de la un car la altul, dădea unui rănit de băut, altuia îi potrivea perna sub cap. Dar de cele mai multe ori o puteai vedea alături de căruţa în care era Artiomka. De la o vreme încoace, Tania noastră începuse să dea semne de cochetărie. Cînd observa că Artiomka se uită la ea, îl întreba „mirată" : „De ce te uiţi aşa la mine?" Apoi se cerceta atentă şi spunea : „A, ştiu de ce ; îţi plac ghetele mele galbene". Artiomka zîmbea şi clătina din cap. „Atunci, — şi Tania ridica din umerii ei slăbuţi, — atunci nu mai ştiu de ce". Apoi îşi cerceta din nou îmbrăcămintea şi exclama bucuroasă. „A, am priceput, am priceput ! Îţi place bluza mea albastră." Dar cum nu izbutea să afle de ce se uită Artiomka la ea, Tania fugea întristată la alţi bolnavi, iar cînd se întorcea, se apuca iar să ghicească.

— Va să zică o să ajungem, — îi spuse odată Artiomka visător, — şi o să începem iarăşi repetiţiile. Nu pot să înţeleg cum vine asta : parcă e un făcut. De fiecare dată se întîmplă cîte ceva care ne împiedică. De data asta însă, nu ne lăsăm pînă nu dăm reprezentaţia. Comandantul mi-a făgăduit : „Am să-ţi dau o coastă de la mine, iar spectacolul îl montăm, fie chiar şi în pădure". Fireşte c-o să-l montăm. Tu ai s-o joci pe Liuba, nu ?

Tania îmbrăţişă cu o privire cele opt care cu răniţi şi clătină din cap :

— Şi cine o să stea cu ei ? Cine o să-i dea mîncare cu

linguriţa celui fără mînă ? Cine are să le citească o carte, cine are să le spună o poveste ? Tania oftă. Nu, cred că n-am să mă pot despărţi de ei... Şi apoi, ce, parcă eu sînt actriţă ?

Au trecut cîteva zile. După ce a zăcut o vreme în pat, Artiomka s-a sculat şi s-a apucat din nou de teatru.

Se hotărîse ca spectacolul să aibă loc neapărat, dacă nu la Pripeokino, împotriva căruia gardiştii albi îşi concentrau în pripă forţele, cel puţin în pădure. Cei grav răniţi fuseseră duşi în cătunele învecinate, la mineri, aşa că Tania îşi redobîndise libertatea. Jobenul, deşi se cam pîrlise în incendiu, era şi el de faţă ; Artiomka era tot mai vesel şi, pe zi ce trecea, arăta tot mai bine. Aşa că nu mai lipsea nimic. Dar se vede treaba că spectacolul nostru era cu ghinion... Am să povestesc totul de-a fir-a-păr.

Din clipa în care-l văzusem pe Jim cu ciomagul în mîini, mă gîndeam mereu la el. Mă mira foarte mult faptul că era la fel de puternic cum auzisem că fusese şi Peps. Oare toţi negrii sînt uriaşi, mă întrebam eu ? Şi de ce mulţumise oare Jim tot cu mîna la piept şi aproape cu aceleaşi cuvinte cu care îi mulţumise cîndva Peps lui Artiomka pentru flori ? Oare toţi negrii mulţumesc în acelaşi fel ? Şi nu era oare ciudat că Jim învăţase atît de repede să vorbească, deşi stricat, ruseşte ?

Într-o zi, gîndindu-mă la toate astea mai mult ca de obicei, m-am plesnit deodată cu palma peste frunte şi m-am repezit la comandant.

Am dat buzna în biroul lui ca o furtună şi i-am spus pe nerăsuflate toate presupunerile mele. Comandantul m-a ascultat cu luare-aminte, aci zîmbind, aci încruntîndu-se. Apoi mi-a pus două-trei întrebări şi după aceea mi-a zis :

— Da, presupunerile tale sînt întrucîtva întemeiate. Nu încape îndoială că Jim nu e cel drept care se dă. Şi nu degeaba i-a trimis Lunaciarski o scrisoare. Unchiul Taniei spunea că a văzut cu ochii lui scrisoarea aceea.

— Lunaciarski ?... Şi circurile ţin tot de el ?

— Tot.

— Dmitri Dmitrievici, dați-mi o permisie pentru două zile.

— Bine, — spuse comandantul, — du-te, dar du-te cît mai iute, ca nu cumva să plece Jim la Moscova.

O oră mai tîrziu, după ce aflasem de la Tania unde și cum să dau de unchiu-său, străbăteam miriștile stropite de cele dintîi ploi ale toamnei.

Sfîrșitul nopții pe pămînt

Mi-a fost mult mai greu decît mi-am închipuit să dau de unchiul Taniei. După „afacerea de la Kreptociovka" se pornise o vînătoare în toată regula, care urmărea să prindă detașamentul lui. Din această pricină, o parte din oameni trebuiseră să plece pentru o vreme pe la casele lor, iar forțele principale fuseseră deplasate în altă parte și camuflate cu multă grijă.

Dar am avut norocul să întîlnesc un flăcău pe care-l cunoșteam, dintre cei cărora le dăduse drumul nenea Ivan. Așa că în ziua următoare mă aflam într-o cocioabă de miner și-i explicam lui nenea Ivan ce treabă aveam cu negrul Jim. Nenea Ivan, un bărbat voinic și spătos, cu o față rotundă și copilărească, se uita la mine în tăcere, fără să clipească, și numai din cînd în cînd ofta, tot ca un copil. Cînd am isprăvit, mi-a spus:

— Ei, norocul tău, băiete, că ai venit la vreme. Dacă veneai mîine, nu-l mai găseai aici.

— De ce?

— Păi îl trimitem în partea sovietică. Aici prea bate la ochi.

Am vrut să alerg imediat la Jim, dar nenea Ivan m-a sfătuit să am răbdare.

Aflînd că am organizat la noi o uniune socialistă a tineretului muncitor și că Tania este acum președinta noastră, a înălțat din umeri:

— Nu înțeleg cui i-o fi semănînd!

— Dumitale, i-am răspuns. Cui alt să-i semene!

— Crezi? a rîs el. La asta nu m-aş fi gîndit.

A trebuit să aştept pînă seara.

Cînd s-a lăsat amurgul, nenea Ivan a închis bine obloanele, a aprins o lămpiță şi a ieşit, rugîndu-mă să nu plec nicăieri.

Am chibzuit tot ceea ce trebuia să-i spun lui Jim cînd aveam să dau ochi cu dînsul. Mai întîi de toate, îmi ziceam, trebuie să-i vorbesc despre piața aceea din oraşul de pe malul mării şi despre atelierul de cizmărie din mijlocul pieții. Apoi să pomenesc cumva despre circ. După aceea am să-i povestesc cum regizorul Samarin, beat, a pierdut pantomima „Taras Bulba" şi cum a găsit această pantomimă în nisip, pe țărmul mării, un mic cizmar. Am să-i spun toate astea şi am să văd ce mutră face. Şi, dacă are să se schimbe la față...

Dar în clipa aceea am auzit un tropăit sub fereastră, uşa de-afară s-a deschis şi s-a închis, podelele de lemn au gemut şi în odaie a intrat un om înalt pînă-n tavan. A intrat şi şi-a ațintit asupra mea ochii lui strălucitori, care păreau aproape albi în contrast cu fața lui neagră. Apoi mi-a întins mîna:

— O, tovarăş cunoscut!

— Mă recunoşti? l-am întrebat foarte măgulit.

— O, da! Tu fugit la ofițer alb, tu aruncat grenade: buh-buh!...

Şi atunci am uitat tot ce plănuisem să-i spun şi i-am strigat un lucru la care nici nu mă gîndisem:

— Tovarăşe Peps, te caută Artiomka! De mult te caută!

M-am uitat la el şi m-am speriat; aşa de tare se schimbase la față uriaşul. Ce reflecta oare fața aceasta mare, neagră? Bucurie? Uimire? Sau amîndouă laolaltă?... Peps a scos o exclamație, şi-a plesnit palmele şi a strigat deodată cu o voce surprinzător de subțire, aproape femeiască:

— Artiomka?... Campionul la peşte?... Unde e, unde e?

— E la noi în detașament, în detașamentul tovarășului Dmitri. Eu am venit după dumneata.

Și l-am văzut deodată pe campionul lumii, pe omul acela care ucidea dușmanul dintr-o lovitură de pumn, zăpăcindu-se ca o muiere: începu să se frămînte, să ofteze și să scotocească printre hainele din cuier.

— Hai, hai, bolborosea el. Unde căciula mea? Unde paltonul meu?

— Încotro? întrebă aspru nenea Ivan, intrînd în odaie.

M-am apucat să-i explic plin de înflăcărare că deoarece detașamentul nostru se afla în legătură cu Armata Roșie, cel mai bun lucru pentru Peps era să vină întîi la noi și apoi să plece acolo unde trebuia. Afară de asta, trebuia neapărat ca Peps să se întîlnească în sfîrșit cu Artiomka.

— Și de ce te aprinzi așa? spuse împăciuitor nenea Ivan. Eu n-am nimic împotrivă. Dacă e la voi, la voi să fie. Așa e și mai bine. Numai că nu trebuie să vă grăbiți. La miezul nopții, vecinii noștri pleacă să predea cotele de fîn. O să mergeți și voi cu ei pînă la cătunul Sighidî. În fîn n-are să se bage de seamă, nu?

A trebuit să recunosc că era mult mai puțin primejdios să mergem cu căruța, ascunși în fîn, decît pe jos, prin stepă.

Stăpîna casei aduse într-o strachină niște vinete împănate. Bărbatul ei făcu șiret cu ochiul, scoase din dulăpior un șip cu un lichid tulbure și, veseli, ne-am așezat la masă. Apoi tovarășul nostru negru a început să ne povestească în ce împrejurări a murit celebrul Chambers Peps, campionul lumii la lupte clasice și cum s-a născut minerul Jim Nickson:

Peps a părăsit orașul acela de pe malul mării cu inima cătrănită. Cîte jigniri și nedreptăți nu îndurase acolo! Și pe deasupra mai dispăruse și Artiomka, de care se legase ca de propriul lui copil.

Sosind la Moscova, Peps s-a grăbit să-i scrie băiatului, dar bineînțeles că scrisoarea n-a ajuns. Degeaba a scris el iar și iar: răspuns tot n-a primit. Apoi Peps a plecat la Kiev,

de la Kiev la Budapesta şi de la Budapesta la Hamburg, la „clasament".

Nu oricine ştie ce este „clasamentul de la Hamburg". Din cînd în cînd, luptătorii se întrunesc la Hamburg şi acolo se luptă cu uşile închise, de data asta cinstit, ca să se ştie cu adevărat cine e mai puternic şi cine, în urma cui, se află în clasament. Că doar ceea ce se face de obicei la circ nu e sport, ci un truc, o înşelătorie neruşinată.

Peps călătorea spre Hamburg şi se gîndea că, în sfîrşit, are să-şi poată dovedi toată forţa şi agilitatea, că în sfîrşit are să se odihnească sufleteşte. Şi într-adevăr, chiar din prima zi l-a învins în opt minute pe norvegianul Hjuist, apoi a făcut acelaşi lucru cu neamţul Schwartz — campionul la categoria grea — după care l-a doborît cu un tour-de-bras — în minutul doi — pe vechiul său rival Klemens Hull. Dar în ajunul zilei în care Peps trebuia să se întîlnească cu Holston din California, arbitrul californian Newston i-a aţinut calea lui Peps şi l-a lovit cu cuţitul în şold. Peps a vrut să smulgă cuţitul din mîna lui Newston şi, fără să vrea, i-a fracturat arbitrului mîna. Şi atunci Peps a fost arestat şi trimis la închisoare. La proces, Peps a explicat că se afla în legitimă apărare, dar parcă judecătorii dau ascultare unui negru! Şi Peps a fost condamnat la trei ani închisoare. Şi acum i se întunecă înaintea ochilor, cînd îşi aduce aminte de celula lui de beton armat şi de curtea ca un puţ a închisorii.

Trei ani a zăcut Peps în închisoare, trei ani în care timp s-a gîndit şi s-a tot gîndit de ce o fi lăsat dumnezeu o viaţă atît de nedreaptă pe pămînt. Luase o hotărîre: să renunţe la cariera de luptător. E adevărat că se obişnuise cu circul, că arena puternic luminată, costumele strălucitoare ale artiştilor, aplauzele spectatorilor îl făceau nespus de fericit — îi era de ajuns să audă sunetele marşului, anunţînd intrarea în scenă, ca să simtă fiori prin tot trupul. Dar pentru nimic în lume n-ar mai fi admis să se lase învins de Hull sau de Holston, numai pentru că aceştia sînt albi, şi nici nu mai

voia să înșele publicul. Sportul e sport, iar înșelătoria e înșelătorie.

Peps a stat închis două luni în plus, și a mai trebuit să plătească pe deasupra și șaizeci de mărci. Dar abia a fost pus în libertate, că l-au și asaltat impresarii. Unul îi propunea să vie la Viena, altul la Berna, altul la Constantinopol. „Nu! le-a spus el la toți. Nu!" Și-a cumpărat de la un individ dubios un pașaport pe numele de Jim Nickson și a plecat la Bremen. Acolo a descărcat vapoare, a mîncat la aceeași masă cu hamalii din port și a dormit cu ei în aceeași baracă. Și nimeni nu i-a spus: „Black!" [1] Nu, oamenii aceștia îi strîngeau mîna și-i spuneau: „camarad". Pentru cei ce muncesc nu există deosebire de culoare.

Așa au trecut cîteva luni. Și deodată a venit vestea că în Rusia muncitorii au luat puterea în mîinile lor. Peps și-a spus: „S-a sfîrșit cu noaptea pe pămînt" — și a pornit spre răsărit. Înainte de a trece frontiera a fost arestat de mai multe ori. Și iată-l din nou în Rusia. Dar acum, aceasta e Rusia lui, țara pentru care e gata să-și dea viața. Aici Peps s-a simțit atras nu de circ, ci de mină. Minerii din abataj îl băteau pe umăr și-i spuneau, rîzînd: „Nu-i nimic, Jim! Tu ai fața neagră de la mama și de la tata, noi o avem de la cărbune. Nu-i nimic, Jim: vom merge împreună spre comunism". Peps le strîngea mîinile și le răspundea fericit cum nu mai fusese în viața lui: „Împreună! Împreună!"

Și acum, să spună tovarășul Ivan dacă nu s-a ținut Peps de cuvînt. Au spart împreună cărbunele și l-au bătut împreună pe dușman. Iar dacă azi este trimis în altă parte, asta nu e vina lui. El nu i-a scris nimic lui Lunaciarski. Poate l-o fi scris tovarășul Ivan, fiindcă el, Peps, n-a suflat o vorbă nimănui, decît lui Ivan, că a fost cîndva luptător de circ. Ce-i trebuie lui circul, cînd e și așa fericit! Firește însă că comisarul poporului știe mai bine cine și ce are de făcut.

---

[1] Black — în limba engleză înseamnă negru. (n. r.)

El, Peps, își dă seama ce înseamnă disciplina; el se supune. Dar, la drept vorbind, Jim Nickson trăiește mai bine decît a trăit Chambers Peps. Peps a murit, și dumnezeu cu el!

Spectacolul fermecat

Cine a avut măcar o dată prilejul să călătorească noaptea prin stepa Donețului, trîntit într-un car cu fîn, acela are să-și aducă toată viața aminte, chiar de-ar trăi și o sută de ani, de legănatul molcom, de mireasma de cimbru și de mintă, de foșnetul fînului și de cerul catifelat, împînzit de stele, care din vîrful carului par și mai strălucitoare, și mai apropiate. Dar una e să stai în fîn și alta e să stai sub fîn. Și Peps stătea tocmai la fundul căruței, așa că numai de stele nu-i ardea. Ca să nu se înăbușe, era nevoit să răsufle printr-o țeavă de fier. Firește că fînul îl apăsa, îl înțepa și-l zgîria din toate părțile, dar el tăcea chitic, nu se mișca; numai arareori trăgea cîte-un strănut. Cînd am ajuns în cele din urmă în cătun și l-am eliberat din fîn pe sărmanul prizonier, s-a apucat să răsufle atît de adînc, încît ai fi zis că vrea să soarbă în plămînii lui puternici tot aerul din jur.

Se luminase de ziuă; era primejdios să pornim mai departe, așa încît am rămas locului. Ne uitam prin geamurile aburite la corbii care ciuguleau pămîntul cu pliscurile lor hulpave, și ne plictiseam. Ca să ne mai treacă de urît, m-am apucat să-i vorbesc despre Artiomka. Peps se însufleți și dădu din cap:

— O, da, da! Artiomka foarte bun artist!

Atunci i-am povestit cît de firesc jucase Artiomka la albi rolul unui comisar și cum era cît pe ce s-o pățească. Peps sări în sus și începu să alerge prin odaie:

— Albii nu iubești adevărul! Albii trebuie aruncat la gunoi! Artiomka într-o zi mare artist. Artiomka iubești adevărul. Cine nu adevărat joacă, nu ești artist, ești un cîrpă!...

De cum s-a întunecat, am ieşit din cătun şi am pornit prin stepă. Ca să nu dăm peste albi, de cîte ori auzeam cîte-un tropot depărtat de copite, ne culcam la pămînt. Cînd tropotul se pierdea porneam mai departe, fără să luăm în seamă noroiul de pe noi, pentru ca, după cîteva minute, auzind în buruieni foşnetul vreunei vietăţi sau ţipătul înfricoşat al bufniţei, să încremenim iar locului.

Dar atunci cînd au început să se audă cîinii lătrînd, cum ştiam că aici, aproape de Pripeokino, patrulele albilor nu cutezeau să se aventureze, ne-am apucat de mînă ca nişte copii şi am luat-o la fugă.

Ne-a oprit o patrulă. Pe mine mă cunoşteau, dar cu mine era un necunoscut, şi încă unul destul de ciudat, aşa că ni s-a dat un om care să ne escorteze.

Comandantul nu se afla în biroul lui, şi nici Dukaciov. Era acolo numai un om de gardă, minerul acela bătrîn, care-l lămurise pe Artiomka că pe plicuri trebuie scris judeţul şi plasa. Omul îşi dădea aere de şef.

— De ce-ai întîrziat ? mă dojeni el de cum intrai. Ai venit la spartul tîrgului ! Dar, zărindu-l pe Peps, clipi uluit şi tăcu.

L-am lămurit în pripă cine e Peps şi de unde veneam.

— Hai, daţi-i drumul, duceţi-vă la teatru, spuse bătrînul. Toţi îs acolo, la reprezentaţie. Pe mine, precum vezi, m-au lăsat aici. Ei cred că dacă-s bătrîn, nu mă interesează. Da' eu nu mă supăr, las'c-au să vadă ei. Dacă vreau, Artiomka poate să joace teatru numai pentru mine. Ce, crezi că nu ? Oho ! Artiomka ţine la mine ca la...

Am pornit grăbiţi spre teatru, fără să-l lăsăm să isprăvească.

Nu cred să mai fi fost cîndva atîta lume în hambarul acela ! Oameni de toate vîrstele, de la puştii din cătun pînă la minerii cu mustăţi cărunte, se uitau vrăjiţi la scena slab luminată şi, de teamă să nu le scape vreun cuvînt, îşi ţineau răsuflarea, iar pe scenă, un bătrîn amorţit de frig şi de boală, cu un ţol pe umeri, îi spunea cu mustrare în glas

unui negustor bărbos, cu surtuc şi joben: „De ce să mă gonească? N-oi fi eu curat îmbrăcat, dar conştiinţa mi-e curată; eu n-am jefuit pe săraci şi nici n-am amărît viaţa altora!".

Peps şi cu mine ne-am strecurat cu chiu cu vai înăuntru şi ne-am oprit lîngă perete. Într-atît erau de captivaţi spectatorii de ceea ce se petrecea pe scenă, încît nimeni n-a băgat de seamă ce oaspete neobişnuit intrase o dată cu mine.

Mă uitam, ascultam şi gînduri luminoase răzbeau singure, ca un izvor curat, prin roiul de amare aduceri aminte. Mi-am revăzut copilăria lipsită de bucurii şi am retrăit clipa de fericire copleşitoare pe care mi-o adusese „caseta miraculoasă", cu frumoasa ei amazoană călărind pe căluţul alb. Jucăria aceea năzdrăvană trezise pe atunci în mine şi în Artiomka vise de fericire. Noi nu ştiam încă ce înseamnă fericirea. Ne-o închipuiam tot atît de frumoasă ca şi caseta noastră. Şi nu degeaba îl atrăgea atît de mult circul pe Artiomka, cînd era mic. Dar viaţa nu e îmbrăcată în mătase albastră cu ciucuri. Într-însa, ceea ce e curat s-a amestecat cu murdăria, şi ceea ce e înalt — cu josnicia. Adevărul acesta al vieţii, noi, cei doi băieţi care ne cîştigam pîinea cu braţele noastre, l-am aflat de timpuriu. Iată de ce nu putea Artiomka să spună pe scenă nici un cuvînt fals, şi iată de ce trăia el din plin rolurile pe care le juca. În clipa aceea, de pildă, îl aveam înaintea ochilor pe însuşi bătrînul Liubim Torţov, saltimbancul ambulant, care decăzuse pînă la mizerie, dar era mîndru de puritatea sufletului său. Şi nimeni n-ar fi putut spune că acesta este tînărul Artiomka, un cizmar, un partizan devotat!...

Aşa mă gîndeam eu, stînd înghesuit lîngă Peps şi simţind cum tresare trupul lui mare şi elastic.

Iar Artiomka intra din ce în ce mai mult în rol. Acum stătea în genunchi în faţa lui Gordei Torţov, şi spunea:

— „Frate, dă-o pe Liubuşka după Mitea; el are să-mi dea un colţişor sub acoperişul lui. Nu mai pot îndura fri-

gul și foamea. Anii mei s-au dus și-mi vine greu să mai fac pe paiața, iarna, pe ger, pentru o bucată de pîine... Și ce dacă e sărac Mitea!" Liubim cuprinse sala cu o privire, luîndu-i parcă pe toți drept martori și spuse cu și mai multă convingere: „Eh, dacă aș fi fost eu sărac mai înainte, eram om".

Și atunci s-a întîmplat un lucru pe care n-am să-l uit cît oi trăi: Liubim a tresărit, s-a ridicat în picioare și a pornit încet-încet spre rampă, ca hipnotizat, cu fața împietrită într-o încordare de neînchipuit și cu ochii ațintiți într-un punct anume. Mai făcu un pas, încă unul, și cînd nu-i mai rămaseră decît cîțiva centimetri pînă la marginea scenei, sala se cutremură deodată de două strigăte:

— Pe-eps!...

— Artiom-ka!...

Liubim Torțov își făcu vînt și sări în sală, în brațele deschise ale uriașului negru.

— Eh, — spuse Trombon, scoțîndu-și jobenul și smulgîndu-și barba, — iar s-a stricat spectacolul! Să știi că e un făcut!

Spre Moscova

A doua zi dimineața, Peps, Artiomka și Tania ședeau în „camera" de carton și discutau cu însuflețire. Eu m-am băgat sub scenă și am dezgropat pachetul. Văzîndu-l, Artiomka s-a repezit la mine, a scos din cîrpă portofelul de marochin și, cu gura pînă la urechi, i l-a întins lui Peps:

— Asta-i pentru tine. Eu l-am făcut... Încă de atunci...

— O-o! spuse Peps și, ca întotdeauna cînd mulțumea, duse mîna la inimă. Ce lucru fain! Se scotoci în buzunar, scoase un plic și-l puse respectuos în portofel. Scrisoare de la tovarăș comisar de popor. Trebuie pus aici. Frumos amintire!

— Dar pe ăsta îl mai recunoști? și Artiomka scoase ceasul cu cadran argintiu.

— Trăiește? se miră Peps.

Artiomka se gîndi puțin și desfăcu nehotărît brocartul.

— Asta e pentru Leasia, pentru pantofi, spuse el și-și plecă ochii în pămînt. De cînd îl port cu mine!... Apoi își ridică capul și întrebă hotărît, ca și cum s-ar fi pregătit să audă o veste tristă: Peps, unde e Leasia?

— O, da, da, da! răspunse Peps, dînd din cap. Fată așa frumos, fată foarte deștept! Ea scris la mine din orașul Astrahan... Foarte bun scrisoare. Ea scris la mine că vrea și ea pleacă la Moscova, că vrea învață... cum asta... pentru balet... Întrebat unde este Artiomka...

— Așadar... e la Moscova? întrebă tulburat Artiomka.

— Nu știi, răspunse Peps amărît, desfăcîndu-și larg mîinile. Ea scris la mine de mult, cînd nu fost război.

Artiomka se uită dojenitor la prietenul său, înfășură brocartul în cîrpă și-l vîrî iar în sîn.

Tania își lăsase capul în piept.

În „cameră" începură să intre unul după altul băieții noștri. Făcură cerc în jurul lui Peps, îi strînseră pe rînd mîna și căutară să-l convingă:

— Nu pleca! Noi o să te primim în organizația noastră. Aici ai să întinerești, nu alta!

Peps îi asculta zîmbind cu bunăvoință. Dar atunci cînd rugămințile deveniră mai insistente, scoase portofelul, iar din portofel — scrisoarea, și citi cu înțeles:

— „Nu pentru îmbogățirea unor afacerişti şi pentru înșelăciune va sluji la noi sportul, ci pentru cultura fizică a tuturor oamenilor muncii. Lăsați așadar orice îndoială și veniți la Moscova".

Într-un tîrziu ne-am pomenit cu comandantul și cu Dukaciov.

Ne-am dus cu toții în sala de spectacol, am așternut pe masă o pînză roșie, și ședința a început. Era o singură chestiune la ordinea zilei: alegerea unui delegat la Primul Congres pe întreaga Rusie a Uniunilor Socialiste ale Tineretului Muncitor.

Tania spuse:

— Tovarăşi, poate că noi nici nu merităm să trimitem un delegat — sîntem încă puţini şi n-am făcut nimic deosebit, dar o să trimitem totuşi.

— Trimitem! răspunse adunarea într-un singur glas.

— Poate că se va ţine seama de rugămintea noastră, — urmă Tania, — şi i se va da şi delegatului nostru cuvîntul la congres.

— I se va da-a! spuseră băieţii cu convingere.

— Ei, pe cine trimitem la congres?

Atunci strigară cu toţii într-un glas, de parcă s-ar fi înţeles:

— Pe Artiom Zagoruiko!

— Aşa mi-am zis şi eu! spuse bucuroasă Tania. Iar Dmitri Dmitrievici e şi el de părerea noastră.

Am votat şi l-am ales pe Artiomka în unanimitate.

— Acum trebuie să ne luăm angajamente, spuse comandantul.

Se auziră diferite propuneri:

— Să-i nimicim pe duşmani fără să ne precupeţim viaţa!

— Să ne orientăm just în politică: cum, şi pentru ce.

— Să ne îngrijim bine armele!

— Să înveţe carte, în cel mai scurt timp, toţi cei care mai sînt analfabeţi!

O fată din cătun ceru:

— Să nu se mai fudulească flăcăii faţă de fete, şi să nu le mai jignească.

Toată lumea rîse.

— Mă rog, la cine te gîndeşti? întrebă provocător Vaniuşka.

— La nimeni! Aşa, în general. S-a înţeles?

Vaniuşka clipi, se scărpină în ceafă şi spuse ruşinat:

— S-a înţeles.

Artiomka era mai mult mort decît viu. Deosebita cinste pe care i-o făcuseră tovarăşii lui îi luase piuitul. Abia către

sfîrşit, cînd angajamentele fură scrise şi votate, se hotărî să ridice şi el mîna. Începu să vorbească încet, cu vocea răguşită de emoţie, încurcîndu-se şi oprindu-se tulburat. În cele din urmă însă, îşi reveni.

— Tovarăşi, — spuse el, — eu am auzit cuvîntul „Lenin" încă de mic. Îl rosteau muncitorii de la fabrică, cînd veneau la tata să-i aducă cizmele la reparat. De unde era să ştiu eu atunci că alt cuvînt ca ăsta nu mai e pe lume! Totuşi îmi dădeam seama că, pentru poporul muncitor, acest cuvînt cuprinde tot adevărul şi toate nădejdile... Apoi a venit Dmitri Dmitrievici. Tata nu mai era, rămăsesem singur pe lume... Mi-a lăsat nişte cărţi, a stat de vorbă cu mine, m-a dus la teatru. Şi de multe ori după aceea m-am gîndit: „Poate că însuşi Lenin a fost la mine la cizmărie!... Spun prostii, nu? Eu însă judec aşa: cine e Dmitri Dmitrievici? Un comunist, un om al partidului. Dar cine a creat partidul comuniştilor? Lenin. Asta înseamnă că, deşi n-a poposit însuşi Lenin la mine în cizmărie, totuşi a fost şi el. Şi uite ce vreau să mai spun: toţi tinerii cîţi sîntem noi aicea, îl urmăm pe tovarăşul Lenin, îi urmăm pe comunişti. Atunci, de ce se cheamă uniunea noastră altfel? De ce se cheamă ea socialistă? Să se cheme şi ea comunistă, ca şi partidul. Altfel, orice aţi spune, e nu ştiu cum, jignitor, ca şi cum am fi nişte străini...

Aici am sărit toţi de la locurile noastre, ne-am întors către Dmitri Dmitrievici şi Dukaciov şi am început să batem din palme.

Şi am cerut în angajamente ca uniunile de tineret să se numească pretutindeni comuniste.

Apoi au vorbit Dukaciov şi Dmitri Dmitrievici. Şi iată ce a spus comandantul nostru la sfîrşit:

— Angajamentele le-aţi întocmit bine şi aţi făcut bine că l-aţi ales ca delegat al vostru pe Zagoruiko. El are să transmită congresului propunerile voastre, are să se întoarcă şi are să vă dea raportul. Dar, care va fi după aceea drumul lui? Cine se va îngriji ca talentul lui să nu se

piardă ? Uite, să zicem că un om are o voce bună ; dar asta nu e totul. Trebuie ca această voce să fie, cum se zice, cultivată. Abia după aceea are s-o poată auzi toată ţara. Acelaşi lucru e şi cu Artiomka. Numai cu talentul n-are să facă mare lucru ; trebuie să înveţe. Să înveţe totul : şi ştiinţele obişnuite, şi cele ale scenei. Voi ce ziceţi de asta ?

Adunarea tăcea.

— Spuneţi, tovarăşi !

Drept răspuns, cineva oftă.

— Pînă cînd o să tăceţi aşa ?

Fata care ceruse ca flăcăii să nu mai facă pe grozavii spuse încet :

— Ne pare rău să ne despărţim de el. Cum să-l lăsăm să plece !

Atunci vorbiră şi ceilalţi :

— Ne pare rău, tovarăşe comandant !... Ne pare rău !...

— Ia căutaţi să vedeţi mai larg, — interveni Dukaciov, — dincolo de orizonturile îndepărtate.

Lucrurile fură hotărîte de Peps :

— Lăsaţi plece Artiomka ! spuse el, ducîndu-şi mîna la piept, şi se uită în aşa fel la băieţi, încît Vaniuşka strigă :

— Fie !... Dar să ştii că mi-l smulgi din inimă.

Oamenii mai oftară ce mai oftară, apoi adunarea hotărî : „Rugăm pe tovarăşul comisar al poporului Anatoli Vasilievici Lunaciarski să-l recomande pe Artiom Zagoruiko profesorilor de teatru, ca să înveţe şi să devină un artist cu renume mondial“.

Ascultînd hotărîrea, Artiomka vru să spună ceva, dar nu putu şi întoarse capul spre perete. Şi am văzut cu toţii cum îi tresăltau umerii.

Seara am pornit buluc spre halda care acoperea ca o namilă neagră, jumătate de cer. Lîngă haldă urma să ne aştepte Vaniuşka, care pornise înainte, călare pe Rîndunica, şi ducînd de frîu doi cai cu zăbalele puse. Avea să-i însoţească pe Peps şi Artiomka pînă în crîngul Pahomovski,

unde aceştia urmau să descalece şi să pornească mai departe, prin smîrcuri şi păduri.

Venise cu noi şi Trombon, cu boneta lui de bucătar albind în întuneric. Boneta aceasta şi-o pusese îndată după ce se întorsese la Pripeokino şi nu mai voia în ruptul capului să şi-o scoată. Deşi Trombon gătea, ca şi înainte, ciorbă cu slănină şi cașă din „şrapnele", rămăsese cu porecla de „general". Acum mergea alături de Artiomka şi se încăpăţîna să nu se uite la Peps, pe care-l socotea principalul vinovat de despărţirea lor.

Cu noi mergeau şi comandantul şi tovarăşul Dukaciov. Lipsea numai Tania. Toţi îşi dădeau seama de suferinţa ei, dar se făceau că nu bagă de seamă.

Cînd ne-am apropiat însă de haldă şi mineretul fărîmiţat a început să ne scîrţîie sub picioare, am zărit conturîndu-se în întuneric o siluetă fină. Era Tania. Se apropie cu paşi grăbiţi de Artiomka şi-l luă de mînă :

— Cînd ai să fii la Moscova, să nu ne uiţi, Artiomka. Tăcu puţin şi, biruindu-şi emoţia, adăugă încet : Iar dacă ai s-o întîlneşti vreodată pe Leasia...

— Tania... spuse Artiomka cu dojană în glas şi tăcu.

Îi îmbrăţişarăm pe rînd, pe el şi pe Peps.

Apoi Vaniuşka se apropie cu caii, încălecară, de sub copite zburară spre noi pietricele mărunte, şi cei trei călăreţi se mistuiră în întuneric.

— Ei, spuse comandantul, să mergem ! Mîine pornim şi noi.

Uitîndu-se din cînd în cînd îndărăt, ca şi cum călăreţii ar mai fi putut să se întoarcă, porniră cu toţii spre cătun.

Şi numai Trombon, Tania şi cu mine am mai rămas un timp la răspîntie, ascultînd tropotul care se stingea în depărtare.

1949

„ȘORICELUL"

„Cu treburi urgente"

Leonka se repezi afară din birou și o luă la fugă spre atelierul de reparații. Pînă să sune sirena mai era o jumătate de oră, iar corespondența trebuia distribuită în toate cele nouă ateliere. În graba lui, Leonka se izbi de paznic și era cît pe ce să-l răstoarne de pe taburetul pe care acesta moțăia la intrarea atelierului de reparații.

— Stai! strigă bătrînul. Un' te duci? Permisul.

— Ia mai slăbește-mă, făcu Leonka, dînd din umeri. Ce, am să ți-l arăt de o sută de ori?

— Te poftesc să fii mai respectuos, mucosule, că de nu îți ard una peste gură! îl amenință bătrînul.

— Las'că merge și fără permis! strigă nepăsător Leonka și o luă la goană printre rîndurile de mașini, care bîzîiau ca niște bondari, spre biroul atelierului.

— Poftim! Puse cîteva foi de hîrtie pe biroul funcționarului. Semnează, te rog, de primire! Hai, repede!

Uitîndu-se la Leonka pe deasupra ochelarilor, funcționarul îl întrebă:

— Cîți ani ai?

— Doisprezece... ai, semnează o dată!

— Tu ai doisprezece și eu patruzeci și doi. Dacă mă mai tutuiești o dată, îți rup urechile.

— Ie-te-te, — se miră Leonka, — unul îmi dă peste gură, altul îmi rupe urechile! Pîn-o suna de ieșire sînt în

stare să mă și omoare! Și luînd condica de corespondență, o zbughi pe ușă.

În atelierul de strungărie se îndreptă spre colțul din fund, unde lucra la strung Vanea Sîciov, un băiat voinic și bine legat.

— Ai auzit? îl întrebă Leonka pe prietenul său. Astăzi iar au de gînd să spună verzi și uscate despre bolșevici. Adunarea are loc în curte, după ce sună sirena. Numai că de data asta vorbește altul, unul cu o barbă uite așa, ca o mătură. E la director în birou.

— Cine ți-a spus?

— Nimeni, am văzut eu. Secretarul a telefonat la poartă și a poruncit ca nimeni să nu fie lăsat să iasă după ce o suna sirena.

— Treci și pe la cartușerie? întrebă Vanea.

— Chiar acum.

— Atunci spune-i și lu' tata. Ne-am înțeles?

— Bine, îi spun. Mi-ai făcut chestia aia?

— Ce?

— Bricheta!

— Am început-o, dar a băgat de seamă maistrul și mi-a luat-o. Fii pe pace, ți-o fac eu. Dacă ți-am făgăduit, înseamnă că ți-o fac.

— Vezi, nu uita! Și Leonka fugi spre ieșire.

În atelierul de cartușe se apropie de un muncitor slab și negricios, un om de vreo treizeci și cinci de ani:

— Bună ziua, Piotr Stepanîci!

— Să trăiești, Șoricel!

— Azi după ce-o suna sirena au să vorbească despre bolșevici. A venit unul și șade la director. Secretarul a telefonat la poartă să nu-i lase pe muncitori să iasă.

— Îți mulțumesc, mi-ai dat o veste foarte plăcută. A cui e șapca asta?

— A mea.

— Păi de ce nu ți se văd urechile din ea?

Leonka își scoase șapca din cap și o privi cu drag:

— Am cumpărat-o din talcioc. E ea puţin cam mare, dar o să-mi mai crească şi mie capul... Ei, m-am dus.

— Mergi sănătos.

Cînd isprăvi de predat ultima hîrtie, Leonka întoarse capul spre uzina electrică :

— Ei, acum poţi să suni, că eu mi-am terminat treburile.

Şi parcă ascultînd de porunca lui Leonka, sub acoperişul uzinei se auzi un mormăit răguşit, apoi un şuierat, şi, în cele din urmă, dregîndu-şi glasul şi găsind tonul cuvenit, sirena se porni să urle puternic şi uniform.

Din toate atelierele, muncitorii începură să iasă şiruri-şiruri. În faţa porţii de control, care era închisă, se opreau, alăturîndu-se grupului din ce în ce mai mare, şi începeau să se întrebe unii pe alţii ce s-a întîmplat, de ce sînt ţinuţi locului. Dar nimeni nu ştia nimic sigur.

Un mic grup de oameni ieşi pe uşa biroului administraţiei şi se îndreptă spre ei. În faţă mergea directorul uzinei, un bătrîn cărunt, într-un palton de piele şi cu o şapcă de inginer, iar alături de el — un bărbat gras, de vreo cincizeci de ani, cu o barbă roşcată neobişnuit de mare. După ei veneau în neorînduială şeful pazei de la uzină, în uniformă de ofiţer de cazaci, comandantul militar al uzinei, directorul comercial şi încă vreo cîţiva funcţionari superiori. Muncitorii se dădură în tăcere în lături, făcînd loc conducerii.

Bărbosul, ajutat de comandant, se urcă pe un postament.

— Domnilor, permiteţi-mi să vă mulţumesc anticipat pentru atenţia pe care nădăjduiesc că o veţi acorda cuvîntării mele... începu el pe tonul unui om obişnuit să vorbească în public.

Orator de profesie, avocat din rîndurile gardiştilor albi, el dădea vocii sale note aci tragice, aci veninoase, aci ameninţătoare.

Dar cu cît își desfășura mai mult arta oratorică, cu atît fețele muncitorilor deveneau mai plictisite, ochii lor mai absenți.

Leonka nu asculta: el știa dinainte că ceea ce spune oratorul nu poate fi decît minciună. Fratele lui mai mare, Semion, plecase cu bolșevicii încă de cînd începuse să înainteze armata germană de ocupație. Așadar, cum putea Leonka oare să creadă că Semion este om rău?

Odată, tîrziu seara, cineva bătuse în oblonul cocioabei lor. Repezindu-se în stradă, Leonka văzuse o femeie. Era întuneric și nu-și dăduse seama decît că e tînără, iar asta mai mult după glas.

— Tu ești, Leonka? întrebase ea.

— Eu.

— Ce mititel ești! Frate-tău e așa de înalt, iar tu ești ca un șoricel. Na! Și femeia se făcuse nevăzută în întunericul străzii, lăsînd în mîna băiețașului o bucățică de hîrtie aspră.

La lumina opaițului, Leonka citise:

„Salutare, frățioare! Trăiesc. Mă bat cu gardiștii albi pe front. E greu al dracului, dar tot noi vom birui pînă la urmă. Ai grijă de mama și ajut-o. În curînd o să ne vedem și atunci o să începem un trai ca lumea".

Nu, Leonka nu voia să asculte ceea ce spunea bărbosul. Se uita la el cum deschide larg gura și se gîndea că ar fi trebuit să se urce și el pe postament și să-i strige oratorului în față: „Minți!", apoi să-l trîntească jos și să-i taie barba cu foarfeca. Ce-ar mai fi ocărît bărbosul!...

Între timp, oratorul își urma cuvîntarea:

— Am fost la Petrograd și la Kozlov, la Moscova și la Belgorod, în orașe mari și în sătucuri unde se mai menține încă puterea bolșevicilor. Îmi dau seama cu ce interes ascultați dumneavoastră povestirea mea despre grozăviile care domnesc acolo...

În vremea asta se auzi dincolo de poartă un claxon de automobil. Paznicul se grăbi să scoată lacătul și să des-

chidă poarta. Dar abia intră maşina directorului, fîşîind, în curte, că vreo zece muncitori se desprinseră din mulţime şi se postară de ambele părţi ale porţii.

— Încotro ? Nu e voie ! se nelinişti paznicul.

— Păi nu ieşim. Vrem numai să fumăm aici. Nu vezi ce de şefi sînt acolo ? Nu e frumos să fumezi în faţa şefilor.

Paznicul puse mîna pe canatul porţii şi vru să-l tragă spre el, dar acesta era proptit de spinările muncitorilor şi nu ceda. Văzînd că poarta rămîne deschisă, mulţimea se însufleţi şi se înghesui în tăcere spre ieşire.

— Închide poarta ! Închide poarta ! strigă şeful pazei, roşind de încordare.

Dar era prea tîrziu. Muncitorii porniseră ca o avalanşă şi nu mai era cu putinţă să fie opriţi.

— De ce ai venit cu maşina fără să fii chemat ? se răsti directorul la şofer.

— Am primit ordin, domnule director.

— De la cine ? se miră acesta.

— Nu pot să ştiu. Cineva a telefonat la garaj şi mi-a transmis ordinul dumneavoastră de a veni imediat cu maşina.

— Canaliile !... spuse printre dinţi directorul. Şi adresîndu-se bărbosului, îl pofti să urce cu el în maşină.

Bulbucatul

Ieşind pe poartă o dată cu şuvoiul de oameni, lui Leonka îi venea să chiuie de bucurie, sau să-şi vîre degetele în gură şi să-i tragă un şuierat pătrunzător. Dar în jurul lui mergeau oameni cu feţe serioase şi concentrate şi, vrînd să semene cu ei, îşi strînse şi el buzele şi se încruntă.

— Şi zici că ai cumpărat-o de la talcioc ? Pe umărul lui Leonka se lăsă mîna lui Piotr Stepanîci. Ia uită-te la

ăla care stă colo, lîngă stîlpul de telegraf. Cred că pălăria lui e mai ceva decît șapca ta.

Leonka dădu să apere onoarea șepcii sale, dar Stepanîci, aplecîndu-se, îi șopti la ureche:

— Să nu-l slăbești din ochi; ține-te scai de el: unde s-o duce, tu — după dînsul. Dar să nu cumva să te vadă. Ai înțeles?

După aceea Stepanîci se strecură în față, ieși din mulțime și porni pe șosea.

Omul pe care-l arătase Stepanîci stătea la doi pași de marginea drumului, aplecat puțin înainte, înspre muncitorii care treceau. Ochii lui cenușii și tulburi, ieșiți din orbite, se uitau țintă la mulțime.

„Ce ochi! se miră Leonka. Ca niște nasturi de cositor! La cine s-o fi tot uitînd diavolul ăsta bulbucat?"

Era greu de aflat la cine se uită; în direcția aceea mergeau foarte mulți oameni.

Dar iată că bulbucatul se amestecă printre muncitorii care treceau pe drum, depărtîndu-se de uzină.

„O să trebuiască să merg după el. Se vede treaba că e ceva important; altfel nu m-ar fi pus el, Stepanîci, să mă ostenesc degeaba", își zise Leonka și porni în urma bulbucatului.

Cu cît se îndepărtau mai mult de uzină, cu atît șirul muncitorilor se rărea.

Lîngă cimitir, unde oamenii mergeau cîte doi și cîte unul, Leonka îl zări din nou pe Stepanîci. Acesta mergea la vreo cincizeci de pași înaintea bulbucatului. În colțul unei ulicioare înguste Stepanîci se opri, chibzuind parcă încotro s-apuce.

Dar bulbucatul, ca și cum s-ar fi izbit de o piedică nevăzută, începu să se învîrtească în loc, apoi se ascunse repede după un castel de apă.

„Agent! înțelese Leonka. Ce ticălos!" Și se dădu și el după un copac, ca să nu fie văzut.

Stepanîci întoarse capul, privi cu atenţie în toate părţile şi o luă după colţ.

Bulbucatul ieşi de după castelul de apă şi porni aproape în fugă spre colţ.

„A dat strechea-n el!“ gîndi Leonka.

După ce merse pe ulicioară o bucată bună, Stepanîci se opri la a doua casă din colţ, se uită din nou îndărăt (agentul abia apucă să se ascundă după o poartă) şi intră pe portiţă.

Bulbucatul se îmbătă deodată. Începu să meargă clătinîndu-se şi cîntînd ca beţivii şi, în cele din urmă, pierzîndu-şi parcă echilibrul, se trînti pe banca de lîngă gardul după care dispăruse Stepanîci.

Leonka se apropie tiptil. Agentul părea că doarme. Pălăria i se rostogolise în drum.

Leonka trecu pe lîngă el, coti după colţ şi rămase pe gînduri. Era clar că trebuia să-l prevină pe Stepanîci. Dar cum? Dacă intra pe portiţă, l-ar fi văzut bulbucatul...

„Ei, da' prea mult stau pe gînduri! Ce mare lucru!“

Se apucă de vîrful gardului şi, cît ai clipi din ochi, sări în curte. O femeie, care mîna cu nuiaua un porc la cocină, se feri speriată:

— De unde dracu' ai ieşit? Sau ai picat din cer?

— Nu ţipa, tanti. N-am venit la dumneata.

Ferindu-se de nuia, Leonka străbătu în fugă curticica îngustă, se căţără ca o pisică pe celălalt gard şi sări în curtea vecină.

— Asta-i tot, îşi spuse el mulţumit.

— Ba nu e tot! Cînd te-oi lua de chică, atunci abia o să fie tot, spuse, apucîndu-l pe Leonka de mînă, un bărbat cu mustaţa pe oală şi cu o căutătură blajină şi în acelaşi timp şireată. De ce sari gardul, împieliţatule?

Leonka se încruntă şi spuse plin de importanţă:

— Dacă n-ar fi nevoie, n-aş sări! Am treabă cu Piotr Stepanîci.

— Cu cine-e? se miră ucraineanul.

— Cu Piotr Stepanîci. Am văzut că a intrat aici. Du-mă în casă.

— Nu mai spune! Chiar în casă?

— Atunci spune-i să vină-ncoa', că-l cheamă Leonka.

— Măi! Parcă ai fi cel puţin general. „Îl cheamă Leonka..." Ei hai, aşteaptă puţin, să-i raportez.

Un minut mai tîrziu Leonka fu introdus într-o odaie unde se mai aflau în afară de Piotr Stepanîci încă cîţiva bărbaţi şi o femeie tînără, cu faţa prietenoasă. Pe masă stăteau nişte farfurii cu castraveţi şi cu felioare de salam.

— Ce s-a întîmplat, Leonea? Cum de-ai nimerit aici? întrebă, deodată atent, Stepanîci.

— M-am luat după bulbucat... ăla cu pălărie... E aici, lîngă gard... Se preface că e beat...

— Aşa-a... rosti prelung Stepanîci. Va să zică am adus cu mine un agent.

— Nu-i nimic, spuse femeia. Tu l-ai adus, tu ai să-l duci de-aici; noi o să ne împrăştiem după aceea. Dar mai întîi să sfîrşim treaba.

Leonka îşi aduse deodată aminte de seara aceea, de bătăile în oblon, de întunericul străzii şi de vocea femeii...

„Ea e!" îşi spuse el, convins.

Stepanîci explică:

— L-am pus pe Şoricel să-l urmărească, să aflăm pe cine suspectează ei acum, de cine or să se lege. Dar văd că tot pe noi ne suspectează. Cum naiba de nu l-am văzut cînd am cotit în ulicioară?

— S-a ascuns după un castel de apă, — spuse Leonka.

Femeia se apropie de băiat, îi scoase şapca şi-l mîngîie pe cap.

— Bravo, Leonea! spuse ea cu blîndeţe. Şi privindu-l drept în faţă, adăugă: Ai aceeaşi privire ca şi frate-tău — vioaie şi ageră.

Aceste cuvinte îi merseră lui Leonka drept la inimă.

— Şi eu v-am recunoscut, spuse el zîmbind. După glas.

— Îmi pare bine, rîse femeia.

— Nu vrei să mănînci ceva ? întrebă Stepanîci.

Leonka se uită la masă :

— Aş mînca un castravete... Şi o felioară de salam.

Stepanîci puse într-o farfurie o bucată de pîine, cîteva felii de salam şi doi castraveţi.

— Hai cu mine, spuse el. Aici ai să-ţi găseşti un tovarăş.

Intrară în odaia învecinată. O fetiţă de vreo unsprezece-doisprezece ani, smeadă, cu părul negru şi cu ochii căprui, se ridică de pe un taburet şi-şi netezi părul.

— Uite, Galia, tratează-l pe Leonea. El a lucrat azi mai bine decît noi toţi !

Fetiţa luă farfuria din mîinile lui Stepanîci, apropie taburetul de masă şi-l pofti pe Leonka.

— Mănîncă !

Stepanîci ieşi. Leonka înfulecă pe nerăsuflate, în două minute, tot ce era în farfurie.

— Nu mai vrei ? întrebă Galia.

— Ba da.

Cînd fetiţa aduse altă farfurie, Leonka spuse :

— Eu pot să mănînc şi patruzeci de castraveţi odată. Crezi că dacă-s mic de stat, nu pot mînca mult ? Odată am mîncat o oală plină cu ciorbă. Da, da ! Şi pot să ridic trei puduri într-o singură mînă.

— O-o ! exclamă fetiţa, uimită, făcînd ochii mari.

— Da, da ! Şi să ştii că pot să alerg trei zile şi trei nopţi fără să mă opresc.

Galia se gîndi puţin, apoi întrebă serioasă :

— Şi cît timp poţi să minţi fără să te opreşti ?

Leonka spuse mirat :

— Ia te uită ! Şi eu eram sigur că m-ai crezut. Apoi, netam-nesam întrebă : Ăla cu mustăţi lungi e taică-tău ?

— Da.

— Seamănă leit cu tine. Şi la ochi şi la nas. Atît că tu n-ai mustăţi. Dar mama ta unde-i ?

Fetiţei începură să-i tremure deodată buzele. Spuse ceva în şoaptă şi întoarse capul.

— Cum ? întrebă iar Leonka, care nu pricepuse.

— Au omorît-o albii, repetă fetiţa cu voce tare şi începu să plîngă cu sughiţuri.

Leonka deveni serios.

— Lasă, nu mai plînge, spuse el ferm. Parcă plînsul foloseşte la ceva ?... De ce au omorît-o ?

Suspinînd, Galia îi povesti cum mama ei, îngrijitoare la spitalul închisorii de la mine, îi ajutase pe deţinuţi să evadeze şi cum fusese împuşcată.

— Va să zică nu sînteţi de prin părţile locului ? întrebă Leonka.

— Nu, sîntem de la mina din Cisţiakovo şi stăm aici numai de trei luni. Tata lucrează la uzină, la metalurgie.

Leonka se gîndi puţin şi întrebă :

— Pe cine au bolşevicii ţar la Moscova ?

— Ce tot vorbeşti ! se miră fetiţa. Bolşevicii n-au ţar !

— Aşa e. Dar cine e mai mare peste ei ?

— *Lenin.*

— Aşa e. Şi cine e cel mai deştept ?

— *Lenin,* cine să fie !

— Aşa e. Dar care general e mai rău : Krasnov sau Denikin ?

— Amîndoi sînt răi. Şi văzînd că Leonka tace, Galia întrebă : Aşa e ?

— Mi se pare că da. Dar ca să fiu mai sigur, trebuie să-l întreb pe Vanea : Vanea ştie multe. Şi cînd nu ştie ceva, îl întreabă pe taică-său, pe Stepanîci, care ştie tot ce e pe lumea asta. Leonea coborî vocea şi spuse în şoaptă : El e cel mai mare aici, înţelegi ?

Cînd începu să se întunece, Stepanîci intră din nou în odaie.

— Aţi făcut cunoştinţă ? Foarte bine ! spuse el. Ei, eu plec acum. Tu, Leonea, nu ieşi cît stă gură-cască ăla aici. De altfel, cred că are s-o ia iarăşi pe urmele mele.

Stepanîci plecă, dar bulbucatul rămase locului.

Oamenii se sfătuiră cum să scape de el. Scărpinîndu-se după ceafă, tatăl Galiei îşi dădu cu părerea :

— Pe mine tot o să mă vadă, devreme ce locuiesc aici, aşa că mă duc să stau puţin de vorbă cu el. Îi arăt eu lui cine sînt !

— Vezi, să nu-ţi dai drumul la pumni ! Auzi, Kovtun ? N-are nici un rost ! îl sfătui femeia.

— Bine !

Kovtun luă într-o mînă un scăunel, în cealaltă găleata cu lături, şi ieşi în curte. Lîngă gard se urcă pe scăunel şi aruncă lăturile în stradă.

— A-a, lua-te-ar naiba, care eşti acolo ? !... zbieră agentul, apucîndu-se cu mîinile de cap.

— Scuzaţi, domnule, v-am confundat ! spuse politicos Kovtun, înălţînd capul peste gard. Am crezut că sînteţi filfizonul care se tot învîrte pe aici. Ştiţi, în curtea asta stă o fetişcană şi el îi dă tîrcoale, porcul. Vă rog să mă scuzaţi, domnule !

— Ticălosule ! Dobitocule ! Agentului îi tremurau fălcile de mînie.

— Cum aşa ! se miră Kovtun. Eu îţi vorbesc politicos, delicat, iar tu mă faci de două parale ? Acuşi ies la tine şi-ţi trag o chelfăneală, de n-ai s-o poţi duce !

— Încearcă numai să ieşi, că-ţi arăt eu ! ţipă bulbucatul, vîrîndu-şi mîna în buzunar.

Ochii ucraineanului se făcură mici :

— Vrei să tragi ? Trage ! Dar mai întîi ia-ţi rămas bun de la viaţă !

Cîteva clipe se uitară unul în ochii celuilalt.

— Bine, spuse agentul, potolindu-se deodată. Las' că ne socotim noi.

Îşi culese pălăria din drum şi porni repede de-a lungul ulicioarei.

— Ei, vezi, aşa-i mai bine ! spuse Kovtun, coborînd de pe scăunel.

Directorul se supără

Cîteodată pe uşier îl apucau frigurile. Omul se zgribulea, se înfofolea şi în cele din urmă, nemaiputînd să rabde, cerea voie secretarului să stea culcat un ceas-două pe banca din fundul magaziei, pînă-i trece criza. În asemenea cazuri, era pus Leonka la uşa directorului. Şi iată că şi de data aceasta Leonka şade pe taburet şi nu mai are astîmpăr ; se suceşte, oftează... S-a obişnuit să alerge cu condica de corespondenţă prin ateliere şi tare nu-i place această şedere silită. Singura lui distracţie e să crape puţin uşa şi să se uite ce se întîmplă înăuntru.

Dar acum e linişte în birou. Directorul e singur şi Leonka se gîndeşte că ar putea foarte bine să închidă uşa cu cheia, ca să nu intre nimeni neanunţat, şi să tragă o fugă pînă la Vanea în atelier, ca să vadă dacă a început sau nu să lucreze la brichetă.

Deodată se ivi şeful pazei, un ofiţer înalt, cu mustăţi roşcate. Se apropie repede de uşă şi întrebă : „E aici ?“ şi fără să mai aştepte răspunsul lui Leonka, intră în biroul directorului. Acesta îi stîrni interesul lui Leonka. De obicei, cînd îl vedea pe sală, şeful pazei îi spunea : „Ei, Kurier Kurierovici, cînd mergem să-i batem pe bolşevici ?“, la care Leonka răspundea întotdeauna cu o mutră dinadins prostănacă : „Da, să trăiţi ! Am înţeles, să trăiţi !“ Dar de data asta, esaulul [1] părea foarte tulburat.

Leonka crăpă uşa şi trase cu urechea.

— Iertaţi-mă, Serghei Andreevici, că am intrat fără să fiu anunţat, — spuse esaulul, — dar eram foarte grăbit. Am venit să stau de vorbă cu dumneavoastră. Poftim, uitaţi-vă ce mi-au adus agenţii mei azi. S-au găsit din astea în toate atelierele.

Scoase din servietă cîteva foi lunguieţe de hîrtie. Directorul luă una din ele şi o parcurse repede din ochi.

---

[1] Esaul — căpitan de cazaci. (n.t.)

— Eram sigur! De ce ți-e frică tot nu scapi, spuse el înciudat. Ați aflat cine le răspîndește?

— Deocamdată n-am reușit să aflăm, dar există bănuieli destul de întemeiate.

— Mă mir de dumneata, domnule esaul! Se cheltuiesc fonduri uriașe pentru agentura dumitale, dar atelierele sînt inundate de manifeste! Ce păzesc tonții ăia pe care-i comanzi?

— Domnule director, — spuse jignit esaulul, — îmi permit să vă amintesc că sînt ofițer... Îmi vorbiți pe un ton... care... mi se pare cam deplasat. Și afară de asta, dumneavoastră nu sînteți superiorul meu direct...

Directorul răspunse ironic:

— Dumitale nu-ți plac cuvintele mele, iar mie, domnule esaul, nu-mi place treaba pe care o faci dumneata. Ce folos că ai umplut toate beciurile cu oameni, de vreme ce aceia care trebuie...

— Ăștia sînt aceia care trebuie...

— Se poate. Nu te contrazic. Dar spune-mi atunci cine răspîndește aceste manifeste? Sfîntul duh? Cît despre tonul meu, dacă nu-ți place, atunci nu mi te mai adresa mie, și gata. N-au decît să te subvenționeze, — directorul își strîmbă gura cu răutate, — șefii dumitale direcți.

Mutra esaulului deveni dintr-o dată plîngăreață:

— Serghei Andreevici, de ce s-o luăm așa! Dumneavoastră știți prea bine că eu cu toată inima... Dar ce vreți, nici dracu' nu poate să-i prindă pe toți odată!...

— Nu dracu' trebuie să-i prindă, domnule esaul, ci dumneata. Directorul ridică receptorul telefonului: Dă-mi-l pe comandant! Dumneata ești, căpitane? Vino te rog la mine, numai un minut.

Trăgîndu-și puțin piciorul în care fusese împușcat la Țarițîn, căpitanul Zviaghințev intră în birou. Leonka îl cunoștea bine și pe el, cum de altfel îl cunoșteau toți cei de la uzină. Slăbănog, mic de stat, cu un cap rotund, mare cît toate zilele, monstrul acesta parfumat apărea peste tot pe

neaşteptate, speriind oamenii cu privirea fixă a ochilor lui galbeni.

— Ia loc, căpitane, i se adresă directorul. Ai citit ? Şi arătă cu capul înspre manifeste.

— Am citit, răspunse acesta cu o voce răguşită.

— Şi ?...

— Am luat măsuri. De mîine, toţi muncitorii vor fi percheziţionaţi la intrarea în uzină.

— Vezi dumneata, căpitane, dacă aceste manifeste ar cuprinde apelurile obişnuite către proletarii din toate ţările, n-ar fi mare nenorocire. Dar aici e un îndemn la defectarea obuzelor şi a cartuşelor. Mai mult decît atît : în aceste manifeste sînt şi indicaţii tehnice. Aşa că...

— ...aşa că autorii lor trebuie descoperiţi şi scoşi din circulaţie. E clar. Eu, Serghei Andreevici, propun următorul lucru ; dumneavoastră convocaţi o consfătuire tehnică pentru a-i instrui pe şefii de ateliere cum să prevină rebuturile, iar eu şi esaulul ne deplasăm între timp la oraş şi ne sfătuim cu şeful serviciului de contrainformaţii dacă să-i arestăm în noaptea asta pe aceia pe care-i bănuim, sau să mai aşteptăm o zi-două, ca să-i putem prinde asupra faptului, cu manifestele în mînă.

Căpitanul şi esaulul plecară, iar în cabinetul directorului începură să intre cîte unul şi cîte doi şefii de ateliere.

Pe Leonka îl frămîntau gîndurile ; trebuia să alerge neîntîrziat la Stepanîci, dar nu putea să-şi părăsească postul. De tulburat ce era, îi ardeau urechile ca şi cum l-ar fi urecheat cineva. Din fericire, uşierul se întoarse curînd şi Leonka dădu fuga la registratură :

— Dă-i zor, Zahar Tarasîci, c-am întîrziat !

Funcţionarul se uită la ceas şi, fără să se grăbească, începu să treacă corespondenţa în condică.

— Ai timp, — spuse el, — pînă sună sirena mai e o oră încheiată.

Cînd, cu răsuflarea tăiată de atîta alergătură, Leonka se văzu în sfîrşit în atelierul de cartuşe, în faţa strungului lui Stepanîci, abia mai putu să rostească :

— Să ştiţi, să ştiţi... directorul şi ăla... cum îi zice... comandantul... au citit alea... cum le zice...

— Mie nu ! Lui Vanea să-i spui. Ai înţeles ? îi suflă la ureche Stepanîci şi adăugă cu glas tare : Ce stai aşa ? Ce-ai văzut aici ? Hai, şterge-o, ţîncule, pînă nu te ating cu cureaua !

Faptul că Stepanîci nu se sperie şi nu-şi pierdu cîtuşi de puţin cumpătul, îl făcu şi pe Leonka să se mai liniştească. Predă ultima corespondenţă şi fugi ţopăind pînă la atelierul de scule, atelierul lui preferat. Aici erau sumedenie de maşini, una mai grozavă ca cealaltă, şi lucrau cei mai buni ajustori din uzină, aşa încît Leonka se pierdea de admiraţie. Multe din piesele care se lucrau aici erau prea complicate pentru a fi înţelese de el. Dar era un lucru pe care în vremea aceea îl lucrau aproape toţi muncitorii şi pe care Leonka şi-l alesese drept măsurătoare a măiestriei lor : bricheta.

Iată-l stînd în faţa maşinii strungarului Labutin şi privindu-i lacom mîinile. De fapt, mîinile acestea sînt la fel cu ale tuturor celorlalţi : îngălbenite de ulei şi de rugină, cu degete scurte, crăpate şi îmbibate de praf negru, şi cu unghii tari. Şi chiar toată înfăţişarea lui Labutin e din cele mai obişnuite : are faţa rotundă, nasul lat şi cîrn, capul cu un început de chelie şi cu un păr galben şi încîlcit, iar pe nas poartă ochelari cu ramă de aramă. Dar Leonka n-ar crede pentru nimic în lume că Labutin e un om obişnuit : el a văzut cu ochii lui bricheta pe care a făcut-o strungarul şi de-acum înainte va crede întotdeauna în vraja mîinilor lui Labutin.

Iar Labutin se uită din cînd în cînd la el pe sub ochelari şi zîmbeşte abia vizibil. Cine ştie, poate că ghiceşte ce se petrece în sufletul lui Leonka, cît de scîrbit este băiatul

în clipa asta de postul lui de curier și cum ar vrea să lucreze și el la strungul acesta minunat...

Vanea și Leonka au plecat împreună de la uzină.

Cît au mers în grup cu ceilalți muncitori, Leonka a explicat cu însuflețire de ce bricheta secretarului e de o sută de ori mai bună decît bricheta contabilului-șef, deși aceasta e de argint. Dar de îndată ce se văzură singuri părăsi acest subiect preferat și, temîndu-se mereu să nu-i scape ceva, povesti amănunțit tot ce auzise vorbindu-se în cabinetul directorului. Vanea îl ascultă cu o încordare plină de neliniște.

— Va să zică mîine or să ne percheziționeze?... Bine c-ai aflat asta, Leonea. Tata are să-ți mulțumească. Și adăugă cu un oftat: Îmi pare rău de el! O să-l aresteze sigur. Și ce-i mai rău, e că or să-l schingiuiască...

— Poate că nu. Lasă, nu te mai gîndi, căuta Leonka să-l liniștească.

— Ba da. De ce să mă amăgesc singur? Dar tata tot n-are să le spună nimic, așa că...

Vanea aruncă o privire înapoi și, deși nu era nimeni prin apropiere, urmă în șoaptă:

— Ai auzit de Kovaliha, nevasta lui Piotr Koval, care stătea în ulicioara Navoznîi? La început el aducea acasă ziare de la roșii, dar pe urmă a rămas cu totul la ei. Ei bine, pe ea, pe Kovaliha, au luat-o la serviciul de contrainformații și au chinuit-o trei zile și trei nopți, ca să afle unde e bărbatu-său. Și pe urmă i-au dat cu sabia în cap.

— Și cine se duce acum la roșii în locul lui Piotr ăsta? întrebă Leonka.

— Eu știu, dar nu spun, deși am încredere în tine mai mult ca în oricine. Dar te rog să nu te superi, Leonea. I-am făgăduit lui tata că n-am să scap o vorbă nici chiar prin somn, înțelegi?

— Bine, dacă ai făgăduit, atunci taci, vorbi grav Leonea, dar nu izbuti să ascundă umbra de jignire pe care o simțise pentru o clipă.

În dreptul morii de vînt, înainte de a se despărți, Leonea spuse:

— Îl știi pe contabilul ăla ochelarist de la biroul de plăți? Acum trei zile i-a adus strungarul Labutin o brichetă... Ce mai brichetă! Mică, cît un degetar. Poți s-o prinzi de lănțișor, ca pe un breloc. Cred că tu nu mi-ai putea face una la fel. Labutin e ajustor, e cel mai vestit strungar din oraș. N-ai început încă?

Vanea vru să-i răspundă că nici n-are de gînd să înceapă, pentru că nu e chiar atît de simplu să faci o brichetă, dar spre surprinderea lui se auzi spunînd:

— Ei și ce dacă e ajustor? Poate că eu am s-o fac și mai bună. Ai răbdare numai pînă fac rost de o schiță potrivită, că pe urmă-i ușor.

O misiune de răspundere

Deși la administrație, în biroul principal, munca începea mai tîrziu decît în atelier, Leonka porni a doua zi spre uzină la primul sunet de sirenă. Voia foarte mult să vadă cum au să fie percheziționați muncitorii. În apropierea șoselei, văzu că din mulțimea de oameni care pășeau grăbiți spre uzină prin ceața lăptoasă a dimineții aceleia de noiembrie, cînd unul, cînd altul se apleca și ridica de jos ceva alb. Uitîndu-se cu atenție, Leonka observă că pe toată șoseaua erau împrăștiate bucăți albe de hîrtie, ca niște aripioare de porumbei.

Se apropie în fugă de una din ele, o desfăcu și-și aținti privirea asupra rîndurilor de un albastru șters. „Proletari din toate țările, uniți-vă!“ citi Leonka și strigă entuziasmat:

— Aha! Iată c-am trecut și hopul ăsta! Acum, domnilor, puteți percheziționa cît poftiți!

Încă de departe se vedea că pe platforma din fața biroului de control se îngrămădiseră neobișnuit de mulți oameni.

— Ce-i acolo? Nu dau drumul? întrebau noii sosiți.

— Se face percheziție! răspundeau aceia care veniseră mai înainte.

Mulțimea vuia. Reflecții usturătoare zburau din gură-n gură și se auzeau hohote de rîs:

— Ei, voi, cei din față, ia întrebați-i ce caută?

— Caută ziua de ieri.

— Și-au pierdut capul.

— Căptușeala, pipăie mai bine căptușeala! Ăsta are în căptușeală un tun!

— Hei, paznic! Vezi că mi-a sărit din buzunar un purice. Fugi după el în uzină, că se repede la șefi! Poate-i turbat!

Un flăcău cu fața rotundă, întinzîndu-și gîtul, strigă peste capetele celorlalți, către un muncitor mai în vîrstă:

— Nea Petrovici, mănîncă-ți mai repede slănina pe care ți-a dat-o nevasta!

— Nu cumva se confiscă și slănina? întrebă acesta, prefăcîndu-se speriat.

— Ba bine că nu! Fac provizii, ca să aibă cu ce să-și ungă călcîile, cînd o fi să fugă.

Despre manifeste aproape că nici nu se vorbea. Acei care nu apucaseră să le culeagă de pe șosea, îi întrebau pe alții. „Ai? Ia dă și mie!“ Se citeau cu lăcomie și le treceau noilor veniți.

În aceeași seară, Leonea, care abia se culcase, auzi o bătaie ușoară în oblon. Crezînd că s-a întors maică-sa de la lucru, sări din pat, ieși desculț în tindă și strigă:

— Intră! E deschis!

Abia apucă să se strecoare sub plapumă, că auzi din tindă o voce de femeie, care nu semăna de loc cu vocea maică-si:

— De ce primești musafirii pe întuneric, Șoricel? De bună seamă că șoriceii văd și fără lumină, dar uite că eu mi-am făcut un cucui.

— Cine-i? se miră Leonka, dar numaidecît înțelese și începu să dibuie grăbit chibriturile pe pervazul ferestrei. Le-am găsit, stai că fac lumină.

Chibriturile scăpărau unul după altul; dungi verzui de foc se aprindeau și se mistuiau într-o clipită de-a lungul cutiuței. În odaie se răspîndi un miros înțepător de pucioasă.

— Ia te uită! Nu ard, și pace! De ce nu s-or fi aprinzînd chibriturile astea? Mare pacoste să n-ai brichetă!

În cele din urmă un chibrit pocni, șuieră, trosni, și se aprinse încet, cu o flacără verzuie-roșiatică.

În odaie stătea aceeași femeie care mai venise o dată și se uita zîmbind la Leonka.

— Uite că s-a făcut lumină, spuse băiatul. Acuși îmi pun și pantalonii. Bună seara!

— S-ar cuveni, rîse femeia. Bună seara!

În vreme ce băiatul se îmbrăca, femeia se uita cu interes în dreapta și-n stînga. Odaia era cu pămînt pe jos, mobilierul sărăcăcios; totuși era curat și chiar plăcut aici.

— Ce-i acolo, după despărțitura aia? întrebă femeia.

— Patul mamei. Mai înainte dormea Semion acolo... Ai mai adus un bilet?

— Nu, am venit cu altă treabă. Hai să stăm puțin de vorbă. Maică-ta nu-i acasă?

— Nu.

— Cînd vine?

— Nu știu. Vine și ea cînd poate. Uneori și la douăsprezece, dacă are mult de spălat.

— Uite despre ce e vorba. Piotr Stepanîci mi-a spus că tu ești curier la biroul administrației. Așa-i?

— Da.

— Și intri în uzină prin biroul de control, sau pe portiță?

— Pe portiță.

— Te-a percheziționat azi paznicul ?

— Pe mine ? Da' de unde ! Funcționarii de la biroul administrației nu sînt percheziționați, iar eu nici atît. Doar trec de cîte zece ori pe zi pe portița aia.

— Și ți s-a întîmplat să duci la uzină vreun pachet ?

— Aduc mereu formulare de la tipografie. Și mîine mă duc după formulare.

— Va să zică dacă ai să intri cu vreun pachet, n-au să-l desfacă la intrare și să cerceteze ce-i în el ?

— Nu... Am înțeles... Dă-mi pachetul... Acum știu...

— Stai puțin, nu te grăbi... După ce ai să intri în uzină, ai să duci pachetul la atelierul de tîmplărie. Acolo, după zidul din spate, lîngă o grămadă de așchii și de rumeguș, este un cărucior vechi.

— Știu.

— Pui pachetul sub cărucior, îl acoperi cu rumeguș și pleci.

— S-a făcut. Dă-mi-l !

Femeia îi întinse lui Leonka un pachețel și, la fel ca și rîndul trecut, îl mîngîie pe băiat pe cap.

— Acum plec. Ți se dă o mare misiune, Leonea. Cînd are să vină Semion, are să-ți mulțumească în numele întregii Armate Roșii. Iar dacă le cazi în mînă, să nu te pierzi cu firea : ne dăm și viața ca să te scăpăm.

Și la fel ca rîndul trecut, Leonka simți un val de căldură în piept. Ar fi vrut s-o roage să mai stea un pic, ca să-i mai spună cîte ceva despre Semion, cum arată el acum în uniforma Armatei Roșii, și altele, dar nu se încumetă.

După ce femeia plecă, Leonka vîrî pachetul într-o ladă și se culcă.

A doua zi dimineața își puse repede cămașa și pantalonii, își trase șapca pe urechi și porni în fugă.

Peste un ceas se întoarse cu un pachet și începu să se foiască lîngă ladă, întinzînd și punînd una peste alta niște foi de hîrtie. Puțin după aceea mergea iar pe șosea, ținînd

strîns la subsuoară un pachet destul de voluminos. Inima îi bătea atît de tare, încît îi auzea bătăile. Dacă nu ţineai seama de cei cîţiva indivizi care stăteau înşiruiţi la distanţe suspect de egale unul de altul, şoseaua era aproape pustie. Cînd Leonka ajunse în dreptul primului, acesta se uită ţintă la pachet şi întrebă cu glas scăzut:

— Încotro, flăcăule?

— La uzină, răspunse Leonka, încetinind paşii. Da' de ce?

— De nimic. Am întrebat şi eu aşa. Ce ai acolo în pachet?

— Da' ce eşti dumneata, agent? întrebă obraznic Leonka.

Omul clipi des, ca şi cum l-ar fi pocnit cineva peste frunte, dar numaidecît rîse şi spuse pe un ton împăciuitor:

— Caraghiosule! Aştept aici un tovarăş. M-am plictisit şi de-aia te-am întrebat. Tu ce credeai?

Fără să-i răspundă, Leonka porni mai departe. Cu coada ochiului observă că omul a făcut un semn din mînă. Atunci altul, care stătea la vreo două sute de paşi mai departe, coborî de pe şosea şi se făcu nevăzut după o construcţie de lemn. Leonka nu ştia încă ce se pregăteşte împotriva lui. dar îşi dădu seama că fusese luat la ochi. Încetini din nou pasul. În dreapta, cît vedeai cu ochii, se întindea pămîntul golaş al stepei tomnatece, în stînga se înşiruiau din loc în loc nişte construcţii de lemn, anexe ale uzinei, iar mai departe — o fîşie de pădure, înnegrită de ploile dese de toamnă. N-ar fi fost oare mai bine s-o şteargă în pădure, pînă nu pun mîna pe el?

— Stai! Fă-te încoa'!

De după un hambar de lemn îi ieşi în cale un paznic.

Leonka vru să treacă pe lîngă el şi să se prefacă că n-a auzit, dar paznicul, zbîrlindu-şi mustăţile roşcate, repetă cu ciudă:

— Cu tine vorbesc! Ce, eşti surd?

— Cu mine?! se miră Leonka.

— Da cu cine? Ce-ai acolo?

— Nişte formulare.

— Ce fel de formulare?

— Formulare. Foi de hîrtie pe care scriu dactilografele la birou.

— Foi de hîrtie? Hm!...

Paznicul se mută nehotărît de pe un picior pe altul.

— De unde le aduci?

— De la tipografie.

— De la tipografie? Hm!... Se încruntă şi întinse bărbia. Ia desfă pachetul.

Leonka se zburli tot, ca un pisoi în faţa unui dulău.

— Cum? Să umblu eu la hîrtiile oficiale? Ca să mă vîre în pămînt secretarul?

— Da' eu ce-s? Nu-s tot persoană oficială? Dă încoa'!

Paznicul apucă pachetul de un capăt şi-l trase spre el.

— Stai! spuse Leonka. Îl desfac eu.

Îşi înfipse dinţii în nod, trase de un şnur şi desfăcu hîrtia ambalajului.

— Na, uită-te, dacă eşti aşa de învăţat... Las'că te spun eu secretarului! Are să-ţi arate el...

Spre mirarea sa, Leonka sughiţă de plîns.

Încreţindu-şi fruntea, paznicul se uită la teancul de hîrtii albe şi curate, cu nişte rînduri tipărite în colţul din stînga.

— Citeşte! spuse acesta.

— Citeşte dumneata! răspunse obraznic Leonka.

— Nu văd fără ochelari... Citeşte!

— Ce e aici, ce s-a întîmplat? se auzi o voce în spatele lor.

Leonka întoarse capul şi simţi un fior rece: la cîţiva paşi de ei stătea o trăsură, iar într-însa şeful pazei.

Paznicul duse mîna la cozoroc şi raportă:

— Cu privire la măsurile de securitate s-a hotărît că...

— Ce s-a întîmplat, Leonka?

Esaulul se uita la el mirat şi asta îi dădu curaj lui Leonka.

„Am scăpat“, îi fulgeră prin cap.

Se apropie repede de trăsură și începu, cu glasul întretăiat de plîns :

— Mergeam cu formularele... și el a început să tragă de sfoară... și a tras... î-hî-hî !...

— Stai, nu boci ! Spune-mi cum trebuie, ce duci acolo. Ce formulare ?

— De la tipografie... pentru uzină... de care duc întotdeauna... Uite asta...

Și Leonka vîrî sub nasul esaulului un teanc de hîrtii.

— „Societatea anonimă pentru industria de prelucrare a metalului din sudul Rusiei“, citi cu glas tare esaulul și, uitîndu-se la paznic, spuse : Faci exces de zel, care va să zică. Ei, nu-i nimic, la urma urmei nu strică ! Și tu, ia nu te mai boci atîta ! se răsti el la Leonka.

— Da — a... Dar mie ce-o să-mi facă acuma secretarul... Uite cum mi-a murdărit hîrtiile cu labele lui...

— Nu-i nimic. Las' că-i explic eu secretarului. Hai, urcă aici, să mergi cu noi.

Săltînd ușor pe roțile ei cauciucate, trăsura porni spre uzină. Genele lui Leonka erau încă ude de lacrimi, dar se și apucase să demonstreze că cea mai bună brichetă o are nu directorul, ci contabilul de la biroul de plăți, pentru că a făcut-o cel mai vestit strungar din oraș — Labutin. La poarta uzinei trăsura se opri. Strigat de vizitiu, paznicul se uită pe ferestruică și deschise în grabă. Trăsura intră în curtea uzinei.

— Hai, dă-i drumul ! spuse șeful pazei. Du-ți formularele. Și pregătește-te să le dăm la cap bolșevicilor. Tontule!

— Am înțeles, să trăiți ! răspunse vioi Leonka și o zbughi.

Cu puțin înainte de a suna sirena de ieșire, directorul spunea, strîmbîndu-se cu dispreț :

— Ce facem, domnule esaul ? Cînd are să se sfîrșească odată comedia asta ? Porcăriile astea de manifeste fac să crească rebuturile pe zi ce trece. Uite ce-am găsit adineaori

într-un atelier : Instrucţiuni complete pentru provocarea rebuturilor !...

Şi directorul puse nervos degetul pe o foaie subţire de hîrtie, cu rîndurile de un albastru şters.

Mortul misterios

Mama îl prevenise din ajun că a luat nişte chiriaşi ; cu toate acestea, Leonka rămase cu gura căscată cînd văzu intrînd pe uşă o boccea cît toate zilele, care înainta clătinîndu-se spre mijlocul camerei. De sub boccea se vedeau nişte ghetuţe mici, pline de noroi, iar pe deasupra ei se uitau ţintă la Leonka doi ochi căprui.

— Vai, ce întuneric şi ce urît e afară ! spuse Galia, lăsînd jos bocceaua. Bună seara !

În urma ei se ivi pe uşă un cap cu o căciulă brumărie şi cu nişte mustăţi lungi.

— Iată-ne şi pe noi cu tot avutul. Bucuroşi de oaspeţi, sau facem cale-ntoarsă ?

— Vai de mine ! Cum se poate ! spuse mama lui Leonka. Am venit dinadins mai devreme, ca să fiu acasă cînd sosiţi.

— Atunci, bună seara !

Ţinînd într-o mînă o lădiţă, iar în cealaltă un pat de campanie, tatăl Galiei intră şi el.

— Va să zică dumneavoastră sînteţi chiriaşii noştri ! exclamă bucuros Leonka.

— Noi, răspunseră într-un glas Galia şi Kovtun. Nu ştiai ?...

De cînd plecase Semion, în casa Garmaşovilor era linişte şi plictiseală. Urîtul o apăsa nu numai pe Evdokia Akimovna, mama lui Leonka, ci chiar şi pe Leonka. Acum, o dată cu venirea bărbatului acesta înalt, cu faţa prietenoasă şi şugubeaţă, şi a fetiţei cu ochi căprui, odaia se înveselise, ca şi cum s-ar fi aprins o lampă sub un abajur de hîrtie, risipind amurgul cenuşiu de toamnă din jur. În seara

aceea, zeama de morcovi pe care-o băură tuspatru nu i se mai păru lui Leonka atît de sălcie, şi chiar şi pîinea de tărîţe i se păru mai gustoasă.

În timp ce îşi beau ceaiul, hotărîră ca „chiriaşul" să se instaleze după despărţitură, iar Evdokia Akimovna să treacă în odaia comună.

— Ei, oameni buni, ce regulament interior stabilim? întrebă Kovtun. Evdokia Akimovna ştie că ai noştri au hotărît să mă ascundă aici, pentru ca nu care cumva, în toiul evenimentelor, să cad în mîna serviciului de contrainformaţii. Să ţină minte şi Leonid că acum eu sînt ilegalist. N-am să mai ies în stradă, ci numai în curte, şi asta n-am s-o fac decît noaptea.

— O să ţinem uşa încuiată cu cîrligul, interveni Leonka.

— Aşa, cu cîrligul, şi s-o deschidem numai cui o spune: „M-a trimis mătuşa Matriona după fierul de călcat". Cine n-o spune cuvintele astea, acela...

— ...trebuie pus pe fugă! încheie Leonka.

În seara aceea au stat pînă tîrziu. Kovtun avea chef de vorbă. Amestecînd cuvintele ruseşti cu cele ucrainene, le vorbea ascultătorilor săi, care amuţiseră, despre viaţa lui, despre munca în ilegalitate, despre apropiata victorie a bolşevicilor.

— Şi cum s-ar putea oare să nu biruim noi, dacă cu noi e Lenin! Le-nin! Kovtun închise pe jumătate ochii, ca şi cum s-ar fi întins în faţa lui o priveliişte de necuprins, şi clătină din cap. Apoi deschise din nou ochii şi repetă încet: Lenin!

A doua zi, cînd Leonka se întoarse de la uzină, Kovtun îl întrebă:

— Eşti tare obosit, Leonid?

— Nu, nu-s obosit de fel.

— Dacă-i aşa, poate te duci cu Galia pînă la un tovarăş? Trebuie să-i spuneţi o vorbă, din partea mea.

— Bine, se învoi Leonka.

— O să străbateţi tot oraşul, pînă la ulicioara Krepost-

noi; acolo, în casa cu numărul patruzeci și trei, stă Ivancenko Kuzma Egorîci. Îl chemați și-i spuneți: „Kovtun a spus să îngropați mortul".

Lui Leonka i se lungi fața.

„Halal vorbă!" gîndi el, dar nu puse nici o întrebare.

— Haide, Galia, spuse Leonka.

În ulicioara Krepostnoi, o ulicioară îngustă, găsiră cu ușurință numărul patruzeci și trei. Se uitară pe fereastra casei cu pricina, așteptîndu-se să vadă lumînările aprinse și mortul pe masă. Dar în odaie nu erau nici lumînări, nici mort. La bătăile lui Leonka ieși pe portiță un bărbat spătos, cu fața rasă, puțin ciupită de vărsat, și se uită întrebător la copii.

— Aici stă Ivancenko Kuzma Egorîci? întrebă Leonka.

— Eu sînt, răspunse bărbatul.

Cînd Leonka îi transmise porunca lui Kovtun, bărbatul se uită la cer, de unde începuseră să cadă picături mari de ploaie, se gîndi puțin și spuse:

— Intrați în curte.

Lăsă copiii să aștepte pe o bancă sub un șopron, iar el ieși în stradă. După vreo zece minute intră în curte o căruță, iar în urma acesteia — cîțiva bărbați. Apoi se întoarse și stăpînul casei. Se îndreptară cu toții spre magazia din fund, trebăluiră ce trebăluiră pe acolo și ieșiră cu un sicriu acoperit. Urcară sicriul în căruță și-l acoperiră cu paie.

— Dă-i drumul! spuse Ivancenko.

Unul din bărbați se sui în căruță și căruța porni.

Din casă ieși o femeie, se uită neliniștită în urma căruței și-i spuse ceva lui Ivancenko.

— Bine, — răspunse acesta, — facem și așa. Ei, tovarăși, ieșiți unul cîte unul, iar în colț la Perevoznii ne adunăm cu toții. Eu mă duc înainte cu copilașii. Haideți!

Leonka și Galia îl urmară pe Ivancenko. Ceilalți, ieșind cîte unul, înaintau la distanță mică unul de altul.

— De ce ați acoperit sicriul cu paie? întrebă cu sfială Leonka.

— Ca să nu răcească mortul, răspunse Ivancenko.

După ce străbătu cîteva ulicioare înguste, căruța se opri. Nu se vedea nici picior de om pe stradă. Ivancenko și bărbații care se apropiaseră între timp dădură jos paiele din căruță. Unul din bărbați scoase de sub haină o icoană și porni înainte. Ceilalți se îngrămădiră înapoia căruții. Procesiunea mortuară coti pe ulicioara Perevoznii.

— Și acum de ce ați scos paiele? întrebă din nou Leonka.

— Pentru că-i era cald mortului, răspunse tot atît de serios Ivancenko. După ce tăcu puțin, spuse: L-am acoperit ca să nu vadă vecinii. S-ar fi apucat să mă întrebe pe cine îngrop, de ce a murit, dacă a bolit mult. Iar eu, vezi, nu sînt vorbăreț din fire. Acum însă ne-am îndepărtat destul.

— Și pe cine îngropați? insistă Leonka.

— Uite că ai început și tu cu întrebările! Pe nenea Maxim îl îngropăm, acum știi? Mai fă-ți cruce și încearcă să plîngi dacă poți.

Lui Leonka nu-i venea de loc să plîngă, de aceea vru să treacă această sarcină fetiței.

— Plîngi, spuse el, înghiontind-o pe Galia cu cotul.

— Nu acum. Cînd s-o arăta vreun militar, atunci să plîngeți.

Leonka nu pricepu cum vine asta, dar nu se mai încumetă să pună întrebări.

Cînd ajunseră pe strada principală, începea să se-ntunece. O companie de ofițeri se apropia în pas cadențat.

— Companie, stai! comandă un căpitan cu mustăți negre, ca să lase să treacă procesiunea mortuară.

— „Hîrș — hîrș", răsună compania cu două izbituri de cizme în caldarîm și încremeni locului.

Ivancenko spuse:

— Ia uite ce cinste i se face mortului nostru! O companie întreagă de ofiţeri îi face loc să treacă.

Unul din procesiune începu chiar să rîdă, dar Ivancenko ce răsti la el:

— Hei, ce te hlizeşti? Sîntem la înmormîntare, nu la nuntă!

Cînd ajunseră la poarta cimitirului, întunericul se lăsase de-a binelea. Ivancenko intră pe portiţă şi după un minut se întoarse însoţit de un om cocoşat, cu o legătură de chei în mînă.

— Ia morţul în primire, Fomici, spuse Ivancenko.

Oamenii scoaseră sicriul din căruţă şi-l duseră în cimitir. Paznicul închise repede portiţa şi porni înainte, cu cheile zornăind.

— Aşteptaţi-ne aici, le spuse Ivancenko copiilor. Ne întoarcem repede.

Leonea şi Galia rămaseră în cimitir, în apropierea porţii. Prin întuneric, pietrele funerare se înălţau albe şi îngerii îşi plecau mîhniţi capetele peste morminte. Printre crengile golaşe ale copacilor se profilau, negre ca nişte călugări posomorîţi, crucile de marmoră. Liniştea adîncă era tulburată numai de scîrţîitul pietrişului sub picioarele celor care duceau sicriul. După aceea se făcu linişte depliină.

— Ce urît e aici, spuse în şoaptă Galia, uitîndu-se în toate părţile.

— Nu-i nimic, nu-ţi fie teamă, o îmbărbătă Leonka.

— Nu mi-e teamă, mi-e urît numai...

Se luară de mînă şi fugiră pe alee, pînă la cotitură.

Ivancenko şi tovarăşii lui stăteau în faţa unui mausoleu de piatră cenuşie, cu vîrful ascuţit şi acoperit tot cu muşchi. Sicriul era aşezat jos, pe pămînt. Paznicul cel cocoşat se muncea să deschidă uşa de fier, pesemne ruginită. În cele din urmă se auzi hîrşîitul zăvorului. Oamenii ridicară sicriul şi se făcură nevăzuţi în cavou...

Se înnoptase de-a binelea cînd Leonea şi Galia, obosiţi şi rebegiţi de frig, se întoarseră acasă. Kovtun îi ascultă în tăcere, cu ochii pe jumătate închişi şi zîmbind pe sub mustăţi.

— Tată, cine a murit la ciupitul acela? E adevărat că nenea Maxim? întrebă Galia.

Ca şi Leonka, nici ea nu prea crezuse în lămuririle date de Ivancenko.

— N-a murit nimeni, spuse Kovtun. Dar că l-aţi îngropat pe Maxim, asta aşa e.

Şi copiii nu aflară după al cui sicriu merseseră.

„Mîine la douăsprezece"

Aproape în fiecare seară veneau la Kovtun muncitori. Băteau cu băgare de seamă în uşă. La întrebarea Galiei sau a lui Leonka, rosteau cu glas scăzut fraza convenită şi treceau la Kovtun, după despărţitură. Acolo el îi întreba de uzină, de felul cum se desfăşurau pregătirile pentru insurecţia armată.

Ura muncitorilor faţă de gardiştii albi sporea mereu. Depozitele de muniţii de război, unde nimeni n-avea acces, luau deodată foc, luminînd cerul cu vîlvătăi roşiatice; trenurile încărcate cu obuze şi cartuşe deraiau şi se răsturnau cu bubuituri asurzitoare; maşinile din uzine se stricau pe neaşteptate şi rămîneau multă vreme scoase din funcţiune.

Kovtun asculta ce spuneau muncitorii şi dădea din cap:

— Foarte bine! Straşnic!

Dar mai des ca toţi venea Ivancenko. Trecînd spre colţul lui Kovtun, le făcea copiilor cu ochiul şi-i întreba:

— Ei, cînd mai mergem la înmormîntare?

Venea şi Stepanîci. Pe el îl aşteptau întotdeauna la portiţă Leonka şi Galia. Numai după ce afla de la ei că prin apropiere nu sînt oameni suspecţi, Stepanîci intra în

casă. Copiii însă, schimbîndu-se unul pe altul, continuau să facă de gardă în stradă. Se isprăvise cu lapoviţa din noiembrie; acum cădea zăpadă, care scîrţîia sub picioare. Leonka se dădea cu patinele de la un colţ la altul al străzii. Şi nimănui nu i-ar fi putut trece prin gînd că acest băieţaş urmăreşte atent pe fiecare trecător.

Într-un rînd veniră cu Stepanîci încă doi bărbaţi. Leonka îi recunoscu: unul din ei, slăbuţ şi cu nasul ascuţit, era lăcătuşul Kamenski de la atelierul de scule, iar pe celălalt îl întîlnise prin uzină.

Cînd intrară în casă, îl găsiră şi pe Ivancenko. Urma să aibă loc o consfătuire şi mai trebuiau să sosească şi alţii. Paza fusese întărită cu Vaniuşa. Gerul muşca tot mai tare. Copiii, îmbrăcaţi uşurel, veneau pe rînd în casă să se încălzească. Ştiau că are loc o şedinţă a comitetului ilegal şi ascultau cu o curiozitate pe care nu şi-o ascundeau.

Comitetul hotărî ca amîndouă uzinele să se răscoale la aceeaşi oră. Kovtun avea să se ducă la uzina metalurgică şi cu steagul roşu în mînă avea să se urce pe platforma de încărcare a furnalului. Acesta trebuia să fie semnalul grevei. Însărcinarea de a ridica steagul deasupra uzinei de obuze o primi Kamenski. Acesta se ridică şi se înclină:

— Vă mulţumesc, tovarăşi, pentru această cinste!

Cînd ultimul dintre ei plecă, Kovtun spuse cu o voce întinerită:

— Ei, Akimovna, se apropie sfîrşitul lîncezelii mele: mă eliberez! Şi cu amîndouă mîinile îşi îndreptă voinicește mustăţile.

În ziare nu se mai publicau comunicate cu privire la situaţia de pe fronturi. Eşaloane militare veneau şi plecau spre nord. Oamenii povesteau că la patruzeci de verste de oraş se auzeau tunurile bubuind.

Din cînd în cînd Kovtun se apropia de fereastră şi se uita lung, printre muşcate, în stradă. Apoi o trimitea pe Galia în piaţa de furaje, ca să mai asculte ce vorbeşte acolo poporul, sau îi descosea pe Leonka dacă nu se vede cumva

după feţele mai marilor de la uzină că treburile albilor de pe front merg prost. În cele din urmă sosi şi vestea mult aşteptată. O aduse aceeaşi femeie cu care se mai întîlnise Leonka în trei rînduri. Auzindu-i glasul, Kovtun se repezi în întîmpinarea ei :

— Ei, ce s-aude ? Unde-s ai noştri ?

— Ai răbdare ! îi spuse femeia, potrivindu-şi basmaua. Ai să afli îndată.

— Of, Olga Andreevna, nu mă chinui! Cînd ?

— Mîine la douăsprezece.

— Mîine ?... Lasă-mă să te pup, ţigăncuşo !

Olga Andreevna era grăbită. Mai trebuia să treacă pe la nişte tovarăşi, care locuiau în celălalt capăt al oraşului. Dar apucase totuşi să le spună unde se dau lupte şi cînd anume — după părerea comandamentului Armatei Roşii — trebuiau să se răscoale muncitorii, ca să slăbească spatele frontului albilor.

— Ce zici, — o întrebă Kovtun, — să-mi rad mustăţile, sau nu-i nevoie ? Mă gîndesc că fără ele poate nu m-o recunoaşte agentul.

— Rade-le, ce mai stai pe gînduri ?

— Ei, îmi pare rău ! spuse Kovtun şi-şi acoperi mustăţile cu mîna, de parcă ar fi văzut în faţa lui lama unui brici.

Pentru steagul roşu

Paznicul din ghereta de la intrare auzi un ciocănit sfios şi scoase capul pe ferestruică. În faţa portiţei stătea o fetiţă oacheşă, fără basma, cu un paltonaş scurt, descheiat. Trupul ei slăbuţ tremura.

— Ce vrei ? Pe cine cauţi ? întrebă paznicul, deschizînd portiţa.

Fetiţa îşi duse mîinile înroşite de ger la piept şi se rugă cu glas sfios :

— Unchiule, fii bun, cheamă-l de la birou pe Leonka, băiatul acela care e curier !

— Pe Leonka ? Unde vrei să ţi-l găsesc ? El aleargă prin toată uzina.

— Unchiule, fii bun şi caută-l. Te rog, caută-l !

Buzele fetiţei începură să tremure şi pe obraji îi lunecară lacrimi.

— Bine, spuse paznicul.

Îl găsi pe Leonka în birou.

— Ce e ? Ce s-a întîmplat ? strigă speriat băiatul, văzînd-o pe Galia plîngînd.

Fetiţa se repezi la el :

— I-au luat !... Pe tata şi pe maică-ta... Au spart uşa şi i-au luat...

Leonka se frămîntă pe loc, neştiind ce să facă. Apoi strigă : „Aşteaptă-mă aici !“ şi fugi în uzină. Un minut mai tîrziu îi spuse lui Vanea ce se întîmplase şi se repeziră amîndoi la atelierul de scule.

— Care va să zică aşa, spuse Kamenski, după ce-i ascultă pe băieţi. I-au dibuit, ticăloşii ! Trebuie să le dăm de veste metalurgiştilor. Cît mai repede. Să ridice steagul Ivancenko, dacă nu i-a fost sortit lui Kovtun s-o facă... Scoase ceasul din buzunar. Au mai rămas patruzeci de minute. Cam puţin ! Apoi se uită pătrunzător la feţele tulburate ale copiilor. Încercaţi, poate izbutiţi !

— Sigur ! răspunseră ei într-un glas.

— Atunci, daţi-i drumul ! Ivancenko e în atelierul de laminat tablă. Întrebaţi acolo de el ; îl cunoaşte oricine. Spuneţi-i să ridice steagul la douăsprezece, aşa cum s-a hotărît.

Băieţii se repeziră spre portiţă. În drum, Leonka trecu pe la biroul administraţiei, smulse din cuier căciula secretarului uzinei şi se făcu nevăzut, lăsîndu-l pe uşier cu gura căscată.

În faţă alerga mîncînd pămîntul voinicul de Vanea, după el — Galia, cu căciula secretarului în cap, iar după Galia — Leonka.

Prin fața lor se perindau stîlpii de telegraf, trunchiurile copacilor, chioșcurile. Ciinii se repezeau pe sub porți, lătrînd, dar ei continuau să alerge. Mai repede, tot mai repede. Iată și Piața Paradnaia. Limbile de aur de pe ceasul catedralei arată douăsprezece fără douăzeci.

Mai repede! Mai repede! Grilajul de fier al grădinii publice le ia ochii. A apărut pentru o clipă și s-a făcut nevăzut stîlpul de piatră al barierei. Alergînd, stîrniră un stol de vrăbii. Mai repede! Iată și strada Pocitovaia. În față se înalță un furnal uriaș. Pare că e aproape, dar în realitate mai e pînă acolo mai mult de o verstă. Inima le bate să le spargă pieptul, vîntul le taie răsuflarea. Mai repede!!!

— Fereşte! se aude în spatele fugarilor.

Îi ajunge din urmă un trăpaș auriu, înhămat la o trăsură sclipitoare, vopsită cu lac negru. În trăsură stă un bărbat cu mustăți cărunte, cu șapcă de inginer.

„Merge la uzină", îi fulgeră lui Leonka prin cap.

Un salt și iată-l agățat dinapoia trăsurii.

Cînd paznicul deschise poarta ca să lase să treacă trăsura, văzu băiețașul. Dădu să-l apuce de guler.

— Stai puțin, unchiule, îl opri Ivancenko, care dădea tîrcoale porții așteptîndu-l pe Kovtun. Mi se pare că băiatul e de-ai noștri. Chiar așa. Cum ai nimerit aici, Șoricel?

— Eu... noi... începu Leonka, dar simțind deodată o slăbiciune cumplită în picioare, se lăsă la pămînt și închise ochii.

Alarmat, Ivancenko îl luă de subsuori și-l ridică în picioare. Leonka deschise ochii și zîmbi cu un aer vinovat:

— Am ostenit... Kovtun a fost ridicat... Kamenski a spus să ridici dumneata steagul... la douăsprezece... Vreau să stau jos un pic.

— Șezi, șezi, spuse Ivancenko. Uite aici!

Îl duse pe băiat la o bancă și se făcu nevăzut.

Paznicul scoase din gheretă o șubă și-l înveli grijuliu pe Leonka.

— Acuşi începe, spuse el. Lîngă fiecare atelier stau oameni de gardă şi aşteaptă semnalul. Acuşi începe.

De după colţ apăru Ivancenko. Ţinea în mînă un băţ, înfăşurat în hîrtie. La cîţiva paşi de el mergeau doi muncitori. Ivancenko îi făcu lui Leonka de departe semn cu capul şi dispăru după o movilă de minereu de fier.

— Au pornit, spuse paznicul. Începe! Eu, măi flăcăule, ştiu totul. Da' tu ce credeai? Ehe-e! Ivancenko are încredere în mine... Noi doi, încă din nouă sute cinci...

Bătrînul şi băiatul stăteau cu gîturile întinse şi se uitau la furnal, care se înălţa negru şi uriaş deasupra clădirilor uzinei.

— Uite-l! Urcă!

Încet, încercînd parcă trăinicia fiecărei trepte, Ivancenko urca tot mai sus şi mai sus pe scară. O clipă dispăru după o construcţie de fier, apoi apăru iarăşi — întîi capul, pe urmă umerii. Deodată se opri, trecu băţul în cealaltă mînă şi se făcu iar nevăzut. Îndată după aceea, deasupra platformei de încărcare se desfăşură fluturînd o pînză roşie. În aceeaşi clipă, văzduhul se cutremură de sunetul profund al sirenei.

— A început! spuse paznicul. Ei, să fie într-un ceas bun! Mă duc să deschid poarta, că acuşi o să dea năvala norodul.

Uitînd de toate, Leonka se uita la steagul de foc. De cînd hotărîseră membrii comitetului să facă greva, nopţi la rînd visase la steagul acesta şi iată că acum nu în vis, ci „de-adevăratelea", steagul flutura pe cerul de un albastru palid.

— Parcă arde!

Leonka întoarse capul şi o văzu alături de el pe Galia. De sub căciula de lutru îi ieşeau şuviţe zburdalnice de păr; ochii căprui, care nu de mult lăcrămaseră, acum sclipeau de bucurie. Lîngă Galia stătea Vanea şi se uita şi el ţintă la steag.

Deodată, uşa camerei de gardă se deschise larg, cu un scrîşnet. Un vagmistru şi patru gardieni dădură buzna în curte. Încheindu-şi curelele din mers, se repeziră în spatele movilei de minereu.

Dintr-un salt, copiii fură sus pe creasta movilei.

La capătul scării pe care se urcase Ivancenko stăteau, umăr la umăr, doi muncitori. Unul din ei, văzîndu-i pe gardienii care se apropiau în fugă, ridică fulgerător mîna în sus. În mînă îi sclipea ceva rotund ca o minge. Gardienii se opriră brusc, de parcă s-ar fi izbit de o sfoară întinsă de-a curmezişul drumului.

— Dacă mai faceţi un pas, o arunc, spuse calm muncitorul.

— Cum îndrăzneşti, ticălosule! urlă vagmistrul. Puneţi mîna pe el!

Smulse din toc revolverul şi se repezi înainte, urmat de gardieni. „Mingea" se desprinse de mîna muncitorului, descrise o curbă şi căzu pe pămînt.

Copiilor le ţiuiră urechile. Un gardian se apucă cu mîinile de pîntece şi căzu pe o parte, altul se aşeză greoi în zăpadă şi începu să clatine din cap.

Vagmistrul trase. Unul din muncitori căzu. Gardienii se repeziră spre scară. Celălalt muncitor urcă repede cîteva trepte, se întoarse cu faţa spre ei şi trase. Mai căzu un gardian. În aceeaşi clipă, vagmistrul ridică sabia. Muncitorul scăpă pistolul din mînă şi se prăbuşi.

Dar abia păşi vagmistrul pe prima treaptă, că auzi din spate un strigăt mînios, desperat. Întoarse capul. Dinspre movila de pămînt gonea spre el un băieţaş slăbuţ, cu şapca căzută pînă peste urechi. Nici n-apucă bine să-şi dea seama ce se întîmplă, că băiatul îi sări în cîrcă şi-i înfipse degetele în beregată. Vagmistrul începu să se sucească, să se învîrtească pe loc, încercînd să se descotorosească de acest ciudat agresor. Dar în aceeaşi clipă, o fetiţă cu părul negru despletit se repezi la el şi i se agăţă cu amîndouă mîinile de păr.

— Gar... gar... gardian... strigă răgușit vagmistrul, sucindu-se în loc.

Dar gardianului nu-i ardea de șef. În spinarea lui sărise Vanea Sîciov și-l lovea din toate puterile cu pumnul în creștet.

Atunci, vagmistrul se prăvăli în zăpadă și începu să se rostogolească, turtind sub trupul lui cînd pe Galia, cînd pe Leonka. În cele din urmă izbuti să scape de ei. O clipă se uită la Leonka cu ochii injectați, apoi se aplecă, ridică revolverul de jos, îl apucă de țeavă și începu să-l izbească pe băiat în cap.

Zăpada se umplu de pete roșii. Leonka văzu cum Galia, vagmistrul și mulțimea de oameni care năvăleau spre ei se înălțară deodată sus și se făcură nevăzuți. În văzduhul negru ca smoala se roti un cerc de foc, împrăștiind miliarde de scîntei și apoi se stinse.

Galia privea încremenită la pata roșie care se întindea repede pe zăpadă, în jurul capului bălan al lui Leonka.

Deșteptarea

În aerul albastru și transparent se rotește o pasăre neagră. Aripile ei lungi și ascuțite sînt desfăcute larg și stau nemișcate. Din pliscul deschis îi iese o limbă ascuțită. Cînd zboară pe deasupra lui Leonka, limba păsării se înfige ca un cui în capul lui.

„E un șarpe, își zice Leonka. S-a prefăcut în pasăre ca să nu fie recunoscut“.

De fiecare dată cînd pasărea se apropie, Leonka își strînge cu o teribilă încordare pumnul și izbește în pieptul ei puternic bombat. Dar pumnul lui — parcă ar fi de vată — atinge pasărea încet și moale, fără să-i facă vreun rău.

Deodată, pasărea dispare și aerul se face din albastru, auriu. La fereastră, cu spatele la Leonka, stă mama. Iar pe

un scaun, toată în alb, şade nemişcată o fetiţă cu părul negru şi se uită la Leonka.

— Galia, spune Leonka şi vrea să se ridice, dar pe capul lui se prăbuşeşte deodată un bolovan uriaş şi negru.

Şi iarăşi, în aerul de un albastru închis, se roteşte pasărea-şarpe şi iarăşi Leonka se încordează dureros şi o izbeşte în piept cu pumnul lui neputincios, de vată.

Într-un rînd, deschizînd ochii, Leonka văzu lîngă pat un bărbat cu o bluză militară şi cu curele în cruciş, care şedea pe scaun şi scria ceva pe un porthart. Leonea se uită lung la trăsăturile acelei feţe dragi, atît de cunoscute şi în acelaşi timp schimbate parcă.

— Senea! spune el încet. Tu eşti?

Bărbatul se apleacă şi îşi sărută fratele pe buze.

În aceeaşi zi veniră la Leonka la spital toţi membrii comitetului. Din uşă, fiecare zîmbea şi-i făcea lui Leonka semn cu capul, apoi se apropia de el şi-i strîngea mîna ca unui om mare.

Kovtun şi Ivancenko sosiră împreună. Netezindu-şi mustăţile, pe care nu mai apucase să şi le radă, Kovtun spuse:

— Ce mai copii! Ce-o să fie de ei cînd or creşte! Au să le facă zile fripte duşmanilor noştri!

Cînd tovarăşii se ridicară să plece, Leonka întrebă:

— Nene, cine a fost mortul pe care l-am îngropat atunci?

Ivancenko zîmbi.

— Acela căruia i-a făcut loc compania de ofiţeri? Ţi-am spus doar că era nenea Maxim. O mitralieră „Maxim" din cele mai obişnuite. Înţelegi, Leonea: în fiecare noapte se făceau percheziţii, azi la unii, mîine la alţii. Şi erau arme aproape în fiecare curte. De aceea le-am ascuns noi.

Leonka primi şi o vizită la care nu se aştepta de loc: în dimineaţa zilei următoare se pomeni cu strungarul Labutin, în persoană.

— Uite, — spuse acesta, aşezîndu-se pe scaun, — am

venit să te văd. Mda... Înainte veneai tu la mine, acum am venit eu la tine, mda... Şi mai stai mult aici ?

— Nu ştiu, spuse Leonka, zîmbind bucuros. Dar cred că am să mă scol în curînd.

— Te-a atins zdravăn tîlharul de vagmistru... Ei las' că i-am învăţat şi noi minte în ziua aceea. Care a scăpat, crea că se scarpină şi acum. Mda... Acum, oraşul e al nostru. Şi uzina tot a noastră e. Iar director e Kamenski... Pot să vorbesc cu tine despre o treabă ? Dă voie doctorul ?

— Ce treabă ?! se miră Leonka.

— O treabă nu prea însemnată, dar totuşi o treabă. A venit pe la mine prietenul tău, Vanea Sîciov. Era tare mîhnit : te-a tot amînat şi acum îi pare rău. Pricepi despre ce e vorba ?

— Nu...

— Ţi-a făgăduit o brichetă, nu-i aşa ?

— Da.

— Ei, el nu ţi-o poate face, nu se pricepe, mda... A venit la mine să mă roage : „Nene Labutin, fă-i o brichetă lui Leonka. Aşa de mult a vrut să aibă una". I-am spus : „În primul rînd acum trebuie să uităm de brichete, fiindcă avem alte treburi mai urgente decît brichetele. Iar în al doilea rînd, şi ceea ce e mai important, e că tu nu-ţi cunoşti prietenul. Pe el nu-l interesează bricheta, ci felul cum se face ea. Meşteşugul nostru îl interesează, asta e". I-am zis bine?

— Da, nene Labutin.

— Las' că ştiu eu. Nu degeaba nu-ţi mai luai tu ochii de la mîinile mele ! Am fost şi eu ca tine, înţeleg... Acum iată care e socoteala... tovarăşul Kamenski m-a numit mai mare peste ucenici şi mi-a ordonat să te iau pe tine cel dintîi ucenic. De aceea am venit să-ţi spun ca să te faci bine mai repede şi să vii să înveţi. Fac eu din tine un ajustor cum n-ai să mai găseşti în toată uzina, mda !... Dar bricheta tot ţi-am adus-o. Na, ia-o, o să-ţi prindă bine în gospodărie.

Şi Labutin puse în mîna băiatului un obiect strălucitor.

Pe faţa nichelată a unui obuz în miniatură, Leonka citi, plin de admiraţie:

Tovarăşului Garmaşov Leonea
pentru devotament faţă de clasa muncitoare
de la strungarul
Labutin Timofţei Kirilovici

1938

NODUL GORDIAN

I

Boala s-a furişat pe nesimţite, ca un hoţ, şi, găsind teren prielnic, s-a instalat ca un stăpîn.

Odată, Oleg şi-a uitat acasă un caiet. În recreaţia mare a dat o fugă să-l ia şi tot în fugă s-a întors la şcoală. Ajungînd în clasă a simţit o oboseală cu totul neobişnuită, dar n-a luat-o în seamă. Altădată, oboseala a pus stăpînire pe el nu după fugă, ci după o plimbare liniştită cu mai mulţi băieţi din clasă, în crîngul de stejari din apropiere. De bună seamă că nici atunci n-ar fi dat atenţie acestui lucru dacă ar fi fost o oboseală normală, sănătoasă. Lui Oleg i-ar fi plăcut, de pildă, să simtă o osteneală uşoară, să stea trîntit în iarbă, să se uite la cer şi să schimbe alene cîte o vorbă cu unul şi cu altul. Dar de data asta simţea în trup o senzaţie nelămurită, neplăcută, o nelinişte vagă, amestecată cu dorinţa de a se dezbăra de ceva care se lipise de el ca o pînză de păianjen. Cînd ceilalţi începură să se joace cu mingea, se ridică în silă de pe un trunchi de copac pe care şedea şi începu să alerge şi el, dar curînd se întoarse şi se aşeză din nou.

— Ce-ai, Olejka, nu eşti în apele tale? îl întrebă Taia.

---

[1] Nodul gordian — nodul care lega jugul de oiştea carului regelui Gordius al Frigiei şi pe care Alexandru Macedon, neputîndu-l deznoda, l-a tăiat cu sabia. Aici e folosit cu sensul de obstacol de netrecut. (n.r.)

— Ba da... dar... nu ştiu nici eu...

Se întoarse acasă istovit, fără chef de vorbă. La masă mîncă o jumătate de farfurie de supă, apoi dădu farfuria la o parte şi începu să mestece dintr-o pîrjoală, pe care însă nu putu s-o isprăvească. După aceea, cîteva zile Oleg s-a simţit ca întotdeauna. Dar într-o noapte s-a trezit cu o senzaţie ciudată : parcă i-a fi pus cineva o compresă caldă pe piept. A dat plapuma la o parte şi a simţit pe trup o umezeală neplăcută. „Ce-o fi asta ?“ s-a gîndit el, pipăindu-şi cămaşa. Apoi a adormit din nou, iar dimineaţa nici nu şi-a mai adus aminte. După două zile, însă, povestea s-a repetat. Oleg nu s-a alarmat nici de data asta. Cîte nu se întîmplă în viaţă !... Unde mai pui că se făceau pregătiri intense pentru sărbătorîrea zilei de 1 Mai : şi gazeta de perete, şi cercul dramatic, şi confecţionarea unui balon... Oleg a participat la toate astea cu avîntul care-l caracteriza.

De 1 Mai, îndată ce coloana şcolii trecu prin faţa tribunei, simţi din nou aceeaşi oboseală. Ar fi vrut el să rămînă acolo unde răsunau fanfarele, fluturau steagurile şi oamenii cîntau şi dansau în plină stradă, unde era atîta lumină şi atîta larmă şi totul era atît de frumos, dar pe de altă parte ar fi vrut grozav să fie la el în pat.

Acasă îl aştepta o masă de sărbătoare. Tata se întorsese de la demonstraţie cu doi colegi de birou, la mama venise vechea ei prietenă. L-au întîmpinat pe Oleg cu exclamaţii zgomotoase, pline de bucurie şi l-au aşezat îndată între ei. Pe masă, printre alte gustări, erau şi cîrnaţi ucraineni prăjiţi la tigaie, şi vinete împănate cu usturoi, şi sardele „Maiak“. Mama ştia cît de mult îi plăceau toate astea lui Oleg şi nu uitase nimic. Dar mirosul vinetelor i se păru neplăcut, iar cîrnaţii, prea graşi şi săţioşi. Ca să nu-şi îngrijoreze părinţii, Oleg declară că mîncase la colegul său, Jenea, şi sculîndu-se de la masă se duse în camera vecină. Acolo, simţind că-l ia cu frig, se întinse pe o canapea şi aţipi.

Cînd se trezi, o mînă grijulie îi pipăia fruntea, obrajii și mîinile.

— Oleg, ești bolnav! spuse mama.

În glasul și în privirea ei speriată și încordată se simțea dorința de a auzi: „N-am nimic, sînt sănătos".

Se ridică într-un cot, dar deodată începură să-i clănțăne dinții de frig.

Cînd veni medicul a doua zi, temperatura scăzuse.

Doctorul îl ascultă cu urechea lipită de stetoscop, iar tata și mama rămaseră deoparte, pîndindu-i expresia feței.

— Friguri? sugeră tata, cînd văzu doctorul palpîndu-i splina.

— Să sperăm că-s friguri, răspunse doctorul, îndreptîndu-se din șale.

Oleg văzu că tata zîmbește într-un fel ciudat, ca și cum ar fi vrut cu acest zîmbet să prevină sau să alunge ceva.

— Dar... ce altceva ar mai putea fi?

— Știu și eu?... Nu întotdeauna se poate pune diagnosticul dintr-o dată. În orice caz, am constatat la plămîni mici hîrîieli. Trebuie controlat.

În timp ce-l conducea pe doctor, tata spuse:

— Oricum, e băiat voinic... Credeți că ar putea...

Doctorul ridică din umeri.

Dacă n-ar fi fost senzația asta de ușoară slăbiciune, Oleg s-ar fi simțit pe deplin sănătos. Nici nu se îndoia că febra fusese doar ceva trecător. Dar pentru că tatăl lui insistase, se supuse și începu să-și facă tot felul de analize.

Urma să se ducă după rezultate a doua zi, dar se sfîrșiră sărbătorile din mai, reîncepu și școala, și Oleg tot nu-și găsea timp să ia rezultatele. Cînd se duse în cele din urmă după foaia de analize, nici nu se uită la ea: o puse într-o carte și își aminti de ea abia cînd ajunsese aproape de casă. Pe foaia cenușie erau scrise niște cuvinte pe care nu prea le înțelegea: consistență, fibre elastice, epiteliu. La rubrica „B.K." era scris de mînă: „De la 17 la 28 în cîmpul vizual".

Oleg puse foaia din nou în carte.

„B.K." — se gîndi el. Ce-o fi însemnînd oare?"

În aceeași clipă își aduse aminte de numele savantului german care descoperise bacilul tuberculozei: Koch, „Bacilul lui Koch!"

Se opri, silindu-se să-și adune gîndurile, apoi se răsuci pe călcîie și porni din nou, repede, spre laborator.

— Spuneți-mi, vă rog, ce înseamnă aceste litere? o întrebă el pe femeia care îi dăduse foaia.

— Arată-i doctorului, răspunse ea în doi peri.

— Dar știți și dumneavoastră, insistă Oleg. E bacilul tuberculozei, nu?

— Da.

O clipă simți că i se taie răsuflarea.

Femeia spuse din nou:

— Arată-i doctorului. Noi nu putem da explicații în astfel de cazuri.

Oleg se îndreptă spre ieșire.

În capul lui toate se învălmășiseră. Doar un singur gînd se desprindea precis și categoric: „N-am să mai pot intra la școala de zbor".

Traversă strada, se așeză pe o bancă și timp de cîteva minute se uită fix la o firmă. Aduna mașinal literele, citea firma pînă la sfîrșit și iar o lua de la început. Nu avea nici frisoane, nici febră și nu-l durea nimic. Dar cînd se ridică să pornească spre casă, se simți pentru prima oară grav bolnav.

Acasă puse foaia pe masă, în fața tatălui, și vorbi nepăsător:

— Au găsit ceva... Se pare că am bacilii tuberculozei...

Și se opri, uluit de ivirea atît de pronunțată a pistruilor cafenii pe fața palidă a tatălui său.

— Dar, tată, — spuse el, simțind deodată că i se strînge inima de milă pentru tatăl lui, — nu te alarma! Asta se vindecă!

Cine nu visează o călătorie în Crimeia ? Cine nu e captivat de descrierile acestui ţinut însorit, bogat în vii şi umbrit de chiparoşi ?

II

Oleg se uita pe geamul autobusului la trandafirii de un roşu aprins, care răsăreau de-a dreptul dintre pietrele cenuşii de pe marginea drumului, se uita la marea care-i apăruse deodată în faţă... Cît de mult i-ar fi plăcut şi ce bucuros ar fi fost dacă ar fi călătorit pe meleagurile acelea, sănătos, cu Taia şi cu Jenea ! Acum însă frumuseţea din jur făcea să i se strîngă inima. Bunăoară, chiparoşii : sumbri, nemişcaţi, se înălţau peste tot, ca un simbol al durerii tuturor acelora care vin acolo cu suferinţa lor.

De la Ialta, şoseaua începu să urce. După puţin timp, autobusul intră într-o pădure de pini. Şi pe loc, totul, de jur împrejur, se umplu de sunete. Ai fi zis că fiecare pasăre, ascunzîndu-se printre acele verzi ale coniferelor, ţinea cu orice preţ să-şi întreacă în triluri şi fluierături, vecinele. Feţele celor din autobus se însufleţiră. Oleg zîmbi şi el. Un bătrîior uscăţiv, care şedea alături de dînsul, îl încurajă, dînd din cap :

— Aşa, aşa, foarte bine ! Că prea stăteai posomorît.

Prin faţa călătorilor lunecă o căsuţă mică pe care scria „Poşta“, apoi alte cîteva case cu etaj şi, încetinindu-şi brusc mersul, ceea ce-i făcu pe toţi călătorii să se aplece înainte, autobusul opri în faţa unei clădiri mari.

— Am sosit, spuse bătrînelul. Dă-te jos, amice !

O femeie tînără, într-un halat alb, aşteptă pînă ce noii veniţi îşi luară geamantanele, apoi porni la vale pe o cărăruie presărată cu prundiş mărunt. Toţi se înşiruiră în urma ei.

— Barem să ne spui unde ne duci, soră, vorbi nerăbdător bătrînelul.

Ceilalţi rîseră :

— Nu cumva ţi-e frică, moşule ?

Femeia rîse şi ea.

În sala de aşteptare amuţiră iar.

Cînd îi veni rîndul lui Oleg, medicul de serviciu se uită la el cam mirat şi spuse :

— Bine, dar ăsta e sanatoriu de adulţi.

— Ştiu, răspunse Oleg stînjenit, — dar n-au putut să mă trimită la sanatoriul de copii, fiindcă am cincisprezece ani.

Medicul dădu din cap :

— Aici n-ai să găseşti pe nimeni de vîrsta dumitale. Ai să te cam plictiseşti !

— O să caut să nu mă plictisesc, răspunse Oleg.

Dar el ştia că o să-i fie tare urît.

Apoi fură conduşi în sala de duşuri.

— Of-of-of ! oftă bătrînelul, uitîndu-se la Oleg. Tînăr sau bătrîn, bacilul nu te cruţă.

Din sala de duşuri ieşiră îmbrăcaţi în pijamale albastre, cu brandenburguri liliachii.

Examinîndu-se, bătrînelul spuse nedumerit :

— Nu pot să înţeleg ce sînt. La prima vedere parcă aş fi un general francez.

— Şi eu mă tot gîndesc unde te-am văzut, unchiule, spuse un flăcău bălai. Acum mi-aduc aminte : într-o revistă veche, în „Niva". Acolo ţi-am admirat portretul, pe prima pagină.

— Nu se poate... răspunse bătrînelul, privindu-l neîncrezător.

— Cum aşa „nu se poate !" Dacă-ţi spun ! Dedesubt scria : „Generalul Foch, comandantul suprem al armatei franceze".

— A, ai dreptate, se învoi moşul. Acum îmi aduc şi eu aminte de dumneata : erai bucătar în nu ştiu care din companiile mele.

„Ciudat! se gîndi Oleg, urcînd împreună cu ceilalţi o scară de marmură cu vinişoare trandafirii, care ducea la etaj. Rîd, glumesc... Parcă ar fi sănătoşi".

Bătrînelul îl trase de mînecă şi-i spuse în şoaptă:

— Cere-te în acelaşi salon cu mine; o să fie mai vesel! Mă cheamă Karpuşkin, Vasili Martînovici. Aşa să spui: vreau cu Karpuşkin.

Lui Oleg i se păru că nu mai are sfîrşit coridorul în care intraseră. La mijloc era un geamlîc, ca un felinar cu trei laturi; prin ferestrele de cristal, aerul dintre brazi părea dens ca o apă proaspătă şi curată.

Karpuşkin şi Oleg fură instalaţi în salonul nr. 18, unde se eliberaseră în ajun două paturi. În cel de-al treilea pat stătea culcat un bărbat cu păr negru şi ochi strălucitori.

— Poftiţi, tovarăşi, spuse el cu un accent caucazian pronunţat. Culcaţi-vă şi odihniţi-vă. Aţi venit să vă trataţi?

— Da, avem nevoie de puţină reparaţie. Karpuşkin se uită de jur împrejur. Da, da, camera e potrivită. Aici, Kolea, o să trăim ca-n sînul lui Avram.

Oleg îl privi mirat.

— Pe mine mă cheamă Oleg, spuse el.

— Oleg? Şi eu care credeam că te cheamă Kolea. Ei, dacă-i aşa, Oleg să fie. Ceea ce importă, e că o să trăim clasa întîi. Asta se vede cît de colo.

Camera era potrivit de mare şi curată, de parcă ar fi fost văruită de curînd. Avea noptiere lîngă fiecare pat, scaune, şi pe masă o vază cu flori. Printr-o uşă înaltă cu geam şi prin cele două ferestre pătrundea o lumină albă şi egală.

— Asta ce-o mai fi? întrebă Karpuşkin, ducîndu-se spre uşă şi deschizînd-o. Apoi scoase un fluierat admirativ.

Oleg se apropie şi el.

Uşa dădea pe o terasă care se întindea de-a lungul întregii clădiri. Pereţii şi coloanele ei rotunde erau tencuite şi văruite cu grijă; în razele soarelui, păreau presărate cu o pulbere de diamant. În faţă, printre ramurile pinilor, se vedea marea albastră, iar ceva mai la dreapta se înălţa spre

cer vîrful Ai-Petri, cu pini stingheri pe povîrnișurile lui prăpăstioase.

— Privește, — spuse Karpușkin, arătînd cu degetul, — pînă la pinul acela care crește de-a dreptul pe stîncă să tot fie cinci kilometri, și totuși se vede atît de bine, că i-ai putea desena fiecare creangă. De ce oare?

— E aerul curat, spuse Oleg.

— Adevărat, aerul e foarte curat. Asta nu-i aer, ci cristal.

Se întoarseră în salon.

— Care-i numele dumitale? îl întrebă Karpușkin pe vecinul său.

— Akopov, Serghei Manukovici.

— Pe mine mă cheamă Vasili Martînici. Dînsul e Oleg. Să facem cunoștință. E bună mîncarea pe-aici?

— Atîta știu și ei să facă, să ne îndoape! De altceva nu-s în stare, răspunse celălalt cu un ușor accent și cu o sclipire de nemulțumire în ochi.

— N-ar trebui să fie așa, spuse cu siguranță în glas Karpușkin.

— Ai să vezi și dumneata. Sună clopotul și-ți dau de mîncare, apoi iar sună clopotul și iar îți dau de mîncare. Toată ziua sună, de-ți țiuie urechile.

— Hm... va să zică fac tratament cu clopotul.

— Dracu' știe! Da' cînd o veni doctorul, am să-l întreb: „Mie de ce nu-mi faci pneumotorax? Altora le faci și mie nu!"

— A-a, va să zică asta-i buba! spuse Karpușkin. Cu alte cuvinte, asta nu-ți convine.

Undeva pe aproape se auziră niște bătăi dese și puternice de clopot.

— Ptiu! făcu Akopov. Iar ne cheamă.

Dădu supărat la o parte cearceaful și începu să se îmbrace.

— Hai, Oleg, să ne mai întărim puțin, — se bucură

Karpuşkin, — şi apoi îi tragem un pui de somn, după drum. Condu-ne, Serghei Manukovici.

Coborîră pe aceeaşi scară într-o sală uriaşă, cu o mulţime de mese. O soră mică şi plinuţă le ieşi în întîmpinare.

— Am vrea să stăm tustrei la aceeaşi masă, soră, — se rugă Vasili Martînici, — ca să fim şi aici împreună.

Sora zîmbi şi-i conduse la una din mesele aşezate lîngă o fereastră.

Akopov mînca supărat, de parcă ar fi fost certat şi cu ciorba şi cu friptura. Oleg se tot uita la Akopov şi mînca şi el.

„Ce-i asta ? îşi zise Oleg. Nu cumva încep să mă fac bine ?“

Simţămîntul acela apăsător de parcă şi marea, şi florile, şi strălucirea soarelui există numai pentru alţii, se mistuise ca prin farmec. Trase uşurat aer în piept şi se uită curios pe fereastră la gazonul verde, proaspăt stropit, în care sclipeau ca nişte nestemate picăturile de apă.

Deodată se gîndi plin de nădejde că poate curînd are să se întoarcă acasă pe deplin sănătos. Această nădejde îi umplu toată fiinţa cu o mulţumire liniştitoare. Se întoarse în salon, se dezbrăcă şi se culcă cu plăcere în aşternutul proaspăt şi puţin rece. Închise ochii şi în faţă îi apăru un chiparos înalt şi întunecat, care se roti încet şi se făcu nevăzut ; apoi se ivi un grilaj de fontă, fixat într-un zid de piatră cenuşie. După aceea dispăru şi grilajul, iar zidul, coborînd treptat, se făcu una cu şoseaua. Oleg voia să vadă unde dispăruse grilajul, dar capul i se lăsă neputincios pe un balot cu vată şi nu-l mai putu ridica...

Se trezi zgîlţîit blînd, dar insistent, de umăr.

— Ce-i ? întrebă el holbîndu-se la Karpuşkin, care stătea în picioare lîngă pat.

— De ce gemi atîta ? M-am gîndit că poate visezi ceva urît şi mi-am zis să te trezesc. Destul atîta somn. A venit şi sora să-ţi ia temperatura şi cînd a văzut că dormi, a

plecat. Noi am și cinat, iar tu dormi într-una. Ba ai început să și gemi. Te doare ceva ?

— Mi-i frig, spuse Oleg.

Se ridică puțin ca să tragă plapuma peste el și începu să tremure.

— E-e-e, — rosti tărăgănat Karpușkin, — și eu care credeam că astă-seară mergem la cinema !

III

Toată noaptea, Oleg s-a chinuit desfăcînd un șnur negru care se înnodase și se făcuse ghemotoc. Oleg se căznea să slăbească nodul și dădea de capătul șnurului, dar de îndată ce începea să tragă de el, acesta se agăța de ceva dinăuntrul ghemotocului și șnurul se strîngea și se încurca și mai tare... Atunci se isca în pieptul lui Oleg o nostalgie nelămurită și trupul îi era cuprins de o oboseală grea, care-l făcea să geamă. Îndată după aceea nodul părea că se slăbește, ghemul începea să se desfacă și pieptul îi respira ușor și liber.

„Ce bine e !“ își zicea Oleg. Dar șnurul se încurca din nou și iar îl cuprindea nostalgia.

În cursul nopții sora de serviciu veni de cîteva ori să-l vadă. Se apleca asupra lui și, dacă băiatul deschidea ochii, îl întreba :

— Ți-e sete ?

Oleg bea cu lăcomie limonadă, răsufla ușurat și închidea ochii la loc.

Spre dimineață începu să-i scadă temperatura. Deschizînd ochii, văzu prin ușa deschisă cerul albicios, pe care se profila limpede vîrful unui pin.

„Acum am să adorm“, se gîndi el, ca și cum pentru un somn liniștit îi trebuia anume cerul acesta palid și pinul de un verde-închis.

I se aduse în cameră micul dejun, dar nu-i era foame.

Un om bine legat, cu părul roșcat, îmbrăcat într-un halat alb, intră în salon. Se aplecă asupra lui Oleg:

— Ia să te ascultăm. Apoi spuse, îndreptîndu-și trupul: Deocamdată stai culcat. Odihnește-te, și mai vedem noi ce-o fi pe urmă, la aparatul Röntgen. Observînd tristețea băiatului, adăugă: Nu-i nimic, ai să te faci bine. După drum se întîmplă de multe ori așa. Și-l mîngîie pe cap.

— Iakob Abramovici, — spuse supărat Akopov, — curînd va trebui să plec, și văd că tot nu-mi faceți pneumotorax. De ce?

— Ei, Akopov, am mai vorbit doar despre asta! Cel mai bun pneumotorax pentru dumneata uite care este! Și doctorul își roti mîna prin aer. Respiră, mănîncă, dormi, și ai să fii sănătos. De plecat, însă, n-ai să pleci chiar așa curînd.

— Atîta știe, să te mîngîie! bodogăni Akopov cînd doctorul ieși din salon.

Se întoarse pe o parte și un minut după aceea dormea tun, sforăind cu voluptate.

Ațipi și Karpușkin, fără să lase din mînă crenguța pe care o adusese cu el de afară.

Vizita medicului luă sfîrșit, și de jos, de pe băncile așezate sub copaci sau în jurul straturilor cu flori, se auziră glasuri și rîsete. Unii bolnavi tușeau. În salon era liniște. Oleg se uita pe peretele din fața lui, unde era atîrnat un tablou cu o ramă de stejar, și căută să înțeleagă ce înfățișează copacii aceia golași, cioturile și reflexele roșii din băltoaca de apă — toamnă tîrzie sau începutul primăverii? Nu-i venea să se gîndească la nimic altceva. În salonul vecin cineva tuși și tăcu. Apoi, o clipă mai tîrziu, se porni pe o tuse lungă și chinuită. Și Oleg simți deodată lămurit, cu toată ființa, că asupra lui s-a abătut o mare nenorocire.

Se ridică în pat și se uită cu dușmănie la vecinii lui care dormeau, la pereți, la noptiere. Oricît de drăguță ar fi fost camera aceea, dar paturile ei vopsite în alb, lipsa

acelor obiecte mărunte care există în orice cameră locuită, îi aminteau în fiecare clipă că se află într-un loc unde se îngrijesc bolnavii.

„Dar de ce sînt eu aici ? se gîndi Oleg, întristat. De ce ?“

Simţi o dorinţă nebună să dea cearceaful la o parte, să-şi pună costumul de toate zilele şi să se întoarcă la Ialta. Acolo să ia vaporul şi după trei zile să debarce în portul său, plin cu baloturi învelite în rogojini, cu lăzi mirosind a mare şi a rumeguş proaspăt, cu munţi întregi de mărfuri acoperite misterios cu prelate uriaşe. Oftă din adîncul pieptului şi se lăsă iarăşi pe pernă.

Îşi aduse aminte de ultimele clipe înainte de plecarea trenului. Stătea în vagon aplecat peste geamul deschis, iar mama îl ţinea de mînă şi-i spunea mereu : „Oleg, să scrii, auzi !“ Tata căuta să pară calm, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic deosebit, şi zîmbea, dar cînd uita să se mai prefacă, zîmbetul i se ştergea dintr-o dată de pe buze, sprîncenele i se împreunau şi ochii lui se uitau încordaţi la faţa lui Oleg. Jenea se purta şi el ca şi cum Oleg ar fi plecat pur şi simplu în tabără la Artek, bunăoară, şi nu înceta să spună : „Să ne trimiţi ilustrate !“ Numai Taia se uita la el în tăcere şi ochii ei, ca şi ai mamei, întotdeauna blînzi şi calzi, erau acum severi. Auzind fluieratul conductorului, ea se apropiase repede de geam şi, pălind puţin, spusese fără să zîmbească : „Oleg, tu trebuie să te întorci sănătos !“

„Oare ce-o fi făcînd ea acum ? se gîndi Oleg. Pesemne că stă în grădiniţa lor, la măsuţa ovală de sub părul cel mare. Stă cu o mînă pe carte, iar cu cealaltă îşi sprijină bărbia şi se uită la Jenea pe sub sprîncene. Jenea stă în faţa ei, înfierbîntat de propriile lui cuvinte, şi încearcă să-i dovedească că pe Don se poate merge foarte bine cu barca, şi încă în doi, şi că la Leningrad n-are de ce să se ducă acum, de vreme ce peste un an, cînd vor termina şcoala, are să meargă în orice caz, ca să înveţe. Să înveţe...“

Da, peste un an ei vor pleca amîndoi să învețe — Taia la Leningrad, la Institutul de limbi străine și Jenea la Novocerkask, la Institutul industrial. Iar Oleg, care învăța la școală mai bine decît ei, n-are să mai plece nicăieri... Și cînd te gîndești ce sigur era el că are să intre la Școala de aviație militară !... Acum se isprăvise cu visul ăsta !

Karpușkin bolborosi ceva în somn, se trezi și deschise ochii.

— Nu dormi ? întrebă el în șoaptă, ca să nu-l tulbure pe Akopov. Iar te gîndești ? De fapt nu pricep de ce te frămînți. Doctorul ți-a spus doar, pe bună dreptate, că te simți așa din cauza drumului.

— Și dumneata vii de la drum, spuse morocănos Oleg.

— Eu !... Eu, amice, nu o dată mi-am măsurat puterile cu tuberculoza. Cînd se-ntîmpla să mă doboare, ședeam culcat și mă gîndeam : „Stai, ticăloaso, că-ți arăt eu ție ! Prea devreme vrei să-ți sărbătorești victoria". Și cînd mă luam la trîntă cu ea, se dădea bătută. E adevărat că uneori mai uitam — ba mă udam la picioare, ba mai știu eu ce, și ea numaidecît înălța capul. Dar eu o puneam iar la respect.

— Și asta e viață ? se încruntă Oleg.

— De ce să nu fie viață ? se miră sincer Karpușkin.

— Ce fel de viață poate fi ? Chiar dumneata ai spus că nu ai voie nici să te uzi la picioare.

— Ei, amice... nu-ți dai seama ce vorbești. Parcă fără tuberculoză omul nu se ferește de toate celea ? Cînd treci strada, te uiți să nu te calce o mașină ; cînd e ger afară, îți pui șuba ; cînd stai la strung, te păzești să nu te prindă cureaua...

— A sunat ? întrebă deodată Akopov, sărind în sus.

— N-a sunat, dormi ! îl liniști Karpușkin.

Akopov se culcă, dar numaidecît se ridică din nou :

— Aici te tîmpești cu totul : tot somn și iar somn. Hai să ne plimbăm.

— Asta da. Sau să facem o partidă de popice. La popice, Serioja, te bat la sigur; acolo nu-mi ține nimeni piept. Iar tu, — i se adresă el lui Oleg, — fă nani. Azi noapte ai dormit prost; barem ziua să dormi. Cum te simți acum? Mai bine?

— Așa și așa.

— Ei vezi? Mai încolo are să-ți fie și mai bine.

Plecară și se întoarseră abia după-amiază. Fiecare din ei avea în mînă cîte o crenguță cu niște floricele mici, trandafirii.

— Sst... șopti Karpușkin, văzînd că Oleg stă culcat, cu ochii închiși. Las' să doarmă. E istovit, săracul.

Se dezbrăcară în tăcere și se culcară.

Clopotul sună iar, vestind începutul „repaosului total". După cinci minute tot sanatoriul acela uriaș, plin de oameni ca un stup de albine, era cufundat în tăcere și nicăieri nu se mai auzea nici o mișcare. Pînă și păsările ațipiseră în umbra mănunchiurilor cu frunze ca acele. Numai de pe șoseaua din vale se auzeau cînd și cînd claxoanele automobilelor, răsunînd înfundat din pricina distanței și a pădurii de brazi.

Oleg deschise ochii și se uită mirat în jur. Cu o clipă înainte stătea la el acasă, în curte, și se uita cu capul ridicat în sus cum pluteau pe cer, într-un șuvoi de raze calde de soare, niște funigei albi. Se lăsau încet pe pămînt și se topeau pe pietre. Deodată, printr-o deschizătură de sub acoperișul magaziei, se ivise capul roșcat al lui Jenea. Și numaidecît toți funigeii se învolburaseră și se năpustiseră ca o vijelie albă, turbată, spre acoperiș. „Oleg, Oleg, — strigase Jenea, — fugi, fugi repede! Ninge, ai să răcești!" Și din pricină că totul de jur împrejur era inundat în lumina soarelui, iar din cer cădeau fulgi de zăpadă, Oleg fu cuprins de o tristețe și de o deznădejde atît de mare, de parcă s-ar fi întîmplat cine știe ce nenorocire.

— Te-ai trezit? spuse în șoaptă Karpușkin. Eu n-am ațipit decît vreo jumătate de ceas, dar m-am și săturat de

somn. Ți-am adus fiecare cîte o crenguță, ai văzut? Cine știe ce copac o mai fi și ăsta, de crește de-a dreptul pe povîrnișul muntelui.

Oleg deschise ochii și și-i plimbă prin salon fără să vadă nimic. Buzele lui șopteau ceva nedeslușit.

— Ce? nu înțelese Karpușkin. Se ridică în cot, aplecîndu-se puțin înspre Oleg. Ce spui, că n-am înțeles?

— Nodul... nodul... bolborosi Oleg și iar închise ochii.

— Va să zică așa stau lucrurile... spuse dezamăgit Karpușkin, lăsîndu-se în așternut. Și eu care credeam că-i mai bine...

IV

„Dragă Taia, am primit amîndouă scrisorile tale. Mă întrebi de ce nu ți-am răspuns pînă acum și dacă în general am de gînd să-ți scriu. Nu ți-am răspuns numaidecît fiindcă am tot așteptat... Ții minte ce mi-ai spus în ultima clipă, la gară? Voiam să te pot anunța chiar în prima scrisoare că încep să mă însănătoșesc. Dar au trecut zece zile și nu mă simt de loc mai bine. Dimpotrivă. N-am încotro, sînt nevoit să-ți spun asta, deși n-aș fi vrut s-o fac. Tu însă să nu-i spui nimic mamei sau lui tata: ei nu trebuie să știe. Iartă-mă, Taia, dar acum nu pot scrie mai mult. Mai scrie-mi tu. Ce fac băieții?

Oleg."

„Oleg, azi dimineață postașul mi-a adus scrisoarea ta. Întîi m-am bucurat grozav de mult, dar cînd am citit-o, m-am speriat. Primul meu gînd a fost să dau fuga la ai tăi și să le povestesc. Dar mi-am dat numaidecît seama că în felul acesta nu te ajut cu nimic. M-am îmbrăcat la iuțeală și am dat fuga la doctorul Panin, fiindcă el te-a trimis în Crimeia. I-am spus că te simți nu mai bine, ci mai rău, și l-am întrebat dacă nu cumva ar trebui să te întorci acasă. El n-a înțeles îndată despre cine e vorba

(probabil că vorbeam foarte încîlcit), iar cînd a înțeles, nu s-a alarmat de loc. „Asta , — a spus el, — se întîmplă întotdeauna cu bolnavii de plămîni cînd schimbă clima. Dimpotrivă, trebuie să stea acolo cît mai mult.“ Îți dai seama acum de ce îți este mai rău ? De altfel îmi închipui că vorbesc degeaba !... Probabil pînă acum au apucat cei de acolo să te lămurească în privința asta, nu-i așa ? Vai, Oleg, dacă ai fi putut vedea cum s-a schimbat doctorul la față cînd m-am apucat să-l cert că te-a trimis în Crimeia ! Și-o fi închipuit că a venit la dînsul o nebună. Dragă Oleg, nu trebuie să te alarmezi, totul are să treacă. Dacă îți vine foarte greu, nu scrie pînă n-o să-ți fie mai bine. Adică nu, scrie, dar numai scrisori scurte, de cîteva cuvinte, bine ? Altfel am să fiu neliniștită. Dar să scrii adevărul, să nu ascunzi nimic.

Taia.“

„Dragă Oleg, am făcut socoteala că scrisoarea ta trebuia să vină încă de acum două zile și uite, n-a venit nici azi ! De ce ? Nu vreau să-mi închipui că ți-e și mai rău. Dar dacă e așa (dar nu e, nu-i așa ?), te rog, Oleg, să pui pe cineva să-mi scrie măcar o carte poștală.

Taia.“

„Oleg, tot n-am primit nimic. Ieri am fost pe la mama ta. Mi-a arătat ultima ta carte poștală. Deși scrii acolo că totul e bine, asta nu m-a liniștit de loc, ci dimpotrivă, m-a îngrijorat și mai mult : prea e scurtă și zgîrcită în cuvinte scrisoarea ta. Probabil că așa se scrie cînd nu poți nici să minți, nici să spui adevărul. Dragă Oleg, nu i-am spus nimic mamei tale despre bănuielile mele, dar cred că nu faci bine ascunzîndu-le părinților tăi starea în care te afli. Ți-ar fi și ție mai ușor dacă le-ai spune adevărul. Cît despre mine, ar trebui să mă supăr că nu-mi scrii, dar eu nu mă supăr. Îmi pare numai foarte, foarte rău.

Taia.“

„Dragă Taia, nu ți-am scris din același motiv: am tot așteptat să mă fac mai bine. Dar văd că în felul acesta ar trebui să treacă încă foarte mult pînă să primești vreo scrisoare de la mine, așa că m-am hotărît să-ți scriu totuși. Dar ce să-ți scriu? Aici sînt mulți bolnavi, dar așa ca mine (care stau în pat) sînt puțini. Nu știu dacă se plictisesc și ei ca și mine — poate că la vîrsta mea lucrul acesta e mai greu de suportat. Aici e și un cinematograf, sînt diferite jocuri, bolnavii fac plimbări... totuși oamenii vor acasă, vor să se întoarcă la viața lor obișnuită. Viața mea însă se scurge nesfîrșit de monoton. Doctorul nu glumește niciodată cu mine, cum face cu alții. E foarte atent și drăguț și îmi dau seama că starea mea este destul de gravă. De altfel nu face să vorbim despre asta.

Vecinii mei sînt Karpușkin — un vatman de la noi din Rostov, și Akopov, un croitor din Kutaisi. Amîndoi îmi aduc în fiecare zi în dar cîte-o floare, o scoică de pe malul mării sau pur și simplu pietricele rotunde, tocite de valuri. Karpușkin îmi povestește amănunțit pe unde au fost și ce au văzut. Akopov șade tăcut în pat și ascultă. Dar uneori ridică capul și se uită mirat la Karpușkin, cu ochii lui de un galben-închis. Atunci Karpușkin se încruntă, se uită la el și-i face încet cu ochiul, ca să nu bag eu de seamă. La început nu pricepeam ce-s semnele astea, dar pe urmă am înțeles că Karpușkin născocește pur și simplu fel de fel de povești, ca să mă distreze. De fiecare dată își sfîrșește povestirea cu un nou caz de vindecare totală a vreunui bolnav, pe care toți îl considerau pierdut. Ajuns aici, îl ia martor pe Akopov și-l privește sever.

Tu știi, Taia, ce visam eu, ce-mi doream, și de aceea îți poți închipui cît de greu îmi vine. Îți mulțumesc că nu mă dai uitării... În clipa asta, oamenii se întorc de la concert. Aud de jos cîte un glas de bărbat sau de femeie fredonînd un cîntec vioi, care adineaori răzbătea pînă la mine de pe estradă. Acuși o să intre Karpușkin și o să-mi povestească ce și cum s-a executat... Va sfîrși, bineînțeles,

cu aceleaşi cuvinte: „O prostie! Dacă ştiam, nici nu mă duceam!“ Asta o spune special pentru mine, ca să nu-mi pară rău că n-am putut să mă duc şi eu. El însă nu lasă să-i scape nici un concert.

Taia, transmite te rog salutări tuturor băieţilor. Zilele trecute am primit de la ei o scrisoare lungă, pe care a semnat-o aproape toată clasa. Sînt băieţi buni la noi în clasă, nu-i aşa?

Cum îţi mai petreci timpul? Ce citeşti? Cînd ai de gînd să pleci la Leningrad? Scrie-mi, Taia.

Oleg.“

„Dragul meu Oleg!

Am primit de dimineaţă scrisoarea ta şi toată ziua m-am gîndit la tine. Temerile mele se adeveresc: văd că pentru moment nu te simţi mai bine. Totuşi, dragă Oleg, sînt sigură că are să-ţi treacă. Nu ştiu dacă sînt adevărate întîmplările pe care ţi le povesteşte drăguţul de Karpuşkin (ce nume bun şi caraghios are!) sau dacă le născoceşte special pentru tine, dar ştiu că mulţi oameni zac greu şi îndelung, şi pînă la urmă sfîrşesc prin a se face bine. Aşa s-a întîmplat şi cu vecinul nostru, studentul Pronin: timp de doi ani aproape că nu s-a ridicat din pat; acum însă se pregăteşte să dea examenul de stat şi să plece la Volgostroi. Ce să-i faci, Oleg, trebuie să lupţi.

Mă întrebi cum îmi petrec timpul. Cu examenele am terminat — ţi-au scris băieţii despre asta — şi acum în sfîrşit pot citi şi eu pe săturate. Fireşte însă că nu am întrerupt lecţiile de limbi străine. Ştii că asta e pasiunea mea. Acum cîteva zile am făcut rost de un Flaubert în limba franceză şi am început să citesc încet, cu dicţionarul, „Madame Bovary“. Dragă Oleg, desigur că eu scriitoare n-am să fiu niciodată, deşi toţi băieţii şi fetele îmi prorocesc asta, dar dacă are să iasă din mine o bună traducătoare, am să fiu fericită. Citesc totul: şi „Petrolierul Derbent“, şi „Oedip rege“, şi „Hoţii“.

Primeşti desigur scrisori de la Jenea şi ştii că ne vedem în fiecare zi. Dar despre ce discutăm de fiecare dată nu ştii.

Cînd plec la Leningrad ? Nu pot să-ţi spun precis. Poate că nici n-am să plec anul acesta. Totul va depinde de felul în care se va sfîrşi discuţia mea cu Jenea. Vezi, vreau să te fac curios...

Dragă Oleg, trebuie să ştii că eu am să fiu întotdeauna cel mai bun şi mai de nădejde prieten al tău...

Dar iată-l şi pe Jenea. Acuşi începem iarăşi sporovăiala. Las un pic de loc şi pentru el. La revedere, Oleg ! În curînd am să-ţi scriu din nou.

Taia.

Oleg, Taika e încăpăţînată ca un catîr. Mă tem că din războiala noastră, pînă la urmă tot ea are să iasă învingătoare şi atunci au să se prăbuşească toate planurile mele.

Evgheni."

„Dragă Taia !

Ştiu că tu eşti într-adevăr cel mai bun şi mai de nădejde prieten al meu. Mi-e greu să-ţi ascund suferinţele mele, dar nici uşor nu-mi vine să vorbesc despre ele. Mă tem că, la fel cu alţii, ai să încerci să mă încredinţezi de un lucru în care nici tu însăţi nu crezi. Şi mai cu seamă mă tem că ai să mă condamni pentru gîndurile mele. Cu toate acestea am să-ţi spun totul.

Tu ştii probabil că unii trăiesc cu tuberculoza mult, aproape tot atîta cît şi oamenii obişnuiţi, iar alţii mor curînd. Ei bine, cred că organismul meu nu poate rezista la boala asta. Poate să spună el, Karpuşkin, ce-o vrea, eu văd că n-am să mă mai reîntorc la viaţă. În jurul meu oamenii se însănătoşesc, se îngraşă, se înzdrăvenesc — eu însă slăbesc pe zi ce trece. Că trebuie să mor curînd

se vede şi din blîndeţea cu care îmi vorbesc medicii şi surorile. Ceilalţi bolnavi la fel: între ei vorbesc degajat, glumesc, rîd în gura mare, cu mine însă vorbesc nu ştiu cum, cu băgare de seamă, încet şi nu glumesc niciodată.

Într-un rînd, unul din ei a întrebat pe o soră care trecea pe terasă: „Ei, ce-i cu puştiul, cînd îl puneţi pe picioare?“ N-am auzit ce-a răspuns sora, dar după felul în care celălalt a făcut „Da-a“, nu era greu de ghicit răspunsul ei.

Adevărul este ăsta, dragă Taia: eu văd că nimic nu-mi ajută. Cînd am înţeles asta, m-am înfiorat, n-am dormit toată noaptea şi am vrut să fug din sanatoriu. Pe urmă, criza a trecut. M-am gîndit mult (aici atîta pot şi eu să fac — să mă gîndesc) şi mi-am zis că poate aşa e mai bine. Da, Taia, e mai bine să mori, decît să te tîrăşti toată viaţa cu aripile frînte. Tu îi cunoşti pe toţi din clasa noastră. Care din ei nu visează (dacă nu în gura mare, măcar în sinea lui) să fie un erou, să aducă glorie patriei sale? Să zicem, Taia, că aş reuşi să mă smulg din ghearele morţii. Şi mai departe, ce mă aşteaptă? Odată, Iakov Abramovici, doctorul nostru, a ţinut pe terasă o conferinţă despre tuberculoză. Prin uşa deschisă am auzit totul. Cel mai mult a vorbit despre regimul de viaţă, despre felul în care trebuie să se poarte un bolnav de tuberculoză. Auzeam numai: „n-are voie“, „nu se recomandă“, „trebuie să se ferească“, „e contra indicat“, „i se interzice“. Să faci baie în mare nu ai voie, de soare trebuie să te fereşti, să joci fotbal ţi-este interzis, să te surmenezi, de asemeni... Cum poţi să visezi la o faptă eroică şi în acelaşi timp să te păzeşti să nu-ţi uzi picioarele?... Poţi oare să porneşti la luptă cu samuraii şi să te temi de oboseală?

Mă întrebi la ce mă gîndesc. Mă gîndesc că toţi băieţii au să meargă înainte, au să-şi trăiască viaţa din plin, iar eu, chiar dacă am să rămîn în viaţă, va trebui să mă pă-

zesc de toate, pînă şi de soare. Face oare să lupţi pentru o asemenea viaţă? Cine are nevoie de ea?

Iartă-mă, Taia, nu pot scrie mai mult. Am să continui în altă scrisoare.

Oleg."

V

— De ce stai în pat? Toată ziua stai şi zaci! spunea supărat Akopov. Ar fi vrut să-şi exprime compătimirea faţă de Oleg, să-l încurajeze, dar ochii lui negri şi sclipitori şi vocea lui exprimau enervare şi nedumerire: Auzi, să fii aşa de tînăr şi să stai culcat. E plictisitor să stai în pat. Tu nu vrei, probabil, să te faci bine, nu? Uite, eu ce-am vrut, am obţinut întotdeauna. Am vrut de pildă să spună toţi: „Akopov e cel mai bun croitor". Şi acum toţi spun: „Akopov e cel mai bun croitor".

Oleg ştia că dincolo de tonul şi de privirea supărată a lui Akopov e numai bunăvoinţă şi îl asculta întotdeauna cu un zîmbet. Acum însă stătea culcat, cu ochii pe jumătate închişi: trăise o noapte deosebit de grea şi se simţea foarte slăbit.

Vizita medicală luase sfîrşit. Contrar obiceiului, Karpuşkin nu plecase la plimbare. Aci intra în salon, aci ieşea, şi-i tot făcea lui Akopov nişte semne misterioase. În general, în ultima vreme devenise foarte misterios. Altădată, cînd desfăcea o scrisoare spunea: „Ei, ia să vedem ce ne mai scrie feciorul" şi citea cu glas tare. De la o vreme încoace însă începuseră să-i vină nişte scrisori pe care el nu numai că nu le mai citea cu glas tare, dar nici măcar nu le desfăcea în salon, ci pleca cu ele în pădure. Odată uitase o scrisoare pe noptieră şi, aducîndu-şi aminte de ea în timp ce se plimba, se întorsese în fugă s-o ia. Băgînd plicul în buzunar, se uitase atît de bănuitor la Oleg, încît acesta se simţise aproape jignit. În ajun, Karpuşkin pri-

mise o telegramă şi toată ziua îi făcuse cu ochiul lui Akopov.

Intrînd în salon, Karpuşkin luă un scaun şi se aşeză în faţa lui Oleg, cu aerul unui scamator de circ.

— Ei, Oleg, amice, vreau să te mai distrez, că prea te plictiseşti aici singur, fără nimeni de vîrsta ta. Uite, eu am inventat un aparat special: întorci o manivelă, uşa se deschide şi îţi apare în faţă persoana pe care doreşti s-o vezi. Hai, comandă pe cine să-ţi prezint. Nu te uita aşa la mine, că nu te mint, zău! Pe cine vrei să vezi? Poate pe Jenea, prietenul tău?

— De unde ştii de Jenea? se miră Oleg.

— Dar aparatul la ce-mi serveşte? făcu Karpuşkin cu ochiul. Uite, văd cu el pînă-n străfundul inimii tale. Nu atît pe Jenea ai vrea să-l vezi, cît pe Taia. Am ghicit? Vezi, asta e! Ei, dacă-i vorba de Taia, am să mă gîndesc, deocamdată însă...

Se ridică, se apropie de uşă şi o deschise larg:

— Intră, ce mai stai?

Oleg se uită la uşă şi începu să se ridice încet, uluit: în prag, aproape atingînd cu capul lui roşcat uşorul, stătea lunganul de Jenea şi zîmbea sfios. Avea pe el un halat alb, care-i ajungea numai pînă la genunchi şi, fiindcă era în picioarele goale, părea că venise în cămaşă de noapte. Intrînd în odaie, dădu stîngaci din mîini şi strigă bucuros:

— Va să zică aici mi-erai! Credeai că n-o să te găsim! Te găsim noi şi la pol! De ce stai în pat, ai? Las' că-ţi arăt eu! Şi, aplecîndu-se, îşi îmbrăţişă cu putere prietenul.

Pipăind înfrigurat umerii lui Jenea, Oleg şoptea bucuros:

— Tu?... Ce faci aici? De ce ai venit? Asta-i ca într-un vis...

— Cum adică „de ce"? Eu ţi-am scris că Taika e teribil de încăpăţînată. În loc să plece la Leningrad, s-a hotărît să hoinărească pe jos prin Crimeia. Şi m-a convins şi pe mine. S-a dus călătoria mea pe Don!

— Cum ?... Va să zică Taia... e și ea aici ?

— Ba bine că nu ! E jos. Fără halat, măi frate, nu te lasă să intri la voi și acum îi caută și ei un halat... Vai, Oleg, ai cam...

Jenea înghiți în sec.

— Ce ? Am slăbit ?

— Da, ai slăbit un pic...

— Lasă, despre mine vorbim mai pe urmă... Spune, de ce ați venit pe neașteptate ? De ce nu mi-ați scris ?

— Păi i-a scris Taia lui... Jenea întoarse capul, dar în salon nu mai era nimeni în afară de ei doi. Lui Makușkin... sau cum îi zice... Karpușkin... Au întreținut o corespondență în toată regula ! El îi scria aproape în fiecare zi.

— Cum ? Păi ce, îl cunoaște ?

— Nu i-ai scris chiar tu de el ? Cînd a văzut că nu mai scrii, Taia i-a scris lui. Și el i-a răspuns. Și de-atunci au început să corespondeze.

Ușa se deschise încet, lăsînd să se ivească un cap cu zulufii ca pana corbului.

— Se poate ?

Taia zîmbea, dar vocea ei trăda emoție. Oleg îi întinse tăcut mîinile. Ea se apropie ușor și repede de pat, se așeză pe margine și, punîndu-și o mînă în mîna lui Oleg, îl cuprinse cu cealaltă pe după gît. Și atunci, spre mirarea lui, Oleg simți că i se strîmbă buzele.

— Ei poftim !... spuse nemulțumit Jenea, dînd caraghios din mîini. Dar începu și el să se smiorcăie și întoarse repede capul.

Un minut mai tîrziu rîdeau cu toții.

— Înțelegi, ne era mereu teamă să nu se ducă cumva de rîpă excursia noastră, vorbi Jenea. Nu sîntem singuri, ci cu un grup întreg din Rostov. Abia la Sevastopol ne-am liniștit, cînd am urcat pe vapor. Hei, măi frate, grozavă e Crimeia asta a ta ! Dar nu știi că noi am și fost pe Ai-Petri !...

— Vai, Oleg, e minunat ! întrerupse Taia. Vezi norii

dedesubt, la picioarele tale, iar deasupra strălucește soarele și cerul e atît de curat...

— Și e așa de ușor să înoți în mare!...

— Da, Oleg, nu ți-am scris, fiindcă n-am mai apucat: Katia a sărit cu parașuta. Crezi că din turn? Nu! Din avion! Îți trimite salutări. Și Zoia la fel.

— Toți îți trimit salutări. Ascultă ce-a făcut Șurka! A vîslit de unul singur de la Rostov la Taganrog.

Astfel, întrerupîndu-se unul pe altul, aci îi spuneau noutăți, aci se minunau de natura Crimeiei. Dar deodată amuțiră, observînd cît de tare a pălit Oleg la față.

— Ce ai, Oleg? tresăriră amîndoi.

— Nimic. Am obosit și atîta tot.

Fără să lase mîna Taiei, puse capul pe pernă și închise ochii. Și pe loc toată bucuria dispăru. Îngrijorați și mîhniți, Jenea și Taia se uitau la fața lui, neștiind ce să facă. Dar el deschise din nou ochii și zîmbi ironic:

— Ei, vedeți cît sînt de voinic: am stat un pic în sus și gata, a și început să se învîrtă casa cu mine.

— Nu te dai de loc jos din pat? întrebă plină de grijă Taia.

— Cum să nu. Mă scol, stau ce stau pe terasă și iar mă vîr în pat. Rămase o vreme tăcut. Apoi se încruntă și spuse posomorît: Vreau la mare. Pe țărm. Sînt de două luni aici și încă n-am fost la mare. Nu mă lasă... Parcă ce mi-e aici, ce mi-e pe țărm?

— De ce vorbești așa? îl dojeni Jenea. Dacă nu te lasă, înseamnă că nu se poate. Cînd ai să te faci bine, ai să te duci unde-ai să vrei. Pînă atunci o să-ți povestim noi totul. De-aici ne întoarcem la Ialta și pe urmă mergem cu tot grupul, pe jos, în parcul Nikitski, iar de acolo — la Gurzuf, pe unde a fost Pușkin... Nu ne întoarcem la Ialta decît peste vreo douăsprezece zile. Atunci să te ții: o zi întreagă o să-ți tot povestim.

Jenea și Taia rămaseră în salon pînă la prînz. Oleg asculta cu nesaț tot ce-i povesteau ei despre casă și despre

școală ; uitase și de boală și de tot. Cînd Jenea începu să-i imite pe colegi și pe profesori la examene, se porni pe un rîs cu hohote.

Dar cînd bereta zmeurie a Taiei se zări pentru cea din urmă oară printre trunchiurile pinilor, Oleg se simți deodată tare amărît.

„Iată, ei sînt abia de o zi în Crimeia și au și văzut aîtea... pînă și pe Ai-Petri au fost... Iar eu stau aici de două luni și nici măcar la mare n-am fost, se gîndi el mîhnit, intrînd în salon de pe terasă. Asta fiindcă ei sînt sănătoși, iar eu bolnav. Și nu numai că-s bolnav, dar chiar mi-e din ce în ce mai rău. S-ar putea să mor aici, ba chiar sînt sigur că am să mor aici. Atunci, de ce să mă mai păzesc ? Korkin acela, care a murit nu de mult în salonul doisprezece, a zăcut aici patru luni. Cînd l-au adus, mai umbla, dar în ultima lună nu s-a mai putut scula din pat. Așa și eu — am să mă tot păzesc, pîn-or să-mi secе ultimele puteri".

Închise ochii și își închipui șoseaua scăldată în soare, mărginită de chiparoșii pudrați ușor cu o pulbere albă. Pe șosea merge încet o căruță. Jenea s-a agățat în spate, ca să nu-l vadă stăpînul căruței, și-i tot face cu ochiul Taiei, iar Taia îl ceartă : „Nu ți-e rușine, Jenka, dă-te jos !" Dar nu poate rezista nici ea și dintr-un salt se așază alături de Jenea. Amîndoi rîd cu hohote. Și Oleg simți o dorință nebună să meargă și el așa, liber, pe șosea, să facă năzdrăvănii și să zburde.

„Plec. Măcar o dată să stau și eu pe țărm. Plec, și gata."

Cu trei zile în urmă urcase încet-încet, împreună cu Karpușkin, pe veranda de la etajul superior, unde copacii nu te împiedecau să contempli imensitatea mării cu marginea ei de spumă albă întinzîndu-se de-a lungul țărmului. Lui Oleg i se păruse chiar că aude plescăitul valuriior ce se izbeau de stînci.

„Plec", repetă el cu încăpățînare.

Luînd această hotărîre, se simţi deodată uşurat. Trebuia însă să fie precaut. Se uită cu băgare de seamă în jur. Karpuşkin şi Akopov sforăiau pe întrecute.

„Nu, — îşi spuse Oleg, — nu acum. În timpul repaosului au să bage numaidecît de seamă. Mai bine mai tîrziu".

Dar repaosul se sfîrşise de mult şi el tot nu rămăsese singur în salon: mai întîi Zoia Nilovna, sora, intră şi ieşi de cîteva ori; apoi Karpuşkin aduse vorba despre Taia, care „pur şi simplu îl captivase", iar după cină veni Akopov şi se aşeză să scrie acasă.

Se întunecase cînd în sfîrşit Akopov, suflînd pe plic ca să se usuce cerneala, îşi puse tichia şi ieşi din salon. Oleg se ridică încet, îşi îmbrăcă halatul şi se apropie de balustrada terasei. În dreapta, de după munţi, urca pe cer luna. Jos, de jur împrejurul clădirii, nici ţipenie de om. Era o linişte atît de adîncă, încît undeva în pădure se auzi trosnind un vreasc. Oleg se întoarse în salon, îşi puse pijamaua şi porni cu băgare de seamă pe coridor, spre ieşire. Îl zgîria în gît, dar se temea să tuşească, ca nu cumva să-şi arate vreo soră capul pe uşa camerei de gardă. Tălpile sandalelor alunecau pe marmura treptelor, capul i se învîrtea şi picioarele abia îl mai ţineau. Ajungînd afară, se sprijini de un copac ca să nu cadă şi închise ochii.

„Oare n-ar fi bine să mă întorc?" se gîndi el.

Ameţeala îi trecu. Porni încetişor, pe şoseaua pavată cu piatră albă, ce sclipea în bătaia lunei. Pe margine, copacii şi tufişurile păreau aproape negre. Oleg merse pînă la cotitură şi se aşeză sub un copac rămuros.

Lumina lunei răzbătea prin frunziş şi luneca pe pămînt în pete fosforescente. Jur împrejur domnea o tăcere plină de încordare. Ai fi zis că în liniştea tainică a nopţii întreaga fire, de la firicelul de iarbă pînă la munţii uriaşi, ascultă, ţinîndu-şi răsuflarea. O pasăre şuieră undeva şi, speriată parcă de propriu ei glas, amuţi. Jos, în vale, dudui înfundat un motor, sclipi o lumină şi trecu în goană,

hodorogind, cutia întunecată a unui camion. Rezemat de copac, Oleg trăgea cu urechea la freamătul depărtat care ajungea pînă la el.

„Asta e marea !“ își spuse el.

Se ridică și porni. Acum mergea ceva mai repede. Drumul cobora, ocolind o stîncă uriașă. Deodată îl izbi în față un vîntuleț cald și umed : înaintea lui era marea. Uriașă, pierdută în nemărginire, ea își mîna spre țărm coamele albe, gemînd surd. Niște pietricele se desprinseră de sub picioarele lui Oleg și se repeziră la vale. Din șosea pornea în jos, spre mare, o cărăruie întortocheată. Ținîndu-se de tufișuri, Oleg începu să coboare cu băgare de seamă. Simțea că amețește și mai tare.

„Oare n-ar fi mai bine să mă întorc ?“ se gîndi el iar.

Picioarele îi tremurau, trupul îi era tot o apă. Dar marea era atît de aproape ! Închizînd mereu ochii, Oleg se tîra încet în jos. Valurile se rostogoleau în întîmpinarea lui, izbindu-se de țărm. În cele din urmă simți nisipul sub picioare și, suflînd greu, se așeză pe un bolovan. Acum, marea era chiar la picioarele lui. Un val mare se ridică în sus și se năpusti, bubuind, pe țărm. Spuma lui albă se întinse cu un geamăt surd pe plajă, ajunse pînă la picioarele lui Oleg și se trase îndărăt, cărînd cu ea pietricele, scoici și bolovani. În aceeași clipă se rostogoli pe plajă alt val.

Marea părea vie. Își umfla pieptul uriaș și se arunca vuind asupra țărmului. Valurile se prăvăleau furioase pe nisip, apucau cu lăcomie bolovanii, mușcau bucăți de lut, apoi se împrăștiau neputincioase, în vreme ce în locul lor veneau altele și altele.

Oleg privea înmărmurit, vrăjit. Citise multe despre mare, dar nu și-o închipuise așa. Cînd un nou val i se sparse la picioare, luă apă în pumni și-și răcori fața. Apoi se rezemă cu spatele de zidul falezei și închise ochii. Aerul mării îl mulgase. I se făcu somn. Capul îi căzu moale pe un umăr. Deodată auzi o bubuitură. Tresări și deschise ochii.

Un val înspumat înainta spre el. Dar apa îi udă numai picioarele și se retrase. Făcînd o sforțare, Oleg se ridică de pe bolovan.

„Să nu adorm cumva aici", se gîndi el și întoarse capul spre povîrniș. Cărarea pe care coborîse suia pieptiș, sclipind cu pietrele ei albe.

„Dar dacă n-or să mă țină picioarele ?"

Apucîndu-se cu mîinile de bolovani, începu să se cațăre grăbit. Dar inima porni să-i bată, tufișurile se traseră undeva în lături și i se făcu negru înaintea ochilor.

„Nu trebuie să mă grăbesc", încercă el să se convingă.

Deodată, bolovanul de care se apucase se smulse din pămînt și Oleg alunecă încet în jos. Speriat, zgîrie pămîntul cu unghiile și căută cu degetele picioarelor o piatră de care să se sprijine. Dar trupul, care parcă i se îngreuiase dintr-o dată, îi aluneca mereu în jos. O clipă se mai împotrivi, lipindu-se cu o forță deznădăjduită de pămînt, apoi gemu slab și se prăvăli.

Căzu greoi, ca un sac. Nu simți nici o durere; numai inima se porni să-i bată grăbit și tare. Un timp zăcu nemișcat. Și cu toate că știa că de-acum n-o să se mai poată ridica de-acolo, nu-i mai era teamă. Din clipa în care se prăbușise pe nisipul ud, se liniștise. În loc de teamă, îi fu rușine și milă de el însuși. Își lipi palmele de față și izbucni în plîns. Plîngea, și în gît îi gîlgîia ceva cald. Plîngea și înghițea, dar simțea mereu ceva umplîndu-i gura și stropindu-i mîinile. Prin vuietul și mugetul mării auzi de sus un strigăt gutural: „Oleg !... Oleg !... Ole-eg !..." și se încordă ca să răspundă. Dar gîlgîitul din gît nu mai conteneа. Vru să ridice capul, dar capul nu-l asculta, vru să se ridice în mîini, dar mîinile îi alunecară în ceva lipicios și cald.

„S-a sfîrșit !" își zise, dar în aceeași clipă tresări bucuros, auzind pe aproape un strigăt supărat.

— Of, prostuțule, ce-ai făcut !

Un minut mai tîrziu, Akopov îl ducea în braţe spre şosea, iar în întîmpinarea lor alergau o soră, Karpuşkin şi doi infirmieri cu o brancardă.

VI

Oleg zace nemişcat. Din pricina asta îl doare tot corpul. Pe piept i-au pus o pungă cu gheaţă ; i se face o transfuzie. Oleg îşi spune că moartea e pe aproape şi cere mereu să fie trimis cineva după Jenea şi Taia.

...Akopov a plecat. După trei zile a plecat şi Karpuşkin. Luîndu-şi rămas bun, l-a mîngîiat pe mînă şi i-a spus cu o voce vinovată :

— Totuşi să nu desperi. Sîngele nu-i decît un tribut pe care-l dai bolii. Să nu desperi, asta-i principalul.

Bolnavii noi sosiţi erau repartizaţi în alte saloane şi Oleg rămase o vreme singur.

Într-o noapte, sora de gardă introduse în cameră un bărbat.

— Aici e un băiat în stare gravă, îi spuse ea în şoaptă. Dormiţi o noapte aici, iar mîine dimineaţă se eliberează un loc în alt salon şi vă mutaţi acolo, unde o să fiţi mai liniştit.

Fără să aprindă lumina, bărbatul începu să se dezbrace încetişor şi se culcă.

Oleg ştia că muribunzii sînt de obicei izolaţi la rezervă. „Va să zică e adevărat că sînt pe moarte“ îşi zise el.

Auzind un geamăt slab, bărbatul înălţă capul şi trase cu urechea. Apoi se dădu jos din pat.

„Acum o să plece, — se gîndi Oleg, mîhnit, — o să ceară să fie mutat în alt salon“.

Dar bărbatul se apropie bîjbîind de patul lui şi se aplecă spre el. Prin întuneric, Oleg văzu drept deasupra lui un cap mare, ras.

— Nu dormi ? întrebă străinul. Îţi trebuie ceva ?

Avea o voce de bas, puţin înfundată şi prietenoasă. Oleg se linişti.

— Nu, mulţumesc, n-am nevoie de nimic.

— Bine, rosti celălalt, depărtîndu-se.

Se auzi patul scîrţîind sub greutatea lui.

— Dormiţi, — spuse în şoaptă Oleg, — n-am să mai gem.

— Caraghiosule ! rîse bărbatul. Şi ce dacă gemi ! Mare lucru !...

Căscă şi se întoarse pe o parte, dar numaidecît îşi săltă capul :

— Eu cîteodată... vezi... mai sforăi. Aşa că tu să nu te sfieşti, să mă trezeşti.

Dimineaţa, cînd deschise ochii, Oleg îl văzu şezînd cu spatele la el, pe un taburet. Capul lui mare şi rotund era tot numai clăbuci. Se auzea un hîrşîit moale. Omul se rădea fără oglindă, pe dibuite, dar mîna lui sigură îşi plimba briciul pe creştet, curăţind pielea de orice urmă de păr.

— O să vă tăiaţi, spuse în şoaptă Oleg, căruia îi era interzis să vorbească tare.

Bărbatul întoarse capul.

— Nu, răspunse el, convins. Avea buzele cărnoase şi tari, nasul mare şi nişte ochi cenuşii şi calmi. Se uită cu o privire prietenoasă la faţa lui Oleg. Ia te uită ce vecin tînăr am !

— N-o să plecaţi de-aici ? întrebă Oleg.

— De ce să plec ? Ce, e rău aici ?

— Sînt grav bolnav. Bolnavii ca mine sînt izolaţi.

— Cum aşa „ca mine“ ? se miră bărbatul.

— Adică... muribunzi...

Sprîncenele bărbatului se ridicară :

— De unde ştii că eşti muribund ?

— Ştiu. Se vede din toate. Şi apoi am observat că şi doctorii cred la fel.

Bărbatul întoarse capul, trase o dată tăcut cu briciul pe ceafă, şterse briciul de un ghemotoc de hîrtie, apoi, amestecînd cu pămătuful spuma din pahar, spuse:

— Nu există medic pe lume care să ştie lucrul acesta cu certitudine. Nu există! Am citit nu de mult că atunci cînd Chopin s-a îmbolnăvit de tuberculoză, l-au tratat cîţiva medici. Unii spuneau că ar mai avea de trăit, alţii — că va muri dintr-o clipă într-alta, iar alţii — că a şi murit. Şi a mai trăit omul încă nu ştiu cît. Şi poate că n-aş fi crezut asta, dacă nu s-ar fi întîmplat şi cu mine aproape acelaşi lucru.

Oleg îşi urmărea în tăcere vecinul. Acesta deschise dulăpiorul, îşi frecă cu prosopul ud capul ras şi începu să umble prin cameră. Mişcările îi erau deosebit de potolite şi de sigure.

Toată ziua noul venit se plimbă prin împrejurimile sanatoriului, dar seara, cînd ceilalţi se duseră la cinematograf, el rămase în salon.

— Azi am respirat atîta aer, că m-a apucat somnul devreme, spuse el, strecurîndu-se în aşternut. Ce loc minunat! Pinii, marea, aerul ăsta curat — ce să mai vorbim! Aici ai de toate.

Uşa şi ferestrele care dădeau pe terasă erau larg deschise şi luna se revărsa prin ele, aşternînd pe podea fîşii oblice; una din ele lumina o parte din faţa de masă, ce părea muiată în argint.

— Dacă organismul nu e în stare să lupte, atunci nici aerul, nici pinii nu-ţi folosesc la nimic, spuse în şoaptă Oleg.

Bărbatul rămase puţin pe gînduri.

— Mă îndoiesc că ar putea să existe un organism absolut incapabil să reziste. Cred că o astfel de concepţie are în ea ceva mistic.

— Mistic?

— Da, mistic: credinţa în inevitabil, în condamnare, de unde — pasivitatea, supunerea. Uite, eu: nu m-am dat

jos din pat doi ani de zile. Din plămînul drept nu mi-a mai rămas decît o părticică, iar cel stîng a avut şi el de suferit...

Băiatul întoarse capul şi străinul văzu în semiîntuneric nişte ochi mari şi negri aţintiţi asupra lui.

— Sînteţi mulţumit că... n-aţi murit? îl întrebă Oleg, tot în şoaptă.

— Ce întrebare! rîse celălalt, dar rîsul îi era simplu, sincer, n-avea nimic supărător în el.

Oleg începu să vorbească repede, simţind deodată nevoia să-şi deschidă sufletul.

— Eu însă... nu ştiu ce-aş putea face dacă aş rămîne în viaţă. Căci complet sănătos n-am să mai fiu niciodată. Niciodată n-am să mai pot să zbor! Iar la şcoala militară n-au să mă primească... N-or să mă ia în nici o expediţie... Ţara are nevoie de ostaşi puternici, sănătoşi, oţeliţi. Visam — poate o să rîdeţi — visam să contribui la gloria patriei. Acum însă... Cine şi pentru ce ar mai avea nevoie de un om ca mine? Şi totuşi, nu vreau să mor, vreau să trăiesc! N-am spus-o nimănui, dar vreau atît de mult să trăiesc!

Bărbatul se ridică puţin.

— Vorbeşte liniştit, spuse el domol. Noi doi avem destul timp înaintea noastră. Eu nu am de gînd să plec din salonul acesta. Oleg te cheamă?

— Da.

— Ei bine, Oleg, adineauri ai spus o prostie cît tine de mare. Dar te-nţeleg, fiindcă şi eu am trecut printr-o stare asemănătoare. De aceea nu mă grăbesc să te condamn Povesteşte-mi cum s-a întîmplat cu tine. Numai nu te obosi. Ai vrut să fii aviator?

Oleg începu să-i povestească. Celălalt îl asculta tăcut şi deşi prin semiîntuneric faţa lui abia se zărea, Oleg ştia că ea nu exprimă nici plictiseală, nici ironie.

— Şi ce anume te apasă? întrebă bărbatul cînd Oleg tăcu. Teama de moarte, sau faptul că ai rămas în urma

colegilor tăi, că n-ai să mai zbori, ca să zic așa, peste poli ?

— Un timp mi-a fost teamă că n-or să mă primească la școala de zbor. Apoi mi-am dat seama că am să mor curînd și mi-a fost și mai teamă. Nu vreau nici să mor, dar nici să trăiesc așa ; tot mereu bolnav, nu vreau.

Bărbatul rămase pe gînduri.

— Văd că luna a ajuns la masă. În condițiile astea nu se poate dormi, spuse el într-un tîrziu.

Se ridică, luă un prosop și se apropie de ușă :

— Da-a, frumoasă noapte... Atîta frumusețe îți umple parcă inima.

Rîse, puse prosopul în ușă, ca să acopere lumina lunei, și se întoarse la pat :

— Și el și-a pus în gînd să moară !... Și rîse din nou.

Cinci minute mai tîrziu, Oleg auzi răsuflarea lui adîncă și regulată : dormea.

„Cît e de... — Oleg se gîndi puțin, căutînd un cuvînt potrivit, — cît e de calm și de sigur pe el".

Peste noapte, sora intră de cîteva ori în salon și trase cu urechea, puțin mirată, la respirația lui Oleg. Era prima noapte cînd dormea și el liniștit. A doua zi dimineață nu-l trezi nici sunetul clopotului, nici vorbăria zgomotoasă a difuzorului de afară. Era pe de-a-ntregul sub puterea somnului, care îi amorțise toate durerile și-i potolise activitatea febrilă a creierului.

Ceilalți luară micul dejun, se întoarseră în saloanele lor în așteptarea vizitei medicale, și el încă mai dormea. Intră Iakov Abramovici împreună cu medicul-șef și cu un asistent de la Institutul de Tuberculoză, și el tot mai dormea. Rămaseră puțin lîngă patul lui, schimbară o privire și plecară.

Cînd Oleg deschise ochii, vecinul lui era în salon. Chemă o îngrijitoare și făcînd semn cu capul spre Oleg îi spuse :

— S-a trezit. Ai face bine s-o anunți pe soră.

— Zoia Nilovna, — ceru Oleg, de cum intră sora în salon, — dați-mi o scrumbie.

— O scrumbie ?! se miră aceasta. Era prima dată cînd Oleg cerea singur de mîncare. Bine, am să spun imediat la bucătărie. Și se îndreptă grăbită spre ieșire, de parcă s-ar fi temut ca nu cumva bolnavul să se răzgîndească.

— Știi că aș mînca și eu o scrumbie ! strigă bărbatul în urma ei. Zoia Nilovna, nu s-ar putea oare, așa, în mod excepțional, să mi se aducă și mie aici o scrumbie ? Așa, cu ceapă...

Apoi veni iar Iakov Abramovici. El îl consultă îndelung pe Oleg și-i îngădui să șadă în pat, cu spatele rezemat de pernă.

— Pot să și citesc ? întrebă Oleg, căruia o dată cu pofta de mîncare i se ivise și dorința de a citi o carte interesantă.

— Citește, — îi permise Iakov Abramovici, — dar să nu te obosești. Caută ceva ușor.

— Îi dau eu „Aelita", spuse bărbatul. Poftim.

Puse pe noptiera lui Oleg o carte și ieși cu Iakov Abramovici.

Trecuse cel mult o oră. În clipa în care atenția lui Oleg era ațintită la zborul pasionant al celor doi exploratori îndrăzneți spre planeta Marte, jos se făcu deodată o liniște stranie : nu mai răsuna nici țăcănitul bilelor de biliard, nici pocnetul popicelor dărîmate ; pînă și glasurile oamenilor amuțiră. Apoi se porniră să vorbească toți deodată și din pricina asta Oleg nu putu înțelege nimic. După aceea auzi pe coridor alergătură și tropot de picioare.

„S-a întîmplat ceva", își zise el.

Trase cu urechea. Dar jos începuseră iar să țăcănească bilele de biliard, iar pe coridor era liniște, ca de obicei. Cînd Oleg încetă să mai asculte și se adînci din nou în lectura cărții, auzi dincolo de ușă pași apăsați. Ușa se deschise, Oleg înălță capul și mirat se aplecă puțin înainte ; sprijinit din două părți de soră și de sanitară, intră,

şchiopătînd, în cameră, vecinul lui. Capul îi era bandajat, avea faţa crispată şi o buză îi sîngera. Văzînd spaima de pe faţa lui Oleg, spuse încet :

— Nu-i nimic, şi zîmbi, căutînd să-şi biruie durerea.

VII

Toată ziua bărbatul rămase culcat, cu ochii închişi. Din cînd în cînd scrîşnea din dinţi. Cînd Iakov Abramovici sau Zoia Nilovna veneau să-i ia pulsul, deschidea ochii şi de fiecare dată spunea : „Nu-i nimic". Dar glasul îi era nesigur şi avea ochii umflaţi. Oleg nu ştia ce se întîmplase. La întrebările lui, Zoia Nilovna răspundea :

— Nu ştim nici noi exact. Se pare că l-a călcat un cal.

În dimineaţa zilei următoare intră în salon o femeie tînără şi frumoasă, cu un copil mic în braţe, urmată de un băieţaş de vreo doisprezece ani. Tustrei aveau ochii mari şi negri. Femeia şi băiatul se apropiară în vîrful picioarelor de scaune şi se aşezară, uitîndu-se trişti şi cu un aer vinovat la capul bandajat al bărbatului. Copilaşului nu-i plăcu în salon, faţa i se schimonosi şi începu să scîncească subţirel. Bărbatul deschise ochii, văzu musafirii şi spuse cu o voce vioaie, ce voia să pară sănătoasă :

— Ei ? Totul e în ordine ?

— Totul e în ordine ! răspunse repede băiatul, iar femeia se ridică şi se înclină adînc.

Puţin mai tîrziu, de faţă cu medicul-şef, vecinul lui Oleg îşi povesti păţania, uitîndu-se vesel la oaspeţi :

— Mergeam în sus, pe şosea. Deodată văd în faţa mea un copilaş dolofan. Nu ştiu cîţi ani să fi avut. Doi ? Trei ?... Ţinea în mînă o puşcă cu dop, cu ţeava de tinichea. Mergea şi pufăia. Îi ieşise cămăşuţa afară din pantalonaşi. „Ce cauţi aici ? îl întreb. Pe-aici trec automobile. Te calcă ca pe o broscuţă". Dar el şi-a îndreptat puşca spre mine şi m-a

amenințat cu o voce groasă : „Te împușc !“ Am șters-o, firește. Cînd am ajuns la cotitură, am întors capul și l-am văzut pe războinic șezînd în mijlocul șoselei și turtind niște gîngănii cu degetul. Deodată zăresc un cal înhămat la o căruță, și în căruță — pe dumnealor trei. Dînsa își strîngea copilul la piept și țipa, iar băiatul trăgea de hățuri și făcea „prrr, prrr !“ Ți-ai găsit ! Coama calului flutura în vînt, ochii i se roteau în toate părțile. Nu vedea nimic... Pesemne că se speriase de ceva.

— S-a speriat de o mașină, prostul ! spuse băiatul.

— Chiar că e prost, dacă s-a speriat de o mașină... Ei, nu era greu de ghicit cum avea să se sfîrșească povestea asta. Ori la cotitură avea să cadă căruța în rîpă cu tot cu călători, ori avea să dea calul peste țîncul cu pușca ; și într-un fel și în altul avea să se întîmple o nenorocire. Ce era să fac ? M-am repezit în drum și am apucat calul de căpăstru. De oprit l-am oprit eu, dar tot m-a tîrît el un pic. Și nu știu cum am căzut și m-a pocnit cu copita în cap.

Medicul-șef se uită la Zoia Nilovna :

— Puștiul acela n-o fi cumva Vovka ?

— Sigur că e Vovka, spuse ea convinsă. Și întorcîndu-se spre bărbat, îl lămuri : E copilul unei infirmiere de la noi. Ce mai haimana ! Cum întoarce maică-sa capul, cum pune mîna pe pușcă și se duce în pădure. Vînează — cică — lei. Pe urmă adoarme undeva pe sub un tufiș și s-o vezi pe maică-sa ce mai aleargă prin pădure ca să-l găsească !

Zîmbiră cu toții.

Femeia cea tînără se ridică, puse pe noptieră un coșulet cu mere și se înclină din nou :

— Mănîncă, să te faci bine. Și cînd ai să te scoli din pat, vino pe la noi, la colhoz. Te roagă președintele. Ai să fii primit cu brațele deschise.

— Ce mai mîndrețe de femeie ai salvat ! Zău, tovarășe Gorenoșev, ai noroc. Un pic mai jos să fi fost lovitura, și te duceai pe copcă. Acum poftim, mănînci mere, ce-ți pasă...

Totuşi noi am trimis la Ialta după un chirurg, să vadă şi el cum stau lucrurile.

Medicul-şef se întoarse apoi către Oleg şi-i spuse:

— Arăţi parcă mai bine. E timpul să începi să te însănătoşeşti şi tu!

Cînd plecară cu toţii, Oleg spuse nedumerit:

— Ce nume curios aveţi! Gorenoşev [1]. După mine, nu vi se potriveşte de loc.

— Ai dreptate, nu mi se potriveşte, întări bărbatul.

În cameră intră infirmiera Liuba, o femeie durdulie şi roşcată, cu ochi zîmbitori. Mută carafa dintr-un loc în altul, îndreptă faţa de masă, deşi era dreaptă, apoi ridicînd stînjenită privirea spre Gorenoşev îl întrebă:

— Băiatul care v-a făcut buclucul era roşcat?

— Roşcat.

— Şi-avea o puşcă?

— Avea o puşcă.

— Va să zică tot Vovka a fost! spuse ea în şoaptă. Credeam că Zoia Nilovna glumeşte.

Ieşi, şi după puţin timp se întoarse, ţinînd de mînă un băieţaş cu o puşcă de lemn în braţe.

— Asta-i?

— A-a, prietene! exclamă vesel Gorenoşev. Vezi că ne-am întîlnit din nou?

Băiatul se uită pe sub sprîncene şi se trase îndărăt.

— Ei, ce-i? spuse femeia. Apropie-te şi dă mîna cu nenea. Dînsul te-a ferit de căluţ, şi căluţul l-a lovit pe el şi acuma pe nenea îl doare căpuşorul. Apropie-te şi spune-i lui nenea „mulţumesc".

În zadar căuta ea să-l înduplece: băieţaşul clătina din cap şi se dădea îndărăt.

— Uite, aşa e întotdeauna: încăpăţînat ca un catîr. Înţelege totul, numai că e încăpăţînat. Ei, atunci dacă-i aşa, hai să plecăm, auzi? Hai să plecăm, băiat rău ce eşti!

---

[1] Gorenoşev — în limba rusă „gore" înseamnă „amărăciune"; noşev vine de la verbul „nosit" — a purta. (n.r.)

Dar puștiul se apucase cu o mînă de piciorul mesei și nu mai voia să plece. Cîteva clipe tropăi pe loc, nehotărît, apoi își împinse mama la o parte, se îndreptă cătinel spre pat și-i întinse lui Gorenoșev pușca.

— O-o! spuse acesta serios. Asta zic și eu cadou! Îți mulțumesc. Și plin de gravitate ascunse pușca sub pernă.

— I-ai dat-o lui!? exclamă femeia, bucuroasă. Îl ridică pe băiat în brațe și, privindu-l în față cu ochi fericiți, îi spuse: Ah, Vovka, Vovka, dacă ai fi întotdeauna un băiețel atît de bun și de cuminte!

În ușă, Vovka mai întoarse o dată capul și se uită peste umăr la țeava puștii care se zărea de sub pernă: puțin, tot îi părea rău.

Plecară, iar Oleg și Gorenoșev zîmbiră încă multă vreme în tăcere.

— Și nu v-a fost teamă cînd ați văzut calul venind spre dumneavoastră? întrebă Oleg.

— Nici n-a apucat, n-a avut cînd, altfel poate că mi-ar fi fost teamă. În timp ce se apropia, eu îmi făceam socoteala cum și de unde să-l apuc mai bine.

Tăcu puțin, apoi spuse gînditor:

— „Cel mai mare bun în viață este viața însăși". Nu-mi aduc aminte cine a spus asta și în ce împrejurare anume. Dar că viața este cel mai mare bun al nostru, asta-i sigur. Și cel mai minunat lucru este că oamenii de la noi sînt gata la nevoie chiar să și-l jertfească.

— Dar cu cel care nu a făcut încă nimic și poate că nici n-are să poată face vreodată, cum rămîne? întrebă Oleg.

— Ascultă, spuse Gorenoșev și vocea lui căpătă un timbru aspru. Recunosc că ești grav bolnav. Asta se vede din toate. N-avem de ce să ți-o ascundem. Dar tu prea devreme ai depus armele. Prea devreme! Mi-ai spus: „Să nu rîdeți de mine, voiam să contribui la gloria patriei". Ce-i de rîs în asta? Aceasta e dorința firească a întregului nostru tineret. Dar atunci de ce renunți să fii erou? Deocamdată pornește la luptă împotriva propriei tale boli! Vrea să te distrugă?

Caută s-o distrugi tu pe ea! Şi nu da nici un pas îndărăt de la această hotărîre, oricît de rău ţi-ar fi. Ea poate fi învinsă numai prin perseverenţă... Iar perseverenţa este o latură a curajului.

— Înţeleg, — spuse cu căldură Oleg. Dar ce e de făcut cînd organismul nu e în stare să lupte?

— Nu există organism care să nu lupte de loc! Atît numai că unul luptă mai bine, iar altul mai prost. Să zicem că organismul tău are nevoie să fie ajutat; dar tu, în loc să-l ajuţi, ajuţi bacilii din tine. Pînă şi un om sănătos, care îşi face inimă rea în fiecare zi şi care se lasă copleşit de gînduri negre, ajunge să-şi piardă pofta de mîncare, somnul, şi începe să slăbească, să se ofilească.

Gorenoşev îşi aduse aminte de ceva şi izbucni în rîs:

— E adevărat că şi în cazuri de astea există — ca întotdeauna de altfel — excepţii. Un prieten de-al meu, un agronom, cînd era supărat, mînca neînchipuit de mult. Îmi aduc aminte cum mi-a spus odată nevastă-sa: „Te rog să nu-l superi azi, că altfel zvîntă tot ce e în casă, iar deseară avem musafiri"... Tristeţea, deprimarea, gîndurile negre sînt nişte lanţuri: ele încătuşează puterea de rezistenţă, fără de care într-adevăr boala nu poate fi învinsă. Gorenoşev îşi trecu mîna peste frunte: Rău mă mai doare capul. Am avut noroc că nu mi-a zdrobit ţeasta. Cu toate astea, îmi vîjîie dovleacul de nu văd cu ochii.

— Nu mai vorbiţi, răspunse cu vioiciune Oleg. Probabil că acum nici dumneavoastră n-aveţi voie să vorbiţi prea mult. Se gîndi puţin şi adăugă cu o uşoară mirare: Ciudat! Lucrul pe care mi-l spuneţi dumneavoastră l-am mai auzit şi alte dăţi, şi totuşi acum îl ascult ca pe ceva nou. E ca şi cum un tablou foarte prăfuit ar fi fost şters cu o cîrpă udă.

Lui Gorenoşev îi plăcu şi comparaţia, dar şi faptul că Oleg înţelesese în felul acesta ideea lui.

— Viaţa e un lucru minunat, spuse el din nou, cu o voce caldă. Iar eroismul, curajul, dîrzenia bolşevică se pot manifesta nu numai în avion şi nu numai cu grenada în mînă.

Du o luptă neîmpăcată cu boala ta, nu despera și, dacă ai să izbuteşti să-i ţii piept, ai să-ţi aduci și tu contribuţia, ai să pui și tu o cărămidă la măreţul edificiu al lumii noi. Își duse iar mîna la frunte. Nu înţeleg ce-i cu capul meu — simt în el ca niște lovituri de ciocan.

— Poate ar fi bine să sun ca să vină sora ?

Gorenoşev nu apucă să răspundă : uşa se deschise și în prag se ivi un bărbat înalt și slab, cu o șuviţă argintie în păru-i negru. Purta un halat alb și Oleg își închipui la început că-i un doctor nou. Dar picioarele noului venit erau încălţate în cizme, iar pe guler avea niște petliţe albastre cu niște păsărele mici argintii.

„Oare unde l-am mai văzut ?“ se gîndi Oleg.

I se părea că-l mai întîlnise pe omul acesta de cîteva ori. Gorenoşev întoarse capul și se ridică încet în pat.

— Tovarăşe colonel, am onoarea să vă raportez... începu el.

Dar noul venit nu-l lăsă să sfîrşească :

— Nu, tovarăşe maior, dă-mi voie să-ţi raportez eu că, deși ai fost trimis aici pentru tratament, am fost informat că te ţii de fapte temerare.

Se apropie de patul lui Gorenoşev, îi puse mîinile pe umeri și-l culcă pe pernă.

— Ah, Grișa, Grișa ! spuse el cu drag, sărutînd bolnavul pe amîndoi obrajii. Nu te mai astîmperi odată !...

— Dar cu ce ocazie eşti aici, Saşa ? îl întrebă Gorenoşev bucuros și în același timp mirat.

„Burilov !“ îi fulgeră deodată lui Oleg prin minte, recunoscînd în noul venit pe un Erou al Uniunii Sovietice, al cărui portret îl văzuse de multe ori.

— „Cu ce ocazie“ ? Îţi închipui cumva că eu nu citesc ziarele ?! Am desfăcut azi „Krasnîi Krîm“, și ce crezi că am văzut : „Fapta plină de abnegaţie a tovarășului Gorenoşev“. Care Gorenoşev, mă întreb ? Ce iniţiale are ? „G.S.“ Ei, îmi zic, el e. Mă sui iute în maşină și vin încoace. L-am luat și

pe chirurgul nostru cu mine. Că aici la voi sînt numai specialişti în plămîni ; de chirurgi cam duceţi lipsă.

— Mulţumesc, Saşa !... Asta e cu atît mai emoţionant, cu cît eu nu vă mai aparţin de mult...

— Cum adică „nu ne mai aparţii" ? Nu, frate, tu ai să rămîi întotdeauna al nostru. Şi dacă nu ne mai aparţii, atunci de ce ai spus : „Tovarăşe colonel, am onoarea să vă raportez" ?

— Din obişnuinţă, Saşa, dintr-o veche obişnuinţă... Te-am văzut şi, asemenea calului de luptă care aude un marş...

Fără să-şi ia ochii de la Burilov, Oleg asculta cu lăcomie convorbirea celor doi prieteni vechi. Era bucuros că se afiă în aceeaşi odaie cu omul acesta, şi încă într-un moment în care el discuta foarte simplu cu prietenul său, dar în acelaşi timp se simţea stînjenit că le impunea fără să vrea prezenţa sa şi că nu putea pleca.

„Ce om simplu e ! se gîndea el, privindu-l pe Burilov. Şi cînd te gîndeşti că îl cunoaşte o lume întreagă..."

— De ce-ţi freci mereu fruntea ? îl întrebă colonelul pe Gorenoşev. Te doare tare ?

— Nu cine ştie ce, dar e o durere ciudată...

— Hm... Şi cum stai cu memoria ?

— Tocmai aici e buba. De vreo zece ori mi-am pus azi în gînd s-o rog pe soră să-mi scoată din geamantan un caiet, şi de fiecare dată am uitat.

— Hm... Ei, asta se întîmplă şi la o simplă lovitură. O slăbire temporară... Să vedem ce o să zică Zimin.

Colonelul se uită la Oleg şi se întoarse iar spre Gorenoşev :

— Tot la tineri tragi ?...

— Vecinul meu... începu Gorenoşev, dar n-apucă să sfîrşească : în salon fu introdusă o targă pe roţi şi mai multe infirmiere, în cap cu Zoia Nilovna, înconjurară patul.

— Să mergem, spuse Zoia Nilovna. La Iakov Abramovici în cabinet este consult de medici. Observînd că colo-

nelul s-a ridicat și el, îl preveni: Pe dumneavoastră doctorul Zimin v-a rugat să așteptați aici...

— Aha! Cu alte cuvinte, nu te băga unde nu-ți fierbe oala! Bine, dacă a spus el, fie.

După ce îl duseră pe Gorenoșev, colonelul ieși pe terasă, stătu puțin, apoi se întoarse din nou.

— Ești de mult aici? îl întrebă el pe Oleg.

— De două luni.

— Și îți merge mai bine?

— Deocamdată nu.

— Da, așa e boala asta: nu trece cu una cu două. E nevoie de răbdare. Va să zică stai cu Gorenoșev?

— Da.

— Ești elev, sau ai și fost în producție?

— Elev. Dar v-aș ruga să-mi spuneți, ei ce-a fost?

— Ce-a fost Gorenoșev? Aviator.

— Aviator?! Oleg se frămîntă pe loc. Va să zică a fost aviator?!

— Da. Și încă unul de elită, autorul unei cărți după care învață și acum băieții noștri. Tuberculoza și-o datorează dușmanilor. Ei au provocat o catastrofă aeriană și numai priceperea lui excepțională i-a salvat viața. Dar din cauza rănii de la mînă n-a mai fost în stare să conducă avionul, iar în plămîni i s-a format un focar de tuberculoză. Tu ce credeai că e?

— Nu știu. Însă eram convins că e un om minunat.

— Să știi că este. Să zbori aproape un milion de kilometri, să te obișnuiești cu spațiul, cu beția înălțimilor, și apoi să pierzi deodată, pentru totdeauna, posibilitatea de a te mai desprinde de pămînt... nu-i lucru ușor. El însă mi-a telegrafiat chiar a doua zi după catastrofă: „Trimite-mi un plan de studii, împreună cu părerile și sugestiile tale. Am să scriu un manual". Și a scris. Și încă ce manual!

— Acum nu mai lucrează? întrebă Oleg.

— Atît că nu zboară, dar de lucrat nu poate să nu lucreze. Cînd i s-a agravat boala de plămîni, a plecat în sat

la el, la aer curat și la lapte proaspăt. Și numai ce primesc două scrisori: una de la președintele colhozului, iar alta chiar de la Grigori. Președintele scria: „Gloriosul nostru consătean, prietenul dumneavoastră, e pe moarte. Ne temem că azi-mîine are să-și dea sufletul". Iar Grigori scria așa: „Duc cu bacilii o luptă pe viață și pe moarte. Să vedem care pe care. M-am agățat cu încăpățînare de rămășițele vieții". Cunoscîndu-l pe Grigori, l-am crezut nu pe președinte, ci pe el și, după cum vezi, nu m-am înșelat.

Ușa se deschise larg și în salon intră un bărbat în vîrstă, slab, îmbrăcat în halat alb. Se uită în treacăt la Oleg și se opri tăcut în dreptul mesei.

— Ei? întrebă colonelul, apropiindu-se de el. Comoție cerebrală?

— Aproape sigur. Simptomele sînt clare.

— Știe?

— El a presupus primul asta.

— Așa...

Rămaseră amîndoi tăcuți o vreme.

— Cred că trebuie transportat la spital. Acolo o să-l ținem sub observație și apoi o să luăm o hotărîre definitivă. Îl ducem încet-încet, cu limuzina dumitale.

— Bine.

Colonelul se îndreptă spre ieșire. Din ușă întoarse capul și-i făcu semn lui Oleg, și Oleg văzu lămurit cum îi tremurau buzele, ca unui copil.

Spre seară, lui Oleg i se ridică iar temperatura. Iar desnoda un ghemotoc de ață, se chinuia și scrîșnea din dinți. Dar cînd izbutea să se închipuie plutind cu barca împreună cu Taia și cu Gorenoșev, se simțea parcă mai bine, ca și cum i-ar fi răcorit cu adevărat briza proaspătă a mării trupul cuprins de fierbințeală. Temperatura se menținu ridicată timp de două zile, iar în dimineața celei de-a treia zi scăzu.

— Cum te simţi ? îl întrebă Iakov Abramovici, luîndu-i pulsul ; cu toate că temperatura scăzuse, acesta era încă foarte agitat, ceea ce îl puse pe doctor pe gînduri.

Oleg se uită la el lung şi răspunse cu întîrziere :

— Nu ştiu. Sînt într-o stare foarte ciudată.

— Anume ?

— Nu ştiu... adică nu ştiu cum să mă exprim.

Cînd Iakov Abramovici se ridică de pe scaun, Oleg îl apucă de mînă şi îl rugă încetişor :

— Vă rog, ajutaţi-mă puţin... Trebuie să mă gîndesc la ceva şi n-am putere.

— O să-ţi facem o injecţie cu camfor, spuse Iakov Abramovici. Iar de gîndit, nu trebuie să te gîndeşti la nimic. Cînd o să mai prinzi puteri, o să ai tot timpul s-o faci. Acum fixează-ţi atenţia asupra unui lucru plăcut, şi atîta tot. Poţi?

Oleg îşi aduse aminte cum se gîndea altădată la mare şi spuse :

— Bine.

I se făcu o injecţie cu camfor. Inima începu să-i bată mai calm, mai regulat. Închise ochii şi se închipui iar în barcă... O vedea numai pe Taia. Şedea în faţa lui, scăldată în soare, şi se uita ţintă la orizontul îndepărtat. În părul ei aci se aprindeau, aci se stingeau nişte luminiţe vii, ca nişte lumînărele. Pe Gorenoşev nu-l vedea, dar îl simţea cu toată fiinţa în spatele său, la cîrmă. Barca suia şi cobora uniform pe valuri, ca pieptul unui om care doarme.

„Acum am să adorm", se gîndi Oleg.

Şi într-adevăr adormi, şi dormi mult, mult. Iar cînd se trezi, văzu pe plapumă o scrisoare. Zoia Nilovna făcea întotdeauna aşa : dacă bolnavul dormea şi-i venea o scrisoare, ea i-o punea în pat. Scrisul îi era necunoscut. Oleg desfăcu plicul şi mai întîi se uită dedesubt, la semnătură. Dar erau două semnături. Oleg le citi şi pieptul i se încălzi de un simţămînt de recunoştinţă. Scrisoarea era scrisă cu creionul, cu un scris mare şi citeţ :

„Ascultă, prietene, m-au luat atît de repede de-acolo, încît n-am mai apucat să-mi iau rămas bun de la tine. Așa că să nu te superi : ai aflat poate cum s-au încurcat lucrurile cu mine. E un caz, se zice, grav. Dar nu-i nimic. Dacă pînă și printre orbi există stahanoviști, s-ar putea oare ca pentru mine, care văd, să nu se găsească o muncă potrivită ? Are să se găsească. Dar nu despre asta am vrut să-ți scriu, ci despre altceva. Într-o noapte m-am trezit, iar tu scrîșneai din dinți, ocărai și vorbeai de nu știu ce nod. Aiurai sau visai — nu știu. Dar m-am gîndit atunci : „Pe Alexandru Macedon l-a apucat frica cînd a izbit cu paloșul în nodul gordian. Nu e tocmai ușor să desfaci unele noduri. Dar dacă băiatul ăsta are să-și desfacă singur nodul, are să însemne că n-a avut nevoie să împrumute curaj de la marele comandant de oști". Îți strîng mîna.

Gorenoșev

Și eu îți strîng mîna și-ți doresc succes.

Burilov."

Cînd, peste trei zile, Taia și Jenea se întoarseră din excursie, observară amîndoi că s-a produs o schimbare cu Oleg. Era la fel de slab și tot atît de des închidea ochii, ba era chiar mai palid, dar privirea îi devenise mai fermă și buzele i se strîngeau mai îndărătnic. Părea că și-a pus ceva în gînd, că a luat o hotărîre, dar că o ascunde și nu vrea s-o împărtășească nici chiar prietenilor lui. Și amîndurora li se păru că în cele douăsprezece zile cît lipsiseră, Oleg se maturizase.

Cînd Jenea ieși pe terasă, Taia îl întrebă încet pe Oleg :

— Nu ai să-mi spui nimic ?

Oleg se încruntă puțin :

— Scrisorile acelea... în care ți-am scris tot felul de prostii... să le rupi. Nu vreau să mor, și n-am să mor.

Și începu să zîmbească fericit și recunoscător, văzînd cum s-au luminat dintr-o dată ochii Taiei.

VIII

Nu era zi în care Oleg să nu lupte cu duşmanul său — boala. Ca şi la război, aici erau şi aşteptări în tranşee, şi mici hărţuieli, şi ofensive mari. Ca şi la război, erau studiate în mod sistematic părţile tari şi cele slabe ale inamicului, planurile şi apucăturile lui. Să-şi înşele adversarul, să-l păcălească, să-i respingă fiecare atac cu cît mai puţine pierderi pentru el, iar apoi să-l bage la strîmtoare, devenise o permanentă preocupare pentru Oleg.

Bunăoară, duşmanul începea să-l zgîrie încet în gît, fiindcă ştia că tusea tulbură liniştea plămînilor şi că-i împiedică să se vindece. Dar Oleg nu se lăsa înşelat. El bea apă cu înghiţituri mici, schimba poziţia corpului, respira cu băgare de seamă. Şi după ce-l zgîria cît îl zgîria, duşmanul se retrăgea.

Duşmanului îi convenea ca Oleg să nu mănînce — asta slăbeşte organismul — şi atunci duşmanul îi lua lui Oleg poftа de mîncare şi-l făcea să simtă o mare silă faţă de mîncare.

„Ia hai să-mi amintesc, — îşi spunea Oleg, — cum a fost atunci cînd m-am întors de la pescuit cu o foame grozavă — aşa de grozavă, încît abia mai puteam să rabd, şi cum am mîncat pe urmă tot ce mi-a dat mama“.

Se gîndea la asta concentrat, îndîrjit, citea chiar „Sirena“ lui Cehov şi repulsia faţă de mîncare îl părăsea treptat, ba mai mult decît atît — cîteodată i se făcea chiar poftă de mîncare.

Altădată, cînd temperatura creştea, trupul îi ardea, iar vedeniile delirului îi dădeau tîrcoale, Oleg se afunda în gînd în apa rece şi transparentă a mării.

„Nu-i nimic, — îşi zicea el, — nu-i nimic. Temperatura este o dovadă că organismul se împotriveşte. Să vedem care pe care“.

În cele din urmă temperatura scădea, dar duşmanul

tot nu-i dădea pace. Își schimba doar arma: îl făcea pe Oleg să asude, să amețească, să-i fie greață...

„Ei, — zicea Oleg, care abia își mai putea ridica pleoapele, — acum ar fi foarte bine să adorm". Și dormea, ca să adune puteri pentru o luptă nouă.

Cel mai greu e cînd dușmanul te ia prin surprindere. De pildă, cerul e curat, soarele luminează puternic, parcă nimic nu prevestește o schimbare a vremii, dar pe neașteptate presiunea atmosferică scade, și iată că în gîtul lui Oleg gîlgîie sîngele. Da, zilele acestea, vopsite pe de-a întregul cu culoarea sîngelui, sînt cele mai greu de îndurat. Principalul e să nu te pierzi cu firea, că asta face să-ți curgă și mai tare sîngele. Dar cum să stăpînești bătăile deznădăjduite ale inimii, cînd te îneci în sînge și nu-ți poți trage răsuflarea?! Iată o scurtă pauză; trebuie să profiți de ea. Trebuie să te gîndești la altceva, la ceva puternic, cutezător, frumos. Sau să faci ceva, de pildă, să compui ghicitori interesante sau versuri... Da, versuri, versuri despre primăvara minunată care, întorcîndu-se o dată, i-a găsit pe toți întineriți și a rămas pentru totdeauna acolo. Și Oleg alege cuvintele potrivite, le rînduiește și caută rimele.

Unul din mijloacele preferate ale dușmanului era insomnia. Dar Oleg se învățase s-o biruie. Trebuia numai să-și imagineze lămurit niște case minunate de piatră albastră și o mulțime de automobile argintii-trandafirii alunecînd ușor pe asfalt.

...Într-un rînd, Iakov Abramovici văzu în mîinile lui Oleg o carte groasă.

— Ce-i asta? întrebă el.

— „Tuberculoza" de profesorul Müller.

— Numai nu te surmena, îi spuse doctorul.

După această carte, Oleg citi alta: „Despre dușmanii nevăzuți ai omului". Treptat-treptat, începu să fie captivat de microbiologie și să-i ceară bibliotecarului mereu alte și alte cărți. Citea despre uimitoarele lucrări ale lui Pasteur,

Mecinikov și Koch, ale acestor neobosiți vînători de microbi, și le admira perseverența, abnegația și inteligența ipotezelor științifice. Pasiunea disputelor lor savante îl contamina fără voie și pe el. Dar cînd citea despre nenumăratele încercări de a se distruge bacilul lui Koch prin injectarea în corp a diferitelor preparate chimice, sprîncenele i se împreunau și fața îi devenea aspră: acest bastonaș microscopic, care distruge milioane de vieți, se apără bine de oameni printr-un înveliș de grăsime și ceară.

„Nu se poate, — se gîndea Oleg, — ca știința, descoperindu-te, să nu poată să te învingă. Va veni timpul cînd oamenii vor găsi un mijloc să-ți distrugă armura".

Pe vremea cînd Oleg voia să devină aviator, nu-și putea închipui nici eroism, nici curaj în afara acestei sfere. El știa, firește, că curajul se manifestă și în alte împrejurări decît în zbor, și n-ar fi contestat-o niciodată, dar adevărul acesta i se înfățișa parcă lipsit de sevă, sec, șablonizat. Acum însă, citind despre lucrările oamenilor de știință, despre descoperirile lor care smulseseră din ghearele morții milioane de ființe omenești, se simțea rușinat de naivitatea concepțiilor sale și era bucuros la gîndul că lumea e atît de mare și de variată, că poți să-ți slujești patria chiar și fără a-ți părăsi camera.

Zilele treceau una după alta. Cîteodată, lui Oleg i se părea că viața lui dinainte de intrarea în sanatoriu fusese toată un vis — atît de depărtate i se păreau și casa cu trei geamuri de la marginea înverzită a orașului, și colivia cu grauri din vîrful salcîmului, și dulapul cu cărți, cu globul decolorat deasupra, și servieta ponosită a tatălui său pe masa de scris, și școala, și colegii, și strada Engels, largă și nesfîrșit de lungă, cu forfota ei permanentă și cu strălucirea reclamelor ei multicolore.

De-acasă veneau des scrisori. În aceste scrisori, mama, tata și colegii îi spuneau noutăți, îi trimiteau salutări și-i urau însănătoșire grabnică. Oleg le citea cu lăcomie, dar

răspundea cu zgîrcenie. Pînă și Taiei îi scria puțin. Aștepta să se facă mai bine, ca să le comunice tuturor o bucurie mare și adevărată. Căci acum nu se mai îndoia că are să se facă bine.

Și ziua aceea pe care o aștepta ca să poată scrie o astfel de scrisoare, veni surprinzător de simplu și de obișnuit. Ca întotdeauna, dimineața, în toate saloanele tușeau bolnavii, Annușka freca podeaua cu o cîrpă udă și mama lui Vovka îi aduse pe o tavă, zăngănind de farfurii, gustarea de dimineață. Și ca întotdeauna veni la ora vizitei medicale Iakov Abramovici, însoțit de Zoia Nilovna. Adresîndu-se lui Oleg, fața doctorului, blîndă și încurajatoare, avu un zîmbet misterios.

— Dacă la analiză nu se mai găsesc fibre elastice, ce înseamnă ? întrebă el.

— Înseamnă sau că analiza a fost făcută neglijent, sau că a încetat procesul de descompunere a plămînilor, răspunse fără să stea pe gînduri Oleg.

Iakov Abramovici izbucni în rîs :

— Acum ești și tu profesor ! Și adăugă, de data acesta serios : Nu, la noi analizele nu se greșesc. Ca atare, e certă ipoteza a doua : la dumneata, procesul de descompunere a plămînilor a încetat. La trei analize consecutive nu s-au mai găsit fibre. Dă-i drumul înainte.

IX

Prin geamul ușii, care se aburise, Oleg se uita la norii ce se îngrămădeau în jurul lui Ai-Petri. Toată noaptea apa vuise și răsunase în jgheaburi, plescăind pe cărăruia de asfalt. Către dimineață ploaia încetase, dar norii tot mai pluteau pe cer și nu-ți puteai da seama dacă-i alungă vîntul și se luminează cerul, sau dacă se îngrămădesc iarăși pentru o nouă ploaie.

„Păcat, — își zise Oleg, — dacă vine tata, n-are să

poată vedea Crimeia. Pe o vreme ca asta, Crimeia degeaba o vezi!"

Și numaidecît se gîndi cu o umbră de tristețe că de fapt nici el n-o văzuse, deși rămăsese aici o jumătate de an. Se îndepărtă încet de la ușă, ochii i se opriră pe geamantan și simți iarăși cum îi zvîcnește inima de bucurie. Șase luni stătuse geamantanul undeva jos, în magazie, așteptînd cu răbdare ca stăpînul lui să-l ceară. În sfîrșit, aseară, Annușka îl adusese în salon și iată că acum șade pe un scaun, lîngă stăpînul său, încins cu curele, gata de drum. Oleg mîngîie cu drag pielea galbenă și netedă.

„A venit și ziua asta", spuse el cu un zîmbet de fericire.

De jos, din vale, se auziră parcă două măcăituri de rață. După claxon, Oleg recunoscu autobusul acela albastru, mare.

„Ce-ar fi să vină acum?" spuse el și, punîndu-și paltonul pe umeri, porni pe coridor, spre ieșire.

Era încă slăbit și mergea încet. Dar mereu îi tot venea să-și arunce paltonul și să se repeadă în fugă pe scară.

„Cine-o fi? se gîndi el, încetinindu-și pașii. S-ar putea să fie tata? Dar nu, cred mai degrabă că e Semion Petrovici".

În ajun primise o scrisoare, în care era înștiințat că are să vină cineva după el, dar cine anume Oleg nu știa. Toată ziua se pierduse în presupuneri și în cele din urmă ajunsese la concluzia că dacă nu vine taică-său, atunci n-are cine să vină decît un coleg al tatălui său, Semion Petrovici, care se duce des la Simferopol pentru treburile uzinei. Ajungînd la capătul scării, Oleg vru să pună mîna pe clanță, dar în aceeași clipă ușa se deschise. Surprins, Oleg se trase îndărăt.

— Ține-te bine! auzi el o voce și se pomeni în brațele cuiva.

Ridică capul și, uluit, mai făcu un pas îndărăt: în fața lui stătea Jenea și rîdea.

— Cum? Tu?

— Bineînțeles! spuse Jenea pe un ton atît de firesc, de parcă nici nu s-ar fi putut altfel.

— Stai puțin... Cum așa?... Doar pînă la vacanța de iarnă mai sînt șapte zile.

— Caraghiosule!... Chiar școala ne-a trimis după tine, pricepi?

— Cum... nu-ești singur?

— Sînt încă prea mic ca să călătoresc singur atît de departe, rîse Jenea. Și ridicîndu-se pe vîrfuri, atinse cu mîna pragul de sus al ușii. Vezi, mai am de crescut.

— Și... cine mai e cu tine? întrebă Oleg, plin de o tainică nădejde.

Dar nu mai apucă să audă răspunsul, căci două brațe moi i se încolăciră în jurul gîtului și simți pe obraz atingerea unui păr ud de ploaie.

— Oleg, dragule, ești bine acum?

Și Taia își frecă copilărește obrazul de umărul lui.

— Ei poftim! și Jenea dădu stîngaci din mînă. Unadouă, vă apucă bîzîiala... E imposibil să călătorească cineva cu voi!... și, clipind des, întoarse capul în altă parte.

Peste puțin ședeau toți trei pe canapelele de piele ale autobusului albastru. Oleg și Taia în față, chiar lîngă cabina șoferului, iar Jenea în spatele lor. Așteptau să mai vină un călător, și peste un minut aveau să pornească.

— Ai să stai acasă numai o săptămînă, se grăbi Taia să-l pună la curent cu toate noutățile. Ți s-a și pregătit o foaie de internare în sanatoriul Kratovski, de lîngă Moscova. Aici plouă, dar acolo e ger. Doctorul zice că ai să stai zile întregi la aer, într-un sac de blană. Se pare că asta face grozav de bine! La primăvară ai să te întorci definitiv...

Jenea își vîrî capul lui roșcat între capetele lor și începu să dea din mîini.

— Iar la vară — cu barca pe Don! O fru-mu-se-ț e! Foșnește stufărișul și apa e ca oglinda. Te uiți și nu știi dacă întinderea lui măreață se mișcă sau stă pe loc.

— Jenka, să-ți fie rușine! Gogol a scris asta despre Nipru!...

— N-are a face. Dacă ar fi văzut Donul, ar fi scris ceva și mai și...

Ultimul călător sări pe scara mașinii. Cu un tremur mărunt, autobusul porni la vale. Iar se perindară prin fața lor trunchiurile drepte ca niște lumînări ale pinilor, iar apăru pentru o clipă firma verde a poștei... Și deși acum nu se mai auzea fluieratul păsărilor, iar pe geamurile aburite ale autobusului se scurgeau ca niște lacrimi picăturile de ploaie, Oleg nu mai simțea nici umbra mîhnirii cu care intrase la începutul verii în pădurea aceea.

Întoarse capul înspre Jenea, întîlni ochii Taiei și rîse fericit.

1939

POVESTEA LĂDIȚEI VERZI

Peste cîteva zile, o brigadă a școlii noastre profesionale pleacă în Donbas. Mergem și noi trei. Cîndva am construit în joacă un oraș în miniatură pentru copii. Acum vom ridica din cenușă case, uzine și mine.

Astăzi, Eteri ne-a condus, pe Saur și pe mine, la poalele Mtațmindei. Am urcat cu funicularul și în cîteva minute ne-am pomenit în vîrful muntelui. De-acolo am admirat îndelung orașul. De sus, palatele, bulevardele și podurile lui par niște jucării, dar luat în ansamblu orașul e imens și are ceva feeric. Cu labirintul lui de străzi și piețe scăldate în pulberea de aur a soarelui și înecate în verdeața platanilor rămuroși și a chiparoșilor zvelți, cu strălucirea de marmură a palatelor sale ce se oglindesc în apele Kurei, orașul pare o fantezie însuflețită.

— Eteri, nu-ți pare rău să pleci din Tbilisi ?

— Sigur că îmi pare, răspunde fata. Dar vreau să plec cu voi.

Zîmbind fericit, Saur spune în șoaptă :

— Eteri e o fată minunată ! Și îmi aduce iar aminte : Mi-ai făgăduit că ai să scrii un caiet întreg. Te rog, începe odată... te rog mult !...

— Mă apuc chiar azi ! îi răspund eu. O să scriem împreună. Ce uit eu, îmi aduceți voi aminte. Bine ? Iar cînd

o să ajungem la destinație, o să le citim noilor noștri tovarăși.

— Și o să le arătăm lădița verde; adăugă Eteri.

— Neapărat! întăresc eu.

La poalele munților

Mă cheamă Vanea. Sînt cazac. M-am născut și am trăit pînă la vîrsta de paisprezece ani la Țimla, pe Don. Acum, după doi ani, cînd încerc să mă închipui în stanița mea natală, nu știu de ce mă văd călare pe un butoi în mijlocul rîului. Butoiul plutește încet, dus de curent, se afundă elastic în apă și se ridică din nou, iar eu lovesc cu călcîile desculțe în pereții lui rotunzi, răsunători, și mă uit fără pic de interes (hei, ce n-aș da să fiu acum acolo!) la căsuțele cu trei ferestre, care se înșiruie în sus pe malul povîrnit și se pierd în desișul viilor.

Nu fusesem niciodată mai departe de Rostov.

Și deodată, cu totul pe neașteptate, m-am pomenit tocmai la poalele Caucazului, în orașul Nalcik. Am plecat acolo cu tata, cînd au început să se apropie nemții de Rostov. Tata m-a lăsat în gazdă la o kabardină care stătea singură, și s-a întors pe Don ca să se înroleze într-un regiment de cazaci. Eu m-am înscris la școală și mi-am continuat învățătura.

La început îmi era tare urît: unde te uitai — tot munți și munți. Mi-era așa dor de-acasă, de satul meu, că nu mai aveam gust de nimic. E drept că la Nalcik munții sînt tare frumoși: vara sînt acoperiți cu blana verde, creață, a pădurilor, iar toamna sînt roșii ca para focului. Dar eu eram ca o viță de vie proaspăt răsădită; totul în mine se veștejea. Nu știu ce mă făceam pînă la urmă, dacă nu m-aș fi împrietenit cu Saur.

Într-o zi, în clasă, s-a apropiat de mine un coleg de-al meu, un băiat cu fața îngustă, cu părul negru și țepos și cu niște ochi întunecați, care parcă ardeau. M-a întrebat misterios.

— E adevărat că ești de pe Donul liniștit ?

— Adevărat, i-am răspuns.

S-a uitat la mine ca la te miri ce și s-a îndepărtat.

Iar a doua zi a făcut schimb cu vecinul meu de bancă și s-a mutat lîngă mine. După ce și-a așezat cărțile, sandvișul și șapca m-a rugat :

— Povestește-mi ceva despre Don.

Seara a venit la mine acasă. I-am vorbit mult despre staniţa noastră și despre băutura „fermecată“ numită „spumos de Țimleansk“, care se face din amestecul a două varietăți de struguri. Furat de amintiri, i-am recitat versurile lui Pușkin :

Ieși, Donule primitor,
Călăreților în cale,
Cu cel must scînteietor
Din podgoriile tale.

M-a ascultat tăcut, atent, fără să clipească. Apoi a spus:

— Pe lume sînt multe lucruri fermecate. Ai auzit de piatra albastră ?

Nu auzisem de piatra albastră și l-am rugat să-mi povestească, dar el mi-a răspuns :

— Altădată. Doar o să fim mult timp prieteni.

Și într-adevăr, ne-am împrietenit.

Ca și mine, Saur nu avea la Nalcik nici o rudă. Tatăl lui, care era agentul unei întreprinderi comerciale, se afla mereu în deplasare, iar mama lui murise cînd Saur avea numai șapte ani. Asta ne-a apropiat. Îmi plăcea foarte mult firea lui visătoare și faptul că iubea poveștile. Le asculta cu evlavie și putea să povestească el însuși fără să

se oprească, ore-n şir. Pînă şi viaţa o privea tot ca pe o poveste şi aştepta întotdeauna de la ea lucrurile cele mai neobişnuite.

Dar era o poveste, povestea pietrei albastre, pe care mi-o tot făgăduia şi nu mi-o mai spunea... Iar cînd îi aduceam aminte, îmi răspundea că avem timp, fiindcă prietenia noastră este de lungă durată. Şi eu aşteptam.

Într-un rînd, cînd ne întorceam de la şcoală, Saur îmi spuse cu înţeles :

— Am să vin la tine ca să-ţi povestesc despre piatra albastră. Azi.

— Dar de ce tocmai azi ?

Mi-a răspuns misterios :

— Ai să afli mai tîrziu.

Şi iată ce mi-a povestit în seara aceea Saur :

— De mult de tot, trăia în Caucaz o pasăre mîndră ca vulturul, îndrăzneaţă ca şoimul, liberă ca vîntul. Ochii ei semănau cu stelele, pliscul şi picioarele îi străluceau ca argintul, penele de mătase îi luceau ca albastrul cerului. Pasărea zbura în văzduh şi de acolo, de sus, privea cum trăiesc oamenii. Cîteodată se lăsa deasupra unui aul [1], luminînd totul în jur cu strălucirea ei albastră şi, oprindu-se la cîte o casă, rămînea în ospeţie. Oamenii o hrăneau cu poame dulci şi-i dădeau să bea din pumn apă de izvor. Pe urmă, pasărea pleca şi în aul începea o viaţă nouă, fericită : locuitorii lui învăţau meşteşuguri rare, înălţau case frumoase, strîngeau recolte bogate... Plină de bucurie şi dătătoare de viaţă era munca oamenilor din acele auluri, cărora li se mai spuneau în popor auluri albastre.

Dar într-o bună zi, hanul cel rău, stăpînul acelor pămînturi, a aflat despre asta şi s-a făcut foc şi pară.

„Cine a cutezat să-mi calce legile ? a strigat el mînios. Nu vreau ca oamenii să fie fericiţi ! Dacă-s fericiţi, uită de Alah, iar mie nu-mi mai plătesc tribut“.

---

[1] Aul — sat în Caucaz. (n.t.)

Și a poruncit hanul cel rău slugilor lui să prindă pasărea măiastră, s-o pună într-o colivie de fier și s-o aducă la palat.

Și-au pus slugile straie de pelerini, s-au împrăștiat prin auluri, și-au început să aștepte. Și iată că într-o zi una din ele a văzut luminîndu-se totul în jur de o lucire albastră și pogorînd din cer pasărea minunată. Locuitorii aului au înconjurat-o și i-au dat să mănînce poame dulci și să bea apă de izvor. Atunci, sluga hanului s-a furișat spre ea, a îngenuncheat și i-a întins în palmă o poamă înmiresmată. Pasărea, încrezătoare, s-a aplecat să ciugulească din mîna slugii, iar aceasta — hat, a apucat-o de aripa ei mătăsoasă, a sărit pe cal și, dusă a fost. Și a ajuns la curtea hanului cel hain.

Și a ucis hanul pasărea cea albastră. I-a străpuns cu un ac lung inima și i-a băut sîngele picătură cu picătură. Apoi a trimis slugile s-o ducă pe o stîncă înaltă, s-o îngroape acolo și să pună străji la mormîntul ei, ca să nu-i fure nimeni leșul...

Toată noaptea au vegheat străjile, cu inimile pradă unei spaime neînțelese, iar dimineața, cînd s-au aprins la marginea cerului cele dintîi văpăi, au văzut că toată stînca se făcuse albastră, ca penele păsării.

Cînd a aflat hanul minunea, s-a cutremurat de groază. Și a poruncit să iasă la corvoadă oameni din toate aulurile, ca să arunce zi și noapte pămînt peste mormîntul păsării. Iar pe locul acela s-a înălțat un munte nou, care s-a acoperit cu o pădure deasă. Și astfel s-a pierdut orice urmă care ducea la stînca albastră. Așa și-au îngropat oamenii fericirea sub o grămadă de pămînt...

Și Saur a tăcut, privind în gol cu ochii lui strălucitori.

— E un sfîrșit foarte trist, am oftat eu. Nu-i un sfîrșit bun.

— Dar ăsta nu-i sfîrșitul, mi-a răspuns Saur privindu-mă grav.

Cum să sfîrşească astfel! Omul nu poate trăi fără fericire.

A mai tăcut puţin, apoi şi-a continuat povestea:

— Au trecut sute şi sute de ani de cînd s-a înălţat muntele acela pe mormîntul păsării albastre. Generaţii după generaţii s-au succedat pe pămînt. Nimeni nu mai ştia locul sub care îşi doarme somnul de veci pasărea albastră, şi împreună cu ea — fericirea omului. Locul acela mai rămăsese doar în vise şi legende. Şi iată că într-o bună zi s-a aprins iar lumina cea albastră!

Pe o potecă de munte mergea un drumeţ. Fiind peste măsură de însetat s-a abătut din drum, ca să bea dintr-un pîrîiaş susurător. S-a aplecat deasupra undei şi a văzut deodată în apă o pietricică albastră, care sclipea ca o stea strălucitoare. Drumeţul a luat-o, a pus-o în sîn şi a dus-o cu grijă în aulul lui. Şi iată că a înflorit în aul o viaţă fericită, cum se-ntîmplase cu sute de ani în urmă. Şi toţi au înţeles că pietricica aceea era din stînca albastră, sub care dormea pasărea măiastră. Apele subpămîntene o scoseseră la suprafaţa pămîntului şi o dăruiseră omului.

Dar n-a ţinut mult fericirea aulului. Aflînd ce se petrece, noul han l-a ars pînă-n temelii şi a poruncit ca piatra să fie aruncată în marea îndepărtată. Dar poate fi oare oprit omul în drumul lui spre fericire? Veacuri de-a rîndul au căutat oamenii drumul spre stînca albastră. Unii din ei şi-au găsit moartea sub surpături, alţii au pierit înăbuşiţi în galeriile înguste. Din fiecare aul, generaţie după generaţie a trimis pe cei mai îndrăzneţi fii ai lor să caute piatra fericirii. Şi pînă la urmă s-a aprins iar lumina albastră şi năzuiesc spre ea oamenii de pe întreg pămîntul... Acum e bun sfîrşitul? a încheiat Saur, triumfător.

— E bun! Dar de ce n-ai putut să-mi spui povestea asta mai înainte?

— De ce? Păi m-ai fi crezut? Nu. Acum însă am să-ţi arăt un om despre care se zice că ştie unde se află piatra albastră. Ieri a venit din nou la Nalcik.

Am sărit în sus :

— Saur ! Tu crezi într-adevăr povestea asta ?!

Saur a zîmbit încurcat, s-a uitat în altă parte şi mi-a spus cu un aer vinovat :

— Sigur că nu cred... dar... înţelegi tu, asta poate să aibă o bază ştiinţifică... Chimică, spre exemplu...

— Cine, pasărea albastră ?!

— Nu pasărea. Pasărea poate că nici n-a existat. Dar piatra...

Şi mi-a explicat cu multă seriozitate : Există plante care vindecă ? Există. Există minerale folositoare sănătăţii ? Există. Sarea, de pildă. Poate că piatra albastră este şi ea un minereu, unul mai folositor decît toate celelalte.

Neştiind ce să răspund, am tăcut.

Omul cu lădiţa verde

Odată, în drum spre şcoală, am văzut în colţ, la cişmea, o femeie care lua apă. Şuvoiul de cleştar cădea cu zgomot în găleată şi o umplea cu o apă înspumată, rece. Un kabardin trecut de anţ s-a apropiat cu paşi uşori, s-a lăsat într-un genunchi, s-a aplecat peste găleată şi a început să bea. În vremea asta s-a abătut din drum o vacă roşcată, cu ugerul umflat, plin de lapte. S-a oprit şi şi-a aplecat capul, uitîndu-se ţintă, cu ochii ei ca nişte agate, la găleată. Deşi era dis-de-dimineaţă, se făcuse cald şi pesemne că-i era sete. Kabardinul s-a ridicat, şi-a şters gura cu mîneca, s-a uitat la vacă aspru, încruntîndu-şi sprîncenele stufoase şi i-a spus ceva în limba kabardină. Femeia a izbucnit în rîs, iar vaca s-a întors şi şi-a văzut de drum.

— Ce i-a spus ? am întrebat-o pe femeie.

Continuînd să rîdă, femeia mi-a răspuns :

— Ştii ce i-a spus ? „Pleacă ! Las'că te ştiu eu că îţi vînzi laptele cu douăsprezece ruble kilogramul ! Pleacă !“

Omul mi s-a părut interesant și m-am luat după el. Aci apucam înainte, aci rămîneam în urma lui. Era îmbrăcat cu o cerkeziană roșcată și ponosită, în picioare purta niște papuci cu vîrful ascuțit, iar în cap, o pălărie albă de pîslă. Mergea cu un pas uimitor de ușor, deși ducea în spinare o lădiță verde. Omul era slăbănog și avea picioarele lungi ca niște catalige. Fața lui arsă de soare, cu bărbia rasă și cu mustățile cărunte, era brăzdată de zbîrciturі mărunte, dar ochii lui negri aveau o căutătură tinerească și vioaie. La un moment dat a frînt fără să vrea, din mers, o rămurică de platan; s-a oprit brusc, și-a scos pălăria și, politicos, i-a spus ceva copacului. A dat să plece mai departe, dar s-a întors cu un aer vinovat, a scos din buzunar o panglicuță, a bandajat rămurica ruptă și abia după aceea și-a văzut de drum. Pe urmă a zărit o stinghie ruptă la oblonul unei case; și-a lăsat lădița jos, a scos dinăuntru un ciocan și niște cuie și a bătut stinghia la loc. A dat mulțumit din cap și a pornit mai departe.

Uitasem și de școală și de tot. Mă țineam de el scai, convins că nu mă observase. Dar deodată s-a oprit, s-a întors spre mine, a arătat cu degetul mai întîi la cărțile mele și apoi în direcția școlii și, cu un zîmbet în ochi, mi-a spus:

— Acolo, du-te acolo. Aritmetica, geometria, fizica. Da, acolo...

Fîstîcit, am făcut stînga-mprejur și am pornit spre școală.

Eteri

— Ascultă, ce-i aia „bicio"? m-a întrebat Saur cînd am dat buzna în clasă, fericit că nu întîrziasem.

— Nu știu! i-am răspuns. Puține cuvinte sînt pe lumea asta?

Saur m-a privit absent și mi-a șoptit:

— Ciudată fată! Foarte ciudată. Zice: „bicio". Cine-i „bicio"? Eu?

A intrat învăţătorul şi a început lecţia. Dar Saur era distrat. Furat de gîndurile lui, ridica tot timpul nedumerit din sprîncene. În recreaţie m-a tras într-un ungher al coridorului şi acolo mi-a povestit, cu acelaşi aer nedumerit :

— Veneam spre şcoală. Îmi vedeam de drum, fără să mă uit nici în dreapta, nici în stînga — de ce m-aş fi uitat ? Şi deodată s-a apropiat ea de mine şi mi-a spus : „Bună ziua, bicio ! Cum pot să ajung..."

— Care „ea" ?

— O fată. O fată foarte ciudată. N-are lacrimi în ochi, ochii îi sînt uscaţi, dar totuşi plîng... S-a apropiat de mine şi mi-a spus : „Bună ziua, bicio ! Cum pot să ajung la Piatigorsk ?" I-am răspuns : „Pe jos nu se poate. Piatigorskul e departe. Trebuie să mergi cu ceva". Şi am dus-o la staţia de autobuse. I-am dat toate vişinile pe care le cumpărasem ca să le mănînc în recreaţie. Şi ea le-a mîncat, şi ochii ei plîngeau. I-am spus : „De ce plîngi ? N-ai bani de bilet ? Aşteaptă puţin, că mă duc să-ţi aduc bani". Dar ea mi-a spus : „Nu, bicio, nu plîng". Pe urmă am plecat. E o fată tare ciudată.

— De ce n-ai întrebat-o cine e, de unde vine şi de ce-ţi zice aşa ? I-am întrebat eu mirat.

Dar Saur tăcea şi se uita încurcat în pămînt. Şi a rămas aşa, gînditor şi distrat, pînă la sfîrşitul celor cinci ore de curs, cînd mi-a spus :

— N-are bani. De unde să aibă ea bani ? Şade acolo şi plînge. Nu pot să rabd cînd plînge cineva. Hai la ea. Vrei ?

Am cotit pe strada Stepnaia, o stradă foarte largă, şi am pornit spre staţia Autotransului, care se vedea în depărtare. Pe drum am încercat să-i vorbesc lui Saur despre întîlnirea mea cu kabardinul acela ciudat, dar el aproape că nici nu mă asculta ; mormăia mereu :

— Mă cheamă Saur, Saur Hanaev. De ce „bicio" ?

Cu cît ne apropiam mai mult de staţie, cu atît era mai tulburat, iar cînd am ajuns în dreptul clădirii, mi-a spus pe neaşteptate :

— Hai acasă.

— Nu se poate, i-am răspuns. Trebuie s-o vedem.

Cum am cotit după colţ, am văzut-o stînd pe o bancă. Şedea singură-singurică ; se vede treaba că autobusul plecase nu de mult, cu toţi călătorii, afară de ea, afară de fata aceasta ciudată.

Am recunoscut-o numaidecît după ochi. Într-adevăr, ochii ei căprui închişi, cu o strălucire umedă, erau atît de trişti, de parcă în inima ei ar fi stăruit o durere pe care nu putea s-o uite. Văzîndu-ne, fetiţa a zîmbit şi s-a ridicat de pe bancă. Zîmbetul îi lumina faţa, dar ochii ei continuau să fie trişti, şi asta mă făcea să-mi aduc aminte de o zi de vară cu soare şi cu ploaie, în acelaşi timp.

— Fetiţo, de ce n-ai plecat ?

Şi-a desfăcut pumnul şi am văzut în mîna ei o hîrtie de trei ruble.

— Nu mi-au ajuns banii.

— Îţi dăm noi bani, spuse cu însufleţire Saur. La ora cinci pleacă alt autobus. Nu trebuie să plîngi pentru atîta lucru !

— Păi nici nu plîng, bicio, unde vezi că plîng ? se miră fata.

Mă uitam la ea curios. Era subţirică şi mlădioasă ; dacă n-ar fi fost cosiţele lungi şi negre ce-i cădeau pe piept şi blîndeţea chipului ei gingaş, rumen şi ars de soare, ai fi zis că-i un băieţel. În afară de un rucsac aproape gol, n-avea la ea nici un bagaj. Am întrebat-o :

— De unde eşti, fetiţo ?

— Din Tbilisi.

— Din Tbilisi ?! am exclamat într-un glas, Saur şi cu mine.

Ne aflam la poalele munţilor verzi peste care, sclipind în soare cu zăpezele-i eterne, se înălţa spre cer creasta Caucazului. Ştiam că dincolo de creasta aceasta, atît de înaltă încît pe piscurile ei înnoptează stelele, se întindea sub văpăile puternice ale soarelui un oraş mare şi vechi,

care pe cît de mult ne atrăgea, pe atît ni se părea de îndepărtat și inaccesibil.

— Din Tbilisi ? am repetat noi, de data aceasta încet, cu un oftat.

Ne-am așezat pe bancă. Fetița s-a așezat între noi și am început să-i punem tot felul de întrebări.

Ne-a povestit că stă la o casă de copii, că n-are nici tată, nici mamă, ci numai o soră mai mare, Aniko. Aniko a fost infirmieră pe front ; multă vreme n-a dat nici un semn de viață, apoi, într-o bună zi, a trimis o scrisoare în care spunea în cîteva cuvinte că a fost rănită grav și că e internată într-un spital din Piatigorsk. Fetița n-a stat mult pe gînduri ; s-a rugat de un militar s-o ia cu mașina și a plecat. Dar în apropiere de Nalcik, în aulul Bolșoi, mașina s-a defectat și a fost pusă în reparație, iar fetița a plecat mai departe pe jos.

În timp ce povestea, se uita la noi plină de încredere și ochii ei ne învăluiau cu o privire caldă și duioasă.

Apoi i-am pus o mulțime de întrebări despre Tbilisi, despre defileurile și stîncile Drumului militar al Gruziei, și nici n-am băgat de seamă că sosesc mereu în stație alți și alți oameni, care se așază în rînd la casă. Iar cînd am băgat de seamă, ne-am adus deodată aminte că nici eu și nici Saur nu avem bani. Ne-am sfătuit în grabă și ne-am repezit la talcioc să ne vindem șepcile.

Cînd ne-am întors, oamenii se și instalaseră în autobus. Abia am mai apucat să cumpărăm un bilet și s-o urcăm pe fetiță în mașină. În ultima clipă i-am întins o pungă unsuroasă cu gogoși, pe care le cumpărasem chiar atunci cu cele trei ruble ce ne mai rămăseseră. Autobusul a pornit încet. Am dus mîinile la cap ca să ne scoatem șepcile și să le fluturăm, dar nu mai aveam șepci, așa că ne-am mulțumit să-i facem semne de adio cu mîna. Deodată, Saur s-a smuls din loc și s-a repezit după autobus. Cînd s-a întors, nu mi-a spus decît atît :

— Eteri.

— Ce-i asta „Eteri“ ? m-am mirat eu.

— Am întrebat-o cum o cheamă. Mi-a spus că Eteri.

— A-a... am rostit eu prelung, căutînd să par cît mai indiferent. Dar nu m-am putut stăpîni și am adăugat mirat : Ce nume ! Ca argintul !...

Bairam cel care aduce fericirea

Întîlnirea cu Eteri m-a umplut de un simțămînt nou, foarte plăcut și în același timp neliniștitor. Gîndindu-mă la ea, îmi venea nu știu de ce să-ncerc să-i fac pe oameni mai fericiți. Am început să visez, și gîndurile mele s-au îndreptat spre piatra albastră.

„Bine ar fi, — îmi ziceam eu, — să fac rost de o bucățică din piatra asta și să i-o dăruiesc lui Eteri. Poate că ochii ei n-ar mai fi atunci atît de triști. Nu, o pietricică e prea puțin : trebuie să găsesc o piatră mare și ea să fie împărțită tuturor regimentelor, uzinelor și colhozurilor, și oamenii sovietici au să capete atunci puteri noi și au să isprăvească mai repede cu blestemații de fasciști“.

Erau visuri tare copilărești... Pe de o parte rîdeam singur de ele, iar pe de altă parte nu puteam să le alung.

„Parcă poți ști, — îmi ziceam eu, ca să-mi dau dreptate, — că nu există într-adevăr pe lume o piatră cu însușiri deosebite, care să întărească organismul omului și să dezvolte calitățile lui“.

În seara aceea, ca de obicei, a venit Saur, ca să ne facem lecțiile împreună. I-am spus :

— De ce nu mi l-ai arătat niciodată pe omul care știe unde se află piatra albastră ?

Saur mi-a răspuns mirat :

— Cînd era să ți-l arăt ? Astăzi, de pildă, am făcut atîtea... am fost la stație, am vîndut șepcile, am cumpărat gogoși...

— Ai fugit după autobus, am adăugat eu ironic.

Am deschis caietele şi ne-am apucat să extragem nişte rădăcini patrate. Cînd ne-am isprăvit lecţiile, Saur s-a îndreptat spre uşă :

— Mîine am să ţi-l arăt. Mîine !

Aşteptam acest „mîine“ cu atîta interes, de parcă aş fi crezut cu adevărat în povestea lui Saur. Ba chiar am şi dormit prost.

A doua zi, de la şcoală, am pornit de-a dreptul spre strada Krasivaia, unde — după spusele lui Saur — trăsese omul acela, la nişte neamuri. Cunoşteam strada Krasivaia [1]. De ce i-o fi spunînd aşa nu ştiu, că e strîmtă, cu caldarîmul stricat şi cu copacii piperniciţi. La Nalcik sînt străzi mult mai frumoase.

Păşind alături de Saur, pe strada Krasivaia, îi povesteam cum se pescuieşte la noi în staniţă vestita scrumbie de Don, dar tot trăgeam cu urechea la nişte sunete ciudate care veneau de undeva. Sunetele semănau cu acelea ale unui flaut şi în acelaşi timp cu o voce de om care fredonează o melodie duioasă. Pe măsură ce înaintam, se auzeau din ce în ce mai tare, apoi li s-a alăturat clinchetul gingaş al unor clopoţei, şi deodată totul a amuţit.

În dreptul unei case cu trei ferestre Saur s-a oprit şi s-a uitat printr-o crăpătură din gard :

— Iată-l !

Am găsit şi eu o crăpătură şi mi-am lipit ochiul de ea. Sub un tei umbros şedea, cu spatele la noi, un bărbat într-o cerkeziană şi spunea ceva în limba kabardină. În faţa lui stătea un bărbat în vîrstă, îmbrăcat şi el în haine caucaziene, şi-l asculta, privind undeva departe şi zîmbind. Ochii lui deschişi şi ficşi păreau că se uită în spre soare.

— Care e ? am întrebat în şoaptă.

— Acela care vorbeşte.

— Şi ce spune ?

---

[1] Krasivaia — Frumoasă. (n.t.)

— Spune: „Lasă, Konșobii, chiar dacă nu vezi cu ochii, tu vezi cu sufletul. Umblă și veselește inimile oamenilor".

Omul s-a ridicat și a pus în mîna orbului un obiect lunguieț și rotunjit, care semăna foarte mult cu un corn. Obiectul era împodobit cu niște bile și plăcuțe strălucitoare. Orbul l-a luat și, zîmbind, l-a dus la buze. Și numaidecît aerul s-a umplut de sunete gingașe și vesele. În aceste sunete se auzeau și rîsul copilului, și fluieratul sticletelui și un bocănit iute și înfocat de călcîi. Un cocoș care trecea prin curte s-a oprit și s-a uitat încremenit, la muzicant. Apoi și-a desfăcut deodată o aripă bogată și a început să se rotească în loc, mișcîndu-și iute piciorușele pintenate. Fără să ne părăsim posturile de observație, am început să jucăm și noi, pe loc.

Orbul s-a oprit din cîntat, a dus cornul la inimă și a făcut o plecăciune. Apoi, cu o mînă întinsă înainte, a pornit spre ieșire.

— Ai degete ușoare, Konșobii! spuse cu invidie și admirație omul. Ușoare ca un vis. Să trăiești ani mulți!

S-a ridicat să-l conducă pe orb spre portiță, iar eu abia mi-am înăbușit un strigăt, recunoscînd într-însul pe kabardinul acela ciudat din ajun.

Ne-am dezlipit de gard și-am început să ne uităm în sus, cu aere concentrate. Dar șiretlicul n-a izbutit. Omul i-a strîns la despărțire mîna orbului, apoi s-a întors spre noi cu un zîmbet în ochi și ne-a spus pe rusește, cu un accent plăcut, abia perceptibil:

— De ce vă uitați prin gard cînd puteți intra pe poartă? Poftim, poftim, sînt întotdeauna bucuros de tineret.

Așa am făcut cunoștință cu Bairam. Din ziua aceea am început să ne petrecem la el aproape tot timpul liber. Și nu știu ce i-o fi plăcut la noi, dar se bucura nespus cînd ne vedea.

Cine era omul acesta uimitor? El spunea că e meșter,

și atît. Era, firește, meșter, dar nu un simplu meșter, ci unul aparte, extraordinar de interesant. Mai tîrziu am auzit multe despre el. Oamenii spuneau că are mîini fermecate, minte de înțelept și suflet de copil. Dregea și acoperișuri găurite, și ceasuri mici de damă, și harabale scîrțîitoare, și biciclete sclipitoare. Tot timpul voia să inventeze ceva ce nu descoperiseră încă oamenii. Născocea instrumente muzicale noi, cu sunete bizare, ceasuri de soare, felinare cu geamul mat și, ca un vrăjitor bun, le dăruia pe toate oamenilor. Avea întotdeauna în buzunar cîte-o drăcovenie, pe care o strecura pe neobservate în buzunarul vreunui copil. Cînd dădea peste ea, copilul amuțea de mirare și bucurie, iar Bairam se uita la el și rîdea.

Era salariat la un S.M.T., dar pleca adesea pe la colhozuri ca să dreagă inventarul agricol, și acolo unde se oprea el și se auzea bocănitul și zăngănitul zglobiu al sculelor lui, oamenii spuneau că pînă și atmosfera era înveselită. Nu lua aproape niciodată bani pentru serviciile lui, ci se mulțumea cu o modestă ospătare. I se spunea „Bairam cel care aduce fericirea". Construise, în aulul Bolșoi, o căsuță de toată frumusețea, pentru fiică-sa Sura și pentru ființa care îi era mai dragă decît orice pe lume — nepoțica Șuma, o fetiță pistruiată și cu ochii puțin oblici. Dar el aproape că nici nu stătea acolo, ci colinda mereu din aul în aul, purtînd în spate lădița aceea verde. Nu se despărțea niciodată de lădiță. În ea își ținea sculele. Dar ce mai avea acolo afară de scule, nu știa nimeni și fiecare își închipuia ce voia.

Îmi aduc bine aminte de ziua în care ne-am cunoscut. Ședeam cu Saur pe iarbă sub un salcîm și ne uitam la degetele subțiri și pîrlite de soare ale lui Bairam. Ținea în mînă o bucată de tablă, mîncată de rugină și respingătoare la vedere ca orice tinichea veche. Bairam o întorcea pe toate părțile cu un aer concentrat:

— Oare ce se poate face din asta? Un petic la un acoperiș găurit, sau un felinar? Ia să vedem.

Sub ochii noştri a făcut din bucata aceea de tablă un felinar de toată frumuseţea. Apoi şi l-a pus în palmă şi, ridicînd din sprîncene, ca şi cum el însuşi s-ar fi mirat de această transformare, a exclamat:

— Şi era bună de dat la gunoi. Bravo, Bairam! Să trăieşti ani mulţi!

Înainte de a pleca, Saur şi cu mine ne-am sfătuit în şoaptă, după care l-am întrebat sfios pe Bairam dacă e adevărat ce spun oamenii, şi anume că el ştie drumul la stînca albastră şi că are în lădiţă o bucăţică de piatră albastră.

Întrebarea asta i-a plăcut atît de mult, încît zbîrciturile i s-au luminat parcă dintr-o dată. De răspuns, însă, nu mi-a răspuns, ci m-a bătut numai pe umăr şi mi-a spus:

— Vino mîine. Tare mi-e drag tineretul.

Construim un „oraş" minunat

...Fireşte că m-am dus. M-am dus îndată ce am isprăvit orele de clasă. De data asta am găsit la el vreo treizeci de ţînci de la grădiniţa de copii. Se afla cu ei şi o educatoare tinerică, cu ochii senini. Ţîncii se ţineau de mînă şi se învîrteau ca un cerc viu în jurul salcîmului sub care şedea Bairam. Educatoarea se tot întorcea mereu spre ei şi le spunea: „Mai încet!". Apoi îl ruga pe Bairam:

— Aş vrea ceva vesel, sărbătoresc... Ştii dumneata şi singur. O să-ţi fim foarte recunoscători, Bairam... Şovăi o clipă, gîndindu-se pesemne că nu se face să-i spună unui om în vîrstă numai după numele de naştere şi adăugă la întîmplare: Ivanovici...

Bairam îşi scoase pălăria albă de pîslă şi vorbi, ca înaintea unei adunări:

— Cetăţeni-pitici! Ce nu face Bairam pentru voi! Spuneţi-i numai ce vreţi: un palat, o grădină, un oraş?

— Un oraş !... O grădină !... Un oraş !... Un oraş !... spuneau care mai de care mititeii.

Bairam îi asculta cu atenţie, cu capul aplecat într-o parte. În cele din umă copiii se potoliră şi, în liniştea care se lăsă, un băieţel dolofan, de vreo patru anişori, adăugă cu o voce groasă :

— Flumos.

— Va să zică un oraş frumos, încheie Bairam, dind din cap în semn de învoială. Bine.

Copiii plecară, iar Bairam se aşeză pe o buturugă, se rezemă cu spatele de copac şi închise ochii. Eu şi cu Saur am schimbat o privire şi ne-am îndreptat spre portiţă. Dar Bairam a deschis ochii şi ne-a spus :

— De ce plecaţi ? O să construim oraşul împreună.

Invitaţia era atît de neaşteptată, că la început nici n-am ştiut ce să răspundem ; tăceam şi ne mutam mereu de pe un picior pe altul. Apoi, Saur a mormăit înfundat :

— Primim. Dar ce-ţi trebuie dumitale nişte proşti ca noi ? Că mare lucru nu ştim să facem.

Bairam tăcea, mişcîndu-şi sprîncenele stufoase. Se gîndea. Tăceam şi noi. În cele din urmă ne privi drept în ochi şi spuse :

— Să mai gîndească şi minţile tinere. Ia spuneţi-mi, ce-o să construim în oraş ?

Ne-am adus pe loc aminte de cele spuse de Eteri despre Tbilisi şi am început să facem tot felul de propuneri :

— Un funicular !

— Poduri peste rîu !

— Un palat de marmură !

— O grădină zoologică !

Un ceas mai tîrziu, proiectul era gata şi puteam pune rămăşag pe orice că oraşul nostru va fi cel mai frumos, cel mai dichisit şi cel mai vesel din toate oraşele de pe lume.

Dar nu aveam materiale. Saur şi cu mine ne-am dus la grădiniţa de copii şi am cerut să-i adune pe toţi copiii. Cînd

toţi cei o sută douăzeci de ţînci s-au aşezat pe scăunelele lor, Saur a început să dea din mîini şi să strige, holbîndu-se fioros la ei :

— Cetăţeni-pitici ! Aduceţi sticluţe, cutii de tablă, tot ce puteţi ! S-a auzit ?

Rîndurile din faţă s-au tras înapoi înspăimîntate ; unii au început să se smiorcăie ; s-a iscat panică. Dar atunci a intervenit educatoarea cu ochi senini şi totul s-a aranjat.

Cînd ne-am dus a doua zi la casa cu pitici, am văzut pe o masă, adunate grămadă, fel de fel de lucruri : sticluţe de toate culorile, mărgele şi pietricele, cutii de conserve, şuruburi, cuie, tuburi cu vopsea, hîrtie aurită şi argintată, bucăţi de sfoară, de mătase, vată, flori de hîrtie... Mi-ar fi cu neputinţă să înşir tot ce aduseseră copiii ! Cineva adusese chiar şi un galoş vechi, şi-l pusese drept în vîrful grămezii.

Am strîns toată averea asta într-un coş şi am dus-o în strada Krasivaia.

Aproape o lună am lucrat la oraşul acesta. Am învăţat să dăm găuri şi să tăiem fierul, să şlefuim sticla şi piatra, să călim, să nituim şi să vopsim. Multe scule din lădiţa verde au trecut prin mîinile noastre şi cred că am să ţin minte toată viaţa senzaţia pe care am avut-o cînd le-am atins pentru întîia oară.

Lădiţa conţinea pile late, cu trei muchii, compasuri cu vîrful ascuţit, dălţi de diferite forme, burghiuri, cleşti în miniatură, foarfeci de tăiat tabla, dălţi de tîmplărie, sclipitoare — o lume întreagă de fiinţe metalice, care ne aţîţau grozav curiozitatea. Fireşte că în mîinile noastre ele se arătau la început foarte neascultătoare. Foarfecele, de pildă, refuză multă vreme să taie tabla, apoi începu s-o despice hotărît şi repede, dar nicidecum acolo unde trebuia ; şpriţul de vopsit se încăpăţîna să nu funcţioneze ; pila hîrjîia cu desperare, dar nu pilea, ci numai zgîria, şi aşa mai departe.

În schimb, cît de ascultătoare erau ele în mîinile lui Bairam ! Se suceau, împungeau, tăiau, toceau şi făceau totul

atît de ușor și de vesel, de parcă n-ar fi muncit, ci ar fi jucat. Bairam lua de pildă un cerculeț de metal, își apăsa degetul cel mare pe mijlocul lui, izbea o dată — de două ori cu ciocanul, și cupola palatului era gata! Eu și cu Saur ne uitam aproape speriați la mîinile astea fermecate: ni se părea că în aceste mîini, ca în ale unui scamator, cartonul se poate transforma într-un porumbel viu, iar o bucățică de tablă — într-un liliac.

Orășelul creștea și se împodobea cu noi și noi construcții născocite de Bairam. Punea casele pe roți, și casele acestea se duceau cu toți locatarii lor la plimbare afară din oraș; deasupra străzilor zburau metrouri aeriene; pe acoperișurile palatelor se roteau călușei strălucitori. Portari erau urșii, iar circulația de pe străzi era dirijată de cai ce stăteau în două picioare.

Dar nu le născocea Bairam chiar pe toate. De cele mai multe ori spunea: „Să facem ca la Celiabinsk", sau: „Să clădim în spirală, ca la Kiev pe colina Vladimirskaia". Fusese aproape în toate republicile Uniunii, cunoștea toate orașele noastre noi, iar arhitecților care le construiseră le spunea pe nume și se mîndrea cu ei de parcă i-ar fi fost cunoștințe sau rude.

Cîteodată ne duceam cu el la Dolinsk, în raionul sanatoriilor, sau pe strada pe care se aflau clădirile guvernamentale.

Stînd în fața caselor celor noi, clătina din cap și spunea în șoaptă:

— Cu ce flori s-a mai acoperit pămîntul!

În sfîrșit, am lansat pe rîu cea din urmă corabie.

Bairam spuse:

— Gata. Chemați-i pe pitici să și-l ia.

Credeam că într-adevăr e gata, dar cînd am venit înapoi cu toți cei o sută douăzeci de copii, am văzut că peste palatele de cristal și parcurile verzi, peste rîul argintiu pe care pluteau corăbii cu pînze de toate culorile, peste

pieţele înţesate de oameni — peste tot oraşul acela ca-n poveşti plutea, desfăcîndu-şi larg aripile ascuţite, o pasăre albastră.

Am schimbat cu Saur o privire plină de înţeles.

Împreună

Am construit pentru copii un oraş frumos, ascultam în fiecare zi povestirile pline de farmec ale lui Bairam despre noile oraşe, rîuri şi chiar mări ce acoperiseră Ţara Sovietică şi eram atît de captivaţi de toate acestea, că nici nu băgam de seamă ce nor ameninţător venea dinspre miazănoapte. Nu ne-am trezit decît cînd a căzut o bombă fascistă la Mineralnîe Vodî, făcînd ţăndări un vagon destinat mamei şi copilului.

— Mineralnîe Vodî, — spuse, încruntîndu-se, Saur, — e aproape de tot...

I-am replicat fără convingere:

— Nu-i chiar aşa aproape...

— Cum nu?! exclamă el, supărat. Am fost acolo şi ştiu! Aici e Mineralnîe Vodî şi aici e Piatigorskul. Sînt alături.

— A, la asta te gîndeşti...? i-am răspuns dus pe gînduri şi am adăugat mîhnit: Ce proşti am fost că nu i-am dat adresa noastră! Poate că ne-ar fi scris.

— Ne-ar fi scris sigur, spuse convins Saur.

Vorbeam rar despre Eteri, dar şi unul şi altul ne gîndeam neîncetat la ea şi întotdeauna aveam în faţă ochii ei duioşi şi trişti.

A mai trecut o săptămînă de aşteptare apăsătoare, după care au urmat zile pline de zbucium. Oraşul, în care altădată nu puteai răzbi seara pe strada principală, de mulţi trecători ce erau, se golea văzînd cu ochii. Străzile asfaltate s-au acoperit cu smocuri de paie, instituţiile şi magazinele au rămas pustii, cu uşile larg deschise şi cu încăpe-

rile răsunînd a gol. Iar pe șoseaua Baksanului treceau mereu camioane cu ostași posomorîți și plini de praf.

Saur și cu mine stăteam ceasuri întregi la încrucișarea străzilor Stepnaia și Pocitovaia — pînă mai ieri atît de vesele și pline de mișcare — și ne uitam mîhniți în urma trupelor care se retrăgeau. Tatăl lui Saur era, se vede treaba, despărțit de oraș prin noua linie a frontului. Bairam plecase cine știe unde și noi nu știam de loc ce să facem. Eram însă hotărîți să nu rămînem sub fasciști. Ca să nu ne pierdem unul de altul în aceste clipe grele, Saur se mutase la mine. Gazda mea plecase la niște neamuri în munți și noi ne gospodăream singuri.

Cît timp s-au evacuat orășenii, eu și cu Saur am umblat plouați, dar cînd am văzut apărînd pe străzi oameni cu cazmale pe umăr, am prins și noi curaj și ne-am luat după ei. La marginea orașului se săpa o tranșee lungă, din care zburau bulgări de lut galben.

— Aha ! am strigat eu bucuros. Va să zică au să apere orașul !

— Cum să nu-l apărăm ! am auzit deodată o voce cunoscută.

În jurul nostru foiotea o mulțime de oameni, dar aceia pe care ne așteptam noi să-l vedem nu se afla printre ei. Amîndoi într-un gînd ne-am repezit la cea dintîi tranșee. Acolo, gol pînă la brîu, cu fruntea îmbrobonată de sudoare, își înfigea cazmaua în pămînt minunatul nostru prieten, Bairam. De sub cerkeziana aruncată în fundul tranșeei se vedea un colț al lădiței verzi.

Am dat fuga după niște cazmale și ne-am pus și noi pe lucru alături de el.

Aruncam din tranșee lutul galben, vîrtos, iar pe lîngă noi treceau pe șosea ostași răniți, evacuați de pe la spitalele din apropiere. În halate albastre și cafenii, cu brațele în speteze albe, iar unii dintre ei bandajați la cap, veneau

într-un şirag pestriţ, coteau spre şcoala noastră şi de-acolo plecau cu camioanele la gară.

Saur luase o lopată de lut şi tocmai îi făcea vînt s-o arunce afară din tranşee, cînd deodată scăpă cazmaua din mînă: pămîntul curse pe noi, iar coada cazmalei îl pocni pe Saur drept în frunte.

— Ce-i cu tine? l-am întrebat speriat.

Saur, nemişcat şi cu ochii holbaţi, îngăimă încet:

— Uite colo... vine... încoace...

Am întors capul încotro se uita el, aşteptîndu-mă să văd ceva îngrozitor, şi o clipă am rămas şi eu încremenit: pe şosea venea Eteri. Da, Eteri! Cu o mînă sprijinea un rănit, iar cu cealaltă făcea semne spre noi.

— Ea e, ea e! am strigat şi am sărit afară din tranşee.

Dar Saur mi-o luase înainte. Sărise ca un leopard şi într-o clipită ajunsese lîngă Eteri, care zîmbea. O clipă am tăcut cu toţii; apoi Saur o întrebă:

— Tu... adică... Au fost bune gogoşile?

— Ai dat de prieteni? înţelese ostaşul. Ei, eu îţi mulţumesc. De-aici încolo mă duc şi singur, că-i aproape.

O sărută pe Eteri pe creştet şi porni mai departe, şchiopătînd. Iar Saur şi cu mine ne-am aşezat în dreapta şi în stînga lui Eteri şi am început să-i povestim tot ce făcusem în răstimpul acesta, de cînd n-o mai văzusem. Îi povesteam de parcă am fi fost de o viaţă întreagă împreună, de parcă abia acum, pentru prima oară, am fi fost despărţiţi de ea, şi încă pentru o lună întreagă. Iar ea ne asculta în tăcere şi ochii ei revărsau iarăşi căldură asupra noastră. Deodată ne-am adus aminte de ce plecase ea la Piatigorsk şi am amuţit. Pe urmă, Saur o întrebă cu un aer vinovat:

— Şi cum se simte... sora ta?... E mai bine?...

Eteri vru să răspundă, dar buzele începură să-i tremure. Îşi lipi fruntea de genunchi şi umerii i se zguduiră de plîns.

Noi tăceam; ni se rupea inima de jale.

— Nu trebuie... a şoptit într-un tîrziu Saur. Aproape că nu i-am recunoscut vocea, atît era de gingaşă şi de

mîhnită. Nu trebuie... De ce să plîngi!.. Uite, noi doi, Saur și Ivan, o să-ți fim frați. N-o să lăsăm niciodată pe nimeni să te supere! Ai să vezi! O să fim întotdeauna alături de tine... poate că așa ai să-ți uiți un pic durerea.

Și o mîngîie pe creștet...

Ce zile frămîntate și totodată fericite!... Minunatul nostru prieten Bairam... Eteri, mișcătoare în durerea ei, cu inima ei curată ca o lună nouă... Saur cel înflăcărat și nobil... Locuiam cu toții în aceeași casă, ca o singură familie. Din zori și pînă se lăsa întunericul, săpam tranșee și șanțuri antitanc, zideam ferestrele caselor cu cărămizi, făceam ambrazuri de pereți, baram străzile cu drugi de fier. Munceam atît de mult, încît cămășile de pe noi erau scorțoșite de nădușeală. Dar nu simțeam pic de oboseală; dimpotrivă, am fi muncit zi și noapte. Abia după ce mîncam, ne dădeam seama cît de grele ne erau dintr-o dată brațele, picioarele, capul și abia atunci simțeam nevoia să ne întindem în pat.

Ne gătea Eteri. Casa avea o grădină cu zarzavat, cu verdețuri. Eteri ne gătea niște mîncăruri foarte gustoase, cărora le spunea într-un fel foarte ciudat: „phali" și „adjab-sanla"... De altfel, ea și legumelor le spunea în felul ei: fasolei — lobio, cepei — hahvi, sfeclei — ciarhali. Din pricina asta, toate păreau mai gustoase.

Dormeam într-o odaie mare — singura din căsuță, dacă nu punem la socoteală bucătăria — Bairam, Saur și cu mine pe jos, iar Eteri după o perdea, în patul gazdei. Dormeam cu geamurile deschise și din culcușurile noastre vedeam din cînd în cînd aprinzîndu-se în depărtare niște stele mari, care luminau orizontul cu o lumină verzuie, neplăcută. Erau rachetele inamice. Alteori auzeam niște bufnituri înfundate și grele, care cutremurau întreg pămîntul: linia frontului trecea prin apropiere.

— Nene Bairam, povestește-mi ceva, se ruga de după perdea Eteri.

După o clipă de tăcere, Bairam spunea cu glas scăzut, ca eu și Saur să putem dormi:

— Bine, am să-ți povestesc despre o căprioară pe care a vrut s-o ucidă vînătorul, dar n-a ucis-o și a devenit prietenul ei cel mai bun. Da, da, se întîmplă și de-astea în viață. Cu mulți ani în urmă, trăia în munții Caucazului o căprioară, sprintenă și iute ca gîndul. Și deși era socotită cea mai frumoasă dintre toate căprioarele Caucazului, nu era de fel încrezută, ci era cea mai blîndă și prietenoasă.

Grozav de frumos mai știa să povestească Bairam despre animale. Animalele lui gîndeau și simțeau la fel ca oamenii; nu semănau de loc cu animalele din fabule: acelea se vede numaidecît că sînt înadins înfățișate în felul acesta, pe cîtă vreme Bairam era și el convins că animalele gîndesc ca oamenii.

Ascultîndu-l, trupul mi se destindea, cuprins de o moleșeală plăcută, pleoapele mi se îngreuiau, imaginile se destrămau asemenea norilor de pe cer, somnul mă învăluia moale, iar glasul lui Bairam se îndepărta treptat-treptat și, în cele din urmă, amuțea cu totul. Apoi, pămîntul se cutremura din nou, dar eu știam că alături de mine sînt prietenii mei și dormeam liniștit..

Lupul

Din ziua în care am început să sap la tranșee, am uitat cu totul de piatra albastră. Cui îi mai ardea de povești, cînd fasciștii erau la numai douăzeci de kilometri! Dar într-o bună zi m-au năpădit din nou toate nedumeririle și presupunerile acelea ciudate.

Ne întorseserăm de la lucru și ne spălam pe mîini în bucătărie; Saur îmi făcu pe furiș semn să ies. În curte era întuneric, nu-i puteam vedea expresia feței, dar după felul misterios în care îmi făcuse semn, mi-am dat seama că se întîmplase ceva.

— Ascultă, — spuse el, luîndu-mă de braț și ducîndu-mă sub tei, — am auzit o convorbire foarte ciudată.

Se uită în toate părțile, se apropie în vîrful picioarelor de gard și trase cu urechea, apoi se întoarse tot atît de încet lîngă mine și începu să-mi povestească.

El și Bairam zideau geamurile la Școala tehnică de medicină. La un moment dat, Saur ieșise în capul scării ca să ia o rangă de fier și văzuse urcînd treptele un om bătrîn, cu fața grasă, ca o pernă. Zărindu-l pe Saur, acesta îi spusese cu voce răgușită, în limba kabardină: „Du-te jos și așteaptă acolo". Saur își închipuise că omul e vreun șef — atît de poruncitor rostise aceste cuvinte — și se supusese. Deodată însă i se strînsese inima, de parcă ar fi presimțit o nenorocire. Alergase înapoi, intrase tiptil în odaia vecină și-și lipise urechea de ușă. Și iată ce auzise:

Bătrînul: Mă recunoști, Bairam?

Bairam (după o clipă de tăcere): Da. Ești Altai Șamilov. Te credeam în Iran.

Bătrînul: Am fost în Iran; douăzeci de ani am stat acolo. Acum m-am întors.

Bairam: Ți-a mirosit a pradă?

Bătrînul: Să lăsăm asta pe mîine. Altceva am de vorbit cu tine.

Bairam: Dar ce-are să fie mîine?

Bătrînul: Mîine o să se întoarcă ceea ce au furat prietenii tăi: puterea noastră, bogăția noastră. Dar să lăsăm asta. Bairam, te-am căutat mult și în sfîrșit te-am găsit. Alah fie lăudat!

Bairam: Ce nevoie poate să aibă gaia de ciocîrlie?

Bătrînul: În inima ta e vrajbă, Bairam, dar eu am venit la tine cu sufletul deschis.

Bairam: Eu nu sînt aur. Ce nevoie are sufletul tău de mine?

Bătrînul: Aurul este puterea. Mîine vom cumpăra cu aur tot ce vom vrea. Bairam, dă-mi mîna și mîine noi doi o să fim stăpînii vieții.

Bairam: Eu şi aşa sînt stăpînul vieţii. Da' spune mai pe scurt, că n-am vreme.

Bătrînul: Bairam, tu eşti cu nouă ani mai mare ca mine, dar eu sînt un hîrb, gîfîi la fiecare pas, pe cîtă vreme tu ai rămas aşa cum erai: ochii tăi sînt tineri, mersul ţi-e sprinten, spinarea ţi-e dreaptă. Bairam, tu ştii drumul la zăcămintele de piatră albastră, tu ai pus mîna pe piatra asta! În lădiţa ta verde ai o pietricică albastră. Nu spune nu, Bairam! Tu singur ai recunoscut faţă de oameni că duci o viaţă albastră.

Bairam: Te-am rugat să fii mai scurt. Ce vrei?

Bătrînul: Vreau să ştiu drumul la piatra albastră. Vreau să cumpăr locul acela, vreau să fiu stăpînul stîncii albastre. Am mulţi bani, Bairam. Am să-ţi dau şi ţie şi o să cumpărăm împreună pămîntul acela, dacă vrei. Iar pe urmă, Bairam, pe urmă o să-l exploatăm. O să tocmim sute de muncitori. Pentru fiecare carat de piatră albastră vom căpăta pumni de aur. Bairam, în tot Răsăritul n-au să fie oameni mai bogaţi ca noi.

Bairam: O să deschidem o prăvălie în care o să vindem viaţa albastră? Asta vrei să spui?

Bătrînul: Da, Bairam! Dar grăbeşte-te. Nu cumva să ne-o ia cineva înainte. Poate că mai ştiu şi alţii drumul! Mîine are să fie aici puterea cea nouă şi nu trebuie să scăpăm prilejul...

— Şi? Şi? Spune mai departe! am strigat eu, cu voce sugrumată, cînd Saur, ajungînd în acest punct al povestirii, a tăcut.

— Mai departe n-au mai vorbit.

— Dar ce-au făcut? Hai, spune odată!

— Nu ştiu, dar am auzit trînteli şi bufnituri. Am vrut să fug afară, şi l-am văzut pe bătrîn căzînd de-a berbeleacul în jos, pe scară.

— Şi de ce nu l-ai întrebat pe Bairam cine era?

— L-am întrebat, şi mi-a răspuns doar atît: „Un lup". Pe urmă a plecat nu ştiu unde.

Saur se apropie de mine şi-mi spuse şi mai încet:

— Ai observat că Bairam nu se desparte niciodată de lădiţa lui?

— Am observat, i-am răspuns şi eu tot în şoaptă, molipsit de bănuielile lui Saur. Dar de ce nu şi-a dezvăluit el secretul autorităţilor sovietice, de ce, ai?

— Nu ştiu, răspunse îngîndurat Saur şi deodată se scărpină cu înverşunare în cap. De ce-o fi căpăţîna asta atît de proastă! E ca un urcior de lut, nimica nu pricepe!

Lovitura cu piatra

Ne-am întors în odaie. Bairam părea mai îngîndurat ca oricînd. După cină a luat lădiţa-n spate şi-a plecat. Pe noi ne chinuia aşteptarea şi nu puteam închide ochii. I-am povestit totul lui Eteri şi ne-am apucat tustrei să facem fel de fel de presupuneri.

Bairam s-a întors abia spre dimineaţă. Zărindu-l pe geam, Eteri s-a repezit în întîmpinarea lui. Într-un răstimp destul de scurt se legase de dînsul ca de un părinte, iar el se purta cu fata gingaş şi blînd, ca şi cum ar fi fost cea mai firavă fiinţă de pe lume.

— Nene Bairam, — spuse Eteri, agăţîndu-se de gîtul lui, — te-am aşteptat atîta!... Unde-ai fost pînă acum? Şi deodată exclamă speriată: Dar lădiţa? Unde-i lădiţa verde?... Ţi-au luat-o?!

Bairam o sărută pe gene şi-i spuse şiret:

— Am ascuns-o. Să încerce careva s-o găsească!...

Saur m-a pişcat o dată, de era cît pe ce să ţip.

Nenorocită zi a mai fost şi ziua aceea! Nici nu se luminase de ziuă şi ne-au atacat avioanele fasciste. Şi acum cînd îmi aduc aminte de mugetul lor fioros mi se face părul măciucă. Tot oraşul era numai şuierături, bubuituri, trosnete,

scrîşnete, urlete. Casele acelea noi, pe care nu de mult le admirasem, se prefăceau în grămezi informe de moloz.

Bairam o luă în braţe pe Eteri, care nici nu apucase bine să se îmbrace, se aplecă asupra ei ca s-o apere cu trupul lui şi se repezi în salturi spre piaţă, la adăpost. Saur şi cu mine fugeam alături de el.

O oră mai tîrziu, cînd ne-am întors acasă, Bairam spuse:

— E timpul. Pregătiţi-vă rucsacurile. E timpul...

Drept să spun, Saur şi cu mine nu prea ne-am bucurat: ar fi fost mult mai bine să ne vîrîm în tranşee şi de-acolo să aruncăm cu grenade în blestemaţii de fascişti. Am oftat, am bombănit, şi cu ajutorul lui Eteri ne-am pregătit rucsacurile.

La amiază am pornit la drum. Mergeam pe străzile pline de gropi şi de fum, păşind cu băgare de seamă peste băltoacele de sînge de pe asfalt.

Pe o alee cu brazi albăstrii, înnegrită de pîrjol, Saur se opri şi spuse mîhnit:

— Hai, Bairam, să dăm o raită prin parc, te rog!

Bairam încuviinţă din cap.

Iată-ne în vestitul parc din Nalcik. E atît de mare, că seamănă cu o pădure în care s-au tăiat alei, s-au agăţat felinare electrice şi s-au construit o mulţime de pavilioane. De cîte ori n-am hoinărit pe-aici, eu şi cu Saur; vara, printre teii uriaşi, iarna cînd copacii se împodobeau cu ţurţuri argintii şi străluceau solemn şi liniştit, în soare! Am străbătut în tăcere aleile pustii. Grămezile de frunze aurii, pe care nimeni nu le mai mătura, foşneau sub picioarele noastre.

— Saur, ia uită-te la stejarul ăsta, întrerupse Bairam tăcerea. Eram încă tînăr cînd i-a ars un trăsnet crengile. A stat multă vreme negru şi golaş. Şi păsările se temeau să zboare prin preajma lui. Dar acum e iarăşi verde şi puternic. Totul are să se întoarcă, Saur. Tăcu puţin şi încheie cu hotărîre: La drum!

Mărturisesc că şi inima mea era plină de jale, deşi Nalcikul nu era oraşul meu natal. Dar cuvintele lui Bai-

ram mi-au dat deodată atîta încredere, atîta curaj, ca şi cum în vinele mele s-ar fi revărsat puterea dătătoare de viaţă a stejarului. Şi am simţit că în clipele grele ale vieţii, amintirea acestui copac are să mă susţină întotdeauna.

Ne-am săltat rucsacurile şi am pornit cu paşi hotărîţi spre rîu.

Şi atunci s-a întîmplat ceva neaşteptat. Am auzit o izbitură surdă, şi Bairam, fără să se încovoaie, drept ca un stîlp, s-a prăbuşit cît era de lung pe prundişul galben al aleii. Am crezut că se împiedicase şi ne-am repezit să-l ridicăm, dar ne-am tras îndărăt, îngroziţi: pe pălăria lui albă se lăţea o pată de sînge.

— Cu o piatră!... strigă cu vocea schimbată Saur, şi ridică de jos un bolovan rotund.

Ne-am uitat de jur împrejur: nu se vedea ţipenie; ni s-a părut însă că foşneau nişte tufişuri de ienupăr.

Din cîteva salturi, Saur şi cu mine am fost lîngă ele: am găsit o grămadă de pietre şi nimic mai mult. Am început să fugim de la un tufiş la altul, să ne uităm pe după trunchiurile copacilor, să strigăm şi să ameninţăm, dar degeaba.

Amintindu-ne că Eteri rămăsese singură, ne-am întors. Bairam continua să tacă, nemişcat; faţa lui era albă ca varul.

— A murit? întrebarăm noi îngroziţi.

Fără să-şi ia ochii de la faţa sărmanului nostru prieten, Eteri spuse în şoaptă:

— Mi se pare că respiră...

Fasciştii

Bairam şedea culcat în pat, uscăţiv, deşirat, cu faţa ca de mort, iar noi stăteam tustrei alături, cu ochii ţintă la el. Cîteodată, genele rănitului tresăreau. Neştiind dacă asta era întoarcerea la viaţă sau spasmele morţii, aşteptam, ţinîndu-ne răsuflarea.

Părăsiserăm căsuța asta ca să scăpăm de fasciști, și acum eram din nou aici! Dar pe cînd altă dată ne supravegheau ochii inteligenți și grijulii ai prietenului nostru, lîngă care noi, trei copii orfani, ne simțeam în stare să înfruntăm orice, acum ochii aceștia erau închiși, și poate pentru totdeauna.

Cine aruncase cu piatra în el? Și de ce? Cine avea nevoie să ucidă un om care toată viața le adusese oamenilor numai bucurii?

Acolo, în parc, ne cam pierdusem cu firea; o bucată de vreme ne-am învîrtit fără rost. Eteri s-a dezmeticit cea dintîi. Avea în rucsac un pansament, dăruit de ostașul rănit cu care venise de la Piatigorsk. I-a bandajat rana lui Bairam și sîngele s-a oprit. Dar ce era de făcut mai departe? L-am lăsat pe Saur lîngă Eteri și am dat fuga în oraș, la spital. Spitalul era plin de răniții care soseau mereu și mereu din toate colțurile orașului și erau așezați de-a dreptul în curte, pe iarbă. Deodată am observat sub un tufiș o targă mînjită toată de sînge; am pus mîna pe ea și am dus-o în parc.

Tocmai îl scoteam pe Bairam în stradă, cînd pămîntul s-a cutremurat de o nouă explozie asurzitoare, și drept în fața noastră, acolo unde adineauri se vedea clădirea înaltă a spitalului, a țîșnit spre cer o trombă neagră...

Nimeni dintre noi nu-și mai aduce aminte acum cît a durat în trupul aproape neînsuflețit al lui Bairam lupta dintre viață și moarte. Poate trei zile, poate o săptămînă. Totul s-a încurcat în capul nostru: în jurul nostru erau numai bubuituri și trosnete; de-atîta fum ne înăbușam și ne lăcrămau ochii; praful de cărămidă ne scîrțîia în dinți.

Ne amintim numai de clipa în care Bairam a tras adînc aer în piept și a deschis ochii.

Aproape în aceeași clipă am auzit afară niște împușcături scurte și dese. M-am uitat pe geam și am dat un țipăt: pe stradă, rezemîndu-și pistoalele automate, scurte, în pîn-

tece, fugeau ascunzîndu-se pe după trunchiurile copacilor niște siluete în mantăi verzi.

Bubuiturile amuțiseră. Trăgeam cu urechea și nu ne venea să credem că e într-adevăr liniște. Aveam impresia că pur și simplu asurzisem. Din cînd în cînd ne surprindeam oftînd din greu: eram atît de descurajați! Ai noștri erau undeva pe-aproape, dar între noi și ei era un zid de netrecut!

Ce fericire totuși cînd l-am văzut pe Bairam sculîndu-se! E adevărat că n-a făcut decît vreo patru-cinci pași, dar și asta era destul pentru ca nădejdile noastre să prindă iar viață. Bairam cunoștea potecile munților, el putea răzbi pe unde nu răzbise încă nimeni. Așteptam cu nerăbdare să se întremeze, ca să pornim din nou la drum. Să ajungem la ai noștri, să umblăm iarăși liberi pe străzi, să vorbim cu glas tare, să rîdem — numai la asta visam cînd auzeam prin geamurile sparte tropot de picioare și strigăte guturale, ca orăcăitul broaștelor.

Odată Bairam stătea lungit, cu ochii închiși, iar Eteri, Saur și cu mine ședeam pe un lăicer întins pe jos și sporovăiam între noi. Saur spuse:

— Cînd o să ajungem la ai noștri, am să joc „Kabardinskaia". Ai să vezi, Eteri, ce frumos știu eu să joc... La Palatul Pionierilor nu eram decît doi care jucam așa — eu și Ashat Isaev, care stă în aulul Bolșoi, și altcineva nimeni! Ai văzut cum aleargă rîul Nalcik, cum ba saltă peste bolovani, ba curge încet și lin, cînd dă de loc drept? Așa sînt și eu cînd joc.

— Ia uitați-vă, se bucură Eteri și ne făcu semn cu capul spre Bairam.

Ridicîndu-și puțintel capul, acesta se uita la noi și ochii lui aveau iar o lucire tinerească și îndrăzneață.

— Bairam, — se mustră el pe sine însuși, — cît ai să mai zaci, trîntorule? Îți mai dau două zile, iar de nu, îți

trag o bătaie cu cureaua, de-ai să-mi joci mai abitir ca Saur !...

Am sărit cu toţii în picioare şi ne-am apucat să ţupăim şi să batem bucuroşi din palme.

— Nene Bairam, — spuse Eteri, aşezîndu-se la picioarele bolnavului, — vrei să-ţi spun o poveste ? Despre un om care nu se temea de nimeni şi-i biruia pe toţi. Era foarte şiret Naţarkekia ăsta...

Citisem încă de pe vremea cînd eram la Ţimla ceva despre Naţarkekia, un erou al basmelor populare gruzine, şi mă interesa tare mult să aud această poveste de la o fetiţă gruzină. Dar tocmai cînd ne pregăteam s-o ascultăm pe Eteri, am auzit în stradă paşi, şi în faţa ferestrei noastre s-au oprit doi hitlerişti şi un bătrîn gras şi mic de stat, într-o cerkeziană elegantă.

— Aici ? întrebă unul din fascişti, care avea nişte insigne de argint pe epoleţi.

— Aici, aici, domnule ofiţer, spuse bătrînul, dînd cap ca o păpuşă. Aici, poftiţi aici !

Zăvorul de la portiţă zăngăni.

— La noi vin, spuse în şoaptă Saur şi se făcu alb la faţă.

Despărţirea

Primul meu gînd, de altfel destul de absurd, a fost să închid uşa. M-am repezit în bucătărie, cu Saur după mine, dar uşa se deschise mai înainte ca noi să fi ajuns la ea. Atunci eu m-am proptit în prag şi, barînd intrarea, am spus :

— Aici sînt bolnavi. Nu se poate intra !

— Ce ? spuse ofiţerul, ridicînd o sprînceană. Nu se poate ? Şi izbucni în rîs.

Bătrînul slobozi şi el un rîs behăit, după care îşi aplecă spre mine faţa puhavă şi strigă, ca şi cum ar fi tras un scuipat :

— Marş de-aici, prostule!

În spatele meu am auzit un geamăt mînios. M-am întors: cu spinarea arcuită, de parcă s-ar fi pregătit să sară, Saur se uita la bătrîn, şi în ochii lui ardeau nişte luminiţe sinistre. Ofiţerul se uită mirat la berbecul care, potrivit obiceiului de aici, era pus la uscat, agăţat de un cui în tavan, şi intră însoţit de bătrîn în odaia cea mare.

— El e! îmi şopti Saur. Lupul!

Ghicisem şi eu că bătrînul acesta puhav era vizitatorul misterios pe care îl aruncase Bairam în brînci pe scară. Am vrut să ne apropiem de Bairam, dar soldatul care-l însoţea pe ofiţer nu ne lăsă. A trebuit să rămînem lîngă uşă.

Ofiţerul se aşeză pe un scaun alături de patul bolnavului şi spuse în ruseşte, aproape fără accent, zîmbind politicos:

— Cum o mai duceţi cu sănătatea, domnule Bairam?

Bairam îl săgetă cu privirea, nu răspunse nimic şi lăsă ochii în jos.

— Înţeleg, spuse „plin de înţelegere" ofiţerul, plecîndu-şi capul. Îţi vine greu să vorbeşti, dar noi o să ne dăm toată silinţa să nu te obosim. O să vorbim mai amănunţit atunci cînd ai să mai prinzi puteri; deocamdată o să discutăm doar aşa, pe scurt. Domnule Bairam, comandamentul german este informat că dumneata eşti... ca să zic aşa... un eminent cercetător al bogăţiilor naturale ale ţării dumneavoastră atît de interesante. Comandamentul cunoaşte printre altele şi strălucitele succese cu care a fost încununată munca dumitale de descoperire a unui preţios mineral albastru. Autorităţile germane apreciază foarte mult fapta dumitale... hm... patriotică: dumneata le-ai ascuns bolşevicilor secretul zăcămintelor. Aceasta îţi face cinste. Dar bolşevicii nu mai sînt aici şi sper că dumneata ai să ne comunici neîntîrziat toate datele care ne interesează. O, se înţelege că dumneata şi stimatul dumitale prieten, domnul Altai Salimov, — la aceste cuvinte ofiţerul rînji în direcţia bă-

trînului, — veţi fi recompensaţi cu foarte multă generozitate. Şi aşa, domnule Bairam...

Tot timpul cît vorbise ofiţerul fascist, Bairam nu-i aruncase nici o singură privire. Părea că e cufundat în gîndurile lui şi că nu bagă de seamă că în odaie se mai află cineva. Ofiţerul tăcu puţin şi deodată întrebă pe tonul cel mai nevinovat cu putinţă :

— Apropo, domnule Bairam, unde-i lădiţa cea verde?

Pe faţa lui Bairam trecu o umbră.

— O, nu te alarma, — se grăbi să-l liniştească ofiţerul, — să nu-ţi închipui că avem intenţia să atentăm la ea. Dar într-însa, după cîte sîntem informaţi, se află un mic cristal. Acesta ne interesează doar ca mostră. Probabil că piatra este într-adevăr preţioasă, de vreme ce se leagă de ea noţiunea de viaţă fericită.

Pe faţa lui Bairam lunecă un zîmbet uşor. Îşi îndreptă încet privirea asupra ofiţerului şi spuse încet, dar ferm :

— Domnule străin, în lădiţa mea se află într-adevăr lucruri preţioase. Şi este de asemenea adevărat că în mîinile omului ele fac viaţa fericită. Dar în mîinile cărui om, domnule străin? Ale unui om liber. Iată de ce am ascuns eu lădiţa asta, deîndată ce am văzut că libertatea ne părăseşte, pentru o perioadă care va fi, desigur, scurtă. Asta-i tot, domnule străin. Mai mult nu am ce să-ţi spun.

Eu şi cu Saur ne-am apucat în tăcere de mînă.

Ofiţerul tresări, de parcă l-ar fi înţepat un tăun.

— Minţi! ţipă el deodată cu o voce piţigăiată. Faţa i se făcuse stacojie, buzele începuseră să-i tremure; şi din tot pospaiul politeţii lui nu mai rămăsese nici urmă. Minţi, maimuţă asiatică! Ai să-mi spui totul! Chiar acum, aici! Că de nu, te spînzur de tavan în locul berbecului! Eu... eu... Kurt!

Soldatul făcu un pas înainte.

Bătrînul cel gras îşi duse la piept mîinile lui părcase şi spuse pe un ton aproape plîngăreţ :

— Domnule ofiţer, vă rog, nu vă enervaţi! De ce sa-l

spînzurați, domnule ofițer? Că el tot nimic n-are să spună, și dacă moare are să ducă taina cu el în mormînt! Eu îl cunosc, domnule ofițer: e încăpățînat ca duhul cel rău.

Țintuindu-l pe bătrîn cu ochii albiți de ciudă, ofițerul șuieră printre dinți:

— Nu cumva îi iei apărarea?

— Ferească dumnezeu, domnule ofițer. Și bătrînul dădu repede din mîini. Dar trebuie procedat cu socoteală, domnule ofițer. Eu cînd l-am lovit în cap, am făcut-o tot cu socoteală, ca să-l amețesc, și nu ca să-l ucid.

Saur mă strînse dureros de mînă: iată așadar cine aruncase cu piatra!

Iar trădătorul urmă:

— Există alt mijloc, domnule ofițer, de a-l sili să vorbească: trebuie să-i ardem sufletul.

— Cum adică? întrebă încruntat ofițerul.

Trădătorul chicoti:

— Am chibzuit totul, domnule ofițer, și sînt sigur că o să fiți mulțumit. În aulul Bolșoi are o nepoată. O fetiță de vreo șase ani. Se prăpădește după ea, domnule ofițer. Dați ordin să fie adusă aici, spînzurați-o în fața lui, aprindeți-i focul sub tălpi și... o să vedeți dacă n-are să vorbească!

Fața ofițerului se lumină de un zîmbet:

— Bătrîne, văd că ești o maimuță deșteaptă! Mă duc chiar eu după fetiță. Kurt! Mașina! Adică nu: rămîi aici. Mergem singuri la garaj.

Palid de moarte, Bairam se uita țintă la trădător. În ochii lui se citea groaza...

— Spune, ce facem? Hai, spune odată! îmi șopti Saur.

Nu știam ce e de făcut și mă uitam deznădăjduit la el.

Ne duserăm în grădină, ca să chibzuim cum să-l salvăm pe Bairam. Dar deși trecuseră cîteva minute, nu ne venise încă nici o idee.

În stradă sună un claxon. Saur tresări și în ochii lui apăru o hotărîre desperată:

— Ştii ce, să-ţi spun eu: înjunghiem santinela!

Cum de nu-mi venise şi mie ideea asta? Ofiţerul şi trădătorul plecau cu maşina în aulul Bolşoi. Soarele, care între timp ajunsese pe creastă, trebuia să dispară dintr-o clipă în alta, şi-atunci, aşa cum se întîmplă întotdeauna prin părţile astea, avea să se întunece brusc. Urma ca noi să ne furişăm încet în spatele santinelei şi, dintr-o lovitură, să-i înfigem în spate pumnalul lui Saur. Apoi aveam să fugim împreună cu Bairam.

Claxonul urlă din nou, nerăbdător şi stăruitor. Ne-am uitat peste gard şi am rămas încremeniţi: însoţit de soldat şi de bătrîn, mergea spre portiţă Bairam. Deşi avea capul bandajat, şi-l ţinea cu mîndrie sus şi strîngea dispreţuitor din buze. Ajungînd în mijlocul curţii se clătină deodată şi îşi duse mîinile la cap. Bătrînul dădu să-l sprijine, dar Bairam îl fulgeră atît de cumplit cu privirea, încît trădătorul se feri ca de o lovitură.

Planul nostru se dusese de rîpă; duşmanul îşi schimbase hotărîrea. Dar ce aveau oare de gînd să facă acum? Unde aveau să-l ducă pe Bairam?

Ne-am repezit în stradă. Cu geamurile scînteind, maşina coti la dreapta, într-o ulicioară.

— Se duc în aulul Bolşoi! spuse cu vocea sugrumată Saur.

— În aulul Bolşoi! am repetat eu ca un ecou...

Cu o ultimă scăpărare sîngerie soarele se stinse, şi dintr-o dată toate — şi munţii liliachii, şi strada, şi căsuţa noastră — se făcură atît de triste şi posomorîte, încît am simţit că ni se strînge inima.

Dar de ce stăteam? De ce nu făceam nimic? Trebuia să fugim, să fugim cît mai repede după maşină, acolo, în aulul Bolşoi! Nu obişnuia oare Bairam să spună că niciodată nu trebuie să desperi?

Pesemne că tot la asta se gîndise şi Saur. Ochii lui luciră ameninţător. Păşi către fereastră şi strigă încetişor:

— Eteri, ia pumnalul meu şi hai cu noi. Mai repede, Eteri!

Nici un răspuns.

— Eteri! o chemă mai tare Saur. Unde eşti, Eteri?

Se săltă pe pervaz şi se uită înăuntru. Apoi se întoarse spre mine; faţa lui era albă ca varul.

— Nu e în odaie.

Simţind că pălesc şi eu, am îngăimat:

— Poate e la bucătărie, sau în curte. Hai să vedem.

Şi fără să ne mai stăpînim, am strigat din răsputeri:

— Eteri!... Eteri!...

Nu, nu era nici la bucătărie, nici în curte, nici în grădină. Dar unde? Unde? O văzusem pentru ultima oară cînd intrase în cameră ofiţerul german. Eteri se repezise atunci după perdea şi nu se mai arătase. Dacă o luaseră fasciştii! Şi noi stătusem ca nişte blegi în grădină şi nu împiedicasem cu nimic această ticăloşie! Noi, care jurasem s-o apărăm în orice împrejurare!

Saur se aşeză pe pămînt şi începu să plîngă cu hohote, fără să se ruşineze de lacrimile lui.

Orbul

Pe străzi era mai întuneric ca într-o pivniţă. Saur mergea înainte. (El putea străbate Nalcikul şi cu ochii închişi), iar eu în urma lui, ascultîndu-i paşii. Dar uneori bătăile inimii mele acopereau zgomotul paşilor lui şi atunci mă izbeam de colţurile caselor şi de copaci.

La o răscruce, am auzit răsunînd în liniştea nopţii bocănitul uniform al unor cizme, pe caldarîm. Ne-am lipit de un perete şi am stat aşa multă vreme, ţinîndu-ne răsuflarea. Patrula a trecut atît de aproape, încît am auzit gîfîitul unuia din soldaţi.

Apoi am pornit iar cu paşi de pisică, am străbătut cîteva străzi şi în cele din urmă am ajuns la marginea ora-

şului, pe muchia unei rîpe. De jos, din bezna de nepătruns, se auzea plescăit şi vuiet de apă şi ajungea pînă la noi o boare de frig şi umezeală.

— Ţine-te de mine, îmi şopti Saur şi se mistui în întuneric.

Abia am apucat să mă agăţ de mîneca lui. În timp ce coboram, de sub picioarele noastre se desprindeau bolovani, care se prăvăleau cu zgomot în prăpastie. La fiecare pas mi se părea că o să ne prăvălim şi noi ca bolovanii aceia, în abisul întunecat. Dar nu, Saur cobora cu aceeaşi siguranţă în care mergea pe străzile drepte ale oraşului. Am ajuns la rîu. Vuind ameninţător, rîul îşi mîna la vale unda-i înspumată, împroşcînd în toate părţile stropi argintii şi rostogolind pietrişul pe fund. Îngheţai numai cînd te uitai la el. Dar nu era chip să treci pe pod, fiindcă acolo erau cu siguranţă santinele. Ne-am descălţat, şi, ţinîndu-ne strîns de mînă am intrat în şuvoiul clocotitor...

Cînd am ajuns în aulul Bolşoi era încă întuneric. Asurziţi de zgomotul rîului, uzi pînă la piele şi îngheţaţi, ne-am strecurat într-o curte şi ne-am vîrît într-o claie de fîn, lipindu-ne strîns unul de altul.

O căldură binefăcătoare mi se revărsă în tot trupul. Auzeam şoaptele lui Saur şi-mi dădeam silinţa să înţeleg ce spune, dar cuvintele lui abia ajungeau la mine ca prin vis şi dispăreau, ca o adiere de vînt, fără să le fi putut prinde sensul. Treptat-treptat şoaptele se prefăcură într-un foşnet uşor : mi se părea că un mesteacăn şi-a aplecat peste mine frunzişul dantelat şi-mi povesteşte încet ceva, în limba lui tainică. Apoi foşnetul a încetat, vedeniile s-au mistuit ; şi asupra noastră s-a coborît o linişte caldă şi domoală...

M-a trezit un ghiont în coastă şi numaidecît mi-am adus aminte unde eram şi de ce venisem acolo. Bezna se risipise, se făcuse străvezie ca un cristal albastru şi, drept în faţa noastră, stăteau încremenite, încătuşate parcă de aerul din jur, o trăsură, un cal care dormea aplecat peste iesle şi scheletul înalt şi desfrunzit al unui plop.

— Ascultă puţin, îmi şopti Saur, cu vocea tremurînd de încordare şi îngrijorare. Auzi ? Ce-i asta ?

De departe, aci slăbind, aci înteţindu-se, pluteau şi se risipeau în aerul albastru nişte sunete dulci şi moi, ce semănau cu glasul unui om care fredonează un cîntec ; le răspunseră alte sunete curate şi proaspete, ca nişte ţurţuri de gheaţă ; apoi unindu-se, se revărsară într-o melodie liniştită şi solemnă.

Saur îşi scoase capul din fîn :

— El e, îl recunosc, el e !

— Orbul ?

— Da.

Fără să spunem o vorbă, am ţîşnit din fîn şi, uitînd să ne mai scuturăm, am pornit tăcuţi, ca nişte lunateci, în partea de unde venea cîntecul.

Iată-ne aproape de tot. Am ocolit un coşar de nuiele şi am văzut drept în faţa noastră, într-o curte, un om care şedea pe un bolovan şi sufla într-un corn cu nişte plăcuţe de metal. Ochii orbului, nemişcaţi, senini ca ai unui copil, erau aţintiţi în depărtare. Ne-am oprit, de teamă să nu-i tulburăm cîntecul. Sfîrşind de cîntat, îşi puse cornul pe genunchi, tăcu puţin, apoi, fără să se întoarcă spre noi, vorbi încet:

— E cineva lîngă mine. Sînt doi.

— Konşobii, sîntem noi, răspunse tot atît de încet Saur. Ştii cine îţi vorbeşte ?

Orbul rămase o clipă tăcut, ca şi cum ar fi căutat să-şi aducă aminte, apoi spuse :

— Veneaţi în strada Krasivaia. Sînteţi prietenii lui Bairam.

— Aşa e, Konşobii ! se bucură Saur. Sîntem prietenii lui pe toată viaţa. Dar ia spune, Konşobii, de ce cînţi dumneata aşa de dimineaţă ? Toţi dorm ; cine să te audă ?

Peste buzele orbului trecu un zîmbet uşor :

— El. Ştiu că nu doarme şi vreau ca, auzindu-mi cîntecul, să nu se simtă singur, să ştie că inima prietenului lui e alături de dînsul.

— Konşobii, vorbeşti despre Bairam, da?

— Da.

— Unde e, Konşobii? Spune-ne repede! Am venit să-l salvăm.

— E în casa fetei lui, Sura. Fasciştii au pus lacăte, au postat o santinelă şi au plecat.

— Au plecat?

— Da, au plecat la Nijni Baksan s-o caute pe Şuma.

— S-o caute pe Şuma?! am exclamat noi bucuroşi. Va să zică Şuma nu-i aici?

Orbul ridică din umeri.

— Konşobii, nu te feri de noi! îl imploră Saur în şoaptă. Noi ştim de ce au ei nevoie de Şuma. Vor s-o schingiuiască sub ochii lui Bairam.

— Nu ştiu unde e Şuma! şi orbul clătină din cap. Cînd au venit fasciştii, casa Surei era pustie. Ei au adunat norodul şi au făgăduit o mie de mărci aceluia care va spune unde e Şuma. Dar oamenii tăceau. Atunci a ieşit din mulţime Ashat Isaev, acela care ştie să joace bine, şi a spus: „Eu ştiu unde e Şuma. Acum trei zile am fost la Nijni Baksan şi am văzut-o pe Sura sosind acolo cu Şuma, într-o căruţă."

— Trădătorul! exclamă Saur.

Acelaşi zîmbet blînd lumină faţa orbului:

— Ashat a fost bolnav mai mult de o lună; el nu a fost la Nijni Baksan. Iar pe Şuma am învăţat-o eu ieri, chiar pe locul acesta, să cînte din cornul meu.

Mişcat, Saur puse mîna pe umărul orbului:

— Să mă ierte Ashat pentru cuvîntul meu urît. Dar spune-mi Konşobii: nu cumva era cu fasciştii în maşină o fetiţă cu codiţe? O fetiţă mîhnită tare de tot?

Orbul răspunse cu puţină întîrziere:

— De fetiţă n-am auzit nimic!

— N-ai auzit! oftă Saur.

— Nu. Cu ei era porcul acela bătrîn. Vorbea în limba kabardină. Dar nimeni nu-l asculta. Ticălosul!

Orbul scuipă cu dispreț.

— Konșobii, — îl rugă Saur, apăsîndu-și mîinile pe piept, — dumneata ai trăit mult pe lumea asta, dumneata știi toate cele. Spune-ne, cum să-l scăpăm pe Bairam?

— Cum să-l seăpați pe Bairam? rosti rar orbul și clătină din cap. Cum să-l scăpați pe Bairam?... În aul au rămas numai femeile și copiii. Pînă și Ashat a plecat. Cine să-l scape pe Bairam?

— Noi! Noi îl scăpăm! șopti cu foc Saur. Avem un pumnal. Numai să ne înveți cum să facem, Konșobii!

Orbul plecă capul, fără să răspundă.

— N-ai încredere în noi, Konșobii, — spuse deznădăjduit Saur, — crezi că mai sîntem copii. Bine, atunci o să încercăm singuri. Hai, — Saur mă apucă de mînă, — hai la casa Surei! O să ne furișăm pînă la santinelă și-o înjunghiem...

Orbul își ridică capul și și-l mișcă încet, ca și cum ar fi vrut să pipăie cu niște antene nevăzute aerul.

— Se luminează... spuse el în șoaptă. Se luminează... Cînd are să vă audă pașii, santinela are să se întoarcă și are să vă vadă. Nu, nu așa poate fi scăpat Bairam...:

Căzu iar pe gînduri și pe fața lui lunecară niște umbre ușoare, lăsate parcă de aripile unei păsări. Noi așteptam fără să ne clintim.

— Veniți mai aproape, spuse el în cele din urmă. Ascultați... Casa are două uși. Una dă în curte, alta în uliță. La uși sînt puse lacăte. Santinela umblă în jurul casei. Unul din voi să fie ochii mei, iar celălalt — mîinile. Fie ca acest corn, făcut de Bairam spre bucuria oamenilor, să slujească la mîntuirea lui.

Cîntecul fermecat

...Iată și căsuța Surei. E albastră, împodobită cu o lucrătură măiestrită și seamănă cu jucăriile acelea ce se agață în pomul de iarnă. Firește că Bairam a împodobit-o

astfel. Ca şi Bairam însuşi, căsuţa răspîndeşte în jurul ei o adiere de basm. Şi ce nepotrivită pare aici silueta aceasta verde-cenuşie cu cască! Ai zice că ai în faţă un tablou pictat de doi pictori: unul cu suflet de copil şi altul cu suflet de broască.

Konşobii şi cu mine stăm în curtea casei de pe cealaltă parte a uliţei, pitulaţi după o tufă de liliac, care nu s-a scuturat încă. Eu urmăresc printre frunze santinela. În ceaţa dimineţii, pare un cadavru cu cizme largi care-şi mişcă mecanic picioarele amorţite de frig. Saur nu e cu noi. Saur e acolo, în curte, ascuns după o claie de fîn. Aşteaptă semnalul. E singur şi mi-e teamă pentru el. Dar eu trebuie să stau lîngă orb.

Iată că santinela a apărut iar de după colţul casei. Merge cu paşi de automat pînă la uşă, se întoarce, ca şi cum s-ar învîrti sub el o platformă turnantă şi priveşte drept în faţa lui, cu ochi de mort.

Şoptesc:

— Uite-l! S-a oprit!

Konşobii îşi duce cornul la gură. Un sunet înfundat şi monoton străbate aerul, apoi se stinge. Santinela întinde gîtul. După cîteva clipe de tăcere încep să picure din corn alte sunete, înfundate şi leneşe, care îmbinîndu-se dau naştere unei melodii tărăgănate, adormitoare.

Ascultînd-o, încep să pierd treptat noţiunea celor înconjurătoare. În faţa mea văd întinzîndu-se stepa nemărginită, peste care pluteşte mirajul unui gorgan singuratic. Grîul înalt se pierde în zare, în valuri aurii de mătase, soarele luceşte orbitor, greierii ţîrîie. Pe cerul spălăcit alunecă nemişcat, cu aripile larg desfăcute, un uliu...

Nu ştiu cît a durat această vedenie. Dar s-a mistuit de îndată ce am simţit că orbul mă atinge încet cu mîna. Mă uit la santinelă: continuă să stea la uşa casei, dar acum nu mai e atît de ţeapăn; spinarea i s-a încovoiat, capul i-a căzut pe piept. Parcă şi-ar privi cu atenţie picioarele. Fruntea i se lasă din ce în ce, spinarea i se încovoaie tot

mai tare: picoteşte. Deodată tresare, se îndreaptă din şale şi se uită cu mirare în jur. Şi iată-l că porneşte din nou cu paşi ţepeni, de parcă ar fi răsucit cineva o cheie mecanică într-însul.

— Coteşte după colţ, îi spun dintr-o suflare orbului.

Din corn ţîşneşte iarăşi un sunet strident, prevenitor, şi cîntecul se stinge.

Inima îmi bate atît de tare, că abia mai pot să răsuflu. O fi apucat oare Saur să fugă de la uşă şi să se ascundă după claia de fîn? Nu l-o fi observat oare santinela?...

Iată că soldatul se iveşte iar de după casă, se apropie de uşă şi se opreşte brusc, ca şi cum ar fi plesnit într-însul un arc.

— E aici!... şoptesc eu bucuros.

Orbul ridică cornul. Ca să nu mă las furat de cîntec, încep să spun în gînd nişte poezii vesele. Dar sunetele cornului se strecoară stăruitor printre rimele săltăreţe şi iată apărînd în faţa mea o imagine de mult uitată: o odaie cu tavanul jos, iar pe masă o lampă cu fitilul lăsat şi cu sticla afumată. Umbrele s-au îngrămădit în unghere. Leagănul scîrţîie încet. Peste leagăn stă plecată o femeie şi cîntă prelung şi monoton: „Nani, n-a-ani, nani, na-ani...“ Şi tot mai mult îşi lasă-n piept capul ei ostenit.

— Nu, nu mă las, nu mă las, şoptesc eu şi mă holbez la soldat. Da, doarme! S-a rezemat cu spatele de peretele casei, şi-a lăsat capul în jos şi doarme. Mi se pare chiar că aud printre sunetele cornului sforăitul lui regulat. Ah, de nu s-ar trezi!

„Saur, scumpule, — îmi implor în gînd prietenul, — tu eşti atît de puternic şi de îndemînatic; deschide mai repede lacătul ăsta blestemat!“

Dar pistolul automat alunecă din mîinile santinelei şi cade pe pămînt. Santinela tresare, se apleacă, îl ridică şi se freacă la ochi.

— Cîntă, Konşobii, cîntă, îi şoptesc eu. Are să adoarmă iar.

Nu, soldatul n-are de gînd să doarmă. S-a aplecat cu tot trupul înainte și se uită. Drace, se uită drept la tufișul nostru! Nu cumva ne-a observat? Ei și ce: cîntăm, și atîta tot. E oare interzis să cînți? Putem chiar să ieșim de după tufe și să ne arătăm. Să se uite și el la corn și să se minuneze. Între timp, Saur... Dar santinela ridică automatul și ochește tufișul. Ah, ticălosul!

— Konșobii! — strig eu, — la pămînt!... Trîntește-te la pămînt!...

Și mă trîntesc și eu.

Stăm lungiți, fără să ne clintim. Să-și consume neamțul încărcătorul și pe urmă o să fugim și o să ne ascundem după magazie. Deocamdată, însă, să stăm culcați! Să stăm lungiți! Dar trage odată, ticălosule, trage odată!...

Nimic. Ridic încet capul ca să văd ce se-ntîmplă și... cu un chiot de bucurie țîșnesc afară din tufiș. Ținînd automatul german într-o mînă și pumnalul în cealaltă, cu bandajul alb pe cap, înalt și ușor, trece drumul spre noi Bairam.

Mai iute ca automobilul

Ne aflam în creierul munților, în pădure. Urcam tot mai sus, tot mai sus. În față, sprijinindu-se în pistolul automat, pășea Bairam. Nu era nici o potecă, pe copaci nici o crestătură; nu știu cum găsea el drumul. Konșobii cel orb, Saur și cu mine îl urmam în șir cîte unul. Cerul albastru strălucea prin horbota frunzelor aurite. Era atîta liniște, încît se auzea foșnind prin iarba uscată o șopîrlă. Și cînd te gîndești că cu puțin înainte urlaseră peste capetele noastre obuzele, făcînd să hăuiască în jurul nostru pădurea ca pe timp de furtună. Prea tîrziu descoperiseră fasciștii cadavrul santinelei. Cînd începuseră să tragă după noi, ne apropiam de pădure.

Dar Bairam mergea din ce în ce mai încet, din ce în ce mai greu. La un moment dat s-a rezemat de trunchiul

arămiu al unui pin şi a rămas cu ochii pe jumătate închişi, cu faţa crispată de durere şi, în acelaşi timp, de ciudă.

— Bairam, — îi propuse pentru a treia oară Saur, — hai să împletim o targă şi să te ducem noi. Nu ni-i greu, Bairam.

Dar Bairam clătină din cap cu încăpăţînare.

Într-o poieniţă ne-am culcat şi ne-am odihnit cîteva minute. De aici se vedea Nalcikul ca printr-un binoclu întors — clar şi foarte departe. Sprijinindu-şi faţa în palme, Saur privea oraşul cu ochii ficşi. Sprîncenele lui stufoase erau încruntate; buzele şi le strîngea cu putere. Nu ştiu de ce, dar mi s-a părut matur. Nu l-am întrebat la ce se gîndeşte, fiindcă ştiam: se gîndea la ceva care-mi apăsa şi mie sufletul. Noi eram liberi şi ne depărtam tot mai mult de fascişti, iar Eteri... Vedeam în gînd ochii ei trişti şi blînzi, plini de mustrare...

— Saur, — am şoptit eu, — îl ducem pe Bairam într-un loc sigur şi ne întoarcem la Nalcik.

A tresărit şi s-a întors spre mine:

— Văd că ştii să citeşti gîndurile...

— Trebuie, Saur: i-am făgăduit să n-o părăsim niciodată.

Rezemat cu spatele de un bolovan, Bairam se uita şi el la oraşul îndepărtat. Se uita ţintă, cu un aer concentrat, ca şi cum l-ar fi studiat.

— Bairam, — întrebă cu băgare de seamă Saur, — mai avem mult de mers? Să nu-ţi închipui că am obosit, dar...

— Deseară ajungem. Se uită cu aceeaşi privire atentă la noi şi adăugă: Eu şi Konşobii rămînem acolo, iar voi tustrei mergeţi mai departe. Drum bun!

— Cum adică tustrei? întrebă nedumerit Saur. Cine mai merge cu noi?

— Eteri, răspunse calm Bairam.

— Eteri?!

— Da, Eteri, repetă tot atît de calm Bairam. Că altfel, dacă ar mai fi acolo, — şi Bairam se uită în direcţia Nal-

cikului, iar în ochii lui se aprinse o luminiță verzuie, — aș mai înjunghia încă o sută de santinele. Dar ea nu-i acolo, ci acolo! Și arătă cu capul spre munți. Altminteri nici n-am fi făcut noi toată isprava asta.

Nu mai pricepeam nimic.

Orbul făcu deodată semn cu mîna: ne prevenea să fim atenți. Dar noi nu auzeam decît foșnetele obișnuite ale pădurii.

— Vin, spuse în șoaptă Konșobii.

— Mulți? întrebă tot atît de încet Bairam și duse mîna la automat.

— În față e unul și după el sînt mulți.

— Urcă muntele sau coboară?

Orbul trase iar cu urechea.

— Coboară.

— Ai noștri, spuse calm și cu siguranță Bairam și se ridică încet, fără grabă.

Stăteam și ascultam cu răsuflarea tăiată. Era liniște ca și mai înainte. Numai frunzele șușoteau. Nu i se păruse cumva orbului? Dar el zîmbea și mișca din cap, de parcă ar fi urmărit cadența unor pași.

Undeva, în apropiere, cîntă un cuc.

— Patru, numără Bairam și rîse: Cel din față ne vede, dar noi nu-l vedem. Mi se pare că nu ne recunoaște. Spune-i tu, Konșobii.

Orbul înălță capul și fluieră; pădurea se umplu de niște triluri scurte, ca clinchetul unor bucățele de cristal.

În aceeași clipă trosniră niște vreascuri. Dintr-un aluniș se ivi un flăcăiandru cu căciulă kabardină, îngustă jos și lată sus, într-o cămașă albastră ieșită de soare și cu un coș în mînă.

— Ashat!... exclamă bucuros Saur, repezindu-se în întîmpinarea lui.

De pe munte coborau niște oameni înarmați, care se îngrămădiră în jurul lui Bairam, cu exclamații de uimire și bucurie. Unii dintre ei purtau cerkeziene și căciuli caucazie-

ne, alţii aveau mantăi militare, iar alţii — haine vătuite. Şi era ciudat să vezi la acelaşi om un pumnal cu încrustaţii vechi de argint şi un pistol automat nou-nouţ. Nu cunoşteam limba în care vorbeau ei, dar îmi dădeam seama că sînt cu toţii miraţi şi bucuroşi : coborau în aulul Bolşoi ca să-l elibereze pe Bairam, şi cînd colo el însuşi le ieşise în întîmpinare.

— Prieteni, — spuse tulburat Bairam, cînd se adunară cu toţii în poiană şi făcură cerc în jurul lui, — iată primul trofeu al detaşamentului nostru ! Ridică în sus pistolul automat. Inima de lup a aceluia care a venit cu arma asta pe pămîntul nostru şi-a primit pedeapsa. Să ardă pămîntul nostru sub tălpile cotropitorilor !

— Să ardă !... Să ardă !... strigară partizanii.

Bairam întoarse capul, ne găsi în mulţime pe Saur şi pe mine şi ne chemă cu un semn din ochi. Ne-am apropiat de dînsul.

— Uitaţi-vă la ei, doi copii. Dar ei nu s-au gîndit la vieţile lor tinere atunci cînd au salvat viaţa mea bătrînă. Iar noi ne vom precupeţi oare sîngele ca să salvăm viaţa copiilor noştri ?

Saur şi cu mine stăteam fîstîciţi şi tăceam. Şi ce am mai fi putut spune ?

Cîteva minute mai tîrziu, detaşamentul porni la drum. Ne duceam în munţi. Cu toată împotrivirea lui, Bairam fu aşezat pe o targă şi dus de oameni.

Saur, Ashat şi cu mine mergeam în ariergardă.

— Hai, povesteşte-ne odată ! îl zorea Saur pe Ashat. Dar fără să sari nimic !

— De ce să sar, — răspunse liniştit Ashat, — am să vă povestec totul, de-a fir-a-păr. Am auzit că bate cineva în geam, şi am ieşit în uliţă. Ea stătea lîngă zăplaz. Îşi lipise mîinile de piept şi abia îşi mai trăgea sufletul. Faţa ei era albă ca laptele. Cînd m-a văzut, mi-a spus : „Bună ziua, bicio ! Te rog...“

— Bicio? exclamă Saur. Ea este! Şi mie tot „bicio“ îmi spunea, dar eu i-am zis: „Eu sînt Saur, nu bicio“ şi de-atunci mi-a spus Saur.

Ashat se uită nedumerit la Saur:

— Bicio în limba gruzină înseamnă „băiat“, nu ştiai? Şi-mi zice: „Bună ziua, bicio. Te rog, spune-mi repede unde stă Şuma.“ I-am răspuns: „Asta-i bună! Ce, parcă o singură Şuma e în aulul nostru? În fiecare casă găseşti cîte o Şuma“. „Nu, bicio, — zice, — eu te întreb de nepoata lui Bairam. Te rog să mă duci imediat la ea“. I-am spus: „Ce nevoie ai tu de Şuma? Tu eşti mare, iar Şuma e mică. Voi nu vă potriviţi. Fetele mari se duc la fete mari, iar fetele mici la fete mici. Tu eşti mare, ce cauţi la o fetiţă aşa mică?“ Atunci ea s-a supărat şi mi-a spus că sînt un flecar şi că nu se poate vorbi serios cu mine. Dar eu lungeam înadins vorba, fiindcă voiam să mă uit la ea cît mai mult. Însă cînd mi-a spus aşa, m-am supărat şi am condus-o la casa Şumei. Nu mergeam, ci alergam, şi ea mă tot îndemna: „Mai repede!... Mai repede!...“ Fugeam de-mi sfîrîiau călcîiele, nu-mi mai ardea nici să mă uit la ea. Am dat buzna în casa Surei şi fetiţa a strigat: „Ascundeţi-o mai repede pe Şuma! Vin fasciştii. Vor s-o schingiuiască pe Şuma sub ochii lui Bairam, pentru ca Bairam să le spună taina pietrei albastre!“ A spus asta şi a căzut jos: venise în fugă tocmai de la Nalcik. Atunci, Sura a luat-o în braţe pe Şuma, iar eu pe fetiţa cea iute de picior şi am pornit spre pădure. La marginea pădurii le-am spus: „Aşteptaţi-mă aici“ şi m-am întors în aul. Între timp sosise acolo o maşină fascistă, şi un ofiţer fascist îi întreba pe toţi unde e Şuma, nepoata omului care şade în maşină. Iar în maşină şedea lungit Bairam. Şi nimeni n-a spus nimic. Se uitau numai cu toţii la Bairam şi plîngeau. Atunci eu am spus: „Sura şi cu Şuma au plecat la Nijni Baksan“. Şi fasciştii au plecat să le caute la Nijni Baksan. Voiau să-l ia şi pe Bairam cu ei, dar lui Bairam a început să-i curgă sînge din cap şi l-au încuiat în casa Surei, iar eu m-am în-

tors în pădure şi le-am dus pe tustrele în munţi... Iată ce fel de „flecar“ sînt!

— Un lucru nu pricep, mă mirai eu. Cum de-a putut Eteri să ajungă în aul înaintea maşinii?

Ashat se uită la mine dispreţuitor:

— Păi fetiţa asta e ca vîntul, ca gîndul! Se poate lua la întrecere şi cu un automobil.

Lădiţa verde

Trecuse numai o zi şi o noapte de cînd stăteam în grădiniţa noastră şi ne uitam deznădăjduiţi cum apune soarele. Ce posomorîte erau atunci toate în jurul nostru, ce sinistră prevestire ni se părea lumina însîngerată a cerului! Şi iată că văzusem iarăşi soarele pe culmea de cleştar a crestei. Dar a fost oare în viaţa noastră o clipă mai fericită ca aceea în care, uşoară ca o rîndunică, învăluită toată în razele trandafirii ale apusului, a alergat în întîmpinarea noastră Eteri? Fugea cu mîinile întinse spre noi, şi ochii ei, întotdeauna atît de trişti, străluceau de bucurie. Nu ştiu pe cine voia să îmbrăţişeze. Desigur că pe Bairam. Dar cine ne împiedica să credem fiecare din noi ce voiam?

Am petrecut trei zile în tabăra partizanilor. Era ca într-un basm: beam apă de izvor, ne hrăneam cu carne de fazan şi de mistreţ, dormeam pe cetină, sub cerul înstelat. Spre seară, după instrucţia militară, partizanii se adunau în cerc, orbul îşi scotea cornul şi, acompaniaţi de bătăile noastre din palme, Saur şi cu Ashat se luau la întrecere. Aci jucau încet şi lin, abia mişcîndu-şi picioarele pe cetina lucioasă, aci se roteau turbat, făcînd să se învolbureze covorul acelor de brad de pe jos. Fireşte că am îi vrut grozav de mult să rămînem în detaşament. Am încercat de mai multe ori să-l înduplecăm pe Bairam să ne oprească lîngă el. Îi dădeam ca exemplu pe Ashat, care era numai cu un an mai mare ca noi, şi care îndeplinea în de-

tașament slujba de cercetaș, ne suflecam mînecile și ne încordam mușchii... Dar Bairam ne răspundea că o să avem și așa destule de făcut în viață, și că aici puteau să se descurce și fără noi.

Bairam se vindeca văzînd cu ochii. Căci pe lîngă Eteri și Sura, îl îngrijea și micuța Șuma, și asta era pentru el cea mai bună doctorie.

Și iată că sosi și ziua plecării.

Era tare devreme. Soarele care abia răsărise scălda în aur topit zăpezile de pe creste, deasupra cărora alunecau leneș nourași roșii-aurii. Ședeam pe un colț de stîncă, gata de drum, și-l așteptam pe Bairam. În fața noastră, sprijinit cu amîndouă mîinile într-un toiag lung, stătea Ibrahim, un cioban bătrîn și cocîrjat, uscat de vînturi și de soare. Se întorsese în ajun din aulul depărtat, unde le dusese pe Sura și pe micuța Șuma, iar azi urma să ne călăuzească pe noi, pe poteci neștiute de nimeni, spre „Pămîntul cel Mare". [1]

O dată cu noi avea să pornească la drum și detașamentul, dar în direcție opusă. Partizanii efectuau azi prima lor acțiune de luptă. Comandantul lor era Bairam.

Ce rău ne părea că ne despărțeam de el! În schimb o aveam cu noi pe Eteri, și drumul nostru ducea spre patria ei însorită, pe care eu și cu Saur visam de atîta timp s-o vedem; așa că mîhnirea noastră se amesteca cu așteptarea înfiorată a necunoscutului.

Am auzit frunzele foșnind și am întors capul. De după o stîncă, sprinten și ușor, cu trupul lui mlădios ca de flăcău, încins cu o curea caucaziană, venea spre noi prietenul nostru. Era la fel ca întotdeauna, numai că ochii lui nu rîdeau, ci ne priveau atenți și triști.

Dar ce avea oare în spate? Nu cumva... Firește că da, lădița, lădița lui cea verde!

---

[1] Pămîntul cel Mare — așa se numea teritoriul neocupat în timpul Marelui Război de Apărare a Patriei. (n.r.)

Ajungînd lîngă noi, Bairam își desfăcu larg brațele și ne îmbrățișă pe toți trei. laolaltă, apoi se așeză și el alături, pe stîncă. Cîteva clipe tăcurăm cu toții. Pe urmă, Bairam începu să vorbească încet și apăsat, cu un glas pe care n-am să-l uit niciodată :

— Prieteni, așa le e scris oamenilor : să se-ntîlnească și apoi să se despartă. Nu trebuie să fim necăjiți, ci trebuie numai să ne păstrăm o amintire frumoasă.

Își scoase fără grabă lădița din spate și și-o puse pe genunchi :

— Luați lădița asta în amintirea întîlnirii noastre, a prieteniei noastre. Dar să știți că n-o să găsiți în ea acea piatră albastră care face viața fericită. O astfel de piatră nu există nicăieri pe lume. Decît numai în basme. Dar fiecare basm cuprinde și un adevăr. Iar adevărul cel mai mare este că omul dorește fericirea și o va construi cu mîinile sale. Ce e în lădița asta verde ? Cîteva mici ajutoare ale omului în munca lui. Cîtă bucurie le-am dăruit oamenilor cu ajutorul lor ! De aceea spunea lumea că eu trăiesc o viață albastră. Despre fiecare din ajutoarele mele aș putea să vă spun o poveste întreagă : cum am visat să-l am, cum l-am căutat și l-am găsit, în vitrina de cristal a unui mare magazin, sau într-o grămadă de fier vechi din piață... Am văzut cu cît drag le-ați ținut voi în mîinile voastre, neîndemînatice încă, atunci cînd am construit orășelul pentru copii. Ah, prieteni, cîte flori albastre au călcat în picioare pe pămîntul nostru cîinii fasciști, cîte orașe minunate au distrus ei ! Dar pe cînd cîinii au să putrezească în pămînt, omul are să-și urmeze mai departe drumul spre fericire. El va construi pe ruine orașe noi, și mai minunate încă, și va crește alte flori, și mai frumoase. Cui altcuiva decît vouă aș putea eu să dăruiesc sculele mele credincioase, acum cînd mîinile îmi sînt prinse cu o muncă mult mai importantă ?... Nu sînt ele obișnuite, ce e drept, să mînuiască pistolul automat, dar fără el nu poți dobîndi fericirea.

Ochii lui sclipiră iar vioi şi tineri. Se ridică şi ne îmbrăţişă pe fiecare:

— Drum bun! Fiţi fericiţi!

Şi păşind tot atît de uşor precum venise, Bairam se făcu nevăzut în desişul în care începuseră să se audă glasurile partizanilor. Cîteva clipe îi auzirăm vorbind în graiul lor neînţeles, apoi răsună o comandă scurtă şi totul amuţi.

Cu ochii încețoșați, am ridicat lădița verde și am pornit.

Am purtat-o fiecare cîte o bucată de drum, respectîndu-ne cu sfinţenie rîndul.

Am dus-o ca pe un dar de preţ, ca pe un lucru fără de pereche!...

1944

PLANUL VIEȚII

Eram bolnav și stăteam în pat. Pe fereastra deschisă vedeam un pinten al muntelui sclipind în soare, și parcă mi se făcea dor de stepele natale pe care le părăsisem.

La un moment dat m-am pomenit cu gazda :

— Ahmat vă roagă să-l primiți. Pot să-l las să intre ?

— Cine e Ahmat ?

— Un băiat. Stă cu un etaj mai jos, la mătușă-sa. E a treia oară cînd vine. Să-l las ?

— Sigur că da.

A intrat tipful și s-a oprit lîngă ușă. Avea umerii obrajilor ieșiți puțin înafară, și ochii căprui și triști ; părul castaniu și des îi umbrea fața foarte albă. Părea de vreo paisprezece ani.

— Stai jos, i-am spus. Cu ce-ți pot fi de folos ?

— Am venit numai așa. Se poate ?

— Se poate și numai așa. Stai jos.

Se așeză pe scaunul de lîngă pat și rămase multă vreme tăcut. Apoi scoase de sub pufoaică o carte cu povestirile mele și începu s-o sucească pe toate părțile.

— Dumneavoastră ați născocit astea ? Tăcu și răsuflă adînc. Eu n-am născocit încă nimic de felul ăsta. Tăcu din nou și zîmbi cu indulgență : La noi în clasă, o fetiță a născocit și ea ceva. Ascultați :

„Tată, mamă, vreau mîncare."

„Na, mănîncă !" „Nu mai vreau."

Ce, asta-i poezie? Fleacuri. Nu-i așa? Se uită întrebător la mine și spuse misterios: În schimb, eu, am născocit ceva ce nu știe nimeni. Vreți să vă citesc?

— Citește.

Și, deodată, am auzit:

Pierdută-n largu-albastrei mări,
Luceşte o pînză albă-n zare.
Ce caută în străine țări?
Ce-o fi lăsat acasă oare?

Recita tărăgănat, cu emoție, și se uita pe fereastră, la depărtările albastre ale cerului, ca și cum acolo anume ar fi lucit pînza aceea. Iar cînd sfîrși, întrebă grav.

— Vă place?

— Splendid! am exclamat. Dar de ce „ai născocit" tu ceva ce „a născocit" cîndva Lermontov?

— Va să zică, știți... rosti el dezamăgit. Și tăcu rușinat. Într-un tîrziu fără să ridice ochii din pămînt, spuse încet: Bunica mea, cînd vedea o capră frumoasă, își zicea: „Asta e capra mea. O hrănesc cu lobodă. Beau laptele ei dulce și le dau și nepoțeilor să bea". Bunicul meu, cînd vedea un cal frumos, își zicea: „Asta e calul meu. Îl hrănesc cu ovăz greu ca alicele de plumb și în fiecare zi îl țesăl. Eu sînt cel mai bun djighit din Kabarda". Iar eu, cînd citesc niște versuri frumoase, îmi zic: „Astea sînt versurile mele. Eu sînt cel mai bun așug [1], și toți se bucură cînd mă aud". Își ridică spre mine ochii și citii în ei mirare și mustrare. Ce, e rău să visezi?

Așa am făcut noi cunoștință. De-atunci, Ahmat mă vizita aproape în fiecare zi. Intra întotdeauna încetișor, cu pași vătuiți, și se oprea în loc, căutînd să ghicească dacă dorm sau stau așa, cu ochii închiși. Uneori știam că a venit numai după răsuflarea lui.

— E voie? întreba el sfios

[1] Așug — poet, în Caucaz. (n.t.)

Apoi se așeza lîngă pat și începea să-mi povestească. Vorbea despre orice : și despre ce se întîmplase nu de mult în piața Piatniți̇ki, și de ce trăiesc kabardinii în văi, și de cînd a început să le placă în satele din Kabarda ciorba ucraineană. Vorbele îi erau sugestive, pline de spontaneitate, și le rostea cu atîta convingere, de parcă lumea întreagă ar fi fost a lui.

Bunăoară mi-a povestit o dată cum a hrănit el cu lapte de vacă și cu iarbă verde un măgăruș care rămăsese fără mamă. A făcut-o, desigur, ca să-i imite pe comsomoliștii care luau sub îngrijirea lor caii. Oamenii au rîs de el și l-au necăjit, dar Ahmat a văzut mai departe de urechiat, fără să se sinchisească. Mai tîrziu, măgărușul a început să aducă zilnic de la pășunile din munte lapte pentru spital și a ajuns răsfățatul ostașilor aflați în convalescență.

Ahmat povestea cu niște expresii atît de originale și de plastice, încît cînd îl ascultam, simțeam aproape fizic și mirosul de lapte proaspăt muls, și frăgezimea ierbii tinere, și răgetul răgușit și nerăbdător al măgărușului.

De fiecare dată cînd pleca, Ahmat spunea :

— N-am eu timp, că aș născoci o povestire despre malaiezi.

Dar de ce anume tocmai despre malaiezi, asta n-am aflat-o niciodată.

Într-un rînd mi-a spus :

— Aș vrea să citesc o carte frumoasă.

Aveam pe noptieră „Muzicantul orb“ de Korolenko, într-o ediție pentru școlari, și i-am dat-o. Ahmat a luat cartea și a ascuns-o cu grijă sub pufoaică. O săptămînă nu l-am mai văzut. Cînd a venit în cele din urmă, părea trist și abătut.

L-am întrebat destul de nedumerit :

— Nu ți-a plăcut ?

A închis ochii și a clătinat din cap, apoi a scos cartea de sub pufoaică și a sărutat-o.

— Luați-o, mi-a spus el încet.

Şi s-a lăsat pe scaun, privindu-mă cu mustrare.

— De ce mi-aţi dat-o? De ce? Pot eu să născocesc aşa ca el? Mintea lui e un munte, a mea — un bob de nisip. Sufletul lui e ca văzduhul, sufletul meu — ca un ochi de geam prăfuit...

Într-o zi, simţindu-mă mai bine, am ieşit să ne plimbăm amîndoi prin parc. Pe neaşteptate, Ahmat a arătat cu mîna în spre munţii din zare:

— Acolo stă bunica.

— Tu ai o bunică? l-am întrebat.

M-a privit mirat:

— Cum, n-aţi auzit de bunica mea?

— Nu, n-am auzit.

— N-aţi auzit de Tatima Poladova?

— Ţi-am spus că n-am auzit. Dar de ce trebuia neapărat să aud?

— De bunica?!

De uluit ce era că nu auzisem de bunica lui, Ahmat îşi pierdu pînă şi darul vorbirii. O vreme merse bosumflat. Într-un tîrziu, amintindu-şi pesemne că sînt străin pe meleagurile acelea, spuse:

— Bunica mea a fost cea mai frumoasă femeie. Nu oricine putea s-o vadă, fiindcă pe atunci femeile purtau văl, dar cei care o vedeau, plîngeau de fericire. Bunica şi-a zis: „De ce să-i lipsesc pe oameni de fericire?“ Şi ce credeţi? Şi-a smuls vălul de pe faţă şi l-a aruncat în foc. Nimeni n-a condamnat-o pentru asta. Numai mulla [1], cînd trecea pe lîngă ea, îşi acoperea faţa cu mîinile, ca să nu zică nimeni că a văzut o femeie fără văl şi n-a blestemat-o. Dar toţi ştiau că se uită la ea printre degete.

Tema bunicii se dovedi inepuizabilă. Bunica era nu numai cea mai frumoasă femeie, ci şi cea dintîi kabardină ştiutoare de carte din raion. Ea cunoştea proprietăţile curative ale ierburilor împotriva frigurilor, a durerilor de

---

[1] Mulla — preot musulman. (n.t.)

inimă, muşcăturilor de şarpe, şi izbăvise mulţi oameni de boli grele. Avea ochi ageri, braţe voinice şi o inimă vitează. Odată, cînd satul întreg era terorizat de un cîine turbat şi toţi se ascunseseră înspăimîntaţi prin case, ea luase din perete puşca bunicului şi, dintr-un singur foc, ucisese cîinele. Despre înţelepciunea şi frumuseţea ei vorbeau pînă şi cîntecele, iar preşedintele colhozului, un om respectat de toată lumea, venea adeseori la dînsa după poveţe.

— Acum, însă, — spuse mîhnit Ahmat, — e bătrînă tare!

Ţineam cu orice preţ s-o cunosc şi eu. De aceea, chiar din prima zi în care mi-a fost îngăduit, am plecat cu Ahmat la ţară. Am străbătut minunatul crîng din Nalcik, am traversat rîuleţul înspumat, pe nişte bîrne uriaşe, am trecut pe lîngă o moară de lemn, acoperită toată cu muşchi verde ca smaraldul, şi am început să urcăm cărăruia pieptişă ce ducea spre sat. Casele erau lipite de stînci, ca nişte cuiburi de păsări. Dar şcoala, sovietul sătesc şi cooperativa se aflau pe loc drept şi mai miroseau încă a schelărie şi vopsea. Fire electrice legau casele una de alta.

Ahmat spuse:

— Aici.

Am intrat într-o căsuţă destul de veche, dar întreţinută cu grijă, gospodăreşte. Unde te uitai, prezentul se amesteca cu trecutul: covoare orientale ţesute de mînă şi mobilă de fabrică, o instalaţie veche de măcinat porumb şi un patefon. Şi, peste tot — pe pereţi, în unghere, atîrnate în tavan şi pe jos, se vedeau mănunchiuri de ierburi, rădăcini şi flori uscate.

— Ce frumos miroase! am spus, trăgînd cu plăcere pe nas miresmele din odaie. Dar unde e bunica?

În aceeaşi clipă am auzit în tindă nişte paşi uşori, uşa s-a deschis şi ne-am pomenit cu o femeie înaltă şi slabă. Părul îi era cărunt, dar sprîncenele le avea negre şi subţiri, ca de femeie tînără. Ţinea capul drept, cu bărbia puţin ridicată în sus, şi ochii ei aveau o privire dreaptă şi calmă.

Nici atunci şi nici mai tîrziu nu mi-am putut da seama ce anume dădea înfăţişării ei acest farmec nespus, care m-a făcut să exclam:

— Ce frumoasă sînteţi!...

Îşi plecă puţin capul, mulţumindu-mi parcă, şi adresîndu-se lui Ahmat, îi spuse blînd:

— Cui duci dorul, e în prag.

După felul în care Ahmat îi ţinu vreme îndelungată mîna într-a lui şi după zîmbetul lui fericit, de cîte ori îi spunea cîte ceva în limba kabardină, se vedea că îşi adoră bunica.

Curînd după aceea şedeam la masă şi mîncam airan (lapte acru) cu ciurek (pîine). Stăpîna casei ne povestea ce greu le fusese la început femeilor să facă faţă muncii în colhoz, iar eu ascultam vorba ei domoală, cu un accent plăcut, şi mă gîndeam că nici chiar timpul nu-i putuse ştirbi frumuseţea. Şedea drept, fără să se încovoaie, şi în ţinuta ei, în felul cum îşi purta capul, puţin săltat în sus, în calmul şi siguranţa gesturilor, se simţea o fire mîndră şi independentă.

Am plecat vrăjit. Şi tot drumul cît am coborît cu Ahmat coasta muntelui, l-am certat fără cruţare:

— Povestiri malaieze!... Ce-ţi trebuie ţie malaiezi şi de ce să născoceşti vrute şi nevrute, cînd ai în faţa ta un personaj gata construit! Dacă vrei să scrii, descrie viaţa bunicii, şi gata!

Ahmat era nespus de mulţumit de impresia pe care o făcuse asupra mea bunica lui, dar refuză să scrie.

— E greu, spuse el. Mai bine încerc tot cu malaiezii. Numai că n-am timp!

M-am supărat:

— Ahmat, eşti un leneş! Poţi sta ceasuri întregi să îndrugi cîte-n lună şi-n stele, dar ca să lucrezi la o povestire despre bunica ta, n-ai timp. Văd că cu tine trebuie procedat altfel. Să nu mai vii la mine fără povestire, că nu te mai primesc. Ne-am înţeles?

Restul drumului l-am străbătut tăcuți: eu — sever și inaccesibil, Ahmat — îngîndurat.

Cîteva zile nu s-a mai arătat. Oare scria, sau pur și simplu nu-ndrăznea să vină la mine cu mîinile goale? Tocmai cînd începusem să-mi imput că fusesem poate prea aspru cu el, și-a făcut din nou apariția. Intră ca întotdeauna, tiptil.

— E voie?

Mi se făcuse dor de el, dar n-am vrut să simtă asta și l-am luat din scurt:

— Ai scris?

Ahmat a zîmbit cu un zîmbet larg. Era mulțumit de sine.

— Am scris.

— Ai scris bine?

— Oho! Am scris ziua și n-am mîncat, am scris noaptea și n-am dormit. Am scris tot, tot. Am scris bine!

— Citește!

Scoase iute din sîn un caiet și se așeză la locul lui obișnuit, lîngă pat. Spre deosebire de felul expresiv în care citea povestirile altora, pe-a lui o citi pripit, poticnindu-se la fiecare frază, școlărește. Dar chiar și așa se desprindea din ea o prospețime și o spontaneitate rară. Numai planul ei lăsa de dorit. I-am spus:

— Povestirea ta seamănă cu un monstru: are un cap uriaș și un trunchi pirpiriu. Trebuie să mai lucrezi la ea.

Ahmat se întunecă la față.

Ascultă cum și ce trebuia să transforme și oftă. Apoi plecă dezamăgit.

Mă temeam că are să-și lase baltă povestirea. Dar, după o zi, i-am auzit din nou glasul:

— Se poate?

Povestirea era mai bună, deși avea și acum unele lipsuri. Ahmat oftă din nou cu năduf, iar la plecare spuse amenințător:

— Un an de m-ați chinui, și tot nu mă las!

Abia după cea de-a șaptea transformare, într-o zi cînd a venit la mine palid și cu ochii umflați, am putut în sfîrșit să-i spun :

— Cred că acum poți s-o duci la redacție.

— Pot ? ! exclamă el, și o zbughi din cameră fără măcar să-și ia rămas bun.

Au urmat, așa cum se întîmplă întotdeauna, zile de chinuitoare așteptare. Ahmat se trăsese la față. Venea, se așeza pe scaun și spunea încet, cu o voce înăbușită :

— N-au s-o publice, știu eu. Au să spună că ce fel de scriitor sînt eu ! Ia acolo, un copil !

Și-și ridica spre mine ochii lui negri strălucitori, în care se citea o rugă ascunsă...

Mă temeam însă să-i dau speranțe, și de-aceea îi răspundeam în doi peri :

— Ei, toți am fost odată copii.

Ca să-și mai înșele așteptarea, se apuca să-mi povestească ceva, de pildă cum la lecția de geografie un coleg agățase harta cu susul în jos și cum o fetiță luase Marea Caspică drept Marea Baltică. Și încheia așa :

— Au să spună : de ce tocmai despre bunica ? Acum e război...

— Și ce dacă-i război ? îi răspundeam eu. Cînd să scrii despre asemenea bunici, dacă nu în timp de război ?

Odată s-a dezlănțuit asupra Nalcikului un uragan cumplit. Ședeam la fereastră și mă uitam pe geam cum se zbuciumă platanii aplecați la pămînt și cum se acoperă tot cerul cu o negură prăfuită.

Deodată, ușa a scîrțîit, s-a izbit cu putere de perete, și cineva a dat buzna în cameră atît de zgomotos, de parcă uraganul însuși ar fi năvălit înăuntru. M-am întors repede și am rămas încremenit ; în fața mea stătea Ahmat, același Ahmat care intra întotdeauna tiptil, ca un pisoi. Dar ce înfățișarea avea ! Părul îi era încîlcit, fața răvășită, privirea ca de om beat.

— Ce-i, Ahmat? am exclamat eu. Te-ai speriat de uragan?

Clătină din cap.

— Atunci ce ai? De ce te-ai speriat?

— Nu m-am speriat de nimic, îngăimă el. Eu...

Nu-şi sfîrşi vorba; scoase din buzunar o pagină de ziar împăturită, o strînse la piept şi urmă:

— Poftim... De cînd aştept... În fiecare dimineaţă mă duc şi stau la poarta redacţiei... Aştept să iasă portarul şi să lipească gazeta... Am fost şi azi acolo... Dar cînd s-a apucat să lipească, i-a smuls vîntul foaia din mînă, a ridicat-o pînă la cer şi a dus-o hăt departe... Am fugit după ea, am fugit mai iute ca vîntul... Şi cînd a căzut din cer, am văzut... încă de pe cînd zbura am văzut... Şi mi s-a făcut negru înaintea ochilor...

Am scos cu băgare de seamă ziarul din mîinile lui. În josul paginii era un titlu mare: „Bunica".

Povestirea a fost publicată cu urmare, în cîteva numere consecutive, şi zilele acelea au fost pentru Ahmat zile de mare fericire. Se trezea o dată cu păsările, se ducea în scuarul din faţa redacţiei şi şedea acolo, pe o bancă, ore întregi, tremurînd de o dulce aşteptare. Aştepta fericirea.

Fericirea o aducea subsuoară un portar somnoros. Kabardinul acela cu mişcări încete ungea mai întîi îndelung, cu pap, panoul de lemn, apoi lipea pe el ziarul desfăcut, apoi netezea o veşnicie hîrtia cu muchia palmei, îndreptînd fiecare cută. Dar nici după asta nu pleca, ci, acoperind cu spatele fericirea lui Ahmat, îşi răsucea o ţigară şi începea să fumeze scoţînd pe nări fuioare de fum, care se desfăceau ca mustăţile cărunte ale zaporojenilor, scuipa şi se uita atît de atent la cer, de parcă ar fi avut acolo rude sau prieteni buni. Pierzîndu-şi răbdarea, Ahmat îl împingea încet cu umărul la o parte şi-şi aţintea ochii pe rîndurile ude încă. Apoi dădea fuga la chioşcul de ziare, unde începea din nou aşteptarea aceea nespus de dulce şi chinuitoare.

Cînd izbutea, în cele din urmă, să pună mîna pe ziar, îl vîra în sîn și venea glonț la mine.

— Acum am să scriu despre bunicul, îmi spuse el într-o zi, cu ochii scăpărînd de fericire. N-ați auzit de el? O, ce mai djighit era, ce mai djighit!

— Acum ar să-ți vezi de lecții și nimic mai mult! i-am răspuns eu.

Vorba mea l-a readus brutal pe pămînt. În ultima vreme luase la școală trei de „insuficient", iar examenele băteau la ușă.

— Și pe la mine să vii mai rar... pînă te îndrepți.

Nu prea-i venea ușor lui Ahmat, acum cînd povestirea lui îi adusese laudele tuturor, să se întoarcă la rezolvarea ecuațiilor cu o necunoscută. Dar, neavînd încotro, oftase și se pusese pe învățătură. Chiar și la vizite renunțase. Apoi începu să-mi trimită bilețele prin gazdă: „Am mai rămas cu doi de „insuficient", „am mai rămas cu un singur „insuficient". La cel de-al treilea bilețel, gazda îi spuse:

— Eu nu-s poștaș! Du-te singur!

A crăpat usa, a băgat capul prin deschizătură și m-a anunțat:

— Nu mai am nici un „insuficient". Pot să intru?

Ne-am petrecut ziua în parc. Parcul era scăldat în razele soarelui. Brazii albaștri dormeau. De pe o aleie cu tei venea un miros dulce, de miere. Jos, în vale, susura neadormit rîulețul.

— Cîtă liniște! se minună Ahmat. Închise puțin ochii și trase cu urechea. E liniște deplină. În toată lumea. Și deodată, lovit de un gînd, își ridică asupra mea ochii nedumeriți: Oare, în clipa asta, se trage pe undeva?

— Sigur că da.

— Și se omoară oamenii?

— Da... se omoară...

Ahmat se uită la munții verzi, îndărătul cărora se înălța un lanț de culmi înzăpezite, la cer, la brazii scăldați în lumina fierbinte, și buzele lui șoptiră ceva.

— La ce te gîndești, Ahmat?

Arătă cu brațul spre apus:

— Acolo e tata. Apără munții aceștia. De-aceea e atîta liniște aici. Eu însă nu pot. Am o sănătate șubredă.

Nu era prima oară cînd îl auzeam pe Ahmat spunînd că are o sănătate șubredă. Dar abia acum am înțeles de ce acest lucru îl amăra atît de mult.

— Mă tem de sînge. Cînd taie cineva o găină, închid ochii și o zbughesc ca prostul, încotro apuc. Cînt se bat băieții și le curge sînge din nas, mie îmi fuge pămîntul de sub picioare. Am o sănătate tare șubredă. Apoi mă întrebă nitam-nisam: Nu cumva sînteți supărat pe mine?

— De ce?

— Pentru că am o sănătate șubredă.

Odată, în ajunul închiderii anului școlar, Ahmat dădu buzna la mine tot atît de vijelios ca și în ziua în care apăruse în ziar „Bunica" lui.

— Plec!... Plec!... strigă el bucuros. Ia uitați-vă! Are și ștampilă și toate cele!...

Am luat din mîna lui foaia de hîrtie. Era o delegație, în care se spunea că Ahmat este colaborator extern al ziarului, însărcinat să scrie reportaje.

— Ce înseamnă asta? l-am întrebat eu intrigat.

Bucuros, Ahmat mă lămuri: școlarii se pregătiseră toată iarna să ajute în timpul verii colhozurile. Acum, o dată cu sfîrșitul examenelor, aveau să se răzlețească cu toții pe la sate. În dimineața acelei zile, Ahmat fusese chemat la redacție, unde i se dăduse o legitimație și bani, și fusese însărcinat să meargă din sat în sat și să trimită corespondențe despre munca tineretului.

— Va să zică băieții au să muncească, iar tu ai să te plimbi și ai să scrii? Nu-i așa?

— Da!... întări el, fără să bage de seamă nemulțumirea din glasul meu.

— Ahmat, începi să fii superficial, i-am spus eu. Du-te în colhoz cu băieții și fă ceea ce are să facă toată lumea:

smulge buruienile, coseşte fînul, dezghioacă porumbul. Şi nu te gîndi decît la un singur lucru: să munceşti cît mai bine. Să te ardă bătăturile în palme, să te doară — auzi, Ahmat? — să te doară umerii şi picioarele. Să dormi cu băieţii în tabăra de cîmp, să te scalzi cu ei în rîu, să nu te desparţi de loc de ei. Mai tîrziu, toate acestea au să se reverse în creaţia ta ca aurul curat. Iar delegaţia şi banii du-i înapoi la redacţie.

Vorbele mele au fost pentru Ahmat ca un duş rece. Bucuria s-a şters dintr-o dată de pe faţa lui. A rămas locului năucit, buimac.

Să ducă delegaţia îndărăt? Să refuze o sarcină atît de importantă încredinţată lui, unui copil? Să renunţe, să renunţe de bunăvoie la fericirea de a fi corespondentul ziarului?

Temîndu-se să-mi întîlnească privirea, cu capul plecat, ca să-şi ascundă şovăiala chinuitoare, porni încet spre uşă.

Am încercat să mă închipui în locul lui, şi mi-a fost cu neputinţă să-l condamn. Dar eram mîhnit.

Nu-l mai aşteptam.

M-am pomenit cu el a doua zi. Avea faţa răvăşită de atîta zbucium sufletesc. Pîndindu-mi privirea, mi-a spus:

— Le-am dat...

Vru să zîmbească, dar buzele nu-l ascultară şi începură să-i tremure. Se rezemă de perete şi se porni pe un plîns înfundat. Căutam să-l liniştesc cum puteam, iar el spunea, înăbuşindu-şi suspinele:

— Am să vă ascult întotdeauna, întotdeauna. Am să scriu despre poporul meu. Ştiu că îmi vreţi binele... Am să vă ascult întotdeauna, veţi vedea!

A doua zi, şcolarii plecară spre colhozuri. Cînd coloana lor trecu prin faţa casei noastre, am ieşit în balcon. In frunte mergeau cei cu steagurile. Un toboşar mic şi grăsuţ bătea toba de zor. L-am căutat cu ochii pe Ahmat. Mergea cu un rucsac în spinare, în mijlocul coloanei. După cum am aflat mai tîrziu, i se propusese, ca autor al „Bunicii“,

să ducă şi el un steag, dar refuzase, ca să nu se deosebească întru nimic de ceilalţi. Întîlnindu-mi privirea, zîmbi şi mă salută cu salutul pionieresc. Şi pînă ajunse coloana la capătul străzii şi coti după colţ, el întoarse de cîteva ori capul, continuînd să-mi zîmbească.

II

Armata noastră se retrăgea. Pe şoseaua Baksanului se tîrau prin praf şi arşiţă camioane încărcate cu ostaşi arşi de soare şi morocănoşi. La încrucişări de drumuri, în locul miliţienilor de altădată, dirijau acum circulaţia ostaşi cu steguleţe roşii şi galbene. Tractoare grele treceau zăngănind, lăsînd urme adînci pe asfalt. Acolo unde în ajun portarii încă măturau cu grijă fiecare muc de ţigară, zăceau smocuri de paie, gunoaie... Oraşul se pustia văzînd cu ochii. M-am alăturat celor care lucrau la o gazetă militară divizionară şi am plecat şi eu.

Vreme de cîteva luni n-am mai avut nici o veste de la Ahmat. Kabarda fusese ocupată de duşman. N-am putut afla nimic despre el nici cînd Nalcikul trecu din nou în mîinile noastre. În locul şcolii unde învăţase Ahmat era un morman de moloz, iar acolo unde fusese casa noastră, nu rămăseseră decît nişte ziduri goale şi pline de funingine.

Îndată ce am avut posibilitatea, m-am dus în satul unde stătea bunica lui. Dar n-am mai găsit casa bunicii. Crezînd că am greşit uliţa, l-am întrebat pe un băiat care trecea pe lîngă mine:

— Unde e casa Tatimei Paladova?

Mi-a arătat cu mîna o moviliţă înzăpezită, între două case.

M-am îndreptat în grabă spre sovietul sătesc. Un kabardin trecut de ani, care şedea la biroul preşedintelui, a scos dintr-un dulăpior un caiet şi l-a pus în faţa mea. Am recu-

noscut numaidecît scrisul lui Ahmat — litere mari, ca cele de tipar, legate între ele cu fire subţiri, ca de păianjen.

M-am tras lîngă fereastră şi am citit tot caietul, de la un capăt la altul.

Prima parte, intitulată „Colhozul Pobeda", era plină cu coloane de cifre, cu însemnări pentru gazeta de perete, cu descrierea plivitului şi cositului. Pentru buruieni, Ahmat avea denumiri speciale: „gestapovka", „esesóveţ" etc.

Ceva mai departe, pe o filă separată, era un titlu:

„Planul vieţii".

Iar sub titlu, următoarele puncte:

„Voi citi toţi marii scriitori pe care i-a avut omenirea.

Voi studia istoria poporului nostru, mai bine ca orice profesor.

Voi scrie un roman despre kabardini, în genul „Donului liniştit", pentru ca oamenii din lumea întreagă — şi malaiezii, şi francezii, şi cehii — să afle cum este republica noastră, şi s-o îndrăgească".

După descrierea plină de viaţă a unui spectacol dat în aer liber de nişte artişti amatori, urmau aceste rînduri:

„Azi, toată ziua s-a cutremurat pămîntul. Peste tabăra noastră a zburat un avion. Am ştiut numaidecît că e fascist".

Cu asta se sfîrşeau însemnările cu cerneală. De aci încolo, pînă la cel din urmă rînd, totul era scris cu creionul.

Am recitit caietul încă o dată şi-ncă o dată, apoi am tăbărît cu întrebările pe preşedintele sovietului sătesc, pe cunoştinţele lui Ahmat şi pe vecinii săi. Şi iată ce am aflat despre el:

La întoarcerea lui în sat, îi găsise pe nemţi acolo. Schimbarea care se petrecuse cu bunica lui, îl uluise. Bătrîna asta, care altădată avea o înfăţişare calmă şi atît de mîndră, umbla acum cocîrjată şi cu capul în jos. Băiatul o urmărea din ochi şi era din ce în ce mai neliniştit şi mai abătut.

Cine ştie de ce, îşi închipuise că nemţii sînt toţi roşcaţi; acela care se instalase la ei era însă negricios. Se bărbierea la fiecare două zile, stînd în picioare, şi-l punea pe Ahmat să-i ţină oglinda. Cînd mîinile băiatului oboseau şi oglinda începea să tremure, negriciosul îl lovea pe Ahmat cu vîrful cizmei în fluierul piciorului, fără să spună o vorbă şi fără să-şi schimbe expresia feţei. Negriciosul dormea în patul bunicii şi scrîşnea din dinţi prin somn. Se vede treaba că era vreun şef, fiindcă ceilalţi cinci, care mai stăteau în sat, îl salutau ei primii.

Într-un rînd, Ahmat şedea lîngă gard şi curăţa vestonul negriciosului. Pe drum trecea un alt fascist, cu o faţă stacojie, acoperită cu vinişoare vinete. În aceeaşi clipă ieşi din casă Ibrahim, cu o căciulă nouă-nouţă în cap. Ahmat o mai văzuse: era o căciulă mare, de miel, şi cîrlionţii ei semănau cu nişte albine de aur; de trei ani stătea în ladă la păstrare; mama lui Ibrahim i-o făgăduise pentru ziua în care va împlini doisprezece ani. Şi iată că Ibrahim împlinise doisprezece ani, îşi pusese căciula şi ieşise cu ea în uliţă. Mama se uita după el pe geam şi-l admira. Zărindu-l, soldatul cu faţa roşie se opri şi arătă cu degetul spre căciulă. Ibrahim o scoase, făcu o plecăciune şi şi-o puse iar în cap. Atunci soldatul clătină din cap şi spuse:

— Nu! Căciul trebuie dat la mine.

Ahmat nu auzi ce răspunse Ibrahim, fiindcă vorbise foarte încet. Văzu numai cum îşi duce amîndouă mîinile la căciulă şi începe să dea îndărăt, apoi se răsuceşte pe călcîie şi o ia la fugă. Deodată se auzi o pocnitură slabă, ca şi cum cineva ar fi lovit cu băţul în gard. Ibrahim căzu. Ahmat îşi închipui că se împiedicase, dar soldatul cu faţa stacojie se apropie de el, îi luă căciula şi-şi văzu de drum. Ibrahim rămase nemişcat. Atunci, Ahmat dădu fuga la el, îl strigă şi vru să-l ridice. În aceeaşi clipă văzu pe buzele lui Ibrahim o spumă roşie, şi Ahmat simţi că-i fuge pămîntul de sub picioare.

Altădată veni în sat un autobuz albastru. Lîngă şofer şedea balkarul[1] Tanaev. Toată lumea ştia că înainte vreme acesta slujise ca ghid la *„Inturist"*. Acum, Tanaev povestea rîzînd şi fălindu-se că cinci ani de zile lucrase în taină pentru Hitler. Era întîia oară cînd vedea Ahmat un trădător în carne şi oase. Ceilalţi kabardini, care stăteau lîngă autobuz, ascultau toţi în tăcere. Dar cînd Tanaev deschise portţigaretul său de argint, nimeni nu întinse mîna să ia o ţigară. Iar cînd coborî din cabină şi făcu un pas înainte, toţi cei din jur făcură un pas îndărăt. Atunci Tanaev se încrunta şi nu mai scoase o vorbă.

Fasciştii se urcară în autobuz şi plecară. O dată cu ei plecă şi Musa Tamirov. El era cel mai bătrîn om din sat. Cunoştea munţii ca în palmă. Cînd se apropiase cu soldatul cel stacojiu de autobuz îi ieşise înainte, sprijinindu-se în baston, bunica. Toţi se dăduseră la o parte, făcîndu-i loc. Bunica ridicase capul şi-l întrebase cu asprime:

— Musa, pe cine te duci să slujeşti?

Lui Musa îi tremurase mustaţa îngălbenită de tutun, se îndreptase din şale şi răspunse mîndru:

— Eu n-am decît un singur stăpîn!

Cineva scuipase în urma autobuzului.

Fasciştii lipsiră trei zile. Oamenii umblau pe străzi, vorbeau în gura mare, rîdeau. Li se părea că au adormit cu toţii, că au visat un vis cumplit, şi apoi s-au trezit toţi deodată. Dar iată că autobuzul cel albastru îşi făcu din nou apariţia, aducîndu-i iar pe fascişti în sat. Nimeni nu ştia unde dispăruse moş Musa. Fiică-sa, Sura, se uită pe geamul maşinii, dar nici urmă de bătrîn.

Pe urmă veniră doi motociclişti, care porunciră să se îngrămădească în jurul casei lui moş Musa coceni de porumb, cărora le dădură foc, după ce îi stropiră mai întîi cu benzină. Pe Sura şi pe cele două fiice ale ei le ridicară şi

[1] Balkarii — una din naţionalităţile din Balkaria, de origină turcă. (n.r.).

le duseră la Nalcik. Casa lui Musa fiind din chirpici, ardea încet, mocnit, și fumul rău mirositor pluti zile la rînd deasupra satului.

A doua zi aflară toți ce se întîmplase. Din cei șase fasciști care stăteau în sat, numai trei erau soldați simpli, iar negriciosul și alți doi, care stăteau în casa de peste drum, erau ingineri. Se duseseră în munți să caute un metal de care aveau, pesemne, nevoie. Tanaev știa unde se găsește metalul, dar ca să fie mai sigur, îl luase cu el și pe moș Musa. Sus în munți, în timpul unui popas, Musa îl chemase pe Tanaev deoparte și-l înjunghiase. Fasciștii îl uciseseră pe Musa, dar metalul nu-l mai găsiseră.

Ahmat se gîndea la moș Musa Tamirov. Bătrînul se născuse în satul acela și trăise acolo aproape o sută de ani. Era un om obișnuit, ca toți bătrînii. Atîta numai că cunoștea munții ca-n palmă. Acum Musa era înalt ca Elbrusul, și amintirea lui avea să rămînă de-a pururi albă și imaculată, ca zăpezile de pe culmile munților. Ahmat o întrebă pe bunică-sa dacă ai noștri, cînd au să vină, au să-i ridice lui Musa un monument. Dar bunica se supără și-i spuse tare, fără să se teamă că-l tulbură pe negricios, care scria în odaia de alături:

— De ce mă întrebi asta? Pîraiele se scurg în rîuri, rîurile se varsă în mare. Gloria lui Musa e gloria poporului.

Negriciosul îl punea pe Ahmat să-i ascută briciul, să-i lustruiască cizmele, să-i scoată de sub pat oala de noapte și să i-o spele. Odată, smulse din capul lui Ahmat un smoc de păr, îl aruncă în sus și-l tăie în aer cu briciul. „Așa trebuie să fie briciul întotdeauna", îl lămuri el. Ahmat freca ceasuri întregi briciul de curea. Iar negriciosul se obișnui să-i smulgă de fiecare dată cîte un smoc de păr, pentru a-și încerca briciul pe el, înainte de a se bărbieri.

Ahmat avusese o noapte îngrozitoare. Se trezise simțind că-l zgîlțîie cineva de umăr. Întinsese mîna și întîlnise prin întuneric degetele subțiri ale bunicii. Bunica îi luase capul

în palme, se aplecase la urechea lui și îi șoptise, abia mișcîndu-și buzele :

— Ahmat, Ahmat, scoală ! Uite o desagă. Ia-o și pleacă. Dar grăbește-te Ahmat, grăbește-te ! Pînă în zori trebuie să fii departe. Du-te la Kîz-Burun, auzi, la Kîz-Burun să te duci !

— De ce la Kîz-Burun ? întrebase Ahmat, buimăcit încă de somn. De ce, bunico, de ce ?...

Dar ea îi astupase gura cu palma și îi șoptise pripit :

— Nu întreba. Ai să afli mai tîrziu. Dar să nu mergi pe potecă, să mergi prin desiș. Și să nu știe nimeni, la Kîz-Burun, că vii de aici.

Ahmat nu ținea minte cum ieșise din bucătărie în grădină și cum se strecurase în pădure. I se părea că noaptea nu mai fusese niciodată atît de întunecoasă. Tot cerul părea țesut din lînă neagră. Nici măcar zăpada nu strălucea sub picioare. Ahmat urca din ce în ce mai sus, sprijinindu-se cu mîinile de trunchiurile copacilor. Crengile uscate de ger îl zgîriau pînă la sînge. Undeva, în depărtare, urlă un lup, prelung și înspăimîntător.

„De ce, de ce m-a trimis bunica de-acasă ? se gîndea Ahmat. Și de ce tocmai la Kîz-Burun ? E adevărat că mătușă-mea s-a mutat de la Nalcik acolo, și că ea o să mă găzduiască, dar parcă la Kîz-Burun nu sînt dușmani ?“

Și deodată îl fulgeră un gînd : bunica punea la cale ceva împotriva fasciștilor și de aceea îl trimisese din vreme de-acasă, pentru ca dușmanii să nu se răzbune și pe el. Acum înțelegea de ce fiersese bunica toată ziua florile acelea roșii, otrăvitoare.

„Vrea să-l otrăvească pe negricios ! strigă înăbușit Ahmat. Are să-l otrăvească și au s-o spînzure.“

Vedenia aceasta cumplită îl făcu să se oprească locului. Apoi o luă la fugă îndărăt. Cădea, se rostogolea la vale, se lovea și se julea de trunchiurile copacilor, apoi se ridica iar, și pornea mai departe. Și abia cînd ieși din pădure, băgă

de seamă că noaptea făcuse loc dimineţii. Cu inima bătînd nebuneşte, trînti de perete uşa bucătăriei.

Bunica şedea la masă într-o kaba neagră de sărbătoare. Faţa-ei era aspră, palidă şi solemnă. Pe masă, pe o tavă neagră sclipitoare, stăteau nişte ceşti cu airan şi o chisea cu miere. Gustarea de dimineaţă, cea din urmă gustare a negriciosului, era gata.

La vederea lui Ahmat, bunica se ridică încet, cu faţa crispată de mînie:

— Cum de ai îndrăznit să nu-mi dai ascultare? şuieră ea.

Un nod cald i se urcă lui Ahmat în gît. Căzu în genunchi, cuprinse genunchii bunicii cu braţele şi îngăimă înecîndu-se de plîns:

— Bunicuţă scumpă, nu te nenoroci!... Eu te iubesc mai mult ca orice pe lume!...

Cîteva zile, trupul lui Ahmat arsese ca în focul gheenei. Vedenii îngrozitoare îi munceau mintea. Uneori îşi pierdea cunoştinţa, iar cînd îşi venea în fire, simţea pe fruntea lui înfierbîntată mîna rece a bunicii. Lua mîna şi o ducea la buze; fierbinţeala îi trecea ca prin farmec şi liniştea i se revărsa în trup.

Apoi, într-o seară, bunica i-a dat să bea ceva amar şi înmiresmat şi Ahmat a adormit şi nu s-a mai trezit pînă dimineaţa. Iar dimineaţa, bunica i-a spus din nou:

— Mîine ai să pleci la Kiz-Burun. Altfel nu mai eşti nepotul meu.

Şi Ahmat i-a răspuns:

— Bine. Mîine am să plec.

Ahmat nu ştia cîtă vreme trecuse din ziua aceea. De plecat, nu mai plecase. Umbla din casă-n casă şi-i întreba pe toţi dacă era adevărat ceea ce se întîmplase, sau era numai o închipuire a sufletului lui bolnav. Oare cu adevărat bunica lui nu mai exista?

Se gîndea apoi la planul vieţii lui. Era un plan măreţ, care îmbrăţişa ţara întreagă. Ţara lui trebuia să devină toată ca o grădină înmiresmată, cu trandafiri înflorind în sufletul fiecărui om. Căci nu erau în altă parte oameni mai buni ca cei din ţara lui. Dar veniseră vîrcolacii şi hienele, care se apucaseră să sugă sîngele oamenilor şi să-i sfîşie de vii. Şi toţi oamenii puseseră mîna pe arme. Iar cei care nu aveau arme, începuseră să sugrume cu mîinile lor hienele şi vîrcolacii. Astfel se schimbase măreţul plan, planul unei ţări întregi. Da, Ahmat avusese un plan, planul vieţii lui. Altădată se culca şi se scula visînd la el. Dar şi planul acesta îl sfîşiaseră hienele...

Iată ce se întîmplase în ziua aceea.

Pregătindu-l pe Ahmat de drum, bunica ieşi să ceara împrumut un ac mare (Ahmat îşi rupsese în pădure pufoaica şi desaga). Vremea trecea, şi bunica nu se mai întorcea. Ahmat se duse s-o caute. Bunica zăbovea la o vecină. Ahmat şi bunica se întoarseră şi intrară în bucătărie. Deodată se pomeniră cu negriciosul. Faţa îi era pămîntie de ciudă. Scîlciind cuvintele ruseşti, se răsti la bătrînă:

— Cum îndrăzneşti să pleacă fără ceri voie? La mine nevoie de scrob...

Ochii bunicii se aprinseră. Ridică semeţ capul şi uitînd că fascistul nu pricepea nici o iotă din limba kabardină, îi răspunse:

— Aici sînt eu stăpîn. Nimeni nu îndrăzneşte să se poarte urît cu mine. Eu sînt stăpînă aici!

Fireşte că el nu înţelese vorbele bunicii, dar văzu cu cîtă mîndrie îi vorbise, şi asta i se păru caraghios. Îşi puse mîinile în şolduri şi pufni în rîs. Apoi, oprindu-se brusc, înaintă cu un pas, se strîmbă dispreţuitor şi o plesni de două ori pe bătrînă cu dosul palmei peste faţă, făcînd să i se clatine capul cărunt. Bunica se uită la fascist şi Ahmat citi în ochii ei mirarea. Da, mirarea, fiindcă pe bunica, în viaţa ei, nimeni nu îndrăznise s-o lovească. Pe urmă, bă-

trîna își lăsă capul în piept. O clipă rămase nemișcată, apoi, deodată se prăbuși. Ahmat scoase un țipăt și se repezi la ea. Dar cu o lovitură de cizmă, negriciosul îl sili să se ridice, îi arătă urciorul și-i porunci să-i toarne să se spele. Și cît se spălă, continuă să se strîmbe a dispreț.

Negriciosul trecu în odaia vecină, dar bunica tot zăcea nemișcată. Ahmat se aplecă din nou asupra ei. Și atunci văzu că din nările ei se scurg pe podea două firicele de sînge. Și din nou îi fugi pămîntul de sub picioare și se prăbuși într-o prăpastie neagră. Nu știu cît rămase așa, fără cunoștință, dar cînd deschise ochii, văzu că bunica zace lîngă el ca și mai înainte: cu palmele la ochi, ca și cum n-ar fi putut îndura nici moartă rușinea.

Ahmat ieși clătinîndu-se în uliță și începu să umble din casă în casă. Și toți spuneau:

— A murit de rușine!

Curînd s-au adunat în curte o mulțime de oameni. Kabardinii și kabardinele stăteau în fața casei și se uitau tăcuți la ferestre. Atunci a ieșit negriciosul și i-a amenințat cu revolverul. Dar nimeni nu s-a mișcat din loc. Și tot mereu veneau alți și alți oameni. Negriciosul și-a băgat revolverul în buzunar și le-a făcut semn să intre în casă și să scoată de-acolo cadavrul. Și kabardinii au scos-o pe bunică din casă. Au ridicat-o pe brațe și au pornit cu ea pe uliță, și fiecare căuta să-i atingă măcar o dată, cu degetul, îmbrăcămintea.

Ahmat mergea și el cu ceilalți, dar nu plîngea. Nu, nu plîngea. Își schimbase planul vieții.

Cînd am isprăvit de citit caietul, tot nu știam ce se întîmplase cu Ahmat. Ultima lui însemnare suna așa: „Azi mi-am smuls singur un smoc de păr din cap și am încercat tăișul briciului pe el. E foarte ascuțit". Mai departe urma o rugăminte: Să fie păstrat caietul și să-mi fie înmînat mie la prima ocazie.

Am rămas multă vreme tăcut, fără să scot o vorbă. Apoi, adunîndu-mi puterile, am întrebat :

— Şi ce e cu Ahmat ?

Preşedintele mi-a răspuns posomorît :

— L-au ars. Ahmat l-a tăiat pe ofiţer.

ALIOŞA TRĂIEŞTE

Povestire

Cînd în curţile Leningradului n-a mai rămas nici o surcică, iar în casele de piatră a început să fie mai frig decît pe stradă, Alioşa a avut într-o noapte un vis ciudat. Se făcea că umblă din casă în casă, din apartament în apartament, loveşte cu un ciocănel în radiatoarele de mult răcite ale caloriferului, şi radiatoarele încep să dea căldură, iar locatarii aruncă de pe ei plăpumile şi şubele, şi exclamă : „Asta zic şi eu viaţă !“

În ajun, Alioşa se căznise pînă noaptea tîrziu cu o problemă de algebră. Problema nu era cine ştie ce grea, dar, din pricină că se sfîrşise cea din urmă picătură de ulei din opaiţ, era nevoit să o rezolve pe întuneric, în gînd. Şi, pe deasupra, mai venise şi un bombardament ; abia întrezărea Alioşa soluţia, că se pornea deodată să bubuie — bu-um, bum ! Soluţia îşi arăta codiţa şi dispărea. De şapte ori atacaseră fasciştii cartierul Vasilievski Ostrov. Şi totuşi, pînă la urmă, Alioşa rezolvase problema. Aprinsese un chibrit, verificase răspunsul şi constatase că e exact. Abia atunci se culcase şi adormise. Şi iată că avusese visul acesta.

Trezindu-se, Alioşa se gîndi îndelung de unde căpătau căldură radiatoarele şi ce rost ar fi putut să aibă ciocănelul din vis. Apoi îşi aminti convorbirea pe care o avusese o dată cu un lăcătuş bătrîn, pe nume Kandîbici, care locuia cu un

etaj mai jos : „Ştii ceva, Kandîbici, — îi spusese Alioşa, — eu cred că ar trebui folosită mişcarea permanentă a gheţurilor din Arctica, pentru a se obţine căldură şi lumină. După calculele mele, sistemul acesta ar permite nu numai încălzirea Leningradului, ci şi a întregii emisfere boreale. Kandîbici îi răspunsese : „Sigur că ar trebui. Dar fără lăcătuşi nu se poate face asta : lăcătuşii şi strungarii sînt cei fără de care nimic nu se poate face".

Dimineaţa, Alioşa se duse la şcoală. Mergea, îşi freca urechile cu mînuşa şi căuta să ghicească dacă a mai rezolvat cineva din clasă problema ; e tare greu să faci pe întuneric o reducere la numitor. Coti pe Bolşoi Prospekt, apoi pe strada a 14-a. Aici zăbovi puţin, urmărind cum pe cerul încă adormit zbura, spre cea din urmă steluţă de la orizont, un avion de vînătoare cu botul turtit. Steluţa semăna cu un bob albastru de gheaţă ; se topea văzînd cu ochii, şi ai fi zis că avionul se grăbeşte s-o ajungă, înainte ca ea să se fi stins cu totul.

Ajungînd în dreptul şcolii, Alioşa se întrebă nedumerit : „Unde mă aflu ? Nu cumva m-am rătăcit în oraşul meu ?" În mijlocul străzi, stăteau colegii lui, care se uitau şi ei la clădirea dărîmată. Zidul din faţă se prăbuşise, dezgolind toate cele cinci etaje, şi fiecare odaie semăna cu un decor de teatru. La etajul al treilea atîrna în gol, agăţată cine ştie cum, o tablă. Pe suprafaţa ei neagră, lucioasă, se vedea desenată cu creta o circumferinţă tăiată de o secantă şi presărată cu un roi de litere latine, de cruciuliţe şi de liniuţe. Alioşa simţi că nu mai e în stare să îndure acest spectacol. „Nu se poate !" vru el să strige, dar în aceeaşi clipă îl zări pe director şi înţelese că ceea ce vedea era adevărat. Directorul era fără căciulă şi avea paltonul şi mîinile pline de moloz. Se tot apleca, ridica de jos bucăţi de cărămidă care zburaseră cît colo şi le ducea lîngă clădire. Alături de dînsul mergea o femeie — nevastă-sa pesemne — şi-l tot ruga :

— Lasă, Mitea, nu trebuie !... Înţelege că nu-i nevoie, Mitea...

Lui Alioşa i se făcu milă de director. Se apropie de ei şi-i spuse :

— Nu vă necăjiţi, Dmitri Ivanovici... Am să intru la şcoala profesională... Acolo, am să le pregătesc eu fasciştilor nişte daruri !... Iar cînd s-o sfîrşi războiul, o să explorăm Arctica.

La şcoala profesională se terminaseră de mult înscrierile, dar Alioşa arătă că cea unde învăţase el se dărîmase la ultimul bombardament, şi atunci fu primit. Nimeri tocmai în grupa al cărei maistru era bătrînul Kandîbici. Cînd intră în atelier, Kandîbici stătea în faţa unui banc, îşi purta degetul lui bondoc pe o hîrtie şi explica încet ceva, iar lîngă el stătea o fetiţă blondă, în salopetă şi cu basc albastru, care aci îşi ridica ochii cenuşii şi atenţi la maistru, aci îi cobora asupra schiţei. Maistrul sfîrşi de explicat şi se îndreptă fără grabă spre alt banc, dar în aceeaşi clipă dădu cu ochii de Alioşa şi se opri :

— Ce cauţi aici ?

— Am fost repartizat la dumneata, răspunse vesel Alioşa. Să fac obuze.

— Daa ? Şi de ce aşa tîrziu ?

— Ştii, spuse Alioşa cu înţeles, mai bine mai tîrziu decît niciodată !

— Hm !... Cred că ai să faci treabă bună : pari un băiat isteţ.

Alioşa se mărgini să ridice din sprîncene, ca şi cum ar fi zis : „Dumneata trebuie că te pricepi !“.

— Ştii să mînuieşti o pilă ?

După ce fusese astfel lăudat, lui Alioşa nu-i prea venea să spună „nu“, aşa încît răspunse în doi peri :

— Ei, ba nu ! Mare scofală !

Maistrul scotoci într-o ladă, scoase de-acolo o vergea şi i-o întinse.

— Ţine. Încearcă s-o pileşti. Pilă îţi dă magazionerul.

Alioşa se duse după sculă, apoi fixă bara în menghină şi se apucă îndîrjit s-o pilească.

— Eşti nou, nu-i aşa ? auzi el deodată, prin hîrşîitul fierului, un glas de fată în spatele său.

Răspunse fără a întoarce capul, plin de importanţă.

— La Palatul Pionierilor am făcut eu lucruri şi mai şi...

— Dar de ce strîngi capetele pilei în pumni ? Aşa se ţine o pilă ?

— Fiecare o ţine cum îi vine mai la îndemînă.

Nişte degete subţiri îi apucară mîinile şi i le desprinseră cu o putere neaşteptată de pe pilă.

— Toată lumea o ţine la fel. Uite : pui degetul mare aici, pe mîner, iar cu palma stîngă apeşi pe capătul ei. Cînd tragi spre tine, însă, nu apăsa prea tare.

— Las' că ştiu eu !... se încruntă Alioşa, smucindu-şi mîinile din acelea ale învăţătoarei nepoftite.

Capul însă tot nu şi-l întoarse ca s-o vadă. Dar cînd fata se îndepărtă, apucă pila aşa cum îi arătase ea şi constată cu mirare că treaba mergea mult mai uşor.

Kandîbici se apropie, se uită şi spuse :

— Pila văd că ştii s-o ţii, dar nu stai bine ; trebuie să stai în aşa fel, încît să formezi cu bancul un unghi de patruzeci şi cinci de grade.

„Asta n-a dus-o capul să-mi arate" — îşi zise Alioşa şi se uită chiorîş în jur, căutînd-o pe fată din ochi. Dar în atelier erau multe fete : unele lucrau cu pila, ca şi Alioşa, altele — cu ferăstrăul, iar unele loveau cu ciocanul în daltă. Cum să ghicească care din ele era aceea ?

Se întoarse acasă în amurg. I se lipeau pleoapele de oboseală. Ar fi vrut să se culce cît mai repede şi să-şi tragă cît mai bine plapuma peste cap. Dar mai tare decît somn, îi era foame, iar cînd ţi-i foame în halul ăsta, e greu să adormi.

Mama stătea în pat, ghemuită sub plapumă. Alioşa se aşeză la picioarele ei.

— Tu eşti ? întrebă ea cu voce stinsă. Iar n-a fost pîine azi. Ce-ai să mănînci ?

— De mine să n-ai grijă. Am mîncat azi o supă !...

Apoi vîrî mîna în buzunar şi scoase o bucăţică de pîine, tare şi neagră, ca săpunul de pămînt.

— Asta e pentru dumneata. Eu mă duc la culcare. Mîine, cum s-o lumina de ziuă, plec iar la lucru.

*

* *

În dimineaţa zilei următoare nici nu apucă bine să ia pila în mînă, cînd se porni să ragă sirena.

— Iar începe! spuseră elevii şi se îndreptară în silă spre ieşire.

Coborîră pe o scară îngustă. La subsol era frig şi întuneric. Chiciura lucea pe pereţi ca nişte podoabe de sticlă. Ca să se mai încălzească, copiii începură să tropăie din picioare.

Cineva îl trase uşurel de mînecă :

— Tu eşti cel nou ?

Vocea îi era cunoscută.

Nu mai avu timp să răspundă : un bubuit îngrozitor îi sparse urechile şi-i opri inima în loc. Pămîntul i se clătină sub picioare, şi ceva îl izbi cu putere în şold. O vreme Alioşa nu mai auzi decît un foşnet. Era un foşnet de parcă s-ar fi scurs nisip din tavan ; se scurgea şi nu se mai oprea. Apoi, o mînă uşoară îi pipăi faţa, părul şi aceeaşi voce blîndă spuse :

— E cel nou. Trebuie scos la aer.

— Mă tem că e mort, vorbi cineva.

Alioşa se sperie. Se ridică puţin, se pipăi grăbit şi spuse:

— Nu-i adevărat, trăiesc! Numai că mă doare nu ştiu ce... şi îşi pierdu cunoştinţa.

Cînd deschise ochii, el şi alţi trei copii erau duşi cu targa. Treceau pe stradă, pe lîngă ateliere. Prin dărîmături văzu bancurile arzînd. Vîlvătaia focului răbufnea înafară şi lingea cu limbi galbene cărămizile zidului. Şi Alioşa simţi că îi pare atît de rău de bancuri, de parcă şi-ar fi pe-

trecut în mijlocul lor toată viața. Închise ochii și spuse în șoaptă :

— Las'că vă arăt eu !... Las'că vă arăt eu !...

Fetița cu păr auriu, care mergea lîngă targă crezu că aiurează și se aplecă asupra lui. Dar ochii lui Alioșa erau încețoșați de durere și el nu-i zări chipul.

*
* *

Rămase în spital trei săptămîni. În ziua cînd i se îngădui să plece, în tot orașul susurau pîrîiașele : zăpada îngrămădită peste iarnă se topea văzînd cu ochii.

În drum spre casă, Alioșa făcu un ocol : voia să treacă pe la școala profesională ca să anunțe că s-a făcut bine și că mîine are să vină din nou la cursuri. Dar școala era pustie ; pretutindeni se întindeau băltoace mari de apă. Pînă și paznicul lipsea. Alioșa se întristă. Își aduse aminte de vocea blîndă a fetiței aceleia și îi fu dor să stea cu ea de vorbă, să-i povestească despre Arktikostroi [1] și despre tot ceea ce-și propusese el să facă după război. „Pesemne că elevii au fost transferați la altă școală“, își zise și se hotărî să treacă în aceeași seară pe la Kandîbici, să afle ce se întîmplase. „Da, mîine am să lucrez iar la banc“.

Dar acasă îl aștepta ceva cu totul neprevăzut. Mama, și mai îmbătrînită ca în ziua în care îl vizitase ultima oară la spital, îl întîmpină în prag :

— Bine că ai venit ! Trebuie să plecăm ! Îmi era teamă că ai să întîrzii.

— Să plecăm ? Unde ? se miră Alioșa.

Fața mamei se schimonosi, și lacrimile începură să i se prelingă pe obraji :

— Unde ne-or duce...

Asta nu-i mai convenea lui Alioșa. Să plece din Leningrad ? Și încă fără să știe unde ? I se părea că totul se pră-

---

Arktikostroi — în limba rusă, construcție în Arctica. (n.r.)

bușește dintr-o dată : și lăcătușeria și Arktikostroiul. Cum avea să se mai răzbune el pe fasciști pentru școala distrusă și pentru directorul Dmitri Ivanovici ?! Vru să răspundă, să se ia la harță, dar dădu cu ochii de mama lui și iar i se strînse inima de milă : slăbise așa de rău, că rămăsese cît o fetiță.

*
* *

Porniră spre gara Finlandeză pe jos, împingînd căruțul. În acest căruț fusese plimbat cîndva micuțul Alioșa. Acum se aflau în el două boccele și un geamantan. Ochii mamei, umflați de plîns, priveau cu lăcomie grilajele cu ornamente, casele cu linii drepte și severe, copacii răriți din parcuri... Își lua în gînd rămas bun de la toate. Alioșa își dădea seama și căuta s-o îmbărbăteze și el cum putea :

— Nu-ți mai face inimă rea ! Lasă că ne mai întoarcem noi !

În vagon, oamenii spuneau că transportul acesta este ultimul, deoarece gheața de pe lac se topește și traversarea devine primejdioasă. Mama asculta alarmată. Dar cînd ajunseră pe malul lacului și trenul se opri, se repeziră cu toții, uitînd de frică, la camioane.

Gheața se topea într-adevăr : era acoperită pînă-n zare de apă, iar în apă se oglindeau cerul de un albastru șters și nouraşii care pluteau sus de tot.

Uruind și împroșcînd apa în lături, camioanele porniră. Din cauză că nu se făcuse drum și roțile se cufundau în apă, ai fi zis că oamenii merg nu în automobile, ci în șalupe.

În mașina din față, printre boccele, ședea o fetiță și se uita la Alioșa. Vîntul îi flutura părul auriu, încercînd să-i smulgă de pe cap bascul albastru. Din cînd în cînd fetița zîmbea, și lui Alioșa i se părea că-i zîmbește lui.

Mergeau așa, uitîndu-se unul la altul. „Ea să fie oare ?“ se întreba Alioșa.

Amurgea și fetița se zărea tot mai nelămurit.

Deodată, oamenii din mașini începură să se frămînte ne-

liniștiți. La orizont zbura, ca o viespe uriașă, un avion. „De care e? De care e?“ se întrebau călătorii unii pe alții. Femeile își strînseră mai tare copiii la piept. După primul avion mai apărură alte două, și, în scurt timp, duduitul uniform al mașinilor de pe gheață fu acoperit de niște sunete șuierătoare ce veneau de sus.

Camioanele se risipiră în toate părțile.

Alioșa nu băgă de seamă cînd și de unde apărură avioanele noastre de vînătoare. Le-a văzut deasupra capului, abia în clipa în care începură să țîșnească în jurul mașinilor niște trîmbe îngrozitoare de gheață, apă și fum ruginiu. Alioșa vru să deschidă gura ca să le strige aviatorilor noștri: „Doborîți-i!“, cînd deodată, în fața mașinii în care stătea fetița cu basc albastru, se înălță spre cer o trombă uriașă de apă și mașina se făcu nevăzută.

Pe urmă, în zadar căută Alioșa din ochi bascul albastru — bascul nu mai era.

*

* *

Trenul mergea mereu spre sud, zăbovind îndelung în toate gările, mari și mici. Nimeni nu știa unde se va opri de-a binelea. Așa se face că i-a apucat vara pe drum.

Multe lucruri interesante s-au perindat în acest răstimp prin fața ochilor lui Alioșa. Au trecut chiar și prin locuri unde, cît vezi cu ochii, nu-i decît nisip, nisip și cămile. Și totuși, Alioșa era tare nerăbdător să ajungă odată la capătul călătoriei. În timpul opririlor intra des în vorbă cu copiii localnici, îi întreba dacă e bine în orașul lor și dacă e acolo vreo școală profesională. Și pretutindeni copiii îi răspundeau că e greu să găsești alt oraș ca al lor, iar că școala profesională n-are pereche pe lume.

Tot călătorind așa, Alioșa aproape că uitase de zgomotele războiului. Uneori i se părea că totul nu fusese decît un coșmar. Mai ales, clipa aceea îngrozitoare cînd mașina în care se afla fetița cu basc albastru dispăruse în tromba de apă și fum.

Şi deodată, au prins iar să se audă bubuiturile...

Străbăteau Caucazul. Alioşa şedea în uşa deschisă a vagonului, cu picioarele atîrnate în jos, şi se uita la şinele care alunecau cu viteză pe sub el. Presărase sare pe un castravete cu miros proaspăt de iarbă, şi tocmai se pregătea să muşte din el, cînd auzi o bubuitură. O forţă grozavă îl smulse de la locul lui şi-l azvîrli în aer. Mai departe nu-şi mai amintea nimic.

L-a găsit un agronom dintr-o staniţă, un bătrîn cu capul pleşuv şi cu nas mare. Alioşa era acoperit de un maldăr de scînduri, aşchii şi pămînt. Numai capul şi picioarele i se vedeau. Agronomul îl trase de un picior şi, cînd băiatul deschise ochii, îl întrebă :

— Mai trăieşti ?

— Trăiesc, răspunse Alioşa.

— Ia încearcă să te ridici.

Alioşa se ridică, făcu cîţiva paşi în jurul agronomului şi vorbi iar :

— Trăiesc. Numai că-mi vîjîie capul.

— Norocul tău c-ai căzut în fîn.

Alioşa a stat două zile într-o haltă, tot aşteptînd să vină mama lui să-l ia. Nu ştia că şi ea fusese lovită şi că zăcea în vagon aproape fără cunoştinţă. Cînd soarele se afunda în pădurea deasă de pe culmea dealului şi arunca de-acolo o ploaie de raze aurii, Alioşa se întorcea peste cîmp în staniţă, la agronom, şi rămînea peste noapte la locuinţa lui de holtei. Agronomul studiase pe vremuri la Petersburg. Acum nu-l lăsa pe Alioşa să doarmă pînă noaptea tîrziu, tot întrebîndu-l dacă se mai află în colţul străzilor Bolşaia şi Puşkarskaia o căsuţă cu trei ferestre şi cu coloane, şi dacă mai bate orologiul din turnul Nevski.

Cînd i-a vorbit Alioşa despre Arktikostroi, agronomul a rămas un timp pe gînduri, apoi i-a spus :

— Da, e bine. În viaţă nu poţi trăi fără să visezi. Şi, cu un zîmbet care umplea de gingăşie faţa lui urîtă, i-a mărturisit lui Alioşa : Eu, de douăzeci şi unu de ani mă mun-

cesc cu un soi nou de grîu. Și uite că l-am obținut... Nu se teme nici de frig, nici de căldură. Ca un sportiv! Unde mai pui că faci din el o pîine... turtă dulce, nu alta! Anul ăsta am însămînțat cu el douăsprezece hectare.

A treia noapte începură să se audă în staniță niște bubuituri îndepărtate. Pînă-n zori, agronomul se zvîrcoli în patul lui care scîrțîia, oftînd mereu. Iar cînd se lumină de ziuă, odaia se umplu de tropot și de strigăte ce veneau din uliță. Alioșa o zbughi afară. Într-un nor de praf cenușiu trecea o turmă de vite ce părea că nu se mai sfîrșește. De o parte și de alta alergau pe lîngă ea niște oameni nebărbieriți, plini de praf și arși de soare, care pocneau din harapnicile lor lungi și strigau cu glasuri răgușite. Agronomul ieși și el în cerdac, palid și cu buzele tremurînde. Turma trecu, dar în urechile lui Alioșa tropotul ei greoi mai stărui încă multă vreme, iar colbul pe care-l stîrnise pluti încă mult timp deasupra staniței.

Alioșa dădu fuga în haltă. Nu, mama tot nu venise. Înțelegînd că n-are ce să mai aștepte acolo, se întoarse înapoi în staniță. Voia să-și ia rămas bun de la agronom, să-i ceară pîine pentru drum, și să plece cu trenul pînă la cel mai apropiat oraș. Dar bătrînul nu era acasă. O vecină îi spuse că se dusese pesemne la cîmpul experimental. Alioșa se hotărî să pornească să-l caute, gîndindu-se că are totodată prilejul să vadă și grîul acela minunat, care dădea o pîine ca turta dulce.

La marginea satului, Alioșa întîlni un rîuleț îngust și vijelios. Pe amîndouă malurile lui se întindea un lan galben-verzui de porumb. „Oare unde să-l caut?“ se întreba băiatul. În clipa în care puse piciorul pe podețul de lemn, zări gonind pe drum, într-un nor de praf, o ceată de oameni călări. Caii trecură podul bocănind cu copitele, apoi se opriră brusc. Călăreții descălecară și se repeziră cu topoarele la pod. Așchiile începură să zboare în toate părțile. Podul se prăbuși trosnind, în apă.

— S-a făcut! spuse unul din călăreţi, un bărbos ce părea să fie şeful, şi sări sprinten în şa.

Ceilalţi încălecară şi ei. În scurt timp, tot grupul dispăru, lăsînd în urmă doar norul de praf.

Alioşa era atîta de năucit de cele văzute, încît nu-l zări pe agronom care se apropia, decît în clipa cînd se opri lîngă el. Faţa bătrînului era liniştită.

Alioşa se bucură:

— Dumneata erai? Cît te-am mai căutat!.... Unde ţi-e grîul?...

— Grîul?... Agronomul îi întinse lui Alioşa cîteva spice aurii, strînse mănunchi. Asta-i tot ce-a mai rămas.

Apoi ridică bărbia, trase aerul adînc în piept, închise ochii şi rămase aşa, mişcînd buzele, fără să scoată nici un sunet.

— Se vede fum, spuse Alioşa, observînd un văl liliachiu care se înălţa în fund, deasupra porumbiştei. Dumneata i-ai dat foc?

Deodată se auzi un huruit depărtat, şi pe drum se ivi o pată cenuşie. Cu fiecare clipă, huruitul creştea şi pata creştea o dată cu el.

Bătrînul deschise ochii şi întoarse capul spre drum. Lăsînd în urmă o coadă lungă de praf, pata gonea ca o torpilă pe mare, şi curînd se prefăcu în motocicletă. După ea apăru alta, apoi alta...

— Fasciştii? întrebă Alioşa îngrozit.

Bătrînul încuviinţă din cap.

La marginea rîului, huruitul încetă. Fără să-şi scoată ochelarii uriaşi, care-i mascau faţa, motociclistul strigă:

— Pan, sărit? Sărit?

— Ce? nu înţelese agronomul.

Fascistul arătă cu mîna podul prăbuşit în apă:

— Este mină? Podul sărit, sărit, pan?

— Du-te dracului, spuse calm agronomul. O să sări şi tu ticălosule!

Fascistul se strîmbă furios, se uită peste umăr la motocicliștii care se apropiau și duse mîna la pistolul automat.

Cu o agilitate neașteptată, agronomul ridică de jos un pietroi rotund și neted, și zvîrli cu el în fascist. Acesta icni și se apucă cu mîinile de cap.

— Aha! strigă agronomul. Ai pățit-o! Las'că-ți arăt eu!

— Dă-i, dă-i! strigă Alioșa, văzînd că bătrînul își vîră mîinile în buzunare, mîndru de precizia loviturii.

După ce-l bombardară pe hitlerist cu cîteva pietroaie zdravene, agronomul și băiatul fugiră în lanul de porumb. În urma lor răpăiră niște automate.

— Am ucis păianjenul! strigă agronomul, gîfîind bucuros. Patruzeci de păcate mi se iartă!...

Deodată, însă, scoase un strigăt disperat:

— Grîul!... Am uitat grîul!...

Și se repezi îndărăt.

Printre tulpinele porumbului, Alioșa îl văzu pe bătrîn fugind pe loc deschis, aplecîndu-se, apucînd mănunchiul de spice și luînd-o la goană înapoi spre lan. Dar chiar în clipa în care ajunse în marginea porumbiștei, se poticni și căzu. Alioșa îl strigă, dar bătrînul nu răspunse. Băiatul se tîrî cu băgare de seamă mai aproape. Bătrînul stătea cu ochii închiși. Răsufla greu, gîfîit. O pată de un roșu-închis se lățea pe haina lui de doc.

Alioșa îl apucă de un braț și încordîndu-și toate puterile îi trase în porumbiște. Bătrînul deschise o clipă ochii, se uită la Alioșa, vru să spună ceva, dar nu izbuti; zîmbi și închise ochii la loc.

Alioșa își lipi fața de umărul lui și izbucni în plîns. Apoi scoase din mîna caldă încă spicele aurii și se afundă tîrîș în lan.

Tocmai cînd se gîndea că i-a lăsat pe dușmani departe în urmă, simți o izbitură scurtă și puternică în mînă. Întoarse capul: nu era nimeni. Ridică mîna și văzu sîngele șiroind din ea, ca un suc de vișine.

*
* *

L-a găsit o patrulă de cazaci. Din pricina oboselii, a setei și a durerii cumplite din mînă, Alioșa abia își mai tîra picioarele. A fost trimis cu alți ostași răniți, la postul sanitar, iar de-acolo la un spital de campanie. Cînd i-au amputat cele trei degete sfîrtecate, a șoptit doar atît: „S-a sfîrșit. Or să construiască fără mine..." Și a încercat să zîmbească, dar buzele nu l-au ascultat.

Abia după o lună a ajuns Alioșa în orașul în care se opriseră, în cele din urmă, evacuații din Leningrad. Cînd și-a văzut mama, o clipă s-a uitat la ea fără s-o recunoască: albise și în ochi îi încremenise suferința. Îl crezuse mort.

Și Alioșa se schimbase: încrederea în sine, veselia lui de altădată se mistuiseră.

Adesea, neavînd ce face, pornea să hoinărească prin oraș. Orașul era mare, cu străzile forfotind de lume... Dar Alioșa tot trist era. Odată, trecînd pe sub ferestrele deschise ale unei clădiri mari de cărămidă, a auzit zgomot de fierărie, uruit de motoare și glasuri voioase de copii, și asta l-a făcut să-și mai uite supărarea. S-a oprit sub o fereastră și a tras un timp cu urechea.

A doua zi s-a întors din nou acolo. A treia și a patra zi, la fel. Venea, stătea sub fereastră și asculta.

În cele din urmă și-a luat inima în dinți și a intrat înăuntru. Directorul nu era în biroul său. Alioșa porni în căutarea lui. Îl găsi în cantina lungă, printre copiii adunați pentru prînz. Era un om uscățiv, cu tîmplele cărunte.

Alioșa se recomandă:

— Sînt din Leningrad. Am învățat acolo la școala profesională. Mă primiți?

Directorul răspunse:

— Te primim, de ce nu? Aici mai sînt și alții de pe la voi. Ai actele la tine?

Şi deodată Alioşa auzi chiar lîngă el o voce care-l purtă într-o clipită peste cîmpii şi ape, păduri şi dealuri, pînă în Leningradul îndepărtat şi drag :

— Alioşa !... Mai trăieşti ?

Alioşa întoarse capul uluit. Văzu o fetiţă cu o rochiţă cafenie, şi cu păr auriu. Ochii ei cenuşii străluceau de bucurie.

— Tu eşti... aceea ?... o întrebă el fîstîcindu-se

— Da, eu, răspunse fetiţa.

— Cea cu bascul albastru ?

— Cea cu bascul albastru.

— Credeam că te-ai înecat !

— Serios ! exclamă ea speriată. Şi eu, care nici n-am băgat de seamă !

Toţi cei din jur începură să rîdă. Fetiţa rîse şi ea, apoi redeveni serioasă şi spuse :

— Nu m-am înecat. S-a înecat numai bascul. Eu am călătorit mai departe cu acelaşi tren ca şi tine. Numai că eram bolnavă şi nu coboram din vagon. Va să zică m-ai recunoscut ?

— Te-am recunoscut, — şopti Alioşa, — fiindcă te-am visat de multe ori.

— Asta e bine, spuse serioasă fetiţa, şi întorcîndu-se spre director, îl lămuri : pe el l-a smuls suflul unei bombe din mersul trenului. Şi am fost cu toţii convinşi că a murit. Dar el trăieşte. Trăieşti, nu-i aşa, Alioşa ?

Alioşa lăsă capul în jos. Apoi oftă adînc, scoase mîna din buzunar şi le-o arătă.

— E-e... făcu prelung directorul.

Şi toţi cei din jurul lui amuţiră şi se uitară tăcuţi la mîna lui.

— Aşa-i că nu mă puteţi primi ? întrebă cu glas tremurător Alioşa, simţind că i se usucă cerul gurii.

— Înţelege şi tu, — răspunse cu căldură directorul. — că nu se poate. Nu se poate, ghenaţvale [1]. Ce pot eu să-ţi

[1] Ghenaţvale — dragul meu. (nota red. ruse)

fac? Un muncitor care își pierde atîtea degete, nu mai muncește, capătă pensie! Ție îți trebuie altă meserie, alta, ghenațvale!

Alioșa se uită deznădăjduit la fetiță și se îndreptă tăcut spre ieșire.

— Stai puțin!... strigă ea speriată. Stai o clipă!... Și întorcîndu-se brusc spre director, începu să-i vorbească cu căldură. E adevărat că-i greu să fii lăcătuș cînd ai numai două degete, fiindcă nu ai cum să ții ciocanul. Dar să fixezi la strung o piesă între chernăre, poți, nu-i așa? Și să controlezi cu compasul dimensiunile unei piese poți... Și să fixezi cuțitul în suport poți... Atunci?

Alioșa făcu un pas spre director:

— Înțelegeți și dumneavoastră! Am făgăduit să răzbun școala dărîmată și pe directorul Dmitri Ivanovici! Am făgăduit să-l răzbun pe agronomul acela bătrîn, care a obținut un grîu fermecat! Iar cînd are să se sfîrșească războiul și toți comsomoliștii au să plece la Arktikostroi, ce, eu să rămîn acasă? Leningradul are nevoie de atîta căldură și lumină!...

Nu știa nimeni cine sînt Dmitri Ivanovici sau agronomul cel bătrîn, și nimeni nu auzise vreodată de Arktikostroi, dar Alioșa vorbea cu atîta înflăcărare și atîta doreau cu toții căldura și lumina Leningradului celui chinuit și neînfrînt, încît nu era niciunul acolo care să nu fi strigat din toată inima:

— Are dreptate! Așa e!

Directorul răsuflă adînc, aruncă o privire în jur, și zărind un om cacheș și cărunt, îmbrăcat într-o salopetă, îi făcu semn să se apropie.

— Ia-l, Arcil, în grupa dumitale. Nu-i vorbă, n-are el toate degetele, dar ce contează asta la un om, dacă bate într-însul o inimă fierbinte!

STELUȚA

1. O fetiță răutăcioasă

Ca de obicei, după ce elevul de serviciu a bătut într-o bucată de șină stingerea, în camera Nr. 7 băieții și-au așezat pantalonii și bluzele pe noptiere, s-au culcat și s-au învelit cu păturile de barhet. Steopa Hmara a dat fuga, în ciorapi, la ușă și a stins lumina, iar Senea Cesnokov a început să povestească o nouă întîmplare din viața lui cea extraordinară, și anume, cum a rezolvat el la Leningrad, la școală, o problemă grozav de grea, și cum profesorul de matematică a fost încîntat și i-a pus nota „șase". Și, ca întotdeauna, l-a dat de gol chițibușarul acela de Steopa Hmara, care l-a întrerupt: „Pe vremea aceea nu se puneau note cu cifre, ci cu calificative: „insuficient", „bine", „foarte bine". Iar Senea s-a scărpinat, bineînțeles, la ceafă și și-a tras plapuma peste cap, fără să mai scoată o vorbă. Și, tot ca de obicei, Pașa Sîciov ar vrea să se întoarcă pe partea dreaptă, să respire ușor și regulat și să adoarmă. Dar de astă dată nu-i chip. Lîngă el, Steopa Hmara a început să sforăie, undeva departe, pe coridor, se aud pașii maistrului Ivan Vakulovici, care e de serviciu pe școală — niște pași apăsați, ca ai celor întorși de curînd din armată — și Pașa se sucește în așternut fără să adoarmă — ceea ce, de cînd e la școala profesională, adică exact de un an și nouă luni, i se întîmplă pentru întîia oară...

Paşa nu-i cu cugetul împăcat: astăzi şi-a ieşit din fire şi a îmbrîncit o fată. N-ar fi trebuit, dar pur şi simplu l-a scos din sărite. Cine o pune să rîdă mereu de el şi să-l sîcîie, născocindu-i fel de fel de porecle? Paşa ţine minte prima lor ciocnire, de parcă ar fi fost ieri.

Cu mantaua lui cea nouă, neagră şi cu nasturi strălucitori, stătea puţin cam ţeapăn în sala clubului şi se uita minunîndu-se la un panou de lemn. Pe panou luceau nişte obiecte metalice complicate. Unul din ele, de pildă, semăna cu un pistol. Dedesubt, pe o etichetă albă, era scris cu tuş: „Clupă oblică. Executată de elevii Tolkunov şi Vaşcenko". Alături se afla un alt obiect, ce semăna mai degrabă cu o sticlă. Dar existau oare sticle de metal? Şi apoi, şi inscripţia de dedesubt nu te lămurea în nici un fel: „Pompă de tavotă". Ce-o fi aceea pompă de tavotă, şi la ce o fi servind oare? Elevul Kurakin, care o executase, trebuie că ştie însă asta la perfecţie. Paşa rămase puţin speriat: şi Kurakin, şi Vaşcenko, şi Panoşkin, şi toţi aceia ale căror nume le citea pe etichetele albe de sub minunăţiile metalice, expuse pe panou, i se păreau nişte oameni grozav de iscusiţi şi dibaci. Cît despre el, n-avea să înveţe niciodată meseria asta. Dar, în acelaşi timp, mîndria lui nu-i dădea pace. În definitiv nu era el mai prost ca alţii! La şcoală fusese un elev bun, acasă era ordonat — atunci de ce să nu poată? Şi fiindcă obiectele acelea metalice erau atît de frumoase şi fiindcă de şlefuite ce erau păreau că sclipesc blînd şi domol, Paşa simţi deodată că vrea şi el, neapărat, să facă unele la fel.

Cineva îl trase de mînecă. Îşi desprinse cu greu ochii de pe panou şi întoarse capul. Lîngă el, într-o manta ca şi a lui, stătea o fată înălţuţă şi subţire, cu păr negru şi cu ochii negri strălucitori pe faţa ei oacheşă şi lunguiaţă. Îl întrebă cu gravitate:

— Întotdeauna eşti aşa?

— Cum? nu înţelese Paşa.

— Uite aşa. Fata căscă gura şi-şi aţinti ochii la panou, cu un aer nătîng.

— Ia vezi-ţi de treabă ! se supără Paşa şi dădu să plece, dar fata îl opri :

— Stai. De unde te-au adus aici ? Din ce sat ?

— Din Lukianovka.

Fata se gîndi puţin şi spuse hotărît :

— Semeni cu un viţel.

Cîteva zile mai tîrziu, elevii fură duşi cu toţii în curtea uzinei. Acolo, într-un morman de fiare vechi, se mai zăreau încă piese de maşini-unelte distruse de bombele fasciste. Trebuiau să aleagă tot ce le-ar fi putut folosi în atelierele de studii. Paşa nu văzuse încă niciodată de aproape cum arată o uzină. Acum trecea printre pavilioanele uriaşe, dinăuntrul cărora răsunau bubuituri înfundate şi grele şi zăngănit de fiare, şi se uita năucit în dreapta şi-n stînga. Nu se depărta nici o clipă de ceilalţi, de frică să nu rămînă în urmă. Şi deodată, ca un făcut, de după o clădire cenuşie, cu acoperiş de sticlă, apăru lunecînd pe şine o... casă. Paşa scoase o exclamaţie înăbuşită şi se trase îndărăt. Casa era ca toate casele : de lemn, cu geam, cu uşă, cu acoperiş şi chiar cu un hogeac. Dar faptul că se mişca singură şi că se înălţa din ea către cer o trompă uriaşă cu un cîrlig la capăt, o făcea să semene cu o apariţie fantastică.

Casa se opri, se răsuci pe loc, şi trompa începu să se lase încet în jos. Cîrligul agăţă o bucată uriaşă de fontă şi o ridică în aer.

— Fugi ! auzi deodată Paşa la urechea lui.

Tresări şi o luă la fugă, sărind peste bîrne, bucăţi de fier ruginit şi butoaie cu var.

În urma lui izbucni un imens hohot de rîs. Tot fata cu ochi negri ! Ea strigase, astea erau glumele ei. Stătea sub trompă şi rîdea, arătîndu-şi dinţii albi şi mărunţi.

Şi Paşa îşi aminti de festa pe care i-o jucase ea odată, la început, înainte de lecţie.

Se apropiase de el şi-l întrebase :

— Unde eşti tu — la strungărie sau la lăcătuşerie ?

— La strungărie, răspunse Pașa.

— Și eu. V-a arătat Piotr Feodorovici cum e un strung ?

— Nu. Mîine ne arată.

— Și nouă tot mîine. Dar eu cunosc strungul și așa. Unchiu-meu e strungar. Vrei să te învăț eu cîte ceva ?

Pașa se gîndi că n-ar fi rău să afle dinainte tainele strungului.

— Bine, — se învoi el, — spune !

Și fata împleti cu dibăcie realitatea cu imaginația.

— În primul rînd, — spuse ea, — strungul este deservit de două păpuși : una foarte bătrînă și care abia se mișcă, iar alta tînără și grozav de vioaie. Cu păpușile trebuie să te ai bine, că altfel nu te lasă să trăiești. Strungul are și o sanie. Cînd te saturi de lucru, te sui în ea și pornești la plimbare. Dar să te ferești mai ales de ghearele strungului — fiindcă trebuie să știi că are trei gheare. Cum faci ce nu trebuie, cum te pocnește una din ele în scăfîrlie — pac !

Fata vorbea cu seriozitate, dar, ca și la prima lor întîlnire, lui Pașa i se păru că ochii ei rîd.

— Ce vorbești !... spuse el neîncrezător.

— Nu crezi ? și apucîndu-l de mînecă pe un elev mai vechi, care trecea în fugă pe lîngă ei, îl întrebă : Cebotariov, nu-i așa că strungul are gheare ?

— Trei, spuse acesta și fugi mai departe.

— Ei ? Acum mă crezi ?

Seara, înainte de culcare, Pașa îi vorbise despre păpuși și gheare vecinului său de pat. Auzind asemenea năzdrăvănii, Steopa Hmara se holbase la el și-l sfătuise :

— Să nu mai spui la nimeni, auzi ? Nu de alta, dar au să rîdă de tine.

A doua zi, profesorul de tehnologie specială, Piotr Feodorovici, își duse grupa într-un atelier, unde se afla un strung. Și Pașa află că ghearele sînt niște dispozitive de metal cu care se fixează piesa în mandrină, iar păpușile și sania sînt niște piese ale strungului.

Toate astea se întîmplaseră demult, în primele zile după sosirea lui Pașa în această școală, cînd îl zăpăcea și-l intimida tot ce era nou și necunoscut. Apoi, timiditatea și zăpăceala trecuseră. După șase luni avea la toate materiile nota patru, după nouă luni îi ajunsese din urmă pe fruntașii la învățătură, iar la sfîrșitul anului devenise cel mai bun elev din grupele de strungărie.

Acum, Pașa vedea altfel totul: casa cu trompă nu i se mai părea o arătare din povești, ci era pur și simplu o macara pe șine; Serghei Nikitovici Kondariov, căruia îi erau subordonați toți maiștrii școlii, nu mai era „spaima pămîntului", ci pur și simplu maistrul-șef; cei douăzeci și patru de adolescenți gălăgioși nu mai constituiau o adunătură de bătăuși, de la care te puteai aștepta la orice, ci grupa a cincea de strungari, o grupă omogenă, alcătuită din băieți buni, de treabă.

Toți — maistrul grupei, Denis Denisovici, profesorii și elevii — îl prețuiau și îl respectau pe Pașa pentru firea lui chibzuită și calmă, pentru conștiinciozitatea lui în muncă, pentru răspunsurile mature și precise pe care le dădea la lecții. Și numai neastîmpărata aceea de Marusia Rodnikova, din grupa a treia fete-strungari, părea să nu-i recunoască aceste calități și continua să-l sîcîie cu tot felul de șiretlicuri și glume. Măcar de-ar fi învățat și ea mai acătării! Dar dumneaei, aci răspundea mai bine ca toți, aci îți trîntea o gogomănie, de se speria și profesorul.

Pașa răbdase ce răbdase, dar, în cele din urmă, își ieșise din sărite...

Iată ce se întîmplase:

Nu mai departe decît azi dimineață, în recreația mare, Pașa, care se plimba prin curte, se întîlnise nas în nas cu Rodnikova. Fata îl salutase zîmbind și-l întrebase:

— Pașa, tu știi ce e aceea bielă?

— Bielă? O bielă este o piesă de mașină, în formă de

bară, legată la cele două capete, prin articulații cilindrice, cu axele paralele, de cîte o piesă mobilă a mașinii.

— Și cum se lucrează cu ea? Una-două și gata, sau treptat și cu grijă?

Pașa simți că-i tremură buzele. Cu cîteva zile în urmă, luînd cuvîntul la o adunare comsomolistă, el spusese: „Totul trebuie făcut treptat și cu grijă, și nu așa cum își închipuie unii: una-două, și gata". De atunci, Marusia nu mai înceta să-l imite și să-l sîcîie cu povestea asta. Cel mai supărător era că și unii dintre băieți începuseră să-l ia în rîs. Și iată că acum, din nou... Pașa se uită la ea pe sub sprîncene și spuse amenințător:

— Ai face bine să te lași de astea, de nu...

Fata se prefăcu speriată, apoi pufni în rîs, strînse pleoapele și făcu prelung „Mu-u-u!" adăugînd:

— Viețelule!

Și, atunci, Pașa o îmbrînci. Marusia dădu să spună ceva, dar se mulțumi să strîngă din pumni; apoi se răsuci pe călcîie și plecă.

Pașa se uită buimăcit în urma ei.

— După lecții să vii la comitet. Ai înțeles? auzi el din spate.

La cîțiva pași în urma lui stătea Mihailov. Nu-i vorbise încă niciodată lui Pașa pe tonul acesta. Fața lui cu pometii ieșiți era aspră, iar ochii tăioși.

O oră mai tîrziu, Pașa intră în camera comitetului. Rodnikova venise mai înainte. La vederea lui Pașa, întoarse capul. Mihailov se mută de pe fotoliul lui de lemn pe un scaun (făcea întotdeauna așa, cînd voia să stea de vorbă cu cineva de la om la om, pentru ca nici măcar biroul să nu-l despartă de interlocutorul său) și-i arătă lui Pașa scaunul de-alături. Expresia de răceală dispăruse; se uita ca întotdeauna — prietenos și atent. Dar i se citea pe față o umbră de îngrijorare.

— Ei, era cît pe ce să fac una boacănă! Și tot din pricina blestematei ăsteia de contuzii... Stau cam prost cu ve-

derea. Uneori mi se năzărește așa, din senin... Înțelegi, te-am văzut azi în curte cu Marusia și mi s-a părut că... ai dat în ea. „Poftim — mi-am zis eu — organizator de grupă model, fruntaș la-nvățătură și, cu toate astea, huligan. Halal „plus“ !“ O chem pe Marusia și o întreb : „De ce a dat în tine ?“ Da' ea de colo : „Nici gînd ! Ne-am încercat puterile“.

Și Mihailov rîse vesel.

Pașa își ținea privirile ațintite în dușumea. Apoi ieși din cameră fără să spună o vorbă.

Și iată că acum stă cufundat în gînduri și își aduce aminte. În adunarea aceea la care vorbise, arătînd că orice lucru trebuie făcut metodic și conștiincios, spusese printre altele : „Un comsomolist trebuie să realizeze în fiecare zi cîte un plus : de pildă să citească o carte folositoare sau să facă o faptă bună. Și azi un plus, mîine un plus, poimîine un plus, pînă la urmă se adună o mulțime de plusuri.“ Fusese aplaudat. Iar el, poftim ce plus realizase !... Băieții dorm... Ei habar n-au că el stă și se zvîrcolește ca un pește pe uscat...

2. *Alt bucluc*

Se spune că o nenorocire nu vine niciodată singură. Trei zile mai tîrziu, cînd Pașa mai șovăia încă dacă să-i mărturisească sau nu lui Mihailov că el, fruntaș la-nvățătură și organizator de grupă, o bătuse totuși pe Marusia, s-a întîmplat alt bucluc : a dispărut Miun, Miun care era din grupa lui Pașa. Cine a mai pomenit un organizator model, din grupa căruia să dezerteze băieții ?!

De fapt nu exista nici un Miun, ci numai un băiat pe nume Senea Cesnokov. Dar, fiindcă îi plăcea din cale-afară să spună basne și fiindcă făcea asta de dimineață pînă seara, fusese poreclit baronul Münchhausen. Cu timpul, colegii se înduraseră de el. Scoseseră „baronul“ din poreclă și lăsaseră din Münchhausen doar atîta : „Miun“.

Senea Cesnokov își făcuse apariția la o lună după recrutare. Venea direct de la Moscova, cu o foaie de drum de la Ministerul Rezervelor de Muncă. Era slab, bronzat, cu ochii albaștri, ca de fată, și plin de importanță. În partea stîngă a bluzei militare, ieșită de soare, atîrnau trei medalii.

Înainte chiar de a se prezenta la director, se așezase pe o bancă în grădinița școlii și începuse să se uite grijuliu și atent la băieți.

— Ei, cum o duceți pe-aici ? întrebase el grav. Vă hrănesc ca lumea ? Vă duc la baie ? Vă dau săpun ?

— Ba bine că nu ! răspunseseră ei. Sigur că ne dau.

— Dar tutun ? Primiți regulat ?

— Nu cunoști regulamentul ! protestase Steopa Hmara. Elevii nu au voie să fumeze.

— Foarte bine, aprobase noul venit. Nici să nu fumați. E un obicei tare rău. La noi în escadron, un cazac și-a învățat calul să bea tutun. Cum pleca escadronul la atac, cum îi vîra țigara în dinți. Cînd vedeau fasciștii calul scoțînd fum pe nări, se trînteau la pămînt și se învinețeau de frică. Da' păcat de el, că în timp de pace nu-i bun de nimic. Trage ce trage la căruță, și o dată îl vezi că se oprește. Poate să-l bată și să-l înjure de mama focului, că tot nu se urnește din loc pînă nu-și scoate omul punga de tutun și nu-i răsucește o țigară... Și abia după ce-a fumat pornește iar la drum. De aceea l-a și vîndut. Parcă cine poate să-i dea toată ziua calului tutun...

Băieții tăceau uluiți.

Cel dintîi își venise în fire Hmara, care era mai sceptic din fire :

— Minți ! Unde s-a mai pomenit cal să fumeze !

Dar celălalt nici nu se uitase la el. Își scosese liniștit din buzunarul de la piept o țigară mototolită, o îndreptase între degete și-și aprinsese bricheta.

— Ei, ia să-i tragem o țigară pentru cea din urmă oară. Dacă nu e voie, nu e voie și basta !

— Dar tu de ce-ai venit ? îl întrebaseră mai multe glasuri deodată.

Noul venit își ridicase mirat ochii albaștri :

— Cum adică „de ce“ ? Am venit ca să intru în rîndurile clasei muncitoare. Uite, să-mi termin țigara și mă duc la director. E aici ? Unde stă ?

Seara, Senea Cesnokov ședea culcat în camera nr. 7 și le povestea băieților, care amuțiseră, biografia lui. În timpul războiului stătuse la Leningrad, la o mătușă, și răbdase de foame cînd cu blocada. Cînd ai noștri porniseră ofensiva, se atașase unor unități de geniști, apoi trecuse la cavaleriști, plecînd adeseori în cercetare.

— Atunci de ce-ai venit la noi ? îl întrebase Grișa Protupeev, care visa de mult să intre la școala militară „Suvorov“. Porțile carierei militare îți erau doar deschise !

— Și la școala militară e bine, dar mie, pricepi, mi-a plăcut mai mult să vin aici.

Senea Cesnokov se dovedise a fi ceea ce se cheamă un băiat pe cinste : isteț, sociabil, vesel. Organizase la repezeală un cerc de scrimă, îi zicea strașnic din armonică și dansa „barînea“ cu niște figuri de se tăvăleau toți de rîs. Nimeni nu-și făcea mai frumos ca el patul și nu-și lustruia mai bine ghetele, nasturii și paftaua de la centură. Vorbea despre problemele internaționale ca despre socotelile sale personale. Și n-ar fi fost în toată școala un comsomolist mai bun ca el, dacă n-ar fi avut o meteahnă a lui : tam-nesam începea să povestească cîte-o întîmplare atît de năstrușnică, încît, nici mai mult, nici mai puțin îți lua piuitul.

Și iată că el, Senea Cesnokov, dispăruse tocmai acum, cînd nu mai rămîneau pînă la sfîrșitul anului școlar decît patru luni încheiate.

Lucrurile se întîmplaseră cam așa :

Într-o zi răsună în curtea școlii un cîntec gutural. Era după-amiază și elevii aveau liber. Ieșiră buluc afară. În fața casei stătea un adolescent în zdrențe. Avea niște ochi focoși, cu albul sclipitor, pielea feței negricioasă și o claie

de păr negru ca abanosul și creț, peste care purta o șepcuță de culoare roz. Ținea în mînă o chitară legată cu o fundă mare, roșie, iar la picioarele lui ședea un cîine lup cu o blană cafenie, lățoasă și plină de scaieți, și se uita cu ciudă undeva în lături, cu ochii lui mici ca de urs. Adolescentul făcu trei plecăciuni în trei părți și spuse într-o rusească scîlciată :

— Începem una reprezentație interesantă. Grișa, dă-i drumul !

Și începu să cînte un marș.

Cîinele se ridică fără grabă pe labele dinapoi și porni supărat prin curte.

— Dreapta ! strigă zdrențărosul.

Cîinele mîrîi și făcu înciudat la dreapta.

— Stînga !

Cîinele făcu la stînga. Dar deodată se așeză și începu să se scarpine furios cu laba după ureche.

— Hai ! Hai ! strigă băiatul, împingîndu-l cu piciorul.

Dulăul încetă să se mai scarpine și se așeză îndărătnic cu botul pe labe.

— Nu vrea ! spuse amărît stăpînul lui. Nu-i nimic. Știe și altele. Acum va spune „mama".

Se aplecă, strînse cu amîndouă mîinile botul cîinelui și-l călcă pe coadă.

— Magmu !... se auzi din gîtlejul bietului animal.

Curtea răsună de rîsete...

Pașa își aduse brusc aminte că într-un rînd, în dormitor, după ce sunase stingerea, Senea Cesnokov le povestise somnoros : „Am văzut un cîine care știa să spună „mama", iar Steopa Hmara se apucase numaidecît să demonstreze că nu există astfel de cîini, deoarece „animalele nu scot sunete articulate", dar Senea adormise.

Abia își aminti Pașa de această întîmplare, că se auzi un strigăt :

— Petro !

Dinspre clădirea şcolii venea în fugă Senea. Zdrenţărosul clipi din ochi şi se dădu speriat îndărăt. Senea se repezi la el, îl strînse în braţe atît de tare, de-i căzu şapca cea roză din cap, apoi se întoarse şi strînse la piept botul cîinelui şi iar îl îmbrăţişă pe băiat.

Cu gurile căscate, elevii priveau uluiţi această întîlnire. Marusia Rodnikova bătu din palme de plăcere.

Fireşte că toţi ar fi vrut să afle cît mai curînd de unde are Senea o astfel de cunoştinţă, de ce se bucură atîta şi de ce haimanaua, dimpotrivă, se trage speriată îndărăt. Dar, de data asta, Senea îşi pierduse limbuţia.

— Un tovarăş de regiment, răspundea el plin de importanţă la toate întrebările.

„Artistul" şi cîinele lui căpătară demîncare. După ce mîncă, băiatul îşi vîrî în buzunar restul de pîine şi brînză, şi, vădit dornic să scape cît mai repede de „tovarăşul său de regiment", încercă să se strecoare prin mulţime. Dar nu era chip; Senea îl apucă strîns de braţ şi se duse să-l petreacă.

Marusia porni alături de ei.

Abia seara, după stingere, cînd toţi se dezbrăcară şi se culcară, se îndură Senea să le povestească despre vagabond şi despre cîinele lui. Petro era un ţigan din Basarabia. În timpul războiului, pe cînd Senea se afla cu escadronul la Iaşi, Petro venise şi-i distrase pe ostaşi cu giumbuşlucurile lui, făcîndu-i să rîdă pînă la lacrimi. „Eh! — îşi zisese Senea — unul ca ăsta e bun de folosit în cercetare." Şi, cu permisiunea comandantului, îl convinsese pe Petro să rămînă la escadron. Auzind că în Uniunea Sovietică orice cetăţean poate deveni medic veterinar (Petro avea o pasiune neînţeleasă pentru medici) şi chiar director de magazin universal, Petro plecase după război cu Senea la Moscova. În vagon, înainte de a ajunge la Kiev, se gîndise să verifice dacă e adevărat ceea ce i se spusese, şi-l întrebase pe un locotenent. Şi ce credeţi că-i răspunsese locotenentul: „La noi poţi să fii nu numai director de ma-

gazin universal, dar chiar şi ministru, cu condiţia să înveţi bine şi să munceşti cinstit." Petro rămăsese pe gînduri pînă se înnoptase; el nu era obişnuit nici să muncească, nici să înveţe. Iar în timpul nopţii coborîse cu Grişa într-o gară şi nu se mai întorsese.

— Înţelegeţi, — spuse în încheiere Senea, — îi dădusem ceasul meu, ca să-l poarte şi el puţin. Şi la plecare a luat ceasul cu el. Ori a uitat să mi-l dea, ori a făcut-o cu bună-ştiinţă... Era un ceas bun, de marinar. Măi, ce mai ceas era!

— E-he, — spuseră băieţii, — de-aia se tot dădea de-a-ndaratelea cînd te-a văzut!

— Un produs al capitalismului, încheie gînditor Steopa Hmara.

A doua zi, Paşa băgă de seamă că Senea şi cu Rodnikova şuşoteau mereu prin colţuri, de parcă ar fi fost nişte complotişti. Îi zări şi pe coridor, şi în atelier, şi la cantină, înainte de masă. Apoi află că fuseseră văzuţi într-o staţie de tramvai. Senea sărise în tramvai, iar Marusia îi făcuse semn cu mîna.

Iar seara, cînd toţi cei care locuiau la cămin se aliniaseră în sala clubului pentru apelul de seară, şi comandantul de serviciu, făcînd apelul, strigase numele lui Senea, acesta nu răspunsese.

— Monitorul! spusese nerăbdător comandantul.

Steopa Hmara tresărise şi raportase cu întîrziere:

— Elevul Cesnokov Semion, din grupa a cincea, lipseşte din motive necunoscute.

Lipseşte din motive necunoscute! Ce lovitură pentru grupa a cincea, care pînă acum era prima în întrecerea grupelor din şcoală! Paşa urcase maşinal, împreună cu grupa sa, treptele de ciment care duceau spre dormitoare, şi aproape că nu înţelegea ce-i spunea Steopa Hmara. Iar Steopa îi spunea în şoaptă:

— Odată l-a luat gura pe dinainte şi ne-a povestit că a umblat vagabond o lună întreagă cu un ţigan şi cu un cîine.

Mai tîrziu, ţiganul l-a părăsit, dar la început au umblat împreună printr-o mulţime de oraşe şi sate. Au umblat ce-au umblat, dar cînd Senka a spus: „Ajunge. Trebuie să învăţăm!", ţiganul a şters-o. Pricepi acum cum devine cazul?

— Nu pricep! mormăi deprimat Paşa.

— Da' unde ţi-e capul? se răsti la el Steopa Hmara. E foarte simplu: cum l-a văzut Senka pe ţigan, l-a apucat iar cheful de hoinăreală şi-a plecat cu el. L-a ispitit, pricepi?

— Ce tot baţi cîmpii! se sperie Paşa, oprindu-se pe o treaptă, din care pricină toată grupa se opri în urma lui, tropăind în loc. N-o fi prins tramvaiul...

— Vezi să nu! strîmbă din buze Steopa. Vezi să nu se întoarcă! Cine a umblat o dată haimana, se simte întotdeauna atras s-o mai facă. Şi cred că l-a mai îndemnat şi Marusia Rodnikova. Am auzit-o cu urechile mele cum îi spunea: „Drum bun! Dă-i drumul şi nu mai sta la îndoială."

— Marusia? Şi Paşa strînse pumnii.

— Sigur că da! E o zănatică. Sau poate a făcut-o cu socoteală: dacă grupa a cincea va avea absenţe nemotivate, atunci drapelul va trece la grupa a treia. Ştii cît de ambiţioasă-i fata asta!

3. *Căruciorul*

A doua zi dimineaţa nu se vorbea decît despre dispariţia lui Miun.

Paşa umbla posomorît. De supărat ce era pe Rodnikova, simţea o greutate în piept. Şi se tot gîndea cum să-i explice lucrurile lui Mihailov, pentru ca acesta să înţeleagă totul dintr-o dată şi să-i tragă o săpuneală zdravănă Marusiei. Şi nu numai atît: pentru o asemenea faptă, merita pur şi simplu să i se ridice carnetul de comsomolist.

Dr. Gh. Perieteanu

— Tovarăşe Mihailov, — începu Paşa, intrînd în camera comitetului, — să ştiţi că Rodnikova este aceea care...

— Da, da, ştiu, replică vesel Mihailov. Straşnică fată! Paşa se uită mirat la organizatorul de comsomol. Acesta îi întinse o bucăţică de hîrtie scrisă mărunt, şi urmă la fel de vesel: Bine că ai venit! Caută-l pe Saşa Gorodişcev, din grupa a şaptea lăcătuşerie, şi du-te cu el la Casa Invalizilor. Adresa e scrisă aici. Aflaţi totul şi raportaţi la şedinţa comitetului. E o chestiune care nu suferă amînare, îţi dai şi tu seama.

Nu, Paşa nu numai că nu-şi dădea seama, dar chiar nu pricepea nimic. Se uită în aşa fel la Mihailov, încît acesta se miră la rîndul lui:

— Ce te uiţi ca viţelul la poarta nouă?

Paşa luă hîrtia şi ieşi. Era o cerere scrisă alandala. Se vede treaba, în grabă. Undeva, la Casa Invalizilor, zăcea de trei săptămîni un muncitor bătrîn. „Birocraţii“ nu-i făcuseră încă un cărucior, iar fără cărucior el nu se putea mişca. Cererea era semnată de Marusia Rodnikova.

Paşa îl găsi pe Gorodişcev în camera inventatorilor şi îi transmise sarcina primită de la Mihailov. Apoi plecară împreună în oraş.

Saşa Gorodişcev era un băiat tare ciudat. Înalt, slab, pistruiat, privea întotdeauna peste capetele celorlalţi, ca şi cum veşnic s-ar fi gîndit la ceva. Cînd mergea în coloană pierdea cadenţa, îl călca cu picioarele lui de cocostîrc pe cel din faţă, acela se supăra... şi cîte altele. Mai era şi foarte distrat. „La ce s-o fi gîndind oare? căuta să ghicească Paşa. Se vede că la construcţiile lui“. Saşa avusese la şcoala elementară numai nota cinci şi visa să intre la şcoala tehnică, să se facă constructor. Războiul îi răpise tatăl şi fraţii mai mari. Rămăsese numai cu mama, bolnavă, şi cu o soră mai mică. Şi cum cursurile la o şcoală tehnică durau mult, iar familia, rămasă fără sprijin o ducea greu, Saşa hotărîse: „Nu-i nimic, mă fac lăcătuş, iar

şcoala tehnică am s-o urmez prin corespondenţă". Şi intrase la şcoala profesională.

Băieţii străbătură periferia. Trecură pe lîngă căsuţe albe, pierdute în frunzişul grădinilor, pe lîngă cimitirul de un verde atîta de intens, încît îţi venea să sari din tramvai şi să te plimbi pe aleile lui îmbietoare, presărate cu pietriş roşu, pe lîngă moara de cărămidă pudrată cu făină...

Cînd tramvaiul coti spre centru, scîrţîind pătrunzător la cotitură, Saşa ridică capul şi întrebă neliniştit:

— Unde mergem?

— Cum unde? se miră Paşa. La Casa invalizilor.

— Pentru ce?

— Ţi-am spus doar! îi răspunse nerăbdător Paşa şi începu iar să-l lămurească unde şi pentru ce îi trimesese Mihailov.

— Aşa e, — îşi aminti Saşa, — mi-ai mai spus. Nu-i nimic, lămurim noi lucrurile şi pe urmă ne răfuim cu cine trebuie, încheie el, pus pe harţă.

Ajungînd într-o stradă, pe marginile căreia fremătau nişte plopi înalţi, băieţii dădură peste o clădire cu etaj, cu faţada împodobită cu sculpturi reprezentînd animale, şi intrară în curte. O infirmieră în vîrstă, îmbrăcată într-un halat, îi măsură din ochi şi-i întrebă cu siguranţă în glas:

— Il căutaţi pe Naumenkov, Gleb Ivanovici, nu?

— Pe Naumenkov, întări Paşa. Dar dumneata de unde ştii?

— A venit pe-aici o fetiţă într-o uniformă aşa ca a voastră, cu insignă cu ciocănele. Tare înfiptă mai era! A vorbit ce-a vorbit cu Gleb Ivanovici, şi pe urmă s-a dus la director. Strîngea din pumni şi rotea ochii ameninţător. „Asta — zice — e nerușinare! Asta — zice — e lipsă de atenţie faţă de clasa muncitoare! O să răspundeţi pentru asta." Hai să vă conduc în salon.

Lîngă o fereastră deschisă şedea culcat în pat un om cărunt, cu părul tuns scurt, şi se uita încordat la noii veniţi.

Deodată, cutele de pe frunte i se şterseră, şi toată faţa lui se lumină.

— Sînteţi de la şcoala profesională? vorbi el cu un glas gros, puţin înfundat. Hei, Marusia asta e fată de ispravă. A făgăduit şi s-a ţinut de cuvînt. Ea v-a trimis, nu? Luaţi loc, tovarăşi.

Acest „tovarăşi" fusese rostit de parcă în odaie s-ar fi aflat nu nişte băieţi de şcoală, ci nişte muncitori maturi, cu un stagiu serios în muncă.

Băieţii traseră cu băgare de seamă două taburete şi se aşezară, uitîndu-se pieziş la pat: sub cearşaf, acolo unde trebuiau să fie picioarele, era un gol.

— Mai bine zis, ne-a trimis comitetul de comsomol, îl corectă Paşa. Rodnikova a scris numai cererea.

— Da-da, — încuviinţă din cap bărbatul, — eu ce-am zis? Inimoasă fată!

— Cum de a aflat ea de dumneata? se interesă Saşa.

— Foarte simplu. Stă în cartier, pe-aproape, şi în fiecare zi trece pe-aici. Odată s-a uitat pe geam şi m-a întrebat: „Unchiule, nu ţi-e urît să stai în pat?" „Mi-e urît — zic — fetiţo." „De ce nu te duci şi dumneata să te plimbi puţin?" „M-aş duce eu — zic — dar n-am cu ce umbla." „Mergi şi dumneata cu un cărucior. Sînt un fel de cărucioare care se pun în mişcare cu mîinile." „Ca să mergi cu căruciorul — zic — trebuie să ai două mîini, dar eu am numai una." Şi s-a cocoţat pe pervazul geamului şi a început să mă întrebe: şi cine sînt, şi unde am lucrat, şi cum mi s-a întîmplat nenorocirea asta. Pe urmă mi-a spus: „Directorul dumneavoastră e probabil un om fără suflet, un birocrat, dacă nu ţi-a comandat pînă acum un cărucior potrivit". „Da — zic — are el cîte ceva din însuşirile astea. Dar chestia e că mie îmi lipseşte şi o mînă." „Nu-i nimic — zice ea — o să-ţi inventăm noi un asemenea cărucior, că ai să-l poţi conduce şi cu o mînă. Las' pe noi! Că doar nu-i cine ştie ce lucru complicat!"

Saşa, care ascultase pînă atunci fără să sufle o vorbă, începu deodată să se frămînte.

— Asta... asta cred că se face aşa, — spuse el în şoaptă, — se ia axul conducător şi se fixează pe el o roată dinţată, apoi... Sau nu... Mai bine se ia...

Şi începu să răsufle grăbit, uitîndu-se chiorîş undeva, într-un ungher al camerei.

•

Seara avu loc o şedinţă a comitetului de comsomol. La şedinţă asistau şi maistrul grupei a cincea, Denis Denisovici — un bătrîn masiv, cu pieptul lat şi cu faţa rotundă — ba chiar şi directorul şcolii, Semion Ilici. Era de faţă, fireşte, şi Marusia. Retrasă într-un colţ, urmărea de-acolo cu ochi neliniştiţi pe toţi cei care luau cuvîntul, şi pe faţa ei vioaie se reflecta, rînd pe rînd, expresia feţei fiecărui vorbitor.

Paşa notase cu grijă într-un caiet tot ce aflase cu Saşa la Casa Invalizilor, şi acum aştepta să-i vie rîndul să vorbească. Un simţămînt nelămurit de ciudă stăruia de dimineaţă în sufletul lui. Voise s-o pîrască pe Marusia, se gîndise la perdaful pe care aveau să i-l tragă cu toţii în şedinţă, mai cu seamă pentru Miun, şi cînd colo, ieşea tocmai pe dos. Te pomeneşti că aveau de gînd s-o şi laude!

Mihailov spuse:

— Chestiunea este următoarea: căruciorul pentru muncitorul invalid. Dă raportul Sîrciov.

Paşa se ridică şi, cu caietul în faţă, spuse fără să se grăbească, măsurat şi potolit, ce era cu Gleb Ivanovici şi ce-i trebuia lui acum. Gleb Ivanovici era un vechi strungar de la uzina de locomotive din Harkov. O bombă fascistă îi ucisese familia şi-l schilodise pe viaţă. De la Harkov fusese evacuat aici şi internat într-un spital, iar de la spital fusese transferat la Casa Invalizilor. Omul ar fi vrut să iasă, să mai vadă lumea, dar nu vedea decît pereţii salonului şi mereu aceiaşi şi aceiaşi oameni — vecinii săi. Directorul Casei Invalizilor spunea că are un cărucior cu

două leviere, pe care însă Gleb Ivanovici nu-l putea folosi; iar un cărucior care să poată fi pus în mişcare numai cu o singură mînă, nu se apucă nimeni să facă.

— În concluzie?... întrebă Semion Ilici.

— Cum „în concluzie"? repetă Paşa fără să înţeleagă.

— Măi, ce om! se auzi deodată dintr-un colţ vocea indignată a Marusiei. Îi dai mură-n gură, şi el tot nu pricepe. În concluzie înseamnă că noi trebuie să facem căruciorul. Asta-i tot.

Cu proiectul căruciorului fură însărcinaţi membrii cercului tînărului inventator, sub conducerea lui Denis Denisovici. Imediat după şedinţă, maistrul îi chemă la el pe Saşa Gorodişcev, pe Kostea Bezuglîi şi pe Vanea Zadneprovski, vestiţi inventatori ai şcolii. Şiret, Denis Denisovici le spuse numai în general despre ce e vorba şi-i lăsă „să-şi pună mintea la contribuţie"; proiectul trebuiau să-l facă singuri, din capul lor. Sarcina fiind urgentă, li se îngădui să lucreze chiar şi după stingere. Băieţii se îndreptară numaidecît spre camera inventatorului. Vanea Zadneprovski, cu statura lui mărunţică, şi care citise nu de mult „Stîngaciul" de Leskov, le propuse, rîzînd, să închidă uşa şi să tragă perdelele la geamuri, aşa cum făcuseră şi armurierii din Tula, atunci cînd potcoviseră un purice englez. Dar Kostea Bezuglîi, care înţelegea greu glumele, întrebă:

— De ce? E şi aşa destul de cald.

O vreme, băieţii tăcură, aplecaţi asupra caietelor lor. Se auzea numai răsuflarea pripită a lui Saşa Gorodişcev. Cel dintîi îşi ridică capul Kostea Bezuglîi.

— Gata! spuse el, ridicîndu-se în picioare. Apoi se apropie de tablă şi începu să deseneze. Asta e axul. Asta e pinionul. Pe pinion se trece un lanţ. Ce face lanţul? Trece peste rulmenţi şi leagă de roata dinţată manivelele de pe arbore. E clar? Mai departe... Maneta se învîrte în jurul axului arborelui. Ce se realizează prin asta? Prin asta se realizează deplasarea înainte a căruciorului. Iar dacă se învîrte maneta în jurul furcii din faţă, se întoarce roata di-

nainte... Asta-i tot. Simplu şi uşor. Kostea aruncă nepăsător creta şi se lovi cu degetul peste fruntea lui lată : Bravo cap !

— Simplu ? spuse Vanea Zadneprovski, urmărindu-l cu ochii. Asta e simplu ? De ce n-ai adaptat şi un motor !

Saşa, care se uita la tablă chiorîş — aşa făcea întotdeauna cînd se gîndea încordat — spuse hotărît :

— Nu merge.

Şi se aplecă peste caietul său.

— De ce „nu merge" ? replică jignit Kostea, muşcîndu-şi buza umbrită de tuleie.

— Îţi explic, imediat, răspunse Saşa, care continua să scrie ceva în caietul său. Apoi ridică din nou capul : Pentru că lanţul are să sară. La o construcţie ca asta, lanţul trebuie să fie elastic şi întotdeauna bine întins, iar aici nu se poate obţine aşa ceva.

— Nu se poate obţine ? răspunse provocator Kostea, aplecîndu-şi capul, ca şi cum ar fi vrut să-l ia pe Saşa în coarne. Şi de ce, mă rog ?

— Gîndeşte-te şi tu ! mormăi acesta.

Kostea se întoarse spre tablă, se uită lung la schiţă, apoi, clipind fîstîcit, se întoarse la caietul său.

O vreme, liniştea domni iarăşi în odaie, tulburată numai de foşnetul paginilor de caiet şi de gîfîitul lui Saşa.

— Am găsit ! strigă deodată Vanea Zadneprovski şi îşi aruncă creionul pe masă. Vă arăt imediat. Aici n-o să mai aveţi nimic de spus. Priviţi !

Dar n-apucă să-şi isprăvească schiţa de pe tablă, căci Kostea exclamă :

— Ce ? Transmisie cu pinioane conice ? Exclus !

Şi făcu praf proiectul lui Vanea.

A doua zi dimineaţa, băieţii îşi luară bilete de voie şi plecară în oraş. La Casa Asigurărilor Sociale li se dădură adresele a şase invalizi care aveau cărucioare. Dar invalizii erau oameni cărora nu le plăcea să stea locului : unul plecase la piaţă, să ia cartofi ; altul la rîu, să pescuiască

plătici; altul se dusese la un prieten. Băieţii îi căutară mult, pînă să dea de ei. Din toate cărucioarele numai unul era pentru un om cu o singură mînă, dar şi acesta era pus în mişcare nu printr-un sistem de levier, ci cu ajutorul unui uriaş dog roşcat.

Seara se întîlniră din nou în camera lor.

Acum ştia toată şcoala la ce lucrează inventatorii — lunganul de Saşa Gorodişcev, Kostea Bezuglîi, cel cu fruntea lată şi „prichindelul" de Vanea Zadneprovski. Colectivul de redacţie al gazetei de perete „Smena" [1], edită un număr cu un foarte reuşit portret al lui Gleb Ivanovici, desenat de Marusia. În faţa vitrinei în care era expusă gazeta stăteau întotdeauna o mulţime de elevi. Mulţi alţii se strîngeau la uşa camerei inventatorului: fiecare ar fi vrut să-i vadă pe inventatori la lucru, măcar pe gaura cheii, ca şi cum în această cameră ar fi stat cu adevărat armurierii din Tula şi ar fi potcovit un purice. Băieţii se înghesuiau, se îmbrînceau şi făceau atîta zarvă, încît Marusia Rodnikova veni să se posteze la uşă. Dar tare ar fi vrut şi ea să se uite pe gaura cheii şi să vadă măcar după mutrele băieţilor dacă treaba merge sau ba.

La orele zece, cînd toţi elevii coborîră pentru apelul de seară, şi în coridor se făcu linişte, Marusia auzi dinăuntru vocea lui Saşa:

— Aşa are să meargă! Kostea, ia spune cîte feluri de transmisii există?

Atunci, fără să se mai poată stăpîni, Marusia deschise uşa şi rămase cu ochii pironiţi la Saşa.

— Cine nu ştie atîta lucru, replică Kostea bosumflat. Ce mă mai întrebi!

— Spune-mi, totuşi.

— Poftim: transmisie cu lanţ, cu cablu, cu roţi...

— Şi?

— Cu pinioane cilindrice şi conice...

— Şi?

---

[1] „Smena" — „Schimbul". (n.t.)

— Cu cremalieră, interveni nerăbdător Vanea.

— Asta e! Saşa se ridică şi păşi ca un cocostîrc spre tablă. Care e problema? Problema e următoarea: căruciorul trebuie să aibă un singur levier şi o singură manetă. Ce facem noi? Fixăm pe pivotul manetei un mic pinion. Pinionul se angrenează cu o cremalieră. Cremaliera transformă mişcarea de rotaţie în mişcarea propulsivă...

Aici, însă, Vanea sări de pe taburet şi strigă cu o voce răguşită:

— Iar prin mişcarea propulsivă inversă a levierului, facem să se rotească...

Şi tustrei rostiră într-un glas: ...axul conducător!

Marusia sări în sus:

— Aţi găsit? Băieţi, băieţi, spuneţi-mi şi mie, aţi găsit?

Abia acum o observară inventatorii. Vanea îşi vîrî mîinile în buzunare şi, înfoindu-se ca un curcan, ridică din umeri:

— De ce şi-or fi vîrînd oare strungarii ăştia nasul unde nu le fierbe oala?

Toată şcoala se apucă să lucreze cu înfrigurare la cărucior. Cînd, după repartizarea muncii, electricienii constatară că ei nu aveau nimic de făcut, se duseră buluc la Mihailov, să se plîngă. Ca să-i împace, acesta aranjă să li se dea o parte din munca lăcătuşilor.

În duminica următoare, douăzeci de băieţi şi fete în haine de sărbătoare — cîte doi delegaţi de fiecare grupă — ieşiră pe poarta şcolii şi porniră în pas cadenţat prin oraş. Pe strada pe care foşneau plopii, se opriră în faţa unei case vechi. Aici, în faţa porţii, stătea, străjuit de Marusia, căruciorul proaspăt dat cu lac negru. În cărucior se aflau ziare, şi reviste, şi o grămadă de pachetele. Cu o voce adîncă, puţin înfundată, Kostea Bezuglii începu să cînte:

„Sîntem rezervele de muncă ale ţării,
Sîntem nădejdea vremurilor noi,
Şi dintre toţi, în frunte se ridică
Cel ce-i mai învăţat şi mai vioi."

Cei douăzeci de tineri i se alăturară voioşi:

„Haideţi, braţe tinere,
La rîndea, cuţit şi strung.
Cei ce nu lucrează bine,
Nici nu-s buni la meşteşug."

Şi coloana intră în pas cadenţat în curte.

În salon, elevii încercară să nu strice rîndurile, dar era atît de strîmt, încît, vrînd-nevrînd, trebuiră să se înghesuie cu toţii printre paturi. Ca să pună căruciorul lîngă Gleb Ivanovici, fură nevoiţi să mute noptiera din loc.

Bătrînelul îşi pusese pe piept singura mînă şi se uita zguduit şi palid la elevi. Buzele îi tremurau.

Înghiontit din toate părţile de colegi, Saşa făcu un pas înainte, se lipi de cărucior şi scoase din buzunarul de la piept o hîrţiuţă albastră.

— Gleb Ivanovici... începu el cu voce tremurîndă şi se uită îngrijorat peste umăr. Dar se linişti: în spatele lui stătea, cu o hîrtie în mînă, Vanea Zadneprovski, gata în orice clipă să-i sufle. Gleb Ivanovici... — repetă Saşa mai hotărît, tuşi în pumn şi cu o voce de bas, pe care băieţii nu i-o cunoşteau, continuă fără să se mai oprească, pînă la sfîrşit; — dumneavoastră aţi muncit patruzeci şi trei de ani la strung, aţi suferit de pe urma fasciştilor şi v-aţi pierdut toată familia. Noi, fraţii dumneavoastră mai mici, sau mai bine zis copiii dumneavoastră, am hotărît cu toţii, toată şcoala, să vă luăm sub patronajul nostru. Acum, noi sîntem ca şi familia dumneavoastră. Pentru ca să vă puteţi deplasa unde doriţi şi să vedeţi totul, ba chiar să mergeţi la rîul Vetlianka, la pescuit plătici, v-am făcut, după planurile noastre, un cărucior. Să n-aveţi nici un fel de îndoială, este solid, executat conştiincios, ca la o întreprindere de stat. Vă rugăm să primiţi de la noi şi cîteva daruri: zahăr, turtă dulce, cărţi... Şi vă mai rugăm să veniţi la noi, la serata artiştilor amatori.

Şi Saşa îi întinse lui Gleb Ivanovici o invitaţie.

Gleb Ivanovici ridică mîna, dar mîna lui începu să tremure, şi invitaţia îi căzu pe piept.

— Dragii mei... copiii mei...

Mai mult nu putu să rostească.

4. *Marusia ştie ceva despre Senea*

Cît timp lucraseră la cărucior, elevii aproape că nu se mai gîndiseră la dispariţia lui Senea Cesnokov. Dar de îndată ce isprăviră căruciorul şi viaţa îşi reluă cursul obişnuit, începură iar să circule tot felul de zvonuri şi ipoteze în legătură cu Senea. De ce plecase? Unde? Şi pentru ce? Poate că într-adevăr îl ademenise ţigănuşul? Sau poate că se răzgîndise, pur şi simplu, şi nemaivrînd să se facă muncitor se dusese la marină? Nu o dată se lăudase el că are de gînd să străbată toate mările.

Paşa asculta toate aceste discuţii şi îi era şi mai ciudă pe Marusia. Ce băiat minunat pierduseră din pricina ei! Dar numaidecît îşi aducea aminte că fetiţa asta era aceea care îl descoperise pe Gleb Ivanovici şi mobilizase întreaga şcoală la o acţiune frumoasă. Şi, ca întotdeauna cînd se izbea de vreo contradicţie pe care nu şi-o putea explica, Paşa simţea că îl cuprinde o imensă nedumerire, ca atunci cînd un fus executat după toate indicaţiile schiţei se încăpăţînează, naiba ştie de ce, să nu intre în pinion. Colac peste pupăză, se afişară pe coridoare nişte anunţuri, care aminteau că în cursul după amiezii urma să aibă loc o conferinţă-concurs, pentru cea mai bună grupă de strungari şi pentru cel mai bun strungar pe toată şcoala. La asemenea concursuri, Senea dădea întotdeauna răspunsurile cele mai exacte, şi lipsa lui făcea să scadă simţitor şansele de victorie ale grupei a cincea. „De ce oare n-am spus-o atunci lui Mihailov! îşi imputa Paşa. Acum, cînd s-a evidenţiat în faţa şcolii întregi, nu-mi prea vine la socoteală s-o vorbesc de rău.“

Cel care-l scoase din starea aceasta de nehotărîre fu însuşi Mihailov. Întîlnindu-se cu Paşa pe coridor, organizatorul de Comsomol se opri şi-l întrebă încruntat:

— Ce tot vorbeşte Hmara ăla al tău? Cică Rodnikova l-ar fi îndemnat... Ia vino să vorbim.

„Uite cum se aranjează lucrurile de la sine! se gîndi uşurat Paşa, păşind în urma lui Mihailov, spre camera comitetului. De data asta îi spun totul."

— Ia loc, spuse Mihailov, arătîndu-i cu mîna un scaun.

Văzîndu-l pe organizatorul de Comsomol că se aşază nu alături de el, ci în fotoliul scîrţîitor de lemn, vrînd parcă să pună între ei, drept stavilă, biroul, Paşa înţelese că acesta era nemulţumit.

— Ce se tot trăncăneşte la voi în grupă pe socoteala Marusiei? Fiindcă n-aţi fost în stare să-l păziţi pe Cesnokov, daţi vina pe fată?

Paşa credea că are să-i spună lui Mihailov exact, aşa cum se pregătise să-i spună data trecută: calm, aşezat, fără grabă. Dar privirea rece şi severă a organizatorului de Comsomol, şi mai cu seamă, tonul lui nemulţumit, îl făcură să uite toate frazele pregătite dinainte.

— Tovarăşe Mihailov, — începu el, încurcîndu-se în vorbe, — dumneavoastră nu ştiţi... Atunci era adevărat că am îmbrîncit-o... Şi ea v-a minţit. Iar Hmara a văzut cu ochii lui... a auzit cu urechile lui cînd Rodnikova i-a spus lui Senea: „Pleacă, drum bun". Hmara...

— Stai, stai puţin, îl opri Mihailov, privindu-l cu cel mai viu interes. Va să zică tot ai îmbrîncit-o?

— Da, am îmbrîncit-o.

— Şi pentru ce?

— Pentru că mă sîcîia şi rîdea mereu de mine. Am răbdat eu cît am răbdat, dar pînă la urmă mi-a sărit ţandăra... Paşa se făcu roşu ca racul, şi chiar îi dădură lacrimile. Ce-s eu ca să mă ia ea peste picior?

— Ciudat, spuse Mihailov, dînd din cap. Şi deodată se ridică, ocoli biroul şi se aşeză alături de Paşa, ceea ce-l făcu

pe Paşa să-şi recapete pe loc stăpînirea de sine. Foarte ciudat, repetă Mihailov. Şi cum te sîcîia ? Ia povesteşte-mi.

Şi Paşa, după ce oftă odată, de două ori, vorbi despre toate ciocnirile lui cu Rodnikova. Mihailov îl asculta atent, cu faţa serioasă, dar ochii i se luminau, din cînd în cînd, de un zîmbet.

— Ce fetiţă răutăcioasă ! spuse el, şi Paşa nu putu să-şi dea seama ce exprimă glasul lui : indignare sau blîndeţe. Las' c-o interogăm noi acuşi. Deschise uşa şi-i strigă unei eleve care trecea în fugă pe coridor : Prokofieva, cheam-o la mine pe Rodnikova !

Văzîndu-l pe Paşa la organizatorul de Comsomol, Marusia avu un zîmbet vag.

— Ia loc, îi spuse Mihailov, trecînd iarăşi în fotoliul lui. Se vedea că vrea să pară sever. De ce nu te porţi tovărăşeşte cu Paşa ? De ce îl persecuţi ?

— Aha, dumnealui umblă cu pîrîtul ! spuse Marusia cu dispreţ, făcînd ochii mici.

— Nu te-a pîrît, ci pur şi simplu mi-a spus, o corectă Mihailov.

— Ăsta nu ştie de glumă !

— Glumele au şi ele o măsură.

Marusia oftă caraghios :

— Bine, n-am să mai fac. Dar, deodată, îşi încruntă firicelele negre ale sprîncenelor şi izbucni : Dar şi el prea e de tot !

— Cum ? întrebă curios Mihailov.

— Toată ziua umblă gură-cască... Nu ştiu cum să spun, dar mie nu-mi plac de-alde ăştia. Marusia luă o înfăţişare gravă şi îl imită pe Paşa : „Azi un plus, mîine un plus..."

— Parcă tu eşti mai brează ? interveni Paşa, roşu de ciudă. Săptămîna trecută ai luat cinci la tehnologie, iar ieri — doi la filetare. Este ?

Marusia pufni dispreţuitoare.

— Mare lucru filetarea ! Am să învăţ şi am să iau un cinci.

— Vedeţi, tovarăşe Mihailov, vedeţi ? sări de pe scaun Paşa. Aşa e ea întotdeauna !

— Văd, răspunse organizatorul de Comsomol, dînd mîhnit din cap. O să trebuiască să stăm serios de vorbă cu tine, Marusia. Dar asta nu e totul. Ia spune, ce ştii despre Cesnokov ? De ce a dispărut ?

Marusia se uită cu un aer plîngăreţ la Mihailov şi oftă copilăreşte.

— Vai, tovarăşe Mihailov, şi eu numai la el mă gîndesc ! Te pomeneşti că l-a înecat ţiganul...

— Ce ?! exclamă Mihailov, lăsîndu-se pe speteaza fotoliului. Cîteva clipe se uită tăcut la fată, apoi spuse grav : Va să zică ştii ceva... Pavel, poţi pleca.

5. *Întoarcerea*

Masa s-a sfîrşit. Sala de mese încăpătoare s-a golit, şi acum pare şi mai spaţioasă. N-au rămas decît vreo zece elevi, care aşază în pripă scaunele în jurul celor trei rînduri drepte de mese. Ceilalţi elevi s-au îngrămădit pe coridor, de unde se aud glume şi rîsete. Dar obrajii îmbujoraţi şi ochii sclipitori trădează emoţia de care sînt cuprinşi cu toţii. Peste cîteva clipe va începe concursul tehnic : cele patru grupe vor lua loc în jurul meselor, şi aceea dintre ele care va cîştiga cele mai multe puncte, va obţine cele mai multe şanse de victorie. Dar asta nu e totul : azi se va vedea care din cei nouăzeci şi şase de elevi de la strungărie este cel mai bine pregătit.

La capătul coridorului s-a făcut deodată linişte : acolo şi-au făcut apariţia două table negre, care plutesc încet spre sala de mese. Pe table sînt scrise cu litere frumoase şi clare mai multe rînduri albe şi drepte — cele zece întrebări la care va avea de răspuns fiecare participant la concurs. Toţi stau cu ochii aţintiţi la ele. Dar pas de ci-

teşte! Piotr Feodorovici, prevăzător, le-a întors cu josul în sus, şi toate literele stau răsturnate.

Tablele au fost duse în sala de mese. Urmează un minut de aşteptare chinuitoare, şi iată că Piotr Feodorovici se iveşte în prag şi începe să strige elevii, cîte unul de fiecare grupă. Cei patru se aşază la masa care le este rezervată, şi numaidecît îşi aţintesc ochii la table. Degeaba, oricît ţi-ai suci capul, tot nu poţi citi!

Paşa se întoarce spre fereastră. N-are nici un rost să te uiţi la tablă! Dacă cunoşti materia, ai să răspunzi, iar dacă n-o cunoşti, nimic nu-ţi poate ajuta.

— Ce mai faci Marusia? aude el prin larma tot mai mare, o voce de fată.

Printre mese se strecoară, spre locul ei, Rodnikova. Îşi ţine ochii în pămînt, ca şi cum ar fi plîns.

— Nu mai pot de bine, răspunse ea, fără să întoarcă capul.

— Samoilov! Kiricenko! Kozulina! strigă Piotr Feodorovici.

— Şi al patrulea? Şi al patrulea? se agită cei din coridor.

— Al patrulea? Şi Piotr Feodorovici îşi ploacă capul, ca să se uite, pe deasupra ochelarilor, la elevii care se îmbulzesc la intrare. Al patrulea e Cesnokov. Dar el lipseşte, nu-i aşa?

Cei strigaţi, doi băieţi şi o fată, intră şi se aşază la masa lor. Din pricină că cel de-al patrulea loc a rămas gol, masa pare pedepsită.

În cele din urmă îşi ocupă locul şi ultima serie. Piotr Feodorovici se apropie de table. Între ele, la o masă lungă, acoperită festiv cu o faţă de masă roşie, au luat loc Semion Ilici, Denis Denisovici şi profesorii. Piotr Feodorovici zăboveşte puţin, desfătîndu-se parcă cu liniştea plină de încordare din jur, aruncă pe deasupra ochelarilor o privire spre cele trei rînduri lungi de mese şi întoarce tablele.

— A-ah! se aude de la un capăt la altul.

— Tovarăşi elevi, vă atrag atenţia să vă scrieţi fiecare, pe foaia respectivă, numele şi numărul grupei, altfel... spune Piotr Feodorovici.

Dar privirile tuturor sînt aţintite la table şi toată sala e plină de zumzet: candidaţii citesc întrebările. Piotr Feodorovici dă din mînă a pagubă şi întoarce şi cea de-a doua tablă.

„În ce cazuri se numără la filetare pinioanele schimbătoare la strung?" citeşte rar Paşa. Se gîndeşte puţin, îşi spune: „ştiu" şi se apucă să citească cea de-a doua întrebare. Apoi citeşte calm, fără grabă, toate cele zece întrebări, şi la toate zece îşi spune: „ştiu". Principalul era deci să nu înceapă să scrie pînă ce în mintea lui nu se va contura un răspuns complet şi sigur, fiindcă altfel avea să mîzgălească foaia cu ştersături. Dar ce-or fi făcînd ceilalţi din grupa a cincea? Oare Steopa Hmara o să ştie să răspundă? În atelier, el e departe de a fi codaş; ba chiar execută cu destulă precizie indicaţiile maistrului. Păcat, însă, că la teorie e cam slăbuţ. Paşa întoarce capul ca să-l caute din ochi pe bietul Steopa şi să vadă, după expresia feţei lui, dacă-i vine greu, dar privirea i se opreşte pe o faţă oacheşă şi lunguiaţă şi pe două cosiţe negre: Marusia. Se uită la tablă, vrăjită parcă. Buzele i se mişcă încet. Iată că zîmbeşte şi faţa i se luminează dintr-o dată, ca şi cum ar fi căzut pe ea o rază de soare. Dar îndată după aceea, chipul ei se încordează iar. „De ce m-oi fi uitînd la ea? îşi zice înciudat Paşa. Sigur, l-a îndemnat pe Senea al nostru să plece, şi acum se bucură. De data asta n-o mai scoatem noi la capăt!"

Fără să vrea, întoarce capul spre masa unde trebuia să stea Cesnokov şi unde a rămas un scaun gol. Şi deodată vede un lucru care îl umple de nedumerire: tiptil, acoperindu-şi faţa cu mîneca, se strecura printre mese, încercînd să treacă neobservat, un elev. Îşi scoase stîngaci din cap şapca şi se aşeză la masa unde rămăsese un loc

liber. Fata şi cei doi băieţi care şedeau la masă se uitară uluiţi la el.

— Ssst!... le şopti băiatul încet.

Deodată, cineva spuse speriat:

— Uite-l pe Miun! Pe Senea Cesnokov!

În sală se stîrni rumoare. Semion Ilici se uită în direcţia unde priveau cu gîturile întinse toţi cei nouăzeci şi şase de elevi şi se încruntă. Observînd asupra sa privirea directorului, Senea răsuflă adînc, se ridică, îşi îndreptă bluza şi porni spre el în pas cadenţat, ca pe vremuri la escadron, în faţa comandantului.

— Dumneata? întrebă sever Semion Ilici.

— Eu... făcu Senea, pălind.

Se scurse o clipă de tăcere. Se auzea pînă şi răsuflarea stăpînită a candidaţilor.

— Ce să-ţi fac acum? spuse iar directorul.

Lui Senea începură să-i tremure buzele.

— Semion Ilici, — se rugă el aproape plîngînd, — faceţi-mi ce vreţi, numai daţi-mi voie să rămîn! Am alergat ca un nebun treisprezece kilometri, ca să prind concursul.

— Bine, spuse directorul. Aşază-te şi scrie. Dar, mai întîi, du-te şi te spală. Uite în ce hal eşti!

— Am înţeles! răspunse Senea şi porni spre uşă, urmat de director.

Cînd ajunse aproape de ieşire, cineva, care se uita pesemne pe gaura cheii, deschise larg uşa în faţa lui, şi toţi zăriră un băiat cu faţa smeadă, cu nişte pantaloni largi şi cu o vestă verde, care se dădea de-a-ndaratelea spre capătul coridorului.

După cîteva minute, Senea intră din nou în sală şi se aşeză la locul lui, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

— S-a întors, şopti uşurat Paşa. S-a întors totuşi!

Şi se uită la Rodnikova, aşteptîndu-se s-o vadă stînjenită şi îmbufnată. Dar Marusia era toată numai zîmbet.

Două ore mai tîrziu, intrînd la ei, băieţii din camera

nr. 7 constatară că li se mai pusese un pat, şi că în pat dormea adînc, cu braţele larg desfăcute, un băiat cu faţa arămie.

— Fraţilor! spuse Steopa Hmara, lăsîndu-se uimit pe vine. Ăsta-i ţiganul!

— Chiar el, întăriră ceilalţi. Numai că e tuns şi spălat.

Senea examină patul cu un aer protector, se învîrti de vreo două ori în jurul lui, ridică şi vîrî sub cearşaf o mînă a ţigănuşului, care atîrna în jos, şi-l prezentă plin de importanţă:

— Petro, elev din viitoarea promoţie. Tuns din ordinul directorului. Lăţosul de Grişa roade oase în curte şi păzeşte bucătăria.

Odaia se umplu de elevi. Aceştia îl băteau pe Senea pe umăr şi-i spuneau:

— Hai, povesteşte, Miun, fir-ai tu să fii, spune tot!

— Dar fără gogoşi, Miun, îl preveni Steopa Hmara.

Toţi se uitau la Senea cu priviri lacome.

— Ei, care va să zică, l-am condus atunci pe ţigan pînă la staţie, începu el, instalîndu-se comod pe un scaun. Stăm şi aşteptăm tramvaiul. Petro se uită la mine ca puiul la gaie: se teme să nu-l duc la miliţie. Vine tramvaiul. El se urcă în tramvai, se îndeasă printre oameni şi nici nu-şi mai arată mutra, măcar aşa de bun rămas. Pînă şi pe Grişa l-a uitat. Şi-a plecat, pezevenghiul. Grişa a început, fireşte, să schelălăie şi s-a repezit după tramvai. Iar eu şi cu Marusia am rîs ce-am rîs şi-am făcut cale întoarsă. Deodată, Marusia se opreşte şi mă întreabă: „E-adevărat că aţi fost în acelaşi regiment?“ „Ei na — zic — da' ce, crezi că umblu cu minciuni?“ „Frumos — zice Marusia supărată — foarte frumos, minunat! Va să zică aţi fost în acelaşi regiment, şi acum tu te ridici să intri în rîndurile clasei muncitoare, iar el umblă cu cîinii prin pieţe! Halal!“ „Dar ce pot eu să fac?“ — zic. „Cum, ce? Sfătuieşte-l să se lase de prostiile astea şi să se apuce să muncească. Poftim, să intre la noi la şcoală“. „Ţi-ai găsit — zic eu — unul ca ăsta

să te asculte!“ Vorbeam eu, dar în sinea mea îmi spuneam: „Chiar că nu e frumos“. A doua zi dimineața, Marusia vine la mine și-mi spune: „Ce lipsiți de suflet sînteți voi băieții! Chiar și ăștia care aveți medalii“. „Ce tot vrei de la mine? — zic. De unde să-l iau eu acum pe prostul ăla“? Dar ea de colo: „Parcă te lăudai că ai fost cercetaș! Din piață să-l iei!“ Îmi pierdusem liniștea. La orice mă gîndeam, orice făceam, îi vedeam înaintea ochilor pe diavolul ăsta cu șapcă roz. După masă mi-am luat un bilet de voie și m-am dus în piață. De unde era să-mi închipui ce are să urmeze? Credeam că am să mă întorc într-o oră, cel mult două.

— Am spus eu că l-a îndemnat Marusia! îl întrerupse lăudăros Hmara.

— Nu, Steopa, nu m-a îndemnat ea; am plecat eu singur. Ascultă... Am cutreierat toată piața, dar n-am dat de el. M-am apucat să întreb pe unii și pe alții dacă nu văzuseră un băiat așa și așa. „Cum să nu — ziceau — l-am văzut! Dar n-am băgat de seamă încotro a luat-o“. Atunci s-a trezit cercetașul din mine: „Eu să nu-l găsesc? Ia să întreb copiii. O figură ca asta nu poate să treacă neobservată pe lîngă ei!“

— Just! confirmară ascultătorii.

— După cîteva minute știam cu precizie itinerarul lui Piotr și al lui Grișa. Plecase la gară. Firește că m-am urcat în tramvai și m-am dus și eu la gară. Dau fuga pe peron și întreb pe un hamal: „Nene, nu cumva ai văzut un țigan cu un cîine?“. „Am văzut — zice — s-a dus la tren.“ Călătorii se și urcaseră în vagoane. Locomotiva pufăia și tremura din toate încheieturile, gata să pornească. Sar într-un vagon și-l caut — tufă. Sar în altul — la fel. Deodată aud că șuieră locomotiva. Ar fi trebuit să mă dau jos, dar în loc să fac asta trec în alt vagon, apoi în altul, și în altul... Și am plecat și eu. Sub podea țăcăneau roțile, prin fața geamurilor treceau în goană stîlpii de telegraf, iar eu alergam din vagon în vagon și mă uitam pe sub bănci și pe rafturile de bagaje. Deodată îl văd într-un ungher: mînca,

bestia, salam şi-i azvîrlea cojile lui Grişa. Cînd a dat cu ochii de mine, s-a holbat de parcă l-ar fi văzut pe dracu, a ţîşnit de pe bancă şi întinde-o. Eu după el. A sărit peste sacul nu ştiu cui, a răsturnat un coş cu cartofi... Între timp, trenul îşi încetinise viteza. Şi el, deodată, ţuşti pe uşa vagonului şi sare într-o grămadă de nisip ! Grişka face „hau" ! şi sare după el. Eu după Grişka. Stăteam înfundat în nisip şi mă gîndeam : „Trăiesc sau nu trăiesc ?". Să nu vă închipuiţi că am stat mult să mă gîndesc, dar cînd mi-am ridicat ochii de jos, ia-l pe Petro de unde nu-i.

— Gură-cască ! spuse Vanea Zadneprovski.

Senea răsuflă adînc şi urmă :

— Şi-am pornit să-l caut. Abia îi dădeam de urmă, şi iar îl pierdeam. Se ascundea cu dibăcie, şmecherul. Şi am cutreierat aşa, din sat în sat, dar mi-era inima cît un purice, fiindcă ştiam că miercuri avem concursul şi mi-era teamă că n-am să mă pot întoarce la timp. Şi. aşa ne ajunge din urmă grupa a treia, şi eu să-i las de căruţă pe băieţii noştri ! Şi, deodată, într-o claie de fîn, îl văd pe Grişka. Mă observă şi el, mă recunoaşte şi începe să latre. Claia se mişcă, şi din fîn iese omul meu, în carne şi oase. „Hei, strigă el, nu te apropia !" Am rămas amîndoi la o distanţă potrivită şi am început să „conversăm". „Ceasul tău nu e la mine — zice. Nu te apropia că te omor". Da eu de colo : „Dă-l naibi de ceas. Eu de tine am nevoie". El : „Să ştii că nu mă las". Şi scoate, măi fraţilor, de la brîu un cuţit cît toate zilele, îşi arată dinţii de lup şi vine drept la mine. Eu fac un salt la stînga şi — pac ! — îi ard un pumn în flancul drept. Şi el, ţuşti în fîn. Atunci m-am trîntit peste dînsul şi...

— De ce minţi ? îl întrerupse deodată o voce guturală. Eu am făcut, pac, şi tu — ţuşti !

Ţiganul stătea sprijinit în coate şi se uita la Senea, dînd a mustrare din cap.

Camera răsună de hohote de rîs.

— Hm! rosti Senea, clipind des. Credeam că dormi... Da... poate că a fost aşa cum spui tu... Parcă cine poate ţine minte totul.

— Şi nu aveam cuţit, ci un băţ.

— Da, — recunoscu Senea, — un băţ. Acum îmi aduc şi eu aminte.

Şi îşi continuă povestirea, de data asta fără înfloriturí. Le povesti băieţilor cum se aşezaseră amîndoi în fîn, şi cum îi vorbise lui Petro cu atîta căldură, sfătuindu-l să se lase de vagabondaj şi să intre la şcoala profesională, încît — pînă la urmă — îl convinsese. Discuţia lor se încheiase în felul următor:

— Dar cine are să mă ţină la şcoală, că eu bani n-am!

— Nici nu-ţi trebuie. Dimpotrivă, şcoala are să depună pe numele tău bani pentru munca din atelier.

— Şi cine are să-mi dea de mîncare?

— Şcoala.

— Şi cine are să-mi cumpere chipiu cu ciocănel, pantaloni, bluză, manta cu vipuşcă albastră?

— Intendenta noastră are să ţi le dea pe toate gratuit.

— Ee! — spuse atunci Petro, încercînd să mai găsească un pretext, — dar ce am să fac cu Grişa?

— Lui Grişa o să-i construim noi o cuşcă. El are să ne păzească şcoala.

Atunci, Petro se ridicase şi se scuturase de fîn.

— Fie, spusese el hotărît. Văd că eşti un tovarăş bun.

6. N-a mai urmat nici o săpunească

Paşa era mulţumit în sinea lui de fapta lui Senea, dar acesta absentase fără învoire, de capul lui. „Exemplu rău pentru alţii! se gîndea Paşa. Şi unde mai pui că a fost în armată!“

A doua zi de dimineață, cînd elevii se aliniară, ca de obicei, în careu, se dădu citire unui ordin al conducerii, în care se spunea că elevul Cesnokov Semion, avînd o permisie de două ore, se întorsese abia după opt zile. Prin aceasta, el încălcase în mod grosolan disciplina, fapt pentru care avea să primească o admonestare scrisă. Ascultînd ordinul, Pașa își zise: „Just", și chiar simți un fel de ușurare.

În aceeași zi, Pașa, Senea și Marusia fură chemați la director.

— Acu' să te ții săpuneală, spuse Pașa, îndreptîndu-se cu Senea spre cabinetul directorului. Ție pentru că ai lipsit, Rodnikovei pentru că te-a îndemnat să pleci, și mie ca organizator de grupă. Foarte just: de vreme ce s-a întîmplat în grupa mea, eu răspund.

— Nu se poate, clătină din cap Senea. Mustrarea recunosc că am meritat-o, dar de ce să mai fie nevoie și de o săpuneală. Mi-ajunge și mustrarea.

— Crezi? se miră Pașa.

— Da. Ce, pentru mine am făcut eu toate astea? Nu, cred că acum are să fie vorba despre altceva. Și, adresîndu-se Rodnikovei, care îi aștepta la ușa cancelariei, o întrebă: Nu-i așa Marusia?

— Așa e! întări fata, deși habar n-avea ce-și spuseseră băieții.

„Ce caraghioși!" își zise Pașa, ferm convins că va fi așa cum spunea el.

Înainte de a bate în ușă, Pașa și Senea își îndreptară bluzele, iar Marusia părul. În cancelarie totul era frecat, lustruit, lăcuit: parchetul, geamurile, biroul, modelele lucrate de elevi și care erau expuse pe pereți — toate străluceau.

Semion Ilici, absorbit cu examinarea unui grafic, le arătă elevilor scaunele, fără să ridice capul. Cei trei se așezară țepeni, cu ochii țintă la director. Semion Ilici se aplecă

și mai mult, sublinie ceva cu creionul, dădu graficul la o parte și ridică încet capul. Ciudat lucru! Pașa nu văzu pe fața lui nici asprime, nici nervozitate, și nici măcar o expresie de răceală. Fața lui era preocupată, și atîta tot.

— Tovarăși comsomoliști, ia să ne gîndim noi, — spuse el încet, — cum să rezolvăm mai bine problema asta. Azi am stat iarăși de vorbă cu Petro ăsta al vostru. S-a luat după mine în atelier; pipăia totul cu mîinile, ba chiar mirosea lucrurile, și am impresia că se și socoate elev al școlii profesionale. Dar el nu e suficient de instruit. Știe numai ceea ce a apucat să învețe la armată, între două atacuri. Cu o asemenea pregătire, nu este posibil să-l primim. E adevărat că, pînă la primirea seriei următoare, mai sînt încă șase luni...

— O-o-o!... îi scăpă Marusiei. Cîte nu se pot face în șase luni!

— Și ce anume? o întrebă directorul, uitîndu-se la ea.

Marusia sări în sus:

— Semion Ilici, în șase luni îl instruiesc eu singură, vă rog să mă credeți!

— Singură? spuse Senea, cu o notă de invidie în glas. Vezi să nu! Eu l-am adus și ea ar vrea... Nu, Semion Ilici, aritmetică am eu pretenția să-l învăț.

— Și dumneata ce ai de spus, Sîciov? i se adresă directorul lui Pașa, și ochii lui sclipiră neobișnuiți de tineri și de veseli.

Pașa se ridică și cîteva clipe tăcu, chibzuind.

— Eu cred că nu e bine, Semion Ilici, începu el, rar. Ne-au mai rămas pentru învățătură mai puțin de patru luni. Parcă mai ai timp să te ții de alții, cînd ești tu însuți în pragul examenelor! Acum aceasta trebuie să fie singura noastră preocupare! Altfel îi învățăm pe alții și cădem noi la examene. Asta-i una. În al doilea rînd, o să plecăm curînd la practică, în atelierele uzinelor.

— Vedeți, așa e el întotdeauna! sări Marusia. Uf!...

Dar nu-şi sfîrşi vorba (ar fi vrut să spună probabil ceva răutăcios sau jignitor) şi se întoarse cu spatele la Paşa.

— Şi atunci, Sîciov, ce facem cu Petro? întrebă Semion Ilici, şi veselia din ochii lui se stinse. Eşti de părere să-l lăsăm să plece unde l-or duce paşii?

Paşa căzu iar pe gînduri:

— Păcat de el, Semion Ilici! E orfan. Şi vrea să înveţe. Cred că ar fi bine să-l instruiască profesori adevăraţi. Ei or să-l pregătească mai bine decît Cesnokov sau Rodnikova. Că doar de asta sînt profesori.

Semion Ilici se uită atent şi puţin mîhnit la Paşa.

— Da, — spuse el cu o nuanţă de regret, — tot ceea ce spui dumneata, Sîciov, e just şi rezonabil. Totul e just! Bine, atunci aşa să facem. Cu atît mai mult, cu cît profesorii noştri s-au oferit singuri. Apoi se ridică, se apropie de Senea şi-i puse o mînă pe umăr: Ei, Cesnokov, ţi s-a comunicat ordinul meu?

— Da! strigă bucuros Senea, ca şi cum n-ar fi fost un ordin de mustrare, ci de premiere.

— Puteţi pleca, spuse Semion Ilici. Acuşi începe şedinţa. Duceţi-vă, totul are să fie bine. Şi, la uşă, adăugă: Pe Petro să-l ajutaţi, totuşi, fiecare după puterile voastre. În felul acesta are să simtă întotdeauna lîngă el umărul tovarăşilor săi.

Elevii ieşiră.

— Poftim, — rîse Senea, închizînd încetişor uşa în urma sa (era nespus de mulţumit), — şi tu care vorbeai de săpuneală! Ştiam eu că are să înţeleagă. Dînsul, măi frate, pe toate le înţelege. Dar, că profesorii au să facă mai bine treaba asta decît noi, da, recunosc.

Deci, în privinţa asta, Paşa avusese dreptate, şi directorul fusese de acord cu el, şi nu cu Senea şi Marusia. Dar, de ce, totuşi, Semion Ilici se uita cu atîta bunăvoinţă la ei, cînd spuneau prostii, iar pe el, Paşa, îl ascultase cu un aer plictisit?

7. *Al cui va fi drapelul?*

Sala clubului era ticsită. Fuseseră convocaţi numai strungarii, dar veniseră şi frezorii, şi lăcătuşii, şi turnătorii, şi fierarii. Pe toţi îi interesa să afle dacă celebra grupă a cincea îşi va menţine întîietatea sau va fi nevoită să cedeze drapelul fetelor, care depăşiseră pînă acum două grupe de băieţi şi mergeau mereu mai departe.

Abia apucară să aleagă prezidiul, şi Vanea Zadneprovski, care se uita tot timpul pe geam, strigă :

— Vine ! şi se repezi valvîrtej spre ieşire.

Cu gîturile întinse, elevii se uitau pe ferestre. Pe aleea de asfalt înainta un cărucior lăcuit. Iar în cărucior şedea Gleb Ivanovici, mişcînd înainte şi înapoi levierul. În jurul căruciorului îşi făceau de lucru Saşa Gorodişcev şi Kostea Bezuglii : constructorii îşi examinau maşina în acţiune. În sală răsună un „ura“ atît de puternic, încît pînă şi uşile păreră că se deschid singure, sub presiunea acestui strigăt entuziast.

— Propun alegerea lui Gleb Ivanovici în prezidiu ! strigă cu o voce sonoră Marusia.

Zeci de mîini ridicară căruciorul şi-l purtară pe estradă.

În cele din urmă se făcu linişte. Mihailov, ţinînd în mînă un teanc întreg de hîrtii scrise, se urcă la tribună. Expresia feţei lui, cu pometii obrajilor proeminenţi, părea să spună lămurit : „Ei, băieţi, acu' i-acu' !“ Un rîs nervos străbătu sala. Ah, Mihailov ăsta !

De la primele cuvinte, toţi înţeleseră că în frunte rămînea tot grupa a cincea. Curînd, însă, el aduse în aşa fel vorba subliniind anumite „poticneli“ din viaţa acestei grupe, încît fiecare îşi spuse în gînd : „S-a zis cu grupa a cincea, poate să-şi ia adio de la drapel !“ Pentru ca, puţin după aceea, din nou să nu se mai îndoiască nimeni de victoria grupei a cincea.

Urmă o expunere asupra felului în care lucraseră grupele în ateliere.

Toate cele patru grupe de strungari confecționaseră un „planetar". Munca la această piesă a mandrinei de strung nu era prea grea, dar cerea precizie, deoarece de planetar depinde ca ghearele să se deplaseze spre centrul mandrinei cu aceeași viteză. Grupa a cincea, muncind cu înverșunare, întrecuse mai întîi grupa a patra, apoi grupa a doua, și, în cele din urmă, le ajunsese pe fete.

— Trebuie remarcat, — sublinie Mihailov ridicînd un deget, — că toți au lucrat conștiincios, fără rebuturi. Dar grupa fetelor s-a străduit și mai mult, și vinerea trecută, închipuiți-vă, a lucrat șaptezeci și nouă de piese, întrecînd într-o singură zi grupa a cincea cu... Mihailov făcu o pauză, desfătîndu-se la vederea tuturor acelor chipuri încordate de așteptare, apoi continuă nepăsător : ...cu douăzeci și patru de piese... În sală izbucniră aplauze furtunoase. Raportorul așteptă pînă se făcu din nou liniște și adăugă liniștit : ...din care nouăsprezece au fost date la rebut.

De data aceasta, sala răsună nu de aplauze, ci de hohote de rîs atît de puternice, încît te așteptai parcă, să se dezlipească tencuiala de pe pereți și să cadă jos.

— Să vorbim acum și despre curățenie, continuă Mihailov. Acum un an am fost la Novocerkask, la Școala Militară „Suvorov", unde e fratele meu cel mic. Acolo să fi văzut curățenie ! Paturile sînt atît de bine făcute, că nu au nici o cută. Stau aliniate ca la paradă. Bocancii elevilor sînt așa de bine lustruiți, că te vezi în ei ca într-o oglindă. Dacă comandantul observă la inspecția de dimineață că un elev e cu unghiile netăiate sau că i s-a înnegrit paftaua de la centiron, îl scoate din front și-i face observație în fața tuturor. Cît despre spălatul pe dinți, este un lucru pe care nimeni nu-l uită, niciodată. Și, ca să vă spun drept, m-a apucat invidia. De ce — îmi zic — nu e și la noi așa ? Noi pregătim cadre noi pentru clasa muncitoare. Clasa muncitoare dă tonul întregii noastre vieți. Auziți ? Tonul întregii noastre vieți ! Așadar tinerii noștri

muncitori trebuie să fie la înălțime din toate punctele de vedere. Este ?

— Este ! răspunse sala într-un glas.

Mihailov zîmbi :

— Dar acum nu-i mai invidiez pe elevii de la școala militară. Și poate că nici pe cei de la Școala Navală „Nahimov“ n-aș avea de ce să-i invidiez : se poate spune că la noi domnește o curățenie... marinărească. Și ceea ce e mai plăcut de menționat, e că inițiatorii acestei curățenii ideale sînt elevii înșiși, și anume grupa comsomolistă numărul cinci, în care s-a distins în mod special comsomolistul Semion Cesnokov.

Nici nu rosti bine Mihailov acest nume, și sala răsună de aplauze atît de puternice, încît își duse palmele la urechi și clătină din cap.

— Liniște, liniște ! se rugă el. Am vrut numai să spun că acum putem să-i invităm pe elevii de la școala militară să ne viziteze ; n-o să ne roșească obrazul.

Aceasta provocă o nouă explozie de aplauze.

— Cui îi revine, așadar, întîietatea în curățenie ? urmă raportorul, ridicînd șiret o sprînceană. Pentru că dacă la băieți domnește o curățenie sobră, la fete se constată o curățenie elegantă. Dar așa și trebuie să fie, și ar fi greu să preferi una alteia. Menționez în treacăt că, în goana lor după eleganță, fetele uită uneori unele lucruri care pentru noi sînt importante și care ne sînt scumpe. Iată un exemplu : Fetele noastre au început să-și facă trandafiri din mătase roșie, pe care și-i prind pe basc. E frumos, nimic de zis. Dar, uneori, se întîmplă ca floarea să fie prinsă cu atîta nepăsare, încît să acopere complet emblema noastră — ciocănelul și cheia, mîndria noastră ! Și una e s-o arăți alături de o floare, iar alta e s-o ascunzi sub floare. Am dreptate ?

— Daa ! răspunseră din sală glasurile băieților.

Fetele tăceau rușinate.

— Concluziile comisiei am să le comunic mai tîrziu, iar acum Piotr Feodorovici are să vă spună rezultatele concursului.

Toată sala oftă ușurată.

Piotr Feodorovici vorbea și la adunare la fel ca și în cabinetul său de tehnologie specială: calm, uniform, concis. El socotea orice cuvînt de prisos o încălcare a principiului economiei, la fel ca și o operație de prisos în procesul tehnologic.

Urcîndu-se la tribună, citi fără nici o introducere rezultatele concursului pe grupe.

Cele mai bune răspunsuri le dăduseră grupele a treia și a cincea. Dar, deși aceste grupe obținuseră un număr egal de puncte, exista o deosebire în caracterul răspunsurilor lor: grupa a cincea răspunsese mai amănunțit, iar a treia mai precis. Poate că grupa a treia ar fi ocupat chiar primul loc la acest concurs, dacă unele candidate n-ar fi făcut greșeli regretabile.

— Iată, de pildă, — spuse Piotr Feodorovici, — o elevă, în loc să scrie: „Filetul Witworth se deosebește de filetul metric prin unghiul profilului și prin pas", a scris: „Filetul metric se aplică la piesele de oțel, iar filetul Witworth la piesele de fontă".

Sala fu străbătută de rîsete ironice. Se auziră cîteva voci curioase.

— Cine? Cine?

— O fată foarte capabilă, care a dat la celelalte nouă întrebări răspunsuri excelente: corecte și concise. Și dacă nu era răspunsul acesta neașteptat de stupid, care dovedește că eleva respectivă e neatentă la lecții și nu citește în manual pînă la capăt, ea ar fi fost clasificată prima la concurs.

Toți se întoarseră instinctiv spre Marusia. Aceasta stătea cu ochii în pămînt și cu colțurile buzelor lăsate în jos, tristă și rușinată.

— Primul loc, — urmă Piotr Feodorovici, — l-a ocupat un elev care a dat la toate cele zece întrebări răspunsuri exacte şi complete. Acesta este... Piotr Feodorovici ridică capul şi aruncă prin ochelari o privire plină de simpatie sălii, ce se pregătea să întîmpine numele învingătorului cu aplauze... Pavel Siciov.

Paşa tresări uşor. În jurul lui izbucni un ropot de aplauze asurzitoare. Ştia că toţi se uită la el şi îşi ţinea capul plecat.

Mihailov urcă din nou la tribună.

— Asta nu ni s-a mai întîmplat, spuse el. Am avut serios de furcă. Să luăm indicii de producţie. Fetele au întrecut grupa a cincea şi ăsta este un plus : dar au dat rebuturi şi ăsta e un minus. În grupa a cincea sporul a crescut într-un ritm mai puţin intens decît la fete, şi ăsta e un minus ; dar această grupă a lucrat fără rebuturi, şi ăsta este un plus. Indiferent de aspectele sub care ni s-a prezentat întrecerea, peste tot ne-am ciocnit de aceeaşi situaţie complicată.

Organizatorul de comsomol se uită spre banca unde se instalase grupa a cincea.

— Părerea mea este că grupei a cincea ar fi trebuit să i se dea o lecţie. Să nu uităm că a avut un păcat, un păcat destul de serios : Cine ar putea să ne spună care ?

În sală nu se auzi nici o şoaptă.

— Nu-şi mai aduce nimeni aminte ?

Mihailov aşteptă puţin, dar elevii se uitau la el şi tăceau.

— Monitorul grupei a cincea, Stepan Hmara ! strigă Mihailov. Poţi să-mi răspunzi dumneata ?

Steopa se ridică şi se uită în tavan, ca şi cum s-ar fi gîndit intens. Apoi oftă adînc şi îşi desfăcu larg braţele :

— Nu, tovarăşe Mihailov, nu-mi aduc aminte.

Cineva pufni în rîs.

— Dar pentru ce a fost mustrat Cesnokov ? întrebă Mihailov, începînd să-şi piardă răbdarea.

— A, despre asta e vorba ? se „miră“ Steopa. Se spune că Semion Ilici s-ar pregăti să-i aducă mulțumiri pentru Petro. Iar minusul și plusul se compensează reciproc.

Sala se cutremură de rîs.

— Ce diplomați ! spuse organizatorul de comsomol, clătinînd din cap și se întoarse spre director, care se așezase lîngă cărucior și stătea încet de vorbă cu Gleb Ivanovici. Ce să le spun, Semion Ilici ?

Directorul ridică din umeri zîmbind.

— Uite ce-i, tovarăși, — încheie raportorul, luîndu-și o înfățișare oficială, — comisia a hotărît următoarele : Drapelul, pe care îl deține deocamdată grupa a cincea, nu se decerne încă nimănui : vom aștepta să vedem cum se comportă și de aci înainte cele patru grupe, în producție. Privirea lui Mihailov deveni aproape aspră. În curînd veți lucra pentru prima oară la strung, în atelierele unei uzine adevărate, și veți executa importante comenzi de stat. În curînd, fiecare își va putea dovedi din plin cunoștințele și aptitudinile, caracterul, îndemînarea. Noi vă dorim să obțineți asemenea succese, încît la vederea voastră fiecare muncitor de la noi din uzină să se bucure, să se simtă mîndru și să poată spune : „Asta e într-adevăr o promoție pe care te poți bizui și cu care poți merge înainte, tot înainte !“

Nimeni nu se așteptase la această hotărîre a comisiei ; de aceea, cînd raportorul coborî de la tribună, cei din sală tăcură o vreme dezorientați. Primul care vorbi fu conducătorul grupei a patra strungari, Jenea Petuhov, care uimea pe toată lumea cu vocea lui prematură de bas.

— Just ! spuse el tare, vorbind ca din butoi. Și la noi în grupă sînt oameni capabili.

— Așa e ! îl susținură cei din grupa a patra și-și aplaudara conducătorul.

De la grupa a patra, avîntul trecu la grupa a doua. Se auziră exclamații :

— Tot a cincea și a treia ! Las' că vă arătăm noi.

— Ne-ați arătat și pînă acum! strigară fetele. Melcilor!

— Făcătoarelor de rebuturi! răspunseră de îndată băieții.

— Ei, spuse președintele, ia să nu vă mai certați. Cereți cuvîntul și urcați la tribună. Hai, cine e primul?

Zeci de mîini se repeziră în sus.

8. *Sirena*

În ziua aceea, încheind ședința, Semion Ilici spuse:

— Peste două zile, sirena uzinei va suna și pentru dumneavoastră.

Sirena uzinei! Dintre toate impresiile care-l copleșiseră pe Pașa în ziua în care venise la școala profesională, cea mai puternică fusese sirena. Pașa se oprise în curtea care împrejmuia clădirea cu trei etaje a școlii și se uita la uzină. Uzina era uriașă și masivă, dar pavilioanele ei, de un cenușiu deschis, păreau ușurele, ca și cum ar fi fost făcute din placaj argintat. Deodată se auzi un urlet greoi și uniform, care acoperi toate celelalte zgomote, făcînd să cutremure totul în jur. Cînd urletul încetă în cele din urmă, lui Pașa i se păru că tot ce era în jurul lui amuțise.

Și iată că acum sirena aceasta avea să-l trezească din somn pe el și pe tovarășii lui, chemîndu-i la uzină, cum îi chema pe toți ceilalți muncitori...

Pașa se afla la Mihailov, cînd Marusia dădu buzna în cameră și spuse pe nerăsuflate:

— Tovarășe Mihailov, grupa noastră a hotărît să iasă mîine în întîmpinarea sirenei!

— Cum adică „să iasă în întîmpinarea sirenei"? Vorbește lămurit.

— Vorbesc lămurit! rîse Marusia. Iată cum: ne sculăm mai devreme, ne îmbrăcăm frumos și ieșim în curte,

aşteptăm acolo şi cînd începe să sune sirena, pornim cu cîntec spre uzină. Asta-i tot.

— Hm... — spuse Mihailov, — bun! Dar de ce numai grupa voastră? Toţi ar trebui să facă asta... Nu-i aşa, Paşa?

— Neapărat, întări Marusia, fără să mai aştepte răspunsul lui Paşa. Dar cu muzică!

— Sigur că da!

— Şi cu flori! insistă Marusia.

— Ei, cît priveşte florile, nu ştiu, zîmbi Mihailov. Fetele ar putea să meargă şi cu flori. Dar băieţii e bine să fie ceva mai sobri.

În dimineaţa zilei următoare, cînd soarele abia aurise vîrfurile copacilor şi incendiase acoperişurile de sticlă ale pavilioanelor uzinei, cele şapte grupe de fete şi băieţi se aliniară de-a lungul clădirii şcolii. Paşa stătea în faţă, sub drapel, alături de cel mai bun elev lăcătuş, Saşa Gorodişcev. Între el şi coloana de elevi încremenise fanfara şcolii, gata la cel dintîi semn al dirijorului său, micul Vanea Zadneprovski, să facă să răsune instrumentele de alamă. Semion Ilici îşi ridică mîneca vestonului, se uită şi-şi duse ceasul la ureche.

— Încă un minut, spuse încet Mihailov, care stătea alături de dînsul.

Dar toţi îl auziră, chiar şi cei din coada coloanei, şi un freamăt uşor trecu printre rînduri. Paşa strînsese mai tare prăjina steagului, iar Vanea Zadneprovski se ridică pe vîrfuri şi îşi aţinti ochii la fanfară.

Marusia se uită zîmbind la colegele ei.

Şi iată că din străfundurile uzinei, de undeva de sub acoperişuri, se porni o bolboroseală groasă, ce te făcea să te gîndeşti la un uriaş care s-a trezit din somn şi se freacă la ochi, mormăind. Namila nevăzută mormăi ce mormăi şi, deodată, văzînd soarele, izbucni vesel şi pe un ton de bas atît de profund, încît pînă şi frunzele teilor de lîngă şcoală începură să freamăte.

Vanea ridică în sus amîndouă mîinile, ca şi cum ar fi vrut să-şi ia zborul, spintecă aerul cu ele, şi din toate instrumentele fanfarei răsună în acelaşi timp, ca un răspuns dat sirenei, „Marşul rezervelor de muncă". Cîteva sute de picioare izbiră în cadenţă betonul. Coloana se urni din loc şi porni, pe şoseaua care se aşternea ca o panglică lată, în direcţia uzinei.

Vîntul uşor al dimineţii flutura steagul de mătase roşie, şi lui Paşa i se părea că steagul e grăbit s-o ia înainte şi că trage după el toată coloana.

Dar de ce era închisă poarta ? Paşa se uită alarmat la director. Dar Semion Ilici mergea calm, solemn şi sigur.

În aceeaşi clipă, poarta de tuci se mişcă, alunecă încet în lături, şi în faţa coloanei se deschise intrarea largă a uzinei. Portarul, un om ars de soare, cu mustăţi cărunte şi într-o bluză militară cu urme de epoleţi pe umeri, ieşi lîngă poartă, luă poziţia de drepţi şi duse mîna la bonetă.

— Drept înainte ! strigă Denis Denisovici, luînd-o înainte, cu o agilitate neaşteptată pentru corpul lui greoi.

Coloana trecu pe sub arcada înaltă a porţii, coti spre o clădire alb-cenuşie şi pătrunse înăuntru. Clădirea era uriaşă ca un stadion şi aproape pustie : nu se vedeau nici maşini, nici muncitori. Numai în mijlocul ei se înălţa o maşină ciudată, de un roşu aprins, care semăna, în pustietatea acestei hale uriaşe, cu o corabie pe mare. În jurul ei trebăluiau cîţiva oameni. Unul îmbrăcat într-un costum bleumarin, înalt şi cu tîmplele cărunte, se întoarse spre coloană, şi în timp ce aceasta se apropia, o cercetă cu ochii lui căprui, adînc înfundaţi în orbite. Privirea lui era scrutătoare, severă chiar. Şi nu numai privirea, totul la acest om i se păru lui Paşa sever, exigent.

Semion Ilici se apropie de el şi începu să-i spună ceva. Omul îl ascultă tăcut, privindu-l cu aceiaşi ochi severi. Deodată întrebă : „Cum, cum ?", şi cînd directorul şcolii îi răspunse, zîmbi larg. Şi acest zîmbet făcu să-i pară faţa caldă şi bună.

Elevii înconjurară din toate părţile maşina. Semion Ilici spuse:

— Tovarăşi elevi, inginerul-şef al uzinei, Valeri Viktorovici Markov, are să vă dea unele explicaţii în legătură cu sarcina pe care o veţi avea de îndeplinit.

— Ah! exclamă Marusia.

Dar nimeni n-o băgă în seamă. Şi toţi îşi aţintiră ochii, curioşi şi lacomi, la inginer. Va să zică, aşa arăta Markov!

De cîte ori nu auziseră ei la lecţii despre minunatele lui dispozitive tehnice! Cîte procese tehnologice, care necesitau zeci de operaţii, nu se reduceau la el, simplu şi îndrăzneţ, la cinci-şase operaţii — astfel că o piesă, pentru prelucrarea căreia era nevoie de ore, se executa în cîteva minute!

Valeri Viktorovici aruncă iarăşi o privire asupra elevilor şi spuse:

— Aţi venit cu muzica? Foarte bine. Dar şi aici avem o muzică — muzica muncii creatoare. Cu timpul o veţi auzi şi voi. Văd că fetele au adus flori. Şi aici înfloresc flori: şpanul de metal, cînd se răsuceşte, ia forme ciudate şi se colorează în galben deschis, portocaliu şi violet. Culoarea asta se schimbă în funcţie de viteza cu care aleargă metalul. Florile noastre elastice vorbesc de graba noastră, de iuţeala cu care ne apropiem de acele zile cînd va înflori întreg pămîntul. Valeri Viktorovici se dădu puţin îndărăt şi învălui într-o privire atentă maşina care aştepta strălucitoare. Admiraţi această primogenitură a uzinei noastre, această corabie de stepă. În faţa dumneavoastră se află o combină autopropulsată, un vrăjitor, o minune a ogoarelor colhoznice. Ea înaintează prin stepă, legănîndu-se în mers ca o corabie, şi din mers seceră, treieră şi curăţă boabele. Iar grînele curg din ea ca un şuvoi de aur. Dar e o corabie fără marinari. Un singur om o conduce. În schimb înlocuieşte munca a o mie de oameni. Şi această maşină minunată o veţi face dumneavoastră.

— Noi ?!

Unora, această exclamaţie le scăpase de frică, altora de uimire, altora de bucurie. Iar Marusia bătu chiar din palme.

— Da, dumneavoastră, repetă grav Valeri Viktorovici. Dar nu singuri, fireşte, ci împreună cu toţi muncitorii uzinei. Această maşină are patru mii o sută şaptezeci şi cinci de piese. Au să aibă de lucru la ea şi strungarii, şi lăcătuşii, şi sculierii, şi şlefuitorii, şi turnătorii, şi frezorii — toţi o să aveţi de lucru.

Cu o mişcare iute şi dibace, Valeri Viktorovici trase învelitoarea pe partea laterală a combinei, scoţînd la iveală nişte suprafeţe plane, pivoţi şi roţi dinţate.

— Hai să ne uităm înăuntru. Şi începu să le explice pe scurt, în fraze simple, structura maşinii. Şi acum, spuneţi-mi ce piesă se repetă aici de mai multe ori ?

— Steluţa ! Steluţa ! strigară elevii din toate părţile.

— Aşa e, roata stelată, ce transmite mişcarea de la ax la ax. Este o piesă foarte importantă, de care avem nevoie în cantităţi uriaşe. Piesa asta o s-o faceţi voi, elevii strungari. Pînă la strînsul recoltei, uzina trebuie să producă cinci sute de maşini. Dacă o să rămîneţi în urmă, o să trebuiască să fie transferaţi la fabricarea acestei piese muncitori de la alte secţii, ceea ce n-ar fi de dorit, deoarece noi nu avem braţe de lucru de prisos — totul este socotit. Dar după cît se pare, n-o să rămîneţi voi în urmă, nu-i aşa ?

Elevii zîmbiră sfioşi, iar una din fete îndrăzni chiar să întrebe :

— Şi dacă depăşim ?

Valeri Viktorovici zîmbi :

— Nimeni n-are să vă condamne... dar numaidecît îşi reluă aerul grav şi, uitîndu-se sever spre grupul fetelor, spuse : Ţara are nevoie nu de cinci sute de combine, ci de zeci de mii. Şi uzina noastră o să i le dea. Să vedeţi ce întrecere are să se desfăşoare cînd o să începem producţia în serie. Muncitorii noştri vor crea ei înşişi noi dispozitive

şi vor simplifica mult procesul tehnologic. Deocamdată, însă, o să vă fie cam greu să vă luaţi la întrecere cu ei: nu numai că îşi cunosc la perfecţie maşinile, sculele, materialul, dar au şi o anume dexteritate. O să trebuiască să vă însuşiţi şi voi toate acestea! Aşadar, învăţaţi!

Valeri Viktorovici arătă ce vor face cei de la alte specialităţi, apoi se întoarse spre maiştri:

— Şi acum, vă rog să repartizaţi elevii prin secţii. Peste cinci minute, sirena va suna pentru ultima oară. Ea trebuie să-l găsească pe fiecare elev la locul lui. Vă doresc curaj şi spor la muncă!

Dădu prietenește din cap, îi strînse mîna lui Semion Ilici şi părăsi secţia, urmărit de privirile încîntate ale elevilor.

9. DIP-200

În secţia mecanică, viitorii strungari se îngrămădiră în jurul lui Denis Denisovici şi al lui Ivan Vakulovici, maistrul grupei de fete. Văzîndu-i cum se înghesuie unii în alţii şi se uită curioşi şi speriaţi în jur, Denis Denisovici rîse plin de înţelegere şi bunăvoinţă.

— Aşa, uitaţi-vă, uitaţi-vă! Pînă una, alta, Ivan Vakulovici şi cu mine o să vă facem repartizarea. Numai să nu vă împrăştiaţi.

Paşa rezemă steagul de o coloană care susţinea acoperişul secţiei. După semiîntunericul coridorului prin care trecuse venind acolo, i se păru că în secţie e mai mult soare chiar decît pe stradă. De atîta belşug de lumină ce se revărsa pe ferestre şi prin acoperişul de sticlă, îţi venea mereu să-ţi fereşti ochii.

Rînduri-rînduri de maşini cenuşii şi cu manete sclipitoare se aliniau cuminţi pînă în fundul halei. Nu era zgomot; se auzea doar un ţăcănit domol, care te punea pe gînduri. Şi cum în secţie nu umbla şi nu şedea nimeni fără

treabă, Pașa se simți prost să stea așa, cu mîinile în sîn, și, ca să facă ceva, începu să se holbeze în jurul lui cu un aer concentrat.

Și cum să nu te holbezi la așa mîndrețe de mașini! Acum nici nu mai voia să audă de cele din atelierele lor. Nu degeaba le poreclise Rodnikova „capre". Ce vrednice de plîns erau bietele de ele, în comparație cu minunățiile de-aici! De n-ar fi fost decît uriașul de metal de la intrarea secției, vopsit într-o culoare mat-argintie, și care te domina cu statura lui masivă, și încă ar fi fost destul.

Cu cît mașinile se îndepărtau mai mult spre fundul secției, cu atît se făceau mai mici, iar lîngă peretele din celălalt capăt erau atît de mititele, încît ți se părea că poți să le duci la subsuoară. Dar chiar și acestea păreau mai complicate decît cele la care învățaseră pînă acum băieții.

Dîndu-și silința să treacă cît mai neobservat, Pașa se apropie în vîrful picioarelor și se uită peste umărul unui muncitor în vîrstă: pe un strung liliputan se rotea, cu sclipiri de aur vechi, o piesă minusculă de alamă. Alături, pe o măsuță, așteptau cîteva piese gata, la fel de minuscule.

Dincolo de biroul cu geamlîc al maistrului se zăreau niște mașini de perforat. Erau cinci la număr și aveau o înfățișare ordonată și solemnă, de parcă ar fi fost niscaiva comandanți. Urmau cîteva mașini cu freze răsucite în spirale. Agitîndu-și cuțitele înainte și înapoi, ca și cum s-ar fi luat la întrecere, „șepingurile" cele harnice strunjeau de zor metalul. Alături se mișcau potolit două uriașe raboteze, își împingeau tacticos bancurile înainte, și deodată, ca și cum s-ar fi fript, și le retrăgeau iute îndărăt.

— Asta zic și eu secție! vorbi uluit Senea Cesnokov, scoțîndu-și batista ca să-și șteargă fruntea nădușită.

Un ghemotoc de hîrtie pe care-l avea în buzunar căzu jos pe dușumea. Și atît era de netedă și de strălucitoare, încît Senea se aplecă pe loc și-l ridică stingherit, uitîndu-se în dreapta și-n stînga, ca să vadă dacă nu-l zărise cineva.

Ivan Vakulovici se apropie şi le luă pe fete la maşinile învecinate.

Denis Denisovici rămase cu băieţii. Toţi se uitau la el cu nerăbdare şi sfială, aşteptîndu-se să fie puşi chiar acum la strunguri. Dar Denis Denisovici se aşeză pe o ladă răsturnată şi începu să-i întrebe dacă este sau nu permis să măsori cu o clemă din mers, dacă e sau nu voie să laşi cheia în mandrină şi ce se poate întîmpla în acest caz, într-un cuvînt, toate chestiunile legate de tehnica securităţii, pe care elevii le cunoşteau la perfecţie, tot de la dînsul, încă din atelierul de studii.

Abia după ce se convinse că nimic nu fusese uitat, Denis Denisovici spuse:

— Ei, să începem...

Şi căutîndu-l cu ochii pe Paşa, se uită la el printre gene.

— Sîciov!... Pe Sîciov îl ia primul! şuşotiră băieţii.

— Da, pe Sîciov, spuse ferm, Denis Denisovici. De ce, nu e just?

— Ba da! E just! răspunse veselă, fără invidie, grupa. Du-te, Paşa! Dă-i drumul!

Zeci de mîini îl înghiontiră amical pe Paşa. Acesta ieşi din rînd şi porni în urma maistrului, printre maşini.

— Ce echipă-i asta? se adresă lui Denis Denisovici, uitîndu-se pieziş la el şi fără să se depărteze de strung, un muncitor cu ochelari.

— Strungarii, răspunse serios maistrul.

— Strungari în pîine?

Ironia era blîndă, dar Denis Denisovici se simţi înţepat şi trecu tăcut mai departe, suflînd supărat pe nas.

„Asta să fie oare?“ se gîndi Paşa, văzînd că Denis Denisovici se opreşte lîngă un strung nou-nouţ. Pe suprafaţa lui mată era fixată o tăbliţă cu o mulţime de cifre şi linii albe, care înfăţişau o diagramă. Dedesubt se vedeau două butoane strălucitoare: unul verde, cu inscripţia „pornire“, şi altul roşu, cu inscripţia „oprire“.

— Ce strung e acesta? întrebă sever, ca la examen, Denis Denisovici.

— DIP-200, răspunse Pașa după o clipă de gîndire.

— Așa e, DIP-200, recunoscu Denis Denisovici. „DIP“ [1]-ul nostru sovietic înseamnă „să ajungem și să întrecem“. Așa trebuie lucrat la el, înțelegi?

— Înțeleg, spuse Pașa și, răspunzînd gîndurilor sale, adăugă: Da' nu poți să întreci dintr-o dată. Trebuie să înveți.

— E limpede, replică Denis Denisovici, dînd din cap. Așadar, să începem!

Potrivi el însuși strungul, îi arătă piesele în funcțiune și plecă, lăsîndu-l lui Pașa o foaie de hîrtie tare, roșcată, brăzdată de niște linii cafenii. În colțul din dreapta al schiței, alături de număr, era scris: „Steluță pentru combina autopropulsată“.

Fără să se pripească, Pașa citi cu atenție prima operație, apoi, închizînd ochii, o repetă pe dinafară, dîndu-și silința să-și imagineze cum va arăta ea, nu pe schiță, ci în realitate. Convingîndu-se că operația era simplă și că nu avea să se încurce în ea, urmări tot atît de atent a doua operație, apoi a treia și a patra... Pe măsură ce studia schița, își simțea sufletul tot mai liniștit și creștea tot mai mult în el convingerea că va putea executa steluța fără greș.

Iată și ultima operație, a șasea: tăierea canalului și teșirea razelor pe flanță. Era simplu, făcuse nu de mult ceva asemănător. Așadar, cele șase operații erau gata studiate, repetate în gînd de cîteva ori, și nici una din ele nu-i trezise îndoieli. Și Pașa simți dorința de a se apuca imediat de lucru.

Însă, mai întîi trebuia să-și procure un cuțit de strung, un șubler, o cheie de piulițe și un burghiu, iar lîngă magazie se și adunaseră mai mulți elevi. Pașa se așeză și el

---

[1] DIP = inițialele de la „dognati i peregnati“. (n.t.).

la coadă. Mutîndu-se de pe un picior pe altul, se tot uita cu ochi de gospodar la DIP, îngrijorat la gîndul că în lipsa lui ar putea să umble careva la el.

Magazionerul îi dădu toate sculele şi două semifabricate de oţel. Semifabricatele erau rotunde, grele, ruginite, şi Paşa se gîndi cu plăcere la clipa cînd aceste bucăţi urîte, roşcate vor deveni în mîinile lui nişte steluţe strălucitoare.

„Principalul este să nu mă grăbesc", se dăscălea el singur, în timp ce monta semifabricatul în mandrina strungului. Fixă apoi cuţitul şi se întoarse spre Denis Denisovici, care, puţin mai departe, le explica ceva băieţilor. Maistrul îi observă privirea, se apropie, încercă semifabricatul şi cuţitul şi, convingîndu-se că toate sînt bine fixate şi la locul lor, dădu din cap. Paşa apăsă pe butonul verde. În aceeaşi clipă, motorul începu să duduie, mandrina să se învîrtească, şi de sub cuţit ieşi, răsucindu-se în spirală, primul şpan. Acolo unde suprafaţa semifabricatului fusese cu o clipă înainte ruginită, murdară, sclipi o fîşie de metal curat şi strălucitor.

Paşa ridică capul. La cîţiva paşi de el îi făcea semn cu mîna, zîmbind, Marusia. Pe strungul ei — tot un DIP — se rotea cu repeziciune semifabricatul strunjit în întregime, care strălucea de parcă s-ar fi bucurat şi el împreună cu fata.

10. Chemare la întrecere

Despre steluţă se vorbea şi la consfătuirile tehnice din biroul inginerului-şef, şi în ziarul uzinei, şi oricine putea s-o admire pe cîteva panouri frumos decorate.

Paşa scoase prima steluţă cu un sfert de oră înainte de sfîrşitul schimbului. O duse cu băgare de seamă la control, caldă încă, sclipitoare, simţindu-i în palmă apăsarea plăcută.

Cît timp măsură controlorul piesa, Paşa se uită calm şi

preocupat la degetele lui scurte și iuți. Dacă l-ar fi auzit spunînd că piesa nu e bună, că are vreo asperitate sau vreun alt defect, ar fi fost groaznic de necăjit, fiindcă respectase cu multă atenție schița. Dar piesa nu avea nici un defect.

Controlorul puse steluța de o parte, făcu un semn pe o foaie de hîrtie și dădu din cap fără o vorbă, nemulțumit parcă n-a avut de ce să se lege.

A doua zi, Pașa lucră patru steluțe. Însemna că făcuse de două ori și ceva mai puțin decît norma unui muncitor adult, dar lucrul acesta nu-l tulbură de fel: deși pentru prima steluță îi trebuiseră în ziua aceea peste două ore, ultima îi luase numai un ceas și un sfert. Însă Pașa își dădea perfect de bine seama în ce fel pierduse timpul. După ce își calculă cum să și-l economisească pe viitor, se așeză la o măsuță, și începu să scrie un angajament. Scrise cîntărind fiecare cuvînt și caligrafiind cu grijă literele:

„Eu, Pavel Nikitovici Sîciov, elev în grupa a cincea strungari, îmi iau angajamentul să fiu disciplinat, să execut întocmai indicațiile maistrului și să respect în totul schița. Îmi iau de asemenea angajamentul să nu dau rebuturi, să sporesc producția cu fiecare zi și s-o ridic, pînă la sfîrșitul practicii, la zece steluțe pe zi. Chem la întrecere pe tovarășul..."

Cîteva clipe, Pașa stătu în cumpănă, uitîndu-se chiorîș spre locul unde stătea Rodnikova. Aceasta examina ceva cu un aer concentrat. O șuviță de păr negru i se desprinsese de sub basc și atîrna chiar deasupra piesei care se învîrtea. „Ce ușor se poate întîmpla un accident!..." se gîndi Pașa. Apoi întoarse capul hotărît și completă:

„...Cesnokov Semion".

Pe tabla lungă de indici, proaspăt vopsită și lăcuită, atîrnau o mulțime de bilețele albe cu chemări la întrecere. Pașa își prinse și el bilețelul pe tablă și, curios, se apucă să citească chemările și angajamentele celorlalți. Iată, Kolea Ovcinnikov îl cheamă la întrecere pe Fedea Bespalov și își ia angajamentul să dea cîte opt steluțe. Vasea Bukin o cheamă la întrecere pe Katia Zincenko. Mare șmecher e

Vasea ăsta! Îşi ia angajamentul să dea numai şapte bucăţi, dar are să dea cu siguranţă opt, ba poate chiar şi nouă. Iată şi scrisul cunoscut al lui Steopa Hmara; literele stau aplecate, de parcă se ploconesc. Se prinde ca la sfîrşitul practicii să dea cîte zece steluţe. Bravo lui! Dar scrisul ăsta lăbărţat al cui o fi? Ei, dar asta-i Rodnikova!

Paşa face un pas înainte şi se uită fără să clipească la numărul scris cu caractere mari. Ce-e-e? Îl cheamă la întrecere pe el? Se angajează să dea douăsprezece piese? Dar asta înseamnă o sută douăzeci la sută din norma unui muncitor adult!

Elevii s-au strîns lîngă tablă. Citesc cu glas tare, se uită curioşi la Paşa şi aşteaptă. Paşa tace. Nu poate accepta o asemenea chemare. Iar dacă n-o acceptă, au să zică toţi că se dă bătut. Parcă şi vede în ochii lor zîmbete ironice.

Cineva îi vîră în mînă un creion, ca să semneze pe foaia Rodnikovei că e de acord.

De obicei, în asemenea situaţie primeşti orice chemare, chit că pe urmă îţi spui în sinea ta că ai fost un prost.

— Stai puţin, — vorbi deodată Paşa, dînd la o parte mîna cu creionul, — asta-i o prostie! De ce am venit noi aici? Ca să învăţăm, nu? Şi ea, gata, se şi înfige la recorduri. Eu, unul, nu sînt de acord cu asta!

— Nu te potrivi Paşa, e o prostie! întări Steopa Hmara. De ce să-i cînţi în strună?

— Ce-i gălăgia asta? Ce aveţi de împărţit? interveni Senea, croindu-şi energic drum prin mulţime, cu umerii lui vînjoşi. Aoleu, fraţilor, ce vis am avut eu azi! Se făcea că lunganul de Saşa Gorodişcev a inventat o rachetă pentru zboruri interplanetare. Şi am pornit spre Marte, eu, Saşa şi Marusia Rodnikova. Zburam de ni se tăiase răsuflarea...

— Ia nu mai bate cîmpii! i-o reteză Steopa Hmara. Mai bine citeşte ce i-a trăsnit prin cap Rodnikovei tale. Uite ici!

— Unde? întrebă Senea plin de curiozitate binevoitoare. Ăsta-i ? Parcurse bileţelul dintr-o privire şi exclamă admirativ: Straşnic! Bravo ei!

— Bravo ei? replică Paşa, privindu-l indignat. Asta-i curată lăudăroşenie!

— Stai, frate, că nu-i aşa mult! Şi Senea închise ochii şi începu să socotească în gînd. Da, — recunoscu el în cele din urmă, — e cam multişor! Hai să zicem zece. Asta mai merge. Poate chiar şi unsprezece. Dar douăsprezece... Se cam întrece cu gluma...

— Şi eu tot zece zic, spuse Paşa mai calm, mulţumit că Senea e de acord cu el. Poftim, — şi îi arătă foaia lui, — citeşte şi semnează.

Senea citi, scoase maşinal din buzunarul de la piept stiloul şi iscăli tot maşinal — pesemne cu gîndul la întrecere.

— Da, e cam mult! repetă el şi încheie cu totul pe neaşteptate: Totuşi, nimic nu este imposibil!

— Dacă nu este, ia-te tu la întrecere cu ea! replică Paşa posac, simţind iarăşi cum creşte într-însul starea aceea de iritare.

— Dar nu vezi că nu cu mine, ci cu tine, vrea să se măsoare, Paşenka, răspunse Senea mai a invidie, mai a bătaie de joc. Tu eşti slăbiciunea ei! Şi se uită la Paşa cam ciudat.

Şi Paşa, fără să ştie nici el de ce, se simţi deodată stingherit. Cu obrajii aprinşi, făcu stînga-mprejur şi, înciudat în sine pe Senea, şi mai cu seamă pe fetişcana aceea care nu-l lăsa să trăiască, porni spre strungul lui.

11. „Inventatoarea"

In prima săptămînă de lucru la uzină, Paşa predase controlorului treizeci de piese.

— Denis Denisovici, ieri am dat cu o steluţă mai pu-

ţin, spuse el, privind în pămînt. Am făcut şase în loc de şapte.

— Şi azi ?

— Azi le-am făcut pe toate opt, aşa cum plănuisem.

— Atunci ieri ce-ai păţit ? întrebă maistrul zîmbind.

— N-am păţit nimic. Le-aş fi făcut pe toate şapte, dar mi-a făcut festa un semifabricat, care avea o fisură.

— În cazul ăsta se schimbă socoteala : nu-i vina dumitale. Dar, oricum, Sîclov, poţi fi liniştit : tot dumneata ai făcut mai multe decît toţi.

Paşa se afla într-adevăr în fruntea tuturor. Numai Senea dăduse acelaşi număr de steluţe ca şi el — pînă şi rebutul lor era identic ; cîte o steluţă. Dar, în vreme ce Senea stricase steluţa din nebăgare de seamă, rebutul lui Paşa era din vina fierarilor. În afară de asta, Paşa avea şi un ritm de mişcare mai uniform : cu începere din cea de-a treia zi, el adăugase la fiecare schimb cîte o piesă ; pe cînd Senea, aci stătea în loc, aci făcea cîte un salt şi compensa într-o zi ceea ce nu făcuse în două. Se vede treaba că avea un plan al lui, dar se temea să-şi dea frîu liber, ca să nu se poticnească.

La pauza de la amiază, elevii se adunau în faţa tablei de indici, citeau numerele scrise cu grijă şi făceau prinsori : că va învinge Paşa, cînd rămînea Senea în urmă, şi că va pierde Paşa, cînd Senea făcea cîte un salt înainte. Întrecerea îi antrenase pe toţi, şi dacă nimeni nu visa să le ia înainte lui Paşa şi lui Senea, în schimb nimeni nu voia să fie mai prejos ca ei. Rămîneau în urmă cu cel mult o piesă la schimb, şi în cazuri rare cu două, dar, în ansamblul ei, grupa trimitea în fiecare zi la hala de montaj din ce în ce mai multe steluţe noi, strălucitoare.

Fetele întîmpinară la început unele greutăţi, dar pe urmă totul se aranjă şi începură să progreseze şi ele uniform. Intervalul care se formase între ele şi grupa a cincea nu scădea însă de loc. Treceau pe lîngă tabla de indici cu ochii în pămînt şi se făceau că n-aud înţepăturile

băieţilor. Numai cîteodată, scoase din răbdări, se răsteau la ei: „Las' că vă arătăm noi!“ şi, nevrînd să mai audă răspunsul, o rupeau de fugă. Încercau ele să-şi dea şi singure curaj, dar se uitau din ce în ce mai întrebătoare la Ivan Vakulovici.

Tovarăşul Vakulovici era un om şi jumătate. Tăcut din fire, cu o înfăţişare aproape ursuză, era cunoscut înainte de război drept cel mai iscusit strungar din toată uzina. Din război se întorsese cu degetele de la mîna dreaptă anchilozate. Direcţia uzinei voise să-l trimită la secţia de aprovizionare a muncitorilor, dar el ceruse cu insistenţă să fie trimis într-o secţie productivă. Pînă la urmă se dusese maistru la şcoala profesională. Războiul îl făcuse şi mai posac, dar asta nu le împiedica pe fete să se împace de minune cu el. Îl înţelegeau dintr-o jumătate de frază, dintr-un cuvînt, din cîte un gest abia perceptibil. Singură privirea lui, care exprima mustrare sau aprobare, avea adesea mai mult efect, decît ar fi putut să aibă o admonestare sau o laudă ditirambică. Numai în orele cînd chibzuia asupra noilor sale dispozitive şi, surd la tot ceea ce se întîmpla în jur, stătea aplecat asupra bancului sau schiţa ceva cu mîna stîngă în caietul său cu scoarţe de muşama, fetele se simţeau dintr-o dată orfane. În schimb, ce bucurie pe ele cînd îşi ridica el capul şi le învăluia într-o privire grăitoare şi şireată! Nu era o simplă „întoarcere“ la elevele sale, era o întoarcere cu o nouă invenţie. Odată născocise un instrument de tăiere, care semăna cu o ascuţitoare de creioane, numai că avea patru cuţite. Pe vremea aceea, elevii strungari lucrau la nişte dornuri de lăcătuşerie. Folosind invenţia maistrului lor, fetele îi întrecuseră într-o singură zi pe băieţii cei înfumuraţi cu şaizeci şi şapte la sută. E adevărat că peste cîteva zile dispozitivul lui Ivan Vakulovici fusese pus la îndemîna întregii şcoli şi băieţii le ajunseseră repede din urmă pe fete; totuşi, acestea triumfaseră şi-i necăjiră încă multă vreme.

Iată de ce şi acum, cînd rămăseseră în urma grupei a cincea, fetele se uitau tot mai des la maistrul lor, nădăjduind în sinea lor că acesta are să inventeze poate vreun dispozitiv care să le facă să progreseze mai iute.

În acelaşi timp urmăreau cu speranţă amestecată cu teamă pe fruntaşa grupei lor — Marusia Rodnikova. Aceasta muncea cu înfrigurare. Din păcate, aci îi dădea controlorului atîtea stele cîte nu-i dăduse nici chiar Paşa, dar din care aproape o treime erau date la rebut, aci se moşmondea toată ziua la o singură piesă, pe care, în cele din urmă, o arunca fără s-o mai termine. Adîncită în gînduri, cîteodată nici nu băga de seamă cum „bate", semifabricatul în strung. Ivan Vakulovici se apropia şi se uita sever la piesa neglijent fixată. Marusia se smulgea din visare, îndrepta semifabricatul în mandrină, dar o oră mai tîrziu rămînea iar cu ochii aţintiţi în gol, fără să vadă şi fără să audă cum scîrţîie cuţitul greşit ascuţit.

— Ce-i asta? o dojeni odată Ivan Vakulovici, vîrîndu-şi supărat degetul mic în ureche, ca şi cum ar fi vrut să scape de sunetul acesta insuportabil.

— M-a furat gîndul, răspunse fîstîcindu-se Marusia.

— Deteriorarea cuţitului, pierdere de timp, risc de accident... enumeră pe degete maistrul. Treabă-i asta?

— Ivan Vakulovici, — răspunse Marusia pe un ton plîngăreţ, dar cu o sclipire şireată în ochi, — parcă pe dumneavoastră nu vă fură gîndul cînd inventaţi!

— Cum? ridică maistrul mirat din sprîncene. Ce tot vorbeşti?

— Vedeţi... Marusia înghiţi în sec. Am vrut să fac un dispozitiv, dar nu mi-a ieşit... Trase aer pe nas, a supărare. Nu ştiu nici eu de ce... Dar dacă mi-ar fi ieşit, am fi făcut cîte douăsprezece steluţe într-un schimb, pe cuvîntul meu! Acum, însă... — şi faţa ei exprimă dintr-o dată îngrijorare, — acum, Ivan Vakulovici, vreau să fixez concomitent două cuţite. Numai că nu ştiu cum e mai bine:

să ia unul prima strujitură, iar celălalt pe a doua, sau să meargă paralel — unul de la capătul semifabricatului, iar celălalt de la mijloc. Dumneavoastră ce mă sfătuiţi, Ivan Vakulovici ?

Ivan Vakulovici se încruntă, dar privirea nu i se înăspri.

— Să te laşi de astea deocamdată, spuse el încet, ca să nu-l audă decît Marusia. Da, să te laşi, repetă el. Cunoşti procesul tehnologic ? Urmează-l întocmai cum ai învăţat. Stăpîneşte-ţi imaginaţia : dezvoltă-ţi numai îndemînarea, pricepi ? Perfecţionează-te, însuşeşte-ţi strungul, pătrunde-i toate tainele, toate apucăturile ; economiseşte-ţi timpul şi gesturile. Iar cînd n-ai să mai ai la ce să faci economii, atunci poţi să dai frîu liber imaginaţiei, atunci poţi să inventezi. Acesta e sfatul meu. Şi nu numai un sfat, ci chiar un ordin. Ai înţeles ?

— Înţeles, mormăi Marusia, cu ochii în pămînt. Genele îi tremurau.

— Da, un ordin ! repetă sever Ivan Vakulovici, mirîndu-se singur că putuse să vorbească atîta, şi se îndepărtă încet, îndoindu-se, parcă, dacă explicase totul destul de clar.

Marusia îl petrecu cu privirea, cu aerul unui copil căruia i se face o nedreptate, oftă adînc şi-şi muşcă încăpăţînată buza.

Paşa strunjea coada unei steluţe, cînd auzi deodată în apropiere un motor care lua intonaţii de bas. „Oho, se gîndi el, fără să-şi ia ochii de la cuţitul strungului. Al cui strung o fi oare ? Sunetul continuă aşa o vreme, apoi se auzi o pocnitură, ca şi cum ar fi plesnit un arc, urmată de un ţipăt uşor. Paşa ridică brusc capul : îndoindu-se într-un chip ciudat, cu faţa albă ca varul, Marusia cădea încet la pămînt.

Paşa se repezi la ea şi o prinse în braţe în clipa în care era gata să se lovească cu capul de muchia ascuţită a strungului.

12. Hotărîrea

Îndată ce sună sirena, comsomoliştii se adunară în sala clubului şi începură să discute cu însufleţire despre primele lor zile de lucru în uzină.

Tuturor le făcea plăcere să ştie că afluxul de steluţe îngăduise halei de montaj să lucreze fără întrerupere. Pe cînd se întorceau încolonaţi de la uzină, le tăiase drumul un tren pe ale cărui platforme se aflau nişte combine noinouţe, proaspăt vopsite, strălucitoare. Şi cu toţii se simţiseră atît de mîndri, ca şi cum corăbiile acestea ce se îndreptau spre întinderile îndepărtate ale stepelor, ar fi fost făurite în întregime de mîinile lor. Numai păţania Rodnikovei le umbrea bucuria.

Ce se întîmplase? Ivan Vakulovici le povesti scurt şi precis, cum îi era obiceiul, toată tărăşenia. Ca să accelereze strunjirea cozii steluţei, Marusia pusese în funcţiune dintr-o dată două cuţite, dar fără să ţină seama de presiunea exercitată asupra piesei. Aceasta zburase din strung şi o lovise pe Marusia în umăr. Lovitura, deşi fără gravitate, fusese destul de puternică; Marusia se speriase şi îşi pierduse cunoştinţa.

— Unde e? Unde e? voiră să afle fetele, aproape cu lacrimi în ochi.

— N-are nimic, căută să le liniştească Semion Ilici, alarmat el însuşi de cele întîmplate. Trebuie să stea vreo două-trei zile acasă, cu comprese, şi pe urmă are să se întoarcă mai teafără ca înainte. Acum, însă, avem de vorbit, trebuie să discutăm foarte serios.

Vorbiră şi Semion Ilici, şi Denis Denisovici, şi Mihailov, şi chiar şi acei comsomolişti care nu prea obişnuiau să ia cuvîntul pe la adunări.

Paşa îşi dădea toată silinţa să asculte şi ce spunea directorul, şi ce izbutea cu greu să rostească, bîlbîit cum era, Vitea Seomuşkin, orator permanent la toate adunările. Dar nu reuşea să le înregistreze vorbele; ceva îl rodea, împie-

dicîndu-l să se concentreze. Era hotărît să ceară şi el cuvîntul, ca s-o critice cu asprime pe Rodnikova şi totodată pe Senea Cesnokov, dar cînd încerca să-şi alcătuiască în minte cuvîntarea, ieşea ca şi cum nu ar fi criticat-o pe Rodnikova, ci ar fi căutat să se justifice pe sine pentru ceva.

— Sîciov, nu iei cuvîntul?

Din prezidiu se uita la el Mihailov şi aştepta. Se uitară şi Semion Ilici şi Denis Denisovici. Elevii întoarseră şi ei capul spre dînsul.

Paşa se ridică. Fetele îl aplaudară — asta pentru că o salvase pe Marusia. Băieţii se manifestară prin zgomote aprobative. Senea, care şedea în spatele lui, îl înghionti prieteneşte în spate.

Cu ochii în jos, Paşa porni încet spre tribună. Dar la jumătatea drumului se opri.

— Ce e? se miră Mihailov.

— Eu... Paşa înghiţi în sec. Aş vrea mai tîrziu... Şi amuţi.

— Bine, spuse Mihailov făcîndu-i înţelegător semn cu capul. Şi Paşa se întoarse la locul lui.

După adunare urmă un program dat de artiştii amatori.

Paşa ieşi din sala arhiplină şi se îndreptă pe coridoarele pustii, spre camera sa. Voia să fie singur. Dar în cameră se afla Petro. Aşa tuns cum era, nu mai avea nimic din băiatul caraghios de mai înainte. Cu mîinile la urechi, ca să nu audă ecoul petrecerii de la club şi să nu se lase ispitit, Petro repeta cu un aer concentrat:

— Gîsca are doi ochi, gîsca are doi ochi...

— Ce tot mormăi acolo? îl întrebă Paşa.

Petro se opri, şi ochii lui negri îl priviră buimaci pe Paşa. Deodată se lovi cu mîinile peste genunchi şi hohoti vesel, arătîndu-şi dinţii mari şi orbitor de albi:

— M-am smintit de atîta învăţătură! Zău că m-am smintit!

— Mai odihnește-te și tu, îl sfătui Pașa. Du-te jos și cîntă un pic la chitară.

Țigănușul clătină trist din cap:

— Nu se poate. Știi ce e mîine? E sfîrșitul săptămînii. Mîine vine Marusia să mă controleze. Are să controleze totul, pe toată săptămîna. Dacă am învățat bine, are să mă laude, iar dacă am învățat prost, are să mă certe.

— Nu vine! spuse Pașa cu o amărăciune care-l miră și pe el. E bolnavă.

— Bolnavă? se sperie țigănușul. Vai de mine!... O fetiță așa bună! Aruncă o privire neputincioasă în jur și spuse copilărește: Și pe mine cine mă mai ascultă la lecții? Tu nu vrei, Senea cîntă... N-are cine să mă asculte.

— Ba, de ce... îngăimă Pașa rușinat. N-ai dreptate. Ia dă cărțile încoa'...

O oră mai tîrziu, cînd Semion Ilici deschise ușa și aruncă o privire în cameră, îi văzu pe Pașa și pe țigănuș stînd alături, la masă. Petro scria, scoțîndu-și vîrful limbii afară, de atent ce era, iar Pașa îi urmărea peniița și îi încuraja:

— Vezi? Și tu care ziceai că nu știi!... Acum scrie numitorul comun. Bravo!

Zărindu-l pe director, băieții se ridicară.

— Și dumneata îl prepari, Sîciov? întrebă Semion Ilici, puțin mirat.

— Da... Adică nu... Țin locul Rodnikovei, bolborosi Pașa privind în pămînt.

Directorul se apropie și-i puse mîna pe umăr.

— Semion Ilici, — îl rugă Pașa, ridicîndu-și brusc ochii spre el, — dați-mi voie să ies mîine în oraș. Dac-ați ști ce tare... înghiți în sec, își lăsă din nou privirea în pămînt și șopti abia auzit: ...mă doare inima!

— În oraș? S-a făcut, — îi răspunse binevoitor Semion Ilici, — poți să te duci. Am să vorbesc cu intendentul. Și porni spre ușă. Dar ajungînd în prag, se întoarse și-i spuse iar: Poți să te duci. Faci foarte bine.

13. O discuţie serioasă

Duminică după-masă, băieţii ieşiră cu toţii pe terenul de fotbal. Căminul rămase pustiu. Paşa îşi perie cu grijă costumul şi plecă în oraş cu biletul de voie în buzunarul de la piept.

Pe strada Ceremuşkinaia, plină de verdeaţă, găsi uşor numărul de care avea nevoie. Se opri în faţa unei căsuţe cu acoperişul de olane, năpădit de muşchi. Pe pervazurile ferestrelor, îndărătul geamurilor strălucind de curăţenie, înfloreau muşcate. Paşa îşi aduse aminte de căsuţa bătrînă, din Lukianovka lui, arsă de fascişti, şi se întristă. Stătu aşa cîteva clipe, apoi scoase un oftat şi zgîlţîi încet clanţa. Veni să-i deschidă un bătrîn înalt şi slab, cu faţa bronzată şi cu ochii negri, ageri. După ochii aceia, Paşa ghici numaidecît că în faţa lui stă tatăl Marusiei.

— Încă unul, spuse cu un zîmbet vesel bătrînul, măsurîndu-l pe Paşa din ochi. Toată ziua numai musafiri. Ce noroc pe Mania!

— Bună ziua. Paşa îşi ridică puţin şapca. Au mai venit de-ai noştri?

— Oho! trei fete, apoi Saşa inventatorul, apoi Senea cel cu medalii... Pe tine cum te cheamă?

— Pavel.

— A, Pa-aşa! rosti prelung şi prietenos bătrînul. Cel mai bun strungar. Am auzit de tine, cum să nu! Tu eşti, care va să zică... Ei, hai, intră, intră!

Paşa îşi zise: „De la cine o fi auzit? De la Marusia? Păi ea mă vorbeşte numai de rău".

Curticica era mică de tot, şi Paşa înţelese îndată că principalul lucru aici era grădina, care se întindea de jur împrejurul casei, şi ai cărei pomi întindeau spre ferestre ramurile lor încîlcite.

— Acolo e, spuse bătrînul, arătîndu-i nişte caişi rotaţi. Du-te acolo!

Şi, şchiopătînd, intră în casă.

Dr. Gh. Perlefean

Marusia stătea la o măsuță și se uita cu ochii ei mari la Pașa. Rochia albastră de casă și ciupicii pe care-i purta în picioarele goale o făceau să pară firavă și mică.

Pașa se apropie și spuse încet:

— Bună ziua...

— Bună ziua, îi răspunse ea tot atît de încet, dar deodată se înroși și-i întinse brusc mîna.

Cîteva secunde stătură astfel, unul în fața celuilalt, fără să știe ce să-și spună.

— Vrei caise? îl întrebă ea pe neașteptate și sări în picioare pe masă. Dar, în clipa cînd ridică mîna ca să apuce creanga, se strîmbă de durere.

— Lasă, spuse Pașa. Te doare.

— Ei, și?! Să mă doară! făcu Marusia încruntîndu-se, și cîteva clipe redeveni iar fetița încăpățînată și arțăgoasă de la școală.

Verzi încă, necoapte, caisele cădeau pe masă, săreau în sus și se rostogoleau în iarbă. Pașa abia pridideа să le strîngă.

— Ajunge! strigă el. S-a umplut șapca.

— Nu-i nimic, să le duci și băieților! răspunse rîzînd Marusia, și continuă să arunce caisele, cît mai departe, înadins ca să-l necăjească.

Apoi se așezară iar unul în fața celuilalt, dar de astădată la masă, și se priviră lung: ea zîmbind și puțin trasă la față, el speriat de gîndul că, ceea ce voia să-i spună, ar putea-o supăra.

— Știi, eu nu dau nimănui cheia de la mandrină, — începu el, nitam-nisam. Băieții mi-o cer cîteodată, dar eu nu le-o dau.

— De ce? se miră Marusia.

— Uite-așa. Că dacă i-o dai unuia, acela i-o dă altuia, care o dă unui al treilea și tot așa... După aceea trebuie să umbli și să o cauți. Timp pierdut...

— Bine, dar dacă te roagă unul care și-a pierdut cheia?

— N-are decît să o piardă. Fiecare să pună cheia la locul ei. Crezi că-l ajut dacă i-o dau? Dimpotrivă! Are să se obişnuiască aşa şi are să vrea să aibă întotdeauna totul de-a gata! Paşa tăcu puţin, apoi uitîndu-se şiret printre gene întrebă: Tu cîte cuţite ascuţi? Te pomeneşti că unul?

— Bine-nţeles!

— Eram sigur! Ei bine, trebuie să ascuţi două. Cu unul lucrezi, iar pe celălalt îl pui în ladă — să-l ai de rezervă. Cînd se toceşte primul, îl schimbi numaidecît cu celălalt. Altfel trebuie să te duci la polizor şi... pierzi timp. Nu rîde, că şi cu asta se face economie de timp.

— Da... recunoscu Marusia, pe gînduri. Numai că foarte puţin. Puţin de tot.

— Daaa, puţin de tot? nu se lăsă Paşa. Dar vezi, aici puţin, dincolo puţin şi te trezeşti că ai cîştigat într-un schimb, exact atît cît să faci o steluţă în plus. Este? Tăcu din nou şi se uită pe sub sprîncene la Marusia. Crezi că n-am văzut cum stau la tine sculele pe măsuţă? Alandala! Fiecare sculă ar trebui să-şi aibă locul ei, ca s-o găseşti şi cu ochii-nchişi.

— Mare lucru economiseşti cu asta! replică fără convingere Marusia.

— Oricît de puţin ar fi, de vreme ce economiseşti, e bine. Cum de nu înţelegi tu asta! În vocea lui Paşa vibra chiar puţină supărare. Toate au o socoteală. Cînd e ordine în jurul tău, atunci şi mîna lucrează mai repede şi ochiul vede mai bine. Ia spune, dacă „bate" semifabricatul, poţi să-l fixezi fără cretă sau fără paralel?

Marusia se gîndi puţin.

— Nu, — răspunse ea, clătinînd din cap, — nu pot.

— Vezi? rîse Paşa. Eu, însă, pot. Mai înainte nu puteam, dar acuma pot. De ce? Pentru că m-am antrenat să fiu precis şi ordonat. Nu e şi asta o economie — să fixezi semifabricatul din ochi?

— Este, recunoscu iar Marusia. Şi, după ce se gîndi puţin, repetă cu şi mai multă convingere: Da, este.

— Vezi, replică Pașa triumfător. În loc de asta, tu te apuci să inventezi nu știu ce. Parcă ar fi ceva de inventat! Ți s-a dat schița, execut-o întocmai. Crezi tu că tehnologul care a elaborat procesele tehnologice e mai prost decît noi sau știe mai puțin? Nu uita că el a terminat poate școala tehnică sau chiar institutul...

— Stai puțin, — îl întrerupse Marusia, împreunîndu-și sprîncenile, — dar căruciorul? Uiți că Sașa a inventat un cărucior?

Pașa pufni în rîs:

— Sașa?! Și tu crezi că Denis Denisovici nu știa cum trebuie făcut căruciorul ăsta? Știa. Dar ne-a dat sarcina asta ca să vadă cît de inventivi sîntem noi, elevii. Însă. procesul tehnologic al steluței a fost elaborat de tehnolog în vederea unei comenzi de stat, și nu ca un exercițiu, pricepi? Aici s-a chibzuit totul, pînă în cele mai mici amănunte. Nu mai e nimic de inventat!

— Vezi cum ești, vezi cum ești! se înfurie Marusia, izbind cu pumnul în masă. În glasul ei tremurau lacrimi. Tu una știi: încet, cuminte, precis și cu grijă, că noi nu ne putem compara cu tehnologii! L-ai văzut pe tata — acela care ți-a deschis poarta mai-nainte? Ce e el? om de știință, tehnician, inginer? Nu, e muncitor. Atît. Toarnă oțel.

— Zău? se miră Pașa. Credeam că e invalid.

— Da, „invalid"! îl imită cu ciudă Marusia. Măcar de-ar fi toți invalizii ca dînsul! Ei bine, tata și-a luat angajamentul să-și îndeplinească planul cincinal în doi ani. Sau, uite, Gleb Ivanovici. Și el e muncitor. Dar cîte invenții nu are!

— Care Gleb Ivanovici?

— Ai uitat? Moșneagul căruia i-ați făcut căruciorul. Tu nu știi, dar eu mă duc în fiecare zi pe la dînsul. El îmi povestește, iar eu scriu, și acasă trec pe curat. Uite cît am scris pînă acum! Și Marusia arătă spre masă, unde Pașa observase mai dinainte un caiet gros.

Paşa trase caietul spre el şi începu să-l frunzărească. Pe prima pagină era scris: „Însemnările unui vechi strungar". Iar dedesubt, cu litere mai mici: „Dragilor mei protectori, rezerva de muncă a clasei muncitoare".

— Şi despre ce e vorba aici? întrebă Paşa, examinînd cu interes schiţele şi însemnările.

— Despre diferite dispozitive pe care le-a făcut el. Despre simplificarea proceselor tehnologice. Asta e. Şi tu spui...

— Bine, el a lucrat patruzeci de ani în uzină! Iar tatăl tău, pesemne şi mai mult.

— Vezi! sări iar de la locul ei Marusia, pocnind din palme. Vezi ce fel de om eşti? Toţi în jurul nostru se entuziasmează, toţi vor să-şi depăşească sarcina, să o ia înaintea timpului, numai tu stai ca o broască într-o zi de arşiţă.

— Cum vine asta? se miră Paşa. De ce „broască"?

— Uite-aşa, rîse Marusia. Broasca e întotdeauna rece, chiar şi atunci cînd o dogoreşte soarele. Ei, dacă nu ca o broască, atunci ca un aritmometru, ştii, acela de la noi de la contabilitate. Este precis şi ordonat, dar nu are suflet.

Paşa se îngălbeni. Îşi plecă fruntea şi nu răspunse.

— Te-ai supărat? se îngrijoră Marusia.

Lui Paşa îi bătură pleoapele.

— Paşa!...

Paşa tăcea.

Marusia aşteptă puţin, apoi îi atinse încetişor mîna cu vîrfurile degetelor ei:

— Nu te supăra. Sînt o proastă şi o răutăcioasă. Fac ce fac, şi iar te necăjesc. Iartă-mă, Paşa! Te rog!...

Niciodată nu vorbise aşa cu el. Paşa simţi o gîdilătură în gît.

— Tu nu ştii... spuse el, ridicînd în sfîrşit ochii.

— Ce? întrebă ea încet, fără să-şi ia privirea de la ochii lui căprui, întotdeauna calmi, în care se ivise neaşteptat o sclipire energică.

— Tu nu știi ce greu e să lucrezi pămîntul cu mîinile goale. Înainte de război erau la noi, la Lukianovka, și tractoare și combine... Dar fasciștii le-au luat pe toate. Bunicul meu, cînd a văzut că lucrurile s-au întors iar la starea de odinioară, a luat un pietroi și l-a atins pe comandant la mir. De ucis nu l-a ucis, că era prea slab bătrînul, dar viața tot în spînzurătoare și-a sfîrșit-o. O dată cu primăvara au venit ai noștri și i-au gonit pe fasciști. Dar în sat rămăseseră numai babele și copiii. Pas de gospodărește! Am pus vitele la plug și ne-am înhămat și noi. Tot pămîntul l-am stropit cu sudoare.

— Și tu? întrebă în șoaptă Marusia.

Pașa o privi mirat.

— Ba bine că nu! Nu ne-a silit nimeni, și totuși au muncit și copii mai mici ca mine... Tăcu o clipă, apoi zîmbi; de aceea, ieri, cînd am văzut eșalonul cu combine noi-nouțe, mi-a crescut inima. M-am gîndit că poate o ajunge vreuna din ele și la noi, la Lukianovka. Și mi-a părut așa rău că n-ai văzut și tu cum plutesc corăbiile acelea!

— De ce ți-a părut rău? întrebă Marusia, aplecîndu-se peste masă. De ce?

Pașa șovăi:

— Nu știu cum să-ți spun!... Ei, bine! Dacă ai înțelege tu cu adevărat ce fel de mașini sînt combinele astea, cîtă ușurare aduc ele colhoznicilor, ai lăsa jucăriile astea și te-ai apuca serios de steluțe. Uite-așa înțeleg eu, deși poate că pe tine te supără că îți spun.

Cu bărbia în palme, Marusia se uita țintă la Pașa.

— Nu, — clătină ea cu hotărîre din cap, — astea nu sînt jucării! Degeaba îți închipui tu așa. Îmi dau eu foarte bine seama ce înseamnă o combină pentru noi toți! De aceea am și vrut să găsesc un dispozitiv. Visam să facă elevii cu acest dispozitiv mai multe steluțe chiar decît sînt pe cer. Numai că, se vede treaba că nu-i semăn lui tata... Scoase un oftat. De, ce să-i faci! Am să economisesc și eu timpul minut cu minut, am să ascut cuțite de rezervă,

am să pun sculele la locul lor și n-am să dau nimănui cheia de la mandrină. Da, Pașa?

Avea lacrimi în glas.

— Da, o aprobă Pașa grav.

— Bine. Și nu mai stau acasă nici o zi; chiar de mîine mă duc la uzină. Închise ochii. Dar dac-ai ști ce rușine mi-e! Parcă îi și aud strigînd: „Uite, a venit inventatoarea. Inventatoarea!"

— Nici să nu te gîndești la una ca asta! o asigură Pașa cu căldură. Nimeni n-are să te necăjească. Doar sîntem comsomoliști. De altfel, Semion Ilici ne-a prevenit la adunare să nu cumva să-i treacă vreunuia prin cap să rîdă de tine. Iar dacă totuși i-o veni cuiva pofta de ris, las' pe noi! Ei, eu plec, — încheie el, mulțumit că totul se sfîrșise cu bine, — mă grăbesc să nu întîrzii. Am bilet de voie numai pînă la opt. Așadar, vii mîine?

— Vin, încuviință Marusia, urmărindu-l cu un zîmbet cum își îndesa caisele în buzunare. Vin și am să fac așa cum m-ai învățat tu. La urma urmei, ești un băiat tare de treabă, zău așa! Și luîndu-l de braț, îl întrebă: Te conduc nițel, vrei?

14. Mitingul

La sosirea Marusiei, fetele năvăliră în vestibulul școlii și se repeziră la ea, de parcă n-ar mai fi văzut-o de o lună încheiată. Fiecare voia s-o întrebe cum se simte și unde o doare. Marusia era palidă și trasă. Se uita cam năucită în jur și zîmbea cu sfială. Deodată îl zări pe Petro, care își croia drum prin mulțime cu un imens buchet de flori de cîmp în brațe. Cînd ajunse în fața ei, își duse o mînă la inimă, se înclină ceremonios și-i întinse florile.

— Cum! se indignară fetele. Toate-s numai pentru ea?! Nu se admite!

Și una mai poznașă îl lovi pe Petro peste mînă, de jos în sus; buchetul multicolor făcu o tumbă în aer și se

risipi ca o ploaie trandafirie peste capetele tuturor. Un minut mai tîrziu, bascul fiecărei fete era împodobit cu cîte o floare de cîmp.

Marusia se întoarse în secţie nu atît smerită, cît domoală, ca şi cum într-adevăr ar fi trecut printr-o boală grea. Pînă şi gesturile şi glasul ei nu mai aveau acea bruscheţe care o făcea să semene cu un băiat. Se duse la strungul ei şi nu-şi mai luă ochii de la el. Numai din cînd în cînd se înălţa pe vîrfuri şi se uita ţintă la Paşa. Acesta, simţindu-i privirea, oprea motorul şi se ducea la ea.

— Ce este ? o întreba el.

— Te rog, spune-mi, cum ţi se pare ?

Paşa se uita atent la piesa care se învîrtea şi răspundea : „Iese bine", după care se grăbea să se întoarcă la strungul lui. Dar se reîntorcea pe loc şi-i arăta din ochi cheia care şedea între suport şi păpuşa din faţă.

— Ah ! exclama încet Marusia.

Lua iute cheia şi o punea pe măsuţă, la locul ei.

— Gîndeşte-te ce se poate întîmpla, îi şoptea pe un ton de mustrare Pavel. Dacă se strînge multă strujitură pe piesă, strujitura apucă cheia şi ţi-o proiectează drept în faţă.

— Nu mai fac, îngăima ea.

În ziua aceea, Marusia făcu şapte steluţe. Tocmai fixase în mandrină cel de-al optulea semifabricat, cînd, uitîndu-se la ceas, văzu că e aproape de sfîrşitul schimbului. Se apucă să strîngă strujitura, îşi curăţă cu grijă strungul, îl unse şi-l şterse cu cîlţi. Apoi, ridicîndu-se iar pe vîrfuri, îl întrebă din ochi pe Paşa : „E bine ?" „Bine", îi spuse el tot din ochi şi făcu un semn din cap spre maneta strungului său, care lucea ca oglinda. „Înţeleg", îi răspunse cu un zîmbet Marusia. Şi scoţînd din sertar o cutie cu praf de şmirghel, se apucă să frece manetele.

Trecuseră numai două săptămîni de la accidentul Marusiei şi întîmplarea şi fusese uitată. În zece zile fata îl ajun-

sese din urmă pe Paşa, şi acum mergea paralel cu el. Într-o bună zi, Paşa făcu nouă steluţe. Şi, în aceeaşi zi, făcu şi Marusia tot atîtea. Economisind de la fiecare operaţie cîteva minute şi reducînd la limită intervalele de timp de la una la alta, Paşa realiză în cele din urmă zece piese, atît cît îşi propusese. Dar cînd îşi îndreptă spatele şi se uită la Marusia ca să-i vestească noua sa izbîndă, o văzu că-i arată zece degete şi rîde bucuroasă.

Fetele, urmînd exemplul Marusiei, ajunseră şi ele din urmă grupa a cincea. Acum, cînd treceau pe lîngă băieţi, nu mai întorceau capul ruşinate, ci-i priveau drept în faţă, sigure de ele.

Denis Denisovici părea foarte bine dispus. Odată, întîlnindu-l în atelier pe Ivan Vakulovici, îl luă de braţ şi-i spuse fără a-şi ascunde bucuria :

— Ce zici, Vakulovici, straşnic aport i-am mai dat noi uzinei ! Ai văzut de ce sînt în stare elevii ? Ascultă-mă pe mine : de azi într-o săptămînă, problema steluţelor are să fie asigurată.

— Asta numai dacă om da noi cu douăzeci şi cinci la sută mai multe, bombăni Ivan Vakulovici, uitîndu-se chiorîş la el.

— Cu douăzeci şi cinci ? Denis Denisovici îşi ridică în tavan ochii lui albaştri spălăciţi, socoti ceva în gînd şi spuse fără prea mare năduf : Eh, chiar cu douăzeci şi cinci la sută nu putem noi mări producţia — cel mult cu opt la sută. Şi asta cu condiţia să se ridice toţi la nivelul lui Paşa Sîciov al meu şi al Marusiei Rodnikova a ta. Mai mult decît au dat ei, nu se poate. Pentru nişte elevi, asta e limita. Tu ce crezi ?

Ivan Vakulovici mormăi ceva. Denis Denisovici se uită bănuitor la el şi, cu aerul că o spune într-o doară, lansă un mic balon de sondaj :

— Poate dacă am introduce ceva nou... Şi iar trase cu coada ochiului la Ivan Vakulovici.

— Eu mă duc, am treabă, hotărî brusc Ivan Vakulovici și dădu să plece.

— Stai, unde fugi, îi tăie drumul Denis Denisovici. Nu uita că grupa ta are o mică datorie. Abia acum merge în rînd cu băieții mei — care, unde mai pui că sînt și deținătorii drapelului — dar la început rămăsese în urmă, rău de tot. Așa că, dragă Vakulovici, drapelul are să ne rămînă tot nouă.

Ivan Vakulovici mormăi din nou ceva și se îndreptă tăcut spre grupa sa.

Odată, la sfîrșitul schimbului, se răspîndi de la strung la strung vestea că, după terminarea lucrului, toată uzina urmează să se întrunească în hala de montare, pentru un miting extraordinar. Elevii începură să se agite. Pînă să întrebe Denis Denisovici la telefon dacă sînt și ei convocați, își făcu apariția în secție președintele comitetului de întreprindere, însoțit de trei bărbați. Unul era ras, altul purta mustăți, iar celălalt avea o barbă sură. Mergeau de la strung la strung și dădeau mîna cu elevii.

— Uite-i, copilașii noștri, vlăstarele noastre dragi! spunea mereu bărbosul, care mirosea a fîn proaspăt și a cocă. Ăștia au să ajungă meșteri mari, au să-și întreacă și părinții! O să vedeți! Și fetele la fel! Fete ca astea, numai în basme întîlnești! Eu mă tem să mă apropii de strungul ăla, și dumneaei, vezi-o: trebăluiește pe lîngă el, ca nevastă-mea pe lîngă cuptor.

Elevii veniră la miting încolonați, cu steagul lor în frunte. Dîndu-se în lături, muncitorii le făcură loc pînă la tribună. Tribuna era de fapt o combină abia montată, care mirosea încă a vopsea. Elevii căutau să pară ca și cum pentru ei ar fi fost un lucru din cele mai obișnuite să participe la adunările muncitorilor, dar în sinea lor erau grozav de mîndri.

Mitingul se desfășura furtunos; oamenii vorbeau scurt dar înflăcărat, ropotele de aplauze și strigătele de „ura“

nu mai conteneau. Rînd pe rînd urcau pe combină delegaţi din diferite colhozuri, veniţi să le mulţumească muncitorilor pentru „minunăţiile de maşini". Se urcă pe combină şi bătrînul cu barba sură. Acum nu-i mai mergea gura ca adineauri : vorbea rar, rotindu-şi şiret ochii :

— Tovarăşi muncitori, vă rog, în numele colhozului nostru, mai daţi-ne ceva combine peste plan. Faceţi aşa : daţi o combină din plan şi una din inimă, una din plan şi una din inimă. Şi cîte procente or să iasă, n-are decît să le numere Ciurcil. [1]

Oamenii rîdeau şi strigau : „Mai lasă ceva, moşule!" Dar cînd începură să urce pe combină muncitorii şi să citească angajamentele atelierelor, brigăzilor şi cele individuale, moşneagul îşi holbă ochii uluit şi mormăi :

— Ie-te-te... Iese chiar cum am cerut eu. Zău dacă nu ! ..

Denis Denisovici se strecură pînă la Ivan Vakulovici şi-i spuse în şoaptă :

— Ai auzit, Vakulovici, de cîte steluţe e nevoie acum ? Tare mă tem c-o să trebuiască să ne dea uzina muncitori în ajutor. Mai mare ruşinea !

— Parcă n-ai şti că uzina n-are muncitori de prisos ! spuse cu ciudă Ivan Vakulovici.

— Aia zic şi eu. Ce situaţie !

Denis Denisovici clipi şi se strecură îngîndurat spre grupa sa.

15. Senea nu mai e Miun

A doua zi după miting, venind în secţie, Senea Cesnokov puse pe măsuţă unsprezece semifabricate.

Mai întîi execută la fiecare din ele prima operaţie, apoi a doua, apoi a treia, şi aşa pînă la cea de-a şasea operaţie. Cu cîteva minute înainte de a suna sirena, aruncă în sus o steluţă fierbinte încă, o prinse în mîini şi strigă triumfător :

---

[1] Winston Churchill. (n.r.)

— Unsprezece!

Cineva spuse neîncrezător:

— Minţi, Miun.

Dar Denis Denisovici, care era prin preajmă, veni repede, îi controlă piesele şi începu să-şi frece mîinile.

— Bravo, spuse el în şoaptă. Am spus eu întotdeauna că din Cesnokov are să iasă ceva.

Prelucrarea pieselor pe etape nu era o noutate: aşa lucrau strungarii încercaţi. Dar Denis Denisovici se temuse pînă acum ca elevii să nu facă prea multe rebuturi aplicînd această metodă. Şi de aceea nu-i îndemnase s-o folosească. Dar experienţa lui Senea îi dădu curaj. Ce-o fi, o fi — îşi zise el — o să riscăm. Şi ordonă întregii grupe să prelucreze piesele pe etape.

În ziua următoare, elevii erau atît de ocupaţi cu însuşirea „metodei Cesnokov" şi le era atît de teamă să nu strice vreo piesă, încît nici nu auziră cu ce glasuri ciudate cîntau strungurile fetelor.

Numai Paşa îşi ridica din cînd în cînd capul şi trăgea nedumerit cu urechea. Ce făceau oare fetele? Se jucau? Aici cînta un motor cu voce de bas, dincolo îi răspundea altul cu o voce de bariton... Şi în diferite rînduri se auzeau ba un bas, ba un bariton, ba un tenor... Nu, hotărît lucru, fetele erau nişte nedisciplinate!

Dar Denis Denisovici veghea. Umbla de la un strung la altul, controla cu migală fiecare piesă, dădea sfaturi şi arăta cum trebuiesc aranjate piesele pe măsuţe, pentru a putea fi numărate cu uşurinţă şi pentru a putea fi deosebite de cele nefinisate încă.

Cu un sfert de oră înainte de a suna sirena, trecu din nou pe la toate strungurile. Doar trei elevi nu-şi isprăviseră lucrul: ceilalţi stăteau cu steluţele în braţe, la rînd, la uşa controlorului tehnic.

Auzind sirena, toată grupa se adună în faţa tabelei de indici, discutînd cu însufleţire.

Denis Denisovici făcu cîteva observații tehnice, își frecă mîinile și zîmbi :

— Ei, se poate spune că n-am învățat degeaba. Astăzi ați făcut treabă bună, v-ați dovedit maturitatea. Astăzi, grupa noastră a făcut... Luă creta și scrise frumos pe tablă : „247 piese".

— Două sute patruzeci și șapte ! citi în cor grupa. Uraa !

— Da, două sute patruzeci și șapte, spuse Denis Denisovici și, ridicînd mîndru bărbia în sus, rămase o clipă astfel, ca și cum ar fi fost la fotograf. Tovarăși elevi, asta înseamnă cu nouă la sută mai mult decît ieri. Iată ce va să zică o pregătire temeinică și conștiincioasă ! Pe primul loc se află, firește, fruntașii noștri de totdeauna — Sîciov Pavel și Cesnokov Semion, care au dat cîte unsprezece bucăți. Cinste lor ! Să-i dăm bătaie mai departe. O performanță ca cea de azi nu mai facem noi așa curînd, dar posibilitățile noastre nu sînt încă epuizate. Așa, de pildă. Sincenko Nikolai a lucrat azi nouă steluțe, iar dacă o să-și dea toată silința, o să lucreze zece, poate chiar unsprezece. Cel mai important lucru îl constituie precizia mișcărilor, îndemînarea. Dacă ar da fiecare cîte unsprezece steluțe, asta ar face două sute șaizeci și patru de bucăți într-un schimb. Și dacă ar da cam tot atîta și grupa fetelor, și grupa a patra, și... Aici Denis Denisovici se încruntă și oftă din greu. Numai că, din păcate, nici asta n-are să fie de ajuns ! spuse el încet. Uzina lucrează acum într-un asemenea ritm, încît...

— Tovarăși, fraților !... se auzi deodată o voce alarmată, și Senea Cesnokov dădu buzna în mijlocul grupei.

Denis Denisovici își împreună sprîncenele roșcate și scurte.

— Ce înseamnă asta ? întrebă el sever. Unde ai fost ?

— Denis Denisovici, vă rog să mă iertați... spuse Senea, gîfîind și apăsîndu-și o mînă pe piept, de parcă i-ar fi fost teamă să nu-i sară inima din loc. Am să vă spun acuși

una, de... Dar știu că iar n-o să mă credeți, o să spuneți că „Miun“ minte... Dar ce fel de Miun sînt eu! Ce, Miun făcea combine?

— Hai, spune, îi îngădui Denis Denisovici.

— Spune! strigă toată grupa.

— Bine, fie. Dar să nu cumva să-mi mai spună careva Miun...

Cuprinse toată grupa într-o privire bucuroasă și, oprindu-se din cînd în cînd ca să-și tragă sufletul, spuse:

— Adineauri... Marusia Rodnikova... a predat controlorului... șaisprezece steluțe... Iar toate fetele la un loc... trei sute treizeci și două...

— Ce? întrebă cu voce înăbușită Denis Denisovici. Ce-ai spus?

Toți se uitau la Senea, cu gurile căscate.

— Nu e cu putință... îngăimă uluit Pașa. Așa ceva nu se poate...

— Ce-ai spus? exclamă Senea jignit, ca și cum nu Marusia, ci el însuși ar fi realizat această performanță. Nu se poate?! Află că Marusia a redus procesul tehnologic de la șase la patru operații. Și a dat șaisprezece steluțe! Tu, nici în vis nu visezi atîtea. Le-a predat și... salutare!

Denis Denisovici se uita la băieți și îi rîdeau ochii în cap.

— Este într-adevăr un eveniment! Simțeam eu că fetele pun ceva la cale, că pregătesc uzinei un dar, dar n-aș fi crezut... Care va să zică, ne-au smuls drapelul! Și dădu din cap admirativ. Ei, Marusia asta!... Straşnică fată! Acum o să umplem toată uzina cu steluțe!

16. Iarăși pe strada Ceremușkinaia

Și Pașa Sîciov încălcă disciplina pentru prima oară în viața lui. Fără să-și fi luat bilet de voie, fără măcar să spună cuiva, așa cum era, în salopeta de lucru pătată cu

ulei, se repezi de la uzină drept în strada Ceremuşkinaia. Fără să ştie nici el cum, se pomeni în tramvaiul ticsit de lume; străbătu tot oraşul stînd într-un picior şi, în sfîrşit, ajunse în faţa portiţei cunoscute. Totul se învălmăşise în capul lui; un singur gînd îl obseda dureros: „Pe cine am învăţat eu!... Pe cine am învăţat eu!...“

Împinse portiţa, intră val-vîrtej în grădină şi deodată se opri, dînd cu ochii de Petro. Acesta stătea pe cărăruie şi silabisea ceva.

— Ascultă, — se repezi el la Paşa, bucuros, se vede, de această întîlnire neaşteptată, — ia spune, cum vine asta? Şedeam în odaie şi învăţam. (De la o vreme învăţ foarte bine: pricep totul.) Ridic capul şi mă uit într-o doară pe fereastră şi o văd pe Marusia trecînd în goană pe stradă. Am sărit pe geam şi am luat-o la fugă după ea. Îi tot strigam: „Stai, opreşte, controlează-mă, am învăţat subiectul, predicatul!“ Am ajuns-o din urmă şi am văzut că avea ochii roşii... I-am spus: „Cine te-a supărat, că-i sucesc gîtul!“ Dar ea m-a apucat de urechi şi m-a pupat pe nas.

Paşa se uita buimac în dreapta şi în stînga:

— Dar unde e? Unde e?

— Acolo, arată Petro înspre casă. Se spală. Vine acuşi.

— Cu cine vorbeşti acolo? se auzi din spatele casei vocea Marusiei.

Fata intră în grădină, dădu crengile în lături, ca să vadă mai bine, şi recunoscîndu-l pe Paşa, veni în fugă la el:

— Ştiam că ai să vii! Eram sigură! Bravo!

Stătea în faţa lui cu ochii strălucitori, îmbujorată, fericită.

— Tu... eu... bolborosi Paşa, simţind că i se aprind şi lui obrajii. Apoi dădu din mînă: Ai cîştigat!... Poftim, eşti liberă să rîzi cît poftesti!

Zîmbetul dispăru de pe buzele Marusiei.

— Stai puţin, spuse ea încet, căutînd să pătrundă firul încîlcit al gîndurilor ce se oglindeau în ochii lui Paşa. Stai puţin. Nu înţeleg de ce spui: „Ai cîştigat". Nu eu am cîştigat, noi am cîştigat! Cu toţii laolaltă.

— Cum adică? şopti Paşa, uitîndu-se neîncrezător la ea. Ce vrei să spui?... Nu, nu...

— Ba da! Marusia îl apucă energic de mînă şi-l trase spre bancă. Stai jos, să-ţi povestesc. Stai şi tu, Petro, şi ascultă. Cîndva poate că ai să plîngi şi tu de bucurie. Da, noi am cîştigat! repetă ea, aşezîndu-se alături de Paşa, fără să-i lase mîna. De ce am avut eu atunci accidentul acela? Pentru că nu-mi cunoşteam bine strungul. Se supărase pe mine că nu voiam să-l cunosc aşa cum se cuvine. Iar cînd am început să mă port cu el aşa cum te porţi tu, Paşa, şi-a schimbat şi el atitudinea faţă de mine. Aşa că ţie trebuie să-ţi mulţumesc.

— Nu mai azvîrle? se bucură Petro.

— Nu, acum ne-am împrietenit. Acum îl cunosc! Şi încă cum! Uneori am impresia chiar că stă gata să-mi vorbească... Şi din nou am început să mă gîndesc cum să reduc timpul de lucru la steluţă! Atît de mult mă gîndeam la asta, că şi noaptea visam. Înţelegi, Paşa, în fiecare zi scriu ce-mi dictează Gleb Ivanovici, şi el în fiecare zi îmi spune: „Scrie şi subliniază: tehnologul elaborează procesul tehnologic în raport cu condiţiile medii". Auzi, Paşa, *medii!* Mi-am pus întrebarea: de ce găurim noi mai întîi piesa cu un burghiu mai mic şi apoi cu unul mai mare? Nu trage strungul? Poate că altul n-o trage, dar DIP-ul meu trage. Şi m-am mai întrebat: de ce, atunci cînd strunjim coada, nu strunjim totodată şi ştorţul? De ce trebuie să mai fixăm încă o dată piesa în mandrină? De ce, Paşa? Ai să zici, ca să nu iasă strîmb? Dar poate că pe DIP-ul meu nu iese strîmb. Aşa că m-am gîndit ce m-am gîndit, şi i-am spus totul lui Ivan Vakulovici.

— Şi el ce-a zis? întrebă Paşa nerăbdător.

— Cică: „Fii mai stăpînită; nu te pripi. Între timp am

să chibzuiesc eu. În principiu, ideea ta e justă". Mi s-a tăiat răsuflarea de bucurie. Gîndește-te și tu: să spună Ivan Vakulovici că ideea mea e justă! Și s-a pus el pe chibzuială, iar eu m-am stăpînit și am așteptat. Apoi a venit mitingul acela. Cînd a auzit ce angajamente își iau muncitorii, Ivan Vakulovici s-a îngălbenit. La sfîrșitul mitingului, mi-a spus: „Ei, Marusia, steluța noastră, hai să-ți probăm proiectul. Nu mai putem aștepta".

Ne-am întors în secție; nu mai era nici țipenie de om: plecaseră toți acasă. Am fixat semifabricatul, am fixat burghiul mare și am așteptat. Dac-ai știi cum îmi bătea inima și cum îmi zvîcneau tîmplele!... Ivan Vakulovici a controlat totul și pe urmă mi-a spus: „Dă-i drumul". Cînd am apăsat pe buton, parcă m-a trecut un curent electric. Și strungul făcea: u-u!... Ca un bas! Eram mai mult moartă decît vie. La un moment dat am închis și ochii, dar Ivan Vakulovici a observat: „N-ai voie — zice — aici trebuie să fii cu ochii în patru". Pe urmă a scos piesa, a controlat-o și a prins a rîde: ieșise perfect. A mai încercat pe urmă și la alt DIP și a ieșit bine și acolo. A încercat la altul și a ieșit la fel. Într-un tîrziu s-a întors spre mine și a rîs iar. „Du-te — zice — acasă și nu uita să-i transmiți salutări lui Gleb Ivanovici, prietenul tău". Așa s-a întîmplat totul... Îți pare bine, Pașa? Mie parcă tot nu-mi vine a crede; tot mi se pare că visez.

Pașa nu răspunse. Cu ochii țintă la scorbura unui măr, mișca din buze fără să rostească nici o vorbă.

Petro se uită la el și făcu speriat un pas îndărăt. Marusia se sperie și ea.

— Ce-i cu tine, Pașa?

Pașa întoarse capul, o privi ca și cum atunci ar fi văzut-o pentru prima oară, și spuse răgușit:

— Eu am să dau mîine... optsprezece steluțe... Mai multe decît tine...

— Crezi? întrebă încet Marusia. Dar cum?...

— Da, optsprezece, repetă Pașa, de data aceasta cu siguranță în glas. Fiindcă, dacă e cum spui tu, înseamnă că poți să nu mai strunjești la început numai coroana steluței...

— ...ci să strunjești steluța dintr-o dată! îl completă bucuroasă Marusia.

Și, apucîndu-l de umeri, îi spuse cu ochii strălucind de fericire:

— În sfîrșit!... Acum n-o să ne mai certăm niciodată!

1948

CADRANUL SOLAR

Aproape un veac şi jumătate a stat cadranul solar în piaţa oraşului. În zori, cînd discul de foc al soarelui se înălţa deasupra orizontului, iar marea începea să scînteieze cu solzii ei de argint mat, placa octogonală, din cea mai pură marmură de Carrara, căpăta o culoare gingaşe, trandafirie, ca un obraz îmbujorat de fată, şi între linioarele subţiri ale diviziunilor ce marcau minutele începea să se mişte, încet, umbra străvezie a acului. Cadranul prindea viaţă o dată cu cea dintîi rază a soarelui şi încremenea cu cea din urmă rază a lui.

După cadranul solar suna sirena fabricii, după el ieşeau în larg vapoarele, plecau la slujbă funcţionarii somnoroşi, şi tot după el porneau zoriţi spre şcoală liceenii zglobii.

Iar pe băncile verzi din scuar şedeau, înfruntînd arşiţa, oamenii din port, care tăifăsuiau pe îndelete despre întîmplările din lumea largă, despre preţul grîului şi cîte altele...

Şi-aşa se scurgea an de an, după măsura cadranului solar, viaţa acelui orăşel sudic, necontenit scăldat de valurile foşnitoare ale mării.

Apoi s-au tras spre oraş sîrme ce porneau din interiorul ţării, din stepă, şi locuitorii portului au început să-şi

potrivească ceasurile după gară, unde ora era dată de-a dreptul de capitală, prin firele zbîrnîitoare de telegraf.

Iar după o altă jumătate de veac, oamenii nu au mai avut nevoie să iasă din casă ca să afle timpul exact: două semnale prelungi și unul scurt, transmise de-a dreptul prin eter, anunțau ora în fiece casă și pe fiece stradă.

Cadranul solar continua să străjuiască în piață și umbra acului lui să lunece pe marmura scînteietoare, dar rar cine mai izbutea să descifreze păienjenișul liniilor subțiri, ce acoperea ca o rețea deasă placa de marmură.

Erau însă doi oameni care treceau în fiecare dimineață pe acolo și care se opreau întotdeauna în dreptul plăcii de marmură cu opt muchii.

Unul din ei, un bătrîn înalt, cu o cicatrice adîncă pe obrazul scofîlcit și cu o proteză scîrțîietoare în locul piciorului stîng, scotea din buzunarul de la vestă un ceas masiv și se uita la el; celălalt, un băiețandru de vreo treisprezece ani, subțirel și mlădios, își trăgea mîneca în sus și se uita la ceasul cu cureluşă îngustă de la încheietura mîinii. Apoi își făceau unul altuia un semn cu capul și se despărțeau: bătrînul pornea spre un pavilion albastru cu perete de sticlă, deasupra căruia stătea suspendat un ceas auriu, de reclamă, iar băiatul o lua la fugă spre clădirea de piatră din apropiere, pe ferestrele căreia se revărsau glasuri de copii.

Ai fi zis că orășenii, cu excepția celor doi, nu mai purtau pic de interes cadranului solar. Și totuși, într-o bună zi, acesta a revenit din nou în centrul atenției tuturor, și încă cu o intensitate pe care nu o cunoscuse nici în vremurile sale de glorie.

Orașul a fost cotropit de fasciști. Acele uriașelor ceasuri rotunde de pe clădiri și de prin piețe au fost împinse înapoi. În locul semnalului obișnuit al Moscovei, locuitorii orașului au trebuit să-l audă pe cel al postului de radio Berlin.

Printre puţinii care şi-au dat atunci înapoi acele ceasului de buzunar a fost şi farmacistul Lukonski, un bătrîn cu o înfăţişare venerabilă şi cu nişte ochi albaştri ca ai sfinţilor din icoane, care, spre uimirea tuturor, a devenit peste noapte primar.

Ceilalţi cetăţeni însă au continuat să trăiască tot după ora Moscovei. Şi-au adus aminte că timpul astronomic al meridianului pe care se află situat oraşul lor este cu numai patru minute în urma orei Moscovei şi, întorcîndu-şi cu dispreţ faţa de la ornicele rotunde de pe străzi, au început să-şi potrivească ceasurile după placa de marmură.

În oraşul strivit şi amuţit de durere, locul din preajma cadranului solar devenise singurul loc însufleţit: aici veneau oamenii să afle veşti de pe „Pămîntul cel Mare", şi tot aci îşi recăpătau nădejdea cei care şi-o pierduseră.

*

* *

Consilierul german al primăriei, căpitanul Wille, îl poftise pe primar la el, ca să se sfătuiască în unele chestiuni. Netezindu-şi cu degetul mic dungile subţiri ale mustăţilor lui blonde şi zîmbind afabil îi spuse:

— Domnule Lukonski, sînt cam supărat pe dumneata; una din instituţiile ce conduci se încăpăţînează să saboteze dispoziţiunile autorităţilor germane.

Lukonski ştia că după politeţea aceasta forţată urmau întotdeauna explozii de mînie nestăpînită şi se grăbi să răspundă:

— Spuneţi-mi, domnule căpitan, care este această instituţie, şi vinovatul va fi sancţionat fără milă.

— Este vorba de cadranul solar al oraşului, care indică ora Moscovei.

Luînd cuvintele consilierului drept o glumă, primarul îşi zise în sinea lui că buna-cuviinţă impunea un răspuns la fel de inteligent, de aceea răspunse:

— Domnule căpitan, îmi pare rău, dar mi-e imposibil să sancționez soarele...

Observînd însă privirea rece a consilierului, amuți pe loc.

— Văd că-ți arde de glume, domnule primar! șuieră acesta printre dinți. Dar noi nu facem excepții nici cînd e vorba de soare. Te rog, așadar, să iei măsuri pentru ca acest cadran solar să indice neîntîrziat ora Berlinului. Și se ridică, în semn că convorbirea luase sfîrșit. Primarul, zăpăcit, porni de-a-ndăratelea spre ușă.

— Desigur, desigur, — îngăimă el, — disciplina înainte de toate... Fiți încredințat că voi face tot ce va fi omenește posibil.

Numai un perete despărțea biroul consilierului de biroul primarului. Dar dincolo de acest perete, Lukonski devenea de nerecunoscut: spinarea lui, încovoiată în fața consilierului, se îndrepta plină de ifose, ochii lui albaștri căpătau o lucire rece, iar vocea lui timidă căpăta accente poruncitoare. Așa ședea la biroul lui uriaș din lemn de nuc, cînd i se raportă că a venit meșterul ceasornicar.

Scîrțîind cu proteza, intră în cabinet bătrînul cu cicatricea pe obraz.

Primarul își ridică ochii din dosare și-i făcu un semn binevoitor cu capul:

— Dumneata? Perfect! Îmi face plăcere să-l revăd pe omul cu mîini de aur. Acum vreo doisprezece ani, dacă nu mă-nșel, ai reparat ceasul-brățară al soției mele, și de atunci merge ca un cronometru. După cîte îmi aduc aminte, ți s-a născut atunci o fată.

— Un băiat, domnule primar, îl corectă rezervat ceasornicarul.

— Pardon, un băiat. Și ce face, trăiește?

— Trăiește, domnule primar.

— Perfect! Splendid!

Cu un gest de gazdă binevoitoare, primarul îi arătă un fotoliu :

— Ia loc, domnule Volkov. Te-am invitat, ca să ne sfătuim cu privire la o chestiune foarte importantă.

Meşterul se uită cu coada ochiului la fotoliu, dar nu se aşeză, ci scîrţîi numai din proteză.

— Te ascult, domnule primar.

— Ei, cum îţi vine mai bine, prietene, zîmbi indulgent primarul. Tăcu cîteva clipe, ca şi cum ar fi chibzuit ceva, apoi întrebă cu o privire plină de bunăvoinţă : Nu-i aşa, prietene, că, cadranul solar a fost lucrat de bunicul dumitale ?

— Străbunicul, domnule primar, îl corectă din nou meşterul.

— Pardon, străbunicul. Ah, ce splendoare ! Dar asta înseamnă că tot acest mecanism solar trebuie să-ţi fie bine cunoscut, nu ?

Meşterul ciuli urechile.

— De la străbunicul meu şi pînă la mine... răspunse el evaziv.

— Lasă, lasă, bătrîne, nu face pe modestul ! exclamă vesel primarul. Toată lumea ştie că îţi controlezi în fiecare dimineaţă cronometrul după cadranul celebrului dumitale înaintaş.

Şi, ridicîndu-se de la biroul său masiv, se apropie de meşter :

— Cît timp îţi trebuie, amice, pentru ca acest cadran solar să indice ora Berlinului ?

Meşterul făcu un pas îndărăt şi se uită mirat la primar :

— Glumeşti, domnule Lukonski ?

— De loc, dragul meu, răspunse cu blîndeţe primarul. Trăim cu toţii după ora Berlinului. Şi curînd are să trăiască după ora Berlinului întregul glob pămîntesc. De ce atunci să rămînă în urmă tocmai ceasornicele ruseşti ?

Ochii bătrînului se aprinseră :

— Atîta ignoranță mă miră, domnule primar! Ceasornicele ruseşti nu stau în urma celor de la Berlin, ci merg înaintea lor.

Zîmbetul de pe buzele primarului se şterse, iar ochii albaştri i se făcură sticloşi.

— În ce sens spui asta, domnule meşter-ceasornicar? rosti el, accentuînd fiecare silabă.

— În toate sensurile, domnule farmacist, răspunse ferm meşterul, fără să-şi plece privirea.

— A, va să zică din ăştia-mi eşti! şuieră primarul, fulgerîndu-l pe bătrîn. În cazul ăsta are să stea de vorbă cu tine Comandamentul Suprem...

* * *

Într-o odăiţă de la etajul al doilea, luminată de un opaiţ, şedea culcat pe o canapea de piele roasă un băiat. Acele celor zece ceasuri de perete, care umpleau odaia cu tic-tacul lor neîntrerupt, arătau ora două. Dar băiatul nu dormea. Se uita în tavan cu ochii plini de jale şi se gîndea. Alaltăieri, în puterea nopţii, veniseră cei de la gestapo şi îl luaseră pe tatăl lui.

„Ce pacoste şi cu fasciştii ăştia!" Băiatul ştia ce vor ei de la bătrînul meşter. Dar tatăl lui n-avea să se-nvoiască niciodată să îndrepte cadranul solar după ora Berlinului.

Deodată, băiatul sări ca ars de pe canapea şi întinse urechea. Afară se auzeau nişte paşi cunoscuţi: tîrşîitul uşor al piciorului, urmat de scîrţîitul protezei.

— Tata! exclamă băiatul şi, deschizînd larg uşa, se repezi în jos pe scară.

Tatăl şi fiul urcară treptele îmbrăţişaţi. Cînd ajunseră în odaia lor, băiatul observă un lucru care făcu să i se strîngă inima: chiar şi la lumina slabă a opaiţului, tatăl său arăta îngrozitor de tras şi de îmbătrînit.

Meşterul se lăsă încet pe un scaun, îşi trecu palma peste frunte şi închise ochii. Din pricină că nasul i se ascuţise,

iar ochii, acoperiţi de membrana subţire a pleoapelor şi în contrast cu faţa slăbită, păreau bombaţi, omul semăna cu o pasăre mare, lovită şi chinuită.

Băiatului începură să-i tremure buzele. Se lăsă pe podea, îşi îngropă obrazul în poala bătrînului şi izbucni în plîns.

Dar deodată ridică capul şi întrebă cu vocea plină de grijă şi îndoială :

— Tată, dacă ţi-au dat drumul... înseamnă... înseamnă că te-ai învoit ?

Meşterul deschise ochii şi şopti cu faţa strîmbată de un tremur dureros :

— M-au ameninţat că dacă nu mă învoiesc, te omoară în faţa mea... Şi le-am spus că sînt de acord...

— Dar... tată !... şi băiatul, într-o pornire convulsivă, îşi apucă părintele de mîini. Tată, mai bine mor decît să trădezi ceasul nostru !... Oare să fim noi mai răi decît toţi cei din neamul nostru ?!

Meşterul nu răspunse. Îşi sorbea din ochi copilul, şi ochii lui chinuiţi avură o licărire de mîndrie.

*
* *

Într-o zi de vară, cu soare cald şi strălucitor, locuitorii oraşului citiră uluiţi un comunicat al primăriei, tipărit cu litere mari în gazeta din localitate.

„De 150 de ani piaţa oraşului nostru este dominată de un cadran solar, creat de mîna iscusită a talentatului meşter Tihon Volkov. Astăzi urmaşii lui, binecunoscutul meşter-ceasornicar Ivan Semionovici Volkov şi fiul acestuia Aleksei, în dorinţa de a exprima devotamentul cetăţenilor oraşului nostru faţă de Germania şi de Führer, au modificat în aşa fel cadranul solar al strămoşului lor, încît el va indica de-acum înainte ora Berlinului, capitala lumii. Astăzi la orele 12, după parada ce va avea loc în onoarea

Führerului, într-un cadru festiv, tînărul Aleksei Volkov va potrivi cadranul solar după ora Berlinului".

La ora fixată, cadranul solar fu încadrat de un careu verde-cenușiu de soldați. În spatele lor, cu brasarde verzi la mîneci și cu niște puști vechi pe umăr, stăteau polițiștii. Niciunul dintre cetățenii orașului nu venise în piață, dar numele Volkovilor era pe buzele tuturor. Unii îl rosteau cu nedumerire, alții cu indignare.

Tatăl și fiul stăteau îmbrățișați în tribuna împodobită cu verdeață și steaguri negre-roșii, și fețele lor erau solemne și luminoase.

Alături de ei stăteau: de o parte primarul cel cu ochi albaștri, strălucitori, iar de cealaltă parte — comandantul orașului, cu sprîncenele lui stufoase. Acesta din urmă rostea o cuvîntare, dar vocea lui era atît de repezită și de răgușită, încît tuturora li se părea că dă comenzi.

Comandantul sfîrși de vorbit: piața rămase tăcută, încremenită. Nu se mișca decît uriașul secundar al ceasului nichelat, de deasupra tribunei. Cu smuciturі scurte, el se apropia cu repeziciune de cele două cifre negre: 12. Deasupra alămurilor sclipitoare ale fanfarei se oprise în aer mîna înmănușată în alb a capelmaistrului. Fără să-și ia mîna stîngă din mîna tatălui său, Aleksei Volkov ridicase și el în aer mîna dreaptă; în clipa hotărîtoare el avea să și-o coboare asupra cadranului solar, pentru a-i deplasa acul la noul său loc. Părea că și aerul încremenise în așteptare, transformîndu-se într-o masă de sticlă.

Și iată că o singură diviziune mai separa secundarul de „12".

Bătrînul meșter spuse: „Gata" — și strînse mîna feciorului său.

Două mîini se lăsară în jos în aceeași clipă: una înmănușată în alb, cealaltă — mică și arsă de soare.

Dar abia răsună primul acord al imnului fascist, că din cadranul solar se înălță spre cer o uriașă trîmbă de foc.

O bubuitură îngrozitoare zgudui oraşul şi toată piaţa fu învăluită într-un fum ruginiu.

Cînd fumul se împrăştie şi orăşenii îngroziţi pătrunseră cu teamă în piaţă, nu văzură în jurul lor decît cadavre carbonizate şi pietre învineţite de foc.

Dar o bucată din placa de marmură, aruncată de explozie cît colo, rămăsese la fel de curată şi de scînteietoare. Şi pe bucata asta odihnea, cu un zîmbet îndreptat spre soare, capul micului erou.

1944

ORDINUL COMANDANTULUI

O masă rotundă, fără faţă pe ea. Pe masă, o farfurioară cu untdelemn şi cu fitil mic pe margine. O lumină sfioasă aureşte ţăcălia roşcată a tractoristului Nesterciuk şi se pierde în părul sur al lui nenea Serioja. Îndreptînd cu palma aspră o foiţă de hîrtie ruptă din caietul de aritmetică al lui Grişutka, nenea spune în şoaptă, cu glasul răguşit de emoţie stăpînită :

— Uite aici, în vîlcea, sînt şapte aruncătoare de mine, iar mitraliere sînt şi în casa lui Gavriuk, şi în podul morii, şi în turnul de însilozare. Vezi ? Unde-s cruciuliţe, sînt mitralierele, iar aruncătoarele de mine sînt marcate cu cerculeţe. Tabloul e clar. Un singur lucru rămîne de hotărît : cum să transmitem tabloul acesta alor noştri ?

— Da-a, e o problemă !... şopteşte drept răspuns Nesterciuk şi oftează.

Din pricina respiraţiei lui, luminiţa pîlpîie pe marginea farfurioarei şi fumegă.

— Mă duc eu, spune Dariuşka din ungherul întunecos, unde îi croşetează nişte mănuşi lui Grişutka. Pe bărbaţi nu-i lasă hitleriştii să treacă, dar de o femeie poate că n-au să se teamă.

— Tot una e, răspunse posomorît nenea Serioja. Ei nu se încred nici în bărbaţi, nici în femei. O să trebuiască, Nikita Petrovici, să încercăm noi singuri. Tu — printr-un

capăt al satului, eu — prin celălalt. Unul din noi trebuie să răzbească.

Lui Grişutka îi bate inima atît de tare, că-i zvîcnesc şi tîmplele. Se teme că nici n-ar să vrea să-l asculte, deşi treaba e neînchipuit de simplă.

— Nene Serioja, — spune el în şoaptă, cu răsuflarea tăiată, ridicîndu-se în pat, în capul oaselor, — ascultaţi-mă şi pe mine... Iată cum fac: pornesc de sus, de la curtea lui Silkin... ca şi cum m-aş da cu săniuţa. O iau la vale şi apoi de-a lungul rîului. Să vedeţi dacă nu ajung mai iute decît toţi! Să vedeţi!

Ceilalţi se întorc spre dînsul. Credeau că doarme, iar el, poftim!

Ochii mari şi strălucitori ai lui Grişutka îl privesc pe nenea Serioja ţintă.

— Ia te uită la el ce s-a aprins! îşi zice acesta zîmbind. Apoi spune grav: Dar dacă te omoară?

— Nu mă omoară, nene Serioja, şopteşte cu aceeaşi înflăcărare Grişutka. Nu mă omoară, că-s mic.

— Ei şi pe cei mici îi omoară.

— N-au să mă nimerească, nene Serioja, că-s iute de picior.

Unchiu-său rămîne pe gînduri, se uită printre gene la opaiţ, şi zice rar, ca pentru sine:

— Treaba asta trebuie chibzuită.

— Ce, eşti nebun? sare în sus Dariuşka. Taică-său a fost spînzurat, maică-sa a degerat, şi acum vrei să-l trimiţi şi pe băiat lîngă ei?!

— Nu te înfierbînta, răspunde calm nenea Serioja. Am spus că trebuie să chibzuim. Nu facem noi nimic fără socoteală...

*

* *

Căpitanul Tatişvili însemna pe hartă datele proaspăt primite de la cercetaşi, cînd se ivi în prag plantonul.

— E aici un băieţaş care vrea să vă vadă. Cere să vorbească cu cel mai mare.

— Ia să mă mai slăbească!... răspunse plictisit căpitanul. Nu mai am loc de voluntarii ăștia tineri.

— Așa e, rîse plantonul. Numai că ăsta e pentru altceva. Zice că-i de la Ivanovka.

— De la Ivanovka? întrebă atent căpitanul. A venit de mult?

— Azi noapte.

— Adă-l încoace! Repede!

Dar Grișutka intrase fără să mai aștepte încuviințarea. Păși solemn în mijlocul odăii, se așeză pe podeaua de lut și se apucă să-și scoată un pîslar.

— De ce te descalți? se miră căpitanul. Ce-i aici, baie?

Grișutka își trase pîslarul și, scoțînd dintr-însul foaia de caiet, spuse:

— Dis... asta... dis-lo-ca-rea. Cruciulițele sînt mitraliere, cerculețele — aruncătoare de mine, iar pătrățelele — tunuri.

— Cine ți-a dat-o? strigă căpitanul, repezindu-se la hîrtie.

Grișutka își șterse nasul cu mîneca, suspină și răspunse încet:

— Nenea Serioja! L-au omorît fasciștii. Pe mine însă nu m-au nimerit...

* * *

Au trecut trei luni. La Ivanovka, tunurile au amuțit; mormîntul mare al fasciștilor de la marginea satului a fost năpădit de buruieni; pe mormîntul tatălui lui Grișutka, neînfricat partizan, s-au aprins ca o vîlvătaie purpurie garoafele roșii. Dar Grișutka e plecat cu batalionul său, și merge, și merge. N-a vrut să rămînă în Ivanovka lui, unde nu mai avea pe nimeni apropiat.

Se strecura în spatele inamicului și colinda satele, chipurile în căutarea părinților săi.

Oamenii îl iubeau pe Grișutka, dar cel mai mult se ataşase de el însuşi comandantul batalionului, căpitanul Leo Tatişvili. Dormeau amîndoi în acelaşi cort şi mîncau la aceeaşi masă. Comandantul nu era prea vorbăreţ cu Grişutka şi nici prea blînd. Adesea, cînd îl auzea povestind cum era să cadă în mîinile friţilor, căpitanul se răstea la el :

— Gata. S-a terminat. La cel mai apropiat oraş, te dau la o casă de copii.

Grişutka clătina cu încăpăţînare din cap :

— Nu mă duc eu acolo.

— Păi te omoară ăştia, caraghiosule !

— Nu mă omoară, răspundea Grişutka cu convingere, la fel cum îi răspunsese şi lui nenea Serioja. Nu mă omoară, că-s mic.

— Şi afară de aceasta, trebuie să înveţi. Nici nu ştii cum se cuvine tabla înmulţirii.

— Ei... Neştiind ce să răspundă, Grişutka îşi încreţea fruntea, dar pînă la urmă tot găsea ce să spună : Despre tabla înmulţirii îi întreb eu pe locotenenţi.

Trăiau amîndoi ca nişte adevăraţi bărbaţi, fără să-şi dezvăluie unul altuia sufletul. Dar fiecare cunoştea taina celuilalt. Cînd se trezea noaptea, Grişutka îl vedea pe căpitan stînd la masă şi scriind ceva. Scria ce scria şi ridica privirea... Iar pe masă stătea, sprijinită de bidon, o fotografie. Flăcăruia mucului de lumînare lumina cald un chip de femeie cu nasul fin, puţin coroiat, şi cu nişte ochi frumoşi şi buni, care ţi se uitau drept în inimă. Dimineaţa, fotografia nu mai era acolo şi lui Grişutka i se părea că a văzut femeia cu ochi blînzi în vis.

Ştia şi căpitanul dorul sufletului lui Grişutka. Noaptea, cînd somnul ştergea din mintea copilului toate imaginile străine şi însufleţea lumea lui copilărească, nu o dată îl văzuse zbătîndu-se în patul lui şi-l auzise strigînd încet :

— Mamă !...

Într-un rînd, Grişutka se întoarse din cercetare alb ca

varul. Mîneca lui stîngă era plină de sînge roşu, închegat.

— Vezi că te-au nimerit ?! — se repezise la el căpitanul.

Îl luase în braţe şi-l dusese, el singur, cu maşina la spital.

După două săptămîni băiatul se afla din nou în unitatea sa, şi numai lucirea aspră din ochii lui arătau primejdia de moarte prin care trecuse nu de mult şi durerea pe care o îndurase.

Căpitanul îi spuse :

— Mîine pleci într-o misiune importantă.

— Am înţeles ! răspunse Grişutka, luînd poziţia de drepţi.

Noaptea, căpitanul scrise iar. A doua zi dimineaţă, îi dădu lui Grişutka un plic.

— Ascunde-l bine şi ia aminte : Ai să pleci cu maşina la gară. Acolo ai să te sui în tren, ai să cauţi persoana căreia îi este adresat plicul şi ai să i-l dai în mînă.

— Am înţeles ! repetă Grişutka.

— Acolo ai să primeşti un nou ordin şi ai să-l execuţi întocmai, aşa cum trebuie să facă un bun militar.

— Am înţeles ! repetă din nou Grişutka.

Căpitanul făcu cîţiva paşi prin odaie, apoi se răsuci brusc pe călcîie şi spuse apăsat, ca şi cum ar fi dat un ordin :

— E o delegaţie de lungă durată ! N-o să ne vedem curînd. Dar într-o zi tot o să ne vedem. Şi o să fim din nou împreună !

— Am înţeles ! spuse pentru ultima oară Grişutka, neîndrăznind să-şi şteargă obrazul de lacrimi.

Înţelesese vag din ordinul comandantului că are să se despartă pentru totdeauna de batalion şi poate chiar şi de comandant.

*

* *

Grişutka călători multă vreme cu trenul. Pe geamul vagonului văzu perindîndu-se prin faţa lui stepe nemărginite, acoperite cu grîu auriu, păduri întunecoase, rîuri liniştite cu ape largi şi, în sfîrşit, întinderile albastre ale mării, şi munţii înalţi cu piscuri înzăpezite, sclipind în soare. Pînă atunci, Grişutka nici nu-şi închipuise că poate fi atît de mare şi de frumoasă patria asta a lui, pentru care ostaşii din batalion luau cu asalt fortificaţiile duşmane.

Abia în cea de-a treisprezecea zi ajunse Grişutka în oraşul care era trecut pe foaia de drum. Ieşi în piaţa gării şi se uită de jur împrejur. Ce oraş! Încoace şi încolo alergau pe şine nişte vagoane mici, fără locomotivă, încărcate cu oameni. Cogeamitea automobile mari, albastre, lunecau fără zgomot pe străzi, agăţate cu partea de sus de un cablu electric. Pe un măgăruş mic, ca un viţel, trecea un om în toată firea, strigînd ceva din răsputeri...

Grişutka porni pe o stradă netedă ca-n palmă; pe o parte se înşirau nişte case de toată frumuseţea, iar pe cealaltă parte se înălţau stînci cenuşii, sălbatice.

Găsind numărul indicat pe plic, Grişutka urcă o scară şi bătu la o uşă. Ieşi o femeie între două vîrste, cu părul cărunt.

— Aici stă Ketavan? întrebă Grişutka.

— Aici, răspunse femeia, măsurîndu-l din ochi pe micul ostaş, plin de praf, cu mantaua făcută sul pe umăr şi cu raniţa în spate.

— Are un plic de la căpitanul Tatişvili.

Femeia dădu un ţipăt, duse mîinile la cap, apoi smulse plicul din mîna lui Grişutka şi se repezi în casă. Băiatul rămase în faţa uşii deschise, gîndindu-se: „Aşa-s toate femeile; nu ştiu ce-i disciplina. Doar i-am spus că trebuie să dau scrisoarea lui Ketavan în mînă. Şi ea, poftim, mi-a smuls-o şi-a şters-o“.

Grişutka păşi înăuntru şi se opri pe parchetul lustruit ca oglinda. Se sfia să meargă mai departe cu cizmele lui pline de praf.

In camera vecină cineva scoase un ţipăt, de spaimă ori de mirare. O draperie se dădu la o parte şi în prag apăru o femeie înaltă şi mlădioasă, cu faţa albă ca marmura.

— Grişutka! strigă ea, ca şi cum l-ar fi cunoscut de cînd lumea. Tu eşti, Grişutka? Leo mi-a vorbit atît de mult despre tine!

— Dar unde e Ketavan? întrebă Grişutka, neliniştit de soarta plicului.

— Ketavan? şi femeia izbucni în rîs. Eu sînt Ketavan.

Grişutka crezuse că Ketavan e un bărbat şi se uită neîncrezător la stăpîna casei.

— Uite, spuse ea, dîndu-i un bileţel. Era în plic. E pentru tine.

— Ăsta-i „ordinul" — îşi aminti Grişutka.

Desfăcu bileţelul şi citi rar:

„Grişutka, îţi ordon să rămîi în casa logodnicei mele Ketavan, s-o respecţi şi s-o asculţi ca pe o mamă şi să aştepţi întoarcerea mea. La toamnă ai să intri la şcoală şi ai să înveţi foarte bine, aşa cum se cuvine unui ostaş. Cînd are să se sfîrşească războiul, am să mă întorc şi am să controlez personal cum ai învăţat tabla înmulţirii şi toate celelalte ştiinţe.

Tatăl şi comandantul tău, *Leo Tatişvili*".

Grişutka se întoarse cu gîndul la hoinărelile lui fără sfîrşit, pe cîmpiile întinse, la traiul vesel alături de ostaşii din batalion, la bubuitul tunului care acum nu-l mai speria şi i se păru că deodată pereţii camerei se strîng în jurul lui ca o colivie.

Ghicindu-i zbuciumul, Ketavan îi spuse:

— Linişteşte-te, Grişutka! Să vezi ce mult o să-ţi placă aici! O să mergem în munţi, ba chiar şi la vînătoare. Rămîi, nu-i aşa?

Şi văzînd buimăceala de pe faţa băiatului, adăugă:

— Unde mai pui că e ordinul comandantului. Iar tu eşti ostaş. Hai, scoate-ţi haina.

Grişutka ridică capul. Femeia cu faţa albă se uita la el cu nişte ochi mari, duioşi şi buni.

Şi ceea ce văzu în adîncul lor făcu să reînvie într-însul, cu o dulce şi dureroasă strîngere de inimă, tot ceea ce cunoscuse el mai bun în viaţă : mîngîierea mamei.

— Rămîi, nu-i aşa ? repetă insistent Ketavan.

— Da, spuse încet Grişutka, înăbuşindu-şi un oftat.

Şi începu să-şi scoată încet raniţa din spate.

1942

NOROC DE-AȘA PROTECTOR

Mergeam pe un drum pietros, mărginit de tufișuri încîlcite. În stînga se întindeau niște obcine cocoșate, acoperite de blana întunecată a pădurilor. Dincolo de ele, departe, în zare, se vedeau piscurile înzăpezite ale munților.

— Ei, vezi? Și tu care spuneai că nu mai ajungem! Am auzit deodată dintr-un aluniș o voce limpede de băiat. Ce priveliște minunată! Nu ca la noi!

— Da-a... rosti altul, pe un ton plîngăreț. La noi barem e drept ca-n palmă, nu ca aici unde sui și sui de-ți iese sufletul...

Crengile se mișcară și din hățiș își făcură apariția doi băiețandri: cel mai mare — să fi tot avut doisprezece ani — avea părul roșcat și încîlcit, niște ghete scîlciate, iar pantalonii boțiți și peticiți. Celălalt, slăbuț și firav, cu niște ochi mari, albaștri, și cu fața palidă, abia îi ajungea tovarășului său pînă la umăr. Purta pe cap o bonetă militară, nouă, care-i cădea pe urechi, iar hainele îi erau tot atît de ponosite ca și ale celui dintîi.

— Ei, și ce dacă sui! N-ai să-mi spui acum că te dor picioarele! spuse roșcovanul.

— Ba bine că nu! și cel mic strîmbă din buze. Tu nici nu vezi că șchiopătez, mă tot tragi după tine...

— Vasea! clătină din cap a mustrare cel mai mare. Doar pentru tine fac asta! Hai, stai jos și odihnește-te. Vrei? Ne odihnim un pic și pe urmă pornim iar.

— Bine, spuse împăciuitor cel mic, şi cu un oftat adînc se aşeză pe iarbă.

Cel mare veni şi el alături.

— Hei, Vasea ! spuse, închizîndu-şi visător ochii şi întinzîndu-se pe spate. Tare bine ne-ar mai prinde acum cîte o pîrjoală fierbinte. Dar din păcate n-avem farfurii.

— Cu cartofi ! adăugă cel mic, ridicînd vioi capul şi uitîndu-se cu o curiozitate lacomă la tovarăşul său. Nu-i aşa, Kolea, cu cartofi !

— Sigur că da ! Mai încape vorbă ! Cu cartofi, cu murături şi cu sos.

— Eu, drept să-ţi spun, aş mînca şi fără farfurie, spuse şovăind cel mic. Ce, e musai să mănînci din farfurie ?

Kolea scotoci prin buzunare, scoase o bucăţică de pesmet negricios şi i-o întinse lui Vasea, care începu să ronţăie. Kolea îşi luă un aer preocupat, clipi des şi întoarse capul.

— Şi tu ? întrebă Vasea.

— Eu... Kolea înghiţi în sec, se uită în sus şi începu să rîdă. Eu... Păi eu am mîncat o bucată întreagă ! Cum de n-ai băgat de seamă ? Uite aşa una, — şi arătă cu mîna, — tot drumul am ronţăit la ea.

Apoi amuţi şi întoarse iar capul.

O vreme, băieţii rămaseră tăcuţi.

— Dar de ce ne pierdem noi vremea degeaba, spuse plin de importanţă Kolea. Ia citeşte ce ţi-am dat pentru azi. Să vedem cum îţi prepari tu lecţiile. Şi se uită sever la tovarăşul său.

Vasea deschise ascultător o carte şi începu să citească rar:

— Acum spune cu cuvintele tale, rosti tot atît de sever Kolea, cînd cel mic sfîrşi de citit.

Cît timp vorbi Vasea, Kolea se uită la el de jos în sus, ca pe sub ochelari, şi cu sprîncenele încruntate. La un moment dat însă uită, şi faţa lui îşi reluă expresia firească.

— Așa-a, rosti el prelung cînd Vasea tăcu, și făcu un gest ca și cum și-ar fi netezit mustățile cu mîna. Nu e rău. Se vede că ai învățat. Da' cu problema cum stai ? Ai rezolvat-o ?

— Păi ce, nu știi ? spuse sfios Vasea. Chiar tu m-ai ajutat s-o fac...

— Asta nu contează... Tu să-mi răspunzi ca și cum eu n-aș ști. Trebuie să existe și aici o regulă, înțelegi ? Disciplina. Ei ?

— Am rezolvat-o, spuse intimidat Vasea.

Apoi luă altă carte, citi monoton, școlărește, datele problemei, și deschise un caiet.

— Îți pun un „bine", spuse Kolea cînd isprăviră și cu problema, dar te previn că dacă te lași pe tînjeală, îți pun „insuficient" pe tot trimestrul. Ai înțeles ?

Scrise nota, închise caietul și zîmbi :

— Cum ajungem la oraș te înscriu la școala profesională ; să te faci strungar. Au să-ți dea un strung, un cuțit de strung și o uniformă cu ciocănele de argint pe șapcă. Da, da, așa am să fac : te înscriu pe tine, iar eu mă întorc înapoi și mă fac servant de tun.

— Bine, se învoi Vasea și adăugă mîhnit : Atîta numai că pe mine n-or să mă primească. Acolo se primesc numai de la paisprezece ani în sus, iar eu n-am decît nouă. Acolo nici pe tine, Kolea, nu te-ar primi. Ți-ar spune să mai crești doi ani.

— Ba pe mine m-ar primi ei... Pe mine, Vasea, mă primește oriunde. Pe tine însă... și Kolea căzu pe gînduri. Da-a, — continuă el oftînd, — degeaba mă grăbesc eu să fac om din tine, că prea ești și tu necopt. Nu-i nimic, o să trebuiască să te dau la o școală obișnuită. Deschide cartea de probleme, să mai facem cîteva.

Am ieșit de după copac și m-am apropiat de ei :

— Cine sînteți voi, copii, și de unde veniți ?

Au tresărit și s-au întors spre mine amîndoi odată. Apoi cel mai mic s-a uitat întrebător la Kolea care, după ce m-a

măsurat cîteva clipe cu ochii lui căprui-aurii, mi-a răspuns plin de importanţă :

— Sîntem de pe front, combatanţi ! Înţelegeţi ?

— Hm... Nu prea.

Imitîndu-şi tovarăşul, cel mic îşi luă şi el o înfăţişare cît se poate de degajată. După un minut, însă, îşi uitaseră amîndoi rolurile şi îmi povesteau păţaniile lor în chipul cel mai firesc.

Erau din Donbas. Locuiseră în aceeaşi casă şi învăţaseră la aceeaşi şcoală. Kolea era în clasa a patra, iar Vasea într-a doua. Apoi a început războiul şi în orăşelul minerilor a năvălit duşmanul. Tatăl lui Kolea a plecat cu partizanii, iar pe mama lui Vasea au dus-o fasciştii în spatele frontului. Cînd au ridicat-o şi au urcat-o în căruţă, femeia se zbătea şi ţipa, întinzînd mîinile spre băiatul ei. Vasea a început să alerge plîngînd după căruţă. Un caporal gras l-a izbit atunci cu cizma în piept. Vasea şi-a pierdut cunoştinţa. Şi-a venit în fire la el în odaie. Deasupra lui stătea aplecat Kolea şi-l stropea cu apă.

Băieţii au rămas singuri.

În odaia vecină s-a instalat caporalul care o ridicase pe mama lui Vasea. Acesta îi punea pe băieţi să-i lustruiască cizmele, să-i cureţe hainele, să-i încălzească apă pentru baie, să-i spele rufele... Băieţii se supuneau, fără să crîcnească. Îndurau în tăcere scatoalcele caporalului. Şi ce mînă grea avea ! Dar într-o bună zi, pe cînd acesta dormea, Vasea a intrat tiptil la el în odaie, a luat încet de pe masă o grenadă, i-a dat-o pe fereastră lui Kolea, apoi şi-au adunat cărţile şi au fugit amîndoi în crîng. După cîteva minute Kolea s-a întors în fugă şi... aşa de tare a bubuit grenada pe care a aruncat-o în patul caporalului, încît, după aceea, tot timpul i se părea că are vată în urechi.

Au pribegit două săptămîni. În cele din urmă, cu hainele ferfeniţă şi lihniţi de foame, au ajuns la Rostov, de unde au luat trenul spre Caucaz. Vasea avea, pe lîngă

Nalcik, niște rude. Dar pe drum și-au dat seama că Vasea încurcase numele satului în care locuiau rudele.

— Și acum, încotro ? i-am întrebat.

Kolea răspunse cu hotărîre în glas :

— La oraș. Cum ajungem, îl dau pe Vasea la școală. Să învețe mai departe.

— Și cărțile ? Nu cumva cărați și cărțile cu voi ?

— Păi cum altfel ! se miră Kolea de întrebare. Îl pun în fiecare zi să-și facă lecțiile. Și îmi șopti misterios : Eu sînt protectorul lui.

— Protector ?

— Sigur că da. Odată, la școală, s-a îmbolnăvit și a rămas în urmă cu învățătura, și atunci instructorul de pionieri mi l-a dat mie în seamă. Așa că de atunci...

De departe se auzi un scîrțîit domol. Legănîndu-și coarnele răsucite, urcau la deal o pereche de boi, înjugați la o căruță. În căruță ședeau, pe un braț de fîn, două femei.

Kolea se uită lung la ele, apoi la mine, și fața începu să i se îmbujoreze treptat. Biruindu-și în cele din urmă sfiala, îmi șopti la ureche :

— Știți ceva ? Poate au femeile astea la ele puțină pîine... Cumpărați și dumneavoastră o bucată, dacă se poate... Pentru Vaska... E lihnit de foame... Iar banii vi-i trimit eu prin poștă. Cum mă întorc acasă, cum vi-i trimit... Pe cuvînt de onoare !

— Și tu ? Tu de cînd n-ai mai mîncat ?... l-am întrebat eu.

Kolea își plecă capul și nu răspunse.

— Hăis ! Cea ! îndemna una din femei boii, lovindu-i cu o nuia lungă.

Am oprit căruța, am scos portofelul și m-am apucat să le explic femeilor despre ce era vorba. Se vede treaba că aveam o înfățișare destul de ciudată, fiindcă se uitau la mine nedumerite.

— N-au mîncat, pricepeți ? N-au mîncat de mult... Li-e

foame... Le-a fost ruşine să ceară... am început eu să strig, arătînd spre băieţi.

Aceştia stăteau unul lîngă altul, mutîndu-se de pe un picior pe celălalt.

Una dintre femei, care era mai în vîrstă şi a cărei faţă zbîrcită începea să exprime mila, întrebă ceva în limba kabardină.

— Poftim ? Cum ? Pas de înţelege ceva.

— Aişat întreabă unde sînt părinţii lor, mă lămuri femeia cea tînără, care şedea în spatele celeilalte. Avea o faţă prelungă şi frumoasă.

I-am spus ceea ce-mi povestiseră băieţii. Pe măsură ce vorbeam, chipurile amîndurora deveneau tot mai încordate.

— Aişat ! Aişat ! vorbi deodată cea tînără. Unde-i plăcinta ? Era aici !

Şi se apucă să scotocească de zor prin căruţă. Găsind în fîn un sac, îl ridică, dădu să-l dezlege, apoi îl lăsă iar, şi sărind jos din căruţă îl apucă pe Vasea de mînă :

— Şi zici că au dus-o ? Au dus-o pe mama !... Vai-vai ! Mititelul ! A rămas singur... Şi deodată spuse cu o neaşteptată gingăşie : Hai cu mine, copile, hai ! Ai să fii ca feciorul meu. Haide, vino... Iar tu te duci la ea, la ea ! spuse femeia, întorcîndu-se spre Kolea. Are să te ia Aişat la dînsa. Aişat, îl iei, nu-i aşa ?

Aişat oftă adînc şi spuse ceva în limba ei.

Începură să vorbească între ele : cea tînără, iute şi cu însufleţire, cea mai coaptă — încet şi cam nehotărîtă.

— Nu vrea, nu-i aşa ? am întrebat eu, alarmat.

— Are şase copii. Se teme să n-o certe bărbatu-său, mă lămuri cea tînără.

Mi-am dat şi eu cu părerea :

— Nu cred s-o certe. Cum s-o certe pentru un lucru ca ăsta ! Nu, n-are s-o certe.

— Crezi ? rîse femeia cea mai în vîrstă. Bine, urcă sus, urmă ea, dînd din mînă. Ai să fii al şaptelea... Dă-i drumul !...

— Minunat! se bucură Kolea, urcîndu-se în căruţă în urma lui Vasea. Va să zică merg şi eu. Stau pînă îţi faci şi tu un rost şi pe urmă plec pe front. Servant de tun.

Boii clătinară din coarne şi căruţa se urni din loc, scîrţîind.

Am rămas multă vreme în drum, uitîndu-mă cum ardea în văpăile apusului capul roşcat al lui Kolea.

Avea noroc Vasea de-aşa protector.

1942

UN PUMN DE PĂMÎNT

În fiecare zi, la ora cînd soarele se ascundea după moara de vînt și aurea de-acolo, cu razele lui, vîrfurile plopilor, micuța Nataşa lega într-o basma o strachină cu cartofi prăjiți și pornea spre calea ferată. Ajungînd acolo, se așeza pe terasament și aștepta. Drept în fața ei se desfășura, cît vedeai cu ochii, un ogor. Iar pe ogor se tîra, ca un gîndac mare, un tractor, în urma căruia se întindea catifeaua neagră a pămîntului afînat. Cîteodată, gîndacul-tractor venea tîrîș pînă la terasament și se oprea. Nenea Tihon, în salopeta lui pătată de ulei și cu fața arsă de soare, își scotea pălăria de pai, își ștergea cu palma sudoarea de pe fruntea lui arămie și făcea un semn cu capul spre legăturica albă din iarbă :

— Asta-i pentru taica ?

După ce se odihnea, tractorul începea iar să duduie supărat, se răsucea în loc și pornea tîrîș înapoi.

Peste vară, sub ochii Nataşei, ogorul își schimba de mai multe ori înfățișarea. La început era cenușiu și nu prea arătos. Apoi, după ce-l străbătea nenea Tihon cu tractorul în lung și în lat, se făcea negru și lucios. Pe urmă se acoperea cu un covor verde, și covorul acesta uriaș se întindea pînă la hotarul acela de basm, unde cerul de cleștar își sprijinea marginile pe pămînt. Cînd dădea secara în pîrg,

ogorul părea că s-a prefăcut într-o mare, iar terasamentul căii ferate părea malul acestei mări.

Nataşa îşi închipuia că toate schimbările de pe ogor se făceau din porunca lui nenea Tihon, că nenea Tihon e cel mai de seamă stăpîn al pămîntului, şi pămîntul i se supune cu plăcere, întrutotul.

Odată, cînd s-a dus nenea Tihon la Moscova şi s-a întors de-acolo cu o decoraţie pe piept, a venit la şcoală la Nataşa şi a vorbit în faţa şcolarilor.

— Pămîntul, — le-a spus el, — este o minune, şi tot ce ne dă el e minunat. Pînă şi omul, care îi e stăpîn, tot din pămînt e zămislit. Cine nu iubeşte pămîntul, e un om deşert şi acela nu ştie ce e fericirea!

Dintre toţi oamenii pe care îi cunoştea Nataşa, numai tatăl ei i se părea puternic ca nenea Tihon: cu o singură mişcare a manetei, el putea să urnească din loc o uriaşă locomotivă „FD", care scotea foc pe nări, şi o făcea să gonească pe şinele lucioase şi să tragă după ea mai multe vagoane decît toate casele din Marievka la un loc. Du-uc! Du-uc! striga din răsputeri locomotiva, suflînd în cerul albastru rotocoale de aburi albi ca norii. Aproape de Marievka era un urcuş, unde locomotiva îşi încetinea mersul, gîfîind din greu. Atunci se apropia Nataşa. Aplecîndu-se pe terestruică, tatăl ei îi lua legăturica din mîini şi-i arunca, la rîndul lui, un pachetel cu marmeladă, turtă dulce sau halva.

Apoi, totul s-a schimbat. Nataşa a început să nu mai ştie dinainte cînd are să treacă tata, şi-l aştepta pe terasament ore întregi. Chiar şi pe-acasă dădea tata mai rar. Iar în locul lui nenea Tihon, stătea acum pe tractor Ganna, o fată din Marievka. Despre nenea Tihon se spunea că nu mai conduce tractorul, ci un tanc. Era război, şi războiul se apropiase cu repeziciune şi de Marievka. Într-o zi, Nataşa şedea pe terasament şi se uita la trenurile care treceau. Treceau unul după altul, dar tatăl ei nu mai venea. Şi, deodată, Nataşa auzi un zgomot ciudat: era un vuiet pre-

lung și greu, care făcu să-i bată inima tare. Închise ochii, iar cînd îi deschise din nou, văzu venind pe șine locomotive — numai locomotive, fără vagoane. Erau multe și mergeau una după alta, grele, mînioase, revoltate parcă împotriva cuiva. Nataşa se sperie atît de tare, că la-nceput nici nu-l zări pe taică-său. Dar acesta stătea aplecat peste ferestruică și-i făcea semne cu mîna, strigînd ceva.

— Ce? întrebă slab Nataşa. I se părea că visează urît și nu se poate trezi.

— Hai, repede, repede! Urcă iute aici! Plecăm!... Plecăm de tot!...

Ca prin vis, Nataşa se apropie de locomotivă și se agăță din mers de scăriță. Și abia cînd picioruşele ei părăsiră de tot pămîntul, înțelese că se desparte de casă.

— Unde mergem, tată? Unde?...

Tatăl său o ridică în brațe și o așeză la geam. Dincolo de geam unduia încet lanul de aur. Cuprinzîndu-l cu ochii înroșiți, bărbatul își descheie grăbit gulerul albastru al salopetei, ca și cum l-ar fi gîtuit. Și deodată, făcu un pas spre ușă și sări pe pămînt. Cînd, un minut mai tîrziu, se urcă iar în locomotivă, Nataşa văzu că ținea strîns în mînă un pumn de țărînă. Puse țărîna într-o batistă, pe care o înnodă, apoi se uită pe geam și spuse vioi:

— Ai auzit ce-a făcut Tihon al nostru? Șapte tancuri fasciste a dat peste cap! Iar el a scăpat viu și nevătămat!

*
* *

Mult a mai chinuit-o la început pe Nataşa dorul de casă. Pe urmă s-a obișnuit. Numai noaptea i se mai întîmpla să-și viseze ogorul.

Și cum era să nu-i fie greu? Mai înainte locuise într-o casă albă, cu perdeluțe și muşcate la ferestre; acum, casa ei era o baracă lungă de lemn unde, în afară de ea și de tatăl ei, mai stăteau încă vreo douăzeci de oameni. Mai înainte, unde te uitai, vedeai numai stepă și iar stepă, și

rar de tot cîte un mic gorgan; acum, de jur împrejur, se înălţau munţi înalţi, pe care se zăreau, ca nişte pete albe, turme de oi păscînd. Dar tatăl ei conducea ca şi mai înainte trenul, şi Nataşa îi prăjea ca şi mai înainte cartofi.

Şi lunile au trecut. Nataşa s-a mai înălţat puţin, părul ei auriu s-a deschis şi mai tare sub razele soarelui de munte, faţa i s-a bronzat.

Odată, copiii de la şcoala unde învăţa acum Nataşa s-au dus cu toţii la un spital pe care-l patronau. Acolo au cîntat, au dansat şi au recitat versuri. Acompaniată la chitară, Nataşa a cîntat un cîntec despre bătrînul Nipru peste care zboară cocorii.

Printre răniţi erau şi mulţi ucraineni. Grozav le-a mai plăcut acestora cîntecul. Au răsplătit-o pe Nataşa cu aplauze puternice şi i-au cerut să mai cînte o dată. La sfîrşit, cînd, roşie ca un bujor, Nataşa se îndrepta cu ceilalţi şcolari spre ieşire, un soldat rănit o apucă de mînă şi-o întrebă:

— De unde eşti, fetiţo?

— Din Herson, răspunse Nataşa.

— Chiar din Herson?

— Nu, ceva mai de departe, de la Marievka.

— Ei, atunci eşti fata lui Ivan Ciuprov, spuse bolnavul.

— Aşa e, recunoscu Nataşa în culmea mirării. Şi se uită cu luare-aminte la faţa rănitului. Dar dumneata cine eşti?

Apoi recunoscîndu-l deodată, rosti în şoaptă:

— Nenea Tihon!...

Da, era nenea Tihon. Dar cum se mai schimbase! Avea faţa cenuşie, urechile ca de ceară, părul cărunt...

Nenea Tihon luă amîndouă mîinile Nataşei, vru să-i spună ceva, dar faţa începu să-i tremure şi dinţii să-i clănţăne. O infirmieră se apropie în grabă şi-l scoase din sală.

A doua zi, Nataşa veni singură la spital. Nenea Tihon şedea culcat în pat, acoperit cu plapuma. Văzînd-o pe Nataşa, spuse:

— Ieri am avut o criză de nervi. Ce să-i faci, n-are să se mai întîmple!... Ia loc.

Uitîndu-se lung la el, Nataşa îl întrebă:

— Ce-i cu dumneata, nene Tihon? Ai cărunţit de tot...

Nenea Tihon zîmbi cu buzele lui albe ca varul:

— Nu ştiu nici eu ce să zic. De două ori am fost rănit şi de două ori m-am întors la unitate. Dar de data asta am suferit un şoc şi văd că nu mă mai întremez. Toate-s întregi — mîinile, picioarele, capul, dar uite că boala s-a aciuat undeva pe dinăuntru şi pas de-o scoate!

Rămase o vreme pe gînduri, apoi vorbi iar:

— Trebuie să-l fi năpădit de tot buruienile. Că are nevoie de îngrijire, nu glumă!

— De cine vorbeşti?

— De ogorul nostru. Îţi mai aduci aminte?

Şi tăcu, uitîndu-se încruntat în tavan.

De-atunci, Nataşa începu să vină des pe la nenea Tihon. Vorbeau ei ce vorbeau şi, tam-nisam, el aducea vorba despre ogor. Uneori ofta visător:

— Hei, ce m-aş mai tolăni în iarbă, pe pămîntul meu!

Nataşa se uita în jos, de teamă să nu se dea de gol. Iar cînd se întorcea acasă, dădea fuga la pervazul geamului...

Într-o zi de toamnă, cînd pe geamurile aburite lunecau trist picăturile de ploaie şi nenea Tihon îşi simţea inima mai grea ca niciodată, Nataşa intră în salon veselă şi sprinţară.

— Ghici ce-am adus? îl întrebă ea şireată.

Ţinea în mînă o basma pîntecoasă. Tihon spuse:

— Ştiu! Cartofi prăjiţi.

Nataşa desfăcu basmaua, şi bolnavul simţi deodată adierea proaspătă şi plină de bucurie a primăverii: Nataşa îi întindea o farfurioară cu pămînt negru, din care răsăriseră, vesele, ca într-o zi de sărbătoare, firicele verzi de secară.

— Nene Tihon, ăsta-i pămînt de-al nostru!

Şi Nataşa îi povesti repede, înecîndu-se de emoţie, cum trecuseră pe lîngă ogorul din Marievka şi cum luase tatăl ei un pumn de ţărînă.

Bolnavul apucă cu mîini tremurătoare farfurioara şi îşi îngropă faţa în peria moale şi dulce a firicelelor firave. Iar Nataşa îi mîngîia capul tuns chilug şi-i spunea:

— Fii liniştit, nene Tihon, fii liniştit...

1943

LIVADA

Pămîntul se dezgolise. Doar ici-colo se mai zăreau sclipind în soare fîşii albe de zăpadă.

Petea, un băieţaş bălai de vreo doisprezece ani, cu o desagă de pînză de casă la şold şi cu un toiag lung în mînă, păşea pe pămîntul umed şi clisos, şfichiuind cu sete tot ce-i ieşea în cale.

În desaga lui zăngăneau două căşti ruginite, pline cu centiroane cu paftale, curele putrezite, ghemotoace de sîrmă telefonică şi cartuşe de alamă.

Pe drumul mare, care aci cobora la vale, aci urca din nou la deal, se ivi un trecător. Purta cizme, manta militară şi avea un rucsac în spate. Mergea aşa cum merg infanteriştii: cu un pas liniştit şi egal. Un „demobilizat", îşi zise Petea. Ducîndu-şi mîna streaşină la ochi, căută să recunoască de departe cine era cel care se întorcea acasă de la război. Omul se apropia din ce în ce, dar Petea tot nu-l recunoştea. În cele din urmă se gîndi că soldatul trebuie să fie din alt sat şi că, pesemne, se ducea undeva mai departe, şi îşi văzu iar de toiagul lui. Dar cînd străinul ajunse în dreptul lui Petea, se opri şi-l întrebă îngîndurat:

— Băieţaş, mai e mult pînă la Konoplianka?

— Uite-o colo! spuse Petea, arătînd cu băţul.

La cel mult un kilometru depărtare se înşirau, perfect aliniate, cîteva căsuţe curate, îngrijite, cu acoperişurile de

stuf proaspăt lucind în soare, iar în jurul lor se îngrămădeau niște moviliţe de pămînt, ce păreau niște pivniţe de ţară.

Omul se uită într-acolo, apoi întoarse mirat și cam neliniștit ochii spre băiat:

— Eşti sigur?

— Iaca na! rîse Petea. Doar îs de-aici.

— Da-a... rosti prelung omul. Se vedea cît de colo că e emoţionat. Va să zică, asta e. Mi-o închipuisem cu totul altfel. Apoi se uită în jur, căutînd un loc mai uscat, și zărind o bornă de beton care răsărea din pămînt la marginea drumului, se așeză pe ea. Da-a... cu totul altfel o văzusem.

— Chiar era cu totul altfel, îi răspunse Petea, așezîndu-se și el pe un bolovan, cu aerul că e gata să înceapă o discuţie serioasă. Era frumoasă și plină de verdeaţă. Dar acum... Acum trăim cu toţii sub pămînt — ca cîrtiţele. Ne-am făcut și noi cenușii ca pămîntul... Dumneata vii de la spital, nu-i așa? Pari bolnav.

Faţa soldatului era într-adevăr galbenă, ca a unui om care n-a ieșit de mult la aer, și brăzdată toată de zbîrciturі mărunte.

— Da, am fost bolnav... Apoi cuprinse cu ochii lui cenușii împrejurimile și, oprindu-și privirea luminoasă asupra unui tăpșan care se întindea în apropiere, spuse cu șovăială în glas: Dacă asta e cu adevărat Konoplianka noastră, înseamnă că compania a pornit la atac de-acolo, de pe dîmbul acela, iar linia inamică trecea pe-aici, pe unde stăm noi acuma.

— Exact, întări Petea, chiar pe locul acesta. Dumneata eşti din Konoplianka?

— Eu? Nu.

— Păi parcă ai spus: „Konoplianka noastră".

— Așa am spus? se miră soldatul și rîse. Atunci înseamnă că o fi și a mea. Apoi se uită cu luare-aminte la băiat. De unde ai asta? Sau ai luptat și tu?

Petea se uită mîhnit, cu coada ochiului, la braţul lui stîng ciuntit, şi răspunse în silă :

— Mi-a tăiat-o un fascist... Apoi tăcu o vreme, după care explică, tot în silă : S-a repezit cu o torţă la casa noastră, că dădeau foc la tot satul, iar eu am apucat torţa şi i-am spus : „Nu te las !“ Atuncea el...

— Am înţeles, dădu soldatul din cap. Da, nu-i de loc plăcut să-ţi pierzi o mînă la vîrsta ta.

Ochii negri ai băiatului sclipiră vioi.

— Da', ce, crezi poate că sînt ciung ? Oho ! Întinse braţul cel sănătos, cu degetele răşchirate, apoi îşi strînse pumnul tare : Asta lucrează şi pentru două. Iar astălaltă mă ajută şi ea, măcar că n-are degete. Şi rosti prelung, cu siguranţă în glas, ca un om trecut prin multe : Trăiesc eu şi-aşa !

Soldatul rîse şi-l bătu pe umăr :

— Ia uite ce soare e azi ! Îi toarnă la raze cu nemiluita ! Se poate să nu trăieşti sub un soare ca ăsta ?! Apoi se ridică şi îşi scutură mantaua. Ei, am plecat ! Unde aveţi voi comitetul de conducere al colhozului ?

— Dacă e să mergem, să mergem, spuse grav Petea, ridicîndu-se şi el şi scuturîndu-şi hainele. Comitetul de conducere e în casa de la marginea satului. Te duc eu numaidecît acolo. Ridică de jos cu toiagul o cutie goală de conserve, îşi puse toiagul pe umăr, ca pe-o armă, şi porni în acelaşi pas cu soldatul. Uite, aici e comitetul de conducere, iar acolo, alături, e şcoala. E nouă. Şi băncile, şi tabla sînt noi. Curînd, tot satul are să fie nou.

Pe măsură ce se apropiau, satul căpăta o înfăţişare tot mai tristă. Oamenii trăiau în bordeie săpate în pămînt.

De departe îi vedeai, aci coborînd ca şi cum s-ar fi afundat în pămîntul argilos, aci ieşind la suprafaţă, ca nişte morţi din groapă. Şi nicăieri nu se vedea nici un copac. Se vedeau numai pietroaie vinete, pîrjolite de foc, şi grămezi murdare de cenuşă amestecată cu lut. În schimb cît de curate — de o curăţenie orbitoare — şi de frumoase

păreau, pe fondul acesta lugubru, cele patru căsuţe noi, care mai miroseau încă a brad proaspăt tăiat!

Un om bărbos ieşi dintr-un bordei şi se îndreptă spre una din casele cele noi.

Era fără haină şi cu gulerul cămăşii albastre descheiat, ca vara, deşi în cap avea căciulă.

Văzîndu-l, Petea îşi scutură desaga, făcînd să zăngăne căştile, şi strigă vioi:

— Tovarăşe preşedinte, un bob zăbavă! Te caută un tovarăş... Se întoarse către soldat: Cum îţi zice?

— Gonciarov.

— Tovarăşul Gonciarov.

Bărbatul se opri, îl măsură pe soldat din ochi şi-l întrebă nesigur:

— Gonciarov? Nu cumva acela care ne-a scris o scrisoare?

— Acela, răspunse soldatul, salutînd cu mîna la tîmplă.

Auzindu-i glasul, preşedintele căscă gura nedumerit:

— Cum vine asta? Parcă scriai că eşti mut.

— E adevărat că v-am scris asta. Dar, pe atunci, încă nu vorbeam: îmi pierdusem graiul de pe urma unui şoc nervos. Acuma mi-a trecut.

— Ţi-a trecut! exclamă mirat şi bucuros preşedintele. Dar cum de-ai nimerit la noi? Sau erai în trecere pe-aici?

Şi numaidecît, schimbînd el singur vorba, se uită blînd în ochii oaspetului şi spuse grăbit:

— Da' poftim, poftim în casă!

*
* *

În aceeaşi seară s-au adunat în sala încăpătoare a casei de lectură cîteva zeci de oameni — aproape toată populaţia adultă din Konoplianka.

Oaspetele şedea alături de preşedintele cel bărbos, care în schimb era chel de tot. Pînă să se deschidă adunarea, stăteau amîndoi de vorbă cu glas scăzut. Tot aici, printre

cei mari, se învîrtea şi Petea. Sala era plină de zumzet stăpînit de glasuri.

— Interesant băiat! spuse oaspetele, arătîndu-l din ochi pe Petea. Al cui e ?

Preşedintele zîmbi cu blîndeţe:

— Al tuturor. Tatăl lui a murit pe front, iar maică-sa a ars închisă în casă. Am vrut noi să-l dăm la un cămin de copii, dar n-a primit. Şi acum stă aici la o familie. N-are o mînă, dar e primul la şcoală. În glasul preşedintelui răzbea o mîndrie de părinte. Şi e pasionat după tehnică. Nu de mult mi s-a făgăduit instalarea unei staţii de radioamplificare. Nu se ştie cînd o să se facă treaba asta, dar el s-a şi apucat să tragă fire pe la toate casele.

Mai intrară cîţiva întîrziaţi. Preşedintele scoase din buzunarul de la piept o scrisoare împăturită, îşi puse ochelarii şi deschise adunarea.

— Tovarăşi colhoznici, — spuse el, — ţineţi cu toţii minte scrisoarea pe care am primit-o acum vreo şase luni. Era scrisă de un om pe care nu-l cunoşteam, care fusese rănit şi internat la un spital militar. Omul acesta este astăzi aici — iată-l, şade alături de mine. Scrisoarea am discutat-o atunci la două adunări, şi acum cred că a venit vremea să luăm o hotărîre definitivă în această chestiune. Ascultaţi, să v-o mai citesc odată.

Desfăcu foaia de hîrtie şi începu să citească, rostind clar fiecare cuvînt, uşor şi fără să se încurce, ca unul ce cunoştea scrisoarea pe dinafară.

„Tovarăşe preşedinte, vă scrie ostaşul Stepan Savici Gonciarov din Armata Roşie, de specialitate pomicultor. Astă-toamnă am fost prin părţile dumneavoastră, cu alte cuvinte, am stat în tranşee în aşteptarea ofensivei, exact în faţa satului Konoplianka. Şi iată ce mi-a atras atunci atenţia, ca specialist în meseria mea: la nord-est de frumosul dumneavoastră sat, care era ocupat pe vremea aceea de duşmani, se întinde, pe vreo opt sau zece hectare, un teren drept ca-n palmă, adăpostit de vînturi de un şir de dea-

luri în formă de potcoavă. S-ar zice că natura a pregătit înadins terenul acesta pentru o livadă de pomi fructiferi. Iar pămîntul, așa cum mi-am putut da eu seama atunci cînd se săpau tranșeele, e argilos, adică tocmai ce trebuie.

Și atunci mi-am zis: cînd om sparge linia inamicului și om trece prin Konoplianka, mă duc neapărat pe la colhoznicii de-acolo, să-i sfătuiesc să planteze o livadă. Dar cînd am pornit ofensiva, s-a întîmplat ca tocmai pe terenul acesta să fiu rănit și apoi să sufăr și un șoc nervos. Așa că acum stau la spital de mai multe luni și mi-am pierdut graiul din pricina șocului; cu alte cuvinte, sînt mut, dar terenul acela îl văd și acuma în gînd. Ba îl și visez plin de pomi în floare, sub razele de aur ale soarelui. Și de aceea vă dau sfatul acesta în scris..."

Președintele își scoase ochelarii și spuse grav:

— Mai departe se arată cum trebuie plantați pomii și în ce ordine anume. Dar asta nu vă mai citesc acum. Mai bine îi dau cuvîntul lui Stepan Savici în persoană. Căci datorită medicinei noastre sovietice i-a trecut mutenia, și acum îl vedeți teafăr în fața dumneavoastră.

Soldatul se ridică și, o dată cu el, de parcă s-ar fi înțeles dinainte, se ridicară toți colhoznicii.

Deschise gura, dar de emoție glasul i se frînse. Începu să-și miște capul în dreapta și în stînga, ca și cum ar fi vrut să se lepede de niște legături nevăzute. În cele din urmă, făcînd o sforțare, începu să vorbească.

— Tovarăși colhoznici, mă aflu într-o situație foarte grea. În ultimul moment mi-a venit la spital vestea că soția și fetița mea, adică întreaga mea familie, au pierit în robia fascistă. Cum să mă mai întorc într-o casă pustie? De aceea mi-am zis că dacă dumneavoastră mă primiți, eu aș vrea să rămîn aici. Pe pămîntul acesta și-au vărsat sîngele tovarășii mei de companie, cu care am mers de la Volga pînă la Konoplianka dumneavoastră. Ei v-au dat înapoi pămîntul acesta, cu prețul vieții lor. De aceea, zic, să sădim în locul acesta o livadă, care să rodească și să

răspîndească mireasma florilor ei întru luminoasa şi veşnica lor pomenire...

Vru să mai spună ceva, dar emoţia îi încătuşă din nou limba şi începu iar să-şi mişte capul într-o parte şi în alta.

Atunci se apropie de el o femeie bătrînă, toată numai zbîrcituri, îl ajută să se aşeze şi, apucînd cu mîinile ei cafenii capul lui tuns, îi opri mişcările chinuitoare. Apoi se aşeză alături de el şi-i spuse simplu:

— O sădim măicuţă, o sădim toţi împreună. Cine s-ar putea împotrivi la o treabă atîta de luminoasă?!...

*
* *

I s-a dat soldatului o odaie într-una din casele cele noi. Acum stă culcat pe o saltea de paie şi se uită pe fereastra întunecată, la o stea luminoasă care sclipeşte singuratică pe cerul îndepărtat. E încă slăbit de boală şi, cum tot drumul de la gară pîn' la colhoz l-a făcut pe jos, se simte foarte ostenit. Aşa că acum se odihneşte. Dar de dormit nu poate să adoarmă, fiindcă l-a tulburat întîlnirea cu colhoznicii, pe pămîntul cărora şi-a vărsat sîngele. Şi, ca întotdeauna, în ultima vreme, cînd se gîndeşte la un lucru bun, dorul de soţie şi fetiţă face să i se strîngă dureros inima: ele n-au să vadă niciodată lucrul acesta bun...

Uşa scîrţîie şi cineva întreabă în şoaptă:

— Dormi?

— Nu, răspunde soldatul. Da' cine e?

— Eu sînt, Petea. Mătuşa Ustinia îţi trimite o ulcică de lapte.

Prin întuneric, băiatul se apropie în vîrful picioarelor de fereastră şi pune ulcica pe pervaz. Apoi, după ce se codeşte puţin, spune vesel:

— E bătrîna aceea care s-a aşezat alături de dumneata. E o femeie tare arţăgoasă! Pe toţi îi ocărăşte, cu toţi se sfădeşte. Cînd ai adus dumneata vorba de livadă, mi-am zis:

Acuşi are să se zbîrlească : „Ce livadă, cînd trăim cu toţii în pămînt ! Mai întîi trebuie să ne facem case, şi abia pe urmă să ne gîndim la livezi". Dar cînd colo, ai auzit ce-a spus !...

Petea s-a aşezat pe podea şi-l descoase prietenos :

— Va să zică, acuma eşti de-al nostru !

— De-al vostru, răspunde soldatul serios, ca şi cum ar fi vorbit cu un om în toată firea.

Băiatul se mai gîndeşte ce se mai gîndeşte şi spune :

— Am să-ţi instalez un radio, ca să nu-ţi fie urît.

Apoi adăugă cu căldură :

— Iar dacă tot are să-ţi fie urît, mă mut cu dumneata. O să locuim împreună. În doi o scoatem noi la cap ! Şi încă cu-u-um !...

1946

ÎN RÎNDUL ÎNTÎI

Pe o bancă îngustă de lemn, care se întindea aproape pe toată lungimea peronului, şedeau doi băieţei cu cravate de pionieri şi aşteptau trenul. Unul era blond, cu ochii albaştri, şi grăsun ca un cozonăcel, iar celălalt mic, slăbuţ şi negricios ca un pui de stăncuţă. Pe cel dintîi îl chema Mitea, pe cel de-al doilea — Volodea. Aşteptau trenul cam de multişor şi se uitau mereu cu grijă la soare. Soarele se lăsa din ce în ce mai jos, către zidul dinţat al pădurii ce se întindea întunecată şi misterioasă în depărtare, dincolo de cîmpul galben, proaspăt secerat.

— S-a împotmolit! spuse Volodea şi oftă.

— Las' că vine el, îi răspunse Mitea cu siguranţă în glas. Nu cumva ai pierdut biletele?

— Nu, uite-le! şi Volodea îşi desfăcu pumnul.

— Dar celălalt?

Volodea îşi vîrî iute mîna în buzunarul de la pantaloni, scotoci ce scotoci, şi scoase o foiţă mică de hîrtie trandafirie.

— E aici. Nu-l pierd eu aşa uşor! spuse el uşurat. Rîndul unsprezece, locul şapte.

— Exact. Al meu e rîndul unsprezece, locul opt.

Volodea îşi aduse aminte de ceva şi zîmbi:

— Cum ziceau ei: cu nasul plin de funingine şi ghetele rupte.

— Ihî! încuviinţă Mitea. Şi ce jucării, ce jucării avea săraca! Auzi: o mătură, un vătrai, un fier de călcat! Şi deodată, din senin, o caleaşcă aurită!

— Da' surorile, surorile ei! Ce mai toante!

Băieţii pufniră în rîs, dar numaidecît se încruntară şi se uitară nerăbdători şi înciudaţi în partea de unde trebuia să vină trenul.

— S-a împotmolit! spuse de data asta Mitea.

Şi deşi acul ceasului rotund al gării arăta negru pe alb că pînă la sosirea trenului mai sînt cincisprezece minute mari şi late, băieţilor, de nerăbdători ce erau, începu să li se pară cu adevărat că se întîmplase un accident şi că trenul avea să zăbovească încă multă vreme acolo departe, dincolo de zidul negru al pădurii.

Dar unde se pregăteau ei să plece şi despre ce anume vorbeau cu atîta interes?

Peste vară se stabilise în marginea satului o tabără de pionieri. Cînd începu strînsul grîului, pionierii hotărîră să le dea colhoznicilor o mînă de ajutor. Începură să umble pe mirişte şi să strîngă spicele rămase după secerat. Dar pionierii erau de la oraş şi nu aveau cuvenita îndemînare în treaba asta. Şi iată cum făcură ei cunoştinţă cu Mitea şi cu Volodea: Odată, după ce detaşamentul puricase un lan întreg şi-i predase bătrînului invalid Egor Fomici, paznicul de cîmp, vreo cinci kilograme de spice mari şi mustăcioase, pionierii zăriră păşind pe urmele lor doi băieţi străini — Mitea şi Volodea. Aceştia tot ridicau şi puneau ceva în nişte săculeţe de pînză de in. Apoi veniră şi ei la Egor Fomici şi-i întinseră săculeţele zîmbind.

— Poftim, Egor Fomici, am adunat şi noi. Şi deşertară în faţa bătrînului cam vreo două kilograme, dacă nu chiar mai mult.

— Păi, ce, astea sînt spice? exclamară orăşenii miraţi. Ia, nişte rămăşiţe!

Dar Egor Fomici îşi încreţi şiret pleoapele şi plescăi din limbă:

— E-he-he! „Rămăşiţe"! Dar din „rămăşiţele" astea au să coacă femeile o pîine... de să n-o poată mînca nici două detaşamente!

Atunci au început şi băieţii de la oraş să ia în seamă „rămăşiţele" şi să le strîngă. Şi s-au împrietenit aşa de mult cu Mitea cel grăsuţ şi cu Volodea cel plăpînd şi negricios, încît îi luau cu ei chiar şi în careu.

Dar cel care s-a împrietenit cel mai mult cu dînşii a fost Igor Cernov, un băiat frumos, cu o expresie mereu visătoare în ochii săi mari şi întunecaţi. Mitea şi Volodea umblau toată ziua cu el prin colhoz şi îi arătau fel de fel de lucruri interesante. La fermă, de pildă, i-au arătat un taur uriaş şi atît de fioros, că pînă şi văcarul se temea să se apropie de el. Altădată s-au dus într-o viroagă după broaşte ţestoase, dar n-au izbutit să prindă niciuna, fiindcă micile vietăţi fugeau cu o dibăcie nemaipomenită. Şi atîta au stat sub plopul bătrîn de la marginea satului, şi atîta i-au ascultat freamătul frunzelor, încît, pînă la urmă, tot au izbutit să audă acea frază vrăjită: „Grăbeşte, zoreşte, norocu-ţi găseşte..."

Igor, la rîndul lui, le vorbea noilor săi prieteni despre oraş: cum se varsă la uzină fonta topită din cupe, ca şi cum n-ar fi fier, ci un lichid trandafiriu şi luminos; cum „Dinamo" din localitate s-a întîlnit cu „Torpedo" din Sulino şi „l-a făcut praf" cu scorul de 9:0; cum a scăpat odată din grădina zoologică un elefant, care a spart vitrina unui magazin şi a furat din vitrină o franzelă mare, iar cînd şi-a dat seama că franzela era de carton — stătea acolo numai de reclamă — s-a înfuriat şi a făcut harcea-parcea toată vitrina, şi aşa mai departe.

Dar cel mai interesant era cînd vorbea Igor despre teatru. El iubea mult teatrul, asistase la numeroase spectacole, şi cînd începea să imite personajele pe care le văzuse pe scenă, Mitea şi Volodea fie că se prăpădeau de rîs, fie că stăteau gata-gata să plîngă. Dar ce le plăcea lor cel mai mult era cînd le povestea Igor despre „Pantofiorul de cris-

tal". Ascultau aproape în fiecare zi povestea minunată a Cenușăresei: Ce modestă, cuminte și frumoasă era ea, și cum o mai persecutau surorile cele țîfnoase și mama cea vitregă și haină; cum ajunsese Cenușăreasa cu ajutorul zînei celei bune, Melusina, la palatul regelui; cum își pierduse acolo pantofiorul de cristal; și cum, apoi, o căutase prințul îndrăgostit și o găsise, în cele din urmă, după măsura pantofiorului...

— Hei, — spuneau visători băieții, — bine-ar fi s-o putem vedea și noi măcar o dată.

Dar, pe la mijlocul lui august, într-o bună zi, după gustarea de dimineață, tabăra și-a strîns calabalîcul și, cu steag, cu corturi, cu ceaunul cel negru, cu lingurile de aluminiu cu tot, s-a suit în camioane și dusă a fost! În urma ei n-au rămas decît găurile țărușilor smulși din pămînt și grămada de cutii de conserve și de ziare rupte.

Mitea și Volodea continuară să strîngă spice și să le dea lui Egor Fomici.

— V-a plecat, care va să zică, prietenul de la oraș? îi întrebă moșneagul.

— A plecat, răspunseră în silă băieții.

— V-o fi urît fără el, acum?

— De ce să ne fie urît! spuse cu prefăcută nepăsare Mitea.

— Nu ni-i urît, fiindcă muncim, întări grav Volodea.

Și totuși, de cîte ori aveau prilejul, băieții evocau clipele plăcute pe care le petrecuseră tustrei.

Undeva, în adîncul sufletului, simțeau amîndoi un fel de revoltă împotriva vieții care-i desparte pe oameni și chiar împotriva prietenului lor: fuseseră laolaltă o vară întreagă, umblaseră peste tot împreună, își spuneau unul altuia tot ce aveau pe suflet și în minte, iar acum, Igor plecase la oraș și poate că și uitase cum îi mai cheamă pe prietenii lui de la țară.

Ghicind ce anume îi frămînta pe băieți, Egor Fomici le spunea:

— De, așa e viața: fiecare cu rostul lui. Azi mîncăm cașă din același ceaun, iar mîine pe-aci ți-e drumul!

Băieții știau, firește, că viața îi desparte de oameni, dar asta nu slăbea cu nimic dorința lor de a se întîlni cu prietenul lor, de a alerga cu el după broaște țestoase, de a mai auzi o dată din gura lui povestea prințului și a Cenușăresei. Dar ți-ai găsit! Chiar dacă au să se mai întîlnească, asta are să se întîmple abia peste un an, cînd pionierii de la oraș vor veni din nou cu tabăra la marginea satului. Iar un an înseamnă atîta vreme, cîtă nici nu poți cuprinde deodată cu gîndul...

Și iată că, pe neașteptate, întîlnirea mult dorită cu Igor se apropiase atît de mult, încît nu-i mai despărțea de ea decît o singură noapte. Și nu numai că aveau să-l întîlnească pe Igor, dar aveau să vadă cu ochii lor spectacolul acela minunat cu Cenușăreasa.

Pe scurt, Mitea și Volodea primiseră de la oraș o scrisoare prin care colectivul de conducere al unității de pionieri îi invita să vină sîmbătă la oraș, unde avea să-i întîmpine la gară Igor Cernov în persoană, care îi va duce la teatru, la „Pantofiorul de cristal". În eventualitatea că nu aveau să se vadă cu Igor în înghesuiala din gară, fuseseră puse în plic două bilete de teatru, cu indicația rîndului și a locului pe care urmau să se așeze. Acolo avea să-i găsească Igor.

Citind scrisoarea, băieții se uitară la început tăcuți unul la altul, apoi traseră un chiot, izbucniră în rîs și se apucară să joace căzăceasca. Jucau, băteau din palme și strigau:

Bravo Igor, bravo Igor,
Bravo Igor, să trăiești!

— Stai! se potoli cel dintîi Volodea. Cît am strîns noi peste vară?

— Patruzeci și șase de kilograme și jumătate, răspunse prompt Mitea, care notase pînă la cel din urmă gram toate spicele strînse.

— Binee! Ce-ar fi să mai strîngem?

— Pînă la cincizeci? întrebă cu vioiciune Mitea.

— Da! Și dăm raportul la unitate.

— Bravo nouă! strigă Mitea și bătu din nou din palme. Înainte marș!

Puțin după aceea, băieții se și aflau pe cîmp. Soarele de august le frigea cefele, nădușeala li se prelingea, sărată, pe obrajii bronzați, dar ei nici nu băgau în seamă, și aproape că nu-și mai îndreptau de loc trupul, în timp ce scotoceau cu de-amănuntul miriștea, și săculețele lor se umflau și se făceau tot mai grele.

De data asta, Egor Fomici intră la bănuială.

— Nu cumva ați luat din căpiță? îi întrebă el, agățînd săculețele de cîrligul cîntarului și uitîndu-se chiorîș la băieți.

Aceștia se supărară.

— Record! Curat record! spuse moșneagul, mișcîndu-și mirat sprîncenele sure. Ia te uită cît au strîns într-o singură zi!...

— Patru kilograme și jumătate! încheie triumfător Mitea, care observase înaintea moșneagului unde s-a oprit indicatorul cîntarului.

A doua zi, tunși, spălați și fercheși, Mitea și Volodea s-au dus la gară. Acolo au început să aștepte trenul, neliniștiți la gîndul că poate se împotmolise undeva.

Dar trenul nu s-a împotmolit. Mai întîi s-a zărit de după pădure o trombă de fum învolburat, apoi a apărut locomotiva, neagră, asudată, speriată parcă de ceva, și trenul s-a oprit în fața peronului, zdrăngănind și scîrțîind din toate încheieturile.

— Repede! strigă Mitea.

Era un tren local, format parte din vagoane de marfă, parte din vagoane de călători. Volodea și Mitea năvăliră într-un vagon roșu de marfă și se așezară în ușă cu picioarele atîrnate în jos. Trenul se smuci, scîrțîi, și toate cîte stăteau nemișcate — turnul de apă din cărămidă, stîlpul

cu felinarul, ceasul cel rotund — începură să lunece încet într-o parte.

— Am plecat, spuse Mitea, făcîndu-i cu ochiul lui Volodea.

— Am plecat, întări Volodea, uitîndu-se de jur împrejur cu un zîmbet fericit. Ce zici, oare ne-aşteaptă Igor?

— Sigur că da. A şi venit la gară şi se uită dacă nu cumva se zăreşte trenul.

— Păi noi ajungem abia peste patruzeci de minute.

— Ei şi! Sînt sigur că a şi venit la gară. Cum ajungem, ne duce la teatru.

— La teatru, încuviinţă Volodea.

Mitea făcu ochii mari şi nevenindu-i parcă să creadă că toate se întîmplau aievea, spuse uluit:

— Volodea, oare chiar o să vedem tot ce ne povestea el?

— O să le vedem, zîmbi visător Volodea. Şi pe urmă, cînd ne întoarcem, povestim celor din detaşament. Şi lui Egor Fomici o să-i spunem.

— Negreşit. Uite foişorul lui, îl vezi?

Satul nu se mai vedea, şi în faţa băieţilor se întindea acum cîmpul cu căpiţele lui de grîu. Printre căpiţe se înălţa, ca scheletul unei păsări uriaşe, foişorul moşneagului.

— Egor Fomi-ici!... strigară băieţii şi începură să dea din mîini. La revedere!...

Deodată, mîna lui Volodea se opri în aer, ochii i se aţintiră asupra unui punct, şi o clipă rămase astfel, încremenit.

— Ce-i cu tine? se sperie Mitea.

Volodea scoase o exclamaţie şi, pe loc, ca şi cum l-ar fi azvîrlit suflul unei explozii, se prăvăli în nisipul care se înşira în grămezi, de-a lungul căii ferate.

Mitea nici nu apucă să se mire, că Volodea şi sărise în picioare, strigînd ceva desperat şi o luase la fugă prin stepă. Atunci, fără să mai stea pe gînduri, Mitea ochi o altă

grămadă de nisip și sări într-însa, ca într-un val de apă care îți vine împotrivă. Dîndu-se de-a dura peste creasta ei, sări în picioare și porni în goană nebună după tovarășul său.

— Volodea! Volo-ode-ea! — striga el din răsputeri, speriat de purtarea neînțeleasă a prietenului său.

Volodea întoarse din fugă capul și arătă cu mîna în direcția unei căpițe mari.

Și Mitea înțelese ce îl făcuse pe Volodea să sară din tren și s-o ia razna peste stepă: căpița în care deșertase în ajun moșneagul săculețele lor cu spice ardea cu o vîlvătaie roșie.

— Vai! exclamă Mitea.

Își încordă puterile și din cîteva salturi îl ajunse din urmă pe Volodea.

Alergau înspre căpiță cu pumnii strînși, cu inima maimai să le sară din piept, hotărîți să înăbușe focul, să facă totul ca să nu-l lase să se întindă și la celelalte căpițe.

Dar cu cît se apropiau mai mult, cu atît ceea ce vedeau li se părea mai ciudat: focul nu ardea cu flăcări, ci mocnit, încremenit. Iar și mai uimitoare era purtarea lui Egor Fomici: nici nu călca focul în picioare, nici nu făcea nimic ca să-l stingă, ci stătea cu spatele la căpiță și cu palma streașină la ochi, să-și ferească vederea de soarele care tocmai apunea și se uita țintă la băieții ce veneau în fugă spre el.

— Volodea, — spuse Mitea, încetinindu-și fuga, — ăsta nu e foc.

Volodea se holbă nedumerit:

— Atunci ce-i?

— Nu știu. Dar nici măcar fum nu face. E altceva.

Băieții mai făcură cîțiva pași și deodată vîlvătaia dispăru, ca și cum nici n-ar fi fost. În locul ei văzură cîteva geamuri sprijinite de căpiță.

— Iaca na! se miră bătrînul. Păi parcă v-aţi lăudat că mergeţi la oraş. Ori v-au dat jos din tren?

— Ce-s astea? întrebă înmărmurit Volodea. Ce caută aici?

— Geamurile? Le-a adus Pahom de la Melentievka. Dar l-a văzut brigadierul şi l-a luat la strînsul grîului. Şi Pahom a lăsat — pînă una, alta — geamurile aici.

Volodea se întoarse şi se uită spre calea ferată, pe unde trecuse cu cîteva clipe mai-nainte trenul lor. Dar acum nu se vedea altceva decît soarele, soarele mare şi roşu, care tocmai atinsese muchia pămîntului.

Atunci, Volodea se trînti jos şi îşi înfundă amărît faţa în paie. Şi, aşa chircit cum stătea, semăna mai mult ca oricînd cu o stăncuţă neagră şi oropsită.

Mitea începu să clipească des.

Aflînd cum stau lucrurile, moşneagul se scărpină necăjit la ceafă:

— Phii! Mare pacoste pe capul vostru...

Îşi răsuci o ţigară, trase un fum şi căzu pe gînduri. Se lăsă o tăcere apăsătoare. Numai acolo, în spatele pădurii, se auzea din ce în ce mai depărtat uruitul trenului.

Moşneagul tuşi şi spuse hotărît:

— Nu-i nimic: mergeţi mîine.

— Da-a, mîine! Biletele erau pentru azi! scînci Mitea.

— Ei, şi ce dacă erau pentru azi? Au să vă dea în locul lor altele, şi gata.

— Nu ne dau! clătină cu amărăciune din cap Volodea.

— Dacă-ţi spun eu!... se răsti moşneagul, începînd să se supere. Vă duceţi şi povestiţi preşedintelui teatrului, sau cui o fi acolo mai mare, cum s-au întîmplat lucrurile, şi căpătaţi alte bilete. Ce credeţi voi! Că doar de aceea e preşedintele preşedinte, ca să-nţeleagă. Aşa că vă dă el altele, ba încă în rîndul întîi. Despre asta să n-aveţi nici o grijă. Cît despre prietenul vostru, îi daţi voi de veste într-un fel, ca să vă iasă mîine în întîmpinare. O să fie bine...

Volodea ridică încet capul și se uită întrebător, cu un licăr de nădejde la fața unchiașului, plină de țepi cărunți. Mitea îl privea și el țintă pe moșneag, fără să clipească. Amîndoi ar fi vrut atît de mult să creadă ce le spunea bătrînul Fomici.

Și, oare, cine ar fi putut să nu-l creadă ?

1947

COPIII

S-a înserat. În casă s-a aprins lumina electrică. De-a curmezișul camerei e întinsă o sîrmă, iar pe sîrmă un cearșaf care atîrnă pînă jos. În fața cearșafului se află două rînduri de scaune. De fapt, scaunele ar fi putut fi puse și pe un singur rînd, fiindcă sînt numai patru de toate, dar copiii au vrut să dea camerei aspectul unei săli de spectacol.

Așadar, în stal au luat loc Vitea, Nika și Mașenka. Vitea, deși n-are decît nouă ani, e în clasa a patra — vrednic băiat! Are fața slăbuță, un nas ascuțit, și niște ochi mici, negri și strălucitori, ca două bobițe de mure. Se uită la cearșaf cu un aer ironic și ușor disprețuitor. Nika e un țînc de vîrstă preșcolară, plinuț și cu obrăjorii rumeni. Chipul lui exprimă o curiozitate calmă și o bunăvoință nemărginită față de orice. Mașenka e pur și simplu o fetiță mică, cu zulufii prinși într-o fundă albastră.

Cel de-al patrulea scaun e liber și, profitînd de acest fapt, Nika s-a întins cît e de lung, pe amîndouă scaunele.

De după cortină se aude un oftat înăbușit. Apoi se ivește Boris, care e elev în clasa a cincea. Are un aer plouat și resemnat. Vine în fața „publicului" și privind distrat într-un colț al odăii, spune cu aerul cuiva care n-are încotro:

— Mama a plecat la Marievka într-o inspecție și v-a lăsat în grija mea, să vă distrez în mod civilizat. Colegii

mei, Nikolai Bokov şi Vanea Puzankov, se duc astă-seară să prindă ştiuci cu volocul, iar eu trebuie să stau aici cu voi! Mare pacoste să fii frate mai mare!

Se retrage după cearşaf şi strigă de-acolo:

— Cortina!

Nika sare, trage cearşaful şi se culcă din nou pe scaune, cu un zîmbet mulţumit. Pe scenă se află o masă, iar pe masă — trei volume verzi, dintr-o veche enciclopedie Brockhaus şi Efron, cu dungi aurii pe cotoare, un volum verde cu roşu al marii enciclopedii sovietice şi cîteva manuale cu scoarţele roase. În spatele mesei stă Boris. Cu acelaşi aer resemnat şi continuînd să se uite într-un colţ al odăii, anunţă:

— Consider deschisă seara de întrebări şi răspunsuri. Voi să-mi puneţi întrebări şi eu am să vă răspund. Întrebările trebuie să fie corecte, fără dedesubturi: ţine minte asta, Vitea!

— De ce tocmai eu? se preface Vitea mirat.

— Pentru că ţie îţi cam place să faci pe deşteptul! Te crezi grozav — un wunderkind! Aşaa! Întrebările pot fi ştiinţifice şi literar-artistice. Cine doreşte să pună o întrebare, trebuie să ridice mîna. Hai, daţi-i drumul!

— Tu spune mai întîi cum ai să răspunzi: din memorie sau după cărţi? îl zădăreşte Vitea.

— Vom vedea. Nu sînt enciclopedie, ca să ştiu totul. Şi cei de la biroul de informaţii se uită mai întîi într-o carte şi pe urmă dau răspunsul.

Cel dintîi ridică mîna Nika.

— Ce e un wunderkind? întreabă el şi parcă îi rîde toată faţa de bunătate.

— Un wunderkind este un copil extraordinar... adică un copil-minune, nemaipomenit de capabil... Nu pufni, Vitea, fiindcă am răspuns corect. Aşa scrie şi în enciclopedie... Cine mai pune vreo întrebare? Maşenka întreabă şi tu ceva!

Maşenka ridică ascultătoare mînuţa ei durdulie şi rămîne aşa, uitîndu-se la fratele ei cel mare cu ochii plini de o încredere mişcătoare.

— Hai, Maşenka, vorbeşte, o îndeamnă Boris.

Maşenka lasă buza în jos.

— Mai e mult pînă vine mama? scînceşte ea cu o voce subţirică.

Boris îşi netezeşte părul cu mîna şi răspunde grav:

— Asta nu e o întrebare ştiinţifică, Maşenka.

Dar, văzînd că Maşenka îşi încreţeşte mutrişoara, gata-gata să plîngă, pune mîna pe prima carte care-i stă la îndemînă şi spune repede:

— Stai puţin, Maşenka, să mă uit în enciclopedie. Aici trebuie să fie. Aha, am găsit: „Mama are să vină deseară, îndată ce are să adoarmă Maşenka". Vezi, cu cît ai să adormi mai repede, cu atît mai curînd o să vină mama.

În clipa aceea, guriţa roşie a Maşenkăi se rotunjeşte într-un ţipăt, care-l face pe Boris să se repeadă în mijlocul „publicului", s-o ia în braţe şi s-o întrebe speriat:

— Ce ai? De ce bîzîi? Te-a pişcat cineva?

— A-a-a-a... urlă Maşenka. Aia nu e ciclopedie... Aia e geografia ta... A-a-a-a...

— Ce ţi-e şi cu copiii ăştia!... oftează Boris. Poftim: cunosc cărţile după copertă! Wunderkinzi, nu altceva!

Tustrei stau acum în jurul Maşenkăi şi caută s-o convingă că şi în cărţile de geografie scrie cîteodată despre mame. Încetul cu încetul, Maşenka se linişteşte şi se aşază iar la locul ei.

— Ei, cine mai pune întrebări? spune Boris, trecînd iarăşi în spatele mesei. Şi lămureşte încă o dată publicul că întrebările trebuie să fie pe cît posibil de ordin ştiinţific, şi nu casnic.

Nika întreabă cu aceeaşi faţă radioasă de ce nu mănîncă pisicile castraveţi. Boris nu prea ştie în ce categorie să încadreze această întrebare — în cea ştiinţifică sau în cea casnică.

Se încruntă, se scarpină în cap şi, în cele din urmă, spune:

— Asta e o chestie de gust: unora le plac castraveţii, altora nu.

Şi numaidecît dă glas propriilor sale gînduri:

— Cel de-al patrulea scaun e gol; trebuia să vină Şurka Komarov. Dacă n-a venit, înseamnă că s-a dus cu ceilalţi la pescuit. Şi bine a făcut, fiindcă şi eu m-aş fi dus dacă nu erau obligaţiile astea familiare. Mai aveţi de pus vreo întrebare?

— Avem, răspunse Nika, cu faţa radiind de fericire. Eu aş vrea să intru la Şcoala Militară „Suvorov".

Boris se gîndeşte din nou, se uită în tavan, apoi răspunde:

— In primul rînd, asta nu e o întrebare, ci un vis irealizabil, exprimat verbal, iar în al doilea rînd, în viaţă nu face fiecare ce vrea. Altfel s-ar duce toţi băieţii la şcoala militară şi celelalte şcoli ar trebui închise. Cine mai pune întrebări?

Pînă acum, Vitea a tăcut. S-a mulţumit să asculte şi să mişte ironic din sprîncene. Dar iată că ridică şi el mîna. De pe faţa lui Boris dispare pe loc orice urmă de plictiseală sau indiferenţă. Se uită la frate-său cu încordare şi nelinişte. Şi Vitea întreabă plin de nevinovăţie:

— Spune, cum se merge de la Beipin la Pekin: cu trenul, cu vaporul sau cu cămilele?

— De la Beipin la Pekin? Hm... Trebuie să mă uit pe hartă... Sau în dicţionar... Imediat... Dar îndată Boris îşi aduce aminte că Beipin este vechea denumire a Pekinului şi strigă, roşu ca racul: Vitea, iar te ţii de feste? Să-ţi fie ruşine! Pekin şi Beipin e acelaşi lucru.

— A, acelaşi lucru! răspunse „naiv" Vitea. Nu ştiam. Spune-mi atunci dacă la electrificarea completă se vor ilumina şi pădurile?

Pesemne că şi de data asta e la mijloc vreo şotie de-a

lui Vitea, îşi zice Boris şi, pentru orice eventualitate, întreabă :

— Pentru ce ?

— Ca să aibă lumină animalele sălbatice.

Boris e încurcat. Ar trebui să se uite în dicţionar, dar cine poate şti la ce cuvînt să caute : la pădure ? la electrificare ? la animal ?... Afară de asta, nici nu are pe masă volumele cu literele respective.

— Dar ce nevoie au animalele de lumină ? întreabă el din nou.

Faţa lui Vitea se aprinde de indignare. Sare în sus şi exclamă patetic :

— Aşa ! Va să zică toţi să aibă lumină, numai bietele animale să stea pe întuneric ! Asta e părerea voastră, care sînteţi o generaţie sfîrşită. Dar aşteaptă să vă luăm noi locul, şi atunci ai să vezi cum toate au să se schimbe.

Apoi, întorcîndu-se spre „public", spune tulburat :

— Nika şi Maşenka, ia închipuiţi-vă o pădure nemărginită ! Nici tu drumuri, nici tu poteci... Ziua mai merge cum mai merge, dar noaptea e întuneric beznă, ca în pivniţă. Nu se aude decît vîntul care face vu-u-u-u !... Vu-u-u-u !...Leului ce-i pasă ! El e puternic. Dar sărmanul iepuraş s-a ascuns într-un tufiş şi tremură ca vai de lume !... Şi, deodată, rage un tigru : rr-a-a !...

Nika închide ochii de desfătare : e încîntat că Vitea pune întrebări care seamănă cu o poveste înspăimîntătoare. Dar Maşenka se roşeşte iar la faţă. Şi iată că, după urletul fioros al tigrului, se aude deodată plînsul ei subţirel.

Boris se repede şi îl apucă pe Vitea de guler :

— Nu vezi că sperii fetiţa, huliganule !...

O clipă ar fi fost în stare să se încaiere ca doi cocoşi. Dar lui Boris îi trece repede mînia. Lasă gulerul lui fratesău şi spune îngăduitor :

— Halal generaţie înaintată ! Cît ai urlat tu, mi-am adus aminte că animalele sălbatice văd pe întuneric mai

bine decît pe lumină. Iar ca să ardă electricitatea degeaba, asta nu s-a mai auzit.

Trece iar la locul lui și întreabă biruitor:

— Mai aveți vreo întrebare?

După o jumătate de oră, Boris și Vitea o culcă pe Mașenka. Nika a și adormit de-a dreptul pe scaune, și fața lui continuă să exprime aceeași bunăvoință și desfătare. Înainte de a adormi, Mașenka începe deodată să plîngă cu sughițuri, iar cînd o întreabă Boris de ce plînge, îi răspunde cu glasul subțirel că îi e milă de iepuraș. Și Boris, în ciuda convingerilor sale, îi promite să pună în toate pădurile felinare electrice. Apoi, frații îl dezbracă și pe Nika, așa adormit cum e, și îl pun în pat. După aceea se culcă și ei și calculează multă vreme cîte felinare de o mie de wați ar trebui, dacă ar fi cu adevărat nevoie să se ilumineze pădurea.

Boris adoarme ultimul. Visează că merge prin apă pînă la brîu și trage un voloc, iar în voloc plescăie și se zbat niște știuci cu dinții mari.

1945

O FETIȚĂ FRUMOASĂ

În curtea unde stau Pava și Kuzik e o fîntînă. Fîntîna aceasta este de fapt o cisternă. Cu alte cuvinte nu o fîntînă obișnuită, ci una pentru strîns apa de ploaie. A fost săpată de mult de tot. Apa de pe acoperișuri se scurgea în streșini, din streșini, prin burlanele de tablă, sub pămînt, iar de-acolo, pe niște țevi, în cisternă. Apoi s-au instalat în oraș conducte de apă potabilă, și oamenii n-au mai folosit-o pe cea din cisternă decît pentru lăut. Cu timpul, burlanele de tablă au fost mîncate de rugină, și în fîntînă a rămas atît de puțină apă, încît n-o mai puteai lua nici cu găleata. Cînd s-a golit de tot, s-a văzut că era foarte adîncă, atît de adîncă, încît dacă te aplecai peste ghizdul ei și spuneai „nu", vuia de parcă ar fi bătut în fundul fîntînii un clopot de aramă.

Lui Kuzik îi e teamă să se uite în fîntînă, dar moare de curiozitate să se uite. Mai cu seamă de cîteva zile încoace, de cînd Pava a început să facă tot felul de aluzii misterioase. Spune două-trei cuvinte despre fîntînă și tace. Iar dacă îl întreabă Kuzik ceva, ia o mutră indiferentă și-i. întoarce spatele.

— Pava, — îi șopțește într-o zi Kuzik, — hai să ne uităm.

De data asta Pava nu răspunde, dar trage cu coada ochiului spre casă, ca să vadă dacă nu cumva e mama

la fereastră. Şi Kuzik îşi dă perfect de bine seama că deşi Pava se face că nu-l interesează, în realitate arde şi el de dorinţa de a se uita în fîntînă.

— Mama e la bucătărie. Jumuleşte o găină. Hai, Pava!

Pava se lasă înduplecat. Se duc amîndoi la fîntînă. Pava se apleacă şi se uită în jos. Kuzik însă e atît de mic, încît abia ajunge pînă la ghizdul de piatră. Îl trage pe Pava de mînecă şi-l întreabă nerăbdător:

— Pava, Pava, ce-i acolo? Zi, Pava!

Pava îl apucă cu o mînă de mijloc, îl saltă puţin şi se uită amîndoi. În adînc luceşte un ochi de apă ca un geam rotund şi negru. Apa e nemişcată şi mută: parc-ar sta la pîndă. La mijloc, la o adîncime şi mai mare, se vede un cerc mic, de un albastru deschis. Este cerul, care se oglindeşte prin gura îngustă a fîntînii. În marginea cercului se zăresc două capete de copii. Pava şi Kuzik se recunosc şi simt un fior. Pava scuipă. Scuipatul zboară multă vreme prin aer şi cade făcînd „plici", ca atunci cînd atingi cu degetul ud un fier de călcat încins. Apa se încreţeşte, face cercuri care se lărgesc grăbit şi capetele copiilor dispar. Apoi se limpezeşte iar, şi din nou seamănă cu un geam negru, cu un cerc albastru în mijloc, prin care se uită două capete de copii.

— E o oglindă, explică Pava. Numai că nu e una obişnuită, ci una albastră.

— Oare-i mai bună ca a noastră? întreabă Kuzik.

Pava pufneşte dispreţuitor:

— A noastră e o oglindă ca toate celelalte; îl arată pe om aşa cum e. Pe cînd oglinda asta albastră e fermecată: nu arată nimic rău. Tu ai, de pildă, nasul julit şi obrajii mînjiţi cu vax, dar dacă te uiţi în ea faţa ţi-e curată.

Kuzik se apleacă şi mai mult şi se uită cu atenţie, gîfîind de atîta încordare: e adevărat că în oglinda cea albastră faţa lui e atît de curăţică, de parcă atunci ar fi spălat-o cu săpun.

— Pa-ava, — îngăimează Kuzik tulburat şi cu ochii plini de teamă, — ai putea să cobori acolo, jos ?

— Ce, altă treabă n-am ?! răspunde Pava. De pe scara asta te duci de-a berbeleacul ca nimica.

Amîndoi băieţii se uită înspăimîntaţi la scară. E făcută din nişte vergele subţiri de fier şi coboară în fîntînă perpendicular.

Dar iată că deodată, în oglinda cea albastră se mai iveşte un cap.

— A ! face Kuzik şi sare jos. Faţa i s-a lungit : e gata-gata să izbucnească în plîns.

Cînd colo...

— Iarăşi tu, Niurka ! strigă Pava, înciudat. De ce te furişezi ca o pisică ?!

Niurka e o fetiţă osoasă şi stîngace, care stă într-o aripă a casei. Are părul roşcat, ochii verzi şi sprîncenele blonde-albicioase. Răspunde sfioasă :

— Nu m-am furişat. Nu m-aţi auzit voi, fiindcă sînt desculţă.

— Roşcato ! îi spune printre dinţi Pava.

— Urîto ! îi spune şi Kuzik, imitîndu-şi fratele.

— Pava ! Kuzik ! Iar la fîntînă ? strigă de la geam mama. Plecaţi imediat de-acolo !

— Aha, ai strigat înadins ca s-audă mama ! o învinuieşte pe nedrept Pava. Aşa păţim întotdeauna din cauza ta ! Hai, Kuzik !

Şi luîndu-şi fratele de mînă, se duce cu el sub dudul rămuros din fundul grădinii. Acolo, pe măsuţa rotundă cu piciorul înfipt în pămînt, se află un caiet de aritmetică, o carte de aritmetică făcută ferfeniţă şi toată numai pete de cerneală, şi o cărticică galbenă-verde, soioasă : „Toată ziua mă tot spăl“. De o oră scrisese Pava în caiet cuvintele : „Planul şi rezolvarea“, dar pînă acum nu izbutise încă să se gîndească temeinic la problemă, fiindcă mereu îl împiedicase cîte ceva. Iată şi acum : dudul zumzăie ca un avion de atîtea albine cîte roiesc în jurul lui. Dar cît îşi tot

suceşte Pavel gîtul, nu zăreşte nici o albină. Aurii, cu aripioarele străvezii, ele se mistuie în razele soarelui, care străbat coroana verde a copacului. Kuzik s-a săturat de „Toată ziua mă tot spăl“ încă de astă-iarnă. I se urăşte să răsfoiască pentru a mia oară cărticica pe care o ştie pe de rost şi e bucuros că Pava nu scrie, ci se uită la copac: asta înseamnă că poate să vorbească despre ce anume îl preocupă pe el.

— Pava, — spune el tainic, apropiindu-şi buzele lui plinuţe de urechea fratelui său, — de ce se tot uită Niurka în fîntînă ? De ce, Pava ? Zi !

— Ia mai dă-o-ncolo ! se răsteşte Pava. Mie nu-mi iese problema, şi ţie îţi arde de Niurka !

Apoi se apleacă asupra caietului şi începe să mormăie:

— Va să zică trebuie să aflăm mai întîi cît grîu s-a recoltat de pe un hectar...

Kuzik oftează dezamăgit, se depărtează de masă şi începe s-o observe de departe pe fetiţă: de ce se uită mereu în fîntînă ? Uite, şi acum ! Nici nu se clinteşte. Parcă ar fi adormit acolo, pe colacul fîntînii.

Dar Niurka nu doarme. Aplecată peste ghizd, se uită ţintă în „oglinda adîncă“. Vede acolo un căpşor cu două codiţe, şi inima îi încremeneşte de fericire şi în acelaşi timp de mîhnire. Ce drăguţă e fetiţa asta care o priveşte din fîntînă ! Are ochii mari şi întunecaţi ca cerul noaptea, faţa albă, şi nici un pistrui. Şi ce bine îi vin codiţele astea groase ! Hei, de-ar fi aşa cu adevărat ! Dar ea nu-i aşa. Mai zilele trecute a auzit fără să vrea cum tanti Nataşa, vecina lor, o femeie tare cumsecade, îi spunea bărbatului ei: „Săraca Glafira, are o fetiţă tare urîţică !“ Pînă şi de mama ei le pare rău. Iar băieţii toată ziua îi spun că e urîtă. Una, două: „roşcato !“ Parcă ea ar fi vinovată !

Niura pleacă de la fîntînă şi porneşte fără ţintă prin curte. Lecţiile şi le-a făcut, în fîntînă s-a uitat... Ce să mai facă ? Ar putea să se ducă la Pava şi să-l ajute să-şi re-

zolve problema, dar Pavka e atît de răutăcios... numaidecît își arată colții. Niura se oprește nehotărîtă, apoi se apropie totuși de masă și se uită peste umărul lui Pava în caiet. Voia doar să se uite și să plece, fără să-i spună nimic. Dar cum să tacă cînd vede că Pava a adunat 275½ hectare cu 27½ kilograme!

— Pava, — spune mirată Niura, — astea sînt numere care exprimă unități de măsură diferite și de aceea nu se pot aduna între ele!

Pava închide brusc caietul și se răsucește pe bancă cu o strîmbătură de dispreț:

— Treaba mea. N-am nevoie să mă înveți tu! Poate că fac experiențe... Ce știi tu! Eu adun ce cred. Dacă îmi iese soluția, ce-ai să spui?

Niura își saltă îngîndurată umerii ei slăbuți și pleacă.

Dar oricum ar potrivi Pava numerele în caiet, tot nu-i iese soluția. În cele din urmă, obosit, dă caietul la o parte și îl cheamă pe Kuzik.

— Kuzik, am ceva de vorbit cu tine. O chestiune foarte importantă. De mult voiam s-o fac. Tu ai văzut stele?

— Am văzut, răspunde Kuzik repede.

— Unde?

— Pe epoleți. Și pe chipiu.

— Nu de stelele astea te întreb eu! E vorba de stelele de pe cer. Le-ai văzut?

— Le-am văzut, dă din cap Kuzik.

— Și cînd le-ai văzut, ziua sau noaptea?

— Pavka, ești un prost! se miră Kuzik. Ziua, stelele dorm, numai noaptea vin pe cer.

— Prost ești tu. Și Pava începe să-i explice. Pe cer sînt stele și ziua, și noaptea, numai că ziua se văd prost. Ce naiba vă învață pe voi acolo, la grădiniță de copii?

Kuzik se uită în sus. Nu, stelele nu se văd nici chiar prost... De bună seamă că Pavka minte.

Dar Pava se ridică de pe bancă şi rosteşte solemn, cu aerul unui om care s-a hotărît să facă în viaţă un pas important:

— Ascultă, Kuzma Grigorievici Petriakov: eşti în stare să faci o faptă extraordinară? Să faci experienţe şi observaţii?

Cu gura căscată, Kuzik se uită plin de admiraţie la frate-său.

— După faţa ta, — urmează la fel de solemn Pava, — se vede că eşti gata de orice. Ei bine, află atunci, tu, mare astronom şi explorator, că: „Dacă te cobori ziua într-o fîntînă adîncă, vezi de-acolo toate stelele de pe cer"! Aşa scrie în revista „Drujnîie rebiata".

Kuzik continuă să se uite la frate-său fără să scoată o vorbă, fără măcar să clipească. Pava tace o vreme, apoi îşi aţinteşte asupra mezinului privirea lui sfredelitoare şi spune cu glas scăzut:

— Mîine, fraţii Pavel şi Kuzma Petriakov vor săvîrşi prima lor ispravă. Mîine, tata şi mama pleacă la prăşit în afara oraşului. Eu am să te cobor în fîntînă, tu ai să memorezi toate stelele şi după aceea o să le desenăm în caiet. Eşti de acord? Spune!

— Cum? şopteşte Kuzik, nevenindu-i să-şi creadă urechilor.

— Care „cum"! Te întreb lămurit: eşti de acord să cobori în fîntînă, sau nu?

Kuzik a sfeclit-o. Îşi dă seama că Pava nu îndrugă „verzi şi uscate", ci vrea într-adevăr să-l bage în fîntînă.

— Te cobor cu un lanţ, urmează Pava. Am chibzuit totul: te aşezi în lădiţa în care a adus tata mere din Caucaz, iar eu leg lanţul de lădiţă şi îţi dau drumul încetişor în jos. Nu e nici un pericol: în fîntîna asta nu s-ar putea îneca nici un pui de găină. Ei, eşti de acord? Ce eşti tu — un explorator celebru, sau un biet papă-lapte?

Kuzik roşeşte, buzele i se lasă în jos, ochii i se umezesc.

— Ştiam eu! mîrîie Pava, înciudat. Găină plouată! Ţîncule! Bîzîilă!

— Da-a, bîzîilă! sughiţă Kuzik. Parcă eu nu ştiu că ţie ţi-e frică să te vîri şi vrei să mă trimiţi pe mine!...

— Mie frică? Mie? Şi Pava face un pas spre el. Dar cine s-a lansat cu paraşuta din turn? Tu, sau eu? Vee-zi? Eu nu cobor, pentru că nu mă poţi ţine tu. Înţelegi? Dacă m-ai putea ţine, aş coborî chiar acum.

După ce şi-a exprimat toată indignarea, văzînd că Kuzik tot nu se lasă înduplecat, schimbă tonul şi încercă să-l ia cu binişorul.

— Kuzik, tu eşti cel mai curajos băiat de la grădiniţa de copii a Combinatului de pîine. N-aveai nici trei ani cînd ai străbătut toată curtea călare pe bastonul lui tata. Adu-ţi aminte, Kuzik, cînd l-ai luat pe pisoiul nostru Rulka de coadă şi dintr-o singură smucitură erai cît p-aci să-l arunci peste gard. Sînt mîndru de tine, Kuzik. Şi toată clasa a cincea de la Şcoala de băieţi numărul patruzeci şi nouă e mîndră că am un asemenea frate... Ei, ce zici, Kuzik, cobori?

— Nu, spune categoric Kuzic, şi răsucindu-se pe călcîie fuge sărind într-un picior.

— Kuzka, — strigă desperat Pava în urma lui, — vino înapoi! Vino să-ţi spun ceva grozav! Ne-mai-pomenit! Să mori de bucurie, nu alta!

Kuzik se întoarce şi se opreşte în faţa lui Pava privindu-l nerăbdător:

— Uite ce-i, Kuzik: dacă primeşti ce ţi-am spus, îţi dau o lampă de buzunar şi două baterii de rezervă.

— Care lampă? se informează Kuzik. Cea rotundă?

— Da, cea rotundă. E mai bună decît cea lungă pe care a adus-o unchiul Vitea de la Leningrad. Dar parcă numai lanterna! Peste cinci ani îţi dăruiesc şi bicicleta mea! Atunci să vezi! Hai, Kuzic, vino şi aşază-te pe bancă, uite aici. Să mai stăm de vorbă.

A doua zi duminică, toţi locatarii curţii, înarmaţi cu hîrleţe şi greble, au plecat la grădinile de zarzavat. Curtea a rămas liniştită şi pustie. Totuşi, înainte de a scoate lădiţa la iveală, Pava a ieşit binişor pe uşă şi a mai cercetat odată împrejurimile. Lădiţa era îngustă, dar înaltă şi rezistentă. Prin găurile rotunde din pereţii ei, Pava trecuse dinainte o frînghiuţă şi-i legase capetele de un inel de fier. Instalaţia era solidă şi sigură. Totuşi, „exploratorul" se hotărî s-o încerce. Legă inelul de lanţul de fier răsucit pe valul fîntînii şi, învîrtind cu băgare de seamă de manivelă, îi dădu drumul lădiţei în jos. Apoi o scoase, o umplu cu pietroaie şi o lăsă iar în fîntînă. Acum era mai greu de învîrtit, totuşi lădiţa ajunse la fund fără nici un accident şi se întoarse sus, nevătămată.

— Fain, spuse Pava, ştergîndu-şi cu mîneca sudoarea de pe frunte. Vezi, Kuzik? Şi tu, care te îndoiai!

Cît timp durase proba, Kuzik se tot învîrtise pe lîngă fratele său. Ba chiar, de cîteva ori, se ridicase în vîrful picioarelor şi, aplecîndu-se peste ghizdul fîntînii, strigase în adînc. În general părea foarte liniştit. Dar cînd Pava deşertă pietroaiele din lădiţă şi-i spuse: „Ei, Kuzik, începem. Acu' să te văd!", Kuzik începu să clipească des, colţurile buzelor i se lăsară în jos, se trase îndărăt, făcu stînga-mprejur şi o zbughi spre casă.

— S-a dus de rîpă expediţia! exclamă Pava, ridicînd desperat braţele în sus, şi se repezi după frate-său.

În cele din urmă, după o îndelungată împotrivire, biruit de făgăduielile lui Pava — care se legase să-i dea peste trei ani pistolul lui cu aer comprimat — Kuzik se învoi să se întoarcă în curte. Icnind, gemînd, sughiţînd de plîns, se aşeză în cele din urmă în lădiţă. Dar aceasta i se păru înfiorătoare: era atît de înaltă, încît nici nu puteai ieşi cu una, cu două din ea. Ba încă mai trebuia să şi stea atîrnat în ea, deasupra fîntînii. Kuzik nu se învoise încă la asta, nu...

Dar ce se întîmpla? Înainte ca Kuzik să fi avut timp să se dezmeticească, Pava se opintise, împinsese lădița și începuse să-l coboare în adînc. Pereții întunecoși ai fîntînii alunecau vertiginos pe lîngă el.

— Kuzik, Kuzik, nu te teme! Kuzik, nu te teme! îl îmbărbăta de sus Pava.

Lanțul se desfăcea cu zgomot de pe val, osia valului gemea și scîrțîia, iar în tîmplele lui Pava parcă loveau niște ciocane. Dar el continua să învîrte mereu manivela și să strige:

— Kuzik, nu te teme!... Kuzik nu te teme!...

Iată că pe val nu mai rămăseseră decît două-trei învîrtituri de lanț. Încă o secundă, și Kuzik avea să ajungă la fund, avea să vadă stelele. Sau poate că le și vedea? Dar în aceeași clipă răzbi din fîntînă un țipăt desperat:

— A-u-u!...

Țipătul acesta îi îngheță lui Pava sîngele în vine. Mîinile i se înmuiară, lanțul se desfăcu zornăind de pe val, iar manivela se ridică în aer și-l pocni pe Pava în moalele capului. Pava dădu un strigăt și căzu jos cît era de lung, fără să audă cum răsună din aripa casei unde stătea Niurka un alt strigăt, și fără să vadă cum se desprinde de la fereastră capul ei roșcat, cum se repede la fîntînă și dispare acolo.

*
* *

Puțin după aceea, frații ședeau culcați în patul lui Pava și discutau despre cele întîmplate. Pava era ros de remușcări și spunea amărît:

— N-am să mai fac niciodată asemenea experiențe. Iartă-mă, Kuzik. Mă ierți?

— Bine, îl ierta mărinimos Kuzik și iar își aducea aminte: M-am speriat, am tras un țipăt, și bîldîbîc în apă! Brr! Ce rece era apa! Cînd am ridicat capul, am văzut că vine cineva pe scară. Cînd colo, cine să fie? Niurka! Co-

bora şi plîngea : „Auleu, mămico, am să cad ! Aoleu, mămico, am să cad !“ Pe urmă m-a înşfăcat şi m-a tras cu ea în sus. E fată bună Niura, nu-i aşa ?

— Daa, întări Pava. Foarte bună.

— Şi frumoasă, adăugă Kuzik.

Pava îşi aduse aminte ce blînzi erau ochii fetiţei, buzele ei şi toată faţa, cînd îi bandajase lui Kuzik mîna zgîriată... Spuse mirat :

— Da... frumoasă...

— Foarte frumoasă ! rosti cu convingere Kuzik.

1950

VASEA NEHAVAI ŞI ALEKSANDR SERGHEEVICI PUŞKIN

Vasea Nehavai a învăţat să citească încă înainte de a merge la şcoală. Cel mai mult îi plăceau poeziile. Încercase şi el să scrie poezii, dar la început nu prea izbutise.

Odată, nenea Nikita i-a adus de la oraş „Povestea craiului Saltan" cu un portret al lui Puşkin, şi i-a spus că versuri mai frumoase ca ale lui Puşkin n-a mai scris nimeni. Şi Vasea a învăţat cartea pe de rost.

Cînd a intrat Vasea pentru prima oară în clasă şi s-a aşezat la locul lui în bancă, a văzut, ceva mai sus de tablă, pe o policioară prinsă în perete, o statuetă albă cu părul creţ — şi imediat l-a recunoscut pe Puşkin.

Curînd după aceea a izbucnit războiul. Cu o oră înainte de a-şi face fasciştii apariţia pe drumul satului, învăţătorul, Artemi Semionovici, a luat statueta, a înfăşurat-o în nişte rufe, a pus-o în rucsac şi a plecat cu ultima căruţă a colhozului.

Multă vreme şcoala a fost pustie, ca şi sufletele acelora care rămăseseră în sat. Dar într-o bună zi Armata Roşie s-a întors şi i-a alungat pe nemţi, şi nu mult după aceea a sosit şi Artemi Semionovici. Învăţătorul a scos din rucsac statueta cea albă şi a pus-o la locul ei de altădată. Şi toate au fost iar ca înainte, iar copiii învăţau cum învăţaseră întotdeauna.

În ajunul Anului Nou s-au strîns cu toţii în clasă, ca să împodobească pomul de iarnă. Veni şi Vasea. Acesta scoase din buzunar o foaie de hîrtie, se sui pe un scaun, lîngă tablă, şi adresîndu-se statuetei, începu să declame:

Tovarăşe Puşkin, un salut fierbinte!
Stai iar pe locul tău de mai-nainte.
In sat a amuţit al tunului ecou,
Şi-ntîmpinăm alături Anul Nou.

Aici, ca să fie mai expresiv, făcu un gest larg cu mîna şi... lovi în policioară. Scăpă un strigăt: statueta cea albă se clătină, descrise o curbă în aer şi căzu jos cu un zgomot înfundat, ce răsună în urechile lui Vasea mai tare ca o lovitură de tun. Apoi se făcu linişte. Elevii se uitau încremeniţi la cioburile albe de gips, împrăştiate la picioarele lor.

Vasea coborî de pe scaun încet, ca un lunatic. În aceeaşi clipă uşa scîrţîi şi Artemi Semionovici intră în clasă. Rămase cu ochii ţintă la podea, apoi şi-i ridică speriat la policioară şi îngălbeni. Şi pentru prima oară băgară atunci de seamă copiii ce tare îmbătrînise învăţătorul lor în timpul evacuării şi ce ponosite îi erau hainele.

— Cine a făcut asta? întrebă el cu un glas răguşit.

— Eu, răspunse încet Vasea.

Artemi Semionovici plecă încet capul. După un timp spuse cu o voce tremurîndă, fără să ridice ochii:

— Am cumpărat-o în nouăsute treizeci şi şapte, cu prilejul centenarului. Am dăruit-o clasei a patra, care a interpretat atunci atît de bine „Basmul cu pescarul şi peştişorul"...

Nu-şi sfîrşi fraza. În clasă domnea o tăcere apăsătoare.

— Fără să vreau! spuse în şoaptă Vasea.

— Ştiu, răspunse Artemi Semionovici, dînd mîhnit din cap.

Rămase o vreme tăcut, apoi scoase un oftat şi cu vocea lui obişnuită porunci:

— Strîngeţi cioburile!

Cînd Vasea se întoarse acasă şi se aşeză la masă să cineze, îi fu cu neputinţă să înghită ceva.

— Ce eşti aşa încruntat? îl întrebă maică-sa. Ce-ai păţit?

— Nimic, răspunse Vasea.

— „Nimic, nimic!“ îl îngînă mama. Află că nenea Nikita pleacă la Moscova. I-a venit telegramă.

Vasea ştia că nenea Nikita, preşedintele colhozului, trebuie să fie chemat la Moscova şi aştepta ca pe o sărbătoare ziua cînd va veni telegrama. În alte împrejurări, auzind de telegramă, ar fi sărit de pe scaun şi s-ar fi căţărat pe loc pe genunchii unchiului, acum însă scoase un oftat şi întoarse capul.

— Cum, nu te bucuri? se miră maică-sa. Auzi ce zice unchiul, că dacă ai note bune la toate obiectele, te ia cu el la Moscova.

Drept răspuns, Vasea şopti ca pentru sine:

— De o nenorocire ca asta fugi şi la capătul lumii... Apoi spuse totuşi: Am note bune, la toate obiectele.

Iată-l deci pe Vasea în drum spre Moscova. Se uită pe geamul îngheţat. Prin faţa lui zboară stîlpi de telegraf, legaţi între ei prin fire, iar pe fire stau coţofene cu pîntecul alb şi îşi curăţă penele cu pliscul. Vasea se uită pe geam şi trage cu urechea la ceea ce spune unchiul Nikita. Acesta îi povesteşte celui de al zecelea călător că merge la Moscova, fiind chemat de însuşi comisarul poporului; că la Moscova are să le spună tuturor profesorilor şi academicienilor cum a obţinut colhozul fruntaş „Pobeda“ o recoltă nemaipomenită de sfeclă de zahăr; că l-a luat cu el şi pe nepoţelul Vasea, care e în vacanţă şi are cinci la toate obiectele şi a căpătat drept recompensă de la unchiu-său călătoria asta la Moscova.

Vasea ascultă şi oftează. Şi a mers aşa o zi şi o noapte, şi tot nu s-a înveselit. A ajuns la Moscova tot atît de amărît cum plecase de-acasă.

Dar cum a ieşit cu unchiul în oraş, a uitat pe loc de toate. Ce de oameni! Şi ce oameni! Vezi umblînd chiar şi generali cu vipuşti roşii la mantăi. Şi toţi merg repede-repede, de parcă ar fugi unii după alţii. Dar casele! Palate, nu alta! A vrut Vasea să numere cîte caturi avea una: a numărat pînă la şapte şi s-a încurcat. Iar cînd a coborît cu unchiul pe o scară care merge singură sub pămînt şi s-a urcat acolo într-un tren strălucitor, au început să se perinde prin faţa lui fel de fel de privelişti, ca la cinematograf. Şi lui Vasea i s-a părut că visează.

Pînă seara nu s-a mai gîndit de loc la nenorocirea lui.

Seara, însă, stînd culcat într-o cameră lungă... lungă, de la „Casa ţăranului", a retrăit iar clipa aceea cumplită cînd Artemi Semionovici, stînd în faţa pomului de iarnă se uita mîhnit la duşumea.

A doua zi, Vasea nu s-a despărţit o clipă de unchiu-său. Au vizitat împreună Parcul de Cultură şi au examinat cu aere de cunoscători tunurile şi avioanele germane capturate în război. Apoi, Vasea a prins curaj şi a început să umble şi singur prin oraş. Iar ca să nu traverseze strada într-un loc interzis şi să nu-l calce vreo maşină, aştepta să apară vreun general şi mergea după el: nu dau ei, şoferii, peste un general, şi apoi nici generalul nu trece el strada chiar aşa, pe unde se nimereşte.

Şi iată-l pe Vasea mergînd în spatele unui general, pe o stradă largă; pipăie în buzunar hîrtiuţa nou-nouţă pe care i-a dat-o mama la plecare, ca să-şi ia turtă dulce, şi se miră ce de magazine vede aici! În fiecare casă cîte unul! Şi deodată se opreşte, ca şi cum s-ar fi izbit de un cablu bine întins: drept în faţa lui, pe un postament strălucitor de marmură, stă cu capul descoperit Aleksandr Sergheevici Puşkin şi priveşte Moscova cu ochii lui inteligenţi.

Şi a rămas Vasea în faţa lui Puşkin, fără să poată face un pas mai departe. Şi se uita aşa de lung, şi stătea aşa de nemişcat, încît un cetăţean, care şedea pe o bancă verde

în grădiniţa presărată cu promoroacă argintie, s-a apropiat de el şi l-a întrebat mirat :

— Ce ai, băiete ? De ce te zgîieşti aşa la statuia asta ?

— Hei, de l-am putea lua la noi ! spuse Vasea, oftînd.

— Unde la voi ?

— La noi la ţară.

— Puneţi pofta-n cui ! făcu cetăţeanul. Nu-l dăm noi pe Puşkin al nostru.

Dar Vasea păru atît de amărît, încît celălalt îl luă de mînă şi spuse :

— Du-te la magazinul de colo, şi uită-te în vitrină. Bani ai ?

— Am, spuse Vasea.

— Atunci, du-te.

Seara, Vasea îi spuse lui unchiu-său :

— Curînd se isprăveşte vacanţa, şi noi ne pierdem vremea pe aici. Hai să plecăm acasă.

Unchiul se supără.

— Unii şi-or fi pierzînd vremea, — zice, — dar alţii îndeplinesc sarcini importante de stat.

Dar după ce se mai gîndi puţin, spuse şi el :

— La urma urmei putem să plecăm, că eu treaba mi-am terminat-o.

Şi iată-l iar pe Vasea în tren, cu ochii pe geam. În fund se vede cerul albicios, pe cer se întind firele de telegraf, iar pe fire stau coţofene cu coada lungă. Dar lui Vasea i-a trecut de tot supărarea. Ba chiar rîde, uitîndu-se cum zburleşte vîntul cozile coţofenelor şi cum ele se înfurie.

Şi Vasea ajunge în sfîrşit în sat la el. Se duce la şcoală, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Acolo, pomul străluceşte cu toate luminile, iar şcolarii recită poezii şi cîntă cîntece. Cum l-au văzut pe Vasea, băieţii au tăbărît pe el cu întrebările. Dar Vasea tace chitic.

Iată că apare şi Artemi Semionovici, răspunde la salutul elevilor şi-l întreabă pe Vasea :

— Ei, Vasea Nehavai, ia spune, cum ai călătorit și ce ai văzut la Moscova.

— A fost minunat! răspunde Vasea. Am văzut acolo multe lucruri pe care aici nici în vis nu le visezi. M-am dus să-l salut pe Lenin, am văzut stelele Kremlinului și... m-am întîlnit cu Pușkin.

Vasea ridică în sus ceva învelit în hîrtie groasă și legat cu sfoară.

— Ce-i asta? strigă copiii.

— Vedeți și voi, spune Vasea și trage de sfoară. Sfoara se desface, hîrtia cade jos și toți zăresc în brațele lui Vasea un Pușkin. În sclipirea mată a porțelanului albăstrui în care era turnat, Pușkin stătea pe un postament dreptunghiular și se uita la copii cu ochii lui inteligenți.

Vasea se duse la tablă, se urcă pe scaun și puse statueta pe policioară, la vechiul ei loc. Apoi scoase ca și data trecută din buzunar o foaie de hîrtie și citi:

Tovarășe Pușkin, un salut fierbinte!
Stai iar pe locul tău de mai-nainte.
In sat a amuțit al tunului ecou,
Și-om făuri-mpreună un trai nou.

O ZI

Povestire

A seară, culcîndu-se, Boris şi-a pus în gînd să se trezească înainte de răsăritul soarelui : vrea să treacă pe la Viktor, vrea să scrie un articol pentru gazeta şcolii şi să copieze pe curat un articol al tatălui său pentru gazeta uzinei. Şi toate astea înainte de şcoală.

Ar fi putut, bineînţeles, să pună ceasul să sune, dar însemna să-i trezească cu noaptea-n cap pe tata, pe mama şi pe Antoşka. Unde mai pui că nu e nici o scofală să te scoli cu deşteptătorul — asta oricine poate s-o facă — dar ia scoală-te din propriul tău imbold, să vedem, poţi ?

Şi Boris s-a trezit într-adevăr, ca şi cum l-ar fi înghiontit cineva.

Deschise ochii şi, deşi abia începea să se crape de ziuă, văzu desluşit masa, scaunul, raftul cu cărţi. Se uită spre fereastră : afară, pe cerul de un albastru închis, pluteau nouraşi albi, iar printre ei se zărea, albă de parcă ar fi fost de zăpadă, secera lunii.

Pe frunzele aspre ale tufei de măcieş ce creştea sub fereastră încremeniseră picături întunecate de apă.

Lui Boris nu-i prea venea să se scoale. Se gîndi chiar dacă n-ar fi bine să mai stea puţin în aşternutul cald, dar numaidecît îşi porunci : „Jos din pat !“ şi aruncă la o parte plapuma.

Puţin după aceea, era în stradă.

Strada era pustie. Orașul dormea încă : nu se auzea nici larmă de glasuri, nici claxoane de automobile. Foșneau doar frunzele copacilor și ciripeau graurii gureși în salcîmii de prin ogrăzi.

Dintr-o curte ieși un om voinic, într-o salopetă albastră, cu un prosop aruncat pe umăr și porni în josul străzii, trăgînd din țigară. „La rîu", înțelese Boris. Pe caldarîmul pustiu, pașii omului răsunau distinct. Aproape de colț aruncă țigara, dar după ce mai făcu cîțiva pași, se întoarse și începu să caute pe jos. Părea să se simtă vinovat de ceva. În cele din urmă găsi mucul de țigară, îl ridică și-l duse la coșul de tuci din colț, apoi își văzu de drum. Și din nou răsunară pe trotuar, ferm și puternic, pașii lui. Omul coti într-o direcție, iar Boris în cealaltă.

La capătul stradelei Cikalov se află o casă nouă cu cinci etaje, pentru muncitorii de la uzina de cazane. Casa aceasta e simplă, fără nici un fel de ornamente — e lungă și rotunjită pe la colțuri — dar îți vine să te tot uiți la ea, atît e de armonioasă. Parcă ar fi turnată din material plastic. Îți face impresia că și locatarii ei trebuie neapărat să fie oameni așezați, capabili, gospodari...

Boris intră în curte. Dar cum să-l strige pe Viktor, așa, cu noaptea-n cap ? Dacă sună, trezește tot apartamentul și au să dea amîndoi de bucluc. Atunci, Boris numără al cincilea geam de la etajul al doilea ; din fericire e deschis. Își duse mîinile pîlnie la gură, pentru ca glasul său să zboare drept spre geamul acela, și strigă înăbușit :

— Vi-iktor !

Tăcere. Strigă mai tare. Același lucru. Strigă și mai tare. Nu-i răspundea decît un ecou slab : ...o-o-r !

Atunci, aducîndu-și aminte de fraza „vrăjită" pe care o născociseră el și cu Viktor, cu patru ani în urmă, cînd erau în clasa a treia, și căreia deși îi atribuiau înțelesurile cele mai felurite, totuși se înțelegeau între ei, Boris își duse din nou mîinile pîlnie la gură și strigă de trei ori la rînd :

— Zerodub, levolaz, demodarus !

După un minut se iveşte la geam capul tuns chilug al lui Viktor. Se uită la prietenul său, clipind somnoros, şi spuse :

— Visez, sau tu eşti ?

— Sînt chiar eu, răspunde Boris.

— La ora asta ? Ce ţi-a venit ?

— Am nevoie de tine. Îmbracă-te repede şi ieşi. Am mare nevoie de tine ! Pricepi ?

— S-a întîmplat ceva ? se alarmează Viktor.

Boris a învăţat împreună cu Viktor pînă într-a şasea. Într-a şaptea, Viktor s-a transferat la o şcoală profesională şi cei doi prieteni au început să se întîlnească mai rar. Dar cînd se întîlnesc, nu mai isprăvesc cu povestitul.

În aşteptarea lui Viktor, Boris se plimbă prin curte, uitîndu-se în jurul lui.

Îşi aduce aşa de bine aminte curtea asta mare, de pe vremea cînd era împărţită în loturi de grădinărie semănate cu roşii, castraveţi, pătrunjel, ridichi... Asta era în timpul războiului, cînd cu greutăţile de aprovizionare.

Acum n-a mai rămas nici urmă din loturile acelea. De la poartă pînă la intrare se întinde o alee de arţari tineri, iar de amîndouă părţile, straturi de flori. Şi iată şi ultima noutate : un mic bazin cu un havuz susurător.

— E frumos, nu ? spune cu mîndrie Viktor, ieşind din casă şi încheindu-şi bluza din mers. Toate astea, noi singuri le-am făcut ! Pe cuvînt de onoare !

— Şi havuzul ? întreabă, neîncrezător, Boris.

— Mare lucru ! Puteam face unul şi mai şi. Ei, ia spune, ce ţi s-a întîmplat ?

— Nu mi s-a întîmplat nimic, ci pur şi simplu te roagă băieţii să treci azi pe la noi să ne spui cum e la şcoala profesională. Terminăm clasa a şaptea şi, bineînţeles, fiecare din noi chibzuieşte ce să facă mai departe. Am hotărît ca azi după lecţii să stăm de vorbă cu tine. Aşa că te rugăm

să vii. Ţi-am scris şi un bileţel pentru orice eventualitate. Fără el poate că n-au să te lase.

Şi Boris i-l întinde, plin de importanţă.

Viktor citeşte bileţelul.

— Ia te uită ce semnătură savantă ! exclamă el, uitîndu-se şiret printre gene. Se vede că ai devenit organizator de Comsomol ! Bine, am să vin. Dar, să-i telefonaţi maistrului-şef, că numai cu bileţelul ăsta al tău cu semnătură savantă, parcă văd că nu mă lasă.

După ce mai stau puţin de vorbă, Boris pleacă acasă.

Pe stradă au apărut trecători rari, dar oraşul continuă să fie învăluit în tăcere, o tăcere sfîşiată din cînd în cînd de ţipătul sirenelor de la gară, pe care ziua, în larma oraşului, nu le auzi niciodată. „Te du-u-u-uc !...“ ţipă pătrunzător o locomotivă. „Te du-u-u-uc !“ îi răspunde cu un glas de bas alta. „Te duc, te-aduc“, huruie greoi pe şine un tren pornit spre depărtări.

Ajungînd acasă, Boris se strecoară în vîrfurile picioarelor în odaia lui şi se apucă să copieze articolul tatălui său.

Articolul e intitulat „Prudenţă de prisos“ şi se ocupă de un lucru pe care tatăl lui nu încetează să-l comenteze de o săptămînă încoace — dimineaţa, la prînz şi seara.

Mai înainte uzina făcea cilindri pentru cazane, din oţel gros de patruzeci şi cinci de milimetri. Şi valţurile îndoiau foarte bine oţelul acesta. Apoi, uzina a început să fabrice cazane de mare presiune. Trebuia îndoit un oţel gros de nouăzeci de milimetri. Cînd a fost să se pună în aplicare, oamenii au îndoit ce-au îndoit oţelul şi deodată s-a rupt un lagăr. E adevărat că a fost repede reparat, dar inginerul-şef era plecat undeva într-o delegaţie, iar locţiitorul lui refuza să îndoaie alt oţel. „Să nu iasă cumva, — zicea el, — valţurile din funcţiune, că atunci se opreşte toată uzina. Valţurile sînt un lucru rar ; proiectele lor au ars în timpul războiului şi nu e chiar aşa de simplu să le calculezi rezerva de rezistenţă“. Aşa că în locul cazanelor de mare presiune uzina făcea tot cazane de tip vechi. „Dar

de ce să ne temem? — întreba tata. Lagărul acela s-a rupt fiindcă avea o fisură". Tata cercetase toate valţurile pe dinăuntru şi pe dinafară, şi nu mai găsise nici o fisură. Şi apoi valţurile aveau suficientă rezistenţă. Tata îndoise la aceste valţuri chiar şi oţel destul de rece. Dar degeaba venea el cu fel de fel de argumente; la fiecare din ele, locţiitorul spunea: „Dar dacă..."

Boris copie articolul şi tocmai începuse să şi-l scrie pe al său, cînd se deschise uşa şi intră tata.

Văzînd pe masă articolul trecut pe curat, exclamă:

— Nu trebuia, Boris! De ce ţi-ai pierdut timpul cu asta? Puteam şi eu să-l scriu! Doar eşti în pragul examenelor...

— Am isprăvit de repetat la toate materiile, tată. Dar spune-mi: l-am copiat bine? întrebă Boris, urmărind expresia tatălui său, în vreme ce citea articolul.

— Foarte bine. Semeni la scris cu mama: fiecare literă parcă e gravată. Şi acum ce scrii?

— Un articol pentru „Comsomolistul" nostru.

— Despre ce?

— Ştii... — răspunse evaziv Boris, — acum cînd terminăm şcoala, fiecare spune cam ce-ar vrea să urmeze mai departe...

— Da... făcu tatăl, gînditor. Dar mie şi mamei ne arăţi articolul?

— Vi-l arăt.

Tatăl se duse să se spele, iar Boris continuă să scrie. Ştia dinainte ce discuţii are să provoace în casă articolul lui.

Tata va spune: „Ei, dacă vrea să se ducă la şcoala profesională, n-are decît. Bunicu-meu a fost cazangiu, tata a fost cazangiu, eu sînt cazangiu, de ce n-ar fi şi feciorumeu cazangiu? Să facă cum îi place lui". Iar mama are să intervină, tulburată: „Dacă nu mă înşel, Boris al nostru are şi mamă pe lîngă tată. Iar mama lui e pedagog, bunica a fost pedagog, şi de ce, mă rog, n-ar fi şi Boris tot

pedagog? Mai ales că manifestă de pe-acum talente pedagogice. Ai văzut cu cîtă răbdare se ocupă de Antoşka?"
„Răbdare, răbdare! va răspunde cu ciudă tata. Răbdarea, draga mea, este temelia fiecărui lucru. Dar ai văzut tu cu cîtă răbdare a lucrat el macheta unui cazan cu aburi?"
„Cazan! Auzi: cazan! va spune mama, care de obicei e mîndră că tata face cazane. Sună a... bucătărie". Tata nu va răspunde nimic şi va pleca în altă cameră. Şi ce ar putea el să mai spună? Mama ştie foarte bine că în aceste cazane nu se găteşte supă, ci se fac aburi, că aburii pun în mişcare turbogeneratoarele, iar turbogeneratoarele produc curent electric. Tata o să umble ce-o să umble el prin cealaltă cameră, apoi o să se întoarcă şi o să spună: „Să ştii că un cazan din astea de mare presiune dă aburi pentru un turbogenerator cu o capacitate de cincizeci de mii de kilowaţi. Asta înseamnă că dacă un bec are cincizeci de waţi, un cazan — pricepi? — un cazan asigură arderea a un milion de becuri. Poftim bucătărie!"

Tata e mic şi uscăţiv, iar mama e voinică, dar cînd tata vorbeşte aşa, mama parcă se face mică, mică. Şi atunci, ea are să spune: „La urma-urmelor, dacă vrea să fie cazangiu, n-are decît! Foarte bine. Principalul este să nu-l înşele pasiunea asta a lui".

Boris a terminat articolul, a desenat sub el o cheie de piuliţe şi un ciocan şi s-a dus în sufragerie.

Pe masă erau ridichi roşii şi unt gălbui de mai. Mama o strigă pe Antoşka. Antoşka se apropie de masă, se ridică în vîrfurile picioarelor şi întinse gîtul, ca să vadă mai bine ce era pe masă.

— Aha, — ciripi ea, — asta îmi place! Ştii, mămico, Antoşka a mai păpat o dată! De mult, de mult!

— Cît de demult? întrebă mama.

— Acum patruzeci de ani.

Antoşka ştie deocamdată numai trei numere: unu, patruzeci şi o sută.

— Nu acum patruzeci de ani, ci acum un an, tot pe

vremea asta, în luna mai, o lămuri mama. Și nu le păpai, ci le mîncai.

În timpul gustării, mama povesti o întîmplare hazlie. Ieri se dusese acasă la o elevă foarte nedisciplinată. Mama fetiței se emoționase, și de emoție spusese: „Vă asigur, Elena Timofeevna, că fata mea e foarte cuminte și liniștită, numai că... e grozav de zvăpăiată!“ Toată lumea rîse, dar Antoșka era atît de preocupată cu ridichile, încît nu auzea nimic; doar ronțăia și sufla pe nas.

— Antoșka, de ce ești azi așa tăcută? se miră mama.

Antoșka lăsă cu greu ridichea, întoarse spre mama ochii ei negri și spuse supărată:

— Ai spus că atunci cînd Antoșka mănîncă, nu are voie să vorbească. Ai uitat?

Cînd se ridică de la masă, tata spuse:

— E a treia zi de cînd a plecat, și încă nici un răspuns. Și timpul trece. Am să-i trimit o telegramă-fulger.

Vorbea despre inginerul care venise de la institut — Boris știa că tata scrisese o scrisoare Institutului pentru construcții de mașini, care patrona uzina. De-acolo fusese trimis un specialist, care cercetase valțurile, stătuse de vorbă cu inginerii și spusese: „Rezistă. Totuși mai așteptați vreo două zile. Peste două zile vă trimit o telegramă“. Luase schițele și calculele și plecase. Și tata era, firește, neliniștit.

Boris știa că e încă prea devreme ca să plece la școală. Dar se înțelesese cu Griț să se întîlnească cu o oră înainte de începerea lecțiilor, așa încît își luă cărțile și plecă.

Soarele se înălțase de-o suliță pe cer și scălda în lumina lui aurie acoperișurile, copacii, caldarîmul, oglindindu-se în geamurile caselor. Ca ieri, în zilele cu soare se așternea pe asfalt la picioarele lui Boris horbota de umbră a copacilor golași, abia înmuguriți. Acum, mugurii dăduseră frunze și umbrele de sub copaci se împliniseră. Strada mișuna de oameni: unii se grăbeau la stația de tramvai

și se urcau în direcția uzinei, alții se întorceau cu coșuri și plase în mîini de la piață. Prin ochiurile plaselor ieșeau cozi de ceapă verde, pătrunjel, ridichi roșii cu pete albe și morcovi firavi de primăvară. Vrăbii gureșe și vesele sburătăceau de colo-colo, de parcă le-ar fi stîrnit mereu cineva.

Griț aștepta pe o bancă în grădina școlii. El învăța aici numai de un an; înainte locuise la Sorocinți, în ținutul de baștină al lui Gogol.

Boris îi povesti că fusese la Viktor și că Viktor primise să vină la adunare, dar că trebuia să se ducă cineva la comitetul raional.

— Asta pot s-o fac și eu, spuse Griț. În recreația mare.

Sosiră și alți băieți. Griț scoase mingea și fugiră cu toții pe terenul de volei.

Era ultima zi de cursuri înainte de examene.

Ora a treia veni Ivan Petrovici, profesorul de matematici, care era în același timp dirigintele clasei și profesorul cel mai iubit. Toată școala știa că în timpul războiului el intrase voluntar în armată și luptase de la Stalingrad pînă la Berlin. Fusese rănit de șase ori, își pierduse mîna stîngă și un ochi, dar cînd la întoarcere i se propusese să conducă secția orășenească a învățămîntului public, el răspunsese: „Nu, mă duc la școală".

— Ei, — întrebă Ivan Petrovici, — cum vă simțiți?

— Gata de luptă, răspunse clasa.

Ivan Petrovici clătină din cap, îngrijorat:

— Voi stați bine, dar a opta a cam scrîntit-o: le-am dat o problemă pentru acasă și n-a rezolvat-o nimeni.

— Nimeni? se mirară elevii.

La ei, într-a șaptea, nu se întîmplase încă așa ceva.

— Nimeni. E drept că am luat problema nu din manual, ci din revista „Matematica în școală", și e o problemă destul de grea.

— Despre ce tratează? întrebă Griț.

— E o problemă de construcție a poligoanelor. Voi n-ați învățat încă asta.

Griţ se ridică şi, roşindu-se puţin, spuse:

— Ivan Petrovici, aş putea s-o văd şi eu?

Nimeni din clasă nu ştia matematică mai bine ca Griţ. El studiase materia pe un an înainte singur, fără ajutorul profesorului. Dar de data asta se îndoia chiar şi Ivan Petrovici că o să rezolve problema. Toţi începură să-l roage:

— Daţi-i-o, Ivan Petrovici! Daţi-i-o!

— Bine, — spuse profesorul, — încearcă. Şi îi dădu lui Griţ o foaie de hîrtie, pe care era copiată problema. Iar noi, hai să mai facem puţină recapitulare.

Şi dictă o problemă cu compunerea şi rezolvarea ecuaţiilor cu două necunoscute.

Tot calculînd, elevii trăgeau cu coada ochiului la Griţ: tare ar mai fi vrut să rezolve el problema! Ce izbîndă ar fi însemnat asta pentru clasa a şaptea!

În scurtă vreme isprăviră cu toţii problema, dar Griţ tot mai şedea cu capul în mîini şi se uita la călimară.

— Ei, ia spuneţi-mi, ce planuri aveţi? întrebă Ivan Petrovici, plimbîndu-şi privirea prin clasă.

Începu o discuţie însufleţită. Unii intenţionau să se înscrie într-a opta şi să continue să înveţe tot la şcoala asta; alţii voiau să dea examen la şcoala tehnică. Voronkin Vova spuse că el are de gînd să intre la universitate, la secţia de filozofie. Toată lumea izbucni în rîs:

— Direct dintr-a şaptea?

— De ce dintr-a şaptea? Am să urmez aici pînă într-a zecea.

— Asta-i altceva! Atunci ce-i tot dai zor cu universitatea?

Ivan Petrovici se uită la Boris:

— Şi organizatorul nostru de Comsomol, ce planuri are?

Boris se ridică şi răspunse nehotărît:

— Nu m-am gîndit încă, Ivan Petrovici. S-ar putea să mă înscriu la şcoala profesională.

— Da, alegerea profesiei e un lucru serios, spuse Ivan Petrovici.

Boris vru să vorbească pe scurt despre ceea ce scrisese astăzi în articolul său, dar în clipa aceea Griţ se ridică, se apropie de catedră şi puse tăcut caietul în faţa lui Ivan Petrovici.

— Nu cumva ai rezolvat-o? spuse Ivan Petrovici, uitîndu-se dintr-o parte la Griţ şi se aplecă asupra caietului.

— Am rezolvat-o, răspunse Griţ în limba ucraineană.

Cînd era emoţionat, o dădea întotdeauna pe ucraineană.

Toţi îşi aţintiră privirile la Ivan Petrovici. Acesta se uita la caiet şi îşi mişca în tăcere buzele. Clasa îşi ţinea răsuflarea. Ivan Petrovici puse palma pe caietul deschis şi clătină din cap:

— Ai să fii un al doilea Lobacevski![1]

Elevii nu mai ştiau cum să-şi manifeste entuziasmul. Doar nu puteau să strige „ura" în clasă, şi încă în timpul lecţiei! Din fericire sună de ieşire. Atunci se repeziră cu toţii la Griţ, îl ridicară în braţe, purtîndu-l în triumf prin sală, îl duseră în clasa a opta şi-l aşezară pe prima bancă.

Cei dintr-a opta erau atît de înmărmuriţi de această obrăznicie, încît la început nimeni nu spuse o vorbă.

Apoi, monitorul lor întrebă ameninţător:

— Ce înseamnă asta?

Iar monitorul clasei a şaptea îi răspunse:

— Sărbătorim victoria lui Grişa Neciujdenko, un viitor Lobacevski, care în treizeci de minute a rezolvat problema pe care voi n-aţi făcut-o nici în douăzeci şi patru de ore.

Atunci, monitorul celor dintr-a opta se răţoi:

— N-aveţi decît să-l sărbătoriţi pe teritoriul vostru, dar de-aici vă poftesc să vă căraţi pînă nu vă dăm noi în brînci pe uşă afară! Şi numaidecît îl întrebă pe Griţ: Nu minte? Chiar ai rezolvat-o? Ia arată.

Griţ sări jos de pe bancă, se apropie de tablă şi se apucă

---

[1] Lobacevski — mare matematician rus. (n.r.)

să explice, iar colegii lui, deși nu pricepeau o iotă, stăteau și ei pe lîngă tablă și-l aprobau.

Curînd după aceea școala se goli. Nu mai rămaseră decît cei dintr-a șaptea și Ivan Petrovici.

Băieții nu erau siguri dacă Viktor are să poată veni, de aceea se bucurară foarte mult cînd, cu cinci minute înainte de adunare, acesta își făcu apariția în prag. Era ca scos din cutie: purta un costum nou-nouț, avea ghetele albăstrii de lustruite ce erau, iar nasturii de argint și paftaua cu inițialele școlii profesionale străluceau de-ți luau ochii. Dînd cu ochii de Ivan Petrovici, Viktor luă poziția de drepți și întrebă vesel:

— Se poate?

— A, Viktor! exclamă Ivan Petrovici. Bună ziua, bună ziua! și îi întinse mîna.

Și băieții îl văzură pe Viktor strîngînd mîna profesorului, ca un bărbat în toată puterea cuvîntului.

— Dar cu cine ești? întrebă Ivan Petrovici.

Viktor se dădu la o parte și lăsă să treacă înainte o fată cu o înfățișare atît de banală, încît Boris nici măcar nu observă ce ochi și ce păr are. Văzu numai că purta și ea uniforma școlii profesionale.

— Galia Klenova, organizatoarea de Comsomol a grupei a șaptea — o prezentă Viktor. E și ea elevă la școala profesională, dar nu la noi, ci la numărul nouă.

Galia salută, zîmbind stînjenită și în obrajii ei apărură două gropițe.

Profesorul deschise ședința. Cît timp vorbi Viktor despre pregătirea care se dă elevilor la școala profesională și despre felul cum se face această pregătire, fata tăcu chitic, dar în clipa în care deschise gura și începu să vorbească, băieții înțeleseră că e o fată vioaie și că își cunoaște perfect de bine domeniul de activitate.

— Băieți, — spuse ea, — la început am învățat și eu la școala teoretică, la fel ca voi, dar pe urmă am simțit că mă

atrage școala profesională. Am vrut să fac singură o mulțime de lucruri. Vreți să vă arăt ce am învățat pînă acum?

Galia ieși repede din clasă. În urma ei ieși pe sală și Viktor. Băieții se uitau curioși la ușă. După un minut, Galia și Viktor se întoarseră, ducînd de toarte o lădiță lunguiață de lemn. Ridicară capacul și scoaseră cu băgare de seamă un strung strălucitor. Era așa de mic, încît încăpea perfect pe catedră. Galia îl mîngîie cu drag și se uită mîndră la băieți.

— Credeți poate că e o jucărie sau o machetă? Nu, este un strung adevărat, marca „T-65". Mai înainte, aceste strunguri se importau din străinătate. Dar maiștrii de la noi de la școală au spus: „Asta putem să-l facem și noi". Și l-au făcut mult mai bine decît americanii.

— Splendid! exclamă Ivan Petrovici. E o piesă foarte fin lucrată.

— Da, foarte fin, foarte fin! — repetă Galia, uitîndu-se galeș la strung. Ia priviți aici. Și atinse cu degetul un fus șlefuit artistic. Cu un asemenea strung poate să lucreze numai un strungar de categoria șasea.

— Dar de ce e așa de mic? — întrebă Vasea Karpov și îl mîngîie și el.

— Ca să se lucreze la el piese pentru mecanisme de mare precizie. Și apoi e mai ușor de luat la drum, în expediții științifice, de pildă.

După Vasea se apropiară și alți băieți de strung și începură să-l pipăie.

— Și zici că știi să lucrezi la el? o întrebară ei pe fată.

Galia zîmbi cu indulgență:

— Noi, strungarii, îl facem, și noi să nu știm să lucrăm? Și numaidecît se corectă: Vorba vine că noi strungarii, îl facem, fiindcă de fapt lucrează la el și frezorii, și lăcătușii și... Ce mai calea-valea, lucrează la el toți specialiștii. Eu, un lucru pot să vă spun: au trecut numai doi ani de cînd sînt la școala profesională, dar mi se pare că m-am maturizat neînchipuit de mult în acest răstimp. Cînd citesc în

ziare cu cît își depășește țara planul anual, nici nu știți ce emoționată sînt. Eu sînt organizatoare de Comsomol în grupa mea. „Fetelor, — le spun colegelor mele, — ce ziceți, sîntem sau nu mai puternici acum decît cu trei luni în urmă? Firește! Este sau nu mai trainică pacea acum? Este! Și nu ne-am apropiat oare mai mult de comunism? Sigur că da! Așa că, fetelor, putem spune și noi că am contribuit la asta, nu-i așa?"

— Așa e! răspunseră în cor băieții în locul colegelor Galiei.

— Ei, vedeți? zîmbi Galia, și în obrajii ei apărură din nou cele două gropițe. Afară de asta sînt înscrisă și la școala serală. Ceea ce învățați voi aici, învăț și eu.

Galia deschise revista „Învățămîntul profesional" și, adresîndu-se iar clasei, spuse:

— Băieți, am să vă spun o ghicitoare: Ascultați. „Sala de conferințe a Muzeului politehnic din Moscova. Savanți cu renume mondial, ingineri, studenți și muncitori de la uzinele metalurgice din Capitală au venit să-l asculte pe conferențiar. Acesta, un tînăr înalt și voinic, vorbește despre o serie de procese tehnologice complexe din producția metalurgică, citînd cifre și formule și ilustrîndu-și conferința cu exemple". Ia ghiciți, băieți: cine e acest tînăr pe care îl ascultă savanții?

Toți tăceau îngîndurați. Galia spuse cu o notă de triumf în voce:

— Este vestitul oțelar Vitali Konstantinovici Mihailov de la uzina „Secera și ciocanul", fost elev al unei școli profesionale! Iar voi v-ați închipuit, desigur, că e cine știe ce savant renumit, nu-i așa? Nu, băieți, astăzi și muncitorii fac să progreseze tehnica, și încă cum!

Lui Boris, fata nu-i mai părea acum de loc banală. E adevărat că tot nu știa ce ochi și ce păr are, dar ar fi recunoscut-o dintr-o mie.

Ivan Petrovici se uita la Galia și sublinia ușor cu capul vorbele ei.

— Totul e foarte adevărat, spuse el, luînd cuvîntul ultimul. Dar chestiunea nu trebuie pusă așa : ce e mai bine să fii — strungar sau astronom ? Țara are nevoie și de strungari, și de matematicieni, și de tencuitori, și de astronomi, și de compozitori. Important este, indiferent ce meserie ar alege un om, să i se dăruiască cu tot avîntul, cu tot sufletul, cu tot entuziasmul de care e în stare ! Așa cum face Galina Klenova, căreia îi mulțumim călduros că a venit la noi.

Băieții bătură voioși din palme.

Ajungînd acasă, Boris o găsi pe mama foarte agitată. Văzîndu-și băiatul, exclamă :

— Iată-te, în sfîrșit ! Eu trebuie să mă duc cu deputații să vizităm muzeul regional, lui tata i-a venit telegrama, și n-aveam cu cine s-o las pe Antoșka. Du-te și mănîncă pînă mă pregătesc eu de plecare.

„De cînd e deputat în Sovietul raional, mama nu mai are niciodată timp“ — se gîndi Boris.

— Va să zică tot a venit telegrama ! se bucură el. Ia s-o văd și eu !

— Da' tu ce credeai? răspunse mama cu mîndrie. Uite-o colo pe masă. Vai, nu mai e ! O fi luat-o Antoșka !

Într-adevăr, Antoșka ședea pe canapea, cu piciorușele strînse sub ea și se prefăcea că urmărește cu degetul textul telegramei.

— Antoșka știe să citească ! spuse ea. Pentru tata, Semion Petrovici...

De la o vreme încoace îi amăgea pe toți, prefăcîndu-se că citește.

Boris îi smulse telegrama. Era adresată atît tatălui lui, cît și inginerului-șef al uzinei. O parcurse dintr-o privire : „Calcul arătat valțuri stare bună stop fabricați cilindri grosimea perete nouăzeci Institutul mașini, Korobeinikov“.

— Vrei să i-o duc eu lui tata la uzină ? o întrebă Boris pe maică-sa. Ce are să se mai bucure !

— Şi Antoşka cu cine rămîne ? Că şi eu trebuie să plec.

— Antoşka merge cu mine. Da, Antoşka ?

Un sfert de oră mai tîrziu, Boris şi Antoşka mergeau pe străduţa Salamatinski. Era cea mai oropsită şi golaşă străduţă din oraş : toţi copacii de pe marginea străzii pieriseră în timpul războiului. Dar astăzi avea o înfăţişare puţin obişnuită : de-a lungul celor două rînduri de zăplazuri, zeci de tineri şi tinere săpau grăbit pămîntul. Lîngă gropile rotunde creşteau movilţe de pămînt negru şi de lut galben, iar între ele aşteptau puieţii cu frunzuliţele lor de un verde crud. Trecătorii întrebau : „De ce v-aţi apucat aşa tîrziu de sădit, tovarăşi studenţi ?“, la care tinerii răspundeau : „Nu-i nimic, la noi se prind şi acum“. „Poate se prind, — se învoiau trecătorii, — că doar sîntem în mai“.

Antoşka se opri în faţa unui student cu ochelari care, de fiecare dată cînd înfigea hîrleţul în pămînt, icnea.

— Boris, — întrebă ea, — de ce face „hîc“ ? A răcit ? Da ?

Studentul se prefăcu supărat :

— De unde ai mai răsărit şi tu ? Ia aşază-te pe lopată, să te arunc colo pe acoperiş.

Antoşka o zbughi la fugă atît de iute, încît funda roză din părul ei începu să se zbată ca un fluture.

În general era complicat să mergi undeva cu Antoşka. Ca să scurteze drumul, Boris o luă prin piaţă. Aici, tocmai începeau să se adune oamenii cu mărfuri pentru vînzarea de seară. Soseau mereu camioane din colhozuri şi se înşiruiau unul lîngă altul. Toată piaţa era încercuită de un şir de camioane. Purceii guiţau, gîşţele gîgîiau, puişorii galbeni aduşi de-a dreptul de la clocitoare piuiau, şi tot aşa... Mirosea a mărar, a pătrunjel şi a iarbă. Antoşka se opri în faţa unei lăzi de lemn cu gratii, care era pusă jos lîngă un camion şi, deşi Boris o striga nerăbdător, se apucă să zą-

dărească un cocoş: „Cocoşel-tembel, cocoşel-tembel!“ Iar cocoşul făcu din ladă: „Co-co-co-co? Co-co-co-co?“ ca şi cum ar fi întrebat: „Cum-cum-cum-cum?“ Antoşka continuă: „Cocoşel-tembel, cocoşel-tembel“. Şi deodată — sfîrrr!... cocoşul sări pe marginea lăzii şi, desfăcîndu-şi ameninţător aripile, o ciupi de trei ori pe fetiţă de umăr. Antoşka izbucni în plîns, iar Boris se repezi la cocoş şi apucîndu-l de o aripă îl zvîrli cît colo. Cu alte cuvinte, ieşi cu scandal.

— Dacă mergi cu mine, — o certă mai tîrziu Boris, supărat, — te poftesc să fii cuminte! Ce înseamnă asta!

Antoşka răspunse că nu ea voise să meargă cu dînsul, ci că el o luase şi acum o ceartă. Totuşi îl ascultă şi nu mai rămase în urmă.

O bucată de drum merseră în linişte. Şi iată că îi aştepta o nouă peripeţie, dar de data asta Antoşka nu mai avea nici o vină. La un moment dat văzură în faţa lor un stîlp uriaş de metal, cu o bară transversală, culcat la pămînt. Părea că e un uriaş din poveste, care doarme cu braţele larg desfăcute. La picioarele stîlpului era săpată o groapă. Alături se învîrteau un omuleţ mic şi gras şi nişte muncitori. Legaseră de stîlp un cablu lung şi prinseseră celălalt capăt al cablului de cîrligul unui camion care stătea ceva mai departe şi în care se aflau o mulţime de oameni mari şi de copii.

Văzîndu-i pe Boris şi pe Antoşka, grasul le strigă:

— Sus, în maşină! Iute!

Muncitorii strigară şi ei:

— Urcaţi, copii, nu vă fie teamă...

Nici n-apucă Boris să-şi dea seama despre ce e vorba, că se şi pomeni, cu surioara lui, în camion.

— Mergem la plimbare? întrebă Antoşka.

Copiii care erau în camion rîseră voioşi, iar o fetiţă, cea mai măricică, o lămuri:

— Nu. Stăm aici. Maşina are să pornească acuşi, ca să ridice stîlpul pentru felinar. Iar noi ne-am urcat aici ca să ţinem greutatea — să nu tragă stîlpul maşina înapoi.

Şi Boris îşi aduse aminte ce povestise nu de mult mama

la masă, și anume că Sovietul orășenesc hotărîse să instaleze în tot orașul, pînă la 20 mai, stîlpi noi, că în acest scop se comandaseră felinare mate, care aveau să se înșiruie pe străzi ca niște uriașe mărgăritare.

— Dar de ce nu-i ridică cu macaraua ? o întrebă Boris pe fetiță. Pe alte străzi am văzut că stîlpii se așază cu macaraua.

— De unde vrei să ia atîtea macarale : se lucrează în tot orașul ! interveni o femeie în vîrstă.

Copiii începură să sporovăiască. Unii spuneau că nu există pe lume un oraș mai frumos decît al lor, alții spuneau că Moscova și Leningradul sau Kievul trebuie să fie și mai frumoase.

— Strada noastră e mai frumoasă decît toate, spuse Antoșka.

Apoi se apucară să discute despre case și despre rondurile de flori din curți.

Deodată, grăsanul strigă :

— Accelerează !...

Motorul începu să huruie și mașina porni încet înainte. Cablul, care era trecut peste un fel de catarg, se ridică de pe pămînt, unde zăcuse ca un șarpe uriaș, și formă în aer un unghi obtuz. Stîlpul se mișcă și începu să se ridice și el, încet. Mașina se opri. Stîlpul încremeni așa aplecat în aer. „Urrr-urrr-urrr !“ făcea motorul, dar mașina nu mai voia să se miște, ci tremura numai ca-ntr-un acces de friguri. Doi muncitori dădură fuga în spatele mașinii și începură să împingă la roți cu umărul. Mașina se mișcă puțin înainte, stîlpul se mai înălță și el puțin, apoi totul se opri iar.

— Accelerează, accelerează !... strigă grăsanul, pierzîndu-și răbdarea.

Motorul uruia tot mai tare, mașina se învăluia în fum, dar de urnit tot nu se urnea. Stîlpul stătu ce stătu în aer, apoi începu să se lase iar în jos, trăgînd după el și mașina.

Atunci toți cei care treceau în clipa aceea pe trotuar traversară în fugă strada și se apucară să împingă mașina,

care cu umerii, care cu mîinile, care cu capul, icnind și suduind. Mașina porni iar. Stîlpul, care era gata-gata să se culce din nou pe pămînt, zvîcni și începu să se ridice. Și se tot ridică astfel, pînă ce ajunse cu vîrful drept în mijlocul cerului.

Copiii strigară „ura", șoferul opri motorul și toți cei din mașină săriră jos.

— Ce mai șef ! îl ironiză pe grăsan un ofițer care ajutase la împinsul mașinii. Totul trebuie calculat dinainte și cu precizie !

— Nu-i nimic, tovarășe căpitan, răspunse zîmbind grăsanul. Principalul e că l-am pus !...

— Hai, Antoșka, — spuse Boris, — că dacă ne ținem de pusul stîlpilor în fiecare stradă, nu mai ajungem la tata nici pînă deseară.

În stația de lîngă farmacie, Boris și Antoșka se urcară în autobus și porniră în direcția uzinei. Antoșka stătea pe banchetă, iar Boris, în picioare, lîngă ea, cu mîna pe spetează. La poarta uzinei li se spuse că accesul copiilor în uzină e interzis. Boris rămase în fața porții, neștiind ce să facă. Deodată văzu apropiindu-se o camionetă galbenă, lucioasă. Pe latura ei era pictat un pionier care mînca înghețată. „Păi asta e camioneta lui tanti Marusia, vecina noastră ! își zise Boris. Umblă pe la toate uzinele și duce înghețată ! Uite-o : stă în cabină, alături de șofer și-i face semn portarului cu un carnețel — pesemne permisul de intrare !"

— Tanti Marusia ! strigă bucuroasă Antoșka. Tanti Marusia !

— Ce faceți aici ? se miră femeia.

Boris se apropie de camionetă și-i povesti ce bucluc era pe capul lui și al Antoșkăi.

— Las' că se aranjează ! spuse tanti Marusia. Cum să nu vă lase ei la tata !

Luă telegrama și intră hotărîtă la portar. Acolo începu să pledeze cu atîta energie, de se auzea pînă în stradă.

— Am aranjat, le spuse ea copiilor, ieşind triumfătoare afară. Dar să fim înţeleşi : nu faceţi un pas fără voia mea.

Apoi deschise uşiţa camionetei şi comandă :

— Urcaţi !

Cît ai clipi din ochi, Boris se pomeni printre putinicile de lemn din care ieşeau nişte cilindri de tablă îngheţată.

Tanti Marusia o urcă şi pe Antoşka şi închise uşiţa. Copiii rămaseră în întuneric. Maşina claxonă, se smuci din loc, făcîndu-i pe copii să-şi piardă echilibrul, şi porni.

— Bo-oris, — scînci Antoşka, — unde eşti ?

— Aici, aici, se grăbi s-o liniştească Boris. Nu te teme.

— Da-a, „nu te teme“ !... De ce e noapte aici ? Mi-e fri-i-ig !...

— Antoşka, dacă plîngi, se topeşte toată îngheţata, încercă Boris s-o convingă. Şi să vezi ce ne face tanti Marusia !

— De ce se topeşte ? întrebă neîncrezătoare Antoşka.

— Fiindcă lacrimile sînt fierbinţi. Au să picure pe îngheţată şi au s-o topească.

Antoşka amuţi. Se gîndea : „se topeşte sau nu ? Să plîngă sau să mai aştepte ?“ Între timp, maşina se opri, uşiţa se deschise şi în camionetă năvăli lumina veselă a soarelui.

— N-aţi îngheţat ? întrebă, zîmbind, tanti Marusia, cu faţa ei rotundă ca o lună plină.

— Nu-u ! răspunse veselă Antoşka. Nici măcar n-am plîns !

— Ei, bravo. Hai, daţi-vă jos, că am ajuns.

Maşina stătea în faţa unui pavilion cu pereţii azurii, care-l făceau să pară cu totul aerian. Prin ferestrele larg deschise se vedeau măsuţe albe şi scaune de răchită — exact ca în oraş, pe strada principală.

— Pînă una-alta tu aşteaptă aici, pe scăunelul ăsta, îi spuse tanti Marusia, Antoşkăi. Descărcăm maşina şi pe urmă te tratez cu o îngheţată. Iar Boris îi va duce telegrama lui tăticu. Uite, Boris, du-te acolo, în spatele pavilionului acela mare. Pe urmă mai întreabă şi tu.

Boris mergea ca pe stradă : în dreapta și în stînga se înșiruiau case mari, de-a lungul cărora foșneau arțari și salcîmi, și se vedeau grădinițe verzi... Ba într-un loc zări chiar bustul alb al lui Pușkin. Doar atît că nu erau trotuare, și mașinile cînd treceau, trebuia să se lipească de zid.

„Oare unde o fi secția de cilindri ?“ se gîndi Boris. Tocmai voia să întrebe un grădinar care stropea gazonul cu furtunul, cînd auzi în spatele lui o voce cunoscută :

— Ce cauți aici ?

Întoarse capul : era Viktor.

Boris îi explică pentru ce venise.

— În cazul ăsta, nu te mai grăbi, spuse Viktor. Adineauri maistrul m-a trimis la direcție : direcția a primit telegrama încă de azi-noapte. Tatăl tău e la consfătuirea de la secția tehnică. Așteptăm și noi. Toată grupa noastră e aici. O să vedem cum se îndoaie un oțel de nouăzeci de milimetri.

— Viktor, ia spune, e foarte important ceea ce a susținut tata ? întrebă Boris cu o mîndrie abia stăpînită.

— Te cred ! Toată uzina vorbește despre asta. Tu înțelegi cum vine ?

— Nu prea, mărturisi Boris. Știu doar că se realizează o anumită economie.

— O anumită ? Să-ți spun eu !

Și Viktor îl lămuri că datorită acestor cazane de mare presiune avea să se realizeze o imensă economie de combustibil, prin faptul că pentru producerea aceleiași cantități de energie electrică avea să se ardă într-un singur cazan cu opt tone pe oră mai puțin combustibil decît în cazanele de tip vechi. Iar cazanele funcționează zi și noapte, fără întrerupere. Cu alte cuvinte se putea ajunge la o economie de șaptezeci de mii de tone pe an. Și asta la un singur cazan !

— Oo ! făcu Boris, încîntat.

— Așa că vezi ! încheie Viktor. Și deodată, strîngînd pumnii, spuse hotărît : Să nu-mi zici pe nume dacă nu inventez și eu vreun cazan ! Bineînțeles nu acum, ci atunci cînd am să încep să lucrez cu adevărat.

— Asta ce secţie e ? întrebă Boris, arătînd cu capul spre clădirea de cărămidă, în care răsunau izbituri înfundate.

— Secţia de fierărie. Vrei să intrăm puţin ?

Primul lucru pe care-l văzu Boris cînd intră în atelier fu un om cu un şorţ cenuşiu-deschis. Stătea cu spatele la el, lîngă o maşină, şi întorcea într-însa, cu un clește, cînd pe o parte, cînd pe alta, o bucată de fier înroşit. Lîngă maşină, pe un taburet, şedea o femeie şi ţinea în mînă un levier care semăna cu un baston. Celălalt capăt al levierului era fixat de maşină. Liniştită, de parcă ar fi trebăluit la ea acasă, în bucătărie, femeia abia mişca levierul ; un braţ de oţel cu un pumn pătrat la capăt izbea şi iar izbea în bucata de fier înroşit. Şi bucata aceea informă căpăta treptat-treptat contururi regulate şi începea să semene cu o casetă mare.

Boris era atît de încîntat de ceea ce vedea, încît nici n-o zări pe Antoşka, care apăruse cine ştie cum în pragul secţiei şi se apropia încet de el. Deodată îi auzi vocea :

— Nene, eşti bucătar ? Ce prăjeşti aici ?

Bărbatul cu şorţ întoarse capul şi Boris îl recunoscu : era omul de dimineaţă, cel cu mucul de ţigară. Zărindu-i pe copii, mustăţile i se zbîrliră şi ochii i se bulbucară.

— Ce-i cu ţîncii ăştia aici ? strigă el. Ce caută aici ?

Boris o înşfăcă pe Antoşka în braţe şi fugi cît îl ţineau picioarele afară din secţie. În întîmpinarea lor venea, valvîrtej, tanti Marusia.

— Of, Antoşka, — spuse Boris, — tu ai să mă nenorocești ! Las' că te spun eu lui tata !

Tanti Marusia o aşeză pe fetiţă pe tejghea, alături de şefa pavilionului, iar Boris şi Viktor porniră mai departe.

— Asta e Ivan Feodorovici Krutoverţev, îl lămuri Viktor. E un fierar vestit. Toată uzina îl cunoaşte. Cînd vine cîte o serie nouă de elevi la şcoala profesională, sînt duşi la Ivan Feodorovici, ca să vadă, înainte de a-şi alege o specialitate, cum se lucrează la fierărie. Şi el le arată şorţul şi zice : „Vedeţi ? Nici o pată. V-o spun, fiindcă mai sînt unii care şi-i închipuie pe fierari ca pe vremuri, cum era Vakula

lui Gogol, de pildă : negru şi îmbîcsit tot de fum. Peste un an-doi am să-mi pun un halat alb, ca un doctor".

— Ştii, Viktor, m-am întîlnit cu el azi-dimineaţă.

Şi Boris îi spuse povestea cu mucul de ţigară.

— Da-a, rosti prelung Viktor. Vezi, ăsta e Ivan Feodorovici ! Aşa e el în toate.

— Cum ?

— Ştiu eu cum să-ţi spun ? Viktor rămase puţin pe gînduri. Cred că are o conştiinţă foarte înaltă. Ori că-l văd, ori că nu-l văd oamenii, el procedează aşa cum îi dictează conştiinţa.

Băieţii trecură printr-o altă secţie.

Lui Boris nu-i rămase în minte de-acolo decît o masă cît toate zilele, care se deplasa singură înainte şi înapoi. Pe masă se afla o bucată de oţel, şi la fiecare mişcare a mesei două cuţite scoteau de pe bucata de oţel o strujitură strălucitoare.

Apoi, băieţii se pomeniră într-o curte largă, de-a lungul căreia se înşirau două rînduri de stîlpi înalţi — cît o clădire cu două etaje — care sprijineau o pereche de şine.

Pe şine înainta încet un fel de maşină, cu o cabină, iar în cabină se zărea un om.

— Asta e o estacadă cu pod rulant, explică Viktor. Ia priveşte cum lucrează.

De sus, începu să coboare încet un cîrlig gros, atîrnat de nişte cabluri de oţel. Dedesubt se afla o platformă de cale ferată, iar pe platformă un strung atît de masiv, că se vedea cît de colo cum apasă platforma. Lîngă strung trebăluiau doi muncitori. Aceştia prinseră cîrligul de un cablu cu care era legat strungul. Şi deodată strungul tresări, se urni din loc şi începu să se înalţe domol...

Băieţii mai trecură printr-o secţie. Aici zăboviră puţin în faţa unui muncitor cu ochelari negri, care ţinea în mînă un beţişor de aramă, de la care porneau două tuburi de cauciuc. Muncitorul purta beţişorul pe o foaie de oţel, groasă

de o palmă, beţişorul scuipa o flacără puternică, iar de sub foaie ţîşneau stropi de foc.

— Tăiere autogenă! înţelese Boris, aducîndu-şi aminte că taică-său îi vorbise despre asta.

— Da, întări Viktor. Pe un tub vine oxigenul, iar pe celălalt — acetilena. Aici se taie, iar colo se sudează. Ai să vezi acuma mai bine. Vino cu mine.

Ajunseră din nou în curte, dar la celălalt capăt al ei. Şi aici, Boris văzu nişte siluete ciudate. Siluetele purtau un fel de măşti fără ochi, fără nas şi fără gură, numai cu un dreptunghi întunecat şi mic la mijloc. Şedeau pe nişte grinzi joase de lemn şi aveau în mîini nişte furci cu trei dinţi. Furcile strîngeau în dinţi cîte o vergea de culoare închisă. Alături se aflau nişte foi groase, de oţel. Cînd capătul vergeiei se apropia de locul unde se împreunau două foi, izbucnea o lumină orbitoare.

— Nu te uita, că orbeşti! îl preveni Viktor pe Boris.

— Crezi că e foc? Nu, e un arc electric. Degajă o temperatură de trei mii de grade. Ia priveşte încoace: vezi ce cusătură s-a făcut între foi? Au fost două foi, şi acum e una singură. Iar pe locul unde s-au sudat, metalul nu mai plesneşte în vecii-vecilor.

Una din siluete puse furca la o parte şi îşi scoase masca. Boris văzu un flăcăiaş cîrn. Acesta îi făcu cu ochiul, apoi îşi trase masca la loc.

— Sînt băieţi de la noi de la şcoală, rîse Viktor. Fac practică la uzină. Buni băieţi! Iar asta e Olga Maximovna, maistrul nostru. Hai să te prezint.

Se apropiară de o tînără de vreo douăzeci şi doi de ani, cu faţa rotundă, obrajii rumeni şi ochii căprui.

— Olga Maximovna, dînsul e fiul mecanicului Kravţov — Boris Kravţov, spuse Viktor. Vrea şi el să urmeze la şcoala profesională.

— În ce clasă e? se informă tînăra.

— Termin a şaptea, răspunse Boris.

— A şaptea — asta-i altceva! Că sînt şi unii care vor

să intre în grupa de electricieni de-a dreptul dintr-a șasea. Dar acum nu se mai poate. Cum înveți ?

Boris îi spuse. Fața fetei deveni blîndă și prietenoasă.

— Unde mergi, la taică-tău ? îl tutui ea, prietenește.

Băiatul îi arătă telegrama.

Fata citi și încuviință din cap :

— A venit una și aici. Toată uzina știe. Acuși mergem și noi să ne uităm la valțuri.

Olga Maximovna se apropie de un elev care nu prea se descurca și, luîndu-i din mîini furca cu trei dinți, îl dojeni:

— Nu așa, Malîghin, nu așa. Uită-te la mine.

Și cu o mișcare înceată dar puternică purtă vergeaua pe foaia de oțel.

Așa trecea de la un elev la altul, explicînd fiecăruia cîte ceva, iar băieții o ascultau cu atenție, luau din mîinile ei furca și făceau cum le arăta ea.

— Ce maistru tînăr aveți ! îi spuse încet Boris lui Viktor.

— Și ce, e rău ? A absolvit școala tehnică de construcții de cazane și acum urmează cursurile fără frecvență, la institut. E în anul trei. Bine-nțeles că la început băieții nu prea aveau încredere în ea, dar cînd au văzut cîte știe au început s-o asculte cu sfințenie. Și în privința disciplinei s-au schimbat multe. Ce să-ți spun ! Portretul ei a fost dat și-n ziar !

— Opriți-vă și veniți încoa, să mai stăm de vorbă, spuse Olga Maximovna.

Elevii își scoaseră măștile lor ciudate, își scuturară praful de pe haine și se așezară în jurul maistrului, pe grinzile de lemn.

Băiatul care-i făcuse cu ochiul lui Boris îl înghionti pe vecinul său cu cotul și acesta îi răspunse la fel.

— Isprăviți odată ! se răsti la ei Viktor.

Era monitor și se bucura de multă autoritate.

Boris se așeză și el alături de ceilalți.

— Vedeți, — spuse Olga Maximovna, — ce ușor se sudează foile groase de oțel ? Cusătura nu e prea netedă, în

schimb e durabilă. Mîine o să lucrăm la automat. Acolo n-o să vedeţi nici măşti, nici lumină puternică. Şi cusătura e dreaptă şi netedă, cum e chitul la geam. Aşa se sudează acum cilindrii pentru cazane. Dar ştiţi voi cum era înainte? Te îngrozeşti cînd citeşti despre asta. Un om se aşeza în cazan şi susţinea nitul cu un cleşte, pe care îl apăsa din răsputeri cu pieptul, iar altul lovea nitul pe dinafară, cu un ciocan. Era ca şi cum l-ar fi ibzit pe cel din cazan drept în piept. Din cauza acestui fel de muncă, oamenii din cazane se sfrijeau şi asuzeau. Aşa li se şi spunea: surzii. Dar astăzi, noi sudăm cilindrii cu automatele, urmă Olga Maximovna. Şi încă ce cilindri! Lungi de paisprezece metri. Iar cazanul e înalt cît o casă cu zece etaje. În cuptorul lui se pot pune două locomotive una peste alta, atît e de uriaş! Trebuie să ştiţi că savanţii noştri sovietici au fost primii care au început să ardă în cuptoare praful de antracit. An de an şi deceniu de deceniu acest praf era aruncat laolaltă cu pămîntul şi cu piatra, ca substanţă necombustibilă. Dar ce şi-au spus inginerii noştri? „De ce să se piardă atîta praf degeaba?“ S-au gîndit ei cum să-l ardă şi s-au adresat unei somităţi din străinătate, specialist în construcţia de cazane. Acela le-a răspuns: „Nu poate arde; exclus!“ „Ba poate arde!“ — au spus savanţii sovietici. Şi praful de antracit s-a aprins în nenumărate becuri electrice. „Arde“ i-au telegrafiat savanţii noştri profesorului din străinătate. „Nu cred“ — a răspuns acela.

Rîseră cu toţii. Uitîndu-se la ei, rîse şi povestitoarea, cu un rîs puternic şi vesel.

— Da' pînă la urmă tot s-a convins, nu-i aşa? întrebă cineva.

— Fireşte. Numai că asta s-a întîmplat de mult. Şi de atunci şi pînă azi, cei din străinătate au trebuit să se mai convingă de multe altele.

Olga Maximovna se uită la ceasul de la mînă şi spuse ferm:

— E timpul să mergem.

Elevii se aliniară la repezeală. Viktor dădu comanda şi coloana porni spre un pavilion uriaş.

Boris rămase locului, uitîndu-se în urma lor. Nu prea era în largul lui; nu că i-ar fi fost necaz, însă se simţea oarecum stingher. Dar Olga Maximovna întoarse capul şi îl chemă cu un semn:

— De ce ai rămas? Hai cu noi. Azi e foarte interesant de văzut: un oţel de nouăzeci de milimetri! Să vedem dacă au să reziste valţurile...

— Rezistă, spuse Boris cu convingere. Tata garantează.

Olga Maximovna se uită cu coada ochiului la el şi zîmbi:

— Sigur că rezistă. Dar să vedem şi noi.

Intrară în secţie printr-o poartă largă.

Aici, totul era uriaş: în primul rînd însăşi secţia, apoi cilindrii de oţel de culoarea ciocolatei, care semănau cu o locomotivă cu roţile scoase, apoi maşinile-automate... Dar Boris nu vedea nimic: căuta din ochi valţurile tatălui său.

Şi le văzu. Erau nişte cilindri gigantici de oţel, care stăteau orizontal pe un postament. La capătul celui mai mare dintre ei se forma un fel de „cutie" de dimensiuni uriaşe.

Boris dădu să se repeadă la valţuri, unde se zărea un grup de oameni în vestoane şi cu cravate la gît, dar Olga Maximovna îl prinse de mînecă.

— Incotro? strigă ea. Vrei să iei foc! Se vede că nu ştii ce are să urmeze acum acolo!

— Dar oamenii aceia? întrebă Boris.

— Oamenii aceia sînt ingineri, care vor observa cum se desfăşoară laminarea.

Boris răspunse îmbufnat:

— Da' ce, inginerii nu iau foc?

— Fii pe pace! — rîse Olga Maximovna, — se îndepărtează ei. Uită-te mai bine acolo: acuşi are să se deschidă cuptorul de încălzire.

Şi-i arătă din ochi ceva ce semăna cu o casă, dar fără geamuri, fără uşi şi fără coş.

În timp ce Olga Maximovna le explica elevilor cum funcționează cuptorul, Boris își căută tatăl cu privirea prin toată secția. Dar nu-l zări nicăieri.

Deodată, elevii începură să se frămînte și să șușotească. Boris întoarse capul. Peretele din față al cuptorului se ridică încet în sus. Cînd se ridică de tot, Boris văzu o „cameră" în care ar fi putut să încapă foarte bine toată clasa lui, cu băncile, cu tabla și cu catedra. „Camera" era inundată de o lumină trandafirie, orbitoare. Prin niște crăpături răbufneau înăuntrul ei limbi de flăcări, scurte, care dănțuiau pe lîngă pereți. Și iată că din acest cuptor începu să lunece încet, solemn și măreț, pe niște suporți, o uriașă foaie dreptunghiulară de oțel incandescent. Ieși și se opri strălucitoare, bucuroasă parcă de faptul că umpluse dintr-o dată tot atelierul de lumină și căldură — o căldură insuportabilă.

Elevii se traseră cît putură mai departe, dar dogoarea era atît de puternică, încît ți se părea că dintr-o clipă în alta are să ți se aprindă părul în cap.

De sus coborîră niște cîrlige de fier; doi muncitori se repeziră la ele, îndreptară ceva cu niște bastoane lungi și, ferindu-și fețele de căldură cu mănușile, fugiră de lîngă foaie. Cîrligele apucară foaia și o transportară prin aer la valțuri. „Cutia" de metal de la capătul cilindrului se desfăcu deodată în două, ca un bot cu niște fălci colosale. Dar deîndată ce foaia ajunse pe valțuri, „fălcile" se închiseră din nou.

— Ce-i cu „cutia" asta ? o întrebă Boris pe Olga Maximovna.

— Asta e lagărul care s-a rupt atunci. Ei, băiete, ține-te bine! i se adresă ea lagărului.

Aerul de deasupra foii incandescente tremura ca un miraj în stepă, într-o zi călduroasă de vară. Și iată că prin acest miraj, Boris își zări deodată tatăl.

Stătea sus, pe o punte de fier, ca un căpitan de vapor, și se uita la colosul de foc. Deodată se aplecă și apucă cu

mîinile un levier. Și numaidecît cilindrii uriași se puseră în mișcare, turtiră foaia incandescentă de oțel și începură s-o întoarcă încet spre dreapta. Încă o mișcare cu mîna, și foaia puțin îndoită se suci la stînga. Tata mînuia aci niște leviere, aci niște roți și cilindri ascultători, sucind cînd într-o parte, cînd în alta, bucata de oțel, pînă cînd aceasta se transformă într-un uriaș cilindru, gol pe dinăuntru.

— Uite că au rezistat! spuse Olga Maximovna.

Cilindrul se răcea treptat-treptat, și din purpuriu cum era, se făcu vișiniu-închis. Tata făcu un semn cu mîna. Dintr-o parte se repezi un muncitor cu o cremalieră lungă în mînă. Acesta măsură ceva pe cilindru și dădu din cap. Tata își scoase mănușile de pînză, le puse pe o roată și începu să coboare treptele de fier, pășind apăsat. Inginerii făcură cerc în jurul lui.

Puțin după aceea, tatăl, cu Antoșka în brațe și cu Boris de mînă, mergeau pe aleea de arțari a uzinei. Se întorceau acasă. Antoșka își lipea obrazul de tîmpla lui tata, îl săgeta pe Boris cu ochii ei întunecați ca niște boabe de mure și se plîngea:

— Tăticule, Boris m-a lăsat la tanti aia cu înghețată! M-a uitat acolo! Am stat acolo așa de mult, că era cît p-aci să mor!

Soarele coborîse mult către apus și se uita drept în fața lor. Oare era același soare care răsărise dimineața? Boris își aminti cum se trezise, cum pornise pe străzile pustii, cum se întîlnise cu fierarul Ivan Feodorovici, își aminti de clasă, de adunare și de toate cîte se întîmplaseră în ziua aceea.

— Tăticule, — exclamă el mirat, — ce lungă a fost ziua de azi! Cît de multe au încăput într-însa!

1950

n-rieleanu

CUPRINS

Pag.

Cuvînt înainte 5

CASETA MIRACULOASĂ

Ducele de Buckingham 11
O făgăduială minunată 15
Caseta miraculoasă 22
Artiomka 27
Adio casetă 33

ARTIOMKA LA CIRC

O recompensă frumoasă 36
„Foarte mulțumesc“ 43
Pescarii 49
Fericirea lui Peps 56
Leasia. Peps e mîhnit 64
Ziua cea mare. Scandal. Ovații 72
Făgăduiala 83
O complicație neașteptată 86
Moș Cucui era cît pe ce să uite 90

ARTIOMKA PRINTRE LICEENI

Omul cu coșul 96
„Îți doresc succes printre liceeni“ 100
Teatrul din curte 107
Prima cunoștință 113
Artiomka începe să spere 119
Fuga 123
Rolul 126

Pag.

Prima repetiţie 128
Artiomka îşi face rost de garderobă 131
Debutul 134
La Lenocika 139
Senea dă bir cu fugiţii 142
„Vine Faraonul" 145
Arestarea 148
La zdup 152
Cine-a scris „Hoţii" 156
Artiomka învaţă 162
Scrisoarea 164

SPECTACOLUL FERMECAT

O întîlnire în noapte 170
Prin lumea largă 174
La noi în detaşament 182
Puşca 186
„Vanka Jukov" 189
Primele zile 195
Ce ne-a povestit Tania 199
Atacul partizanilor 202
Artiomka ia o hotărîre 207
La albi 212
Prima adunare 219
Misiune importantă 221
Artiomka face rost de joben 224
Parola 230
Adevărul vieţii 233
Toată viaţa — cauzei noastre 237
Generalul buimăcit 233
Uriaşul negru 240
Încep să pricep 243
Sfîrşitul nopţii pe pămînt 245
Spectacolul fermecat 250
Spre Moscova 253

„ŞORICELUL"

Cu treburi urgente 259
Bulbucatul 263
Directorul se supără 270

Pag.

O misiune de răspundere 275
Mortul misterios 282
Mîine la douăsprezece 287
Pentru steagul roşu 289
Deşteptarea 294
Nodul Gordian 298

POVESTEA LĂDIŢEI VERZI 350
La poalele munţilor 351
Povestea păsării albastre 352
Omul cu lădiţa verde 356
Eteri 357
Bairam cel care aduce fericirea 361
Construim un oraş minunat 365
Împreună 369
Lupul 373
Lovitura cu piatra 376
Fasciştii 378
Despărţirea 381
Orbul 386
Cîntecul fermecat 390
Mai iute ca automobilul 393
Lădiţa verde 398

PLANUL VIEŢII 402
ALIOŞA TRĂIEŞTE
Povestire 424

STELUŢA

1. O fetiţă răutăcioasă 439
2. Alt bucluc 445
3. Căruciorul 451
4. Marusia ştie ceva despre Senea 461
5. Întoarcerea 464
6. N-a mai urmat nici o săpuneală . . . 471
7. Al cui va fi drapelul? 475
8. Sirena 481
9. DIP — 200 486
10. Chemare la întrecere 490
11. „Inventatoarea“ 493
12. Hotărîrea 498
13. O discuţie serioasă 501
14. Mitingul 507

Pag.

15. Senea nu mai e Miun 511
16. Iarăşi pe strada Ceremuşkinaia 514

CADRANUL SOLAR 519
ORDINUL COMANDANTULUI 528
NOROC DE-AŞA PROTECTOR 536
UN PUMN DE PĂMINT 543
LIVADA 549
ÎN RÎNDUL ÎNTÎI 557
COPIII 567
O FETIŢĂ FRUMOASĂ 573
VASEA NEHAVAI ŞI ALEKXANDR SERGHE-
PUŞKIN 583

O ZI
Povestire 589

Drag cititor,

Am vrea să aflăm părerile tale despre această carte. Spune-ne ce povestiri ţi-au plăcut mai mult şi cu care dintre eroii cărţii te-ai împrietenit.

Scrie-ne pe adresa : Editura Tineretului Str. Nikos Beloianis No. 25, Raionul I. V. Stalin, Bucureşti.

T. 841

Nr. 2302
Redactor de carte: Ifrim Ana
Tehnoredactor: V. Postelnicu
Corector: C. Steuerman

Dat la cules 8.11.956. Bun de tipar 9.V.956. Tiraj 20080+4020 cartonate. Hîrtie tipar exemplare broşate şi s. velnîă de 65 gr. m. p. exemplarele cartonate. Coli de tipar 39. Coli de editură 31.4. Ft. 32/84×108. Com. editurii 1420. Ediţia I-a. A 0190. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 S-R.

Tiparul executat sub com. Nr. 224 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", Bucureşti, — R.P.R.

Lei 10,20